

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37

2 500 40 **Genlita** WATER PROOF

(2)

IN TITI LIVII PATAVINI
ROMANÆ HISTORIÆ PRINCIPIS
LIBROS OMNES QUI EXTANT, DOCTISSIMORVM
TAM SVPERIORIS QVAM NOSTRI SECVLI VIRORVM ANNOTA-
tiones, Castigationes & Scholia, quotquot haberi potuerunt, ex quibus
Lector non solum LIVII Historiam, aliorumque Authorum quampluri-
ma loca rectè intelliget, sed & qua diligentia & attentione Authores le-
gendi sint, facile discet; cuiuslibet Authoris annotationibus integrè sepa-
ratimque impressis, ne mutilatione vel transpositione earum quifquam
debito laboris atque industriæ honore fraudaretur, sed vniuf-
cuiusque sententia cognita, Lectori liberum
iudicium esset.

SVNT VERO HORVM AVTHORVM:

HENRICHII GLAREANI	THEODORICI MORELLI.
CAROLI SIGONII.	M. ANTONII SABELLICI.
LAVRENTII VALLÆ.	SIGISMVNDI GELENII.
BEATI RHENANI.	IOHANNIS SAXONII.
IOHANNIS VELCVRIONIS.	VVILHELMI GODOLEVÆI.

QVIBVS PRAEFIXI SVNT:

POMPONII LAETI *de Antiquitatibus vrbis Romæ*, IOH. BARTHOLOMAEI MARLIANI
de antiqua Romæ Topographia, PVBLII VICTORIS *de vrbis Romæ regionibus & locis Libelli: cum*
ad alios Authores, tum verò ad LIVII historiam rectè intelligendam perquam vtilis ac necessarii:
cum Orationibus M. ANTONII SABELLICI, PHILIPPI
BEROALDI, & STEPHANI NIGRI, habitis ab
ipsis in enarratione TITI LIVII.

OMNIA BONA FIDE, SINGVLARI INDVSTRIA, ET ACCV-
rato labore collecta, emendata, atque impressa.

FRANCOFVRTI AD MOENVVM,
Cum Gratia & Privilegio Cas. Maiest.
M. D. LXXVIII.

1950

1951

1952

1953

1954

1955

1956

1957

1958

1959

1960

1961

1962

1963

1964

1965

1966

1967

1968

1969

1970

1971

1972

1973

1974

1975

1976

1977

1978

1979

1980

1981

1982

1983

1984

1985

1986

1987

1988

1989

1990

1991

1992

1993

1994

1995

1996

1997

1998

1999

2000

2001

2002

2003

2004

2005

2006

2007

2008

2009

2010

2011

2012

2013

2014

2015

2016

2017

2018

2019

2020

2021

2022

2023

2024

2025

REVERENDO VIRO, NOBILITATE GENERIS, DIGNITATE, VIRTUTE, SAPIENTIA PRAESTANTI, DOMINO IOHANNI AEGOLPHO A KNOERINGEN, VVIRZEBVRGENSIS ECCLESIAE SYMMO SCHOLastico, Auguftanae ac Eluaccensis Canonico, Vuilhelmus Godelcuæus S. P. D.

DRAECLARE quidem de mortalium rebus mereri, vir reuerende, censendi sunt, qui gentium, populorum, ac praestantium Rerumpublicarum res fortiter ac laudabiliter gestas, ingenij & literarum monumentis proditas, ad posteritatis memoriam transmittunt. Nam praeterquam quod memoriam eorum, quorum res gestas describunt, ab obliuionis interitu ereptam immortalitati consecrant, commemoratione variorum consiliorum & euentuum in quibuscunque negotijs vel publice vel priuatim, vel domi vel foris susceptis, & demonstratione, quid in rebus omnibus pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non, velut prudentia vniuersa ac officiorum omnium instructissimum promptuarium relinquunt, ita, vt auctor grauissimus Polybius in commendatione Historiae verissime dixerit: ἀλλ' ἂν ὁ πάλαι μὲν εἶνα παλαιὰν καὶ γυμνάσιον αἰετὸς τὰς πολιτικὰς ἀρετὰς, τὴν δὲ τὸ ἱστορίας μάθησιν ἐκείνην ἐκείνην δὲ τὴν μὲν διδασκαλίαν, τὴν δὲ διδασκαλίαν τὴν δὲ τὴν γυμνασίων ἀρετὰς ἀποφύγειν, τὴν δὲ τὴν ἀλλοτριῶν ἀρετῶν ἐπιτελεῖν. Verum vt his scriptoribus suis, eaque iustissima laus esse tribuenda, sic nec ij, qui vel in emendandis, vel inter praestandis ipsorum scriptis, operam studiumque collocant, sua laude fraudandi esse videntur. Nam dum corrupta mendisque vitata in bonis auctoribus corrigunt, vel tenebris ac obscuritate offusa illustrant, cum optimorum auctorum, qui suo nitore restituntur, labori consulunt, tum quoque lecteris vel in obscuris locis haerentis, vel in ijs à vero ac genuino sensu auctoris deviantis studia iuuant, & mentem depulsis tenebris vera rerum qua tractantur cognitio ne illustrant, eiusque ex deujs in viam rectam reducti gressus, quasi luce praecunte in recto expeditoq; itinere suscepti itineris continent, eo non tantum eruditionis, sed & humanitatis & pietatis laudem promerentes. Quid etenim vel humanitati vel pietati conuenientius, quam erranti benigne comiterque, vt ille inquit, viam monstrare, eumq; quasi manibus prebensum ad veram rectamque semitam deducere? Id itaque viri docti omnibus aetatibus animaduertentes, operam vel corrigendi vel explicandi cuiuscunque generis bonorum auctorum scripta sumere non dubitarunt. At licet de eius generis scriptis luculentae, nec à nostro proposito vsque quaque aliena oratio institui posset, nos tamen breuitatis studio eam in praesentia omittentes, atque in aliud tempus reijcientes, de eorum opera breuiter dicemus, qui in LIVII historia (qua huic orationi causam praebuit) vel emendanda, vel enarranda laborarunt. Cum enim ipsam, vel temporum incuria, vel hominum incuria variae multiplicesq; mende inuasissent, ac pleraque in ealoca erudita explicatione indigerent, & superiori & nostra aetate complures fuere, qui quam mendarum correctione, obscurorumque locorum illustratione opem requirebat, hanc ei adferre conati sunt. In quibus primi, quos nouimus, viri doctissimi ac editis literarum monumentis clarissimi, ANTONIVS SABELLICVS, & LAVRENTIVS VALLA, enituerè, qui per paucis quidem sed doctis in LIVIUM annotationibus conscriptis, cum suam in eo restituerè voluntatem, tum quoque viam eius corrigendi alijs commonstrarunt. Post vero literis in Germania reslorescentibus, tot virorum doctorum opera in hoc auctore & emendando & illustrando sese exeruit, vt inter sese in hoc certamen suscepisse viderentur. Nam ne quid dicam de opera doctissimorum virorum BEATIRHENANI & SIGISMVNDI GELENI, qua Basiliensis suffulta editio, ceteris multorum iudicio correctior esse habita: HENRICVS LORITVS GLAREANVS, mira incredibiliq; voluntate antiquitatis restituendae inductus, qua ad Historiae Liuianae emendationem, temporum rationem, Romanorumq; magistratuuum nomenclaturam pertinerent, tanta diligentia esse consecutus, vt omnes, quotquot in ista palestra ante certarant, viciisse, & ex hoc scribendi genere tanquam mustaceo laureolam retulisse censeri posset. Ceterum cum in re lubrica & obscura, diuersasq; notationes recipiente, nemo adeo prouidus ac circumspectus sit, qui non aliquando labatur atque impingat, vt LACTANTIUS FIRMIANVS Christianae eloquentiae lumen alicubi rectè admonuit, idq; Glareano exemplaribus Graecorum auctorum, qui ad Liuianae historiae emendationem requirerentur, alijsque nonnullis monumentis destituito, in quibusdam Liuij locis vel emendandis vel explicandis contigisset, CAROLISIGNONII in integram Liuij historiam annotationes, eius sunt subsecutae, quae si amarulenta doctusq; indigne reprehensiones ac insectationes ab ijs abessent, vt luculontè & erudite haud dubie omnium approbationem mererentur. Nihil etenim alicuius momenti, vel in erudita corruptorum locorum Liuij restitutione, vel obscurorum explicatione, ab eo omnium sicco pede praeteritum, dici potest. Verum dum humanitatis oblitus, ac vel inuicem feruore, vel gloriae immodico studio abreptus, sibi in carpendis ac lacerandis aliorum laboribus modum imponere nequit, sed in suis affectibus plus quam deceret, indulget, sit, vt plerique eum emulatione magis feda illa, dissidiorumq; generitice, quam vtili pulchraq; hominibus ad scribendum incitatum putent, & quaratione alios incessit, eadem ipse ab ijsdem sit impetitus, quiq; de alijs triumphum sibi pollicitus fuerat, is ipse alijs se triumphandum praebuerit, ita, vt quod de Poëtis Flaccus verissime dicit, de hoc genere scriptorum dici possit:

Cedimur, & totidem plagis consumimus hostem,
Lento Samnites ad lumina prima duello.

Siquidem cum Glareani annotationibus plus sexcentis locis adiutus, pro gratia, ei coiuicia ac maledicta retulisset, eumque immerentem indignis modis, non secus ac mancipium de lapide emptum tractasset, non solum viro optimo atque

EPISTOLA DEDICATORIA,

atque de antiquitatis studijs præclare merito, iustam sese defendendi necessitatem imposuit, sed & sua gentis hominibus virum doctissimum Franciscum Robortellum inanis gloriæ studio, ac ostentatione immodica ita offendit, ut singulares emendationum libros, de eius erroribus conscriptos, publicaret, grauioribus in ijs plagis affectus, quàm alijs ipse infligerit. Huc à tot tantisque viris opera nauata, ut vix spicilegium in historia Liuiana explicatione relictum censeretur, extiterè tamen nonnulli, qui certos quosdam Liuij libros sua interpretatione illustrandos susceperint, quorum in numero meritò commemorantur Veltcurio, Morellus & Saxonijs, qui ante Sigonium certos Liuij libros suis scholijs illustrarunt. Nec ego adeò vniuersam annotandi segetem materiamque ab istis omnibus præciam demessam esse existimans, ut nihil superesset ad colligendum, continere me potui, quin quæ à varijs authoribus hinc inde in Liuij lectione obseruata, ac diuersis locis dispersa essent, consignarem, eaque suo loco disposita in vnum quasi corpus redigerem, non spe alicuius laudis inde consequende, sed ut hac opera mea alijs feruirem, eosque querendi labore leuarem: ijs mihi à meo auunculo, studiorumq; meorum moderatore (nomini certis de causis parco) communicatis, quæ non cui libet obuia, quæstruque facilia essent. Cum verò viri optimi ac honestissimi Sigismundus Feirabentus, & Georgius Coruinus, Typographi Francofurtenses, studio rei literaria iuuanda Liuium nõ saltem eximjs figuris, sed & doctorum virorum, quot quot habere poterunt, annotationibus ornatum, quasi que noua veste amictum edere constituisent, eaque in re non nihil ipsi operæ à me nauatum esset, hunc annotationum Tomum nemi rectius quàm tuæ eximie præstantiæ inscribi, eiusque nomini clarissimo dedicari posse existimaui, quod cum Typographi illa, quæ Vir doctissimus Henricus Glareanus iniquis, maledicisq; Sigonij interpretationibus opposuit, nec morte præuentus publicare potuit, abs tua eximia præstantia, ad harum annotationum editionem locupletandam commodatò accepissent, gratitudinis rationes exigent, ea nulli alij quàm tuæ eximie præstantiæ rursus offerri. Si quidem illis mutuanis, acceptum etiam cum fanore reddere tenetur, iuxta Hesiodi præceptum, à Cicrone approbatum:

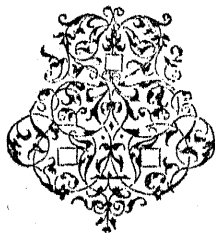
Εὖ μὲν μισοφείδου ἀδὰ γέροντο, δὲ δ' ἀποδόνει,
 Ἄντ' αὖ τῶν ἀετοῦν ἢ λαῶν ἀίετα δαίμων,
 ὧς αὖ γούνασιν ἐς ὕστατον ὀπίσσω δίπυς.

Accessit quoque prædicatio eximie virtutis tuæ, in bonis literis earumque cultoribus benigne iuuandis, quæ adeò me cepit, ut præstantiam tuam non solum omni cultu obseruantiaque prosequendam, sed & eius fauorem huius charitacis muneri oblatione mihi demerendum esse censerem. Tanta siquidem virtutis vis est, ut eos etiam quos nunquam viderimus, propter eam non possimus non diligere, eorumque benevolentiam singulari cupiditate expetere. Nec mihi pereri subijt, vel munus id minus tuæ præstantiæ conuenire, vel hanc compellationem ei ingratoram futuram esse, cum suas olim Annotationes solas Augustissimo omnique virtutum genere laudatissimo Imperatori, Carolo V. Glareanus noster dedicare non dubitaret, & hæc compellatio non aliunde, quàm ex fiducia concepta è prædicatione virtutis tuæ singulari proficiscatur. Etsi itaque institutum meum in hoc annotationum Tomo, tuæ præstantiæ offerendo, eaque reuerenter compellanda, ei minime displiciturum sperem, tamen ut præstantia tua decurrendo spatium laudatæ virtutis, meam de illa persuasionem admittere atque probare, meque in numerum eorum qui eam studiosè venerantur referre, denique hoc munus benigna fronte suscipere velit, etiam atque etiam rogo. Hinc me tuæ præstantiæ commendo, cui à Deo Optimo Maximo, diuturnam prosperamque valetudinem ad bonarum artium studia iuuanda prouehendaque concedi ex animo opto.

Data Calend. Martij, Anno

M. D. LXVIII,

MARCI

MARCI ANTONII SABELLICI

ORATIO DE LAVDIBVS HISTORIAE IN T. LIVIVM.

LIVIVM annorum consuetudo fecit, patres, & viri ornatissimi, ingenuique adolescen-
tes, ut hæc dicendi ratio, qua post autumnum ferias soleo meorum auditorum cœtum ad li-
terariam ineuntis anni exercitationem, velut classico quodam reuocare, non mei am-
plius muneris, voluntarijque officij esse videatur, sed veteris cuiusdam instituti, legisque
sanctioris, quam nefas sit mutare: hoc verò ut credam, duo præter cætera faciunt: & quod
nihil vestra interesse potest adolescentes optimi, quod non idem sit, & meum præstare: &
id ipsum, quod datur, vel ex eo vobis vehementer placere intelligo, quòd quotannis ma-
iore quodam studio, celebrioreque cœtu vos dicenti mihi adesse perspicio. Cæterum
quàm vtiliter & honestè sit comparatum, ut studiosi adolescentes ex aliena laudatione, alta & sublimia inge-
nia mirari assuescant, & ea, quæ mirentur, omni cura ac diligentia nitantur æmulari, nemo est vitæ tam igna-
rus, qui non id planè intelligat. Quid? quod ne exemplo quidem res huiusmodi carer? Nam quid per Deum
Panegyrica illæ actiones apud maiores sibi voluerunt, quibus magnorum principum, deorumque laudes con-
tinebantur: an aliud, quàm ut mortales talia laudatione accensi, ad splendorem vitæ, & nominis immortalita-
tem niterentur? Quia igitur operæ precium est, id facere: & vos, ut video nihil passuri estis ex hoc meo institu-
to deperire: requirebam nuper animo, quid potissimum sequerer, de quo hodiernus mihi instituendus esset ser-
mo: quod nec inutile esset relatu: essetque sua magnitudine & nouitate non ingratum auditui: succurrebat in-
terim animo, nihil ferè eorum esse, quibus latè diffusum est corpus eloquentiæ, de quo non ex hoc loco verba fe-
cerim: sic à me laudata Poetice est, sic Oratoria facultas, sic Historiæ, sic Latinæ linguæ maiestas, & amplitu-
do defensæ. Apparebat igitur ex ijs, quæ dicenda restant, (restant enim adhuc non pauca, quæ & non ita sunt
rei accommodata, sunt tamen relatu non indigna) nihil esse eorum, de quo commodius in præsentia dici possit,
quàm de augustissima vrbe Romæ origine: unde Liuius, quem quod mihi & vobis feliciter vertat, sum hoc an-
no enarraturus, suam auspiciatissimè orditur historiam. Quibus auspicijs fuerit ea vrbs condita, qua indole ado-
leuerit, quibus adulta viribus steterit, qua demum virtute propagauerit in omnes gentes imperium. Verùm
quia res nimium multis nota est, atque ita graphicè à Liuiio pertractata, ut nemo eius libros legerit, cui non to-
ta rei series sit notissima, acta agam, ut proverbio fertur: Ipse potius author nobis erit materia ad dicendum, de
quo omnis nos ter hodie futurus est sermo: qui ut breuior sit, ut dilucidior de ijs, quæ in reliqua condenda histo-
ria illi feliciter euenerint, primò dicam, apparatus operis & dignitatem explicabit oratio. Sed vos patres,
& viri humanissimi, pro perpetuo vestro in me studio, meaque in vos beneuolentia, attentas oro, ut si quan-
do aliàs, hodie mihi adhibere aures: nam quod ad rem attinet, certò scio ita futurum, ut eorum, quæ di-
cenda sunt, alterum vehementer miraturi sitis: alterum, quod vestrum est iudicium, singularisque eruditio,
non mediocriter probaturi: ea est humanarum rerum conditio, patres, & viri præstantissimi, ut satis sit fe-
lix in hac vitæ inconstantia iudicandus is, cum quo ita fortuna decidit, ut meritò infelix dici non possit:
omnis autem de felicitate sermo, haud multum ab eo diuersus videtur, quem Plato, vir summus, de bono triplici-
ter instituit, ut pars vna sit posita in ipsius rei scientia, quæ *διθυραμία* Græca voce dicitur, altera in possessione,
quæ *διτροχία*, *διεραμία* reliqua est, quæ ad vsum refertur: vsum hunc author ille summus ad eò præ cæteris probauit,
ut auri montibus, & huic arti, si qua ars inueniri posset, quæ immortalitate hominem afficeret, non dubitauerit
anteponere. Nunc cum totam Liuij vitam inspicio, omnia illi affuisse videntur, quæ ad felicitatem consequen-
dam pertinere creduntur: celebris patria, populare nomen, temporum felicitas, maturitas studiorum, sublimis
ad scribendum materia, summi principis fauor, & in studiosos beneficentia, ut benignior natura larga manu tot
& tanta in vnum contulerit, quot aut quanta in alium eorum, qui historiam scripserunt, quod sciam, neminem.
In quibus percipiendis, ornandis, disponendis, non solum ille non sibi defuit, sed quod est omnium iudicium,
ipseque studiorum exitus demonstrat, longè etiam superfuit. Nunc quod ad patriam attinet, quid secundum
Romam fuit olim tota Italia Patavio clarius? cuius vrbs, si originem quæras, ab Illo est: si autem auctorem originis, An-
tenor condidit, Troianorum post Priamū celeberrimus: si opes, centum & amplius hominum millia olim mi-
sit ad bellum, cccc. equestris ordinis ex suo corpore cœsui: si eruditionem, omnium bonarum artium est hodie
domicilium, & apud omnium maximum est, maximeque conspicuum, cum per hæc satis esset nobilis clarissi-
mo partu, multò facta est nobilior. Ab Illo est Patavium, ex Patavio inclyæ Venetiæ præcipuum hodie maris
rerarumque decus, Christiani nominis, ne orbis dicam, specimen, cuius stupendus situs alternis naturæ vici-
bus, nescias, commodior sit colentibus, an salubrior, an ab omni externa iniuria tutior. Transeo magnificentis-
simum vrbs apparatus, templa, areas, pontes, porticus, conciliabula, ædificia sumptuosiora publica & priuata,
sacra & profana: quibus plus penè auri inest quàm tectorij. Transeo omnium gentium commercia, ciuitum gres-
sum, statum, alloquium, virorum & mulierum cultum, ingeniorum præstantiam, morum sanctitatem: ut planè
affirmare audeam, aut hanc urbem esse in toto orbe præstantissimam: aut nullam aliam inteneri, quæ illi cultu,
virtute, & opibus præferri possit. Nec modicæ felicitatis duxerim, aliquem in præclara ciuitate nasci: Plato, cuius
authoritatem sequor libentissimè, vel quia sapientissimus fuit, ut inter omnes constat, vel quòd veritatis ami-
cissimus, inter pauca, quibus est naturæ gratulatus, eo nomine illi gratias egisse fertur, quòd Athenis potius
quàm alibi natus esset. Et Liuius talis contigit patria, quali neque maior, neque illustrior, nisi Romæ natus esset,
in Italia contingere ea tempestate potuisset. Age verò, quod nomen tota Quiritium ciuitate fuit Liuij appella-
tione popularius? id Tribunus nomen tulit, qui Romanæ plebis, totiusque Italiæ causam amplexus, inimico-
rum fraude periit, id consul, qui Carthaginensium opes ad Metarrum fregit: sed nihil eodem amabilius, quàm
cum id Liuius Augusta tulit, ut meritò suspicari possis, non minus gentile nomen Liuius profuisse ad Augusti gra-
tiam ineundam, quàm aut styli dignitatem, aut vitæ elegantiam. Age rursus ecquando scriptorum cuiquam
tanta contigit temporum felicitas, ut difficile sit dictu, maiorne illi materia an fauor fuerit ab initio compara-
tus, quantò diu boni satius fuit ea tempestate floruisse, qua maxime res Romana floruit, bonæ artes & disciplinæ
in precio futere, quàm si eius ortus in Romanorum regum tempora incidisset: quibus præterquam quòd nullus
fuit in noua ciuitate literarum vñs, nulla materia ad scribendum parata: saluti etiam fuit quibusdam pruden-

riam dissimulare: aut si in tribunicios motus, & procellas, quum civilis otij turbatoribus formam & ostia, non oratoribus sonarent: aut in Punica tempora, quum acie cadendum fuit, aut in armis senescendum: aut in civilia bella, quum bis fuit eloquentia proscripra: aut in ea tempora, quae Augustum secuta sunt, quibus vel vnum verbum imprudenter positum, multis exitio fuit: vt haud quisquam facile statuat, temporumne felicitate, an ingenio magis Liius profecerit: studio, & eruditione, an principis praesentia & fauore. Sequitur studiorum maturitas, quae tanta illi affuit, vt nulla maior adesse potuerit. Iam satis constat, nullas latinas ab initio literas in vltis fuisse, ac si quae fuerunt, ad Senonicum bellum vsque in infantilibus crepundijs iacuerunt: inde ad excidium Carthaginis pueraescere coeperunt, adoleuerunt cum M. Tullio, cum eoque maturuerunt: in delicijs fuerunt sub Augusto, quo extincto, tacito quodammodo visse sunt senescere, vt quicumque post illum scripserint, etsi multat alioqui in his fuere virtutes, Romanum sonum, perspicuitatemque praecipuam, in sermone veritatem, parum in tegete custodierint, potuerintne illi, & noluerint an re inclinata semel temporum vitio amplius in integritum restitui nequiverint, haud quisquam, vt carbitror, facile dixerit. Profuit maturitas haec non parum, sed multo plus materiae dignitas, qua nulla maior, sublimior, vberior contigit cuiquam, nisi forte Assyriorum rex, vnde Trogus suam exortus est historiam: sed dissimulatae Semiramidis libidines cum Sabinarum pudicitia, cum Lucretiae, Marciae, & Sulpiciae castitate compares. Aut Sardanapali plumas, & ceterorum regum ocium & inertiam, cum Romuli solertia, Numae religione, pugnacissima Hostij indole, Martij prudentia, Prisci consilio, Seruij popularitate, Superbi acrimonia: aut Astyagis & Medorum fercordiam, cum Bruti calliditate, Cincinnati prudentia, Camilli felicitate: aut fugacissimos Persarum exercitus, cum Romanarum legionum robore, & constantia: aut Thebanorum superbiam, seuitiam Lacedaemoniorum, Atheniensium imbelliam, cum Romani populi mansuetudine, clementia & fortitudine, Carthaginensium periuriam, cum feicali iure ciuitatis, solenni que bellorum caeremonia: aut Alexandri domesticas caedes, & intempestiuas ebrietates, cum Scipionis in suos ciues studio, & Caesaris sobrietate: aut gentes, quas Macedones bello vicerunt, cum Latinorum robore, qui toties sunt a Romanis victi, cum Samnitium pertinacia: rebellionibus Ligurum, Gallorum ferocia, & breui, si omnium gentium gesta in vnum conferas, haud tanti sunt, vt cum ijs, quae vnum populus Romanus gessit, aut virtute aut felicitate comparari possint: nec si totus orbis terrarum hoc, in quo nunciamus, templo contineretur, verendum mihi sit, ne non hanc meam de populo Romano praedicationem tam aequo animo laturus esset, quo eiusdem populi tu- lic imperium. Nisi forte Hispani id audeant inficiari, de quibus sapius propemodum Romae triumphatum est, quam cum ipsa sit gente bellatum: aut Baleares Hispanis propinqua, quae cum multis gentibus Metellorum familia cognomen tulere: aut Galli, qui Romae, qui tota Italia, qui sua ipsorum in terra saepe ad internecionem caesi dicuntur: aut Britanni toties vectigales facti: aut Germani, cuius gentis cognomen plerique Rom. Caesarum, quia eos vicissent, gessere. Quid Daci, Getae, Sarmatae, Pannonnes, & Macedones, an non ab his sunt Dacij, Getici, Sarmatici, Pannonici & Macedonici, partim Romanorum ducum, partim Caesarum cognomina? quid Achaia, Creta & Isauria, vnde Isauricus & Achaicus. Accedit Bithinici appellatio, & quae omnium quas diximus longe clarissima forsasse visa est, Asiatici. Ceterum Pompeius, qui de Ponto, Colchide, Hiberia, Albania, Armenia, Cilicia, Cappadocia, Pamphilia, India, & toto fere Oriente vno die triumphauit: Magni, quod plus fuit, quam si vnus terra tulisset cognomen, ferre maluit. Quid quod Parthi & Persae, etsi sero, dedere tamen id decus Romanis Caesaribus: Alexandria cum tota Aegypto non solum triumphata est, sed, sublato Ptolemaeorum regno, in prouinciam formam redacta. Iam vero Cyrenenses, Hammonij, Nasamones, & Garamantes triumphandi materiam Cornelio Balbo praebuerunt: sed quid clarius Romae auditum, aut quid longius illustratum, quam Africanorum nomina: quorum hic Carthaginem Romani Imperij aemulam fregit, ille tractam sustulit: quid Getulici appellatio? quid Numidici? quid alia mille praecleara nomina? quae plane arguunt, Rom. pop. non solum gloria, imperijque magnitudine praestitisse ceteris gentibus, sed virtute etiam bellica superasse. Et ne non in plenum praedicatione haec valeretur, Scythae & Indi, ad quos Romanorum arma non peruenerant: non quia non vinci potuerint, sed quia longissime omnium repositi essent: hi ad Aquilonem, illi ad orientem solem ad Augustum Caesarem legatos misere, eius amicitiam & societatem petentes: quo contigit, vt hoc principe tantum Rom. pop. paterit, quantum nunquam alijs, quod proditum sit memoriae. Auxit hanc felicitatem optatissimus principis genis, qui haud dici potest, maior e ne pietate ingenia sui temporis fouerit, an honoribus & premijs extulerit, an praconio ampliatit: quo contigit, vt paucis annis tantum propere Romana lingua creuerit, quantum ab vrbe condita ipsum creuerat imperium. Tenentis, credo, viri & adolescentes studiosissimi, quibus felicitatis gradibus sit Liius immortale nomen adeptus: nunc accipite, quaeso, quo scilicet in scribendo vsus consilio, & quibus in vniuersum eius historia redundet virtutibus. Nam hoc illud erat, de quo me altero loco dicturum promiseram, vos adhuc quaeso paululum vltra mihi aures accommodate, & viri & adolescentes optimi: tantisper, inquam, dum hoc quicquid est, quod restat, multo breuius dicam, quam ab vilo dici posse videatur. Zeuxis ille Heraclaeotes, qui in vuarum figuracione adeo est naturam aemulatus, vt volucres sint earum, vt proditum est memoriae, aspectu deceperit: tabulam Agrigentinis figuraturus, in Lacinijs lunonis templo dedicandam, publice petijlle dicitur, vt alij quor ingenuas puellas, detractis vestibus, per ocium expectare liceret, vt quod in singulis eximium & elegans esse, vna representaretur imagine: ingeniose quidem & nouo fortassis exemplo. Sic Liius nobilissimum scripserat historiam, cum se totum ad imitationem contulisset, visus est mihi effingere sibi copiam Thucydidi, Herodoti candorem, Polybij diligentiam, & in nostris grauitatem Trogi imitatus est, Catonis vetustatem, breuitatem Crispi. Etenim vt conuerso dicam ordine, quis eo breuior quam cum vrbe Romae originem, & originem proxima paucis versibus explicat? quis vetustior quam cum facesse & auorruncare vsurpat, & alia a Faunorum & Aboriginum seculo repetita? aut quis grauior, quam quum aut Senatorum sententias scribit, aut Ducum Strategemata: aut diligentior, quam quum Fabij, Cincij, Pisonis, Quadrigarij, & aliorum scripta comparat? aut candidior, quam quum aut temporum momenta, aut locorum situs demonstrat? Quis denum copiosior, quam quum rerum consilio, successibus & euentalate exequitur? Quis praererea in magnis sublimior? aut quis in paruis propior? cui maior fides in dubijs constitit? aut in obscuris significantia? quanta rursus verborum copia? quantum sententiarum pondus? quid hypotyposis illa, quae efficit, vt ea, quae scribuntur, non scribi, sed geri videantur? Taceo figurarum varietatem, etsi nemo fuit in translationibus magis sobrius, nemo in verborum nouitatibus verecundior, creber in sententijs, in affectibus crebrior: & vt breuiter dicam, nulli maior materia contigit: nullus maior facultate ad scribendum accessit, vt dubium sit, vtrum stylus materiae, an vero materia stylo plus contulerit: tantum affirmare possum ex omnibus historiae virtutibus,

virtutibus, quas Cicero præclare colligit, quum sit eadem & vitæ magistra, nullam aliam fuisse vnquam: insequens, ut arbitror, futura est historia, quæ melius vitam possit in omnes ciuiles disciplinas instruere, quam hæc quam Liuius scripsit: quæ præterquam quòd omnis ciuilis regiminis explicat formas, regiam, popularem, tyrannicam, paucorum & optimatum potentiam: nullum est virtutis exemplum, quod in tam longa rerum serie non plane eluceat. Nam si iustitiam spectes, quid Bruto, Posthumio, Torquato, fuit iustus? qui ut iura & leges tuerentur, ne filijs quidem parum voluerunt: si fortitudinem, quid Scæuola, Coclite, Curtio, duobus Decijs fortius? quorum hi legiones & exercitus, illi urbem suis corporibus texere. Quid ad hæc, Catonibus, Lælio, Rutilio, & Scæuola prudentius? quid Fabritio & Menenio frugalius? quid Numa sanctius? quid Metello & Vestalibus religiosius? cui Coriolanus pietatis exemplo non meritò præferatur? cui non puerpera illa, quæ matrem in carcere vberibus aluit? cuius rei monumentum fuit ad posteros pietatis templum publicè constitutum. Sed quòd ego pro uehor? quòd me sermonis impetus rapit? quasi fando quisquam breuiter complecti possit, quod Liuius immensis voluminibus vix potuit, quin in hibeo habenas, Fabij contentus testimonio, qui tantum Romanos ait exemplo valuisse, quantum omnis Græcia valuit præceptis. Quum talis igitur sit Liuij historia, ut & ad dicendum multum, & ad bene beateque viuendum prodesse possit, hoc exemplorum autoritas præstare potest, illud styli ornatum, & elegantiam: possitque hæc lectio ita in omnes disciplinas lectorem instruere, ut domi, foris, in curia, in foro, publicè & priuatim sibi & suis vtilis sit futurus, huic date operam ingenui adolescentes. Nam ad vos hæc attinet adhortatio: omnem curam, studium, & cogitationem vestram in vnus Liuij lectione defigite: hunc legite, voluite, perficite: vnum hunc eloquentiæ, & vitæ moderatorem vobis proponite. Quod si, ut ipero, feceritis, satis fore confido, ut vobis vsui sitis, parentibus honori, amicis emolumento: patriæ, quæ vos genuit, aluit, instituit, cui post Deum omnia debetis officia, decori & ornamento. Operam & industriam meam ad optatum rei profectum desiderabit nemo.

D I X I.

PHILIPPI BEROALDI ORATIO,
HABITA IN ENARRATIONE TITI LIVII AC
SILII ITALICI, CONTINENS HISTORIAE
LAUDATIONEM.

FFICIUM est boni Professoris, viri præstantissimi, id velle profiteri, quod auditoribus vtilitatem cum voluptate maxima allaturum sit, quod Scholasticorum auribus satisfacturum, quod temporibus sit futurum accommodatum. Hoc ego semper omni studio ac diligentia superioribus annis efficere contendi, & in præsentiarum me effecturum esse confido. Cum duos celeberrimi nominis scriptores ex omnibus delegerim, quos in hoc augustissimo gymnasio profiterer, quorum lectio & prodelle & delectare plurimum possit, atque his temporibus sit futura maximè conueniens. Nam cum omnium disciplinarum cognitio vtilis ac iucunda mortalibus sit, historiæ cognitionem medijsidius vtilissimam iucundissimamque esse cenfeo, ex quo cum multum omnibus scriptoribus debeamus, qui non solum sibi, sed etiam posteris vixisse creduntur, plurimum profectò historicis debere nos, non possumus inficiari, quorum labore ac industria effectum est, ut omnium ætatum, omnium gentium, omnium populorum res gestæ, omnia præclare facinora scirentur, à nobis intelligerentur, cognoscerentur, ut cuncta cunctorum illustrissimorum virorum dicta, factaue memoratu digna conueri, edificere, recordari liceret, qua quidem re nihil pulchrius, nihil iucundius, nihil magnificentius excogitari posse contenderim. Etenim ut à Cicerone scriptum est diuinitus, nihil earum rerum scire, quæ antequam nascereris, factæ sunt, hoc est, semper esse puerum. Cognoscere verò res gestas memoria veteris, ordinem tenere antiquitatis, exemplorumque omnium habere notitiam, decorum, laudabile ac propè diuinum est. Senibus ideò maior autoritas est, quoniam ob longam ætatem res plurimas nosse ac vidisse creduntur. Ad hoc iuuenibus cognitio historiarum præstat, ut etiam præteritis seculis vixisse videantur, & illi me hercule adolescentes, qui historias habeant ad manum, & exempla illustrium virorum in promptu, tantò senibus sunt anteposendi, quantò plura negotia complectitur historia multorum seculorum, quam faciat hominis vita longissima. Huc adde, quòd qui bonus orator esse concupiscit, in primis abundare debet exemplorum copia, & nosse quàm plurima. Nam cum sit historia testis temporum, lux veritatis, magistra vitæ, nunciæ vetustatis, nihil ambigitur, quin Orator optimus esse non possit, nisi fuerit antiquitatis exemplorumque cognitione instructissimus, nisi historias perinde ac vngues suos habuerit exploratissimas, quoniam (ut inquit Quintilianus) historia alere potest orationem molli quodam ac iucundo succo. Est præterea operæ precium in voluminibus historicorum omnis exempli documenta velut in illustri monumento posita intueri, vnde, quæ imitanda sunt, de promere ac nobis proponere ad imitandum, quæ fugienda, fugere possimus. Pulchrum est (ut inquit verissimè Diodorus) ex aliorum erratis in melius instituire vitam nostram, & quid appetendum fugiendumue sit, ex aliorum exemplis posse cognoscere. Vnde haud immeritò Demetrius Phalereus Prolemaum regem subinde admonebat, ut libros lectitaret, quoniam quæ amici non audent principibus demonstrare, ea omnia in libris scripta reperiuntur. Hoc est, in cognitione rerum salubre atque frugiferum scire, quibus artibus, qua disciplina, quibus moribus maxima imperia orta sint, maximi Imperatores nomen sibi immortale pepererint, & è contrario, qua vitiorum labe infecta amplissima regna corruerint, & ex summo in imum precipitauerint. Ad summam historia ad id, quod honestum est capessendum inflammat. Detestatur vitias, probos extollens, improbos deprimens. Historia (ut inquit Vietruuius) per se tenent lectores, quum habeant nouarum rerum varias expectationes. Vtinam nobis Deuseam ingenij memoriaeque diuinam vim condonasset, qua Portius Latro declamator egregius fuerat decoratus, qui cum omnes historias vnus omnium notiss-

notissimas haberet, iubebat aliquem ducem nominari, & è vestigio omnia acta cursim diligenterque commemorabat. Ceterum cum omnes Historici legendi, adeundi, ediscendi scriptores, potissimum Latini, rerumque Italicarum ac maximè Romanarum enarratores (sicut mihi videtur) sint adorandi, colendi, lectitandi, nec unquam è manibus dimittendi, idque duabus de causis potissimum faciendum videtur, quoniam & rerum nostratium cognitio magis ad nos, quam externarum pertinere existimatur, & quod historici Latini sanctiores, verioresque Græcis scriptoribus fuisse creduntur. Pugnare enim inter se omnes ferè Græcorum scriptores, & alter alterius mendacia refellere conatur. Ita Ephorus Hellenicum, Timeus Ephorum, Philinum Polybius, Herodotum quam plurimi tanquam fabulatorem reprehendunt. Hinc à Satyrico Poëta dictum esse credimus, quicquid Græcia mendax audeat in historia. Discrepantiæ autem illorum causâ hæc potissimum fuisse traditur, quod nullam unquam Græciæ curam populi adhibuerunt, ut præclara facinora scriberentur ac publicarentur, ideoque magna in scriptoribus mentiendi licentia fuit, qui cum partim res gestas ignorarent, partim affectionibus ducerentur, non historiam conscripserunt, sed mera mendacia. Contrà, apud Romanos, prout gesta fuerunt, in corrupta, integra, atque fideliter conscripta haberentur, pontifices maximi res omnes singulorum annorum literis mandabant, efferebantque in album tabula domui proposita, ut esset populo potestas cuncta cognoscendi, & hi annales maximi appellabantur. Hanc autem similitudinem scribendi secuti sunt Piso, Fabius Pictor, & ille Cato Portius, omnium bonarum artium magister à Plinio nuncupatus, qui sine vllis ornamentis, sine pigmentorum coloribus, sine fucato nitore monumenta rerum gestarum reliquerunt nuda, recta atque simplicia, primam illam in primis obseruantes historia legem, quæ præcipit, ne quid falsi dicatur. Etenim dempra ex historia veritate, ita narratio omnis inutilis, ac penitus manca efficitur, sicut corpus animantis inutile fit oculis effosis, ut luculentè scriptum est à Polybio. Deinde cum ingenia, erudito iam sæculo, indies magis excolerentur, & facundia vberior, politorumque profueret, eloquentissimi apud Romanos ad scribendam historiam sese applicauerunt, qui non, ut superiores, tantummodo narratores fuere, sed etiam exornatores atque illustratores maximi exiterunt, qui, utpote diuino ingenio præstantes viri historias affectionibus omnibus casuum varietate mirabili, egressionibus iucundis resperferunt, & quibusdam flosculis quasi pratum distinctam, variegatamque decorarunt. Qui cum omnes sint excellentissimi, quum omnium lectio iucundissima ac vtilissima futura sit, quum omnes haud dubiè suscipiendos ac lectitandos esse censeam. Titus Liuius in primis enarratione dignissimus mihi visus est, & iucunditatis, vtilitatisque inter alios referentissimus, cuius lectio omnium scholasticorum auribus, animisque satisfactura sit. Est enim dulcis, candidus & effusus, & eo nullus historicorum melius commendauit mitiores affectus, apud quem omnia tum rebus tum personis sunt accommodatissima. Qui in narrando miræ est iucunditatis, clarissimi que candoris, qui (ut verissimè dixit Quintilianus) in concionibus, supra quam narrari potest, est eloquentissimus. Cuius lactea vbertas lectorem detinet, auocat, patet, omnibusque affectionibus validissimè commouet, & quo vult, maximè impellit, cuius diuina facundia nihil addi potest, cuius orationi si quid demas, ex elegancia detraxeris, quemadmodum de Platonis oratione Phalarinus dicere solebat. Idem grandiloquus est, & sententiarum grauitate, & maiestate verborum, idem copiosissimus, nec tamen longus. Nam (ut inquit egregie Marcialis) Non sunt longa, quibus nihil est, quod demere possis. Non igitur in meritò Diuus Hieronymus testatur, quosdam ex vltimis Hispaniæ, Galliarumque finibus viros illustres Romam venisse, vel ob hoc solum, ut Titum Liuium lacteo eloquentiæ fonte manantem contuerentur, qui (ut Plinius in epistolis inquit) posteaquam hominem videre, statim in patriam repedarunt. O te felicem, ô te beatum Tite Liui, cuius vnius videndi causâ viri nobiles tot millia passuum confecerunt, ex penitissimis regionibus proficiscentes tot montes inultos, tot inuia loca superarunt. Illa profectò illa diuina virtus est existimanda, quæ in vno homine tantum polluit, tantum effulset, ut ad eum visendum tanquã ingens celebrandumque miraculũ Galli, Hispanique sollicitarentur, meritò Quintilianus Liuium inter ceteros scriptores legendum esse præcipit in scholis, quoniam scilicet candidissimus est, & maximus author historiæ. Meritò & nos Liuium ex omnibus vnum delegisse videmur, quem publicè hoc anno profiteremur, cuius libri omnes cum lectitandi sint, & in manibus quotidie habendi. Nonne hæc decas Liuiana, quam Dijs bene auspiciantibus ordimur, enarrare reliquis decadibus est anteponenda? Nonne hæc in primis volumina à Liuiò diuinitus scripta fuisse censendum est? Et hæc profectò decas, (hoc enim nomine Liuiani libri à numero denario nuncupantur) quanto bella, quæ continet, ceteris bellis maiora fuerunt, tantò reliquas decades antecellit. Laudat Originem Adamantium Hieronymus, quod cum in ceteris voluminibus omnes superauerit, in Cantico canticorum ipse se vicerit. Laudatur à Cicerone Crassus orator, quem cum in agendis causis consensu omnium cunctos semper exuperauerit, in extrema actione à se merito superatum esse restatur. Praxiteles inter statuarios à Plinio celebratur, perinde ac marmoris gloria superauerit etiam semet, hoc idem & nos hodierno die de Liuiò meritò dicere possumus, qui cum in ceteris decadibus ceteros antecelluerit, in hac semetipsum vicit. Et me Hercules, ut dicam, viri clarissimi, quod sentio eodem animo Liuius bella scriptitauit, quo Romani gesserunt, eodem ingenij fulmine stylum exereuit, quo Romanus populus arma tractauit, eadem vigilantia incubuit chartis, qua Romani milites disciplinæ militari incubuerunt, & mediisfidius videtur populus Romanus, vel ob hoc vnum tam memoranda facinora gerere voluisse, vtilia tam à luculento scriptore describerentur, qui res haud dubiè luculentas, verbis luculentis æquauit, quem quotiescunque in manus sumo, non legere video bella, sed tractare. Et (ut inquit Hieronymus de Paulo) non audire verba, sed tonitrua. In Liuianis voluminibus videre video Imperatores concionabundos, militesque suos exhortantes ad prælia alacri animo capellenda. Senatium de rebus dubijs consultantem, hostes hinc formidolosos trepidare, Romanos hinc furibundos inuadere. Denique apud Liuium omnis rei militaris disciplina continetur, omnia strategemata, omnes calliditates imperatoriæ demonstrantur. Leges Senatus, populi que decreta, omnes denique artes, quibus domi forisque viuunt, conspiciuntur. Sed prohdolor quantam iacturam passi sunt omnes literarum studiosi ex centum & decem voluminibus Liuianis perditis, qui omnia, quæ unquam Romani per septingentos annos gesserunt præclara facinora, veluti in vnum redactos corpus, noscere potuissent. Quanto dispendio affectus est Romanus populus, cuius tot ac tantarum rerum gestarum memoria cum libris Liuij pariter interijt. Quantum veræ famæ detrimentum illustrissimi Imperatores subierunt, quorum nomina fuissent sempiterna, & gesta memorarentur, si Liuiana volumina non intercidissent, quod si defunctis vllus est sensus, profectò Liuianos manes ingemiscere credendum est, tot labores incallum sibi fuisse susceptos, torne quicquam vigilatas noctes, tot frustra conscripta volumina, quæ si extarent omnia, nihil præterea nobis foret desiderandum, haberemus in quo ocium, in

PROLEGOMENA IN TITVM LIVIVM.

quo tempus bene collocare possemus, & tamen nobis utpote somniculosis vix atas suppeteret ad legendum, qua illi diuina quadam benignitate prædito suppeditauit ad scribendum, qui etiam dialogos (vt inquit Seneca) Philosophorum more conscripsit, sed querelæ ab exordio nostro enarrationis procul absint, nihil nec nobis, nec ipsi Liuiio profutura. Ceterum cum sapientis sit seruire temporibus, nos quoque temporibus hic seruiamus, quibus cum arma vigeat, bella horrida pestrepant, cum omnis Italia bellicis tumultibus sæuiat, classica personent, quum Mauors telum suum quatit, Bellona dominetur, idoneu esse videtur, vt scriptores eos potissimum legamus, qui bella describunt. Hæc ergo sit nostra militia, alij bella geret, nos legamus, alij sub dño in campis patentibus intui pugnabunt, nos pugnas confectas in vmbra in scholis tuti recensimus. Hinc aures nostras Liuius perforabit, inde Sylius. Ambo eadem bella facundissimè narrantes, ille soluta oratione, hic versu heroico, qui nõ minus historicus, quàm poëta est iudicandus, qui stylo cothurnato, & charactere grandiloquo tonare ac fulminare videtur, qui bella non scribere, sed bellare. Cui optimè conuenit illud Horatianum: Audire magnos iam videor duces, non indecoro puluere fordidos. Ardens est, concitatus, erectus, idem candidus, copiosus, atque sublimis, multum habet neruorum, plurimum lacertorum, totus bellicis rebus accommodatus, qui non minus eruditionis afferre possit, quàm iucunditatis, mira est in Sylio rerum reconditarum copia, varia ac multiplex locorum, & maxime Italicarum urbium descriptio, multa historiarum cognitio. Et cum Vergilius illa felicitas ingenij soluta oratione reliquerit, quum Ciceronem facundia illa genuina in carminibus destituerit, Sylio contigit id, quod paucissimis Dij dederunt, vt idem esset & maximus poëta, & summus orator, qui vtrunque & Maronis & Ciceronis opus felicissimè impleuerit, quod epigrammaticus poëta elegantissimè demonstrat his versibus, cum de Sylio loqueretur:

*Sacra cothurnati non attingit ante Maronis,
Impleuit magni quàm Ciceronis opus.*

Idem alium Sylium musarum decus appellat. Sed quid plura? Liuij & Sylij facundia, vires, ingenium, eruditio, cæteræque virtutes eximia sese nobis quotidiana enarratione exhibebunt, sese offerent, ostentabunt clarissimè sole fulgentes. Ego verò omni diligentia, studio, vigilantia elaborabo, enitar, atque contendam ita singulos nodos enodare, ita implicita explicita explicare, vt quemadmodum vos mihi ornamento maximo futuri estis, ita ego vobis sim non minimo emolumento, hoc mihi in animo est velle prodesse, vobis sit velle proficere. Dij faxint vt vtrunque propositum implere possimus.

PRÆFATIO STEPHANI NIGRI
IN TITVM LIVIVM.

N maximo semper cultu, maximaque omnium veneratione poetarum nomen extitisse legimus candidissimi auditores, quorum poemata non solum in manibus *ἡσῶν ἀσπασίων* quotidie habentur, verum etiam memoriæ thesauro assidue commendantur. Nec me hercule iniuria, cum præsertim princeps ingenij & doctrinæ Plato ipsos poetas nunc deorum filios, nunc prophetas nuncupare haudquaquam dubitauerit, primoque de situ orbis libro scriptum reliquerit Strabo, veteres *πῶν ἀπὸ τῶν ποιητικῶν* quandam esse Philosophiam perhibuisse, quippe quæ à teneris nos vnguiculis ad viuendi rationes perducatur, mores atque effectus edoceat, quæque gerenda, declinandæ sunt, quadam cantus suavitate præcipiat. Inter quos omnium eruditorum testimonio principatum suo iure perpetuo obtinuisse diuinus dicitur Homerus, qui egregium illud opus, quo prudentissimi ac sapientissimi Vlysis eximias virtutes posteritati commendatas voluit, ita graphicè exorsus est:

*Ἄνδρα μοι ἔνναπε μῦσα πολύτροπον, ὃς μάλ᾽ ἀπολλεῖ
Πλάγχθη, ἐπεὶ τοιοῦτος ἦεν ἄλλοτρου πειρεσσε,
Πολλῶν δ᾽ ἀνθρώπων ἴδεν ἄεθλα χερσὶν ἔγνα.*

Quibus vti que verbis omnium præstantissimus poëta posteris id de industria innuisse videtur, neminem scilicet cuius prudentiæ satis vnquam peritum fore, atque eruditum, quin & multorum hominum mores, atque instituta cognouerit, & quàm plurimas quandoque optimasque perlustrauerit ciuitates. Nam vt incertis continuò vagari sedibus, quod *ἀνεῖσι*, peregreque viuentes, facere consueverunt, infelicissimum ac miserimum habetur: ita perpetuò *δικουρέειν*, nec patrios vnquam transgredi fines, turpissimum, atque ignauissimum ab omnibus iudicatur, ijs præcipue viris, qui, ne sibi soli nati videantur, Reipublicæ administrandæ curam suscipere, eique optimè pro virili parte consulere, ac prospicere debent. Quod enim pro uerbij vice vulgò iactatur, *οἱ μὲν εἰσι δὲ τὸν γλάδῃ διδάμωνα*, id est, domi manendum est, cuncta cui sunt prospera: priuatis demum & à Republica administranda procul degentibus dictum videri potest, qui publica negotia, & ad communem totius ciuitatis commodum spectantia penitus negligant, atque contemnant, suisque ipsorum tantum commodis studeant. Nam qui fieri potest, vt quispiam optima ac saluberrima sua prospiciat patriæ, pessimaque ac pestifera ab eadem propellat atque amoueat, cum & nihil omninò præter solum patrium cognouerit, & omni denique rerum vitæ atque experientia careat? Quin imò perinde est, huiusmodi viri consilij Reipublicæ salutem committere, ac si homini nauticæ rei penitus ignaro, nauis vndique procellis in altissimo mari agitata gubernacula crederes. Quod cum Spartanus ille Lycurgus, qui Lacedæmoniorum Rempublicam temperauit, non ignoraret, omiffa (vt Aristoteles libro *πολιτικῶν* secundo refert) Charilli regis tutela, peregrè profectus est, diuque apud Cretenfes, utpote Lacedæmoniorum colonos, commoratus, ea ad Rempublicam rectè administrandam præcepit, quæ suis tradita ciuibus in causâ fuere, vt Lacedæmonij vnus, nec vnquam mutatis legibus diutissimè vixerint. Hippodamus Milefius, qui (vt idem Aristoteles author est) omnium primus ciuitatum *διαίρεσιν* hoc est, diuisionem excogitauit: multas prius adiuit vrbes, multarum gentium mores, institutaque perspexit, quàm *ἀεὶ τῶν πολιτικῶν* quicquana

quicquam scribere aggressus sit. Quid de Solone Atheniensis, Zeleuco Locro, Charinda Cataneo, Philotas Corinthio, multisque præterea alijs legumlatoribus dicemus? Nonne omnes quàm plurimas antè perlustratæ faciuitates, multaque passos incommoda, maximos subijisse labores, credendum est, quàm cuius tum suis, tum alienis vt legibus à se institutis obsequerentur, valuerint persuadere? Minos ille Cretensis, qui omnium primus legum seriem composuit, vt homines illis facilius ac libentius obtemperarent, earum inuentionem ad Iouem reulit, vt Lycurgus apud Lacedæmonios in Apollinem, Minos apud Ægyptios ad Mercurium, Samolxis apud Cetas ad Vestam, Moses apud Iudæos ad Bium Deum, Numa Pompilius apud Romanos ad Egeriam. Quare vt in Reipublicæ administratione quispiam cum multifariam peritiam, tum vel maximè authoritatem consequatur, multi sunt prius labores sustinendi, multæ ciuitates ad eundem, multarum gentium πολιτεία perspicienda. Permultum enim interest, eius præsertim viri, qui in Reipublicæ negotijs versaturus sit, quique & sibi & patriæ sit optimè consulturus, quid in quaque Republica, vel rectè vel perperam institutum fuerit non ignorare. Tunc enim quid suæ sit patriæ suadendum, quid contra dissuadendum, quàm pulcherrimè tener. Cæterum cum Mediolanensis Respublica optimis ac saluberrimis innitatur legibus atque institutis, id vnum tantum reliquum esse videtur, vt adolescentes ingenii perpetuæ gloria cupidi, eos demum studeant æmulari, qui in rebus agendis ad eò se præclarè ac prudenter gesserunt, vt & maximam sibi posterisque suis laudem comparauerint, & suæ ipsorum Reipublicæ salutem ac felicitatem præstiterint. Quod vt facilius vobis, tutiusque facere liceret, Liuanum opus nobis proposuimus interpretandum. Cognitio enim, vt Siculus tradit Dio dorus, ex aliorum tum secundis, tum aduersis rebus percepta, doctrinam habet omnium periculis expertem. Pulchrum est præterea ex aliorum erratis in melius instituere vitam nostram, & non quid alij egerint querere, sed quid optimè actum sit nobis proponere ad imitandum. Hinc est quod Δημόκριτος ait: ἐν ἀλλοτρίοις παραδείγμασι παίδειν σεντὸν, καὶ ἀπαθῆς τὸν ἑαυτὸν ἔσθι. Et Tibullus: Felix quicunque dolore Alterius discas posse carere tuo.

Optima est præterea & saluberrima illa Græcorum sententia: Βλέπων ἀπαθείδωμι τὸ σθῆ' ἄλλον ἑαυτὸν, id est, aliena spectans doctus euasi mala. Plautus: Feliciter sapit, qui aleno periculo sapit. Quod si Liuianæ lectio nisi adiuuam operam dederitis, non dubito me hercule fore, quin optimè ac pulcherrimè vitam vestram instituatis, eaque ex ipsa historia percipiat, quæ haud secus vobis, ac Reipublicæ vestræ quàm plurimam sint profutura. Nam Titus Liuius eam scribendam historiam materiam delegit, quæ & maximè inter cæteras excellat, & legentibus vtriusque fortunæ exemplis mirum in modum conferat. Tantam præterea, vt oppidò quàm luculentam conscriberet historiam, assiduo labore, longaque exercitatione dicendi facultatem, atque inde famam consecutus est, vt Gaditanus quidam Titii Liuii nomine, gloriaque commotus ad videndum eum ab vltimo terrarum orbe venerit, statimque vt viderat, discesserit. Eo enim labitur perpetuo eloquentiæ flumine, tanto vbi que vitur verborum pondere, ac sententiarum grauitate, vt eximium illud Romani nominis decus orationis maiestate æquasse videatur, & quod Alexander ille Magnus de fortissimo Achille, ac facundissimo Homero dixisse perhibetur, in principem populi Romani eloquentissimumque Liuium meritò transferri possit: O fortunatissime popule Romane, qui rerum à te gestarum præconem historiarum præstantissimum Titum Liuium habetis, cuius miram in narrando iucunditatem, clarissimumque candorem, & supra quàm dici potest, in concionibus eloquentiam cum rebus, tum personis accommodatam, quis vquam satis dignis prosequi laudibus pollet? Nam ad eius in dicendo multiplices virtutes, pro meritis ac dignitate laudandas, diuina procul dubio opus esset oratione. Quare ne sterilem aut inanem sumptibile operam videat, eosque simulatus, qui ἀλιθὸν ἀλωέιν, καὶ ἀγλαδὸν ἀρῶν conantur, à Liuianæ facundia laudatione, ad historiam ipsius interpretationem me totum conuertam, si tamen prius quid historia sit, quid historico conueniat, in medium protulero. Naturalis historia est, vt Plato refert, causas intelligere, per quas singula quæque fiant, atque pereant, & qua sint ratione. Duplex est eius genus, priuatum ac publicum, Publicum est, quod temporum continet varietatem, vt Liuianum opus exemplo est. Priuatum quod nulla temporum varietate, titulo tantum gaudeat, vt Iugurtha, & Catilina. Quidam duplicem etiam modum posuere, in interfectiis, quale est illud Suetonij. Continuum, quale est illud Plutarchi per singula virorum gesta. Item Appiani, qui Lybicam, Parthicam, Mithridaticam, bellaque ciuilia composuit. Est autem historia (vt Ciceronis verbis vtar) temporum totis, lux veritatis, vita memoria, magistra vitæ, nuncia veteris. Definiturque à Quintiliano, gestæ rei expositio, cum fabula atque argumentum, quæ & ipsa narrationum species, longè secus desiniantur. Nam fabula non à veritate modò, sed à veritatis forma remota est, quarum alia Sybaritica, alia Cypria, alia Cilicis, alia Ætopica, ab inuentoribus accepto nomine appellantur. Argumentum falsum est, ed verissimile, quo comœdiæ vtuntur. Annales præterea ita ab historia separant, vt annales tunc dicantur, cum res gestæ plurium annorum, obseruato cuiusque anni ordine componuntur, sicut Ephemeris, quod diarium latinè dicitur, cum non per annos, sed per dies singulos res gestæ perscribuntur. Historia verò sic earum rerum propria narratio, quibus is interfuit, qui eas narrat, licet generali historiarum vocabulo tam annales, quàm diarium comprehendantur. Dicta autem est historia ἱστορία τὸ ἰσθῆν, quod vt Græci scribunt Grammatici, significat, τὸ πολλὸν τόπον διερχομαι, καὶ τὸ παλαιὰ ἀρεθῆματα ἀφινγῆμαι, καὶ τὸ ἔρωπῶ. Quod poeticum est, vt apud Sophoclem: ἱστορίη σοι φίλον. Quæ quidem ad eum maximè spectant, qui sit historiam quàm diligentissimè compositurus. Historicum poëma (vt Eustathius inquit) constat ἐν ποικίῃ, ἁρμονίῃ, παραγραμμασί, καὶ ἁρμολογίῃ. Tritones cum buccina fastigio Saturni ædis superponchantur, inquit Macrobius: quoniam ab eius commemoratione ad nostram ætatem historia elata, & quasi vocalis facta sit, cum antè muta & obscura & incognita fuerit, quod restantur caudæ Tritonum humi meris, & abscondita. Cadmus Milesius (vt naturalis historiarum libro quinto refert Plinius) omnium primus proficam orationem condere instituit. Hecæatus & ipse Milesius Egeandri filius, qui circa tempora Darij post Cambysen imperantis floruit, primus historiam, vt Suidas scribit, pedestri edidit oratione, vt Pherecydes σοφιστῶν, nulla tamen adhibita verborum ac sententiarum exornatione. Nam vt apud nos Cato, Piso, Iulius Piætor sine vllis ornamentis monumenta solum temporum, hominum, locorum, gestarumque rerum reliquerunt, sic apud Græcos Pherecydes, Hellanicus, Acæstas, quibus rebus exornari posset oratio, penitus ignorarunt. Ad grandiosem dicendi characterem se euexit Cælius Antipater, nec tamen historiam locorum varietate distinxit, nec verborum collatione, tractuque orationis leui, atque æquabili perpoliuit, licet vicerit superiores. Herodotus hoc scribendi genus primus quàm pulcherrimè ac suauissimè exornauit. Hunc secutus Thucydides, qui cæteros omnes dicendi artificio facile superauit, qui ita est verbis aptus, & pressus, vt nescias vtrum res ora-

res ora-

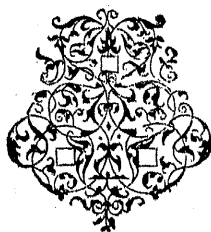
STEPHANI NIGRI IN T. LIVIVM PROLEGOMENA.

plia à longis vt plurimum syllabis facienda sunt. Cauendum est tamen, ne hexametri versus principium initio dicendi, aut scribendi faciamus, quale dicitur reliquisse Liuius: Facturus ne opere precium sim. Quod qui emendare voluerunt, Facturus ne sim, postea scripserunt, sicut etiam finis hexametri aut pentametri in clausula vitiosus est. In quem Afinius & Brutus incidere, vt Catoni placuit. Et Diuus Hieronymus in translatione Genesios ait: Da mihi animas, cætera tolle tibi. FINIS.

DE HISTORIA T. LIVII, QVOD IN LIBROS AB AVTHORE DIVISA FVERIT, NON IN DECADAS, CONTRA ALIORVM OPINIONEM, TVM QVIBUS ID AVTHORIBUS COMPROBETUR, PETRUS CRINITVS CAP. XII. LIB. VII.
De honesta disciplina.

FALSO receptum est, ac doctioribus etiam persuasum, fuisse in Decades diuisum T. Liuium suum opus de Romanorum gestis, quæ singulæ decem voluminibus explicantur, quod ipsum de authore Liuiio neququam apud veteres comperias. Nam & Priscianus vir diligens, alijque Grammatici, sicubi Liuium citant, librorum numerum adscribunt, neque Decades nominant. Itaque & XVI. librum, & XXXIII. & CXVI. videmus aduocari ab antiquis authoribus. Cui sententiæ & Franc. Petrarca ad stipulatur, vt qui asserat in epistola ad Ioannem Boccacium, ignauia legentium contigisse, vt Liuiana historia sit in Decades distributa. In partes (inquit) quas Decades vocant, non ipse, qui scripsit, sed fastidiosa legentium desidia diuisit. Sed & L. Florus libros CXL. eiusdem authoris recenset, sublato penitus nomine Decadum, cum vniuersam historiam in Epitomen, vel (vt latinè loquar) in breuiarium contraxit. Id & Politianus olim ita liberè nobis concedebat, vt nostram quoque diligentiam magno perè commendaret in perquirendis atque examinandis veterum monumentis.

POMPONII

I^r

POMPONII LAETI DE ANTIQVITATIBVS VRBIS ROMÆ LIBELLVS.

AMPHITHEATRVM.

In media vrbe Amphitheatrum: inchoatum à Vespasiano, perfectū à Domitiano cum incrustatione intrinsecus, & extrinsecus cum signis. Er in singulis superioribus arcibus erant statuae marmoreae. Ibi fiebant ludi: sub tanto edificio sub sunt cloacae, adeo vt pars edificijs sustineatur à cloacis. Ab latere edificijs, versus Septentrionem & Orientem, erat Via publica, strata lapidibus quadratis magnis. Amphitheatrum nunc appellatur Colosseum, ab Colosso qui ibi erat. Est autem Colossus magna statua, quando fiebant ludi, edificium cooperiebatur linteis.

Busta Gallica.

Post Capitolium inter Septentrionem & Orientem, est locus appellatus Busta Gallica, vbi Galli in magna copia à Camillo interfecti fuerunt, & ibi habet sepulchra, locus nunc dicitur Porto Gallo.

Templum Aesculapij & templum Concordiae.

In horto sanctae Mariae nouae, est vestigium templi Aesculapij, & templum concordiae.

Arcus Triumphalis Constantiniani.

In radicibus montis Palatini versus Colosseum, est arcus Constantiniani principis cum victorijs allatis post profligatum Maxentium filium Maximiani.

Septizonium Seueri.

In templo sanctae Luciae, sub colle sancti Gregorij, est Septizonium Seueri, ornatum columnis, dictum à seipsem Zonis.

Suburra.

Suburra inde vbi est Colosseum incipit, & produci- tur vsque ad superiores Exquillas.

Fragmentum.

Fragmentum minimè rotunditatis prope Colosseum, cinctum erat marmoribus, supra erat Iouis simulacrum.

Circus Maximus. Templum Iouis Statoris. Domus. M. T. Ciceronis.
In ea parte Palatini montis quae aspicit Circum maximum, templū fuit Iouis Statoris, prope quod templum fuit domus M. Ciceronis.

Templum Pacis.

Post Palatium statim versus Septentrionem, sunt ruinae templi Pacis, quod templum Vespasianus post bella ciuilia edificauit.

XII. columna Domitiani in signum sui triumphii.

Inter Capitolium & Palatium, vbi remanserunt tantummodo tres columnae altae, erant XII. fatis ornatae, supra has columnas erat statua equestris, Domitiani Augusti, & sub pedibus erat Rhenus fluuius Germaniae. Triumphauit enim de Germania.

Apertura Curtij.

In eodem loco fuit olim illa apertura terrae, in quam se demisit Curtius armatus vnā cum equo: terra tunc statim coiuit, & pestis euanuit. Iste locus est in parte fori Romani, circum quod fuerunt multa tēpla & ornamenta: inter quae templū Vulcani, ante quod templum pendebat scyphus, qui tenuit Remum & Romulum.

Porticus Antonini & Faustinae.

Prope forum, vbi nunc hospitale est aromatariorum, fuit porticus Antonini Imperatoris & Faustinae.

Templum Saturni & Opis, ararium pop Rom.

Sub Capitolio est parua ecclesia diruta, quae immineret hospitali S. Mariae de porticu, ibi fuit templū Saturni & Opis eius vxoris, in quo templo fuit ararium pop. Rom.

Arcus triumphalis Seueri. Templum Iunonis Monetae.

In radicibus Capitolij, versus Aquilonem & Zephyrum ad ortum estium, est arcus triumphalis Seueri Im-

peratoris. Prope fuit templū Iunonis Monetae, & tēplum Concordiae. & inde fuere multi gradus ad Capitolium.

Tullianum.

In radicibus Capitolij, supra forum Romanum, versus Septentrionem, est carcer, nunc dicitur sancti Petri, olim fuit illa pars carceris, quam construxit Tullus Hostilius, & appellabatur Tullianum.

Carcer. Theatrum Marcelli.

Ex altera parte Capitolij, versus Meridiē, vbi est ecclesia sancti Nicolai in carcere, fuit post edificatus carcer ab Claudio Decemuiro, appellauit carcerem vrbs Romanae. prope est Theatrum Marcelli, nūc domus Sabellorum.

Velia domus Catilinae.

Illam partem Palatini quae videt forum Romanum, appellatur Velia. quia ibi antiqui pastores ante tōsuram ouium, vellebant lanam ex ouibus, eadem pars habuit domum Catilinae & Catuli.

Edificium Neruae Imperatoris.

Inter Capitolium & Esquillas, versus Arcton, adhuc sunt magna vestigia, cū inscriptione Neruae Imperatoris.

Forum Traianum, & ample porticus.

Inter Capitolium & Quirinalem montem seu collem ab edificio Neruae vsque ad columnam Coelidem, & radices Capitolij, fuit forum Traiani, circum quod erant ornamenta innumerabilia, huc fuerant ornamenta aduecta ex toto orbe terrarum.

Versus occasum porticus cū amplis & excelsis columnis, & cum magnis epistilijs, adeo mirabile opus fuit, vt qui intuerentur, non poterant adduci ad credendum, vt illa essent facta manibus hominum, sed gigantum: pars tota quae vergit ad Occidentem quia mons Quirinalis impediēbat, illa pars montis tota exciā fuit, & solo exquata, ne forum spacio fraudaretur.

Sepulchrum Augustorum.

Locus ille qui videtur esse mons, supra flumen eundem ad populum, sepulchrum fuit quorūdam Augustorum.

Columna Traiani.

Columna quae est in foro Traiani, erecta est à po. Rom. in honorem Traiani post victoriā de Dacis, facta est columna, & ipse Traianus columnam non vidit, concessit enim ad Indicam expeditionem. Haec columna ab radice, siue à pede vsque ad verticem imaginibus egregie ornata fuit, vt hodie partim apparet.

Pantheon.

Vbi nunc est ecclesia sanctae Mariae Rotundae, ibi fuit Pantheon, dedicatum Ioui Vltori, cuius cognomen fuit: ex laminis argenteis, illas laminas sustulit Constantinus nepos Heraclij veniens ad urbem.

Antipantheon.

Antipantheon appellatur Prothyrium, locus ante portam templi. M. Agrippa fecit illud.

Templum Consi. templum Herculis.

Antiqui ingrediebantur templa per gradus ascendendo, in vnum tantū descendebant, quod fuit edificatum in honorem dei Consi. qui erat deus consiliorum, quod templū erat prope templū Herculis in Circo maximo.

Templum boni Euentus.

Prope supra dictum Pantheon, erat templum boni Euentus.

Ruinae M. Agrippae.

Ædificia prope Pantheon, sunt ruinae M. Agrippae: & extenduntur vsque ad domum quae fuit Cardinalis Spoletani.

Thermae Neronis.

Ædificia quae sunt in sancto Eustachio, fuerunt Thermae Neronis, postea instauratae ab Alexandro Imperatore, dictae sunt Alexandrinae.

Campus Martius. Horologium.

Vbi est ecclesia sancti Laurentij in Lucina cum hortis, ibi fuit

A

ibi fuit Campus Martius, in quo habebant comitia. Et vbi est domus noua facta, quæ est Capellanorum cuiusdam capelle sancti Laurentij, ibi fuit basis horologij nominatissimi.

Horologium effossum.

In campo Martio vbi est epichaphium capellanorum ibi fuit effossum horologium, quod habebat septem gradus circum, & lineas distinctas metallo inaurato.

Solum campi erat ex lapide amplo quadrato, & habebat lineas easdem, & in angulis quatuor venti, cum inscriptione, vt Boreas spirat: ex opere misino.

Collis Hortulorum.

Collis ille qui surgit à dextris, eundo ad ecclesiam beate Mariæ de populo, vocatur Collis hortulorum, in quo sepulca fuerunt ossa Neronis. Pars quæ subiacet plana, vergens ad austrum, & libyn, habebat hortos, & est tota humida.

Porta Collina.

Antiqui cogitauerunt à porta Collina protèdere mœnia vrbs, vsque ad Pontem Miluium, propter securitatem istius planticie, sed aruspices vernerunt, quia non licebat intra vrbs comitia facere, & legere milites pro exercitui.

Pintius.

Collis Hortulorum, nunc appellatur Pintius, à quodam ciue.

Candidati.

Ex colle Hortulorum descendebant candidati, albis vestibus, qui erant petitori magistratum.

Pila Tiburtina. Domus Martialis.

Inter collem Quirinalem, & Hortulorum, est locus depressus vbi nunc est vinea, qui appellatur Pila Tiburtina, prope quam Pilam fuit domus Martialis: vnde ait: Sed Tiburtina sum proximus accola Pilæ, ista pila nunc vocatur Tibur vetus.

Duæ statuæ equorum.

Exeundo à domo Pomponij, per dorsum môtis Quirinalis versus Septentrionem, sunt equi cum statu marmoreis, fuerunt missi à Mithridate rege Armeniæ ad Neronem Imp.

Tres statuæ marmoreæ.

Sunt tres statuæ marmoreæ Constantinorum.

Duæ statuæ marmoreæ.

Sunt duæ statuæ marmoreæ tenentes Cornucopiæ sinistra manu, hæ sunt statuæ fluminum Deorum, significant rerum copiam.

Cybele.

Cybele sedens super duobus leonibus turrata, quia præest turribus & castris.

Floralia, Mons Clare, & Apolliniæ.

Eundo à sinistris est vallis inclusa parietibus, vbi fiebant Floralia: & mons à sinistris habens domum Cardinalis Neapolitani, & est pars Quirinalis montis, & vocatur mons Clare & Apolliniæ.

Capitolium vetus.

Mons à dextris vocatur Capitolium vetus, & est pars Quirinalis, vbi fuit templum Iouis, quod templum antiquius est quam templum Capitolinum.

Templum Herculis. Templum Quirini.

In medio fore dorso à sinistris fuit templum Herculis. A dextris templum Quirini.

Spoliatio templi.

Quidam Otto Mediolanensis senator vrbs expoliavit templum: & ex ornamentis facti sunt gradus in Ara cœli, & gradus quibus ascenditur in ædificium Capitolij.

Vicus Mamurij.

Adhuc per dorsum Quirinalis, vbi est templum sanctæ Susannæ, à sinistris, ibi fuit vicus Mamurij, & ibi erat cius statua.

Forum Salustij.

Post templum vbi fuit ecclesia sancti Gabini, ibi fuit Salustij forum.

Mamurij Ancilia.

Fuit autem iste Mamurius faber ærarius, qui fecit ancilia Numæ Pompilij. Est autem breue scutum, longius quam latum sit, dictum quasi ambecisum.

Porta Collina.

In ipso colle Quirinali est porta Collina, quæ olim fuit vltima pars vrbs, & mœnia non multo spacio extendebantur versus Occasum & erat finis.

Antrum Vestalium impudicatum.

A sinistra intrinsecus exeuntibus, est locus editus & eleuatus, vbi erat antrum ex artificio factum, testudinatium cum exiguo foramine, vnde demittebantur vestales, id est, moniales, quæ comiserant scelus impudiciæ: & ne perirent fame, in antro erant excavaæ duæ paruæ fenestrix. In altera erat lucerna accensa, in altera lac & aqua. Postea populus mittebat terram, quousque terra ad summmitatem perueniret foraminis, ita moriebantur.

Ritus sacerdotum circa hoc.

Illic sacerdotes cū vestibus sacerdotalibus, priusquam hoc fieret intrinsecus ante portam auferebant sacra monialibus, & postea egrediebantur portam, sed non poterant vertere caput. Deinde non licebat exire sacerdotem per illam portam per vnum annum, & totus populus eadie in luctu erat.

Via Salaria.

Via extrinsecus Salaria, qua Sabini ferebant salem ex vrbe.

Horti Salustiani.

Intrinsecus à porta Salaria à sinistris, est vallis longa, vbi fuerunt horti Salustiani versus ventum Libyn, circumdati pulcherrimis ædificijs, qui fuerunt non modò pomorum, sed etiam propter sumptum, & ornatum ædificiorum satis amœni. Aquæ subterraneæ manu factæ irrigabant hortos.

Prope portâ Viminalem, quæ proxima est portæ Collina, coniunguntur duo colles Viminalis, & Quirinalis.

Via Nomentana.

Extra portâ Viminalem incipit via, quæ vocatur Nomentana, vbi Viminalis collis à Ioue Vimineo dictus, & Exquilix confunduntur, qui sunt duo montes vrbs.

Esquilix.

Esquilix ab excubandis, id est, excubando, quasi excubix, quia Seruius Tullus Rex in vrbe Rom. in eo colle habuit vigilias, propter prædones & alios.

Therma Diocletianæ, Therma Maximiani.

Vbi sunt Therma Diocletianæ, & Maximiani quæ nõ fuerunt inchoatæ ab ipsis, sed à veteribus, inter ipsas Thermas à Septentrione fuit templum Quirini.

Alta femita.

Dorsum Quirinalis montis, appellatur alta femita.

Balnea L. Pauli.

In descensu Quirinalis montis versus Meridiem, vbi nunc est domus de comitibus, & turris militiæ, fuerunt Balnea L. Pauli.

Therma Constantini.

In ipso colle Quirinali, erant Therma Constantini Imp. quæ extenduntur vsque ad domum de Columna.

Vallis Quirinalis.

Domus Pomponij Attici.

Inter Viminalem & Quirinalem, vallis est, Quirinalis dicta, ibi templum est sancti Vitalis, vbi Romulus ante lucem apparuit Proculo, cum ascenderet in cœlum, ibi fuit domus Pomponij Attici.

Puteus Domine Probae.

In eo Quirinali templum est sanctæ Agathæ, & in ipsa valle, non longè à templo sancti Vitalis, est puteus qui dicitur Puteus Domine Probae, nam Proba virgo fecit.

Lauacrum Agrippinæ.

In ascensu Viminalis collis, versus Septentrionem, est templum sancti Laurëtij panis perne. Vbi lauacrum est Agrippinæ matris Neronis, quod lauacrum adornauit postea magna impensa Adrianus Cæsar, vbi nunc sunt moniales.

Turris Mæcenatis.

In via quæ est post Thermas inter Orientem & aquilonem, vbi est ascensus, in illa parte eminentiore fuit turris Mæcenatis. Vnde Nero Imp. dicitur conspexisse incendium vrbs.

Campus vbi comburebantur cadauera mortuorum horti Mæcenatis.

Mæcenatis.

Sub illa turri, versus Septentrionem, est campus Esquilinus

linus, vbi olim comburebantur cadauera mortuorum: cuius rei nidor multum vrbis nocebat. Augustus qui studuit emendare aërem, cōsensu pop. Rom. & senatus concessit campum Meccenati, vbi faceret pulcherrimos hortos, nunc appellantur campum illum Viuarium, quòd ibi postea detinebant animalia.

Porta Esquilina & Tyburtina.

In hoc campo sunt duæ portæ vrbis, altera Esquilina, quæ est clausa, inde & Tyburtina.

Porta Interaggeres.

Inter hanc portam, & portam Viminalem, erat porta quæ vocabatur porta Interaggeres, quæ nunc est clausa, vbi via erat satis munita.

Arcus Gordiani Imp.

Intrinsicus è regione huius portæ erat Arcus Gordiani Imp.

Puticuli.

Extra portam Esquilinam erat locus, qui dicebatur Puticuli, vbi erant frequentes putei, in quibus condebantur ossa combustorum cadauerum.

Castrum Custodiæ.

Castrum custodiæ extra portam erat Interaggeres. Porta sancti Laurentij est in aquæductu, & est arcus, & non porta.

Ad vrsum pileatum.

Iuxta portam sancti Laurentij ad dextram euntibus, est templum sanctæ Bimane, & sex militum martyrum, qui locus vocabatur antiquitus ad Vrsum pileatū, quòd ibi fuit imago vrsi habentis pileum in capite.

Duo trophæa.

Post ecclesiam sancti Iosephi, est pars ædificij diruti, vbi sunt duo Trophæa, id est, spolia hostium, alterum habet thoracem cum ornamentis & clypeis, & ante imaginem Victorij. Alterum habet instrumenta omnia ad pugnam, & clypeos, & habet vestes.

Prope tritium vnam ad sanctum Ioannem. Aliam ad sanctam crucem, aliam ad sanctam Mariam.

Vbi est Ecclesia sancti Viti, est arcus dirutus cum monumento Calieni Imp.

Templum sanctæ Mariæ Maioris est in Esquilij.

Ruine Thermarum Titi.

Post Ecclesiam sancti Martini versus Orientem, sunt ruine Thermarum Titi & Vespasiani.

Capotæ.

Cisternæ Thermarum Titi, vocantur nunc Capotæ, id est, capaces aquarum.

Thermæ Philippi Imp.

Post Thermas Titi inter Aquilonem & Eurum, sunt Thermæ Philippi Imp. post est vallis inter Esquilias & Cœlium montem, quæ ducit ad portam sanctæ crucis, quæ est pars aquæductus.

Esquilie.

Esquilie incipiunt à templo sancti Petri ad Vincula, & protenduntur vsque ad ecclesiam sanctæ crucis. Inde ad Thermas Diocletiani, illic vsque circumeundo, includit ecclesiam sanctæ Mariæ Maioris, prope quam erat Basilica strenui Romani Sicinini, & sanctæ Præxedis, vsque ad sanctum Petrum ad vincula.

Cœlius mons. Ioannes Lateranensis.

Cœlius mons incipit ab ecclesia sancti Ioannis Lateranensis: dicitur autem à familia Lateranorum civium Romanorum.

Porta Cœlimontana.

Porta sub S. Ioanne appellatur porta Cœlimontana.

Via Campana.

Via Campana extra portam est.

Latitudo Cœlij montis.

Finit mons Cœlius vbi est ecclesia sancti Gregorij, & est magni ambitus, & includit ecclesias quatuor Coronatorum, sancti templi rotundi, sancti Ioannis & Pauli. S. Petri, Marcellini in radicibus montis Cœlij, qui mons à quodam Cœlio Vibennio, qui præstitit auxilium Romanis, dictus est: supra est quadruium inter Cœlium & Esquilias. Post templum sanctæ Mariæ in dominica, siue in nauicula, vbi est nauicula marmorea prope est ecclesia sancti Thomæ, sancti Stephani rotundi: sunt istæ tres

ecclesiæ in Cœlio monte, ducta via à sancto Ioanne Lateranensi versus aquæ ductum.

Porta Metrodori. Cœliculus.

Inter portam Cœlimontanam & portam in via Latina, est porta quæ appellatur Metrodori, clausa nunc: & ille mons parui ambitus qui est post Cœlium montem ad Orientem, appellatur Cœlius minor, id est, Cœliculus, eius meminit Martialis.

Regio portæ Capenæ.

Regio portæ Capenæ, est post Cœlium montem & Auentinum vsque ad radices, & ascensus vsque ad sanctum Ioannem.

Porta Capenæ. Via Appia.

Porta sancti Sebastiani vocatur porta Capenæ, & extrinsecus via, vocatur Appia, quæ est regina aliarum viarum, ducit vsque Brundisium.

Via noua. Thermæ Antonini.

Ista via priusquam peruenias ad ecclesiam sanctorum Nerei & Achillei & Xisti, vocatur Via noua, quæ ducebat ad Thermas Antoninianas, quæ fuerunt Antonini Caracallæ, quæ Thermæ sunt à dextris, post ecclesiam sancti Nerei & Achillei.

Fluuiolus.

Fluuiolus qui oritur longius ab vrbe XII. millia passuum in agro Mariano, rigat radices montis Auentini, & ingreditur Tyberim.

Auentinus.

Auentinus ab auibus dictus est, & incipit à flumine, magnum habet ambitum, & extenditur vsque ad mœnia, vbi est porta sancti Pauli.

Arcubus Auentini.

Mons Auentinus, est longior & latior, habet ecclesias multas, ad Occidentem, supra Tyberim habet ecclesiam sanctæ Sabinæ, Alexiæ, Mariæ in medio, sanctæ Priscæ, ad Orientem prope finem longitudinis, sanctæ Barbina.

Pyramis Cestij epulonis.

Prope portam sancti Pauli, extra quam via est, & appellatur Hostiensis, est Pyramis quadrata, sepulchrum cuiusdam Caij Cestij epulonis.

Cursus equorum.

Campus cis portam sancti Pauli, post Auentinum, est campus vbi hodie fit cursus equorum.

Mons restiarum.

In medio surgit collis, vbi fuerunt figuli, & ipse collis factus ex fragmentis vasorum fictilium. Aliæ figlinae erant extra portam Viminalem à dextris, vbi surgit collis cuiusdam materiae.

Horrea pop. Rom.

Post Auentinum motem, versus meridiem supra Tyberim, planities magna, vbi erant CXL. horrea, quæ seruabant triticum Romani pop. & erant longa, & magna.

Pons Sublitijs, postea Pons Æmylijs dictus.

Sub Auentino monte est pons, qui olim appellabatur Sublitijs, erat enim ligneus quia sublice intelliguntur magnæ arbores, postea ab Æmilio prætore factus est lapideus, & appellatus Æmilius.

Templum Matutæ Leucothoës.

Parua ecclesia rotunda supra Tyberim, dicitur sancti Stephani, olim fuit Matutæ Leucothoës, id est, albæ deæ, hoc est, deæ matutini temporis.

Templum Herculis.

Post muros ædificiorum scholæ Græcæ, statim non longè fuit templum Herculis in foro Boario rotundum, cum multis antiquitatum vestigijs, & dirutum tempore Xisti III.

Circus maximus, Ara maxima.

Non longe ab hoc templo versus Auentinum montem, fuit altum templum, appellatum Ara maxima: supra hoc templo ad Orientem, circus est Maximus, circumdatus columnis cum epistolis aureis, id est, columnis & statuis.

Duo obelisci magni.

Pauimentum Circi fuit ex chrysolilla. Est autem chrysolilla dura materies quæ nascitur postquam aurum effusum

foffum est, ex auro retinet colorem, in caetero est lapis. In hoc circo fiebant ludii: vbi erant duo magni obelisci, quorum alter maximus omnium, qui sunt in toto orbe. Est autem hic circo inter Palatinum montem & Auentinum.

Mons Palatinus.

Mons Palatinus habet in circuitu mille passus: & fuit prima sedes pop. Rom. & primus locus habitatus, & sedes Imp. ibi constituta (propterea quod Hercules in eo mote hospitio fuit exceptus ab Euandro rege) ferebatur.

Palatium.

Palatium appellatur à Palanto vrbe Arcadiae, vnde Rex Euaender venit.

In eo monte fuit sedes Imp. pop. Rom. propter quam causam, vbi cunque est sedes magni principis, Palatium appellatur, sed malum omen est Imp. Rom. quod propria sedes est inhabitata.

Duo Iani.

In foro Boario duo Iani, id est, logiae vbi recipiuntur mercatores, & habet in se quadruium vnus Ianus qui extat, haeret ecclesia sancti Georgij.

Velabrum.

Non longe hinc inter Auentinum fuit Velabrum, ita dictum, quod cum locus esset paludinosus, homines qui volebant transire in Auentinum, ferebantur cymbula, & soluebant stipem. Pecunia autem quae soluitur nautis, velatura appellatur, vnde Velabrum.

Sinus Tyberis.

Sub Capitolio Tyberis inferebatur sinus, qui pertinebat radices Palatii, vbi nunc est ecclesia sancti Theodori.

Romulus & Remus expositi.

In eo spatio propè fuit templum, & ibi expositus Romulus & Remus in aluocolo, id est, scypho ligneo, ibi fuit ficus Ruminalis, nominata à rumine Lupae, est autem ruina mamma.

Lupercal.

Supra in Palatio è regione istorum locorum fuit Lupercal, hoc est, mansio Lupae, quae nutriuit Romulum & Remum. Erat autem Lupercal antrum prope tres columnas.

Templum Castoris & Pollucis.

In fine fori Romani fuit templum Castoris & Pollucis, prope quendam paruulum fontem.

Mons Tarpeius.

Tarpeius mons diuiditur in colles duos, in Capitolium & Arcem. In medio erat vallis, in qua fuit Asylum, ad quod confugientes tuti erant.

Asylum.

Est autem Asylum templum inuiolabile, & ibi fuit templum Vxiouis.

Templum Iouis magni.

In Capitolio fuit templum Iouis magni Capitolini, quod erat quadratum quoquo versus pedes c. altitudine CL.

FINIS.

IO. BARTHOLOMAEI
MARLIANI PATRICII MEDIOLANENSIS,
DE ANTIQVAE ROMAE
TOPOGRAPHIA EPITOME.

LIBER PRIMVS.

DE SITV VRBIS. CAP. I.

PRIVS QVAM ad aedificiorum vrbis declarationem aggrediamur, pauca quaedam de situ ipsius attingenda sunt. Ab ipso igitur deorum immortalium domicilio (à quo rum inuocatione ordiri poetae in re ardua & difficili consuevere) auspicabimur.

Capitolinus mons qua parte latissimus est, 800. non excedit pedes: longitudo autem occasum aetium versis, 1700. Habet autem vtrunque cornu in hemicycli formam, & in orbem 7. ferme stadia continet.

Ab hoc secundum longitudinem, conualle eiusdem, vel paulò amplioris latitudinis determinatur Palatinus mons, quadrangulum constituens 1200. passuum, laterum inaequalium: quippe quorum vno 60. pedum, Capitolino imminet: secundo 700. pedum in ortum aetium vergit: tertio duplici propè longitudine, hyemalem ortum Caesiumque montem respicit: quarto caeteris omnibus maiore, circum Maximum continet, eaque regione Auentinum spectat. Ad secundum eius latus planities à capite fori Romani ad extremam collis Quirinalis partem, in Suburram vergentium 500. pedum est. Longitudo autem propè mille passibus, ab vtraque fronte inter Capitolium, forum Neruae, Caesium montem, itemque ab eodem Caesio & Palatino, Suburra & Esquilij, ad sancti Marcellini vsque ad eam constat. Altera planities ad alterum Capitolij cornu, apud Marcelli theatrum, ab ipso monte ad Tyberim in 500. pedes extenditur, moxque è regione conuallis, ex obliquo fluij cursu, Auenti-

ni que à Palatino recessu, latius diffusa, inter eosdem deinde montes coarctatur, vsque ad Caesolum & portam Capenam ipsam, tantum via Auentino à Caesolo directo: mille quoque passuum longitudo est, à dextra Tyberim & Auentinum, à sinistra Capitolium, Palatinum, & Caesium habens.

Sequitur Caesium à Palatino distans planities, pyramidis formam ita constitutente, vt basis 500. pedum prope Amphitheatrum sit: ab eodem vero etiam via Appia determinatur, apud circū Maximum, quae ad portam Capenam tendens, à sinistra vallem relinquit latitudine 600. pedum, inter Caesium & Caesolum, longitudo ad stadia quatuor extensa, moxque ad stadium moenia, quae in Asinariam vsque portam cum Caesio iunguntur. Hic igitur inde ad quatuor stadia secundum vrbis muros in ortum aetium fertur. Hinc muri occurrunt à fronte ad stadia duo, ad portam Neuiam vsque, vnde redeuntibus in occasum aetium Labicana via ab Esquilij dispartitur: mox à fronte apud sanctum Marcellinum sese offerens, ad Amphitheatrum vsque progreditur: nulla denique certa forma 2500. passuum ambitu constat. Caesolus portò ea qua diximus valle, viaque Appia, & ab ortu aetiuo achemali, moenibus vrbis clauditur. 1000. propè passuum ambitu.

Auentinus, duos mote complecti videtur: cuius pars ad Tyberim latior, pari que forma secundum longitudinem à Tyberi ad moenia, mox prope portam Hostiensem scinditur obliqua via ad circū Maximi & Caesij montis angulum

angulum ducente: alteramque eius partem, à dextra diuisam à Cœlio via Appia vsque ad Capenam portam relinquente. Ambitus fuit stadiorum 18. Dionys. quoque attestante, ab Occasu hyberno campum habuit amplissimum, quatuor laterum inæqualium meridiem versus stadiorum ferme sex in occasum quinque paulo minori in ortum spacio: quatuor autem stadijs Tyberim respiciens.

Esquilie à meridie via Labicana, ab occasu æstiuo, valde inter Cœlium, Palatinum, & ipsas Esquilias posita, separantur à Septentrione Subura, à Viminali colle Patricius vicus vsque ad thermas Diocletiani dirimunt, ambitu quidem circiter 4000. passuum, nulla certa fama, vt non ab re Varro & duos esse montes putet, & in plures partes diuidat.

Viminalis ab occasu Quirinalem respicit, interiacentem circa stadium Subura plana: à septentrione vallem habet Quirinalem, inter eisdem colles, 4. iugerum latitudo, stadiorum verò duorum cum dimidio longitudine. Mox cum Quirinali & Esquilij, vsque ad mœnia continue fornicum frequentia, æquatis montibus iungitur, ambitu 2500. passuum oblonga forma latitudine varia.

Quirinalis à sinistra, recta à turri Militiarum ad stadia quatuor, planam urbem ad occasum pertinentem despicit, dextra vt ex iam dictis liquet, Viminali exposita. Tertio latere Septentrionem versus, stadijs sex ad Hortulorum collem. Interiacet vallis latitudine quatuor iugerum, ad portam Salariam propè extensa. ambitum habet passuum ferè 3000.

Proximus est Hortulorum collis, quâquam extra antiquam urbis pomerium situs: valli autem Martie, inter se & Tyberim iacenti, ad tria stadia incumbit longitudine à porta Flumentana ad Collinam, secundum urbis muros, cæteris lateribus 1000. pass. productiore: ambitu stadiorum plus minus octodecim.

Superest Ianiculus mons, Transyberinæ regionis, vltra dimidium intra mœnia non continetur, à Vaticano quidem campo ad tria stadia in meridiem extensus, flumini adiacet: reliqua eius parte muris clausa, ad quinque stadia.

Porro supra Vaticanum campum, eiusdem nominis collis, duo cornua porrigit, ad Ianiculum alterum, alterum aquilonem versus, arcu maximè intento, cuius conuexum mille passus complectitur.

Iam planiciem percurramus, quæ à Capitolio inchoans ad portam Flaminiam nunc terminatur ab ortu æstiuo, seu Septentrione, octo propè stadiorum curriculo Quirinali Hortulorumque colle septa: ab Occasu spacio propter ripas maiori paulo, Tyberim alluitur. Cæterum recta linea à colle Hortulorum, qua Domitiani Naumachie imminet, ad ripam Tyberis, è regione molis Hadriani, duobus stadijs deducta, quatuor laterum in æqualium, 3000. passuum amplius capax: quadrangulum constituitur: relicta etiam extra valle Martia, quanta est inter Hortulorum collem, mœnia urbis, & Tyberim, arcta à eius subinde magis magisque ad Flaminiam portam latitudine.

Superest Transyberina regio, quæ vnâ cum Ianiculo ambit pass. circiter 3000. Ex ipsius autem Tyberis cursu facilius obseruabitur, qui urbem ingrediens: ad dextram portæ Flaminie per Mariam vallem defertur, moxque sensim à Septentrione in occasum conuersus, hemicycli formam constituit, cuius conuexu Vaticanus, concavum, Martius campus existit, infra autem Hadriani molem ad pristinum cursum reuersus, ad primas Auentini radices vsque: in meridiem obliquo cursu, haud longè à Portuensi porta urbem egreditur.

Hactenus de urbis, regionisque eius situ & forma, vsque adeò mutatis hodie, vt vetusta illius vix reperire vestigium liceat.

De urbis Romæ conditoribus, Regibus, atque cultoribus.

Cap. II.

VRbem Romam in occidente ad Tyberim cõditam, centum & viginti stadijs à mari distantem, Siculos primùm inhabitauisse constat. Aborigines deinde, Arca-

diam deserentes, duce Oenotrio Lycæonis filio, in hanc plagam deuenere, lociq; fertilitate allecti, Siculis expulsi, locum occupauere. Postea Pelasgi, Græcum Thesfalij Aboriginibus aduersus finitimos auxilium ferentes, in his sedibus ipsi quoque (volentibus Aboriginibus) permanserunt, ad bellum vsque Troianum: seruata tamen Aboriginum, vt qui priores regnum armis occupassent, appellatione. Lõgo post tempore Saturnus Creta à Ioue filio expulsi, in Italiam fugit. Ibi Ianum Aboriginum regem, vinearum ac falcis vsum docēs, partem regni ob hoc beneficium à Iano dono accepit: defuncto Iano solus regno potitus est. Arcades deinde Palantio vrbe relicta, Euandro ductore, alias sedes patriæ persequentes, in locum vbi nunc Roma est, delati, à Fauno rege Aboriginum portionem agri accipientes, castellum in colle haud procul à Tyberi edificant, Palantiumque, ob patriæ urbis à se relicte memoriam, nominant. Post hoc Pelopónenses, Phæneti, Epij, vastata prius Elide eorum patriâ ab Hercule, ab eodem abducti in Italiam, in monte Saturnino sedem posuerunt: vixerunt hi aliquandiu suis legibus, moribusque, donec victi ab Aboriginibus, ab ipsdem in ciuitatem communem accipiuntur. Latinus deinde Fauni filius regnauit. Donec Æneas Anchisæ filius, post Ilij deuastationem cum socijs Troianis in Italiam varia fortuna vexatus, fati volentibus ad Latium venit, eiusque filia Lauinia vxore accepta, in societatem regni à Latino adoptatur. Iunctis igitur Aboriginibus Troianisque, cõmuni nomine Latinos vocauit. Æneas à Turno, quod Lauiniam sibi prius promissam vxorẽ duxisset, bello prouocatus, Æneas victor singulari certamine Turnum occidit. Quo tempore etiam Latinus in a genere regni hærede relicto, obiit. Æneas à Mezentio Hetruscorum rege aliquot annis post interfectus, Ætænius filius eius regno succedit. Hic Lauinio Albaq; oppidis extructis, è viuis decedēs, Syllio fratri regnum dedit. Post hunc sequuti sunt reges, Æneas Syllius, Latinus Syllius, Alba, Atys, Capys, Capetus, Tyberinus, Agrippa, Romulus, Auentinus, Procas, Amulius. Hic regnum quod Numitori fratri propter ætatem debebatur, fraude occupauit. Et ne vindex regni ex fratris genere oriretur ac ipse regno eijceretur: Rheam filiam Numitoris Vestæ sacerdotem consecrauit. Hæc perpetuæ virginitati deuota, à Marte grauida facta, geminos procreauit pueros: Romulum icilicet ac Remum. Amulius igitur hæc cognita pueros exponi iubet. Hij à Faustulo pastore in ripa fluminis Tyberis reperti, inter pastores ab ipsius vxore nutriuntur. Remus vbi ætatem virilem est adeptus, captus à prædonib; perductusque ad Amulij patruum regẽ, accusatur, vt qui Numitoris greges abigere solitus sit. Itaque Numitori traditur, vt ipse de eo pro arbitrio penas sumat. Verùm Remus multis sermonib; vicissim habitis, & signis cognitis, nepos Numitoris ex filia agnitus est. Superuenit & Romulus cum Faustulo, auxilium fratri Remo laturo. Coniuratione igitur facta, ex inopinato Amulium obruunt atque obruncant, regnumque patruo Numitori restituant. Anno Numitoris regno secundo, Romulus & Remus urbem Romam in eo loco vbi expositi fuerant (anno à capto Ilio quadragesimo trigesimo secundo, ad XII. Cal. Martias) condiderunt. Exorto postea bello inter Romulum ac Remum de imperio, Remus occiditur, Romulus ciuitati ac ciuibus Romanis nomen dedit.

De forma ac magnitudine urbis Romulæ.

Cap. III.

Romulus urbem quadratam designauit, vt autor est Plutarchus: Vnde Quadrata à quibusdam appellata est. Alij formam & ambitum incertum & ob vetustatem hodie incognitum affirmant. Palatinus mons primùm à Rumulo, quod in eo educatus foret, nuncius fuit. Ad huius radices pomerium institutum. Postea Capitolium, & Romanum forum additum.

Vrbs designari cœpta est à foro Boario: inde certis spacijs interiecti lapides, per ima montis Palatini, ad aram Consi. mox ad Curias veteres: tum ad sacellum Larium, forum-

forumque Romanum meta ducta, moenij locus, & vrbis spacium designatum fuit.

T. Tadius à saxo Carmentali, ad viam quæ non longè abest à Tyberide in meridiem, vsque ad circi Maximi partem extremam: hinc in ortum æstiuum, ad forum Neruæ inurum duxit: & tandem coniunxit cum altero cornu Capitolij, Capitolium ipsum & Palatinum incli sit. Addidit postremò ad vrbis magnitudinem etiam montes Quirinalem, & Cœlium.

De Portis vrbis Romuli. Cap. III.

Romulus vrbem Romam post se reliquit tribus portis parentem, Carmentali, Romana, & Pandana: Alij quartam addunt Ianualem.

Carmentalis à Carmenta Euandri matre, cuius sanum Carmentale ante portam fuit, nomen accepit. Hæc sub Capitolio à dextra, inter saxum Tarpeium & Tyberim, è regione adis D. Cartharina, versus circum Flaminium sita fuit. Huic postea Scelerata nomen fuit, quòd extra portam hanc in æde Iani s. c. de mittendis trecentis Fabijs ad Cremeram factum sit. Qui per hanc portam egressi, omnes ad Cremeram sunt interfecti.

Romana à Romulo sic dicta: ædificata est in hortis ædis D. Mariæ noue, non procul ab angulo Palatini, in infimo cliuo Victorie. Hanc postea Mugoniam, à boum mugitu appellatam alij affirmant: alij Trigoniam à tribus angulis nominant.

Pandana, sic vocata, quòd rebus in vrbem inferendis pateat. Eidem Libera & Romulidæ nomen fuit. Locum illi dedere vbi Saturniæ veteris & dirutæ vrbis Saturnia porta stetit.

Ianualis à Iani fano, quod haud longè distat, nomen traxit. Constituta ad radices collis Viminalis.

De vrbis ambitu, & moenibus vrbis. Cap. V.

Cum Romani finitimis Italiæ populis subinde bellum inferrent, ab illis illatum à se depellerent. Unde plerumque bello superiores, victos in ditionem suam redigentes, ciuitate tandem donabant, accidit vt vrbis à Romulo condita, tantam multitudinem non caperet. Tullius Igitur Sabinis Albanisque deuictis, Cœlium montem, & Esquilias vrbis addidit, & ciuitatem ampliauit. Politorio deinde capto, & multitudine Romam traducta, Ancus sicutur de ciuitate auxit, montem Auentinum noua multitudini concessit. Veteres itaque Romani Palatium, Sabinum Capitolium, Albani Cœlium, noua multitudo Auentinum inhabitabant. Postquam & Latini in ciuitatem sunt accepti, Ianiculum quoque (traiecto Tyberis ponte Sublitorio) vrbis adiunxere, Quiritium fossa vrbis planioribus locis circumducta. Sic regio Traustiberina vrbis coniuncta, ciuitatem fecit ampliore, angustioraque. Postremò Ser. Tullius collem Viminalem & Quirinalem supradictis quinque collibus addens ciuitatem ampliauit. Tarquinius Superbus, ciuitatem prius ruderibus, viliibusque structuris munitam, muro ex lapidibus primus incliuit. Atque iisdem muri qui hodie quoque sunt, à posteris in antiquorum fundamentis sunt restaurati. Verum antiqua vrbis dum floretet maximè longè ampliores terminos habuit. Nam Plinij tempore, totus ambitus muro comprehensus, passus continebat circiter mille xxx. Nostro tempore vix xiiii. millia pass. complectitur. Totius verò ciuitatis, id est, omnium ædificiorum, quæ etiam circa murum extrinsecus erant late diffusa, quæ tamen sub ciuitatis nomine comprehensa, ambitus Plinij tempore erat mille pass. l.

De vrbis pomerio. Cap. VI.

Spacium quod intra extraq; moenia neque arari, neque habitari fas est, pomerium dicitur. Aliquando etiam pro totius vrbis ambitu ponitur. Pomerium sæpè à Romanis imperatoribus propagatum, atque mutatum est. Neque cuiquàm id concedebatur, nisi qui Imperio Romano aliquid adiecisset, aut ciuitatem ingenti aliquo beneficio auerisset, vt Claudius Imp. & alij cõplures. Quemadmodum verò Imperij certos limites Rom. non habuere, sic ne ciuitatis, nec pomerij certi fines erant constituti.

De Portis Romæ antiquis quæ hodie non extant & quæ extant. Cap. VII.

Quemadmodum vrbis & pomerij termini sæpè sunt mutati, ita portæ quoque aliæ dum muri extenduntur intra vrbem relicte, nomèque amiserunt: aliæ omnino vetustate collapsæ, nomine manente, locus ignoratur: aliæ nouæ factæ, nomen quoque nouum sunt adeptæ, aliæ quoque nomen retinuerunt: aliquæ locum mutarunt, anti quo etiam nomine retento, aliæ duo habuerunt nomina, aliæ plura. Fuerunt autem hæc ferè portarum nomina: Flumentana, siue Flaminia.

Quirinalis, siue Agonenfis, vel Collina.

Numentana, siue Viminalis.

Ianualis, siue Sabiusa, quæ in Sabinos ducebat.

Esquilina, siue Taurina.

Næuia, siue Labicana.

Capena, siue Appia.

Cœlimontana, siue Asinaria.

Tergemina, siue Hostiensis.

Portuensis, siue Naualis.

Ratumena, siue Vientana.

Triumphalis, siue Vaticana.

Carmentalis, Mugonia, Pandana, Querquetulana, Radufcula, Saginalis, Sancualis, Collatina, Interaggeres, Tyburtina, Gabiusa, Latina, Aurelia, Catularia, Laurentia, Fontinalis, Lauernalis, Ferentina, Minutia, Salutaris, Mutia, Piacularis, Prænestina, Libitinenfis, Valeria, Tarpeia, & Ferentina.

Flumentana porta dicta est à flumine Tyberis, nam in ripa eius fluminis haud procul à pôte Xysti principio est cõstituta in fine viæ Latæ, ad principium viæ Flaminie. postea in eum locum vbi nunc est translata. Flaminia deinde à viâ Flaminij appellata. Nunc Populi porta dicitur. Sita est autem in colle Hortulorum.

Collatina, à Collatia oppido, quod haud longè à Roma distat, habet nomen. Nunc Pinciana, à Pincio senatore quodam nomen seruat. Hæc quoque in colle Hortulorum cõstitit. Distat autem à Flumentana passus mille.

Quirinalis à Quirini sacello nomen traxit: aut quòd olim euitibus in collem Quirinalem hæc iter fuerit. Hæc & Agonenfis, quasi *à goro*, id est, sine angulo dici videtur. Deinde Collina: Postremò Salaria, quòd sal per eam in vrbem ferretur, est vocitata. Hoc nomen etiam nunc retinet. Abest hæc à Collatina stadijs sex.

Viminalis à Quirinali recedit quinque stadijs: sic nuncupatam ferunt, à viminum sylua quæ olim isthic fuisse creditur. Vel, à fano Iouis Viminæi. Hæc & Ficulensis à figlinis quæ extra ipsam siebant est dicta. Nunc S. Agnetis & Numentanam vocant.

Interaggeres, sita in campo Viminali inter portam Viminalem & Esquilinam, à Tarquinij aggeribus, inter quos ædificata, nomen sortita est.

Tyburtina, inter Esquilinam & Numentanam, ita vt duodecim stadijs distaret ab Esquilina cõstituta, in campo Esquilino, in aqueductu aquæ Mariæ.

Esquilina, ab Esquilij denominated. Fadè olim Taurina ab antiquis à capite tauri illic inuento dicta. Fuit namque longo pòst tempore caput tauri in forisipicio interiori depictum. Hodie porta S. Laurentij vocatur.

Næuia à propinquis nemoribus nomen traxit. Olim etiam Labicana, nunc Maior appellatur. Fuit & arcus eodem nomine, & eodem loco à veteribus Romanis instructus.

Cœlimontana à Næuia octo stadijs distans, à Cœlio môte, in cuius margine est facta, sic cognominatam nominis ratio probat. Hæc & Asinaria ab asinis dicta est: qui per eam Neapolim mitti consueuerunt. Hoc tempore portam S. Ioannis vocant.

Gabiusa, ad Cœlium montem extructa, versus ortum hyemalem, à Gabiorum ciuitate, versus quam ipsectat, nomen esse inditum est verisimile.

Metrodij à mētura nomen accepit: distat à Cœlimontana stadijs circiter quinque.

Latina à Gabiusa abest quinque stadijs. Sita nō procul ab æde

ab aede S. Iohannis Baptistæ. Ita verò dicta, quòd Latium versus eunibus præbeat iter.

Capena à Capenatibus populis Latinis ad quos spectabat eo nomine appellatur. Hæc etiam Camæna à luco & Camænarum eade, ante eam portam edificata, nomen retinet. Et Appia, à via Appia vocatur. Hanc viam munivit Appius censor, à quo etiam nomen accepit. Triumphalem quoque nominant: quòd triumphales per eam pompam ducant. Fontinalis etiam à quibusdam dicitur à fontium vberitate. Hodie porta S. Sebastiani vocatur.

Tergemina à vetusta porta eodem nomine, sibi idem adaptavit. Per hanc contra hostem egressi Tergemini, qui & portæ nomen primò dederunt. Huius portæ quedam adhuc vestigia iuxta Salinas cernuntur.

Hostiensis, quòd ad Hostium civitatem mittat, ita nominare placuit antiquitati. Nunc portam S. Pauli vocant: Distat à Capena stadijs ferme octo.

Portuensis Transyberina porta est, à flumine Tyberide medio distans stadio. Ideo sic dicta, quia ad Hostiensem portum ducit. Hodie portam Ripa vocant.

Aurelia laticulum versus est. Distat à præcedenti stadijs ferme septem. Hæc ætate S. Pancratij portæ appellat.

Ælia ab Ælio Hadriano edificata, ab eodem nomen sumpsit.

Septimiana à Septimio Imperatore denominata. Hæc quia laticulo subiacet, Subtus sanù hodie vocatur. Quiddam Fontinalem hanc esse asserunt, quia è monte, qui Aureus dicitur, fontes scaturi: huic monti portæ hæc coniungitur. Distat ab Aurelia stadijs quatuor, à Tyberi flumine iugibus septem.

Hactenus de portis Romanæ urbis, & earum etymologia.

Turres murorum tercentum & sexaginta numerabatur olim: harum quedam collapsæ, aliæ restitutæ, multæ iam olim ruinam minantur.

Tempus nunc & rerum ordo exigere videtur, ut relictis turribus ac portis, intra moenia nos conferamus, & ædificiorum quæ intra muros in montana plana que urbe ab antiquis edificata sunt, originem & locum comonstremus. Ac primùm quidem à dignissimo deorum omnium terrestri domicilio, nempe Capitolio auspiciabimur.

DE VARIIS NOMINIBVS CAPITOLII, LIBER SECVNDVS. CAP. I.

CAPITOLIVM à veteribus Romanis Saturninus mons vocabatur, à civitate quæ sub ipso monte Saturnia nomine in eo loco vbi nunc Roma stat, fuit edificata. Aut quòd Saturnus olim in isto monte habitaverit. Sive, ut alij volunt, quòd in Saturni tutela monte ipse fuerit. Hic deinde à Tarpeia virgine (de qua Livius Tarpeius mons est dictus. Postremò Tarquinius Priscus in eo monte Ioui templum edificaturus, cum fundamenta aperiret, caput hominis est in imo repertum, hinc Capitolinum vocarunt. Vnde augures super ea re consulti, quid capitis inuentio significaret? Responderunt: Arcem hanc, locum fore Imperij, & caput mundi totius. Dididunt autem montem hunc in Arcem & Capitolium: Arcem que aquilonè versus, tanquam firmiorem locum edificavit: Capitolium verò ad Tyberim locum natura munitum extruunt.

Capitolij fundamenta quis primus iecerit, quis absoluerit, quoties incensum, & à quibus restauratum. Cap. II.

Tarquinius Priscus bello Sabino Capitolium edificatum se vouit: at cõfecto bello postquam iecit fundamētum obiit. Post hunc Tarquinius Superbus ex spoilijs captæ Pomeriæ ædificium ex quadratis lapidibus absoluit. Hoc Roma ob tyrannidem expulso, Horatius Pulvillus eos. Capitolium Ioui consecrauit. Stetit itaque in columæ quadringentis & quindecim annis, donec bellis Mariantibus, Scipione & Narbone Cossigne consumptum

est. Restituit Sylla, Q. Catulus verò consecrauit. duravitque ad Vitellianum bellum, hoc bello secundò incensum, clausis foribus indefensum, in direptumque conflavit. Restituit Vespasianus, eo que adhuc vivente tertio igne absumptum, cum ipso Capitolio Vespasianus quoque mortem obiit. Domitianus deinde magnificentius quàm antea unquam fuisset, supra duodecim millibus talentis incensum, restituit. Capitolij turres, statuas, ac imagines fulmine tactas sæpè meminere auctores.

De templis Iouis Feretrii, Iouis Opt. Max. Iunonis & Minervæ. Cap. III.

Capitolium Deorum domicilium à Cicerone nimirum eam ob causam appellatum, quòd omnium ferme Deorum templum, statuas, atque simulachra contineret. Templorum verò omnium primum Romæ à Romulo in bello Cenenensium vorum, Iouis Feretrii fuit. Peracto igitur bello, victoria Romam reportata, Templum in vertice Capitolini montis extruit. Feretrium autem Iouem, hinc à Romulo vocatum voluit, quòd ei in hoste feriendo, vbi templum vouit, Iupiter iulerit auxiliium: Aut quòd per eius sceptrum & siliem iurantes Romani, pacem referre sint soliti. Tecta huius templi ob vetustatem & Romanorum negligentiam collapsa, restituit Augustus. Ampliavit postea Ancus Martius.

Iouis Opt. Max. templum celeberrimùm maximumque ceteris fuit: Hoc alio nomine Capitolinum vocabant. Vouit Tarquinius Priscus. Post eum Tarquinius Superbus libris quadraginta millibus argenti in fundamentum impensis, antequam absolueret, regno ob tyrannidem eiectionis, imperfectum Romanis ab oluendū reliquit. Dedicavit Horatius Publicola. Extructum fuit autem in Capitolini montis crepidine, Tyberim versus, quemadmodum etiam iuprà indicatum est. De forma, magnitudine, & pulchritudine huius templi vide Dionysium, & alios passim auctores qui res Romanas, ipsamque Romam scriptis celebraverunt. In vestigio erat fictilis Summanus deus: huius de celo tactum caput decidit in Tyberim. Habebat præterea cellam, quam ingredi prophano non concedebatur. In ipsa cella coronæ aureæ erant duæ: alteram Galii Ioui Opt. Max. consecrarunt: alteram Carthaginenses, ob partem victoriæ in Samnites congratulationem, Romam Ioui miserunt. Erant in superfacella in eodem templo tria, scilicet Iouis Opt. Max. in medio, à dextra Minervæ, à sinistra Iunonis. Et quia Minervæ numerorum inuentio à veteribus tribuebatur, lex erat scripta, ut qui maximus Prætor esset, clauum iuxta eiusdem simulachrum pangeret, vnde annorum numerus cognosceretur. Conflagrauit autem simul totum hoc tam preciosum ædificium bello Vitelliano. Nunc locus vbi stetit prophanus est: Cernuntur tamen vestigia etiam nunc, & fundamenta, sed inculta, atque omnia dissipata.

De Saturni templo, Iouis Tonantis, & Iouis Custodis, Fortunæ, Veneris, Misericordiæ, Iunonis Monete, & Iani templo, Orestis sepulchro, Aerario publico, Domo Manlij, fanos Carmentis. Cap. IIII.

Postquam Iouis Deorum Regis templum quo loco situm, & à quo constitutum, descripsimus, par est deinceps aliorum quoque qui sua domicilia in Capitolio habuerunt, meminisse, ac primò quidem de Iouis patre Saturno.

Saturnus antiquitatem qua itur ex foro in Capitolium secundum viam habuit, ab Hercule in eum locum, ut nonnulli volunt, constitutam. Sunt qui ab Herculis comitibus, Saturno templum edificatum volunt: alij Tatium conditorè dicunt. Verùm huius aucthorum varis sententiæ hæc poterit esse ratio, quòd duo tēpla Saturno sacra fuisset quidam, sed diuersis locis atque temporibus excitata confirmant, alterum ad Saxum Carmentis ante cliuum Capitolinum. (Quo etiam ossa Orestis ab Arivia allata condita fuerunt: alterum in eo loco vbi nunc sancti Salvatoris sacellum est, extructum fuit: vbi adhuc hodie turris apparet, quam vocant in Aerario, & illic omnium primum fuit granarium publicum Rom. In templo Saturni à Catulo

A 4 Lueta-

Luctatio dicato, Ianus quadrifrons erat hic quatuor anni tempora significabat, unde etiā Ianuario primo mensi nomen est impōsitum.

Iouis Tonantis templum ad cliuū Capitolinum ad ortum brumaleni ædificauit primus Augustus. Hic dum noctu in expeditione Cantabrica lectica latus, fulgur lecticam perfrinxit, & seruus dux interijt. Hinc Ioui Tonanti hoc templum vouit & absoluit.

Fortunæ quoque templum haud procul inde ædificatum fuit.

Vejouis templum inter arcem & Capitolium fuit, hac parte vbi hodie Conseruatorum ædes extant. Vxiouem autem veteres ideò vocabāt, vt cui iuuandi potestas adempta esset: Et capram sacrificabant: Hic cum sagittas teneret, perijque Apollinem esse opinati sunt.

Asylum, id est, Misericordiæ templū in Capitolio fuit, ad lucum opacum, medium inter Capitolium & Arcem, in valle constitutum. Vocatur autem templum inter montium duorum quercetorum. Hoc Romulus constituit, vt quicumque reus illuc confugisset, liber esset. Tiberius postea hunc malefaciendi anam ratus, irritum fecit. Asylum autem omnium primum Hercules nepotes constituisse dicuntur.

Templum atque Officina Iunonis Moneta in area vbi olim Manlij domus stetit. Hanc eodem alij L. Furium: alij Cicereium prætorum: Ouidius à Camillo votam refert. Moneta autem à monēdo dicta, quòd ex eo loco vbi postea ædis constituta, vox Iunonis de clade à Senonibus futura monentis sit audita. Hoc loco nunc Senatoris Romani domus est.

Iani Custodis arcis Capitolinæ, templum eo loco, vbi hac ætate faci nororum custodiæ sunt & carcer, versus occasum hyemalem, è regione fori Romani fuit. Ianum autem in Capitolio bifrontem Romulus & Tatius, quasi duorum populorum imaginem effinxerunt. Alij propter solertiam prouidentiamque bifrontem pictum volunt, hic enim primus coronam, rates, nauigandi artem, & aneum numum, aliæque multa reperit. Ab eundo Ianus dictus, quòd hic cælum cæteraque omnia vertat. Idè & Verumnus eadè de causâ vocatus est. Veteres vnum, posteritas plures credidit fuisse Ianos.

Iouis Custodis templum Domitianus regno accepto exædificauit, seque in ipsius dei sinu constituit. Fuit in eo loco vbi hodie Salinae sunt, prope Iani templum.

De templis deorum incertam sedem nunc habentibus in Capitolio. Cap. V.

Inter deos quibus in Capitolio certus locus ibi fuerit designatus ignoratur, primus est Terminus, vt cui in toto orbis terrarum nullus sit locus proprius constitutus. Erat autem Terminus lapis rudis atque informis. Huic Tatius templum primus vouit: alij Numam volunt dedicauisse: vnumque sit, antiquum admodum fuisse, vt in sequentibus facile colligitur, dubium nõ est. Cur vero in Capitolio veteribus deus fuerit existimatus, hæc causâ fuit: Cum Tarquinius Superbus Ioui templum ædificare decreuisset, consuluit Augures de loco, ne quid inauspicatò ordiretur, Indicant Tarpeium. At hic locus iam antea à dijs occupatus, quorum illic sacella erant sacra. Hi igitur vt Ioui cederent sacrificijs euocandi, & in alium locum transferendi: Dij omnes libenter Ioui deorum regi loco cesserunt, solus Terminus locum dare recusauit: itaque remansit. Templum vbi absoluit, prima recti pars que lapidè spectabat, nuda apertaque relicta, vt qui deus includi nec debeat nec possit. Augures igitur ea de re consulti, quur Terminus omnib. abeuntibus solus cum Ioue mansisset? Respondent, æternum cum religione imperium significari. Huic non nisi sitis dio sacrificabatur, & publice, vt qui finium deus custosque esset. D. Augustinus, Martem quoque & Iuuentem cum Termino Ioui cedere noluisse testatur, quòd Imperium Romanum nullos haberet terminos, neque vlla labefactaretur seneçture.

Menti, & Veneri Erycinæ Atrilius, & Q. Fabius Maxi-

mus duumviri ædes in Capitolio, vnico canali diuisas dedicauerunt.

Iunoni Reginae bello Ligurtino Cn. Flaminius templum in Capitolio vouit.

Opi verò Tatius Rex templum consecrauit, quòd hæc terra dicatur, quæ quidem terra mater rerum omnium est, quum omnia procreet, in seque refumat. Eadem Ops etiam Maia, Fauna, & Bona dea vocatur. Hoc templum de cælo tactum scripsit Liuius.

Marti Vltori templum extruxit in Capitolio Augustus in colle Saturnino.

Fidei in eodem Atrilius Colatinus templum dedicauit.

Saluti, Concordiæ, Libertati, Victoriæ templa in Capitolio extruxerunt. Licet Còcordiæ etiam in vrbe multa templa fuerint.

Fortunæ Primigeniæ, & Obsequenti, Tullus templū dicauit.

Veneri Caluæ in Capitolio templū posterunt in memoriam matronarum Romanarum & laudem sempiter nam, vt quæ capillos vltro dederint vt tormenta ex illis bello Gallico contra hostem conficerentur.

Ioui Sponsori ædem posuit Tarquinius Superbus, dedicauit Sp. Posthumius.

Ioui Pistori item in Capitolio templum antiqui consecrarunt Romani.

De statuis quæ in Capitolio olim fuere, vel etiam nunc sunt.

Cap. VI.

Statuarum prisca temporibus varia erant genera, & ex varia materia conflata, aliæ namque marmoreæ, aliæ argentæ, aureæ aliæ. Harum plurimæ in Capitolio, varias ob causas & in genus humanum beneficia dijs immortalibus sunt erectæ, longoque tempore cultæ atque obseruata. Viris item claris & bene de Rep. meritis mos fuit antiquis statuas in templis, quæ alijs ad virtutem stimulum adderent, constituere.

Ioui in Capitolio statuam Sp. Caruilis, de uictis Samnitibus, sumpta magnitudine effigieque à statua Iouis Latarij in templo posuit. Hanc à fulmine tactam meminit Florus. Idem & Ioui Tonanti statuam erexit.

Victoriæ in templo Iouis Op. Max. & Fidei statuas singulas posterunt prisca Romani.

Nemesi in Capitolio statua constituta, quòd hæc dea superbos, & perfidos vlciscatur. Eadem à Rhamnunte vico Attico, in quo colebatur, Rhamnusia: Est Adraste ab Adrasto, qui primus ei templum extruxit, est dicta.

Herculi ob insignes res gestas plurimas in Capitolio statuas erexerunt. Vnam P. Sulpitius, & P. Sempronius. Aliam Q. Fabius Maximus attulit à Tarentinis de uictis.

Fuentus boni, & Fortunæ bonæ statuæ Praxitelis operam in Capitolio fuere.

Apollinem diadematum, eiusdemque Colossū, cubitorum triginta, centum & quadraginta talentis in eo insumptis, Lucullus ex Apollonia Ponti in Capitolium transtulit.

Iani simulachrum in Capitolio trecentorum in dextra, sexaginta quinque numeros, qui anni dies significant, in sinistra tenens.

Castoris & Pollucis statuæ aureæ duæ à D. Claudio in templo Iouis sunt dicatæ.

Nili & Tigris fluminum seminuda sunt simulachra ante Conseruatorum ædes collocata: Alterum Sphinx, alterum tygridem animalia humeris habent: Vtrunque cornucopiæ in sinistra, quod rerum affluentiam significat, tenet.

Herculis

Herculis simulachrum nudum, æneum, auro perfusum, imberbe, dextra clauam, sinistra Hesperidum aurea mala habes, prope scholam Græcam, & forum Boarium in ruina aræ maximæ est repositum.

Sunt etiam simulachra quædam parietibus inclusa, ex æde sanctæ Martinæ triumpho Partico Dacicoque sublata.

Statue Viris illustribus in Capitolio constitute.

Cap. VII.

Scipioni statua chlamyde & crepundijs induta, ob Antiochum victum, in perpetuam rerum gestarum memoriam, in Capitolio exererunt.

Syllæ pedestris statua in Capitolio constituta.

Æmilio Lepido adhuc puero, quia hostem in acie viciisset, ciuemque liberasset, statua est à populo Rom. exstructa.

Metellum verò idè quod Palladium ex cede Vestæ incensa eripuit, hoc honore vt superiores affecerunt.

Corneliæ Gracchorum matri, quod in annonæ caritate frumentum a sibus præstitisset, statua posita beneficium rependit. Sic & Trebio Ædili.

Fabius Maximus sibi conflauit statua & iuxta Herculis eam erexit.

Bruto Romano, qui à Tarquinij tyrannide Romam liberasset, inter regum statuas mediam ipsi posuerunt.

Domitianus non tulit vllam sibi erigi statua nisi ex auro argenteque certi ponderis conflata esset.

Commodus Imperator statua quam in Capitolio habuit, caput quod ex Neronis colosso auulsi, sibi imposuit; huius colossus in Conseruatorum ædibus fractus cernitur.

Lupæ æneum simulachrum in ædibus Conseruatorum extat: ex cuius vberibus conditores vrbis Romulus & Remus pendere cernuntur.

Romuli & Remi forma iuuenili simulachra in Capitolio remanserunt: alterius stantis, & serijli habitu induti: alterius sedentis, pastoris haud ab simile, curuato corpore, è planta pedis suppurati spinam euellit.

Statuæ innumerabiles fuere in Capitolio, præsertim deorum, alium de Romam allate, hinc exterarum nationum templis spoliatis, sua ornarunt, atque ditarunt Romanam.

De Clivo Capitolino, Tarpeia Rupè, Saxo Carmentali, & Porta Stercoraria. Cap. VIII.

Clium Capitolinum vocabant antiqui, locum, & viam qua in Capitolium ascendebatur. Verum is locus vbi fuerit olim, variæ sunt opiniones. Alij ad eam arcis partem quæ Auentinum respicit, vbi nunc sancti Gregorij templum in Velabro est, fuisse affirmant: Alij inter Saturnij & Concordiæ templa, prope Seueri arcum, ad Senatoris stabula. Arcus autem Seueri ad radices Capitolij in fori Rom. capite excitatus: sub quo transeuntes triumphaturi, Capitolium ascendebant. Fuit ergo Cliuus Capitolinus ad forum Romanum silice à Censoribus stratus, porticum ab æde Saturni in Capitolium ad senaculum, & super id curiam constituerunt. Cornelius Tacitus Capitolium præcis temporibus varios habuisse adiutus scribit, & hinc tam variæ de Capitolino clivo natæ sunt opiniones. In clivo autem Capitolino olim Floralia festa celebrata: cuius rei quedam in eodem adhuc extant signa. Domum etiam Milonis scutis refertam & armis, in eo fuisse, author est Cicero.

Tarpeia rupes locus is dicitur ex quo fontes præcipitati olim, etiam hodie in eo loco puniuntur, supra forum Romanum.

Saxum Carmentæ Tyberim respicit, è regione pontis Senatorum.

Stercoraria porta in clivo Capitolino constituta: ad eam fordes, è Vestæ templo expurgatæ abijciabantur, mox in Tyberim transferenda.

De tabulis, columnis æneis, anseris argenteæ.

Cap. IX.

Tabularum genera duo in Capitolio fuere: alterum quod fortium virorum res gestas continebat depictas, aut pugnas, ciuitatumque oppugnationes. Fuere enim alij ita laudis cupidi, vt non esset illis satis, statuas in Capitolio erectas cernere, nisi etiam gesta sua tabulis descripta depictaque, & in publico positis, gloriam suam etiam posteris celebrandam relinquerent. Alterum tabularum genus leges antiquissimas, vt Romuli, Numæ & aliorum regum: item posterorum legislatorum statuta, acta publica, fœdera, ritus sacros, & antiqua monumenta in tabulis æneis incisa continebat: quarum adhuc hodie quedam extant, quedam vetustate, bello, incendio, negligentia periire. His antiquitus custodes certi constituti, ne quid fraudis in re tam ardua fieret, erant ordinati.

Columnæ quoque æneæ in Capitolio à Domitiano sunt positæ, quas Augustus Ægypti domitor, ex multis rostris æneis in quatuor columnas ingentes conflauit, Romamque aduexit. Sylla etiam ex Iouis templo Athenis columnas æneas Romam perduxit, & in Capitolio Ioui consecrauit.

Anseris argenteum simulachrum in arce à Romanis, ob perpetuam memoriam, quod anser, clamore custodibus arcis hostium aduentum significasset, Capitolium que seruasset, constitutum fuit. Hanc ob causam Romæ etiam longo post tempore è publico anseribus cibus dabatur. Sunt item aliæ complures antiquitates in Capitolio tabulis æneis & marmoreis incisæ, vt epiphaphia, aliæque quæ hinc breuitatis causa omituntur.

De quibusdam ædificijs in Capitolio, alijsque rebus in genere.

Cap. X.

Postquam de statu, tabulis, & columnis quæ notanda videbatur, indicauimus, de ædificijs vetustis quædam obiter hoc in loco notanda.

Calabram Curiam Romulus in Capitolio edificatam, culmis texit. Ad hanc Senatus populusque Romanus, à rege Sacrificulo, vt ludorum, & sacrificiorum diem ex ipso dicerent, calabatur, id est, vocabatur.

Non procul à dicta cura distabat casa Romuli.

In eodem ferme loco stetit Porticus Metelli & Constantini. Bibliotheca item Maiorum, columnis marmoreis artificiosissimè extructa. Atrium præterea publicum.

Erat & locus in Capitolio sacer, vnde verbena ad coronas fœcialibus & Patripatrotus, quibus fœdera pacemque facturi, aut bellum indicturi coronabantur.

Silex quoque lapis isthic reperiebatur: hunc iuraturi per Iouem in manu tenebant, hæc verba sonantes: Si sciens fallo, tum me Diespiter, salua vrbe, & arce, bonis, vt ego hunc lapidem, ei jciat.

Habebat Capitolium cellas quasdam cisternis similes, in quas quæ vetustate erant inutilia conijciabantur. Seiuges quoque illic à Cn. Cornelio positi conspiciuntur. Clypei item duodecim aurati, hi facti ex pecunia, qua Ædiles frumentarios, qui annonam compresserant, condemnarunt. Clypeus Martis Afrubalis imagine insignis: & Columna Rostrata, de qua Livius, isthic cernebatur. In templo Iouis Capitolini pallium breue, purpureum, lanæstrum fuit, ad quod aliæ purpureæ vestes adnotæ, cineris, diuini fulgeris colorem trahebant. Hoc muneris Persarum Rex ab extremis Indis allatum, Aureliano dedisse perhibetur. Lamina ipsius Capitolij ænea sunt fabricata. Tegulas quoque æreas, Quæ Catulus inaurauit. Locus vbi auguria à Numæ fiebant, in Capitolio fuit: à Tatatio in arce, vbi olim Manlij domus stetit, postea Moneta Iunoni ædes extructa: Li-

Sta: Libri Sybillini in templo Iovis Capitolini, sub terra in arca lapidea a custodibus decem conseruantur. Tot præterea ædificia, tanta Capitolij pulchritudo, diuitiæ tam ingentes, tot ornamenta & deorum delubra artificiosè extructa fuere, vt meritò deorum & Iouis domicilium terrestre ab antiquis sit dictum. Ita namque extructū & ornatum fuisse, saluis adhuc Rom. rebus ferunt: vt quantum diuina terrenis, tantum hoc ædificium omnia totius mundi superauit, quæ vocant mirabilia, vt à dijs potius, cum humana superet ingenia, ædificatum videatur. Hodie omnia nuda relicta que cernuntur.

De Concordiæ & Iouis Statoris templo: denique quid sit Curia. Cap. XI.

Inter Capitolium & Palatinum montem, vallis est (de qua superius) huius templi, ædificia, & loca post Capitolium describere ordo requirit. In ea igitur valle primus locus meritò Concordiæ templo debetur: vt quæ à corde congruente dicta: sola quicquid in orbe est augeat atque conseruet.

Concordiæ igitur templum Camillus, si plebem patribus reconciliaſſet vouit. Populo itaque in gratiam senatus reducto, ædem Concordiæ supra Comitium in forū vsque produxit. Huius porticus adhuc ad radices Capitolij extant. Ab hoc templo centum gradibus ad Monetæ ædem ascendebatur. Concordiæ templum vetustate collapsum, à Senatu postea restitutum fuit. In eo sæpè Senatus congregatus, & conciones ad populum sunt habitæ. In hoc etiam cella fuit, in qua dum conciones dimitterentur, sæpè latrones, armati, & sicarij tanquam in carcere inclusi referuabantur. Habuit & multas artificiosas statuas & imagines: vt statuas Iunonis, Apollinis, Latonæ Apollinem & Dianam in infantes sustinentis. Itè, Æsculapij & Hygie à Nicerato fabrefactas. Iouis statuam, Cereis, Minervæ, & matronarum lachrymantium & adorantium statuam à Stone factas. Martis & Mercurij Piscicatis opera. Marsia ligati à Zeuxide factam. Liber pater & Castandra à Theodoro picta. Victoria ipsa in pronao fulmineicta videtur.

Ioui Statori Romulus in bello Sabino, vt fugam Romanorum siletet, templum vouit. Vnde & Stator Reip. Romanæ dictus est. Pars ergo victoria, templum in radice Palatini montis, è regione ædis Concordiæ, vbi hodie spondæ murorum altissima ædificauit. In hoc quoque, sicut & in Concordiæ templo, Senatus conuocabatur sæpè. Item in alijs templis. Curia in quibus Senatus habebatur templa erant, & illic fiebant S. C. at in ædibus sacris neque Senatus conueniebat, neque conciones ad populum fiebant. Templum Statoris Neronis incendio exustum fuit, neque deinceps restitutum.

De templo a Iulio Vestæ, & templo Fidei, atque Romuli. Cap. XII.

Vestæ deq; templum inter Capitolium & Palatinum montem, nõ procul à foro Romano, vbi hodie Mariæ Gratiarum templum conspicitur, à Romulo conditū fuit. Prope hanc ædem Numæ Regia extructa. Pontifices Romani consultaturi de rebus magnis ad religionem pertinentibus, in Vestæ arrio conueniebant. Quæ admodum Senatus populusque Rom. de rebus maximis in Fidei templo consultabant. Fuit autem Fidei templum antiquissimum in Palatio à Romulo, vel vt alij volunt, à Numæ extructum.

Vestæ lucus item erat sacer, qui à Palatij radice, in Notam viam vsque pertingebat. Ex eo Iulio ante urbem captam, vox audita, futurum vt caperetur, nisi muti portæque resicerentur.

Romuli templum ad radices Palatini, in medio eius lateris quod Capitolium respicit situm fuit, eo in loco vbi nunc D. Theodori templum est. In templo Romuli lupæ simulachrum vetustissimum est, quæ conditoribus vrbis vbera lactanda præbet.

De Lupercali, sicq; Ruminali. Cap. XIII.

Lupercal spelunca in radicibus Palatini montis fuit: arbutis recta, fontesque sub petra profundi. In intimo antri loco ara Pani sacra fuit. Verù de nominis ipsius etymologia variè sunt, sicut de situ quoque opiniones: vt nanque locus erat latebrosus & inculcus olim, sic iam vndique habitatur, vt ne vestigium quidem appareat vbi fuerit Lupercal: maior tamen authorum pars in ea vrbis parte fuisse affirmat, vbi hodie S. Theodori templū conspicitur: in hunc locum namque ad forum Romanū aliquando Tyberis sinu facto alluebat, & proximum erat vbi pueri exponerentur. Igitur in Lupercali Romulū & Remum expositos constanter authores quidam affirmant, & in locum qui postea Ruminalis dictus delati, sub ficu à lupa nutriti sunt. Hæc in antro Lupercali suam mansionem habebat, & ex eo ad ripam sub ficum Ruminalem ad pueros lactandos decurrebat, ipsique speluncæ nomen dedit, vt sit Lupercal lupæ manio & latebra. Sūt qui Euandri speluncæ nomen dedisse volunt. Hic enim (vt superius demonstratum) ex Arcadia natus qui Panem deum pastorem antiquissimo ritu ornatissimè coluit. Cui etiam mons in Arcadia sacer Lycæus dictus, quod aduersus id est, lupos ab ouibus prohibeat, gregemque conseruet. Euander itaque in Italiam veniens, in his partibus consistens, Incum hunc & speluncam Pani consecrauit: eum patrio ritu coluit. Ara itaque in ea spelunca extructa, caper in ea sacrificabatur, vt deo custodiq; gregis: & quū lupos à gregibus arceat: locus in quo colebatur Lupercal est dictus. Lupercalia autem festa à Romulo & Remo instituta, hi enim à Numitore loco extruendæ ciuitati impetrato in eo loco vbi expositi fuerant, sodaliticium ad conuiuium læti aduocant. Sacrificantes cibo refecti, vbi largius bibissent, iocantes pellibus immolarum caprarum sese induunt & saltando gestunt. Inde posteri eius rei celebrantes memoriam, Lupercalia festa egerunt. Lupercalia autem à loco vbi primum cepta sunt agi, nomen rei nuerunt. De his vide plura apud Val. Maximum, Seruiū, & Plutarchum in Antonij vita.

Ficus autè Ruminalis à Tyberi flumine qui Rumon dictus est, nomen habet. Alij à Romulo nomē habere volunt. Quidam à lacte infantibus dato: pars enim gutturis, quo lac attrahitur, ruma dicitur. Fuit autem locus is è regione ædis DD. Cosmæ & Damiani, ad latus Palatini montis: circo Maximo oppositum. Romulus & Remus in Lupercali expositi, & in hunc locum delati, in Comitio sub Ruminali ficu sunt educati. Huius arboris vestigia ad Augusti vsque tempora perdurasse, testis est Ouidius.

De via Noua, vico Iugario, & Thufio vico. Cap. XIII.

Via Noua è regione templi Iouis Statoris, per vallem inter Capitolij & Palatium ducta, foro Rom. coniungitur: hæc tamen dicatur Noua, antiquissimam esse constat, & diuersa est ab ea quam Caracalla sub thermis suis restituit.

Iugarius vicus, qui alio nomine etiam Thurarius dicitur, à porta Carmentali per Capitolij radices ad forū Romanū ducit. In eo vico Iunonis Iuga, q; matrimonia iungere putabatur, ara fuit, & hæc vico Iugario nomē dedit.

Thufcus vicus à foro incipit, & per Palatini radices in Velabrum iter præbet. Nominis etymon hoc est. Thufci aduersus Aritios pugnantes, superantur ab illis. Multis itaque in bello occisis, pauci Romæ cõfugiunt. Hi igitur vrbis amenitate, & loci commoditate secum persuasi illic manere decreuerunt. Itaque à Senatu illis loco inter Capitolium & Palatium ad quatuor stadia cõcesso, cum inhabitant. Hinc Thufcus vicus ab illis dictus, nomen hoc multis post sæculis retinuit. In hoc vico lenones, alijque eius generis homines postea habitauerunt, vnde ignobilis factus, nomen quoque amisit.

De arcibus Romuli, Senarulo & Curij domo. Cap. XIV.

Arcus veteres (quos Romulum quidam extruxisse putant) laterij longo tempore mansere, neque passi sunt Romani vt quiquam marmoreos faceret, vt conditoris vrbis memoria mentibus hominum tenacius remaneret. Verù lōgo tempore post vetustate collapsi, in locò vrbis,

Vrbis, vbi nunc templum S. Mariæ de gratia est, nunquam restaurati.

Senatulum vocabant Rom. eum locum qui inter Capitolium & fori fuit, in quo Senatores consultandi gratia consistebant.

Ouidij domum sub Capitolio sitam fuisse Ouidius ipse testatur, vbi hodie templum D. Mariæ de Consolatione. Hactenus de Capitolij & vallis adiacentis ædificijs. Sequitur mons Palatinus.

DE VARIA PALATII ETYMOLOGIA LIBER TERTIVS, CAP. I.

VANQVA Palatinus mons longo tempore ante urbem condita inhabitatus fuerit, vt à Valentia Itali filia: & post eam ab Euandro: qui & arcem in eo constituit: Successerunt huic post urbem conditam Reges & Imperatores, adeo vt Romæ vix alius locus, scriptis magis celebratus sit hoc monte, tamen nominis, cur ita vocatus sit, ratio certa, quam tutò sequaris inueniri non potest. Volunt alij hinc dictum, quòd Arcades cum Euandro palantes, nullo ordine in eum locum, & Palatini ex agro Rheatino, qui etiam Palatium appellatur, venerint, & montem hinc occuparint. Alij à Palante Euandri proauo. Liuius à Palanteo Arcadiæ vrbe primum Palantium postea palatiū, vocari censuit. Sunt præterea qui à Palatia Latini vxore nominis originem ducant. Vel à Palatno Hyperborei filia, quæ ex Hercule Latinum suscepit, & montem hunc incoluit. Vel à Palantia Euandri filia, quæ in hoc monte sepulta fuit. Aut à Palante qui & ipse illic sepultus. Quidam à pecorum balatu, quæ olim antequam incoleretur, illic pascebantur sic dictum aut manent, aut quod palare, id est, errare illic soleant greges. Atque hinc Neuius Balantium nominauit. Tremellius Romuleum montem vocat, à statua Romulei quæ in ipsius montis pæde inuenta fuit. Hæc de nominis etymologia dixisse fateor.

De Victoriæ, Cereris, Iunonis Sospitæ, Matris deum, & Libertatis templo, & eiusdem porticu de Cæsij domo. Cap. II.

Post Palatini nominis declarationem eiusdem montis templa atque ædificia, quemadmodum in Capitolini montis descriptione factum est, persequemur.

Cum Romani multa feliciter armis gessissent, victoriam quæ ab hostibus sæpè retulissent, ne dijs, quibus præclare gesta accepta ferebant ingrati arguerentur, ac deinceps minus prosperis successibus vtrentur, Victoriæ deæ templum in Palatio in ea parte quæ Mariæ Nouæ hortos spectat, in infimo cliuo ad Portam Romanam consecrauerunt. L. Posthumius Ædilis Curulis ex multatitia pecunia extruendum curauit, abolurum Victoriæ deæ dedicauit.

Prope hoc fuit & ædificia Victoriæ virginis sacra, quam Portius Cato vouit.

Præterea Iunonis Sospitæ templum in eodè loco fuit. Arcades qui ad Palatinum cum Euandro venerat, Victoriæ templum, sed à superiore diuersum, & multo antiquius in Palatio extruxerunt, & annua sacra in honorem deæ celebrarunt.

Ijdem & Cereri in Palatio templum ædificarunt. In libris Sibyllinis carmè erat: Pelli Italia alienigenam hostem posse, si Mater Deum Romam allata esset. Lapis verò erat quem incolæ sic appellabant. Misit ergo in Asiam Pelsinuntem Phrygiæ oppidum legati, Magnam deum matrem mari in Italiâ aduexerunt: P. Cornelius deinde à mari in Palatium portauit, & in Victoriæ templo, tantisper dum & illi ædificaretur collocauit. M. Liuius & C. Claudius Censores Matri Magnæ deum ædem faciendam statuis, columnis & pavimentis, ex varijs lapidibus preciosam locauerunt. Dedicauit autè Iunius Brutus. Ludi quoque, quæ Megalesia vocant, ob dedicationem instituti: de quibus Cicero.

Liberrati autem templum & porticum stuxit P. Clodius, in parte domus Cæsij prope Iouis Statoris templum.

De Fano & ara Febrij, Aede Larum, de Viriplacæ sacello, templo Fidei, & Iouis Victoris æde. Cap. III.

Non ijs solù dijs, qui generi mortalium benefecerunt templa consecrauerunt Romani, sed etiam ijs qui nocebant, vt minus nocerent, ac mitius punirent, sacella statuerunt. Sic Febrj in Palatio templum & aram consecratam fuisse certum est. Sic & Nemesi, de qua lib. 2. &c.

Larum ædem præterea in Palatio extruxerunt. Deæ item Viriplacæ sacellum in Palatio iacrum fuit. In quod si maritus cum vxore etiâ discordes venissent, concordem, cõpositis animis mutuo simul domum redibant.

Fidei templum, postquam Æneas cum Ascanio & Roma filia in Italiâ venit, exædificarunt in Palatio: Quod tamen filia nomini dicatum, & in frontispicio templi inscriptum. Multis ergo post annis, cù Romulus & Remus de nomine vrbi imponendo contenderent, S. P. Q. R. nomen Æneæ filia in templi frontispicio legentes, ab ea ciuitatem Romam nominare placuit.

Ioui Victori Q. Fabius bello Sabino ædem vouit, & postea in Palatio monte construxit, dedicauitque.

De Heliogabali, Apollinij, & Penatium templo, de æde Orci, loco Palladij, & templo Augusti. Cap. IIII.

Antonius Heliogabalus, deum Heliogabalum in Palatio consecrauit, & templum in eo loco vbi prius Orci fuerat extruxit. Verum vt huic nouo & fictiõ deo, nomen auctoritatemque faceret, magna veneratione typum Magnæ deum matris, Vestæ ignem, Palladium, ancylia, & omnia quæ insigniter Romani colebant, in suum templum transferre contendit. Christianorum quoque & Idæorum religionem asinians, vt nemo esset qui non in huius templi & dei veneratione prætextum facere queat, quo minus salua conscientia hunc coleret.

Apollinis præterea templum verissimum in Palatio extructum fuit. Hoc fulmine deiectum, cum desiderari à deo aruspices dicerent, Augustus, addito porticu ad illius ruinas, & templum quod prius steterat, nouum excitauit. In quo templo Augustus iam senio confectus, sæpè Senarum habuit, & decurias iudicum recognouit. In eo item lychni arboris instar erant, quo probati poëtæ sua scripta reponabant. Huius templi vestigia quædam, sed obscura extare videntur prope Fedræ vineam, vbi Tiberia domus stetit. Huic Iudi Apollinares instituti, de quibus lege Ciceronem.

Penatium deorum templum in Palatii ea parte quæ Boream spectat, in Velæ haud procul à foro stetit. In hoc deorum Troianorum imagines erant. Sunt in eodè adolefcentes duo sedentes & pilam in manu habent. Liuius item ferrei atque ærei: præterea vas Troianum fictile. Apollo quoque & Neprunus in eo conspiciuntur.

Velæ deæ templum cum cõflagrasset, Palladium erectum, in Veliam trãslatum, templo D. Andræ, quod in eo loco consistit, Pallaræ nomen dedit.

D. Augusto quidam templum à filia sua Liuiâ extructum in Palatio fuisse memorant.

De domibus Palatinis, & Saliorum Curia. Cap. V.

Quod Romulus & Remus olim pastores in his locis fuerint, tabernæ & casæ, quæ longo post tempore lignis & charundinibus tectæ sunt inueterate restituitur, quas pastores si quæ vetustate corruissent, ex eadem materia, ad pristinam formam reficiebant, vt perpetua Romuli & Remi vrbs conditorum, qui olim fuissent, & quas domus habitauissent, ad posteros maneret memoria. In angulo Palatii qui in circumducit, Casâ quam Romuli vocarunt, multis seculis stetit.

Tullius Hostilius, antequam Curiam ædificasset, Veliam, in eo loco, vbi postea Penatum templum fuit inhabitauit.

Non longo ab eo loco, in ea Palatii parte quæ fori versus respicit, Catilinæ domus ædificata fuisse dicitur.

M. Scauri verò domus paruo transitu à Catilinæ ædibus separatur.

Ciceronis domus à L. Crasso empta, supra ædem Iouis Statoris, prope Palatiū in montis Palatini loco celeberrimo fuit.

Crassi

Craſſi oratoris & Viturbij domus in Palatio olim cernerſas, author eſt Plinius.

Vari ducis domus quoque in Palatio fuit.

Tiberij item, de qua etiam capite precedenti.

Auguſtus natus in Palatij regione ad capita Bubula, vbi poſt eius obitum Sacrarium illi conſtituerunt, primū iuxta forum Romanum ſupra ſcalas Annularias, in domo quæ Calui oratoris fuerat, habitauit. Poſtea Palatiū ex ſuis impenſis ædificatum, Reipub. donauit, ipſeque in Palatio paruas Hortenſianas ædes inhabitauit.

Saliorum curia in Palatio ædificata conflagrauit, & in eius cineribus Romuli lituus illuſus inuentus.

Publicola foro imminentem domum Subueliam nominatam inhabitauit.

Tarquiniij Priſci domus ad Iouis Statoris fuiſſe, facile ex Liuio probatur.

De ſumma Velia, Statuſ palatini, alijsq; rebus in genere. Cap. VI.

Velia Summa fuit in Palatij parte altiori quæ in ortū æſtiuū ſpectat, vbi nunc Mariæ nouæ templum eſt. Velia autem dicta eſt, quod olim ante ouium tonſuram inuentam, paſtores illic lanam vellere conſueuerint.

Auguſtus in Palatio Latinam Græcamque bibliothecam ex Apollinis Thuſcanici Coloſi ere nobiliſſimo inſtituit atque exornauit. Addidit & Porticum quam Palatinam vocarunt. In hac à Senatu Numeriano Imperatori & Oratori inſignis ſtatua conſtituta fuit. In eadem Porticu M. Varrone adhuc viuente ſtatua à Rom. eſt inſtituta.

Auguratorium, id eſt, augurij captandis locus in Palatio fuit.

Apollo item Palatinus Scopæ opus in Palatio erat. La tona eodem loco collocata fuit.

Britannico Titus Imperator ſtatuum auream in Palatio poſuit.

Arbor præterea ex haſta Romuli nata in Palatio erat. Is enim poſt auguria in Auentino monte capta, haſtam in Palatinum iecit, quæ fixa in terra, fronduit, & in arborem creuit.

Laurus item in Palatio eodem die quo Auguſtus natus, cum eo enaſcens ſubito apparuit. Ex hac lauro triumphanturi coronari ſolebant.

Balnearum Palatinæ, quorum Cic. pro Roſcio meminit, in eodem Palatio fuere, & quedam adhuc veſtigia ſupra circum Manium non multum à vinea Fedræ extant.

In eodem monte etiã locus qui Sicilia dicebatur fuit. Item Iouis cœnatio.

Plateæ Antonianæ pulcherrimæ, faxis Lacedæmonijs, & porphyreticis ſtratae in Palatio fuere.

Vicus Padi & Fortunæ quoque in Palatio extabant. Ludibidem celebrabantur, quos Palatium vocabant.

De Palatio nunc maiori. Atrio, & veteri ipſius Palatij porta. Cap. VII.

Quantum ſpatij olim Palatiū occuparit, quàm ſplendidè fuerit ædificatū, quàm opulentum, & quàm frequenter inhabitatum, ruinae ingentes, picturae, ſtatuae, columnæque precioliſſimæ illic inuentæ facile demonſtrant. Nullus enim ynquam ſcriptum reliquit, quis tanta ædificia primū inſtruxerit: deinde auxerit, & in tam inſigni loco domicilia conſtituerit. Paulatim & tanquam ignorantibus antiquitarum authoribus, in tantū ſaltiſſimū creuit, nec quicquid yn o tempore ſimul factū, quod memoria dignum videretur fuit. Solent enim rerum ſcriprores ea ſolum poſteris tradere, quæ admiratione digna videtur, & rara. Palatinus hodie Palatium maius vocatur, & præter S. Andræ ædem, vix vnā aut alterā domum, quæ inhabitetur habet. Reliqua vineæ, & paſcuæ apta loca, ouibus, caballis, caprisque gramina & victum præbent, vt rectius Balantium à pecorū clamore, quàm Palatium dici videatur. Et idem de Palatio Vaticanano, quod etiam ipſum deſertum eſt, dici iure poſſit.

Atrium Palatij augurato olim conditū, Senatus conſulebatur in eo, quia Senatum, niſi in augurato loco habere non licebat. In quo etiam oues ſacrificabantur.

Porta Palatij vetus, prope Roſtra, è regione D. Lauren-

tij in Miranda fuit. Hanc quidam Romuli portam olim dictam volunt.

De templo Iani, Auguſti, & Fauſtinae. Cap. VIII.

Palatij templis ædificijsque, quæ tertia pars vrbis erat, deſcriptis: Sequitur quarta: forum ſcilicet Romanū. In eo Iani templum (à Iano enim, qui rerū omnium ianua habetur, incipere ritè videtur.) ampliffimum, quatuor portarum: Nam Ianus ipſe, qui in eo colebatur, quæ drifrons, ex Falicis Thuſcię ciuitate captus in Forū Tranſitorium Romam translatus erat. Templum autem in ea parte fori, quæ forum Rom. ſpectabat, prope Pauli Baſilicam, extructum fuit. Procopius ſua ætate in medio foro, ex aduerſo Capitolij, paulo ſupra eum locum, quem Romani tres Parcas vocabant, ædificatum fuiſſe memorat. Fuerunt & alia Iani templa, vt in Capitolio ad Marcelli theatrum Iani bifrontis, quod totum æneum erat, portis duabus æneis: quæ pacis tempore clauſæ, bello vrō ingruente aperiebantur.

Auguſti templum in foro Rom. poſitum fuit. Hoc Tiberio imperante adhuc imperfectum, Caligula abſoluit, ponteque ſuper ipſum tranſmiſſo, Capitolium Palatio coniunxit.

Fauſtinæ templi quedam adhuc veſtigia extare videntur. Hoc illi maritus eius Hadrianus ſub Tauri radicibus, vt diuinis aſſiceretur honoribus, ſimulauit. Id poſtea filius eius Antonius Heliogabalus, ſibi, vel Ioui Syrio, vel Soli templum eſſe voluit. Hodie templum S. Laurentij in Miranda eſt.

De Caſtoris & Pollucis templo & Roſtris. Cap. IX.

Caſtoris & Pollucis templum in foro Rom. ante Roſtra, apud Fauſtinæ templum olim fuiſſe nemini dubium eſt. Hanc eodem dedicauit A. Poſthumius Dictator. L. Metellus deinde ex Dalmaticis manubijs reſtaurauit. In hac, vt in alijs multis Senatus eſt habitus, & conciones ad populum factæ. Cecilius Metellus hanc ſtatuis, columnis & nobili pictura exornauit, & Floræ ſimulachrū inſigni pulchritudine in ea poſuit. Tabulæ quoque, quæ ciuitatis equitibus Campanis donatæ monumenta continebat. Huius templi gradus deinde auulſit Clodius, vt teſtis eſt Cicero.

Roſtra, templum, ad Palatij radices fuerunt, è regione Caſtoris & Pollucis templi, vbi nunc paruum S. Mariæ de Inferno facellum eſt. Ex roſtris autem ſententiæ, & S. C. ad populum referebantur.

De Caſtoris, Veneris genitricis, & Martis Vltoris templo, & Atrio Veneris. Cap. X.

Divus Caſar prope forum ſuum ad viam Sacrū, poſt Fauſtinæ ædem templum habuit. In eo ab Auguſto Victoria, & Caſtor dii ſunt poſiti.

In eodem Caſaris foro, fuit etiam Veneris Genitricis poſt Fauſtinæ templum. Hoc Caſar bello Phariſiico votum ædificauit.

Poſt victoriam contra Pompeium, Caſar Veneris templum Atrio incluſit, quod Hadrianus deinde reſtaurauit.

Marti Vltori Auguſtus in bello Philippenſi templum vouit, quod poſtea in ſuo foro extruxit. In quo ſeꝑhi ferrei Marti dicati, & Alexandri Magni tabernaculum ſiſtentiſſimæ ſtatuae duæ. Hoc templum quod hodie D. Martina vocant, fuiſſe putatur.

De Vulcani, Concordiæ, Paucis, Romuli, ac Veneris Clauſinae templo. Cap. XI.

Volcani templum ſupra Comitium & forū Rom. ad radices Palatini poſiuit Romulus. Tamius autè Volcani, ſicut & Solis, Lunæ, Saturni, Rheæ, Veſtæ, Dianæ, & Quirini dedicauit. In templo Volcani Romuli æneus curruſ quo ſecundo triumphauit, Volcano fuit dicatus. In quo & Coelis ſtatua erecta manebat. Conciones ſæpè in hoc templo ad populum ſunt habitæ.

In area Volcani templi, Concordiæ ædem Fuluius Libertino patre natus, 303. annis poſt Capitolij extructionem, ſi populo ordinè Senatoriū, & equèſtem reconciliaſet, vouit. Extructum deinde, ex condemnatorum ſcena

ratorum

ratorum multatitia pecunia, in Palatini radicibus. Optimus Cos. postea restauravit. In eadem ara biduo sanguine pluisse, testis est Plinius.

Liuvia Drusilla in Porticu sua ob suam & mariti mutam benevolentiam, Concordiæ templum erexit. Quod postea Tyberius dedicavit.

In quo loco Drusilla prius Concordiæ posuit, Vespasianus deinde Pacis templum à Claudiano antea inchoatum mira celeritate post bella civilia absolvit. Fuit admodum amplum hoc, & quadratum, maximis pulcherrimisque columnis exornatum, templorum omnium locupletissimum. In hoc vase & ornamenta templi Hierosolymitani à Tito triumpho allata imposuit Vespasianus. Habebat & Cænymedis statuam, & alia innumerabilia ornamenta, quibus decoratum fuit. Hoc templum igne accensum, subito rotum exhaustum est, neque unquam cognitum unde iste ignis acciderit, nisi quod quidam putat, in terræ motu, qui eadem hora fuerat, ex lapidum attritu ignem fuisse excessum.

Ara Pacis ab Augusto primum excitata, quo in loco, posteris incognitum. Hanc postea auxit & exornavit Agrippa. Inter Pacis & Faustine extraxit adhuc templum antiquissimum, & eiusdem porticus columnæ duæ, quod nunc DD. Cosinæ & Damiano dicatur est. Hoc Romuli & Remi fuisse putant, nempe quod Carvilius Cos. victis Samnitibus dedicavit, & ex spolijs, quæ innumerabilia erant exornavit.

Veneris Cloacine templum prope viam Sacram constitutum fuisse, testis est Ovidius. Cloacine autem simulachrum in Cloaca maxima repertum, consecravit Tancius. Et quia, cuius effigies esset ignorabatur, ex loco ubi inventum fuerat, nomen illi est inditum.

De Telluris, Salutis, Victorie, Solis & Lunæ templis, de domo Casij, deq; armamentario. Cap. XII.

TELLURIS ædis locum alij incertum, alij non longe ab Esquilij, prope cliuam quod ad D. Petri in vinculis ædem ducit, fuisse putant, ubi nunc sancti Pantaleonis templum est. Vouit hoc Sempronius: Qui dum ad Asculum Picentinorum caput cum hoste pugnat, terra tremuit. Ut igitur deam Tellurem, quam iratam putabat, placaret, templum hoc illi vouit. Aedificatum est autem in area ubi domus Sp. Casij regnum affectatis euerfa est. Prope hoc templum Telluris Armamentarium fuit, cuius in quodam loco etiam Cicero meminit.

In eodem hoc ambitu Salutis ædem bello Samnitico vouit C. Iunius Bibaculus Cos. Hæc ab eodem Censore locata, & Dictatore dicata fuit.

Victoriæ ædem prope forum Rom. L. Volumnius Aedilis ex pecunia multatitia faciendam curavit.

In hoc loco etiam Apollinis ara fuit.

Concordiæ & Esculapij in hortis D. Mariæ Nouæ fuisse, versus Amphitheatrum quidam volunt.

Mercurij templum quoque in foro fuit.

Isidis & Serapidis templa in Emporio fuere. Hæc quidam Soli & Lunæ à Tacio dicata fuisse putant.

De foro Traiani, deq; ijs que in eo sunt, vel olim fuere. Cap. XIII.

HAÆTUS de templis, locis sacris, & quæ ad religionem notanda videbantur, perscripta sunt breuiter, deinceps de ijs pauca quæ ad hominum memoriam & laudem pertinere videbuntur dicemus: & ab optimo principe Traiano auspiciabimur.

Traiani forum inter Neruæ forum, Capitolium & collem Quirinalem ab Appollodoro mira industria extructum fuit. Idem architectus, Traiani iussu Metodeum, & Gymnasium aedificavit. Fori tectum æneum, intus undique circum simulachra equorum, & signorum militarium aurata tegebat. Simulachra autem hæc publico sumptu, in eorum, qui bene de rep. meriti, aut alioqui ob facinus infigne, memoriam ponebantur.

Arcus item triumphalis, & alia multa in Traiani laudem extructa, forum eius exornabant.

Fori porticus amplissimis excellisque columnis & ma-

gnis epistylis imposita, tantam præbebat intuentibus admirationem, ut Gigantum potius quam hominum opera crederentur. In hanc summorum virorum statuas pulcherrimas Alexander Seuerus in Traiani honorem transfudit.

Equisitem Traianus in medio altus columnis impositus stabat. In numismate etiam Traiani cum hac inscriptione reperitur: S. P. Q. R. OPTIMO PRINCIPI. Verum de his multa Lampridius.

Idem Palatium varijs marmoribus, intus picturis & statuis exornasse fertur.

In medio foro columna Traiani Cochlidis structura stabat. Hæc circumquaque rerum gestarum à Traiano summam, mira arte calata habebat, in primis verò Dacicum bellum. Intus 185. gradibus ad summum fastigium, quadraginta fenestellis lucem admittentibus præbet ascensum. Alta pedum 120. Vcl ut Eutropius scribit 140. In summo Traiani ossa in pila aurea condita seruabantur. Hanc columnam Traianus ipse non vidit. Nam dum hic contra Parthos bellum gereret, Senatus hanc illic absenti dedicavit. Qui dum è Persis redit, in itinere apud Seleuciam Syriæ urbem, fluxu sanguinis è vita decessit. Cadaver verò Romam perlatum, solus hic, teste Eutropio, inter Imperatores in urbe sepultus fuit. Quod autem in columna ossa seruatur, ea ratio est: Maioribus mos fuit, Principes nobilesque sub montibus sepeliri. At cum montes sepulchris excitandis vbiuis non sufficerent, accidit ut pyramides altæque columnæ super cadavera collocarentur.

De foro, Palatio, & Porticu Neruæ. Cap. XIII.

NERUÆ fori post sancti Hadriani ædem occurrit. In medio huius columnæ nea ingenti magnitudine, tecta ex laminis aurichalci, intrinsecus lumine ambiguo sterit. Forum varijs statuis & columnis, quæ Neruæ gestorum ordinem continebant, exornatum fuit. Hoc postea Tranitorium forum, quod inde in Augusti & Romanum forum iretur, vocatum est.

Porticus ipsius fori pars quædam adhuc apparet. Hæc incendio consumpta, obscura quædam, quod in eo loco Neruæ forum fuerit, vestigia reliquit.

Palatij quoque Neruæ pars ex quadratis lapidibus, & columnæ adhuc inter Comitium, & Militiæ turrim cum sancti Blasij æde incluse sunt.

De foro Romano, Comitio, Carcere Tulliano, & Marforij simulachro. Cap. XV.

ROMANUM forum, quod etiam Latium vocatur, à radicibus Capitolij secundum longitudinem vsque ad templum sanctæ Mariæ Nouæ, quæ in Velia est perducebatur. Verum ab initio fines multò angustiores habuit. Nam ab eo quod dictum est initio, non vltra primas radices Palatini progrediebatur. Multos deinde post annos ampliauit Augustus.

Comitium foro coniunctum, imò pars fori fuit, incipit namque à Palatij porta & finitur ad templum D. Mariæ Nouæ.

In radicibus Capitolij, versus ortum brumalem, Ancus Martius carcerem, in quem rei includeretur aedificavit. Addidit deinde Tullius Rex eam partem quæ sub terra est, & carceri, ut Tullianum vocetur, nomen dedit. Fuit autem ex ingentibus faxis, angustis & oblongis foraminibus, lucis vmbra recipientibus factum. Camera intus lapideis fornibus, inculta tenebris, odore tetro ac fetido. Carcer hic in duas partes, Cameram superiorem & inferiorem distributus. Vocatus est autem carcer à coercendo: is enim inclusos, ne exeant, coercet.

Ante hunc carcerem ingens simulachrum marmoreum iacet, quod Marforium appellant. Hanc alij Pistorij dei, alij Iouis Panatij, quod tumores panum intar undique promineant, effigiem esse putarunt. Nam Romani olim in Capitolio à Gallis ebelsi, moniti sunt à Ioue in somnis, ut ex omni frumento quod reliquum erat, panem facerent, & in caltra hostium proijcerent. Quo facto, Gallis, inopia subigi posse Romanos, desperantibus, ab obfisione desistunt. Romani igitur Ioui Pistori aram & statuam ob perpetuam beneficij memoriam erexerunt.

B Putatur

Putatur & hæc effigies Rheni fluij Germaniæ esse, cum in scopulo sit erectum. Cur autem Marforium dicatur, nisi ea sit causa quod in Augusti foro constitutum test, ignoratur.

De Secretario pop. Rom. Arcu Septimij, templo Saturni, ac de Arariorum officina eudendi pecuniam. Cap. XVI.

Post Marforij simulachrū, à regione arcus Septimij, templum D. Martiæ est. Hinc olim pop. Rom. Secretarius in marmore incisus fuit.

Ex aduerso Martiæ ædis, ad Tarpeiæ rupis radices arcus Septimij, in vtroque frontispicio eius Imperatoris terra marique gesta continet.

Sequitur mox recta, nunc D. Hadriani, quod aliquando Saturni templum fuit. Saturni autem templum antiquissimum fuit. Conditores referunt quidam L. Largium, alij L. Tarquinium, tamen si Largium dedicauisse ratio sit verissimior. Liuius, A. Sempronio, & M. Minutio Coss. dedicatum, Numantium Plancum restaurasse scribit. Ararium publicum pop. Rom. ex Capitolio in hoc templum traslatum fuisse nemo scriptorum negat. Verum quare in Saturni æde ararium esse voluerint veteres, varie sunt opinioniones: Quidam ideo hoc factum volūt, quod Saturni temporibus furtum nullum commissum sit: Sub illo enim omnium omnia communia erāt, neque quisque auarus, aut improbus proximo struebat insidias, sed iusticia, fide, charitate administrabatur omnia. Cyprianus hanc refert causam, qui a Saturnus primus nummū signari in Italia instituerit. Seruabatur autem in arario promulgata publica. Libri Elephatini, in quibus xxxv. tribus pop. Rom. continebantur. Omnium publicarum rationum libri. Tabule item ararij veteres, & debitorū. Præterea militaria signa. Denique quæ Prouincijs subiugatis, ab Imperatoribus ducibusque per triumphos adferbantur. Postremo, quæcumque Reip. communitate referuare ex vsu erat: Vt leges, literas, & alia quæ ciuitatis sunt communia. Censores ipsi in Saturni quoque iusturandum subire cogebantur.

Inter templum quod nunc D. Hadriani, olim Castoris & Pollucis, eudendi pecuniam, prisca temporibus itabat officina.

De Miliario Aureo, Ponte Caligule, & de Roftrū ac Curia. Cap. XVII.

Miliarium Aureum in capite fori Rom. sub Saturni æde, prope arcum Septimij olim fuit. Columna autem fuit quæ ita dicebatur, in qua omnes Italia viæ incise finerent, & à qua ad singulas portas mensuræ regionum currerent.

Caligula per forum Rom. à colle Palatino ad Capitolium pontem marmoreum duxit: quo ædificio nihil in tota vrbe ambitiosius vnquam exstitit. nam pōs octoginta ingentibus ex marmore candidissimo colūnis sustentabatur: quarum tres adhuc ad huius montis radices, totidemque ad illius, vt olim à Caligula sunt constituta, cernuntur. Ad ipsum pontem, in medio foro, è contrario D. Hadriani templo columna stat, hæc vna ex illis fuisse creditur, quæ equū Domitiani aeneū & inauratū sustinuit. Ad pedes equi huius, Rheni fluminis Germaniæ simulachrum erat, quod de hac prouincia Imperator Domitianus triumphasset. Et hoc est simulachrum quod postea Marforium appellarunt: de quo plura capite præcedenti.

Ex nauium Antiarū rostris, suggestum in foro Rom. ad Palatij radices extructū à Romanis, quod Roftra templum vocabant, vt in ijs s. c. fierent. Roftra autem duplicia, Notua, quæ, vt dictū est, ad Palatij radices, & Vetera quæ apud Curiam in Comitio fiere. In Roftris leges ferebantur, agebantur causæ, habebantur conciones. In iisdē viris clarissimis statuas erigere mos fuit. In loco præclaro fori Rom. pro Roftris in leone lapideo, in statua Faustuli Romuli & Remi nutritoris corpus fuit: Is enim dum certamen Romuli & Remi conditorum vrbis dirimere vellet, ibidem cecidit, vbi postea ei statuam erexerunt. Post Roftra sepulchrum quoque Romuli fuit. Pro rostris etiam statua Herculis tunicata, habitu Æleo, facie torua posita. Sibyllæ quoque tres statua in eodem loco. Mos

item fuit Romanis vt ædificiorum capita pro Roftris aspicienda exponerent.

Curia duæ Romæ fuere prope forum, ad pacis tentum Hofilia: Altera in Cælio monte, de qua infra.

De Lacu Curtio, Cloaca Maxima, & Doliola. Cap. XVIII.

Lacus Curtius in medio foro iuxta Domitiani equum fuit. Nomen autē hic lacus à M. Curtio, qui se sponte pro Rep. cum equo armatus in hiatus medij fori præcipitavit, accepit. Hæc apud Liuium copiose declarantur. Alij à Metio Curtio Sabino, qui per lacum hunc ad suos euasit, dictum volunt. Vel à Curtio Cof. qui locum eum sepfit.

Cloaca Maxima Tarquinio iubente, montibus subfossis, & vrbe pensili fornibus suspensa, receptaculum omnium vrbis fordij facta. Hæc ad Iouis Statoris ædem in tres ductus diuisa, duo nunc clausi sunt, tertius per lacum Curtium, sub foro Rom. per Palatini montis radices, in Velabrum aqua limpidiſſima fluit: & inde canali è saxis quadratis extructo, in Tyberim effluit. Olim cloacæ erant plures, exque publicæ: Verum post vrberem à Gallis captam & incensam, dum quisque sibi domicilium reedificare, qua parte primum potuit festinant, vicorum nulla, vt antè, fuerat ratio obseruata, neque ciuitas, vt prius in certas regiones diuisa, neque cloacæ, quæ olim per publicū ductæ, vbi essent animaduertæ, postea priuata subintrarunt tecta, vnde factum vt quæque domus hodie suam ferè habeat cloacam. Hinc fit vt author hic, cuius nos epitomen scribimus, non, vt veteres scriptores, regiones distribuere, sed vt facilius sibi domicilium tineri possent quæ scribit, ciuitatem vt nunc est in suas regiones diuisit, & cum ostēdit in qua parte ciuitatis olim quisque locus fuerit, ostēdit ea in locis quæ hodie habitatoribus nota sunt. Sed vt dixi primum cloacæ finisse publicas, ita curatores quoque publici erant instituti.

Iuxta cloacam Maximam, locus erat quem à doliolis quæ sub terra erant, Doliola vocabant. Hic locus tam putabatur esse sacer, vt ne spere quidē in eo liceret. In hoc Numæ mystica quædam fuisse putantur. Tamen quidam Senonū Gallorum cineres illic esse sepultos crediderunt.

De Comitio, templo Veneris Genitricis, statuæ & simulachri, quæ in Comitio, & foro Romano fuere, ac de Cæsaris statua atque columna. Cap. XIX.

Comitium vbi sit, vnde incipiat, & qua vrbis parte finiatur, superius, huius libri capite xv. ostensum est. Dictum est autem Comitium, Plutarcho auctore, quod Romulus & Tacius in locum hunc ad fœdera faciendā coire consueuerint. Vbi deinde s. n. q. r. aliquid quod ex vsu Reipub. erat decreturi coibant, vt dum Consules, Tribuni, alijque magistratus crearetur, aliaque quæ passim apud auctores scripta sunt, fierent. Is locus prope Senatum in radicibus Palatini erat. Comitium multis annis tecto caruit, vnde sæpè comitia indicta, ob tempestatem ingruentem agere sunt prohibiti. Lægo post tempore vbi Annibal in Italiam venit, tectum impositum: restaurauit deinde Cæsar. In Comitio sæpè ludij celebrati. In eodem (vt est apud Liuium) libri Sibyllini combusti. Item multa in comitijs facinora perpetrata, de quibus etiam alibi.

In Comitio Coclidis statua fuit: quæ postea de celo raptā, in aream Vulcani traslata fuit. In Comitij cornibus Pythagoræ & Alcibiadis statua: in gradibus ad leuā Curia Acij statua, ite c o s. eiusdē Acij & nouacula fuere.

Statua matris deæ simulachrum in Foro constitutum. Hanc deam qui colebāt, eius lapides igne comburi non posse, hinc coniectabantur, quod ad eius statuam cum ignes, præsertim noctu, crebri fierēt, neque læderetur tamen, hanc illi, quam dixi, vim esse dixerunt: inde in omnibus ferè plateis coli cœpta, aræ & facellula extructa.

Veneris Genitricis templum in foro, (vt prius ostensum est) fuit. Ante templum hoc, Cæsaris statua, comestam in capite gerens constituta.

Columna itē Cæsaris ex marmore Numidico, pedum xx. conflata manebat. Ante Castoris ædem Q. Martij c. quæstris, Tremellij togata, M. Attij velata statua fuit.

De Columna Mœnia, Pila Horatia, de Cæsaris, Constantini, & Domitiani equo: deq̄ templo ac area eiusdem Cæsaris.
Cap. XX.

Columna Mœnia in ea fori parte fuit vbi Basilica Portia fterit. Dicta est autem à Mœnio Censore Mœnia. Is enim cum domum suam Catoni venderet, Flaccus Censor iussit vt illic Basilica ædificaretur. Mœnius tantum spacij, quantum columna occuparet, sibi excepit, super quam tectum tignis prominentibus & tabulatis in eos iniectis imponere liceret, vnde ipsi & eius posteris munus gladiatorij spectare ius esset. Id quod obtinuit. Hinc deinde & alij eadem industria columnas in foro, quibus concedebatur extruebant.

Petra in foro erat etiam, in qua Tergemitorum spolia imposita.

Pila item, Horatia dicta.

Decorauit præterea forum equus Cæsaris, Constantini, & Domitiani.

Item Atrium Mineruæ, Tabernæ, Veteres & Noua.

Cæsaris cadauer è Curia in forum delatum, in eo loco vbi postea ei aram & templum extruxerunt positum fuit.

In foro item magistratum deponere mos Romanis fuit.

De foro Cæsaris, Basilica Pauli, & eiusdem Bibliotheca.
Cap. XXI.

ATemplo Saturni, siue ærario publico (de quo supra huius libri cap. XVI. in foro Rom. versus ortum æstiuum, forum Cæsaris erat, in eo loco qui post Faustinae templum decliuor appareret. Ibi Veneris Genitricis templum, cui Cæsar atrium circumduxit, & forum, non venalium, sed eorum quæ ad iudicia conueniebant constituit. In hoc, inter alias statuas, quæ ibi erant plurimæ pulcherrimæque, sibi ipsi loricatam extrui passus est. Forum ipsum breue quidem spacium complectebatur, sed ornatum eximie. Constitit area supra festerium millies.

Cæsar Paulum Æmilium collegæ C. Marcelli in consulatu mille & quingentis talentis sibi amicum defenso remque parauit. Hac pecunia ab eo accepta, Paulus in medio foro, prope Castoris & Pollucis ædem, ex columnis Phrygijs mirabilem ac nobilissimam extruxit Basilicam: quam Pauli Basilicam deinde nominarunt.

Bibliothecam quoque idem Paulus prope suam Basilicam construxit.

De foro Augusti, Porticu Antonini, Faustinae, & Liuiæ, ac de Cæsaris domo. Cap. XXII.

Forum Romanum, Cæsaris, & Augusti prope inuicè fuisse certum est. Augusti, apud Marforij simulachrum in vrbis parte celeberrima fuisse adserunt, angustis quidem limitibus, sicut & Cæsaris circumscriptum, sed statuis insignibus, & alijs rebus ornatisimum. Habebat namque statuas Castoris & Pollucis, cum Alexandri Magni victoria. Coruini præterea, & in eius caside corui pugnantis simulachrum. Apollinis eburnea: & præter hæc alia insignia ornamentaque virtutis.

In hoc foro publica iudicia & sortitiones iudicium fiebāt. Hic de bellis, triumphis, alijsque rebus magnis consultabatur. Hinc prouincias cum imperio potituri exhibant. Huc victores qui redibant, triumphorum insignia inferebant. Hoc forum vetustate detritum, restituit Hadrianus.

Habuit forum hoc porticus duas, in quibus omnium statuarum triumphali effigie erant exornatae.

Habitauit Augustus in via Sacra, in ædibus non vsque ad eam amplis, sed mirè à neptefita Liuiæ instructis. Hanc opulentiam Augustus non ferens, solo æquauit. In huius area deinde extructa porticus Liuiæ. Hæc etiam Claudia vocata. Quam Nero euertit, Domitianus sub prisco nomine restaurauit.

Antoninae & Faustinae porticus pulcherrimæ & varijs marmoribus exornatae, vbi hodie D. Laurètij templum in Maranda, olim extructæ sunt.

De Sororio Tigillo, Vico Cyprio, Scelerato & Patricio, atque M. Antonij domo. Cap. XXIII.

Sororium Tigillum locus sacer erat causa expiationis ab Horatio ob sororem à se interfectam, in honorem Iunonis prope Carinas constitutus.

Vicus Cyprius prope cliuū, qui ad D. Petri templum in vinculis ducit, est. Sic dictus à Cyprio. In hoc Sabini primum, ciuitate donati, habitauerunt.

Vicus Sceleratus ex Tullia facinore (de qua Linius) sic est cognominatus. Hunc alij eundem cum superiore, alij diuersum putant.

Vicus Patricius, quod ibi Patricij habitare iussi sunt à Tullio, sic est appellatus. Nam hic locus editior paulò erat, vnde se facile ab aliorum subita vi, si ingruisset, sese è loco superiore defenderent.

M. Antonius domum, vbi olim Telluris templum fuerat, inhabitauit. Post Antonium in eodem loco D. Pantalionis templum excitatum fuit.

De Bustis Gallicis, & Æquimelio. Cap. XXIII.

Busta Gallica, locus in media vrbe, vbi Gallorum, qui Romam occuparāt, cadauera combusta atque sepulta sunt. Fuit in ea vrbis parte, vbi hodie sanctæ Andree in Busta Gallica templum existit. Hoc corrupto vocabulo Portugallo hodie appellant: haud multum ab Amphitheatro abest. Varro prope Æquimelium Busta Gallica ponit Æquimelium autem dicitur, quod Melij, qui regnum affectauit, domus solo ibidem sit æquata.

De via Sacra, Arcu Fabiano & Vespasiano.
Cap. XXIV.

Via Sacra à Curia veteri principium in angulo Palatij iuxta arcum in Constantini. Varro à Carinis & Sterniae sacello initium cepisse existimat. Ex quo colligitur viam Sacram aliquando per D. Mariae Nouæ hortos, ad pacis templum, & forum Cæsaris, recta ad arcem Capitolij esse productam. Sacrae autem nomen obtinuit, quod augures ex arce profecti per eam augurando procedebant, & sacra quoque mens per eam viam ferrent in arcem. Vel, quod in ea sedes inter Romulum & Tatium iustum sit. In summa huius habitauit olim Ancus Martius, prope Larum ædem.

Cœlia statua insignis in hac via constituta fuit.

Arcus item Fabianus in ea iuxta Regiam, ad Pauli Basilicam à Fabio Censore, qui Allobroges deuicit, excitatus fuit. In hoc arcu eius scuta, & victoriæ signa insculpta. Ad hunc Scribonius Libo sedem, & Prætoris tribunal, quod Puteal dictum, posuit.

In eadem via arcus marmoreus Vespasiani, omnium antiquissimus qui nunc sunt, à Vespasiano deuictis Hierosolymis extructus fuit. In hoc eiusdem Victoriam sculptæ sunt cum arca foederis ex parte vna, ex altera triumphis, spolia, aureum candelabrum, septem liternæ, duæ Moysis tabulæ, vasa templi, mensa aurea, ponderis talenti magni & alia multa, de quibus Iosephus.

De Græcostasi, Senaculo, Curia, & Basilica Opimij & Porcij. Cap. XXV.

Graecostasis locus est è Comitio eutibus ad dextram Rostrorum. Ibi exterarum nationum Legati ad Senatum missi, donec admitterentur, stare continebant.

Opimij Basilica & Curia prope Græcostasim fuit constituta. Supra Græcostasim, ad Cœcordia ædem Senaculum positum. Senaculum autem, quod Senatus in eo, aut seniores continere soleant, appellatur. Græcè γερουσία dicitur.

Curia in Comitio fuit, & idè hic locus est, vt quidam volunt, cum Senaculo. In Curia publicas curas gerebāt. Fuit autem Curia Sacerdotum, vbi res diuinæ tractabantur: & Senatus, vbi humana gerebātur. Curia autem vbi Senatus conueniebat, templum erat. Non licebat enim s. c. & senatum, nisi in loco per anguria constituto, fieri. Hinc Curia Hostilia, Pœpeia & Iulia antea loca prophana, tèpla per auguria, vt Senatus in ijs haberi possit, sunt consecrata. In Curia Victoriam ara erat in gradibus Curia signum eiusdem deæ ex puro auro signum fuit.

Cato Maior in sua Censura Basilicam ex aere publico, foro vicinam sub Curia edificauit, & Portiam a se cognominauit, Romuli etiam Palatium apud aedem Mariæ Nouæ positum fuisse putant. Itaque hæc loca quæ quarta vrbis regione descripta sunt, eodem ferè loco coniuncta fuere, quæ inter eum ambitum, quo à Comitio eundo versus Pacis, & Mariæ Nouæ templa & hortos penè vsque ad Esquilias inclusa continebantur.

DE TEMPLO IANI ET PIETATIS, AC DE CARCERE PLEBIS ROM. LIBER QVARTVS, CAP. I.

Es scriptis quatuor partibus vrbis, sequitur quinta: hæc ea loca quæ Tyberim Auentiniquè à dextra partem, à sinistra verò Tarpeiam rupem, Palatium, vallemque inter ipsos montes comprehensam includit. Quapropter à proximis locis quæ post Marcelli Theatrum sunt, memoratu dignis auspicabimur, & per ipsius vrbis planiciem percurremus. A Iano igitur, qui ab antiquis rerum ianua principiumque est creditus exordiemur. Iano templum Numa ad portam Carmentalem, post sacellum deinde sanctæ Catharinæ ad inum Argiletum, iuxta Marcelli theatrum extruxit. Gemina templi ianua: Pacis tempore clausa, belli verò aperiebantur, à Consule qui prior, tanquam dignior fuerat creatus. Hoc ter tantum clausum fuisse memoria proditum est. Primum ab ipso Numa: secundò, à T. Manlio C. O. S. tertio, post bellum Actiacum ab Augusto. Cur autem belli tempore apertum fuerit, variè traduntur rationes: præcipua tamen existimatur, quod accidit Romulo contra Sabinos bellum gerente. Cum enim Sabini portam Carmentalem iam occupassent, & vrbem irrupturi essent, ex inopinato copiosum aquæ feruidæ flumen, è Iani templo, quod ante portam in propinquo erat, in hostes erupit. Itaque illis in fugam conuersis, ciuitas liberata est. Unde posteri Iano, tanquam in auxilium prouocato, tempore belli, fores illi, vt liber sit, aperiant.

Alij Tatium & Romulum templi eius auctores referunt, vt qui, cum fœdus inter eos ictum esset, communem deum tanquam fœderis icti testem, inter duos reges, & duos populos Ianum bifrontem esse consenserint, & eodem hoc templum in eo loco vbi nunc ruina S. Catharinæ ædis conspicitur, constituisse.

Alij in super Cn. Duilium vouisse, Tyberium verò edificauisse adstruunt. Verim diuersæ hæc authorum sententiæ hinc nata videntur, quòd apud posteros plures Ianos fuisse cultos cerè constat, cum apud veteres vnus solum sit creditus, & quòd de alijs atque alijs dicitur, de eodem dictum falsò putatur. Id quòd superius, vbi de Iano quadrifronte, cuius templum in foro constitutum scripsimus, videri potest. Ianus omnium primus dijs templa fecisse, & ritus instituisse fertur, & ob id in sacrificijs primas merent: figuraturque cum clauis & virga, vt qui portarum cultus & vrbis rector fiet.

Augustus præterea eius simulachrum ex Ægypto Romanam attulit, & in foro Holitorio templum in honorem eius extruit.

Pietati in foro Holitorio templum M. Attilius Glabrio, in quo loco hodie sancti Nicolai templum in Carcere, dedit. In eodem loco primum Ap. Claudius Decemuir Senatus decreto carcerem, quum publicus, de quo superius, non sufficeret, edificauit, & Carcerem plebis Romanæ appellauit: in eodem postea ipse, iudicij reus, sibi mortem conscivit. In quo etiam multis post annis puerpera quædam p. p. pericula, & humili loco nata, capta, & ob flagitium, vt fame moreretur, eodem nata. Huius filia cum carceris ianitori supplicauisset, vt illam accedere liceret, exquirit prius nunquid alimèti afferret, postquam nihil habuit, admittitur: & id sæpius factum. Tandem cognitum illam quæ capta erat, vberibus filia nutritâ, ita-

que mater libera dimissa, vtrique alimentum è publico deinceps decretum, & ob illius pietatis memoriam, Pietati deæ hunc locum consecrarunt. Liuius non matrem, sed patrem ea ratione à filia nutritum autumat.

De foro Holitorio, Ede Iunonis Matutæ, & Spei, Sacrarium Numæ, columna Lactaria, ac Ara, & Fano Carmentæ. Cap. II.

Forum Holitorium hinc nomè habet, quòd illic holierum copia sit, extra portam Carmentalem, vbi olim antiquum macellum fuit. Hunc locum hodie plateam Montanariam vocant.

In eodem foro C. Cornelius C. O. S. bello Gallico aedem Iunoni Matutæ vouit: quam idè postea Censor locauit, in eo loco, vbi deinde D. Andree, cognomento in Mentuza templum stetit.

Idem C. Cornelius in foro Holitorio Spei templum, varijs ornatum marmoribus construxit, quòd postea Collatinus consecrauit: fulmine longo post tempore ictum, postremò conflagrauit.

Columna quoque Lactaria in eodem foro, ad quam pueri infantes lacte alendi deferebantur.

Numæ Sacrarium ad theatrum Marcelli ad inum Argiletum fuit.

Ara Carmentalis ab Euandro Carmentæ matri consecrata, ante Carmentalem portam fuit.

Ibidem Fanum Carmentæ à matronis Romanis edificatum. Hæc primum Nicotrata, sed quia Carminibus oracula reddebat, Carmentæ est vocata.

De foro Piscario, & templo Fortunæ Virilis. Cap. III.

Forum Piscarium secundum Tyberim ad Iunium, inter sanctæ Mariæ in porticu, & Ægyptiacæ templa, intraque portam Carmentalem, haud longè à foro Boario ponitur.

Sanctæ Mariæ Ægyptiacæ templum iuxta Tyberim, & eiusdem cognominis pontem hodie est. Hoc alij Misericordia, alij Fortunæ atque Pudicitia olim templum fuisse affirmare conantur, sed frustra, nam illa templa non hoc loco, sed in foro Boario fuere. Verum hoc quo de hic sit fermo, Fortunæ Virilis templum prope Tyberim fuit. In hoc Seruij Tullij lignea statua, auro perfusa stetit, quæ in cædio exorto, cæteris absumptis, sola remansit in columnis.

De templo Vestæ, Salinis, Coelitis arcu. Cap. IIII.

AD Mariæ Ægyptiacæ aedem extat adhuc templum antiquissimum, nunc D. Stephano dicatum, cuius forma est circularis, columnæque in circuitu dispositæ, testudinem, quæ vnica totam aedem operit, sustinet. Hoc templum Vestæ olim sacrum fuit, Numa, sumpta forma ab eo quòd Albæ fuit, orbiculari, in vertice foramen lucis caua habentè extruxit. Cæterum dea ipsa simulachrum nõ habet, quum nec ignis cuius dea hæc esse perhibetur, effigiem vllam certam constātemque habere queat. Vestam autem hinc appellauit Latini, quòd varijs sit vestita rebus. Greci ab *εστis*, quòd vis eius ad aras focosque pertinet. In hoc templo sacer ignis non custodiebatur, sed in eo quo de supra mentionem fecimus, quòd Romulus inter Capitolium & Palatium extruxit, conseruabatur.

Salina, salis publici, in ea ripa Tyberis quæ à predicta Vestæ aede, in Auentinum pertinet, receptacula fuerunt.

Arcus Horatij Coelitis ad primas Auentini radices, inter montem ipsum & Tyberim fuit.

De foro Boario. Cap. V.

Hactenus ab huius libri quarti initio descripta sunt, quæ ad dextram Tyberis partem notanda fuerunt, deinceps quæ ad sinistram eiusdem fluminis memoratu digna videntur, pro more percurremus, ac primum qui deum de foro Boario.

Forum Boarium prope Velabrum & Ianum, inter Palatinum montem, & scholam Græcam apud templum D. Gregorij fuit. In eo aeneum tauri simulachrum antiquissimum fuit. Quidam ab hoc foro Boario nomen esse volunt: Alij quòd illic boues venundentur: vel quòd in eo boues immolare veteribus mos fuerit. Vel quia Euander in eo loco Herculi ob interfectum Cæcum & boues rece-

ptos,

ptos, bouem immolauit. Ibidem erant olim instrumēta cū victimarijs, & sacrificiis ad sacrificia ipsa accinctis.

In hoc foro primum gladiatorum munus exhibitum.

De templo Herculi Victoris, & ara Maxima.
Cap. VI.

Herculis Victoris templum rotundum in foro Boario, iuxta scholam Græcam, vbi olim Euander Herculi aram Maximam posuit, extractum fuit. Hoc tanta veneratione esse prædicant, vt neque muscæ neque canes eius tecta subintrent. Hercules namque cū sacrificiis suis viscerationem committeret, Myagrum, id est, muscarum congregatorem deum, imprecatus est. Hic ergo procul ab hoc templo suas muscas abigit. Clauā verò ad fores reliquit, quam vbi canes cōspexerint, procul illinc aufugiunt: & hoc ad Plinij vsque tempora ita à muscis canibusque immune fuit. Huius sacris neque mulierib⁹, neque seruis aut libertis interesse licet. Templum hoc postremò Neronis incendio consumptum est.

Statua præterea Herculi ab Euandro erecta, quæ, quia triumphali veste induitur quoties triumphatur in vrbe, Hercules Triumphalis est dicta.

Euandro regnante aram solū, quam Maximam vocabant, Hercules habuit. Hanc ipsi Euander ob Cacum interfectum, & boues restitutos excitauit. Et insuper boum decumas obtulit. Dixerat nanque ille, Vitam hos ducturos felicem, qui sibi bonorum decumas dedicauissent. Hinc etiam Decimæ Herculeanæ nomen.

De Pudicitia, Fortune Prosperæ, Matutæ, Forti Fortune æde, ac de Vico Publico, Velabro, & Accæ Laurentiæ sepulchro.
Cap. VII.

AD Herculis templū, Pudicitia Patriciæ ædem ab Æmilio conditam esse constat. Pudicitia autem huius signum in foro Boario erat, ad cuius dæx sacra Plebeijs virginibus accedere nō licebat. Quare plebeia quædam virgo etiam Plebeij Pudicitia sacellum excitauit, à cuius sacris Patriciæ virgines vicissim arcebantur. Fuerunt & alia multa Pudicitia loca templaque consecrata.

Fortunæ Prosperæ & Matutæ templa cōsecrauit in foro Boario Ser. Tullius. Prosperæ autem vocauit eam fortunam, quæ cæca non erat. In eo loco aliquando oleam fuisse ferunt, ex qua cum mel flueret, augures arculam ex ea fieri iusserunt, in ea sortes, quæ puerorum manibus Fortunæ monitu tractatæ fuissent, aut miscebantur, tanquam felices futuræ ac nobiles, recondebantur. Ser. Tullius omnes actus suos qualescunque essent, Fortunæ adscripsit, vt quæ illum ex ancilla natum sapē iuisset, & postremò ad regiam dignitatem promouisset. Hinc Fortunæ Primigeniæ & Masculæ, Conuertenti, Beneferenti, Videnti, vt quæ regat & faciat omnia, templa cōsecrauit. Paræ quoque Fortunæ templū dedicauit, eo significās, nihil tam paruum nobis accidere posse, quod non dijs acceptum referre debeamus.

Matutæ templum vouit Camillus bello Veientium, dedicauitque. Quod diu antè restaurauerat Ser. Tullius. Matutæ & Primigeniæ Fortunæ eodem die sacra faciabant Rom. & eodem quoque die ædes earum simul sunt igne consumptæ. Caruilius cos. ex Hetruscorum manu bijs prope Matutæ, Fortunæ Forti templum faciendum locauit.

Vicus Publicus à foro Boario incipiebat, & in Auentinum ad Iunonis reginæ templum ducebat.

In hoc vico prope Boarium forum Velabri ædes, in eo loco vbi nunc D. Gregorij cognomento in Velabro templum est.

Auentinus olim à reliquis montibus disclusus Tyberis fuit. Priuſquam enim Tarquinius Priscus aluenum Tyberis mutaret, eruptionibus, Auentini radices, sinu factò, abluebant: quapropter necesse fuit, vt Auentinum aditus velaturam faceret, id est, quadrante dato, lyntribus eò veheretur. Hinc à vehendo Velabrum locus is hodie, quā olim Tyberis sinu factò, transibat, dicitur.

Accæ Laurentiæ sepulchrum in Velabro quoque fuisse, scriptum reliquit Antias.

De Vertumno, eiusque templo, Iano Quadrifronte, ædibus Africani, Basilica Semproniasac de Lanæ Tabernis.
Cap. VIII.

Vertumnus deum antiqui dixere, non solum qui rebus vendendis, emendisque, fructibus denique ipsis, sed etiam qui mentibus humanis præesset, dictus à vertendo, quòd is mentes cogitationesque pro suo arbitrio mutaret, verteretque sapē in diuersam sententiam. Huius signum & templum in Vico Thufco ad Opis & Cereris aras constituerunt. Festa eius, quæ mensè Octobri celebrabantur, Vertumnalia appellāntur.

Sunt qui Vertumnus & Ianus Quadrifrontem eundem esse voluerūt, hac ducti ratione, quòd Iani Quadrifrontis templum in Velabro, vbi & Vertumni posuerūt, constitutum esse velint. Iani autem templum, de quo etiam superius, quatuor columnis vnā testudinem templi sustinet: quatuor insuper portas habet, & in frontispicio cuiusque duodecim fenestellas, quæ quatuor anni tempora cum duodecim mensibus designant. Ianus autem in sacrificando principē posuit antiquitas: nomenque ab eundo imposuit, vnde domorum quoque transitus ianæ appellāntur.

Ad Vertumni signū P. Africanus ædem habuit: quam deinde Sempronius cum Tabernis Lanæis emit, & Basilicam, quam Semproniam vocant, eodem loco, prope templum S. Gregorij in Velabro construxit.

De Argiletis, domo Cornelij, Æquimeli, & Socordia sacello.
Cap. IX.

Argiletus à fine Vici Thufci incipiens, ad Marcelli theatrum terminatur. Fabius Pictor, à principio Vici Thufci, sub Cæliolo, inter circum Maximum, ad Auentinum vsque deduxit. Argiletus autem, ab Argilla terra, cuius illic copia est, nomē habet. Vel ab Argo quodam, qui cum ab Euandro hospicio susceptus esset, vitæ infidias struxit, vt eo interfecto, ipse regnaret. Verum in fidijs à socijs Euandri animaduērsis, ab illis interficitur. Huic Euander sepulchrum in eo loco & locum ipsum consecrauit.

Imus autem Argiletus ad Marcelli theatrum est. In hoc vico opifici tabernæ erant, & in primis Bibliopolarum. Has tabernas Argiletanas dicuntur.

Cornelius Domitianus in Velabro domum habitauisse fertur.

Æquimelium inter Velabrum & Capitolium, ad tabernas Lanæas fuit. Hinc verò hoc nomen habet: Quòd Sp. Melius, cuius Romanus regnum affectans in hoc loco habitauit. Qui cum regnum affectare intelligeretur, occiditur, & bonis eius publicatis, domus solo æquata, arca is locus à Romanis factus.

Murtiæ Socordia templum sub Auentino ad cliuū Publicum fuit, ea parte qua ad ædem S. Priscæ ascenditur. Hinc Anætinus quoque ipse Murtius aliquādo dictus est.

Afylum præterea quidam in hoc loco ponunt. Verum in Capitolio primum Afylum fuisse edificatum à Romulo, superius indicatum. At postquam in Capitolio tantæ opes sunt congestæ, & Senarus subinde in eodem cotine niret, non satis tutum visum est Romanis, in eum locum latrones, aliosque omnis generis infames homines con fugere atque habitare, visum igitur illis tutius esse aliò Afylum transferre. Itaque non solum vno loco, sed pluribus deinde Afyla esse coeperunt, nec R. c. max. modo, sed alibi quoque terrarum.

Circus quid sit, vnde dictus, & cuius rei causa institutus. Cap. X.

Circus dicebatur locus is, vbi ludicra fiebant certamina. Dicitur autem circus ob hoc quòd in circuitu spe etactis edificatis, ibi ludī fierent, & quòd illic circum metas ferretur pompa, & equi current. Erat autem forma oblonga instar arcus, in circuitu habens gradus spectatoribus apta sedilia, ne alter alterius prospectum impediret. In medio metæ duæ pari intervallo distantes. Carceres item in primâ circi parte. Carceres autem hinc vocati, quòd equi, donec magistratus signum pugnae dedisset, illic coërcerentur.

Ludorum verò celebritates, deorum festa sunt: siquidem ob eorum natales dies, vel templorū dedicationes cōstituti sunt, & fiunt. Et primitus quidem venationes, quæ vocantur, munera, Saturno attributæ: Ludi verò scenici, Libero: Circenses Neptuno & Cereri. Sic alij alijs dicati ludi, in eorum honorem & memoriam quotannis celebrantur. Circenses verò Ludi hinc dicti, quia in ripa fluminis agitabantur, in altero latere positus enfibus, &c. Verum de ludis, & spectaculis multa Sifinius.

De Circo Maximo. Cap. XI.

Circum Maximum primum instituit & fundamenta posuit Tarquinius Priscus, inter Aventinum & Palatinum. Ceterum magnificentiam ipsam addidit Cæsar & ampliavit. Quum enim lōgus fuerit stadiorum trium cum dimidio, latus quatuor iugerum, Cæsarem in eam amplitudinem extendisse, & non Tarquinium, volunt: id quod verisimile est, quum Tarquinij temporibus civitas adhuc tam populosa non esset, neque in tantum deducta spectaculis, ergo nō tanto opus erat spacio, vt Cæsaris ætate. Habebat autē Circus tribus lateribus effossum stagnum, altum latumque pedes denos. Post stagnum porticus ædificatæ triplici tectura, hæ sedilia habebat in imo lapidea, superiora lignea, basim omnes porticus habebant eandem, coniuncta namque sphericam constituebant formam. Capiebant hæ hominum centum quinquaginta milliæ reliqua vide apud Dionysium, Plinium, Livium aliosque qui de ædificijs Rom. scripserunt. Hunc circum exornavit deinde Augustus, nam carceres fecit marmoreos, metasque deauravit, aliaque multa addidit ornamenta. Postremò collapsum, ampliorem & elegantiorē reddidit Traianus. Post hunc insuper Helioabalus columnas pulcherrimas addidit, auroque illustravit, pavimenta denique ipsa ex chryso collastravit. Verum de Circi pulchritudine multis scribit Nazarius. Talis namque fuisse perhibetur hic locus, vt homines non tam ob ipsa certamina, quam loci amenitatem illuc conuenerent. Maximus autē ideo dictus putatur, quod deorum maximo Verrum no sacer esset, vel, ob ludorū magnam sumptuositatem & excellentiam, vel, quod inter circos Flaminiū Intimumque maximus esset. Nam Plinius longum stadiorum trium, latum verò vnius fuisse scriptum reliquit, vt qui hominum sedentium caperet ducenta sexaginta millia.

De templi & Aris que in circo Maximo, vel in circuitu fuisse leguntur. Cap. XII.

Confus consiliorum deus fuisse perhibetur, vt qui hominum consilia celet, vel prodar hominibus. Huic in circo Maximo sub tecto ara fuit, quæ significat, tecta consilia esse debere. Ob quam causam hæc ara etiam illi à veterib. Romanis consecrata fuisse legitur. Illi namque dum cōsiliū de raptu virginum Sabinarum cepissent, veriti ne ante tempus proderentur, huic deo aram hanc dedicarunt, & simulachrū quoque eius in ea constituerunt. Quæ quidem ara quadam temporū iniuria, & hominum in deos negligentia, ita neglecta mansit, vt tandem penitus ignoraretur. Tandem iterum inuenta, reliquis temporib. tecta manebat, certaminibus verò eque stribus detegebatur. Huic quoque Deo Consualia festa instituta, ludi quos in raptu virginū Sabinarum instituerant, ad hanc aram ab eius sacerdotibus celebrantur.

Neptunus eques item in circo Maximo templum habuit. Hoc anno à Christo nato M. D. XXVI. post D. Anastasie templum in radicibus montis Palatini in circi fundamentis repertum est, & vestigia inuenta, vt certis coniecturis templum hoc Neptuni fuisse comprobati fiet. In huius honorem Circenses ludi à veteribus sunt celebrati.

Genio quoque arcanorum consiliorum duci, aram in circo Maximo constituerunt.

Præter has habuit circus Max. tres alias aras: vnam dijs Magnis: alteram dijs Penatibus: tertiam dijs cæli & terræ, à quibus oriuntur omnia. Hos Romani Genios, Penates vrbisque Præsides, & Custodes vocabant.

Liber, Liberā, Ceres, & Proserpina, iuxta circum Maximum templa habuerūt: quæ Posthumus aduersus Latinos bellum gerens vouit. Idem rediens, re feliciter peracta, ædificauit, dedicauitque.

Solis denique & Floræ templa in eodē fuere ambitu.

Veneri item templum prope circum Max. fuit. Hoc Q. Fabius Curges C. O. S. ex ære multatitio matronarum ob stuprum condemnatarum faciendum locauit.

Iuuentuti Lucinius non longè ab eo loco extra circum Max. ædem dedicauit.

Mercurius item templum ad circum Maximum habuit.

Fortunæ Seixæ Plinij tempore simulachrum in circo Max. cernebatur.

De Naumachia circi Maximi. Cap. XIII.

Naumachia locus, hanc ob causam vocatur, ἡ ναυμαχία, id est, quod ibi nauibus decertarent, nam illic loca instar lacunarum effosa, vbi naualis pugne simulachra quædam ostendebantur, ad iuuentutem Romanam exercendam, vt mari quoque hostem laceffere ac ledere nosset. Huiusmodi ludicra, non solum in circis, sed amphitheatris quoque committebantur.

De Obeliscis duobus circi Maximi. Cap. XIII.

Obeliscus (Marcellino autore) lapis asper admodum est, in figuram metæ cuiusdam sensum ad proceritatem surgens excelsam, vtque radium imiteret, graciliculus patulatus, specie quadrata, in verticem productus angustum, manu leuigatum artificij. In plerisque literæ hieroglyphicæ sunt insculptæ, quibus nimirum autorem aliaque memoranda referebant. De his notis, idem Marcellinus: Formarum autem innumeras notas hieroglyphicæ appellatas, quas ei vndique videmus incisas, initialis sapientiæ vetus insigniuit autoritas. Tantum ille. Pingebant autem varias animalium ac volucrum figuras, & sæpe noua conungebant, quibus quod memoria dignū erat ad posteros referuabant. Etis mos non in Aegypto solum, sed alibi quoque terrarum durauit, donec literæ ipse sunt repertæ, tum hoc cessauit, & primum quidem vnica litera integram dictionem, dictione orationem significabant. Verum de his multa apud autores qui de notis his scripserunt. Fiebant autem Obelisci (Plinio teste) ex lapide Simithe. Hos dijs erigebant, atque consecrabant, in primis verò Soli, & ideo ijs excidendis radios imitabantur, vt dictum est, solares. Primus omnium Methres rex obeliscum instituit. Romæ obelisci nulli excisi, sed aliunde allati, ob rei admirationem & ornatum erigebantur. In circo igitur Maximo obelisci duo cernebantur, alter erectus in altum stabat, octoginta octo pedum altus: Alter in naumachia iacens, centum triginta cum dodrante longus, præter basim, quem Augustus ex Hieropoli Aegypti ciuitate, Romanam transtulit: Verum erigere cum conaretur in duas partes fractus cecidit. Hic excisus à rege Samnefiteo, quo regnante Pythagoras in Aegypto fuit.

De Fornice Sertinij in Circo, Loco Tiberonum in circo, & theatris, Lupanariibus, Pompeij domo, & Iuturnæ fonte. Cap. XV.

Sertinius Hispania deuicta, magnam copiam pecuniæ in ærariū retulit, & ex manubijs Fornices duos, alterum in foro Boario, alterum in circo Maximo excitauit. His fornicibus signa aurea, aliaque ornamenta imposuit.

Heliarum familia haud diues, sed magna existimatione apud Romanos erat. Inter quos tanta concordia fuit, vt sedecim simul vno tempore in iisdem ædibus habitarent. Quibus ob insignem virtutem, & res bene gestas, locus à s. p. Q. R. in Circis & theatris, vt spectaculis interesse & certaminibus possent, est donatus.

Apud circum Max. Lupanaria, vbi meretrices corpore quantum faciebant. At hic locus postea solo æquatus, nunc area est.

Pompeij domus, prope circum Maximum & in ea statua Herculis constituta.

Iuturnæ

Iuturnæ nymphæ fons adhuc in Velabro scaturire iuxta cloacam Maximam quibusdam videtur.

De Septizonio Seueri. Cap. XVI.

Sequebatur post circum Maximum vrbis pars sexta, nempe mons Cœlius. Verum quia Septizonium Seueri, & Constantini arcus, antequam ad Cœlium sitventum, inter Palatinum & Cœlium occurrunt, de his, præsertim structis tam insignibus, prius aliquid dicendum est. Septizonium ergo magna quædam moles est, & quadrata, quæ septem cingulis, id est, columnarum ordinibus inuicem superimpositis in modum quatuor porticum ambitur: ita ut columnæ quanto altiores, eò minores, breuiioresque disponantur: in cuius medio quatuor parietes, loculos quosdam facientes, surgunt: in summo regum, & imperatorum condebantur cineres. Iulius Capitolinus septidium nominat eam molem. Græci enim loca frequentia, ad quæ multæ perducuntur viæ, Heptodia vocant, ab ἑπτά & ἡδία. Plinius Septisolum appellat, à septem solaris: In singulis enim ordinibus, columnæ marmoreis trabibus inuicem superius iungebatur: alijs verò trabibus cum mole ipsa in interiore parte excitata, & ita singuli ordines vnam faciebant porticum, siue solarium. Duo autem Romæ septizonia fuisse leguntur, Titinempè, antiquissimum in via Noua, non longè à Seueri septizonio: huius ne vestigium quidem restare videtur: Et Seueri huius adhuc supersunt, è regione templi sancti Gregorij, tres, operis ambitiosi veluti zonæ, columnarum pulchritudine & magnificentia spectabiles. Constitutum fuit autem in via Appia ab ipso Seuero extructum, nunc quod reliquum est, ita inclinatur, ut iam iam ruere putetur.

De arcu triumphali Constantini imperatoris. Cap. XVII.

Arcus triumphales erigebantur ijs solum, qui prouincis aut exteris nationibus debellatis, & rebus feliciter gestis, triumphum meriti videbantur: vnde etiam triumphales arcus dicti sunt. In his arcibus ob perpetuam rerum gestarum memoriâ, loca ipsa, vbi bellum actum, machinæ & acies, si in terra pugnæ commissæ: naues, si maritimæ fuerant, incidebantur. Verum ante Imperatorum tempora arcus excitauit nemo, & Plinij tẽpore primum extrui cœpti sunt, ut Titii sit omnium antiquissimus. Ante Imperatorum ætatem, statua & trophæa ponebantur. Postea multi sunt excitati, inter quos Constantini arcus insignis ad angulum Palatini, iuxta theatrum triumphalibus ornamentis conspicitur, & adhuc hodie propemodum illæsus superest. Hunc Constantinus ipse sibi, Mezentio superato ad Miluium pontem, constituit.

De Cœlio monte & Cœliolo. Cap. XVIII.

Cœlius mons, olim à quercu frequenter Quercetanus: postea à Cœle Vibenna Hetruscæ gentis duce, cui sedes in eo monte data à Romanis est, Cœlius est appellatus. Thuscorum igitur populus cum esset propter multitudinem & loci munitiones suspectus, in vicum, qui Thuscus ab ipsis est cognominatus, migrare iussus. Qui verò extra suspicionem erant, Cœliolum, vel Cœlicolum, id est, paruulum Cœlium octuparunt, is fuit vbi olim Diana colebatur, hodie D. Euagelistæ virginis locus illic est & templum consecratum. Mons hic postea à Tiberio Augustus est cognominatus.

De Fauni, Veneris & Cupidinis templo, Curia Hostilia, Castris peregrinis, domo Lateranorum, de Constantini & Sessoriani Palatio, ac de L. Veri statua & questri. Cap. XIX.

In Cœlij montis dorso, templum forma circulari nunc D. Stephano, olim Fauno sacrum, extat. Faunus autè, ἄνθρωπος ὄωνος, quòd voce, non signis futura prædiceret sic est dictus. Albani antiquis temporibus montis eam partem inhabitauerunt, vbi hodie sanctæ Mariæ Dominicæ templum est.

Veneris & Cupidinis in Cœlio, non longè à porta Næuia, vbi nunc sanctæ Crucis in Hierusalem est, templa fuerunt.

Curia Hostilia duobus in locis Romæ fuit, altera namque in foro ad Pacis templum, vbi Hostilius Rex prius habitauit, altera in loco, in quo postea DD. Ioanis & Pauli templum est constitutum.

Castra Peregrina in Cœlio monte ad ortum æstiuum, versus Esquilias constituta, quo in loco hoc tempore quatuor Corothatorum templum colitur.

Lateranorum quoque domus in eodè monte, ad Lateranorum Basilicam extructa fuit.

Flauij Constantini Palatium prope Lateranorum domum, inter portam Cœlimontanam & Gabiufam fuit.

Sessoriani verò Palatium, apud Naniam portam, & S. Crucis in Hierusalem templum est constitutum.

In Lateranensi platea statua equestris L. Veri fuit. Hæc alij M. Aurelij, Antonini, alij etiam Septimij Seueri fuisse tradunt.

De Amphitheatris, & in primis Statilij Tauri. Cap. XX.

Sequitur Statilij Tauri Amphitheatrum. Sed priusquam de ipso scribatur, patet, quid amphitheatrum sit declarandum. Dicitur igitur amphitheatrum ἄντρον ἡμικύκλιον, id est, circumspecto, qua in vni iuncta duo visoria, forma est hemicycli. Quidam Titum primū amphitheatrum excogitauisse putant: alij C. Cæsarem in campo Martio, primum extruxisse probant. Verum Statilius ante Titum amphitheatrum posuisse, authore Suetonio comprobatur.

In amphitheatris præmia decertaturis cum bestijs præponebantur. Condemnati etiam horribile spectaculum hominibus exhibebant, qui capti in ea claustra ad conficiendum cum bestijs à licitoribus deducebantur.

Imperatores præterea antequam in bellum proficiscerentur, munera gladiatoria in amphitheatris exhibebant, ut milites ad pugnas, arma, vulnera denique & sanguine non reformidare assuescerent, ne futuri belli pericula propter nouitatem, detrectarent. Statilij amphitheatrum magna ex parte adhuc ad S. Crucis in Hierusalem, prope menia extat. Eo autem tempore ab eo extructum, cum Augustus ciues Romanos, ut quisque ciuitatem pro viribus exornare contenderet, hortaretur.

Aquæ ductus cur inuenti, quibus modis aquæ ducerentur, cui usus, qui primus deduxerit, & quot aquæ deductæ. Cap. XXI.

Ciuitas Roma ab initio, ut dictum est libro primo, angustis limitibus circumscripta, ad Tyberim populus propter aquæ copiam confedit. Verum vrbe quotidie crescente, necesse erat alios in hunc, alios in alium locum remotius à flumine domicilia constituere, vnde cum aquæ inopia laboraret, ut quæ longo itinere, & labore magno esset apportanda: Loca insuper, quod aquas fluentes non haberent, quibus sordes abluerent, & in Tyberim deriuarent, denique propter malum aërem, qui his fetoribus inficiebatur, insalubria ut plurimum & pestilentia erant. Suscepit igitur Nertua Princeps huic malo medendicuram, post hunc etiam alij, & aquæ ductus, ut aquam in ea loca vrbis, quibus alioqui non erat deducere, humana sagaci industria excogitarunt. Et id quidem via duplici, arcuato videlicet opere, cum aqua supra terram dirigitur, certo libramine, in uulis effosis: & subterraneis cuniculis, cum per meatus subterraneos, syphones ac fistulas vnda in vrbe deducitur. Vnde accidit ut tanta in vrbe vndiq; aquæ fuerit copia, ut singule ferè domus suos haberint fontes, in primis verò in Quirinalis radicibus, & eiusdem montis dorso, in vico Patricio, Suburra, via Latina, Auertino, platea Iudæorum, & alijs locis copuluribus hac etiam ætate subterraneis meatibus abundat. Deducebatur autè aquæ ex diuersis locis, & alius aquæ ductus, præsertim qui per arcus fiebat alio altior erat, siue depressior. Ductum igitur altitudines quinque primis temporibus fuisse dicuntur: altissimus Anio Nouus, proximus Claudicæ aquæ, tertium locum tenet aqua Julia, quartum Tepula, se-

la, sequitur hunc Martia, post hunc Anio Vetus, cuius libram sequitur Virgo, Appia, & infima omnium Allietina, hæc Transtiberinæ regioni seruit, & alijs in planicie locis in infimo constitutis. Quæ aquæ in castella primum, ex illis à castellario certa mensura distributa in loca destina effluebant. Castellum autem est quod aquam publicam recipit, & in varia loca transmittit. Castellarius verò castellorum custos. Erant insuper in solo lacus, aquarum receptacula, qui pro cotarijs, fullonibus, alijsque eius generis opificibus àquam pro necessitate conferuabant. His aquis certi custodes, & operariorum numerus decretus. Denique magna erat pœna constituta ijs qui aquæ ductus violassent, vel aquam aliò quàm leges, statuta publica, censuras, vel ipsi Adiles permisissent, deriuassent, vel plus etiam aquæ quàm ipsi ab initio concessum esset, sumpsisissent. Ap. Claudius primus omnium arcuato opere aquam in urbem perduxisse memoratur. Sed de aquis ipsis Romanis, aquæ ductibus, alijsque rebus ad hæc constitutis, vt ratione ducendi, instrumentis, mensuris, ponderibusque, lege Frontinum, qui verè & copiosè de his rebus scripsit. Præterea Sextum Ruffum, qui de eadem re diligenter tradidit. Frontini tempore nouem tantum aquæ in urbem ductæ, nempe, Appia, Anio Vetus, Martia, Tepula, Iulia, Virgo, Allietana, quæ etiam Augusta est dicta: Claudia, Anio Nouus. Ruffus decem & nouè commemorat, vnde liquet hunc longo tempore post Frontinum scripsisse.

De aquæ ductu aque Claudie. Cap. XXIII.

CALIGULA aquæ ductus duos inchoatos, è vita decedens, imperfectos reliquit. Hos D. Claudius suscipiens, magnificentissimè aboluit. Et alteri qui ex fontibus Caruleo & Curtio incipiens in urbem deducebatur, Claudie aquæ nomen imposuit: Alteri verò, ob discrimen aquæ ductu Anienis, qui duo erant, suum Anionem Nouum appellabat, diuersum scilicet ab eo qui Vetus Anio nominatur. Claudia aqua igitur à porta Neuiæ per Cælij montis dorsum in Auentinum perducebatur. Huius partem etiam in Capitolium deriuauit Caracalla.

De ijs que incertam sedem nunc in Cælio monte habent. Cap. XXIII.

RUTUS COS. Tarquinio expulso, Carnæ deæ in Cælio monte templum extruxit, cui, voti reus, etiam sacrificauit. Hanc antiqui membris vitalibus præesse putarunt, & in eius tutelam membra eadem committebant, vt salua conseruaret, illius altaribus sacra imponebant.

Agrippa item templum Claudio Cæsari extruere cepit, quod eo defuncto Vespasianus absoluit: Nero funditus euerit, hoc in eodem monte positum fuit.

Mamurra Formianus Cæsaris fabricor in Gallia præfectus, Romanorum omnium primus domum, quam in Cælio habuit marmoreis crustis exornauit. Claudij Centinali præterea domus in dicto monte fuit. Et Terentiorum, qui duo ex triginta tyrannis fuerunt. Item, Iunij Senatoris, in cuius ædibus, cum totius montis ædificia igne absumpta essent, Tyberij effigies inuiolata remansit. Isthic & T. Claudij Clypti hymnologij ædes positæ dicuntur. In hoc monte Macellum magnum, aurum Cyclopijs, Spoliarium, & Armamentarium fuit.

De Appia & Noua via, ac de Isthic, Virtutis & Honoris, Quirini siue Martis æde, & Almonæ fluminis. Cap. XXV.

SEquuntur loca quæ Auentinū versis, in Cælio monte memorabilia fuerunt. Via Appia itaque prima occurrit, quæ à Constantini arcu incipiens, Brundisium vsque progreditur, & quia à Caracalla munita fuit, Nouæ nomen postea accepit. At quæ verè Noua vocatur, à Palatii porta principium capit, & per radices Palatii, supra circum Maximum: ad infimam Pitcinam vbi nunc D. Sixti templum est protenditur. Fuerunt etiam alia multa viæ quas Nouas vocarunt, quare diligenter cauendum, ne hic erretur, quod de diuersis sæpè dictū est, de vna eademque scriptum existimemus.

Inter Sixti ædem, Pitcinam, & thermarum Antonia-

rum ruinas, Isthic Antenorice templum ab Antonio Balsiano conditum fuit.

Honoris & Virtutis templum non longè à via Appia, à M. Marcelli patre in Gallia ad Clastidium votum, annis septendecim, post à filio M. Marcello dedicatur.

Martis templa duo fuere, vnum Quirini intra urbem prope portam: alterum in via Appia extra urbem.

Almo fluius per viam Appiam, Auentinique radices in Tyberim labitur. oritur verò ab vrbe pass. millibus decem in agro Marino: Appijque riuū postea vulgò nominarunt. In hoc flumine Mater deorum singulis annis à Gallis sacerdotibus abluebatur.

De Thermis in genere. Cap. XXVI.

THERMÆ à θερμὸν quod calidum significat, Græca voce significationem trahit, nos verò loca quæ calentibus aquis, aut sine ipsis, fornice solo calefacto, lauandi, aut sudandi vsibus deputata, eodem nomine quo Græci, thermas appellamus. Romanis frequentiorum olium, quàm hodie, lauandi consuetudinem fuisse, multa & varia scriptorum autoritates contestantur, id quæ varijs de causis, sicut etiam apud nos adhuc, factitatum, vt scilicet sudorem, pulueremque abluerent: sanitatis item & voluptatis gratia, vnde factum vt mediocriter etiam diuites, quisque propemodum priuata balnea possideret: sed tamen diuersa variaque ratione edificata. Multa namque publica balnea instituta, vt plebs pro libitu cum veller illis vteretur. Seruius Orata primus pensilia balnea inuenit, atque extruxit. Deinde postquam luxuria in immensum creuit, mira opulencia, & splendore lauacra sunt extructa, ita vt neque modum, neque mensuram seruare viderentur, id quod ex vestigijs & ruinis etiam nunc apparet. Et hæc loca vbi ista extruebant, Thermas appellabant. Quæ & ipsa varia loca in se, & infinita propè continebant, varijs nominibus insignita, vsibusque destinata: nam loca alia ad aquas calefaciendas, forma circulari erant, vnde aqua calida balneis in solo & pensilibus constitutis suppeditebatur, quæ post lauacionem in mundam atque inutilis reddita, per canales in cloacas deriuabatur. Habebant & apodyteria, in quibus balneum ingressi sese exuebant, vestesque reponebant. In iisdem locis & aræ, amplissimis porticibus circumductis, camerataque superbissimis fornibus edificata, in quibus diuersi variegatæque coloris ex marmore columnæ. Pavimenta item lithostrata, parietesque marmoreis tabulis incrustata. Xysti, nemora, natatoria populi ludis delitijsque exposita, vbi sese reficerent, oblectarenturque. Hæcque delicia ita trahebant illorum studia in se, vt sæpius quidam etiam vno die lauarent, & in balneis reges quoque promiscuè cum alijs cenitarent, & lauarent. Habebant etiam priuata splendidissimè extructa balnea: Vt Antonius Caracalla thermas suis sumptibus extruxit, quæ etiam ab ipso Antoninæ thermæ sunt appellatæ. Harum ruinæ adhuc nonnullæ ingentes conspiciuntur, & colunt stantes quædam, quædam deiectæ cernuntur. Alij has ab Antonio inchoatas volunt, & à Seuero perfectas, & exornatas. Constitutæ fuerat autem ad Auentini radices, ad viam Ardeatinam, nunc vbi S. Balbinæ templum est. Sub thermis Palatium nobilissimum, cuius vestigia hodie vix apparent, posuit.

DE AVENTINI MONTIS ETYMOLOGIA, ET IIS QUÆ IN EO MEMORATV DIGNA: LIBER QVINTVS, CAP. I.

AVENTINVS montium Rom. in ordine quartus est. Cuius ambitus & forma, quoniam in libro primo descripta sunt, non est necessarium hic repetere. Verum vnde sic dictus sit, & quæ in hoc templa deorum, atque ædificia fuerint, restat commemorandum. Auentinum

Auentinum igitur ab auiibus, qui à Tyberi in hunc montem cubitum volabant, appellatum existimant, alij à Sabinorum rege, in eo occiso & sepulto: alij Sabinos, qui à Romulo ciuitate donati, in eo confederunt, ab Auante prouinciæ eorum fluuio, huic monti nomen dedisse arbitrantur. Varro ab aduectu dictum adferit. Nam, vt paulo antè dictum est, mons hic ab alijs montibus & ciuitate, olim paludibus & Tyberi exclusus, vnde qui hunc adire volebant, ratibus aduehebantur. Sunt etiam qui ab aduentu dictum autem, quòd Dianæ templum in eo sacrum Latini frequentarent, & in eum locum aduenerent. Hinc etiam Remurius est nominatus, à Remo qui in eius vertice ad auguria capienda confedit, & tandem in eodem sepultus. Romulus itaque inhabitari vetuit, vt quem fratri suo sacrum esse velle. Hunc postea Ancus Martius muro cinxit, & ad habitandum volentibus concessit. Tametsi sint qui vsque ad D. Claudij tempora vacuum fuisse existimant, vt quem auiibus obscenitatis innotuit, intra mœnia recipiendum viderent. Verum vbi indies multitudo accreuit, hunc quoque reliquæ ciuitati coniunxerunt.

De Dianæ, Bonæ deæ, Herculis Victoris, Iunonæ Regine, Minervæ, Lunæ, Victoris, Minervæ, & Libertatis templo, & aræ Elicij Iouis. Cap. II.

In vertice montis Auentini, Tyberim versus, D. Sabinæ templum est, in quo loco prius Dianæ sacræ facellum fuit. Idibus Augusti Romæ feruis dies festus esse consuevit, eo namque die Ser. Tullius è serua natus, ædè in Auentino Dianæ consecrauit, & diem sacrum feruis, vt qui in eius tutela sint, esse voluit. Alij ab Anco ædem hanc edificatam existimant, ex pecunia quam ciues nuper ex Politorio eò traducti contulerant. Hoc templum commune omnibus Latinis fuit, vnde sæpe illud frequentabant.

In eodem propemodum loco, sanctæ Mariæ cognomento Auentinæ ædes sacra cõstituta est. Hic locus prioribus seculis deæ Bonæ sacer fuit. Nam Claudia, Veltalis templum illi in eo, idque in Fatuæ sororis Fauni honorè, excitauit.

In eadem crepidine, vbi hoc tempore D. Alexij templum, olim Herculis Victoris stetit. Prope hoc Iunonæ Reginæ, ex Veientana prædâ à Camillo extructum. In ruinis thermarum Decij Imperatoris quoque Herculis templum fuit, vbi sanctæ Priscæ à Christianis postea est consecratum.

In dorso Auentini Lunam sacram ædem habuisse, Ouidius est testis.

Quæ hætenus in Auentino extitisse commonstrata sunt, certum locum assignatum habent, quæ sequuntur, in Auentino quidem fuisse dubium non est, sed qua parte, propter temporis longinquitatem ignoratur, veluti est Victoris templum, quod ab Arcadibus conditum, sacra ab ipsè in illius honorè quotannis celebrantur. Minervæ, & Iunonæ templum in eodem monte fuisse, certis authoribus commonstratur. Libertati ex multatitia pecunia à T. Gracchi patre templum conditum & dedicatum fuit. Atriū eiusdem templi ab Helio Pato & Cornelio Cethego Censoribus refectum & ampliatum, nouissimè à Pollione quoque restauratum. Libertatem verò in primis coluerunt Romani, cuius etiam assertores se ipsos constantissimos perpetuò præstiterunt.

In eodem monte Iouis Elicij aræ à Numa excitata. Dicitur est autem Elicius ab eliciendo.

Murcæ item aræ vetus in eodem monte fuit. Venerè autem Murcæ à Myrto ei dicata nominauerunt, vel, vt alij interpretantur, quòd hominem præter modum non moueret, ac faceret hominem murcidum, & nimis desidiolum, & inutilem.

Iunonæ Monetæ quoque templum in Auentino dedicatum extructumque fuit.

Camillus in eodem Matutæ matri templum consecrauit.

Laurentium sylua ibidem Ioui sacra: in hac Valentinianus Callæ Placidia filius interfectus est, vt testatur Plinius.

De Caco eiusque spelunca. Cap. III.

Cacus, vt tradunt poëtæ, Vulcani filius fuit, qui ore ignem fumumque euomere creditus est. Hic loca vicina populationibus vexabat. Sed hunc seruum Euiandri fuisse nequissimum & furacem, verisimilior ratio est. Et idè ~~quod~~ Arcades nominauerunt. Hic speluncam in Auentino Tyberim versus, è regione sanctæ Mariæ Auentinæ ædis, vbi fluuius proximè montem accedit, & vastissima rupes scabra prominet, speluncaque aptissima est, ad Tergeminam portam, habuisse coniectura certissimè colligitur. Quem cum Hercules mactasset, aram in spelunca propinquo Ioui Inuentori excitauit.

De Armilustrio & quibusdam alijs rebus in genere. Cap. IIII.

Armilustriū dicitur locus vbi milites & arma Iustrantur ac recensentur, in quo etiam armati milites res diuinas tubis canoris faciebant. Hunc alij in Auentino, alij in circo Maximo volunt fuisse, sed hoc parum refert. Huc milites è bello reuersi, arma reponebant: arma namque Romani priuatim non habebant quibus ad bellum vterentur, sed vel in Armilustrio, vel Tarpeiarupe seruanda tradebant.

In Auentino iuxta Iunonæ Reginæ templum, Scalæ Gemoniæ fuere, locus scilicet præceps, quæ facinorosi vnicuique tracti, miserabiliter necabantur.

Phyllidis domus, in eodem monte prope Dianæ templum aliquando stetit.

Remuria eiusdem montis locus, hunc Remus sibi ad habitandum elegit, inque eodem à fratre Romulo sepultus nomen huic dedit.

Thermas Decianas, in Decij Imperatoris honorem, in eodem monte s. p. q. r. ædificauit. Et prope has etiam Varianas. Traiani præterea in Francisci Albertini vinea thermæ fuere.

Fauni & Pici quoque Antra in Auentino fuisse fabulantur. Italum item Auentinum incoluisse M. Cato refert.

Montis huius templa atque ædificia in vniuersum D. Tyberij tempore exulta memorantur.

De Testaceo monte, & de ijs quæ in eodem ambitu fuere. Cap. V.

Planicies inter Auentinum, Tyberim ac vrbs mœnia, quatuor laterum inæqualium est, in qua collis, quem vulgò Testaceum vocant surgit. Ambitus huius vix duobus millibus passuum perficitur, altitudo centum sexaginta pedum est. Hic cucurbitæ formam habere videtur, cuius tamen pars altera, quæ Tyberim respicit latior est. Prope hunc collem Vitriariorum vici, & lignariorum habitatio fuit. Mons Testaceus autè hinc, vt nemini dubium est, in eo loco creuit: Fuit olim Romæ, & alijs quoque locis, vt etiam adhuc hodie in quibusdam, magnus & frequens fictilium vsus, & id vel hinc certò colligitur, quòd Numæ temporibus septem sigulorum fuerint collegia. Hi enim non solum vasa fictilia, sed deorum quoque simulachra, templorum ornamenta conficiebant, columnæ & parietes fictilibus incrustata, imò cadaueræ quoque in fictilibus condebantur doliolis. Cum itaque in tanta fictilium copia necessariò multa frangerentur, quæ si in agros, caposue abiecta fuissent, in frugifera redita ac sterilia: si in aquam abiecta, alui tandem expleti flumen redundare necesse fuisset. Numa igitur, hoc opificum genus in vno loco habitare iussit, & in utilia, sordes, fragmentaque in vnum proijcere imperauit, ex quo collis, quem deinde Testaceum appellantur accreuit. Inter hos quoque Venus Myrtea locum sacrum habuisse memoria prodicunt.

De

De Pyramidibus, & sepulchro C. Cestij, ac Horreis pop. Rom.
Cap. VI.

PYRAMIDES quadratae moles sunt, more flammæ in altum surgentes, & *σφραγίδες* appellatae. Stephanus, *σφραγὶς πυρῶν*, id est, tritico nominatas putat, quod in eum locum ubi erigebantur, ex omni Ægypto allatum triticum magnam annonæ fecerit caritatem. Hæ à regibus Ægypti primum excitari coepit, ut vanas opes eo pacto effunderent, ne si magna auri, diuitiarumque vim congregassent, vitæ insidiatores sibi pararent: denique ne plebs otiosa vitam transigat, &c. Postea Romæ etiam ob admirationem & inanem gloriam opes in illas expendebat: Harum vna adhuc ad portam Hostiensem mœnibus inclusa erectaque apparet. Hanc C. Cestij Septuaginta Epulonum sepulchrum fuisse dicunt: Blondus totius collegij Septemvirorum Epulonum sepulchrum extitisse probat.

Epulones autem dicebantur, qui epulas dijs instituenti potestatem habebant.

Horrea pop. Rom. CXL. inter Testaceum & Tyberim fuisse scribuntur.

In eodem ambitu ad Tyberim Hylerna lacus erat.

Capentam quoque oppidulum aliquando in iisdem locis extitisse quidam adferunt.

De meta quæ Sudans dicta est, & Iouis simulachro.
Cap. VII.

ESQUILIA iam ordine sequebantur, sed quoniam hæ ab ortu hyemali viâ Labicanam, ab occasu conuallem CCC. pedum latitudine eandem viam complectentes, interiacet, priusquam montem Esquiliarum accedamus, quæ in Labicana & conualle memorati digna, recenserebimus. Ad Constantini igitur arcum triumphalem redeuntes (de quo superius) reliqua persequemur. Ad hunc igitur arcum metæ antiq̄e latentiæ dimidiata rotunditas apparet, quam metæm Sudantem Victor appellat, quod ex ea aquas manasse aliquando fama sit, unde plebs ex proximi theatri spectaculis sitibunda, sitim extingueret.

In huius vertice gnæi Iouis simulachrum stabat: quod maiores fœdera facturi Iouis simulachrum adhibere cõsueverint. Sed quia molestum erat, præsertim si longinquis regionibus fœdera ferenda erant, simulachrum secum ferre, autem accersere, simulachri loco sceptrum adhibebant, quod Iouem deorum regem tanquam præsentem significaret.

De Amphitheatro Titi Vespasiani, ac de templo Fortunæ & Quietis. Cap. VIII.

INTER montes Cœlium & Esquillas amphitheatrum fuit. Hoc Vespasianus edificauit, postea Titus eiusdem Vespasiani filius dedicauit, & exornauit, Thermis iuxta celeritè extructis. Amphitheatrum, vulgò Colosseum à Nerone colosso, qui in porticu domus Neronis extructus erat, vocabant. In eodem Theatri loco Neronis stagna prius fuisse, de quibus in sequentibus, hoc libro. Amphitheatrum hoc etiam Arenam appellabant, quoniam solum arena sparsum, ut deceraturus leuius caderent, minusque offenderentur, sanguis denique citius absorberetur, ne athletæ, quo minus alacriter aduersarium peterent, reformidarent: postremum ut vncti pugiles ea conspersi, mutuo facilius apprehenderentur. Cauea ipsa, quæ ludorum diebus linteis opperiebatur, hominum octoginta millia capiebat. Verum de hoc vide plura apud Plinium, Pomp. Lætum, aliosque rerum Romanarum scriptores.

Fulvius Flaccus ædem Fortunæ iuxta hoc Amphitheatrum posuit tanto splendore, ut vix aliud templum magnificentia Romæ cum eo conferri potuerit. Præter hoc etiam alia multa Romæ templa Fortunæ sacra fuerunt.

Quietis templum similiter in via Labicana extructum fuit.

De Esquilij. Cap. IX.

ESQUILIA à Varrone, sicuti etiã ab alijs in plures diuiduntur partes. Et singulis partibus olim à ducibus, quæ in habitantur ante urbem conditam, nomina sunt

indita: ut pars vna Cispus, altera Oppius, tercia Septius sit dicta. Verum de his copiosè Varro. A posteris mutata ea nomina sunt, ut audiemus. Esquillas ab excubijs alij dictas putant: Nam cum Romulus Tatio non omninò confideret, ne scilicet clam circumuictus obtinerecetur, aut regno eijceretur, excubias nocturnas habere consuevit. Alij ab aucupibus dictas existimant, qui illic quisquilijs proiectis, aibus illuderent.

Partem illam montis quæ secundum Labicanam viam, quadraginta Martyrum, Clementis, sancti Petri in vinculis & Martini templis continetur, Carinarum nomine appellatam fuisse, probat Liuius. Ab eâ parte, quoniam primum est inhabitata, meritò auspicandum videretur.

De Carinis, Curia Veteri, & Noua.
Cap. X.

CARINÆ secundum modum & formam carinarum, edificia erant, intra Telluris templum cõstituta. Ruinæ harum adhuc prope templum sancti Petri in vinculis cernuntur.

Iuxta eundem locum Curia quoque vetus à Romulo condita fuit. Noua verò prope Comitum Fabricium edificata fuit.

De thermis Titi, & Philippi, Statua Laocoonis, Palatio Vespasiani, domo Balbini & Pompeij.
Cap. XI.

THERMARUM Titi Imperatoris vestigia non procul à templo sancti Martini in montibus conspiciuntur. Sunt namque illic cisternæ, quæ Capaces, hodie vulgò septem Sala, à numero cisternarum nominantur. Huc vique Aurea Neronis domus extensa fuit.

Non longè ab eo loco, anno MDVI. Felix ciuis Rom. in vinea sua Laocoonis statuam reperit. Hanc summi artifices Agelander, Polydorus, & Athenodorus Rhodij, ex vno lapide ipsum, liberos, draconumque mirabiles nexus, admirando artificio expresserunt, sculpsēruntque. Nunc Vaticani in Palatio Vespasiani, apud Titi Thermas visitur. Sed plura de hac apud Plinium. Historia ipsa apud Vergilium doctissimè expressa habetur.

Post Titi Thermas, inter ortum & boream, ruinae aliarum quoque apparent thermarum. Has Philippi Imperatoris fuisse signis quibusdam illic inuentis confirmatur.

Supra Titi Thermas quidam Hadriani thermas collocant: quia hic locus adhuc Hadrianelus appellatur.

Balbini domus in Carinis fuisse auctore Lampridio comprobatur.

Ibidem & Pompeij domus fuit, in qua Lenæus liberatus eius Grammaticam docuit.

De Clivio Virbio, domibus Ser. Tullij, Aurea Neronis, Vergilij, ac de turri Meccenatis & eiusdem Hortis, simulq̄ de Fortunæ & Felicitatis templo. Cap. XII.

PARS ea Esquiliarum, quæ sancti Laurentij templo in Fontana imminet, Cluius Virbii est appellata. Illic & Fagutalis lucus, in qua Ser. Tullij domus fuit.

Neronis Aurea domus, id spacij quod à Palatij ea parte quæ nunc sancti Gregorij ædem habet, inter Constantini arcum, Colosseum, Carinas, Esquillas, & Meccenatis hortos fuit, totum occupauit: Quæ cum ipsa quoque Neronis incendio cõsumpta esset: eam ubi restituit Auream nominauit. Cuius amplitudo tanta fuit, ut in circuitu porticus triplices miliarias haberet. Stagnum præterea maris instar, ipsum denique circumseptum vrbis specie præbebat, iura item, & vinea, pasca, syluas, pecudum & ferarum omne genus. Domus ipsa & porticus auro perfusa, gemmis distincta: denique nihil omisum quod ad voluptatem luxumque faciebat.

In vestibulo huius colossus, altus CXX. pedes. Hic Nerone defuncto, Soli dedicatus, nomē ipsum quoque permutauit. Colossus autem ab omnium primo inuentore denominatum putant.

In eadē domo quæ Fortunæ quoque inclusit Nero. Hæc dea ex lapide sphængite, foribus quibus clausa, totam domum illustrabat, tantum à splendorem hic lapis præbebat.

bebat. Hanc Ser. Tullius primus consecrauit, & à Segetibus Seiam denominauit.

Apud Diocletiani thermas via est quæ ducit ad sancti Antonij ædem in Esquilij, isthic turris celeberrima Meccenatis, in hortis eiusdem constituta fuit. Horti ipsi amoenissimi in Campo Esquilino erant. In his Priapus, de quo multa Vergilius, colebatur.

Iuxta Meccenatis hortos, Vergilij domus erat.

Felicitatis templum in parte domus Aureæ, Neronis incendio absumptum est.

Supra hortos Meccenatis Aggeres Tarquinij Superbi, mirabile opus, constituti fuerunt.

De Sismini Basilica, Campo & foveâ Esquilino, Luco Querquetulano, Iunonis Lacinæ, & Martis, de Jano & ara male Fortune. Cap. XIII.

Basilica Sismini in Esquilij apud ædem sanctæ Mariæ Maioris fuisse memoratur.

Campus Esquilinus, prope Meccenatis turrim, inter montes, super Aggeres, & vrbis mœnia est. Campus hic olim Foculus, quod cadauera in eo comburentur nominatus. At quum nidor ciuitati officeret, tota ciuitas, cum Augusto, communi consensu, campum Meccenati donarunt; ex quo ille hortos suos elegantes admodum exornauit. De his Cicero, atque alij multa.

Forum item Esquilinum, in eodem monte fuit.

Pars illa Esquiliarum quæ respicit Lucum Querquetulanum, Iunonis Lacinæ lucum habuit.

In iisdem Esquilij, Fanû & ara Malæ Fortune fuere.

In via quæ ad portam Interaggeres ducebat, in ipsis Tarquinij aggeribus Gordiani arcus ex marmore, ornamentis triumphalibus conspicuus fuit. Ex illius ruinis S. Gregorij in Damasio templum extructum.

De cliuo Suburrano, Arcu Galieni, Macello Lybiæ, via Prænestina, & Marij trophæis. Cap. XIII.

In capite Suburræ, cliuus Suburranus, ab ipsâ Suburra nominatus, facilem in Esquilias ascensum præbebat. Mox apud ædem sancti Viti, arcus triumphalis Galieni Imperatoris occurrit, ex lapide Tiburtino conspicuus.

Prope hunc Lybiæ, vel, vt alij volunt, Liuium Macellum fuit, hoc à Macello quodam denominatum non nulli volunt. Qui cum in vrbe latrocinia exerceret, depreheusus, & à Censurib. damnatus, domus eius publicata, vt illic obsonia, & alia quæ ad victum sunt necessaria, venderentur. Erata à Macello, vt dictum est, nomen retinuit. Alij à domo quæ ibi diruta Macellum cognominata, aliam in eisdem ruinis ædificatam, prioris nomen retinuisse.

Hinc via Prænestina principium capit, ducitque ad portam Esquilinam.

In via hac occurrit à sinistra lateritia moles semidiruta, in qua duo trophæa marmorea erecta, id est, cum spolijs trunci excitati. Hæc à C. Mario triumpho Cimbrico erecta fuisse dicuntur. Quæ cum Sylla dissecisset, C. Cæsar Dictator postea restaurauit. Locus hic ab incolis hac adhuc ætate Cimbrum appellatur. De trophæis cõsule Plutarchum, Valerium Max. & alios.

De domo Acliorum, Sacello Mariano, regione Tabernola, Thermis & domo Gordiani, Basilica Caij & Lucij, ac de Palatio Liciniano. Cap. XV.

Aliorû domus in eo loco stetit, vbi nunc monimenta Mariana, & Sacellum Marianum est.

Esquiliarum pars plana, Esquilias inter & Cœlium montem Basilicamque Lateranensem, hodie Merulana, pro Mariana, apud veteres Tabernolæ regio dicebatur.

Prope sancti Eusebij templum in Prænestina via, Thermæ & Gordiani domus ædificata fuit. Thermarum ruinæ adhuc cernuntur, vnde facile earum amplitudinem splendoremque æstimare licet.

Inter portam Esquilinam & Næuiam haud procul à mœnibus, ruinæ quadam insignes apparent. Hunc locum vulgò Galutij thermas vocant. Sed isthic olim ins-

gnis illa Basilica fuit, quam Cæsar sub nepotum Caij & Lucij nomine erexit.

Iuxta sanctæ Balbinæ ædem, ad Vifum Pileatum, Palatium Licinianum stetit.

De aqua Martiæ siue Traianæ, & Ifidis templo. Cap. XVI.

Aqua Martiæ ductus, per Taurinam portam transiens, per Campum Esquilinum, ad Diocletianas thermas in proximos colles perducebatur. Hæc olim aqua Auferâ est appellata. Oritur autem ex Picostia fonte in montibus Pelignorum, & per Marfos, & Fucinum lacum Romanam labitur: inter cæteras aquas quæ Romam in flumem, frigidissima saluberrimaque. Hanc Ancus Martius in vrbem perducere primum auspicatus, excepit Q. Martius Rex: Agrippa postremò aquæ ductum restituit.

Eadem Traiana quoque vocata à Traiano, qui eam in Auentinum perduxit. De aqua Martia lege plura apud Plinium & Frontinum.

Ifidis templum in Esquilina regione à P. Victore ponitur.

De Suburra, domo Cæsaris, & Læliæ, ac de vico Patricio. Cap. XVII.

Suburra vicus frequentissimus, à foro Romano incipit, & recta per forum Neruæ, ad estium Suburrani, de quo supra, hoc libro, vnde via Prænestina initium est, terminatur. Dicta est autem Suburra, quod sub terrea Carinarum muro fuerit, vel quod sub vrbe antiqua: vel, vt Varro existimat, à pago Succufano.

In Suburra vico Cæsaris domus prius dum adhuc tenui fortuna contentus assit, fuit.

Lupanaria quoque aliquot in eodem vico fuisse aliquando, scribit Martialis.

Vicus Patricius obliquè, à Viminali ad Diocletiani Thermas finitur. De hoc vico plura superius libro præcedenti.

Lælia quoque domus in eodem vico extitit, vt Martialis testatur.

De Suburra plana, templo Syluani. Cap. XVIII.

Viminalis ab occasu Quirinalis partem oppositam habet, valli verò interiacenti, planæ Suburræ nominè fuit.

Ad radices fermè Viminalis è regione sanctæ Agathæ Syluani templum fuisse, multa extant indicia.

Decem item Tabernæ in eadem valle fuere olim, à nullo mero nomen sortitæ.

Futeus quoque D. Proba, in eodem colle, quem Proba iuxta sanctæ Mariæ in Campo ædem ipsa fecit.

De Viminali, Palatio Dei, Lauacro Agrippinæ, Thermis Olympiadis, & Nouati, ac de domo Q. Catuli, Crassi, & C. Aquilij. Cap. XIX.

Viminali collem, Varro inter Esquilias commemorat. Dicitur est autem Viminalis à Ioue Vimineo, cuius aræ in eodem monte erant, vel à viminibus illic crescentium copia.

In primo cliuo, apud sancti Laurentij in Panis perna ædem, Decij Imperatoris Palatium olim stetit, ex cuius demonstratur.

Non procul ab eodem loco, versus sancti Vitalis templum, Agrippinæ matris Neronis lauacra fuisse memorantur.

Olympiadis thermæ versus Suburram ponuntur, quarum vestigia in montis supercilio adhuc deprehenduntur.

Nouitianæ item Thermæ, apud sanctæ Prudetiæ templum, in monte Viminali ædificatæ fuerunt.

Habuit quoque Viminalis tres nobilissimorum domus præclaras, scilicet M. Crassi, Q. Catuli, & C. Aquilij. Harum vestigia adhuc in dorso collis eiusdem manifesta cernuntur.

In eodem olim sacrificium quoddam celebrabatur, quod Fagurali incolæ vocabant.

De thermis Diocletiani, Bibliotheca Vulpia, Campo Viminali, porta Interaggeres, & Quirinali. Cap. XX.

Thermae Diocletianae in dorso Viminalis dirutae cernuntur. Atque ex earum de ruinis facile magnificentiam, & splendorem earum colligere licet. Has Diocletianus & Maximianus Herculanus inchoarunt, in quibus extruendis XL. millia Christianorum seruili conditione multis annis laborarunt. Haec postea à Constantino & Maximiano nouis Imperatoribus absolute atque dedicatae. Deinani thermarum sumptu, quem impenderunt Romani, lege Senecam, qui cum pulcherri me depingit.

In iisdem thermis Vulpia bibliotheca, ab Hadriano, vel, ut alij volunt à Traiano eò translata fuit, in qua libri lintei, elephantinique, principum gesta, S. C. auctore Pollione conscripta erant.

Post thermas super Tarquinij Superbi aggere, Campus Viminalis ad moenia vsque diffunditur. Ibidem Interaggeres porta adhuc clausa cernitur. Tamest in Campo Equilino posita verisimilius videatur.

Ibidem aquae salientis puteus, quem Viuarium incolae vocant, adhuc in eodem Campo animalia multifaria ab iisdem includebantur. Latibula ferarum adhuc quoque eorum conspicuntur. Ex quo etiam apud nos loca altibus nutriendis accommodata viuaria vocare conuenimus.

Interstitium inter Diocletiani thermas & Constantini arcum, Vallis Quirinalis appellatur. In hac Romulum Proculo occurrisse tradunt.

In eadem Fortunae Publicae aedes sacra fuit.

De monte Caballo, Quirinali etymologia, Turri Militiarum, Balneum Pauli, Sacello Neptuni, Thermis Constantini, de domo & vico Corneliarum. Cap. XXI.

Mons quem hodie Caballum vocant, Quirinalis veteribus dictum, multis indicijs & rationibus probatur, adeò vt nemini, rerum Romanarum perito hic dubium relinquatur.

Quirinalis igitur montium ordine sextus, à sano Quirini, Varro teste, nomen trahit. Secundum alios à Quiritibus, qui cum Tatio Curibus venientes, in eo castra posuerunt. Collis hic oblongus: nam etiam eum collè complectitur, qui inter Collinam & Collatinam portam est. In hoc Luna Obeliscus, literis Aegyptiacis inscriptus: Secundum latitudinem à septentrione in meridiem vsque ad turrim, nunc Comitium, porrigitur.

In primo cliuo, supra Traiani forum, Turris Militiarum occurrit: vbi olim Traiani militum stationem habentes, turri nomen dederunt.

Eodem cliuo Pauli Balinea extructa: Qui locus vocabulo corrupto, hodie Baguanapoli appellatur.

In descensu Quirinalis Suburræ versus, Sacellum Neptuni aliquando stetit, id quod ex picturis & vestigijs illic repertis apparet.

Hinc septentrionem versus Constantini Thermas fuisse, ruinae eius loci probant.

Domus Corneliarum, in Corneliarum vico, qui adhuc nomen retinet, extructa fuit. Verùm de his alibi quoque plura.

De Saturni, Bacchi, Solis & Quirini templo, & Porticu, Capitolio veteri, Sacello Iouis, Iunonis, & Mineruae, & de domo Pomp. Attici. Cap. XXII.

In Corneliarum vico, de quo proximè mentio facta, statuae duae colossae erant, scilicet num duorum, hi nudi, manu cornucopiae tenent. Has Saturni & Bacchi statuas fuisse putant, cum etiam in propinquo illorum templa sterisse certum sit, & multis indicijs, ipsis quoque ruinis comprobetur.

E regione Constantini Thermarum, in montis supercilio, dimidiata ex marmore turris, quam Mesam incolae vocant, videtur. Hanc ex Solis ornamentis ab Aureliano excitatis fuisse putant. Coluit namque hic Imperator Solem praecipue, ideoque in numismate, SOLI INVICTO, inscriptionem habet. Et mater eiusdem, Solis sacerdos, & ob id templum Soli excitauit.

In dorso montis, prope dictas thermas equi duo apparent, Praxitelis, & Phidiae opera constituti. Hos Tiridatis regis fuisse tradunt, & Romam translatos.

Ea Quirinalis pars quae Martiam vallem respicit, mos cum templo Clarae & Apollinis vocitata est.

Haud longe isthinc, post collem hunc alius surgit cliuus, vbi Capitolium vetus, sacellum Iouis, Iunonis & Mineruae fuisse, verustis literis compertum.

A dextra, è regione locorum istorum, ad sancti Vitalis aedem, Pomponius Atticus domum ab auo hereditate accepta, cognomento Pamphilianam, inhabitauit. Haec admodum amœna propter syluam quae illi imminabat fuisse scribitur.

Eo loco postea Quirini templum conditum, quod perpetuo clausum, quo arcanum esse significabant, Romulus humine iaceret, an in deorum numerum relatus esset.

Istic & porticus nominis eiusdem fuit, vbi componendorum negotiorum, & sponsaliorum transigendorum causa conueniebatur.

De Alta Semita, domo Sabini, Vico & statua Mamurri, foro & hortu Salustij, ac de Campo Scelerato. Cap. XXIII.

Alta Semita: à Thermis Constantini, ad portam Viminalem, per Quirinalis dorsum producta, quadrato lapide strata fuit.

In eadem via ad Malum Punicum, Flauij Sabini domus fuit: in qua Domitianus natus fuisse commemoratur.

Vicus Mamurri, & eiusdem statua ad sanctae Sufannae templum olim exstitisse confirmatur.

Non longe ab eodem templo Salustij forum, & hortus elegantissimi ad Campum Sceleratum, prope Collinam portam distabantur. Hortorum & Tiburtinae villae adhuc vestigia extant, in valle profunda, inter montem ipsum, & viam quae ad portam Salariam viam praebet. In colle Salustij domus conspicitur. Haec ab incolis Salustium appellatur, de his vide Ciceronem & alios.

Vltra hortos Salustij, prope Collinam portam, locus est editus, illic olim Vestales incestus condemnatae, & vitae sepultae, ex eo totus ille campus, & via ipsa quae ad huc ducit Sceleratus est appellatus.

De templo Salutis, Dij Fidij, Fortune Primigeniae, Honoris, Herculis, Quirini, & Senatula mulierum. Cap. XXIII.

Quirinalis sacras aedes plurimas habuit, licet harum certus locus hodie ignoretur, veluti Apis, & Salutis, à Fabio pictore templa depicta, ea Claudij tempore incensa sunt. A Iunio Bibaculo Dictatore cum triumpharet de Equis, vota Censor locauit, secundò Dictator dedicauit.

Sanctus & Fidius dij Sabinorum fuerunt. Hos, domo migrantes, secum cum omni supellectili in montem Quirinalem transtulerunt. Idque numen verbis quidem trinum, re vnicum esse dixerunt. Tribus igitur ipsis templo vno in hoc monte edificato, vnius sancti nomine appellabatur. Obtinuitque huiusmodi nominis opinio sancti tatis magnam vim obtinere iusturandum, quo in trino & vnico Numine Medium quis Fidium affirmaret.

Fortunae Primigeniae in eodem monte Domitianus praetor vrbanus templum posuit.

Herculis praeterea templa, & Honoris in eodem monte fuere.

Senatulum item mulierum in Quirinali fuit, vbi prius quotannis solemnibus diebus matronarum conuentus fiebant.

Agonalia etiam in Quirinali celebrata fuisse, memoriae proditum est.

De Foro Archimonij, Pila Tiburtina, domo Martialis, Circo Floralium, Florae templo, Officij mimij, & Cliuo publico. Cap. XXIV.

Inter collem Hortulorum (de quo supra libro primo, & capite sequenti) & Quirinalem, vallis quadrata, & oblonga est, in eius parte, quae Clarae & Apollinis monti subiacet,

subiacet, Archimonium forum est. Nam ædi quoque in eodem loco hodie constitutæ sancti Nicolai, cognomen tum de Archimonijs est.

Haud multo post locus est, Pila Tiburtina cognominatus. Illic domus Martialis stetit, vt ipse Martialis testatur.

Hæc Circus Floralium sequitur, vbi quotannis in honorem Floræ deæ, Floralia festa celebrabantur. Flora autem Romæ scortum insigne fuit, quæ cum arte meretricia ingentes opes congesisset, pop. Rom. hæredem constituit, ea tamen sub conditione, vt annis singulis, eius diem natalem celebraret. Verum quum hoc & Senatui ridiculum videretur, pudendæ scilicet rei dignitatem tribuere, deam Floram, quæ floribus præflet confinxerunt, & eam festis his, vt arbores & fruges bene florescerent, ac prouenirent, placabant. Huic deæ templum etiam consecratum fuisse legimus.

Mox Officiæ minij conficiendi occurrunt. Iuxta hæc etiam cliuus Publicus.

De Colle Hortulorum, templo Solis, & sepulchro Neronis. Cap. XXVI.

Hortulorum collis pauca memoratu digna complectitur. Inter quæ domus Pincij Senatoris, qui & portæ & monti cognomen fecit, hodie enim mons Pincius, & porta Pinciana dicitur. Domus vestigia, ad murum antiquum in eodem loco cernuntur. Ad eosdem muros moles, forma hemicycli occurrit, quæ Solis templum fuisse autumat.

In eodem colle è regione sepulchri Marcelli, in via Flaminia, in Domitiani sepulchro, Neronis quoque sepulchrum extitit.

Hortulorum autem collis, à hortis, qui sub ipso, olim perpetuis irrigui aquis fertilissimi erant, nomē accepit. Ex colle hoc magistratū petiunt in campum Martium olim descendebant.

DE VRBE PLANA ET THEATRO IN GENERE, LIBER SEXTVS. CAP. I.

V certius quid quoque loco planæ vrbis constitutum fuerit, sciri possit, linea recta à Capitolio, per Pantheona ad Tyberim prope sancti Rochi ædem ducatur. Itaque vrbis propemodum in duas partes æquales distributa: altera pars à fronte & latere Tyberim: altera à foro Traiani, vsque ad portam Flumentanam, ad Quirinalis, Hortulorumque collium radices constituitur.

À theatro Marcelli igitur initio capto, vt hæctenus, loca ipsa recensentur. Theatrum itaque vox Græca, visorium Latine dici solet. Primum autem apud Athenienses theatra sunt instituta, & id propter agricultores, qui diebus festis templa deorum obibant: postea Romæ instrui cœpta, à M. Scauro, ligneum, & omnium maximum primum ædificatum est: Cauea enim hominum octoginta millia capiebat. Facta deinde theatra versatilia, quæ modò hanc, modò aliam faciē ostenderent. Sed de theatris vide Casiodorum & Vitruuium, qui copiose de his scripserunt, à quibus scilicet instituta primum, & quomodo ædificata fuerint.

De Theatro Marcelli, & Bibliotheca, de porticu & curia Octauie. Cap. II.

Augustus multa sub alieno nomine ædificauit, vt passim ab autoribus scriptum inuenitur, inter quæ etiã Theatrum Marcelli nepotis ex sorore Octauia fuit. Huius pars adhuc inter Capitolium, & Tyberim, vbi nunc Palatium Sabellorum est, cernitur. Capiebat autem hominum octoginta millia. De hoc Theatro vide plura apud Afconium.

Iuxta ipsum theatrum, Octauie porticus, ab eodem Augusto in gratiam Octauie sororis excitata. In ea Proserpinæ raptus, Bacchus, & Satyrus, Praxitelis opera fue-

re. Apollo, Diana, nouem Musæ Timarchitis opera. In hac porticu etiam Iunonis ædem ponit Plinius, & eisdem deæ simulachrum.

Iuxta eandem porticum Octauie Curia stetit, & in ea Cupido fulmen tenes. Hæc curia olim id spacij, quod hodie D. Nicolai in Carcere, & sanctæ Mariæ in Porticu occupabat.

Marcello defuncto, Octauia mater eius prope Theatrum Bibliothecam instituit. Primus autem Pysistratus tyrannus Athenis omnium disciplinarum libros publice legendos posuit, Romæ verò Afinius Pollio.

De circo Flaminio, & templo Apollinis. Cap. III.

Circum Flaminium in eo loco fuisse, vbi hodie Apotheca obscuræ ad ædem sanctæ Catharinæ, vestigia adhuc demonstrant. Dicitur est autem Flaminius circus, quod circum Flaminium campum ædificatus fuerit: vel à cos. Flaminio, qui ad Trasmenum lacum occisus est. In hoc ludi Apollinæ, equestresque celebrabantur. In hunc etiam Senatus sæpè consultandi gratia ex Capitolio descendens conuenire constituit. Neptunus quoque ædem in eo sacram habuit.

Apollinis templum in eodem loco fuisse ostenditur, vbi nunc sanctæ Mariæ templum est sub Capitolio, inter Forum Holitorium, & circum Flaminium, prope portam Carmentalem.

De Vulcani, Martis, Bellonæ, Herculis, Iouis Statoris templo, de Columna Bellicæ, Ara Neptuni, Porticu Corinthiæ, & Colosso Martis. Cap. IIII.

In Circo Flaminio templa deorum celeberrima fuerunt, velut Vulcani, Martis, & Bellonæ quod versus portam Carmentalem fuit.

Ante Carmentalem portam, columna marmorea stetit, hanc Romani Bellicam cognominarunt: Erat enim belli inferendi in dex. Romani antiquitus hunc morem belli indicendi retinuerunt: quod Præco, aut ex Fœcialibus vnus in eam terram, cui bellum illaturi erant, cum alijs signis, hastam coniciebat: verum cū imperio propago remorsissimis nationibus bellum sæpè indicendum esset, ne esset necesse, vt dixi, hastam in eam projicere, in dictam columnam, versus eam partem, quò profecturi erant, hastam figebant.

Herculi Magno, custodi circi Flaminij, ædem in eo constituerunt, is enim in aditu, ab ea parte, vbi nunc sanctæ Lucie in Apothecis obscuris templum est, positus fuit.

M. Fuluius Herculi Musarum, templum ex cœsoria pecunia posuit. Audiuerat namque in Græcia Herculem Musagetem, id est, duce, comitemque Musarum esse. Idem Fuluius omnium Camœnarum simulachra ex Ambracienti oppido Romam trāstulit, & sub Fortissimi numinis tutela consecrauit, vt mutis auxilijs iuuarentur, quies Musarum Herculis defensione, & virtus Herculis voce Musarum. Hanc ædem vetustate deformatam: restituit Martius Philippus: Augusti vitricus.

In eodem circo etiam Iouis Statoris templum fuisse volunt.

Ibidem & aram Neptuni, quæ olim sanguine manarit, extitisse indicijs quibusdam colligunt.

Octauis porticum, ab æreis columnis Corinthiam vocatam, excitauit. Hæc inter circum & templum S. Nicolai stetit: & Chalcæia quoque appellata fuit.

Colossus Martis, apud circum Flaminium, in templo Bruti Callaici fuit.

De Porticu Mercurij, & Octauij theatro, domo, atrio, & Porticu eiusdem, ac de templo Veneris Vitruuii. Cap. V.

Inter circum Flaminium & Tyberim, in vestibulo, nuntis ædis S. Angeli in piscina, porticus extat, Mercurio, vel, vt alij volunt, Iunoni sacra. Hanc igne exhaustam, L. Seprimus Seuerus restituit. Porticus verò qua in platea Iudæorum, quam Ceuram vocant, Seueri Imperatoris fuisse volunt.

Pompeius inter Marcelli & Hadriani molem omnium primus mansurum theatrum extruxit, alia enim, spectaculis & ludis finitis demoliebantur, & cum opus erat, noua excitabantur. Hoc theatrum cum Pompeius magna ex parte absoluisset, Caligula extremam manum imposuit. Postea Theodoricus Ostrogotorum Rex instaurauit. Capiēbat autem & hoc hominum LXXX. millia.

Prope hoc theatrum, etiam atrium, seu Curia fuit: Atrium hoc nunc Satrium vocant: & Pompeij domus, & ante domum porticus. Hæc Pompeij ædificia, Philippo ludos scenicos celebrante, igne consumpta sunt. Iuxta idem Theatrum, D. Claudius Tiberio Cæsari arcum marmoreum excitauit.

Veneris Victricis templum in eodem theatro fuisse aiunt.

De Thermis Agrippinis, Pantheonæ, et usq. porticu, ac Boni Euentus templo. Cap. VI.

A Pompeij arcu versus septentrionem, thermæ Agrippinæ occurrunt, harum vestigia in eo loco, qui nunc Cyambella ab incolis appellatur, conspiciuntur. Agrippinæ autem ab ipso Agrippa, qui eas ædificauit, denominatæ sunt. Lege Plinium Nat. Hist.

Prope prædictas thermas templum antiquissimum, & inter vrbs vetusta templa, hodie nobilissimum, ferè integrè adhuc manet, hoc, quia omnibus propemodum dijs sacrum erat, Pantheonæ vocare placuit, hoc mundi, id est, sphaerica forma fuit. Hodie sanctæ Mariæ Rotundæ vocant. Huius templi sæpe Plinius & alij meminere, ad quos lectorem remittimus. In huius templi pronao Augusti & Agrippæ simulachra fuere: Martis quoque & Veneris. In Veneris simulachri auricula Cleopatæ vno pretiosus pendebat. Mineruæ item simulachrum, Phidias opus. Hercules insuper, ad cuius simulachrum Pœni humanis victimis singulis annis olim sacrificabant. In templum hoc multis gradibus, sicut & in cætera, ascendebatur: à veteribus enim templa in sublimi extruebantur: & vnicò tantùm aditu. Porticum huic templo Agrippa addidit, opus admiratione summa dignum, quod à quibusdã Prochyron appellabatur. Porticus nihil aliud significat, quàm *αὐτῆς ὄψεως* ornamentum aut vestibulum. De hac quoque multa hinc inde tradidere scriptores. Hoc templum primum D. Hadrianus, postea Antoninus Pius instaurarunt.

Templi Boni Euentus vestigia adhuc quadrata & oblonga perspiciuntur inter Mineruæ & sancti Eustachij plateas. Hic Deus olim colebatur, vt omnia prosperè feliciterque euenirent. Simulachrum eius habitu pauperis, dextra pateram, sinistra spicam tenentis erat.

De thermis Neronianis & Alexandrinis, & de Circo qui Agon dicitur. Cap. VII.

Post sancti Eustachij ædem, inter Pantheonis & Longobardorum plateas, thermarum & fornicum Neronis vestigia cernuntur.

Prope has Alexander alias notus, aqua quam Alexandrinam vocat, inducta, extruxit, splendidas admodum, & amœnas. De quibus multa Lampridius. Iuxta has Hadriani thermas fuisse quidam existimant, & in eo loco, vbi sancti Aloisij templum est, collocant.

In vrbs Planæ parte celeberrima vestigia circi spaciosissimi, quem hodie Agonem vocant, cernuntur: sic dictus, quod Agonia, à Numa in Iani honorem instituta, in eo ad diem IX. Ianuarij celebrentur, vel quod omnis generis spectacula, quæ à Græcis agones dicuntur, in eo edere consuetudo fuerit. Hunc à Nerone vel Alexandro extructum volunt, vt pote quorum alia quoque ornamenta in eodem loco fuerunt: consueuerunt enim Principes ferè in vno loco monumenta sua ponere.

De Neptuni templo, Terento, Ara Ditis, ac Palude Caprea. Cap. IX.

In ripa Tyberis, vbi nunc sancti Blasij, olim templum Neptuni tabarid ab Hadriano restitutum. In eo tabule quæ naufragia picta habebant, reponēbantur.

Terentus in campo Martio locus est, eò sic dictus, quod in eo ara Ditis occultata esset, vel, quod aqua Tyberis profluentis ripas eius loci tereret: Aut quod Euanther ex Arcadiâ in eum locum profectus, cum classe confitisset.

Illic Proserpinæ etiam aram sub terra bello Albano, vt ipsis solis cognita esset, occultauerunt.

In eodem Campo Palus Caprea quibusdam fuisse videtur, vbi Romulus subita tempestate exorta, è medio sublatus est. De qua re Liuius.

De domo Coruina, via Lata, & templo Isidis, Cap. X.

Altera vrbs Planæ pars, secundum radices Quirinalis, à foro Traiani ad portam Flaminiam produciuntur.

In ea parte vrbs, prope Capitolium, domus Coruina ab ea gente ædificata fuit, & in hunc vsque diem vetustum nomen referuat, Macellum namque Coruorum vulgò dicitur.

Ab ea domo ad Septa campi Martij via lata, antiquo nomine retento, produciuntur. In eadem via S. Mariæ templum, cognomento, in via Lata.

In eadem via Isidis templum olim constitutum, prope Septa ad sancti Marcelli ædè fuisse dicitur. Isis autem Ægyptiorum dea fuit. Ea quoque Romæ cum Osiride, qui Serapis est cognominatus, colebatur. A quibus Isium & Serapeum loca publica in regione Flaminia fuerunt. In Isidis autem templo cum incestus commissus esset, Tiberius sacerdotes eius templi cruci, affigi, & templum euerti iussit. Fuerunt etiã alia templa huius deæ Romæ. Caracalla enim eius sacra Romam transtulit, & summa obseruatione coluit.

De arcu Camilli, templo Mineruæ, & foro Suariorum. Cap. XI.

Descendenti à via Lata, Pantheonæ versus, arcus antiquissimus occurrit, hunc Camillo quidam, sed falsè, erectum putant, nam eius tempore arcus adhuc longo post tempore in vsu non erant, necesse est ergo aliterius fuisse Imperatoris.

Mineruæ templum inter arcum hunc & Pantheonæ extruxit Cn. Pompeius, in quo omnium suorum gestorum summam breuiter complexus est, & alia in honorem vrbs Rom. insignia in eo constituit, atque exornauit. De hoc lege Plinium.

Ad Quirinalis radices, in Columnensium hortis, prope cliuum, qui nunc in montem Caballum ducit, forum Suarium olim fuerat. Suarium autem à suis in eo vendandis dicitur. Varro namque testis est, veteres loca constituta habuisse, vbi res peculiariter venderent, & ab ijs rebus locis ipsis quoque nomina imposita: Sic à bouibus, forum Boarium, à piscibus Piscarium, à suis Suarium, ab holeribus Holitorium forum vocatum, &c.

De Campo Martio, sive Tyberino. Cap. XII.

Quoniam libro primo, de campo Martio, satis vbi fuerit declaratum est, non erit necesse hic repetere. Verùm vnde dictus sit Martius, breuiter hoc loco considerandū. Dictus est igitur Martius, quod Marti sacer esset. Nam Tarquinij regno eicctis, quicquid agrorum & fructuum quoque habebant, ijs qui nullos habebant agros diuidebant, vnicò campo Martio excepto, hic quoniam Marti dicatus fuit, vt in eo ludi fierent, & iuuentus exercitaretur, fructus quoque, qui tum fortè creuerant, sacros existimabant, fas igitur non esse putabant eos distribui, sed in Tyberim conijciebant, vnde nata est in uila Tyberina, de qua infra, libro vltimo. Hoc campo igitur, præter natiam loci pratorumque amœnitatem, ornamenta etiam, & statua illustrium virorum in eo erigebantur. Et ex Capitolio cum ille locus angustus nimium esse cœpisset, propter ornamentorum, que quotidie inferebantur, multa ex eo in Campum Martium translata sunt. Hic campus Tyberinus dictus ab antiquis, sicut etiam Tyberis Martius.

De

De porticu, templo, columna, & Palatio Antonini Pij, ac de Septis, siue Ouilibus. Cap. XIII.

Inter Sciarra Pantheonisque plateas, iuxta sancti Stephani templum in Trullio, porticus cernitur, quam plerique propter eiusdem templi propinquitatem, Antonini Pij fuisse arbitratur. Columna insuper Antonini haud procul distat. Hanc Colchis instar Traiani columnae (de qua supra) altissimam excitauit. Inter columnam hanc, & porticum, hic Imperator Palatium quoque in signe habuisse memoratur.

Inter eandem columnam & aquam Virginem, Septa Campi Martij fuisse dicuntur. Erant autem Septa loca tabulis ligneis inclusa, & vndique vallata, in quibus Pop. Rom. in Magistratus creatione suffragia laturus includebatur. Eadem ob ouilium similitudinem, Ouilia ab aliquibus sunt appellata. Haec à Liuius iuxta viam Fornicatam Flaminiamque ponuntur.

De monte Citatorum, Villa Publica, Templo Neptuni, & Ponte in Campo Martio. Cap. XIII.

Surgit inter columnam Antonianam, & sancti Laurentij in Lucina aedem, tumulus qui nunc Citorus, pro Citatorum appellatur. Non quod mons esset, sed quod in eum, tanquam in montem, Pop. Roman. Magistratibus creandis suffragia laturus conueneret. Sunt qui Acceptorium à suffragijs accipiendis: siue Septorum, à proximis Septis nominatum existimant. Hunc colliculum ex ruinis porticus alicuius, aut villae Publicae creuisse volunt. Fuit enim olim Villa Publica in modum Curiae, domus ampla: in hanc Legati hostium, quibus neque in urbem patebat aditus, neque in Graecostasi hospitium concedebatur, recipiebantur.

Iuxta Septa, templum cum Porticu pulcherrima Neptuno exornauit M. Agrippa, vt auctor est Dionysius.

Apud Citatorum collem, & Antonini columnam pons iuxta Septa erat, per quem citari datis suffragijs, ne laturis sese immiscerent, & cui tulissent suffragium, signi ficare possent, transeuntes superabantur.

De aqua Virgine, Lacu & Aede Iuturnae, ac Pietatis. Cap. XV.

Aqua Virgo, quae adhuc potu suaui antiquum nomen retinet, prope Salarium pontem concipitur, & profundissimo ducta cuniculo, per Collatinam portam influens, sub Hortulorum colle attollitur: deinde arcuato opere per Martium campum deducta, multis accolis aquam in usum administrat, & Lucullanis hortis finitur.

In Martio campo etiam Iuturnae, Turni sororis fons & lacus aqua saluberrima fuisse dicitur: & hanc Nympham à iuuando Iuturnam dictam, recte affirmant, quod hac aegrotos iuuare putaretur. Locus ipse corrupto vocabulo, hodie Lotreglio appellatur. In eodem campo, vbi nunc Sancti Saluatoris templum est, Pietatis olim extitisse memoratur.

De arcu Domitiani, Obelisco campi Martij & Amphitheatro Claudij Imperatoris. Cap. XVI.

Arcus triumphalis mutilatus, ornamentisque omnibus nudatus, inter sancti Syluestri & Laurentij in Lucina aedes sacras, viam amplexus Flaminiam, Domitiano Imperatori adiudicatur. Hinc praeter alia indicia, illi addicunt, quod is Imperator multos vbiq; arcus excitauit. Hunc autem arcum Tripolim vocant, vt qui à tribus ciuitatibus deuictis nomen accepit.

Obeliscus quoque in Campo Martio quem Augustus ex Hieropoli Aegypti ciuitate Romam transtulit. Et praeter insignia, & inscriptiones mirabiles quae in eo videntur: Augustus quoque alia, non minori admiratione ornamenta adiecit. Sed de his legere Plinium praestat.

Claudius Imperator iuxta Septa in campo Martio amphitheatrum, statuis & columnis pulcherrime exornatum aedificauit.

De valle Martia, Palatio & Porticu Augusti, de Domitiani Naumachia, & Flauiae gentis templo. Cap. XVII.

Vallis Martia à campo Martio nomen habet, inter Tyberim & Hortulorum collem iacet, in hac, loco ceteris depressiori, Domitiani Naumachia, vbi natales pugnas olim commisit, apparent. Hoc loco antea Augusti Naumachiam fuisse, verisimile est, quae cum à Domitiano repurgata esset, ab ipso postea nomen retinuit. Lege Suetonium.

Iuxta hanc Naumachiam, Flauiae gentis templum fuisse putatur.

In hoc campo Porticum, & Palatium Augusti aedificatum fuisse, probat Iulius Capitolinus.

De Augusti Mausoleo, & iuxta eum Obeliscis duobus, deq; Marcelli sepulchro. Cap. XVIII.

Augustus in valle Martia, inter viam Flaminiam, & ripam Tyberis, iuxta sancti Rochi aedem, Mausoleum sibi & omnibus Imperatoribus, toti denique genti suae sepulchrum instituit. Moles haec instar turris est, quae ad portam Populi constituta, & spoliata suis ornamentis cernitur: quam Marcelli sepulchrum fuisse volunt. Mausoleum autem propter Mausoli regis Cariae sepulchri similitudinem, quod ei Artemisia vxor extruxit, suum etiam cognominauit Augustus. Legè Cæsiodorum, Strabonem & alios eadem de re.

Iuxta Augusti Mausoleum, obeliscos duos fuisse restantur ruinarum vestigia.

De via Flaminia, Trophaeo Marij, & quibusdam alijs ornamentis campi Martij in genere. Cap. XIX.

CN. Flaminius, M. Lepidi collega, deuictis Liguribus viam Flaminiam strauit. Haec à Placentia per Narniam, Fulgineum, Nuceriam, Callium, Fortunę fanum, Pisaurum, Ariminum ducebat. Vide Liuium & Suetonium.

Inter Augusti Mausoleum, collemque Hortulorum, trophaea Marij de Iugurtha fuere. Trophaea autem, Varro teste, à τροφή, voce Graeca, quae fugā significat, dicta sunt, quod hostium in fugam contererent occiderentque spolia & exuuiae in spiritibus, suspendi consuetudo esset. In Campo Martio, Syllae Hirtij, & Pansa, Iulia, Britannici, Drusi, D. Claudij, & aliorum fortium virorum sepulchra fuerunt. Alia item innumera ornamenta, de quibus supra quoque hoc libro.

DE TYBERINO FLVMINE

LIBER SEPTIMVS.

CAP. I.

Sequatur iam ordine Ianiculum, totaque Transyberina regio, sed quoniam haec à reliqua vrbe flumine Tyberi separatur, de eo quoque pauca quaedam dicere cōuenit. Et primum quidem nominis ratio explicanda est. Tyberim igitur *Ἰαβήριον* dictum existimant. Siculi enim cum Carthaginenses olim praelio superassent, vt eorum ciuitas firmior esset, fossam & aquam circum duxerunt, quam in hostium contumeliam, *Ἰαβήριον* vocarunt. Idem cum iuxta Romam postea castra posuissent, flumini hoc idem nomen imposuerunt, prius Albulam illi nomen erat. Alij à Tyberi, rege Thufcorum, qui in ripis eius occisus est. Varro à Tyberi regulo Veientium vicino, Tyberim nomen accepisse existimat. In sacris Tyberinus, communi sermone Tyberis, in poesi Tybris legitur. Antiquis etiam Rumon, quasi ripas ruminans, dicebatur. Vna vrbs parte Terentus, quod ripas tereret, appellatus. Oritur autem in Appennino supra Arnun, tenuis primum: & antequam Romam intrat, XL. annibus in se receptis, ita auctus excreuit, vt onerariae maritimaeque naues, in eo Romam vsque pertrahi possint. Hic Thufciam ab Vmbrijs, Sabinis, & Latinis dirimens, urbem à septentrione ingreditur, à meridie inter Hostientem, & Portuentem, à dextris Ianiculum,

à sinistris urbem relinquens, prope Hostiam in mare Tyrrhenum vno ostio exoneratur. In ripa huius, tanquam numini sacra, nihil edificare licebat. Aluei quoque & riparum custodes constituti erant. Sed de flumine hoc Plinius & alia multa memorie tradiderunt.

De Pontibus supra Tyberim extructis.
Cap. II.

Cum Tyberis, ut dictum est, adeo profundus sit, ut etiam naves maximas ferat, pedibus transiri nequit, ergo pontibus instructis, urbem Transyberinæ regioni coniungere necesse fuit. Primus itaque Hercules Ceterone occiso, pontem in eo loco, ubi postea Sublicius constitutus est, construxit. Ante urbem etiam pons Sacer vocatus, Tyberim transibat, in quo homines deijciendo in Tyberim, Saturno sacrificabatur. Sed eo sacrificandi ritu per Herculem abrogato, iussit sirpea hominum simulachra, quæ Argeos vocabantur, deijci. Post urbem conditam pontes extructi numero octo, scilicet Miluius, Aelius, Vaticanus, Ianiculensis, Cestius, Fabricius, Palatinus, & Sublicius: hos omnes præter Sublicium Totilas demolitus est.

De Ponte Miluio. Cap. III.

Miluius pons, quem nunc Moluium vocant, in via Flaminia situs est, & vltra primum lapidem ab urbe distat. Hic à M. Scauro in censura Syllanis temporibus extructus. Hunc sepe demolitum iterumque restauratum aiunt.

De ponte Aelio, nunc sancti Angeli, Vaticano, siue Triumphali, ac Ianiculensi, siue Aureliano.
Cap. IIII.

Pons, nunc sancti Angeli, olim Aelius, ab Aelio Hadriano denominatus. Is enim pontem ipsum, & iuxta sepulchrum, quod Hadriani Molem vocant, excitauit.

Infra hunc pons est, qui in Vaticanum montem & campum mittit, & ob id Vaticanum: alio nomine verò Triumphalem pontem, quia per ipsum triumphantes in Capitolium læti lœni congratulatum ascenderent, cognominantur. Huius pontis pilæ à regione S. Spiritus hospitali, in Tyberim adhuc videntur.

Tertius à proximo Ianiculo Ianiculensis: & à via, vel porta Aurelia, Aurelij pons quoque dictus est. Antoninus Pius hunc marmoreum traiecit: qui ciuilibus bellis demolitus Ruptus est dictus. Hunc postea Xystus III. Pont. Max. iustaurauit, & suum illi nomen indidit.

De Ponte Fabricio, & Cestio. Cap. V.

Post Aurelium pontem stadio vno, è regione Theatri Marcelli, in medijs Tyberis fluctibus, insula surgit: hanc prius pons Tarpeius, à rupe Tarpeia propinqua, postea Fabricius, à L. Fabricio, qui eo ponte insulam ubi coniunxit, est cognominatus. Idem pons nunc Quatuor capitum, à quatuor marmoreis simulachris quadri frontibus ad pontis aditum collocatis, appellatus est. At qui eandem insulam Transyberinæ regioni connectit, Equitinus siue Cestius olim, nunc pons sancti Bartholomæi est vocatus.

De Insula Tyberina. Cap. VI.

De huius insulæ origine, supra in descriptione Campi Martij habuimus. L. Iulius, & Dionysius etiam hanc historiam copiose describunt. Habet hæc birem formam, ubi latissima est, teli iactum non excedit: Longitudo stadia circiter duo complectitur. Hæc olim Lycaonia dicta: Aesculapio, cuius simulachrum ex Epidaurorum in eam aduectum, sacra est. De Aesculapio, eiusque fano, lege Plinium.

Loui item templum in ea est à C. Seruilio Duumiro dedicatum, à L. Furio annis sex antè, bello Gallico voca. In eadem insula propter Aesculapium in agris agri ponebantur. Et prope eiusdem dei templum erat Nosocomion, id est, ægrotorum sanandorum locus: quod hic Deus medicina inuentor, cultorque esset.

Fauni in eadem sanum fuit, sed propter flumen hu-

ius vestigia vix apparent amplius. Faunus primus dijs sana templaque consecrauisset dicitur, & ob hanc causam ab eodem templa dijs sacra, sana sunt appellata. D. Iulij statua illic fuisse Cor. Tacito, & Suetonio autoribus comprobatur.

De Ponte Senatorum, siue Palatino, & ponte Sublicio.
Cap. VII.

Infra dictam insulam, ad teli iactum, septimus pons est, qui Senatorum à Senatoribus dicitur. Hic etiam à monte Palatino propinquo, Palatinus vocatus. Hodie ab æde sanctæ Mariæ vicina, sanctæ Mariæ Aegyptiacæ pons nominatur.

Sequitur vltimus pons Sublicius, qui etiam vetustissimus habetur, hic primum ligneus ad Auentini radices ab Anco Martio, sine clauo ferreo, & fulturis, contignatione sola ita compactus, ut belli tempore adimi posset. Sublicius autem à sublicis, id est, magnis trabibus, dictus. Aemilius Lepidus hunc postea lapideum compegit, & ex suo nomine Aemilium denominauit. Sunt qui ex marmore stratum velint, & inde pontem Marmoreum appellatum. In hoc olim pauperes à transeuntibus stipem petentes sedebant. Ex hoc facinorosi in Tyberim etiam precipitabantur. Hic quoque, ut alij pontes, sæpè demolitus, ab alijs atque alijs iustauratus.

De Transyberina regione, Rauenatium, & Fortis Fortune templo, Thermis Seuerianis, hortis Cesaris, ac de aqua Alsetina, & de pratu Mutijs. Cap. VIII.

Transyberina regio, à monte Ianiculo, qui illi plurimus imminet, prisca temporibus nomen habuit: Rauenatium etiam urbem ab antiquis nominatam reperimus, à Rauenatium classe, qui cum Romanis auxilium tulissent, in Ianiculo habitandi potestas, ne aliquando ab hostibus mons occuparetur, est data. Et cum hæc regio à vilissimis hominibus, & sordidas artes exercentibus incoleretur, nihil memorabile in ea prope modum, præter pauca quædam, fuit. Seuerinus Thermas illic extruxit, Cesar hortos & Naumachiam ibidem adornauit. Fortis Fortune templum quoque eadem regione Tiberij tempore dedicatum.

Alsetina aqua, ex Alsetino lacu, via Claudia in hortos Augusti, & Naumachiam perducta, Transyberinæ regioni feruebat. Hæc aqua Augusta etiam ab aliquibus est nominata. Vide Frontinum, qui de aquis Romanis copiose conscripsit.

Mutius cum se pro patria morti vltro obtulisset, à Populo Rom. regione trans Tyberim donatus est. Et hic locus pratu Mutia hæc tempestate adhuc vocatur. Iuxta Naualia Transyberina olim Iudi pilæatorij celebrabantur.

De sepulchro Numæ, & Cæcilij poëtæ, Tribunali Aureliano, Ianiculo, & hortis Marcialis.
Cap. IX.

Numæ regis sepulchrum sub Ianiculo fuisse, arca eius, & libri illic longo post tempore effossi, comprobant. Vide Liuium, Solinum, &c.

Tribunal Aurelianum, & Naualia in eadem Transyberina regione fuisse, ab iisdem autoribus comprobantur.

Ianiculo Ianus, qui in eo habitauit, & postea sub eo sepultus, nomen dedit. Hic eandem illic ciuitatem edificauit ferunt. Ianiculus etiam Antipolis dictus est, ut Roma Saturnia.

Cæcilius poëta sub eodem Ianiculo sepultus fuisse prædicatur. Marcialis horti amantissimi in eodem Ianiculo, ut ipse libro primo testatur, fuisse.

De monte & Campo Vaticano, templo Apollinis, & Martij, Naumachis, Circo, & hortis, ac de Obelisco Cæsi. Cap. X.

Vaticanus mōs, & campus ipse, extra urbem in Transyberina regione sacre, & eo loco ubi hodie est sancti

sancti Petri templum, & Pontificis Palatium: Vaticanus autem dictus est, à Vaticano deo, cuius instinctu vaticinia illic edita, creditur antiquitas. Deum Vaticanum ideo dixere, quod penes hunc vocis humanæ initia essent, quoniam pueri simulatque in lucem eduntur, huius dei syllabam primam statim proferunt.

Apollinis templum in Vaticano, eo loco fuisse putant, ubi hodie sanctæ Petronillæ: & Martis, ubi sanctæ Mariæ cognomen in Febris in via olim Triumphali est. Gellius scribit Iulium Paulum poetam in Vaticano hortos habuisse.

Vallis Vaticana, ibidem videtur, in hac Nero proregendis equis spacium inclusit. Conuenticula item & Cauponas ibidem adornavit. Hortos quos illic Nero habuit, ad varia Christianorum supplicia obtulit. Torumque hoc spacium inclusum Circum appellavit. Nautalia præterea, stagna, Naumachia: illic fuere. Obeliscus quoque Cæsaris in via Triumphali adhuc erectus conspicitur.

De via Triumphali, aqua Sabbatina, sepulchro Scipionis.
Cap. XI.

DE via Triumphali etiam supra mentio facta est, dicta Triumphalis est, quod pompa triumphalis per eam in Capitolium procedebat, hæc vt & alia, silice strata fuit. Continuabatur autem olim ad porticum posteriorem S. Celsi, & campum Floræ petebat, ab hoc templum olim Iunonis, nunc sancti Angeli: hinc ad sancti Georgij templum in Velabro. In Pontificalibus hortis multa aliunde illuc translata: conspiciuntur antiquitates: vt Nili simulachrum, & omnia animalium in eo crescentium genera. Tyberis, cum lupa, vrbs conditoribus vbera præbente. Apollinem cum arcu & spiculis. Laocoontis statua, de qua supra. Cupidinem iuxta Venerem. Et alia multa illic in porticu & hortis apparent. Sabbatina aqua, à Sabbatino Anguillarum lacu Romæ perducta: postea ab Hadriano aqueductu restituta, in D. Petri Basilicam ad sacerdotum usum perducta.

In Vaticano campo, non longè ab Hadriani mole, meta, seu pyramis olim stetit: sub qua Scipionis Africani sepulchrum fuisse ferunt.

De Mole Hadriani & Prati Quintiis.
Cap. XII.

Aelius Hadrianus, iuxta Aelium pontem, è regione Mausolei Augusti, ingentem molem, pro suo sepulchro excitauit. In hoc primum ipse, postea omnium Antoninorum cineres sunt reconditi. Hæc hodie Pontificum præsidium est. Eadem quoque Crescentij arx à Crescentio quodam duce factiosa, qui eum diu tenuit, denominata est. Vide Procopium.

Prata Quintia in Campo Vaticano, à Q. Cecinnato cognominata fuerunt. Lege Plinium. Hodie Aprata nominantur.

De ijs que extra portam Flumentanam, & Collatinam fuere, vel nunc sunt. Cap. XIII.

FLaminia via primum extra portam Flumentanam occurrit. Hæc vt antè quoque demonstratum, à Cn. Flaminio Ariminum vsque perducta. Hanc silice intra urbem, extra urbem glareâ strauit: Sic omnes quæ Romæ sunt viæ, munite dicuntur. In hac via Augustus pontes quatuor extruxit, quarum vestigia hodie vix apparent. Ad hanc Cæsar villam, quam ad Gallinas vocabat, habuit. Rationem nominis tradit Liuius. Viæ Flaminia: iuncta fuit Claudia, in qua Ouidij horti extiterunt.

Æmilia via, à Lepido Flaminij collega confrata, ab Æmilia regione, Bononiam vsque ducit. Æmilia: autem viæ duæ fuisse perhibentur, vna quæ Flaminiam excipiebat: altera quam Scaurus strauit, quæ per Pisas & Lunam in Sabatios ducebat. Tyberina item via fuit, & Calsia, extra portam nunc Viridariam, quæ Sutrium, Verrellam, Viterbiumque in Vulsinensem mittebat.

Clitellæ loca quedam sunt in via Flaminia, parum decliua de uexaque.

Extra Collatinam portam, via eiusdem nominis est.

De ijs que extra portam Collinam fuisse traduntur.
Cap. XIII.

Via Collinæ portæ Salaria vocatur, Sabini enim salerni in urbem per eam inferebant. In ea Salaria pons fuit. Ducit autem Salaria in Sabinos: Excipitur verò à Numetana. In Salaria Veneris Erycinæ templum à Fabio Dictatore votum, dedicatum verò à L. Portio. Ibidem Veneris Verticordia: simulachrum erat, sic dictum quod hominum à libidine verteret animos. Honoris item templum & ara in ea: & Licinij Augusti tonforis sepulchrum.

De ijs que extra Numentanam portam, & Interaggeres fuere, vel hodie sunt. Cap. XIV.

EXtra Numentanam via, nominis eiusdem incipit: hacitur Numentum. Eadem Ficulnensis, à siglinis in eo loco constitutis sic appellabatur. Næniæ quæ cantu flebili, funeribus interesse solent, extra portam hanc templum habuisse dicuntur. Ita alij dijs immitibus, qui humano generi nocere creduntur, templa, sed extra portam, vt minus noceant, constituerunt, vt Febri, Marti Vltori, Nemesi, &c. In Numentana via, circa templum sanctæ Agnetis, Bacchi vetustissimum templum apparet. In eadem Numentanus pons est, è Narsere eunuchò extructus. Inter hanc & Sariam Suburbanum Neronis liberti fuit, in quo Nero mortem sibi consciiuit.

Extra Interaggeres portam Castrum Custodiæ est, ubi milites Diocletiani in statione stuerant. Illic Viuarium quoque, nunc Viuariolum vocatum cernitur, ubi varia bestia: ad voluptatem potius quam usum nutriebantur.

De ijs que extra portam Esquilinam, Neuiam, Cælimontanam, & Gabiunam fuere, vel sunt. Cap. XVI.

A Porta Tiburtina, via eodem nomine procedit, quæ Tibur ducit. In ea pons Mameus est, vulgo Mamulo vocatur, nomen ab Alexandri matre, quæ eum restaurauit, habet. Isthic & Puticolæ, à puteorum multitudine nominate sunt. Lucanus quoque pons, extra eandem portam Anienem transit. Anio Vetus, & Nouus extra eam portam concipiuntur.

Extra portam Esquilinam Labicana via est, & Prænestina. In Prænestina aqua Appia, ab Appio Claudio in urbem ducta initium sumit. Virgo aqua in eadem via militibus olim demonstrata, ex eo loco in urbem deducitur.

Verum de: quis Romanis vide Frontinum, hic cuiusque ortum, aqueductum, finem ac usum pulcherrime describit.

A porta Cælimontana incipit via Campana: quæ Latine iungitur. Inter Cælimontanam & Latinam Gabiunam porta constituta est, & ab hac via olim Gabiunam exibat, & hæc Gabios ducebat, hi ad Prænestinam viam habitant.

De ijs que extra portam Latinam & Capenam fuere, vel sunt. Cap. XVII.

Latina viæ Latina porta & nomen & principium dedit. Hæc per Leticanum, nunc Valmontanum ac Latinos producit. In hac Fortunæ muliebris templum olim stetit, & eiusdem deæ simulachrum. De hoc Valerius Maximus. In eadem via Tepula aqua concipitur. A porta Appia via eiusdem nominis egreditur, & ab Appio Claudio Capuam vsque strata. Consule Strabonem.

Ad Capenam portam Martis Bellatoris, vel Gradiui templum fuit, & in eo Martis ancile. Iuxta idem templum lapis Manalis, qui in ciuitate per siccitatem allatus, statim pluuia exorta, vnde Manalis appellatus fuit. In via Capena Deæ Bonæ sacrarium stetit: apud hoc Clodium & M. Papyrium interfectos affirmant. Iuxta Capenam portam ara Apollinis, Spei, Mineræ, Honoris, templa fuisse aiunt. Tempelstatis item ædem à Marcello conditam. Ridiculi quoque templum ibidem constituerunt. Cum enim Annibal in ea parte castra posuisset, irrisus illiusque discedere coactus est. In Appia via pons Valentinus fuit, à Valente Imperatore extructus. In eadè prope Maficum montem Sinuessa est. Hæc via sepulchra insignia habuit,

ut Calatini, Scipionum, Seruitorum, Metellorum, Tulliorum, Ennij, Pompeij, Horatorum, aliorumq; In ea parte etiam campus, vbi Horatij depugnarunt, cernitur, & in eo aqua & fons Mercurio facerent: ad hunc cum Pop. Roma. accessisset, primus quisque in eam lauri ramum intingens, proximos ea spargebat, Mercurium inuocans, ut asperis peccata, praesertim periuria deleterentur. Lucus etiam Egerae extra hanc portam fuit. Via Laurentina in Appiam incidebat, in qua S. Sebastianus, in eo loco, vbi Terminalia deo, Terminalia festa celebrantur, passus fuisse dicitur.

De ijs quae extra portam Hostiensem, & reliquis in genere. Cap. XVII.

AB Hostiensi porta incipit via Hostiensis, quae Hostiam ab Anco conditam ducit. Haec olim Tergeminorum porta dicta, extra hanc emporium à Liuiio ponitur.

In Transyberina regione portae tres fuere, Portuensis, Aurelia, & Fontinalis. A Portuensi, via eodem nomine incipit, & ad Hostiensem portum ducit. Illic Portunum, portuum deo aedes sacra constituta. In qua Portunnalia festa in eius honorem celebrabantur. Ab Aurelia portu, via Aurelia orditur, quae per Thusciam maritima Pisas ducit. Eadem à Traiano, qui eam restituit, Traiana est vocata. In hac Galbae Imperatoris horti fuerunt, & in ijs eiusdem sepulchrum.

FINIS.

P. V. B. VICTORIS DE VRBIS ROMAE REGIONIBVS ET LOCIS LIBELLVS.

REGIO PRIMA, PORTA Capena.

VICVS & Aedis Camoenarum.
VICVS DRUSIANUS.

Vicus Sulpitij Vterioris.
VICVS SVPITIJ CITERIORIS.
VICVS FORTVNAE OBSSEQUENTIS.

Vicus puluerarius.
VICVS HONORIS & VIRTUTIS.
VICVS TRIUMPHARVM.

Vicus Fabricij.
AEDIS MARTIS.
AEDIS MINERVAE.

AEDIS TEMPESTATIS.
AREA APOLLINIS.
AREA SPECI.

AREA GALLIAE, SIVE THALLI, SIVE GALLIAE.

AREA PINARIA.
AREA CARFURAE.
LACVS PROMETHEI.

LACVS VISFANI VEL VESPASIANI.

BALINEVM TORQUATI.
BALINEVM VECTIJ BOLANI.

BALINEVM MAMERTINI.
BALINEVM ABASCANTIANI.
BALINEVM ANTIOCHIANI.

THERMAE SEUERIANAE.
THERMAE COMMODIANAE.
ARCUS DIUI VERI PARRHICI.

ARCUS DIUI TRAIANI.
ARCUS DRUSI.
MUTATORIUM CESARIS.

ALMO FLUVIUS.
VICI. 9.
AEDICULA. 10.
VICOMAGISTRI. 36.

CURATORES. 2.
DENUNCIATORES. 2.
INFULA. 4. MIL. 250.

DOMUS. 120.
HORREA. 13.
BALINEAE PRIUAATAE. 82.

LACUS. 83.
PISTRINA. 20.
REGIO IN AMBITU CONTINET PEDES. 12. MIL. 222.

REGIO SECUNDA, CAELI MONTIUM.

TEMPLUM CLAUDIJ.
MACELLUM MAGNUM.

CAMPUS MARTIALIS.
LUPARIAE.
ANTRUM CYCLOPIS.

CASTRA PeregriNA.
CAPUT APHRIcae.
ARBOR SANCTA.

DOMUS PHILIPPI.
DOMUS VICTILIANA.

REGIA TULLI HOSTILIJ TEMPLUMq; quod is in curia redegit ordinem à se aucto, id est, patrib. minorum gentium.

MANSIONES ALBANA.
MICA AUREA.

ARMAMENTARIUM.
SPOLIUM SARMARIUM.
LUDUS MATUTINUS.

LUDUS GALLICUS.
COHORTES QUING; VIGILUM.
VICI. 7.

AEDICULA. 8.
VICOMAGISTRI. 28.
CURATORES. 2.

DENUNCIATORES. 2.
INFULA. 3. MIL.
DOMUS. 133.
HORREA. 23.

BALINEAE PRIUAATAE. 20.
PISTRINA. 12.

REGIO IN AMBITU CONTINET PEDES. 12. MIL. 200.
REGIO TERTIA, ISIS ET SERAPIS.

MONETA Amphitheatrum q; capit loca. 87. mil.
LUDUS MAGNUS.

LUDUS DACICUS.
DOMUS BRITIANA.
SAMIUM CORAGIUM.

PRATURA praesentissima.
TERMAE TITI CAESA. AUGUSTI.
TERMAE TRAIANI CAESA. AUGUSTI.

THERMAE PHILIPPI CAESA. AUGUSTI.
LACUS PASTORIS.

SCHOLA quaestorum.
SCHOLA CAPULATORUM.
PORTICUS LIIUA.

CASTRA MISENATIUM.
SUBURRA.
VICI. 8.

AEDICULA. 8.
VICOMAGISTRI. 24.
CURATORES. 2.

DENUNCIATORES. 2.
INFULA. 2757.
DOMUS. 160.

HORREA. 18.
BALINEAE PRIUAATAE. 80.
LACUS. 65.

PISTRINA. 12.
REGIO IN AMBITU CONTINET PEDES. 12450.

REGIO QVARTA, TEMPLUM PACIS.

TEMPLUM REMI.
TEMPLUM VENERIS.
TEMPLUM FAUSTINAE.

TEMPLUM TELLURIS.
VIA SACRA.
BASILICA CONSTANTINI.

BASILICA PAULI AEMILIJ.
SACRI PORTUS.
FORUM TRANSITORIVM.

BALINEVM DAPHNIDIS.
PORTICVS AFIDATA.
AREA VULCANI cum Vulcanali, vbi lotos à Romulo facta, in qua

AREA sanguine per biduum pluit.

Buccina aurea, vel Buccinum aureum.
APOLLO sandalaris.

HORREA Cartharea vel Testaria, vel Testaria.
SORORIUM tigillum.

Colossus alt. 102. & semis, habes in capite radios 7. singuli pedum 22. & semis.

Meta sudans.
CARINA.
DOMUS POMPEIJ.

Auita Ciceronum Domus.
VICI. 8.
AEDICULA. 8.

VICOMAGISTRI. 32.
CURATORES. 2.
DENUNCIATORES. 2.

INFULA. 2757.

DOMUS. 138.
HORREA. 8.

BALINEAE PRIUAATAE. 75.
LACUS. 78.
PISTRINA. 11.

REGIO IN AMBITU CONTINET PEDES. 13. MIL.
REGIO QVINTA, EXQUILINA cum turri & colle Viminali.

LACUS PROMETHEI.
MACELLUM LIUVIANI.

NYMPHAEVM diui Alexan.
COHORTES 7. VIGILUM.
AEDIS VENERIS ERYCINAE ad portam Collinam.

HORTI PLANCIANI, vel Plautiani.
HORTI MACEENATIS.

REGIA SERUI TULLI.
HERCULES SULLANUS.
AMPHITHEATRUM castrense.

CAMPUS EXQUILINUS, & LUCUS.
CAMPUS VIMINALIS sub Agere.

LUCUS PETELINUS.
TEMPLUM IUNONIS LUCINAE.
IUGVS FAGUTALIS.

DOMUS AQUILIJ IURECONSULTI Q. CATULI, & M. CRASSI.
ARA IOVIS VIMINEI.

MINERVA MEDICA.
ISIS PATRICIA.
LAVACRUM AGRIPPINAE.

THERMAE OLYMPIADIS.
VICI. 15.
AEDICULA totidem.

VICOMAGISTRI. 60.
CURATORES. 2.
DENUNCIATORES. 2.

INFULA. 3850.
DOMUS. 180.
LACUS. 79.

HORREA. 23.
BALINEAE PRIUAATAE. 75.
PISTRINA. 12.

REGIO IN AMBITU CONTINET PEDES. 15900.

REGIO SEXTA, ALTA SEMITA.

VICUS BELLONAE.
VICUS MAMURI.

TEMPLUM SALUTIS in colle Quirinale.
TEMPLUM SERAPEVM.

TEMPLUM APOLLONIS, & CLATRAE.
TEMPLUM FLORE, & CIRCUS FLORALIA.

CAPITOLIUM VETUS.
DIUS FIDIUS in Colle.
FORUM SALUSTI.

FORTUNA PUBLICA in Colle.
STATUA MAMURI PLUMBEA.
TEMPLUM QUIRINI.

DOMUS ATTRICI.
MALUM PUNICUM ad quod Domitianus, DD.

TEMPLUM GENTIS FLAMAE & ERAT DOMUS SUA.
HORTI SALUSTIANI.

SENATULUM MULIERUM.
THERMAE DIOCLETIANAE.
THERMAE CONSTANTINIANAE.
BALINEA

Balinea Pauli.
Decem Tabernæ.
Ad Callinas Albas.
Area Calidij.
Cohortes 3. vigilum.
Vici 12.
Ædiculæ 16.
Vicomagistri 48.
Curatores 2.
Denunciatores 2.
Insulæ 3505.
Domus 145.
Horrea 18.
Balinea priuatæ 75.
Lacus 76.
Pistrina 12.
Regio in ambitu continet
pedes 15. Mil. 600.

REGIO SEPTIMA, VIA
Lata.

Lacus Ganymedis.
Cohortes 7. vigilum, ali-
ter primorum vigilum.
Arcus nouus.
Nymphæum Iouis.
Ædicula Capraria.
Campus Agrippæ.
Templum Solis.
Castrâ Gentiana, aliter Gi-
psiana.
Porticus Constantini.
Templum nouum Spei.
Templum nouum Fortunæ.
Templum nouum Quirini.
Sacellum Genij Sangi.
Equi ænei tiridatis.
Forum Suarium.
Forum Archemorium.
Horti Argiani.
Pila Tyburtina.
Ad mansuetos.
Lapis pertusus.
Vici 10.
Vicomagistri 40.
Curatores 2.
Denunciatores 2.
Insulæ 3385.
Domus 120.
Horrea 25.
Pistrina 16.
Balinea priuatæ 75.
Lacus 76.
Regio in ambitu continet
pedes 12700.

REGIO OCTAVA, FORVM
Romanum.

Rostra populi Romani.
Ædis Victoriæ, cū aliâ
ædicula Victoriæ virgi-
nis dd. à Portio Catone.
Templum Iulij Cæsaris in
foro.
Victoriæ aureæ statua in tē-
plum Iouis Opt. Max.
Ficus Ruminalis & Lupercal
virginis.
Columna cū statua M. Lu-
dij.
Græcostafis.
Ædis Opis & Saturni in vi-
co Iugario.
Miliarium aureum.
Senatulum aureum.
Pila oratia, vbi trophæa lo-

cata nuncupatur Curia.
Templum Castorum ad la-
cum Iuturnæ.
Templum Concordiæ.
Equus æneus Domitiani.
Atrium Mineruæ.
Ludus Æmilij.
Iulia porticus.
Arcus Fabianus.
Puteal Libonis.
Iani duo, celebris mercato-
rum locus.
Regia Numæ.
Templum Vestæ.
Templum deum Penatium.
Templum Romuli.
Templum Iani.
Forum Cæsaris.
Stationes municipiorum.
Forum Augusti cum æde
Martis Vitoris.
Forum Traiani cum tem-
plo & equo æneo & col-
umna Cochlide quæ est
alta pedes 128. habetque
intus gradus 185. fenestel-
las 45.
Cohortes sex vigilum.
Ædicula Concordiæ supra
Græcostafin.
Lacus Curtius.
Basilica argentaria.
Vmbilicus vrbs Romæ.
Templum Tiri & Vespasi-
ani.
Basilica Pauli cū Phygijis
columnis.
Ficus Ruminalis in Comi-
tio vbi & Lupercal.
Ædis Væiouis inter Arcem
& Capitolium prope A-
sylum.
Vicus Ligurum.
Apollo translatus ex Apol-
lonia à Lucullo 30. cubi-
tūm.
Delubrum Mineruæ.
Ædicula Iuuentæ.
Porta Carmentalis versus
circum Flaminium.
Templum Carmentæ.
Capitolium vbi omnium
deorum simulachra cele-
brantur.
Curia Calabra, vbi ponti-
fex minor dies pronun-
ciabat.
Templum Iouis Optimi Ma-
ximi.
Ædis Iouis Tonatis ab Au-
gu. dd. in Cliuo Capito-
lino.
Signum Iouis imperatoris
à Præneste deuectum.
Asylum.
Templum vetus Mineruæ.
Horrea Germanica.
Horrea Agrippina.
Aqua cernens III. Scauros.
Forum Boarium.
Sacellum Pudicitæ patriciæ.
Ædes Herculis Victoris
duz, altera ad portâ Tri-
geminam, altera in foro
Boario cognomine Ro-

tunda & parua.
Forum Piscarium.
Ædis Matutæ.
Vicus Iugarius, idē & Thu-
rarius, vbi sunt aræ Opis
& Cereris cū signo Vor-
tumni.
Carcer imminens foro à
Tullo Hostilio ædifica-
tus media vrbe.
Porticus margaritaria.
Ludi literarij.
Vicus vnguentarij.
Ædis Vortūni in vico Thu-
sco.
Elephantus Herbarius.
Vici 12.
Ædiculæ totidem.
Vicomagistri 48.
Curatores 2.
Denunciatores 2.
Insulæ 3880.
Domus 150.
Balinea priuatæ 66.
Horrea 18.
Lacus 120.
Pistrina 20.
Regio in ambitu continet
pedes 12867.

REGIO NONA, CIRCVS
Flaminij.

Stabula 4. factionum.
Ædis antiqua Apollinis
cum lauacro.
Ædis Herculi magno custo-
dicirci Flaminij.
Porticus Philippi.
Ædis Vulcani in circo Fla-
minio.
Mimitia vetus.
Mimitia frumentaria.
Porticus Corinthia CN. O-
ctauij, quæ prima du-
plex fuit.
Crypta Balbi.
Theatrum Balbi. Capit lo-
ca 30245.
Cæsar dedicauit & appella-
tur à Vicinitate.
Iupiter Pompeianus.
Theatrum Marcelli. Capit
loca 30000. vbi erat ali-
ud templum Iani.
Delubrum CN. Domitij.
Carcer 160. virum.
Templum Bruti Callaici.
Villa publica, vbi primum
populi cæsus est actus in
campo Martio.
Campus Martis.
Ædis Iuturnæ ad aquâ Vir-
gineam.
Septa trigaria.
Equiria.
Horti Lucullani.
Fons Scipionum.
Sepulchrum Augustorum.
Ciconiæ nixæ.
Pantheon.
Theatrum Pompeij.
Basilica Macidij.
Basilica Martiani.
Templum diui Antonij cum
Cochlide columna quæ
est alta pedes 175. habet

intus gradus 206. & fene-
stelas 58.
Thermæ Hadriani.
Thermæ Neronianæ quæ
postea Alexandrinæ.
Thermæ Agrippæ.
Templum Boni euentus.
Ædis Bellonæ versus portâ
Carmentalem, ante hâc
æde columna index bel-
li inferendi.
Porticus Argonautarum.
Meleagricum.
Iscum.
Serapæum.
Minerium.
Minerua Chalcidica.
Insula Phelidij, Siue Pheli-
dis.
Vici 36.
Ædiculæ totidem.
Vicomagistri 220.
Curatores 2.
Denunciatores 2.
Insulæ 3788.
Domus 140.
Balinea priuatæ 63.
Horrea 22.
Pistrina 20.
Regio in ambitu habet pe-
des 30500.

REGIO DECIMA, PA-
latium.

Vicus Padi.
Vicus Curtarum.
Vicus Fortunæ respiciētis.
Vicus salutaris.
Vicus Apollinis.
Vicus cluiusque diei.
Roma quadrata.
Ædis Iouis Statoris.
Castrâ Romuli.
Prata Bacchi, vbi fuerunt
ædes Vitruuij Fundani.
Ara Febris.
Templum Fidei.
Ædis matris deū, huic fuit
cōterminum delubrum
Sospitæ Iunonis.
Domus Cæsoniorum.
Suella.
Iouis Cœnatio.
Ædis Apollinis vbi lychni
pendebant instar arbo-
ris mala ferentis.
Ædis deæ Virioplacæ in Pa-
latio.
Bibliothecæ.
Ædis Rhamnuffæ.
Penthapyon Iouis arbitra-
toris.
Domus Augustana.
Domus Tyberiana.
Sedes imperij Romani.
Auguratorium.
Ad Mammæâ, hoc est, Die-
tæ.
Mammææ.
Ara Palatina.
Ædis Iouis Victoris.
Domus Dionysij.
Domus Q. Catuli.
Domus Ciceronis.
Ædis Dijouis.
Velia.
C 4 Curia

Curia Vetus.
 Fortuna Respiciens.
 Septizonium Seueri.
 Victoria Germaniciana.
 Lupeical.
 Vici 6.
 Ædiculæ totidem.
 Vicomagistri 24.
 Curatores 2.
 Denunciatores 2.
 Insulæ 2644.
 Domus 88.
 Lacus 80.
 Horrea 48.
 Pistrina 20.
 Balineæ priuatæ 15.
 Regio in ambitu habet pedes 12600.
 REGIO VNDECIMA, CIR-
 cius Maximus.
Circus Maximus qui ca-
 pit loca 385. Mil. 12.
 portæ.
 Templum Mercurij.
 Ædis Ditis patris.
 Ædis Cereris.
 Ædis Veneris opus Fabij
 Curgitis.
 Ædis Portumni ad pōtem
 Æmilij, olim Sublici.
 Porta Trigemina.
 Salina.
 Apollo Cœlispex.
 Ædis Portumni.
 Hercules Oliuarius.
 Ara Maxima.
 Templum Castoris.
 Ædis Cereris.
 Ædis Pompeij.
 Obeliscij duo, iacet alter, al-
 ter erectus.
 Ædis Murriæ.
 Ædis Consi subterranea.
 Forum Holitorij, in eo co-
 lumna est Lactaria, ad
 quã infantes lacte alen-
 dos deferunt.
 Ædis Pietatis in foro Holi-
 torio.
 Ædis Iunonis Matutæ.
 Velabrum maius.
 Vici 8.
 Ædiculæ totidem.
 Vicomagistri 32.
 Curatores 2.
 Denunciatores 2.
 Insulæ 1600.
 Domus 89.
 Balineæ priuatæ 15.
 Horrea 16.
 Lacus 60.
 Pistrina 12.
 Regio in ambitu continet
 pedes 1700.
 REGIO DVODECIMA, PE-
 scina Publi.

Vicus Veneris almae.
 Vicus pitcinæ publicæ.
 Vicus Dianae.
 Vicus Ceios.
 Vicus Triari.
 Vicus aquæ salientis.
 Vicus I. acitæcti.
 Vicus Fortunæ Mammofæ.

Vicus Colapeti pastoris.
 Vicus portæ Radusculanae.
 Vicus portæ Næuiæ.
 Vicus Victoris.
 Horti Afiniani.
 Area radicaria.
 Caput viæ nouæ.
 Fortuna Mammofæ.
 Isis Antenodoria.
 Ædis Bonæ deæ subfaxan-
 Signum delphini.
 Thermæ Antoninianæ.
 Septem domus Parthorij.
 Campus lanatarius.
 Domus Chilonis.
 Cohortes 3. vigilum.
 Domus Cornificij.
 Priuata Hadriani.

Vici 12.
 Ædiculæ totidem.
 Vicomagistri 48.
 Curatores 2.
 Denunciatores 2.
 Insulæ 2486.
 Domus 114.
 Balineæ priuatæ 44.
 Lacus 80.
 Horrea 26.
 Pistrina 20.
 Regio in ambitu habet pe-
 des 12000.

REGIO DECEMTERTIA
 Auentinus.

Vicus Fidij.
 Vicus frumentarius.
 Vicus trium viarum.
 Vicus Cifeti.
 Vicus Valeri.
 Vicus Laci militarij.
 Vicus Fortunati.
 Vicus capitis Canteri.
 Vicus trium alitum.
 Vicus nouus.
 Vicus Loreti minoris.
 Vicus armilultri.
 Ædis Consi.
 Vicus columnæ lignæ.
 Minerva in Auentino.
 Vicus Materiarius.
 Vicus mundiciei.
 Vicus Loreti maioris vbi
 erat Vortumnus.
 Vicus fortunæ dubiæ.
 Armilultrum.
 Templum lunæ in Auen-
 tino.
 Templum commune Dia-
 næ.
 Thermæ Variarum.
 Templum Libertatis.
 Doliolum.
 Ædis Bonæ deæ in Auenti-
 no.
 Priuata Traiani.
 Remuria.
 Atrium Libertatis in Auen-
 tino.

Mappa aurea.
 Platanon.
 Horrea Aniceti.
 Scalæ Gemoniæ.
 Porcicus Fabaria.
 Schola Casij.
 Templum Iunonis reginæ à

Camillo DD. Veijs captis.
 Forum pistorium.
 Vici 17.
 Ædiculæ totidem.
 Vicomagistri 74.
 Curatores 2.
 Denunciatores 2.
 Insulæ 2488.
 Domus 103.
 Balineæ priuatæ 64.
 Lacus 78.
 Horrea 26.
 Pistrina 20.
 Regio in ambitu habet pe-
 des 16200.

REGIO XIUII. TRANSTY-
 berim.

Vicus Cenforij.
 Vicus Gemini.
 Vicus Rosstrati.
 Vicus Longi aquilæ.
 Vicus statuæ Siciang.
 Vicus quadrati.
 Vicus Raciliani maioris.
 Vicus Raciliani minoris.
 Vicus ianiculensis.
 Vicus Bructanus.
 Vicus larum ruralium.
 Vicus statuæ Valerianæ.
 Vicus Salutaris.
 Vicus Pauli.
 Vicus Sex. Lucei.
 Vicus Simi Publici.
 Vicus Patratilli.
 Vicus Laci restituti.
 Vicus Saufei.
 Vicus Sergi.
 Vicus Ploti.

SENATVLA TRIA.

Vnum inter Capitolium & forū, vbi magistratus cum
 senioribus deliberant; alterum ad portam Capenam; ter-
 tium citra ædem Bellonæ in circo Flamini, vbi dabatur
 senatus legatis quos in urbem admittere volebant; quar-
 tum senatum matronarum in Quirinale Antoninus
 pius Bassiani filius fecit.

BIBLIOTHECAE.

Vndetriginta publicæ, ex ijs præcipuæ duæ Palatina &
 Vlpia.

OBELISCI MAGNI SEX.

Duo in circo Maximo, maior est pedum 132. Minor pe-
 dum 88. & semis. vnus in Vaticano pedū 72. vnus in cam-
 po Martio pedum 72. duo in Mausoleo Augusti pares sin-
 guli pedis 42. & semis.

OBELISCI PARVI

XLII. in plerisque sunt notæ Ægyptiorum.

PONTES VIII.

Moluius, Ælius, Vaticanus, Ianiculensis, Fabricius, Ce-
 stius, Palatinus, Æmilij, qui antè Sublicius.

CAMPI VIII.

Viminalis, Exquilinus, Agrippæ, Martius, Codeta-
 nus, Bructanus, Lanatarius, Pecuarius: Vnus vltra Tybe-
 rim campus Vaticanus extra numerum.

FORA XVII.

Romanum, quod dicitur Magnum, Cæsaris, Augusti,
 Boarium, Transtitorium, Holitorium, Pistorium, Traia-
 ni, Æneobarbi, Suarium, Archemorium, Diocletiani,
 Gallorum, Rusticorum, Cupedinis, Piscarium, Salusti.

BASILICAE XI.

Vlpia, Pauli, Vestim, Neptunij, Macidij, Martiana,
 Vastel-

Vastellaria, Flórelli, Sicimini, Constantiniana, Basilica
Portia à Porrio Catone facta.

THERMAE XII.

Traiani, Titi, Agrippæ, Syriacæ, Commodianæ, Seue-
rianæ, Antonianæ, Alexandrinæ quæ Neronianæ, Dio-
cletianæ, Decianæ, Constantinianæ, Septimianæ.

IANI.

Per omnes regiones incrustati & adornati signis duo
præcipui ad arcum Fabianum superior inferiorque.

AQVAE XX.

Appia, Martia, Virgo, Claudia, Herculæna, Tepula,
Damaata, Traiana, Annia, Halia, siue Halsientena quæ
Augusta, Cærulea, Iulia, Argentiana, Ciminia, Sabbati-
na, Aurelia, Septimiana, Seueriana, Antoniana, Alexan-
drina.

VIAE XXIX.

Appia, Latina, Labicana, Campana, Praenestina, Ti-

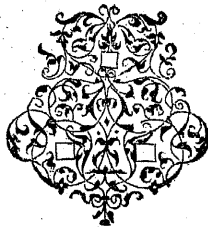
burina, Collatina, Noventana, quæ Figulensis, Salaria,
Flaminia, Æmia, Claudia, Valeria, Ostiensis, Laurenti-
na, Ardeatina, Setia, Quintia, Gallicana, Triumphalis,
Patinaria, Ciminia, Cornelia, Tiberina, Aurelia, Cassia,
Portuensis, Gallia, Laticulensis, Capitolia 2. vetus & no-
uum, Amphitheatra 2. Colosi 2. Columnæ Cochliides 2.
Macella 2. theatra 3. ludi 5. naumachie 5.

NYMPHAEA XI.

Equi aenei inaurati 24. equi eburnei 49. tabulæ, signa
sine numero: Arcus marmorei 36. lupanaria 45. latrinæ
publicæ 144. cohortes prætoriarum 10. cohortes vrbanae 4.
cohortes vig. 6. excubitoria 14. vexilla 2. communia, ca-
stra peregrina, castra Misenatum, castra tabellariorum,
castra lecticariorum, castra victimariorum, castra
Salgamariorum, castra Salicariorum, castra
equitum singulorum 2. Mensæ o-
leariæ 24000.

FINIS.

HENRICHI

HENRICHI LORITI·GLA-
REANI, PATRITII CLARONENSIS
APVD HELVETIOS, IN OMNES, QUI QUIDEM
EXTANT, T. LIVII PATAVINI CLARISSIMI HISTO-
RICI LIBROS, ANNOTATIONES.

AVGVSTISSIMO INVICTISSIMO
QVE IMPERATORI CAESARI CAROLO V.

HENRICHVS GLAREANVS S. D. P.

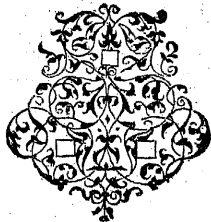

AVD sum nescius, inuictissime Imperator Carole, quàm multorum hominum, etiam
eximio doctorum, graue iudicium sim subiturus, quod auctorem tam praeclarum, et in
hominum manu tam frequentem, emendandum mihi desumpserim: quibusdam frustra
neum laborem esse existimantibus, quod multi et celebres hercle viri idem negotij tra-
ctarint, quibusdam etiam temerarium censentibus, quod nihil videatur in eo auctore re-
prehensione dignum. Sed vtriusq; (quando id res postulat) respondendum duximus. Pri-
mum scio nos inficias ire non posse, quin multi et praestantes viri, multa et praeclara in
eo auctore emendarint, studiosisq; utile operae precium fecerint. Sed idem illi tamen dif-
ficili non possunt, quin multa indiscussa, dubia, ac mutila reliquerint posteris diligen-
tius pensanda: quod nobis quoque confitendum. Nam ut nominatim de Antonio Sa-
bellico dicam, homine citra controuersiam docto, si quidem illi, praeter annotata pauca-
la quaedam, reliqua fuerunt perspecta, ne ille felix omnino mihi censebitur, quando eius codex immensis tot mendis scate-
bat. IANI Parrhasij annotationes, de quibus in praefatione Commentariorum in Claudianum mentionem facit, ad manus
nostras non peruenierunt, quare de ijs iudicium ferre nequimus. LAURENTII Valle in quosdam libros vidimus, quae
sunt, ut omnia eius auctoris, arguta, doctae, ac eo dignae. Nostra certe etate in hoc auctore emendando celebres officinae li-
brariae, laudabiles per Iouè emulationes, inter se certasse videntur, Aldina, Badiana, ac Frobeniana: sed vixit, meo quidem
iudicio, longè Frobeniana editio, opera ac diligentia D. B. E. A. T. Rhenani et Sigismundi Gelenij, doctorum virorum,
fulta. Verum ijs tamen pauca de ijs attigerunt, quae nos antea annotaueramus, nec adhuc edideramus, alio qui nostra delere
et supprimere non dubitassimus. Exemplaria illi secuti sunt vetusta, quae nos quoque vidimus. Sed quae ad historiae emen-
dationem, et plerunque ad temporum rationem, Romanorumq; magistratum nomenclaturam pertinebant, ea (nisi sal-
tor) nos diligentius inspeximus, ut lector ipse iudicabit, simul atque nostra cum alijs conferet, quare neutiquam hunc no-
strum post tot eximios viros laborem frustraneum existimamus. Verum enimvero, quando quidem multi obrepunt, te-
merarium esse quicquam in tali auctore vellicare: obuiandum sanè et horum opinioni putauimus, ne audacia culpam,
aut crimè potius agnoscere videremur. Primum, cum in cõfesso sit, ab historico abesse prorsus debere omne odium: solamq; illi
rerum gestarum veritatem ob oculos ponendam: quàm verè id obseruauit Liuius, vel hinc estimari poterit. Nam ut de
Germanis, Hispanisq; eximij duabus nationibus, taceam, Gallos hercule, gentè omni etate illustrem et bellicosam, ma-
ximè autem eo tempore, quo Liuiana decurrit historia, nunquam desinit odiosè tractare, eleuare, nonnunquam etiam pu-
gnantia de ea dicere, homo in Cisalpina Gallia natus, quod nos in his annotationibus, sed obiter, aliquot locis indicauimus.
Deinde si quis veterem Romani imperij originem apud Dionysium legat, ac cum Liuiana breuitate comparauerit, vi-
debit opinor nos baud immeritò praetulisse Dionysij curam ac diligentiam Liuij festinationi: adeò circum spectè omnia
Dionysius, adeò negligenter Liuius ea tractasse videtur, quod exi Dionysio nos de claudibus, Laurentius Valle de Prisci
Tarquinij nepotibus reprehendit. Nam de plebis in sacrum montem secessione, de Cn. Marzio Coriolano, de Decemviris,
nimium accisam apud Liuium esse historiam manifestus est, quàm ut apud peritos probari oporteat. Iam si quis Hero-
doto praeferat Liuium, quod ille sepius fabulas narrare videatur, inspicat quæso vel primo libro ab Vrbe condita (ut ali-
os interim omittam) Hercules et Euandri colloquium: dein et Caci fabulam: ut nihil dicam de Proculi renuntiatione,
de Diana boue à Sabino immolata, de Bruti buculo, de papaueribus à Tarquinio decussis: an non sunt haec his quae Hero-
dorus narrit, per quàm similia? Quanquam haec non eo pertinent, ut Liuij gloria his obiectionibus, quae forsitan excusationem
suscipiunt, eleuari cupiam: quod alijs quoque in libris nostris restati sumus: sed ut lectori ostenderem, non minus magnos
auctores cum iudicio legèdos esse, atq; dubios, ac non ita magnos. Liuius senex historiam scripsisse dicitur, diuerfos ac magnos
secutus auctores, ut in praefatione ipse fatetur. Non igitur mirum, si et saepe memoria labatur, et nonnunquam diuersa
ac propè contraria scribit. Nec me fugit vulgatam esse opinionem, animis hominum peritus insitam, et multis ita persua-
tate esse Graecis. At per me licebit ita perpetuò opinetur qui volent: mihi sanè neq; Quintilianus in primis grauis auctor,
neque quisquam alius, quantumuis subtilis orator, hoc persuadebit, ut Liuium Herodoto aequè, tantum abest ut eundem
Liuius postponam. Sed non est opus hic eam rem longius prosequi, in qua plures habiturus sum reclamatores. Ad rem no-
stram redeo, Ego pro communi omnium studio, et studio hunc suscepi laborem, non pro gloria aucupandè gratia, qua
vix a nostra quidem etate, plurimi grassantur, non carpendi studio, quia siti longè plures nunc crescunt, non demum teme-
rè ac sine iudicio, quod ipsum quoque pluribus hodie quàm dicere vel audiam vel velim, in vsu est. Si lectoris gratiam
inde nanciscaris, satis praemij laborum meorum tuleris: magis tamen eiusdem fructum ac utilitatem spectasti, ut quo pacto,
quo iudicio magni auctores, exemplo Laurentij Vallensis, optimi ac doctissimi viri, legendi sint, animaduertat. Non des-
suet

finis auctor magnus esse, etiamsi alicubi labatur, humanum peccatum est error, et nemo ad eod prouidit ac circumspectus est, qui non aliquando labatur, ut rectè Lactantius Firmianus, Christiane eloquentiæ lumen, admonuit. Hoc magis uisio sum, ita cuiquam quenquam affectum esse, ut in eo nullum errorem, nullum esse neuum per tinaciter defendat, quales hodie multos nouimus. Sed neq illi satis sani sunt, qui tam impotenter clamant, ac impudètia adscribunt, si quis in magno auctore quicquam reprehenderit, quasi illi non fuerint homines, cum sepe codicū fides, non ipsi auctores culpentur. Mor decur Valla à Pogrijs, Facijs, Morandis, Raudensibus, in eo quo clarissimum meruerat triumphum. Nulli, inquit, pepercit. Nulli barbarorum pepercit, et rectè, mea quidem sententia. Imò ne in hoc quidem culpandus, quod amore linguae Latinae, in Virgilio, sua mater: In Terentio, amore sui, ausus fuerit reprehendere. Quoties Donatus Terentij quaedam reprehendit, et Virgilij Seruius? quin in hos quoque clamant inuidi? Non in auctores inuehimur, si errores damnamus, quorum plerique iniuria temporum acciderunt, quidam etiam humana imbecillitate, pauci fortassis etiam auctorum uel praouo iudicio uel affectu. Et tempore Liuij quis credidisset imperium populi Romani eò deuenire posse? Prudentes, inquit, poterant. Sed ea turba non tum solùm, uerùm omni tempore exigua et fuit, et est hodie, et erit perpetuò, quæ casu Liuij fuit, opinor, ut ubique in Gallos debaccharetur, belluas uocando, stupidos, ac corporibus disfluentes, ratas forsitan Gallos semper Romanis fore subiectos, ut erant, quando ipse historiam scribebat. Uerùm hæc ingenio homini, et qui à posteris sua scripta legi cupiat, non satis idonea in ullam nationem inuehèdi causa uidetur. Sua laudare nulli non conceditur, aliena uiruperare absq uebementi causa neuiquam decet. Quanto igitur satius fecisset Liuius, si exemplo C. Caesaris, hosteis commendasset, ac debita laude non fraudasset? ita enim populi Romani gloria haud dubiè auctustior apparuisset. Inualuit hac nostra etiamnum tempestate pessimus quorundam mos, omnibus maledicendi, nemini benedicendi, quasi data opera ita laudem uenantes: quo pessimo instituto Germani in Gallos debacchantur, Galli in Hispanos, rursus Hispani in Gallos, Galli in Germanos, atque alij uicissim, et in hos et in illos, quam consuetudinem iuueniliū affectuum puto, ac hominum propemodum insanorum. Nam quæ natio est, in qua non permixtum boni ac mali inhabitent? Nobis nostra placent: placent porro, at absque aliarum nationum contumelia. Mirum uerò ita quenquam affectum esse, ut nihil moliri queat, nisi sit fellis amaritudine conditum. Itaq, Liuius hac in parte affectus suos, meo quidem iudicio, non satis digne represit, quod tamen factum oportuit. Sed huic quoq, obiectioi satis responsum putamus. Nunc, quod ad annotationes nostras attinet, lectoris iudicio subijcio, cui si quaedam nimis tenues uidebuntur, cogitet quot capita in Aulo Gellio reperiat, quorum profectò me multum puderet, quod arida, et hominis omninò otiosi dubitationes uideantur: quæ tamen in magnis uoluminibus, ut lectoris recreetur animus, locum habere possunt. Si quaedam nimis au daces uidebuntur, causam reprehensionis secum lector perpendat. Si quaedam indoctæ, quæ aut iudicium nostrum falsum arguant, det mihi ueniam, quæ nulli denegari potest, qui errorem ostensum fateri et corrigere sit paratus. Plura dicenda erant, sed non uideo quid utilitatis inde ad lectorem redeat. Ad te inuidissime Caesar uideo, cui nostrum laborem dedicare uolui, ut, cum me tuus auus, immortalis memoriæ Maximilianus Imperator multis honoribus et beneficijs affectisset, eundem me tua quoque Maiestas cognoscere, ac in tutelam suscipere dignetur, neque enim qui equam aliud desidero, nihil aliud ambio, quam ut auo, ut fratri tuo Cesari Ferdinando, optimis principibus, ita tuæ complacuisse Celsitudini: quod si adipiscar, in magna fortunarum mearum parte posuerim. Deus Opt. Max. Maiestatem tuam ad ipsius gloriam, et Christianæ reipub. salutem quamdiutissimè incolumem conseruare dignetur. Friburgi Brisgoæ, Anno à IESU CHRISTI natali, M. D.

XL. Calendis Maijs.

BREUE

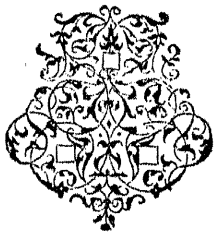
BREVE COMPENDIUM ROMANÆ HISTORIAE, AB VRBE CONDITA.

ROMANORVM historia septingentorum quinquaginta annorum ab Vrbe condita ad IESV CHRISTI natalem, qui fuit Augusti imperij, quo solus regnavit, annus viceſimus nonus, à Li-
uio descripta est decadibus quatuordecim, hoc est, libris centum quadraginta: de quibus nostra
hac ætate quatuor non integræ extant, utinam aliæ aliquando in lucem prodeant. nam eas alicubi
in Germania delitescere aiunt. Prima decas septem habet reges Romanos, deinde C O S S. Tri-
bunos pleb. Decemuir os, Tribunos mil. conf. potestate, ac rursus C O S S. bella varia aduersus
Latinos, Hernicos, E quos, Volſcos, Veientes, Sabinos, Faliscos, Fidenates, Hetruscos, Campanos,
Appulos, Lucanos, Samnites, ac alios nonnullos Italia populos, inter quæ & obsidio à regibus per Porſennam, & vrbis
euerſio sub Gallis præter Capitolium, annos omnino ab vrbe condita 460. Secunda decas non extat, in qua erat historia
ab Esculapio Romam aduecto, ad initium vsque ſecundi belli Punic. Ea autem tria atrocissima bella continebat. Pri-
mum cum Pyrrho Epirotarum rege, qui Tarentinis auxilio fuit contra Romanos. Secundum cum Carthaginensibus,
quod per viginti quatuor durauit annos, vocatumque est primum bellum Punicum. Tertium cum Gallis (quos magis
quam ullam gentem toto terrarum orbe timuerunt, ut auctor est Salustius ad finem Iugurthinum belli) quo bello delectus
fuit Italia, nunciato Gallico tumultu, teste Plinio lib. 3. cap. 20. equitum octoginta millium, peditum septingentorum mil-
lium, anno ab vrbe condita, 535. qui proximus fuit ante secundum bellum Punicum. Anni totius decados 75. Tertia de-
cas continet secundum bellum Punicum, quod Carthaginenses duce Hannibale aduersus populum Romanum gesserunt, an-
nis 18. Quarta postmodum, tum bellum Macedonicum aduersus Philippum, tum Asiaticum contra Antiochum, earum vr-
trumque provinciarum reges, unde bella nomina sumptæ, complectitur annos circiter 23. Quinta decados libri quinq; nu-
per inuenti sunt, sed mutili, in quibus bellum cum Perſeo Macedonum rege Philippi filio fuit, quem Paulus Aemilius
& vicis & cepit. L. F. L. O. R. V. S. autem secunda epitome, populum Romanum ut hominem considerat, totamque ætatem e-
ius perſeſcit, ut cæperit, ut adoleuerit, ut quasi ad quandam iuuentutem florem peruenit, ut postea velut cõſenerit. Qua-
tuor eius gradus facit, non rotundo omnino numero. Nam totum tempus à Romulo in Cæsare Augustum scribit septin-
gentorum annorum. Primam autem populi Romani ætatem, quam velut infantiam pingit, sub regibus fuisse ait, prope
C C C I. per annos. Liuius ac Dionysius aiunt per annos C C X L I I I. Sequentem ætatem, velut adolescentiam, annos habe-
re C C C. à Bruto Collatinoque C O S S. in App. Claudium, Quintumque Fulvium C O S S. Nos eam C C X L V. iupplicamus
annis. Tertium hinc, id est, à primo Punico bello ad Cæsarem Augustum, C C L. annis, qui octauus est Augusti imperij,
quo solus regnavit. Hanc iuuentutem vocat, & quasi quandam robustam maturitatem. Reliquam ætatem vocat ſenectam,
ad sua vsque tempora, quando Traianus regnavit annos ducentos: quanquam is numerus mihi suspectus, si Eusebij Chro-
nicis credimus. Sed ea à Liuiio intacta fuit, exceptis aliquot sub Augusto annis. Nostra ætas ut nunc illud regnum vocare
velit, nescio: excedit enim duas Mathusalem ætates.

RATIO TEMPORVM EORVM QVAE PRIMO LIBRO CON- TINENTVR APVD LIVIUM.

Troia capta ad Lauinium conditum, duo sunt anni. A condito Lauinio ad Albam longam conditam, anni
xxx. Ab eadem ad vrbem Romam conditam, anni quadringenti. Ergo à Troia capta ad vrbe conditam, anni
sunt quadringenti triginta duo, auctore Dionysio Halicarn. apud quem tamen in plurimis, quæ nos vidi-
mus, codicibus numeri male habebant. Post conditam autem Vrbe, septem reges anni ducentis quadra-
ginta quatuor regnarunt: quibus eiectis, C O S S. ac alij magistratus vrbe liberam rexerunt annos qua-
dringentos sexaginta duos, ad Iulium vsque Cæsarem, qui primus repub. euerſa, solus singulare obtinuit imperium. A Tro-
ia igitur capta, vsque ad C O S S. fuere anni sexcenti septuaginta sex, quos annos Liuius libro primo comple-
xus est, sed nimis succinctè. Ea omnia Dionysius libris quatuor exhibuit diligentissimè
iuncta atque doctissime.

IN T.

IN TITI LIVII NOBILIS SIMI HISTORIOGRAPHI, LIBRVM I. HEN

RICHI GLAREANI LORITIANO-

TATIONES.

FACTVRV'SNE operæpretium sim) Pag. 1. A. Quidam immodico studio ac affectata diligentia (vt fit) huic præfationi plus obscuritatis quam lucis attulisse mihi videntur. Nā cum Quintilianus haud contemnendus author lib. 9. satis clarè indicet ab hexametri exordio Liuium historiam cœpisse, facturū sine operæpretium sim: hi tamen in uersis verbis, facturū sine operæpretium sim: haud egerunt, atque adeò ita libris excudi curarunt. Idem dico de his verbis non ita multo post sequentibus: Et si in tanta scriptorum turba, mea fama in obscuro est. vbi illi, sit, substituunt. Item in his: Et si non flectere à vero, sollicitum tamen efficere potest: illi, possit. reposuerunt, quasi etsi, magis subiunctiuum desideret quam indicatiuum. Rursus in his verbis: Tam hoc gentes humana patientur æquo animo: illi posita cōiunctione &, inter tam & hoc, legunt, Tam & hoc gentes humana: incepti meo quidem iudicio. Paulò post, existimata, pro æstimata, contra fidem exemplariorum, Et: Haud in magno equidem ponam discrimine: pro, haud equidem in magno ponam discrimine: quæ compositio haud paulò concinnior auribus tinnit. Rursus disidentes, pro desidentes. Et, Inde tibi, tuæque Reipub. pro, Vnde tibi: Ita, inde fœdum pro, Vnde fœdū. Et, seræ avaritia luxuriæque: pro serò avaritia luxuriæque, quo in loco alij ciuitatem ad iecere. Non erat difficile ad hunc modum pleraque alia commutare: sed haud scio, liceatne hoc in tam eximio authore absque scelere. Certè mihi licere neutiquā existimauit: etiam si non omnia hæc reijcimus. Quapropter paulò religiosius negotium tractabimus: nec nisi annotatione digna (quando id maiore lectoris cōmodo fieri certum est) persequemur.

Ænea Antenoreq;, & vetusti iure hospi.) 2. H. Seruius honoratus ille grammaticus ad hoc Virgilij carmè, Antenor potuit medijs elapsus Achiuis Illyricos penetrare finis. ita ait: Antenor & Aeneas, teste Liuiò, patriā prodidisse dicuntur. quod Virg. tangit, se quoq; principib. permixtum agnouit Achiuis. Hæc ille. Eam Seruij opinionem, quantum ad Virgilium attinet, eleganter sanè, nec minus eruditè refellit Christophorus Landinus. Neque enim veri simile est (inquit) voluisse poëtā, eum virum quem omni laudum genere ad diuinitatem vsque extollere contendat, vel minima infamie suspicione deturpare. Idem ego de Liuiò sentio. Quam enim conueniebat, eum qui tantopere, ac post tot eximios scriptores rem Romanam scriptis suis illustrare in animo habebat, talè quid de origine testari? Miror autem vt Seruius hæc Liuij verba legerit, nā vt nos ea habemus, nulla prorsus mentio prodicionis inest. Quòd autem Græcorum ante bellum fuerint hospites Aeneas & Antenor, maiestatem humanitatemq; patriæ illustriorem reddideret. Et quòd Helenæ reddendæ, per summā iniuriam ereptæ, authores dicantur, officio bonorum virorum functi plus cæteris ciuib. mihi videntur, iustusq; eorum commonstratus animus. Antenor sanè ab Homero Iliad. lib. 3. aduersus Alexandrum Priami filium differens introducitur, acerbā iniecta contentione vt Menelao vxor restitueretur. Aeneas verò ab eodē Poëta, quantumuis Troianis iniquo, multis locis eximie laudatur: præcipue verò Iliados 20. lib. vbi Neptunus à pietate Æneam commendat, sollicitusq; de eius vita, Junonè affatur conclusè his verbis:

Νῦν δὲ δὴ ἀνεύχο βίη σπέρσει ἀνάξει,
καὶ παίδων τοῖσιν μέλεισιν ἔνεωσται.

Atq; inde Virgilius laudandi celebrandiq; Æneæ occasionem mihi sumpsisse videtur, quippe qui alterum carmen in Æneidos librum tertium, vt pleraq; alia, traduxerit: Et nati natorum, & qui nascuntur ab illis.

Et duces reges Philemene ad Troiā.) 2. A. Annotatit hoc Sabellius quoq;. Carmen est ad finem Bœotiae:

παθλαζόνων δὲ ἤγειτο πυλαμῆνε· Ἐλάσιον κῆρ' ἔξ ἐνεπών.

Vnde Pylamene legendum, non Philemene, planè conuincitur: Pylamenes autem Paphlagonum dux, à Menelao occiditur, vt narrat Homerus Iliados quinto.

Super Numicum flumen.) 3. C. Vide num legendum Numicum, dicente Ouidio Metamorphoseos lib. vltimo, In freta flumineis vicina Numicis vndis. Astipulate ad idem Plinio lib. 3. cap. 5. Grammatici hoc de nomine in diuersas abierte sententias. Quidam aiunt eundem esse fluium Numicum & Numicium. Quidam Numicium appellandū censent, & Numici apud Latinos per syneresin dictum pro Numicij. Verum res non est tanti.

Ascanius Æneæ filius.) 3. C. Æneas duas habuit vxores: in Asia alteram, Priami filiam, Creusam nomine, ex qua Ascanium sustulit, fugæ paternæ comitem. Alteram in Italia, Lauiniam Latini Regis filiam, ex qua alterum genuit filium, qui Syluius nominatus est, ea de causa, quòd in sylua natus sit. Nam Lauinia post Æneæ mortē, cum priuignum Ascanium timeret, & prægnas ab Aenea relicta esset, ad Pastorem Tyrrhenum cōfugit, apud quem Syluius & natus & entritus est. Ascanius autem nouerca Lauiniae urbem Latiniū tradens, ipse sibi Albam condidit. Porrò Dionys. Halicarnas. eidē inquit Ascanio ex Creusa nato fuisse filium Iulium, qui Ascanio mortuo imperium Albæ possidere voluerit, sed populum Albanum id ad Syluium detulisse propter Italiam matrē, Iulo tradita regni loco sacra quadā potestate, honore videlicet imperij, periculis vacuo, qui ad suā vsq; ætatem, vt idem ait, durauerit. Casaremq; dictatorem in eo mirifice floruisse. Hunc Syluium Liuius Ascanij filium credit. At Seruius Grammaticus ac Dionysius, Aeneæ, & ex Lauinia. Eusebius etiā in Chronicis Dionysio conformia de Iulo refert. Error itaq; in Liuiò duplex videri potest: & quòd Syluium Ascanij filium putarit, cum esset Aeneæ posthuma proles, vt Maro inquit lib. 6. & quòd eundem Ascanium ac Iulum crediderit, cum Iulus Ascanij fuerit filius. Quidam tamen Ascanium etiā Iulum vocantur putant, quorum ex numero videtur fuisse & Virgilius: Dextræ se paruus Iulus implicuit, sequiturq; patrē non passibus æquis, & Ouidius binominè vocat Ascanium: & sæpè pater atq; filius idem habuere nomen.

Quæ ab situ porrectæ in dorso vrb.) 3. D. Quidam in dorsum habent libri, sed æquè in obscuro manente sensu. Videtur autem in dorsum dictum perinde atq; diceret, in longum atque dorsum est.

Agrippa inde Tyberini filius.) 3. E. Post Tyberinum Liuius ac Dionysius Agrippam ponunt, at Ouid. lib. 14. Metamorphos. Remulum subiicit. Post Agrippam verò Dionysius Alladium, Liuius Romulum Syluium. Idem Liuius ac Dionysius post Atentinum Procā ponunt, Numitoris ac Amulij parentem. Ouidius eodem libro Palatinum: at in quarto Fastorū libro, similiter Procā, vt alij, quæ differētia num inde acciderit, quòd vni varia fuerint nomina, an scriptorum errore, dubiū relinquimus, maximè cum Ouidius ipse sibi pugnet, idq; non in soluta oratione, vbi facilius erat error, sed in carmine, quare ego de his plura differere superfedeo. Typū tamē lectori oppidò vtilè subnectere placuit, in quo quatuor classicorum variationem vno intuitu conspiciamus.

D Typus

TYPVS XV. REGVM ALBANORVM EX III.

SCRIPTORIBVS:

	Liuius,	Ouidius,	Dionysius,	Eusebius.
1	Æneas	Æneas	Æneas	Æneas
2	Afcanius	Afcanius	Afcanius	Afcanius
3	Syluius	Syluius	Syluius	Syluius Æneæ filius
4	Æneas Sylu.		Æneas Syl.	Æneas Syluius
5	Latinus Syl.	Latinus	Latinus Syl.	Latinus Syluius
6	Alba	Alba	Alba	Alba Syluius
7	Atys	Epitus	Capetus	Syl. Athis siue Ægyptus.
8	Capys	Capys	Capys Syluius	Capys Syluius
9	Capetus	Capetus	Capetus	Capetus Syluius
10	Tyberinus	Tyberinus	Tyberinus	Tyberinus Syluius
11	Agrippa	Remulus	Agrippa	Agrippa Syluius
12	Romulus Syl.	Acrota	Alladius	Remulus Syluius
13	Auentinus	Auentinus.	Auentinus	Auentinus Syluius
14	Proca	Palatinus	Procas	Phocas Syluius
15	Amulius	Amulius	Amulius	Amulius Syluius.

Cum in omnibus his tantam videam differentiam, annos omittere placuit, quos etiam Liuius omisit. Dionysius ac Eusebius posterunt, sed nequaquam in omnibus consentientes. Qui autem omnino scire velit, quid de ijs sentiam, videre poterit quas in Dionysium scripsimus annotationes, clariusque in Chronologia. Hæc ad hunc auctorem nunciat.

Ut haud procul esset, quin Remum agnosceret.) 5. A. Lectorem admonere volumus, videat num hic orationi aliquid defuit: nam his verbis continuè annectit, Ita vndique regi dolus neccitur, cum de dolo nulla præmissa sint, quæ hanc conclusionem inuenit consilia. In Dionysio hæc omnia pulcherrimo explicantur ordine, ut hæc nimia breuitas mihi non possit non esse suspecta.

Nouos transiit ille muros.) 5. E. Murum appellare videtur muri ac fossarum designatione: nisi quis murum ex ligno factum intelligat. Lapideo enim muro primus Tarquinius Priscus urbem cinxit, ut postea dicturus est Liuius. At hæc opinio Dionysio quoque suspecta est, mihi fabule similis videtur.

Herculem in caloca Cerione interempto.) 6. F. Quod Liuius præcis illis leuiter memoratis, ad noua sui temporis festinari, fortassis ratione habet. At quod de ara maximam tantam refert fabulam, omittis longè magis necessarijs, nullam meo quidem iudicio exultationem recipit. An non ad rem magis erat, Iatas à Romulo leges referre, ut facit Dionysius, quam Euandri cum Hercule colloquium? Si Herodotus tale quid designasset, quam clamasset spurcus aliquis, Et quicquid Græcia mendax audeat in historia? Sed scilicet Liuium excusant hæc verba, fama est, ita memorant, ferunt. Herodotum non iuuant *ὅς ἄλλοις, ἢ το λείγοντι, ἀγὶ ἐμοὶ λείπονται*, & si qua sunt similia. O numen populi Romani.

Cenitenses, Crustumini, Antennates.) 7. F. Plinius lib. 3. cap. 5. vbi de oppidis in Latio deletis, Crustumini, Cæninam, ac Antennam ponit. Paulò ante autem vbi de Tyberi, Crustumini agrum nominat, ac à Veienti agro eo flumine diuidi perhibet. Dionysius lib. 2. Crustumini, alibi Crustumini vocat. Ita apud me hoc nondum definitum, verum melius dicatur. Hi autem, ut Sabini populi in Latio fuerunt, non in Tuscia.

Fabricato ad id aprè ferulo.) 9. A. Nicolaus Perottus in verbo Feretrius Iupiter, multis modis redarguit, qui hoc loco ferulo legunt, pro pheretro: reprehendens etymon quoque huius verbi, cum à Plutarcho, tum ab Felto Pompeio memorie proditum. Porro quam verè id faciat, non est huius loci ut plurim. profequamur. Dionysius lib. 2. putat erisarià Græcè hunc Pheretrium Iouem nominari posse, *ἡρῆταιος, ἡρῆταιος, ἡρῆταιος*.

Additur fabula quod vulgo Sabini.) 9. E. Omnes in dandici casu legunt fabula, quasi quæ præmisit author

de cæde Tarpeia, fabulam videri velit. Itaque ego in nominandi casu fabula legam, ut sequentia fabulam vocet, non præcedentia. Sanè quæ sequuntur verba, obscura sunt, cum ait: Eo scuta illi pro aureis donis congesta: nisi eo exponas pro ideo. Item deinde, ex pacto decreto vix intelligitur syntaxis.

Ab Romanis Hostius Hostilius.) 10. G. Dionysius Lucumonem Tuscum Romulo adiutorem adhibet. Vnde & equitum vna centuria Luceres nomen habet, ut author est M. Varro. Liuius Lucerum originem incertam ait. Quidam Ferrulæ historie racematores Liuium inuidia in nomen Tuscum insimulant, ideoque ab eo Hostilium pro Lucumone positum esse. Mihi autem videtur Liuius hoc absque authoribus non fecisse: at quibus nescio: neque enim facile scitu est.

Equum Curtius in vado statuit.) 11. B. Hæc lectio, si quidem verusta est, maximè placet. Sabellitus tamen, eques Curtium, pro equo Curtium in vado statuit, legendum putat. Carterum ab hoc Metio Curtio, an ab M. Curtio, de quo lib. 7. postea Liuius fabulam narrat, lacus nomen habeat, incertum est.

Ut tamen expiantur legatorum iniuria.) 11. C. Considerandum lectori, quomodo legatorum iniuria, regisque Tarj cædes, expiata sint per fœdus inter Romam Latinumque urbes renouatum.

Circa densa obsita virgulta.) 11. D. Hæc verba velut in parenthesi posita, obscurum habent sensum, duramque compositionem, & duo adiectiua vni substantiua apposita videntur.

Velut agmine vno irrumpit.) 12. E. Coloniam factam Fidenas Dionysius scribit, Liuius hoc loco omisit: in Tullo tamen Hostilio coloniam nominat, cum vbi antea facta fuerit, dixisse oportuerit.

Ad Caprea paludem.) 12. G. Quidam emendarunt ad Caprea paludem: quod quam bene fecerint, nihil definitio, quippe qui de hoc nomine nihil me legisse sciam.

Manauit enim hæc quoque, sed per obscura.) 13. A. Quæ obscura hæc sit opinio, nescio: certè veram esse eam puto, & multi eximij viri, ut Dionysius, Valerius Maximus, atque alij, ita credidere. In hac autem fabulosa historia de Proculi astutia, bene longus est Liuius.

Summa potestate populo permilla.) 13. D. Dionysius non vno tantum loco ait, senatū Romanum omnium rerum potestatem habuisse, præterquam creatorum magistratum, sancendarumque legum, inferendique belli aut dissoluedi. Si fortassis ceptum erat. Hæc enim tria in potestate sua populum habuisse, Liuius nusquam, quod sciam, hæc simul commemorat, rem oppidò necessariam.

Idem ius vi ademptum, & ad usurpatur verbum coniungunt, quod placet, & vi ademptum, fortassis ad Iulium Cæsarem

Cæsarem retulit, quem tamen propter Augustum nominare nõ audebat: nisi quis malit ad eius sæculi seditiones referre, quæ Cæsarem præcesserunt.

Quem Servio Tullio reg. Rom. centū post an.) 13. C. Tullio pleriq; habent libri, Aldinus codex Tullio præferat, sed malè. Tullius enim secundus Romanorum rex dictus: Tullius autem sextus. Deinde legendum centum post annos & amplius, quod idem Aldinus codex inuenit, & secuti quidam alij. Eodem etiam in loco Crotona legendum puto, accusatiuum Græcum, non Crotonam. Mirum autem hoc Liuius visum est, si ex his vrbibus quispiam ad Sabinos peruenire poterit, aut contrà, cum sit iter quinque fortasse dierum. Consimilis ratio de Ciminia sylua libro postea nono.

De se quoque Deos consulti iussit.) 14. F. De se quoq; vt de Romulo dij consulti fuerant. quod tamen Liuius nusquam antea dixit. Dionysius certè non neglexit, lib. 2. propè ab initio.

Dexteras ad meridiem partes.) 14. G. Hoc de augure intelligitur, qui orientem spectabat, auctore Dionysio: rex autem versus meridiem, vt hic ait auctor. Cætera facile intelliguntur.

Vti tu magna nobis certa ac clara.) 14. G. Desideratur verbum precor, vel quid simile: nisi quis deesse contendat. Sed hoc leuiculum.

Defunctæque dies solido anno.) 14. D. Annus apud Hipparchum) vt auctor est Ptolemæus lib. 3. *αὐτῶν τῆς μεγίστης ἀπομνηστείας.*) dies habet CCCLXV. & quadrantè, hoc est, sex horas. Hunc secuti sunt Romani Christianiq; à temporibus. C. Iulij Cæsaris. Sub Romulo autem annus decem habebat mensis: sex quidem tricenis, quatuor verò tricenis singulis diebus, qui officiebant dies CCC. ac IIII. Et à Martio initium habebat. Verùm cum is numerus neque Solis cursui, neque Lunæ rationibus conueniret, atque sæpe vsuueniret vt hyems præcipitaret æstatem, & contrà ætas hyemis occuparet tempora: tantum dierum sine vllō mensis nomine intercalabant, quantum sat erat ad pristinum cœli habitum. Hoc Numa consideras, ad decem iam dictos menses, quin quaginta addidit dies: retractisque sex diebus de Romuli mensibus, qui tricenis erant dierum, duos nouos effecit mensis, vicensim octauum dierum, Ianuariū ac Februariū. Ita annus factus est CCCLIII. dierum, quod etiam apud Græcos aliquandiu fuit. sed Græcorū ordinem Numa turbauit, vno adiecto die Ianuario, vt omnes menses præter Februariū impari constarent numero. Et Græcorum supputationi ab solido Hipparchi anno deficiebant dies vndecim ac quadraginta. Verùm quòd difficile erat quotannis intercalare cum reliquis diebus quadrantem, mensisq; ratio potius expetebatur, hunc numerum octies multiplicatum, hoc est, nonaginta dies, qui nascuntur si quadrans cum vndecim dieb. octies componatur, octauo quoq; anno interseferant per tres tricenis dierū distributū mensis. Hos dies *ἑξαβήκοντος* (nostri concurrentis) mensis verò *ἑξαβήκοντος* vocabant. Hunc igitur Græcorum modum intercalandi cum etiā Numa obseruaret, inuenit quotannis die claudicantè, nimirum eo quem ipse adiecerat. Quare tertio quoq; octennio ita inter calendos dispensauit dies, vt nõ nonaginta, sed LXVI intercalaret, compensatis XXIII. diebus pro illis qui per totidem annos supra Græcorum numerum creuerat. Hæc ex Macrobio pleraq; lib. 1. Saturnaliū, cap. 13. Quare in Liuius hoc loco paulò post legendum, vt vigesimo quarto quoq; anno ad metam eandem solis, &c. quod in Aldino codice neglectum vidimus, iudiciõne an temere, scire nõ possum. Est autem visum nobis operæ precium, vt hanc rem paulò diffusius tractaremus, quanquam necessitas propostiti nostra non vrgebat. Reliqua qui latius scire voluerit, videat ipsum Macrobiū.

Imperitabat tum Caius Ciuilis Albæ.) 15. D. Hic apud Dionys. lib. 3. ab initio Cæcius siue Cælius dicitur,

sed codicum errore, vt in eum annotauimus. Ciuilis vero legendum est, ex quo nomine postea Chlælium fecere, & Ciuilis trifyllabon intelligi potest prima syllaba gallica diphthongo. Id nominis apud eundem Dionys. lib. 8. rectè legitur, vbi de Ciuilis fossa: & facile est ex. I. fieri in. Paulò post: Tullius præceperat suis, ne quid præter mandata agerent. Alij, nequid prius, quam mandata, legunt: quod placet, si modò, prius, & quàm, disinctè legantur.

Neq; ijs, neq; illis periculum suum: publicum imp.) 17. C. Ita habent vetustiores codices. Et sanè Liuius atque alij vetusti auctores sæpe intelligunt, sed. at quidam hoc in loco post suum, adiecerunt sed, quod quàm probem, nescio. Oportebat certè & alijs locis adijci, quid igitur auctores ommitterent?

Lex horrendi carminis.) 19. A. Lexerat (vt auctor est Dionys. lib. 3. in Tullio) quæ necari indemnati aliquem vetaret, deorumq; omnium iras precaretur aduersus eas ciuitates, quæ non in pollutos vindicassent. Hæc ille. Hanc ego à Romulo latã existimo. Liuius legis nomen non ponit: legis verba ita recitat, vt tamen hæc sequentia nihilominus lectorè turbent. Hac lege Duumviri creati, qui se absoluerent non rebantur ea lege ne innoxium quidem posse, cum condemnassent.

Et magna pars Fidenatum, vt qui col.) 22. F. Mirum videri qui potuit, cum Fidenates in Latio habitarent, eos Latine scire? quos ego quidem puto nullam aliã scisse linguam, à Roma 40. distantes stadijs, vt auctor est Dionys. Non sum nescius quosdam Fidenates origine Thufcos dicere, ideoq; nescisse Latine, sed hoc tempore colonia fuerat Romana aliquot iam ætatibus: quare nihil hi probant.

Auertere omnes à tanta seditate oculos.) 22. K. Varia hic lectio habetur. Quidam distinguunt ante auertere, & suppleunt verbum sunt, post concitati. Alij continuatè legunt vt omnes sit accusatiui casus: & nominatiui concitati, & auertere referatur, at sic ego omnium legere malim, non omnes.

Vnaq; hora, quadringentorum opus annorum.) 21. D. Ex Dionysio colligitur Albam sterisse annis quadringentis octoginta septem. Sed hæc non rotundè numerat Liuius.

Tullios, Seruilios, Quintios, Gegani.) 21. E. Pro Tullios Sabellicus Iulios legendum cenfer ex Dionysio. Ego propemodum adducor, vt vtrunq; legendum putem. Nam & Tulliorum & Iuliorum apud priores Romanos insignis mentio, etiam in Magistratibus: quanquam nomina principum familiarum vtrobique non profus conueniant. Vide etiam quid sibi hoc templum velit, quod mox subiungit.

Valuitque apud Veientes, &c.) 22. F. Inducia factæ erant sub Romulo in centum annos, sed sub Tullio Hostilio ruptæ, quippe Veientes cotnu dextro aduersus Tullum steterant, pugnauerantq;. Frustra igitur hic seruata, quæ antea ruptæ erant. Atqui ego memoria lapsū puto Liuiū.

Pugna atrox ad syluam Malicisam.) 22. G. Hanc alij Malitiam, alij Malicisam, alij Malitiosam vocat. In Dionysij codice verso legitur Malefica, quod in eum quoq; auctorem annotauimus.

Auentinum nouæ multitudini datum.) 23. E. Auentinū bis hoc loco genere neutro vsurpauit, quod nescio an quisquam alius, sed sæpius à libi Liuius.

Anco regnante Lucuno, viri impiger.) 24. G. De Tarquiniorum origine quædam variat à Liuius Dionysius, quæ vt facilius intelligatur, Liuij opinionem huc in typum sub oculos coniecimus lectori. Molestia sanè genealogiarum ratio, & quæ etiam

exercitatos sæpe tur-

bat.

D 2

Demaratus

Class. sex.	Census	Peditum centuria	Equitum centuria	Arma omnia ex aere, Galea, clypeus, ocrea, lorica.
I.	100000 Aeriis 10000 Drach. 1000 Coron. 100 Minæ.	LXXX.	XVIII. Fabrorum II. Has duas fabri- rum cent. Diony- sius adiecit secun- dæ classis, Liuius prima.	Tela Hasta & Gladius.
II.	75000 Aeriis 7500 Drach. 750 Coron. 75 Minæ.	XX.		Arma Galea, scutum, ocrea. Tela Hasta & gladius.
III.	50000 Aeriis 5000 Drach. 500 Coron. 50 Minæ.	XX.		Arma Galea & scutum. Tela Hasta & gladius.
IIII.	25000 Aeriis 2500 Drach. 250 Coron. 25 Minæ.	XX	Tibicinum, &c. II. Duas facit Diony- sius, Liuius tres. & hic quintæ adiecit classi, ille quartæ.	Arma Scutum ait Dionys. Tela Hasta & verutum: quamquam in Diony- sio pilum legitur.
V.	11000 Aeriis 1100 Drach. 110 Coron. 11 Minæ.	XXX.		Tela Funda ac lapides missibiles.

VI.

Capitecensurum I.

Minis ac drachmis supputat Dionysius, ut author Græcus: Liuius verò asibus, qui erant ex aere. Quadrat autem ratio utriusq; authoris cum Gulielmi Budæi viri doctissimi supputationibus. quæ propter eorum Francorum ætimationem ordini proposito iniecimus, oppidò aptam, ut huius quoq; ætatis pecuniaria ætimationem haberet lector. Minæ singulæ decem coronatis, coronati verò singuli decem valent drachmis. Drachmæ porro cum denarijs Romanis idem habent pondus, quare denis valent asibus, ut denarij. Est itaque hæc diuisio per totum denaria. Et priorum quidè quatuor classium numerus in diuisione habet centenarij quadrantis, at quintæ, prioris dimidium apud Dionysium, apud Liuium minus, ait enim: Vndecim millibus hæc classis censebatur. nisi & hoc corruptum quis putet, quod equidem suspicor & legendum duodecim millibus, pro vndecim millibus. Duas fabrium centurias Dionysius secundæ adiecit classis; ut dictum est, Liuius primæ. Cæterum tibicinum, cornicinum, & accensurum centurias Liuius tres facit, Dionysius duas. Et hic quidem quartæ adiecit classis. Liuius quinta. Porro in armis ac telis non multum discriminis habent. In quartâ classe Liuius ait arma mutata, nec adijcit quo pacto: Dionysius eis scuta data scribit. In vniuersum igitur erant classium centuria CXCIII. authore Dionysio. Et cum totum curarum bellorumq; onus à pauperibus in ditēs inclinatum esset, commodo illo leuauit mitigauitq; eorum indignationem Seruius, quod ditēs fecit verè reipublicæ dominos, quippe penes quos erat maxima populī potestas, quæ est de suffragijs ferendis. Valebant enim suffragia non viritim, sed centuriatim lata, qua in re vincebant equites cum sola prima classe. Equites enim primi vocabantur, quibus erant XV. Centuriæ; dein prima classis quæ octoginta habebat centurias: atq; hi simul consentiebant, reliquas classeis omnes, tribus vincebant suffragijs, quando quidem ipsi erant centuriæ XCVIII. reliquæ XCV duntaxat.

Equites enim vocabantur primi: octoginta inde. 29. D. Hic locus in plerisque Liuij codicibus corruptus inuenitur. Distingnuendum enim ante octoginta. A. Idem etiam codex adiecit, primum, post verbum centurie, quod non habent alij codices, nec mihi sanè placet. Porro quæ sequuntur verba videtur nescio quid desiderare, cum ait, Ibi si variaret. Neque enim sequitur, tū, vel quid simile, & esset effugium: sed quod lectoris animo, imò meo, satis facerem, haud erat: ideoq; ea studiosis discutienda relin-

quo. At quod de tribuum diuisione in quattuor vrbis loca, obscure quidem Liuius, sed clarè Dionysius explicat, nō magnam habet difficultatem. Quod verò de XXXV. tribubus apud Liuium obscurum, apud Dionysium etiam non discussum, lectori conijciendum relinquo. Multa sane eiusmodi etiā nostra ætate in vrbibus sunt. Verū à nobis hæc indicata duntaxat, ut admoneremus studiosos quo iudicio authores sint legendi. Magna enim lectori turba oppidò quam facile quædam transilimus quasi bene intellecta: sed vbi penitus introsperimus, dii boni, quantum non nunquam absumus à vero scopo? Sed hercledè verum est quod vulgò dici solet, Nesciētibus viam omnia etiā inuita, viam esse.

Ea erant onessio, caput rerum Romam 30. H. Si confessum erat Sabinis etiam Romam caput rerū esse, quorsum attinebat hunc patrem familias bouē Romam adducere? Itam cum Latinorum pramiserat, cur Sabinus subiungit nisi Sabinos à Latinis non distinxerit Liuius, ut videtur aliquot locis. Item paulò post, Infinita valle præterfluit Tyberis: ambiguit, ad priora ne ea verba referenda, ut à sacerdote Rom. dicta hospiti Sabino: an ad posteriora, ut Liuij historiam recitantis. Porro Dionysius Dianæ hoc templum in Auentino fuisse scribit (quem lib. 3. decem & octo stadium facit in circuitu: at lib. 10. stadium 12. si codices non fallunt.) Hinc Valerius Max. lib. 7. cap. 3. Auentinensem vocat Dianam, vbi eandem recenset historiam, aut fabulā potius. Certè Dionysius bouis non meminit, non neglecturus si veram credidisset.

Arunus Tarquinius & Tullia maior. 31. B. Ex Dionysio rectè hoc emendauit Antonius Sabellicus: maior enim legendum, à nobis repetitū, quod à quibusdam hoc neglectum vidissemus, & præcipue à Valla.

Neque enim ad ius regni quicquam præter vim. 33. A. Atqui si hic Lucius filius erat Tarquinij Prisci, ut credit Liuius, videtur aliquid iuris habuisse. Quod si quis dicat, ius regni in populi erat potestate: quid ergo populus Tarquinio non eripuit?

Deiectus ad caput aquæ Ferentinæ. 34. C. Hoc loco caput aquæ Ferentinæ vocat: at lib. 2. caput Ferentinum, vbi Aetius Tullius Volscorum imperator suos excipit. Rursum lib. 4. satis liquet Volscorum olim fuisse oppidū, ac Hernicis datum à Romanis, anno ab Vrbe cōdita 542. Itaq; lib. 7. Ferentinum Hernicorum oppidum ait, quod captum à Romanis ante Manlij singulare cum Gallo certamen scribit Liuius. Plin. lib. 3. cap. 5. Ferentinum inter

Hetruria oppida prope Fesulas ponit: & paulò post Ferentinates ex Falerno agro numerat: vt non planum sit quid de hoc definiendum. Strabo lib. 7. Ferentinum vocasse videtur in via latina. Meminit & Horatius Ferentini lib. 1. epist. ad Saenam. at Ferenti lib. 3. Carminum, Ode 4. nihil ad hunc locum. Lib. item decimo in Samnio Ferentinum Liuius locat.

Vt ex binis singulos faceret, binosq; ex sing.) 34. I. Mirus sermo, & qui vix intelligatur, cum res tamen nullam habeat difficultatem. Vide num binis pro dimidiatis intelligat. Illud autem ita geminatis manipulis centuriones imposuit: dubium an solos Romanos intelligere debeamus. Denique quod proximo sequitur verum, ni degeneratum in alijs, huic quoque decori offecisset: ambiguum ad quod verbum referas degeneratum. Et paulò post diuendita præda, rectius alij legunt, quam diuendo prædam. Et quadraginta auri argentiq; talenta ita intelligo, tatum videlicet auri argentiq; fuisse, vt in pecunia fierent XL. talenta.

Sextus filius eius, qui minimus ex tribus.) 34. K. Quidam codices habent, qui minor ex tribus, quod propter latinam alij emendarunt in minimis: quanquam idè error esse poterat in maior ac maximus. Dionys. sanè non vno in loco duntaxat Sextum ex trib. Tarquinij filijs maximum natu perhibet, idq; multis ac dignissimis argumentis. Sed hoc lectori iudicandum relinquimus, quale etiam illud de Collatino Egerij, vt ait Liuius, filio, cum temporum ratio non admittat eum Egerij filium fuisse sed nepotem. Inducit enim ipse Liuius hunc iuuenem vt reliquos. *Quin si vigor* (inquit) iuuentè inest, cõfiscemus quos? Hæc eò pertinent, vt studiosus lector videat quàm circumspectè scilicet Latini scripserint historias in Græcos vbiq; debacchati scriptores: vt non cauiliter in testim de Sibyllinis libris, quorù toties postea mentio fiet, historiam sub hoc rege, à Litio prætermissam, Itaq; Pomotina manubiæ.) 36. H. Quidam Pomotinæ mutant in Pontinæ, cum auctor loquatur de Sueffa Pometia, vt supra patuit. Nisi quis Pontinam eandem

cum Pometina esse contendat.

Qui XL. millia pondo argenti seposita.) 36. H. Quidam libri LX. millia pondo habebant, sed non placet. Comparatio enim hic per 40. procedit. Ceterum statim post verbum, scribit, non puto ponendum relatiuum, quam, sed continuè inferendū appositiuè. Summam pecuniam neque ex vnius tum vrbs præda, &c. Porro XL. talenta summam coronatorū faciunt 24.000. At XL. millia pondo argenti 40.000. coronatorum. Ideoq; Fabio plus tribuit Liuius, qui summam longè minorè posuerit. Dionysius autè ait in eius oppidi præda tantum auri argentiq; capri affuisse, vt singulos milites quinas argenti minas accipere contingerit: quæ verò deis decumata fuerit pecunia haud minus fuisse quadringentis talentis. Quinas argenti minas quinquagenis æstimamus coronatis, Budæana supputatione: CCCC. verò talenta ducentis quadraginta millibus coronatorum: quæ summa multo minor est Pisonis summa, decuplo tamen maior Fabij.

L. Iunius Brutus Tarquinia sorore regis.) 36. K. Dionysius hanc amitam regis facit, Prisci Tarquinij filiam, id quod verisimilius est. Et Tarquinium superbum non multo maiorem natu fuisse Bruto: Imò Bruti filios cum Tarquinij filijs propè eadem fuisse ætate, ex coniuratione postea patet. Nèq; obstat quòd missus sit Brutus cum duobus Tarquinij Superbi filijs Delphos: nam etiam senior pro fatuo duci poterat. Quanquã ea de re cum nemine contendere velimus: ambigua enim plerunq; genealogiarum ratio.

Regnatum Romæ ab condita vrbe.) 39. D. Et in summa & in partibus huius numeri optimè conuenit inter Dionysium ac Liuium: scus apud Eusebium cuius supputatio quatuor deficit annis, quanquam ipse fatetur tribus variatum annis apud auctores. Præterea decem annos Seruio Tullio ademptos, tribuit Tarquinio Superbo. Nos Litium ac Dionysium potiores habemus hac in re auctores, vt ex proposito Romanam scribentes historiam.

F I N I S.

IN T. LIVII LIBRVM SECVNDVM, HENRI

CHI GLAREANI LORITHI ANNOTATIONES.

HOC secundo libro, præter historia variationem, qua pleraque Liuiò aliter quàm Dionysio ordinata sunt, etiam hoc erroris lectorè implicat, quòd vsque ad primum Decemuirorum annu in Liuiò tres deficiant anni, qui in Dionysio bene habent: quod vt lectori manifestum faciam, subiungenda hæc existimaui. Dionysius atq; Liuius in Consulium nominibus, quod ad primos duos attingit annos liberatè Vrbs conueniunt, in tertio ac deinceps differunt. Nam Dionysius tertij anni COSS. asserit P. Valerium Publicolam tertium, ac M. Horatium iterum. Liuius pro Horatio P. Lucretium ponit, quod nomen mihi suspectum. Quarti anni COSS. T. Herminium, ac S. P. Largium Dionysius ponit, viros in necessitate Vrbs, cum ab Hetruscis oppugnaretur, extrema ausos. hos Liuij codex omittit, tempore, vt puto, iniuria, ac eius anni COSS. ponit Marcum Valerium Publicolæ fratrem, ac P. Posthumium, qui fuere quinti anni COSS. Itaque in sequentibus annis præuertit Liuius anno vno Consulium nomina. Arvigésimo ab Vrbe liberata anno, in codice Liuij rursus omitti sunt Consules duorum annorum, qui sunt apud Dionysium. Et prioris quidem anni Q. Sulpitius Gamberinus. Ser. Largius Flavius, sequētis verò, C. Iulius, P. Pinarius. Sanè horum duorum annorum binos omisso COSS. satis luculenter conuincit summa annorum à Liuiò lib. 3. posita de reip. mutatione sub decemuiris. Quòd verò quartus annus ab vrbe liberata in Liuiò desideretur, ex Plinio facile

ostendi potest, qui lib. 35. cap. 3. ait, App. Claudium cum P. Seruilo COSS. fuisse anno ab Vrbe condita CCLIX. qui apud Liuium (siquidem quarti apud Dionysium anni Consulium nomina omiserimus) esset CCLVIII. vt supputanti perspicuū fuerit. Ad idem ostendendum iuuat, quod Cicero de claris Orat. ait, decimo ab Vrbe liberata anno COSS. fuisse M. Tullium cum Ser. Sulpitio, qui omisis Dionysij COSS. fieret nonus apud Liuium. Hæc fortassis nimium curiosa aliquibus videri poterunt: at cum videam apud magnos auctores eius rei curam non omittam, & lectores in his sæpenumero cum nõ parum remorari, tum etiam torqueri, annotare ea placuit. Optimus quisq; lector pro suo in nostros labores candore boni consulat.

Inuitum se dicere hominis causa.) 41. A. *αεγατιπλῆθειν* hoc est, sed Dionysius longè verisimilius hæc narrat. Quis enim credat quenquam eijci è ciuitate propter nomen? Quantumuis rhetoricetur Liuius, mihi quidem his rationibus non persuadebit.

Et tanquam ad id.) 41. D. Illud, ad, omittendum censeo, quanquam alij aliter construunt.

Premium iudici pecunia ex arario.) 43. A. libro secundo de bello Macedonico, & eiusdè Decados lib. 9. liberi iudicis præmium erat C. millia grauius æris, serui autem XXV. millia æris & libertas. Hic nihil definiunt de pecunia scriptores. Salustius in immensum auget de bello Cætilinario. Seruo (inquit) libertatem & tertertia centum: libero impunitatem eius rei, & tertiorū ducenta millia. quæ

lia, quæ summa liberi quintuplo est maior, serui decuplo, si codices non errant. Fortassis autem seculum ditius, & pericula grauiora visa magistratibus, hoc effecerunt. Certum igitur est, tempore variatum esse hoc precium, quod pluribus locis in Livio ostendi potest.

Præerat Aruns Tarquinius filius regis.) 43. C. Aldinus codex emendauit præerat, sed præerat malim. Nam proxime antecedit, equitem hostium agminis ita primū fuisse ante peditatum, vt Brutum cum equitatu Romano ante Valerium, qui peditatum ducebat.

Salis quoque vendendi arbitrium.) 45. A. Dicere vult, salis quoque vendendi arbitrium concessum esse priuatis, adempto omni sumptu. Sed lector genus hoc dicēdi consideret.

Sp. Lartium, ac T. Herminium.) 45. E. Legendum pu- to Sp. Largium, vt paulò post in exemplaribus plerisque legitur, & postea T. Largij multa mentio.

Veris que in Lucretiū Hetr.) 46. I. In Valerium legendum est. Nam Lucretius à Nauia porta, vt Sp. Largius à Collina dextra læuaque aduenere, vt attentè legenti clare patefecit.

Bonis vendendis, bona Porſenæ.) 48. K. Distinguentū post bonis vendendis (si modò hoc adiectiuum non est, nā in plerisque libris non legitur) vt quod sequatur, sit velut declaratio eius quod præcedit, cuius tamen expositio rurſus subnectitur, Bona Porſenæ regis vendendi: id est, bona hostiliter vendendi. quæ si belli tēpore orta est, quæ drare videtur: fin in pace, certè mitius principiū habuit, quàm titulus ille præ se ferat. Porrò nō ita multo post ita lego: Ea deinde, ne populo immisso diriperetur hostiliter, venisse, bonaque Porſenæ appellata. Vt sit distinctio post venisse, & verbo bona, cōiunctio que, adhærens, nō relatiuum, quæ, atque ita quidam habent codices. Itaque legit D. Erasmus in adagio, Bona Porſenæ.

A lacu Regillo.) 49. D. Quidā ab vrbe Regillo legunt, quidam à Regillo omisso lacu. Ceterum lacus Regilli meminit Plin. li. 33. cap. 2. Dionys. lib. 5. Regillum vrbem facit, quā rurſus li. 11. non ita longè ab initio, Roma distare ait centū ac quadraginta stadijs, esseque ad Tyberim fluiuium. Idem lib. 6. fatetur lacum esse, vt Livius paulò post vbi de pugna ad eum facta. Potest autē fieri vt & vrbs & lacus id nominis habuerint. De Claudiorum familia, cuius hic Appius author, lib. 4. copiosius dicemus.

Agrippa Menenio, P. Posthumio coss.) 49. E. Legendum P. Posthumio II. coss. quippe qui biennio antè fuit rat coss. cum M. Valerio.

Pometia & Cora ad Auruncos deficiunt.) 49. E. Auruncos per diphthongum, au, legendum pu- to. Sunt autem veteris Lacij, quod à Tyberi Circeios vsque erat, incolæ, teste Plin. lib. 3. cap. 5. Mirum autem de hoc bello nihil meminisse Dionysium. Præterea id magis mirum, cum ait: Arūci passim principes securi percussit, sub corona venierunt coloni alij, oppidū dirutum, ager vānijs. At non post anno legati eorum Romanos Volſco agro decedere iubent. De Pometia idem dubium nisi quis Sueſſam Pometiam Volſcorum dicat fuisse vrbem quam Tarquiniū Superbus diruit. Pometia autem Latinorum, cuius Plin. meminit lib. 3. cap. 5. vbi de oppidis quondam in Latio. At Dionys. li. 6. Sueſſam Pometiam nominat. vbi Livius Coræ atque Pometiæ meminit anno 259. ab Vrbe condita. Ceterum hoc in loco idem Dionys. de Sabinis bella refert, magis meo iudicio verisimilia, & hoc, & sequente anno.

Coss. Ser. Sulpitius, M. Manlius Tullius.) 51. B. Quidā codices pro Seruio Seruilius habebāt, sed errant. Seruius enim prænomē est, Seruilius nomen. Rurſus alij Tullius mutarunt in Tullus. At illos refellit Cicero de Claris Oratoribus, vbi mortuorū laudationes carpit. Vt si ego (inquit) me à M. Tullio esse dicerem, qui patritius cum Ser. Sulpitio coss. anno decimo post exactos reges fuit.

Tarquinius Superbus quanquam iam etate ac vi.) 51. C. Rurſus apertè negat Livius, sed frustra. Nam Dionys. li. 6. negat parentem Tarquiniū huic adfuisse pugna, quippe iam nonagenarium. Filium autem Titum cum

dictatore cōgressum, Sextum etiam hac pugna occisum, quem Gabijs perijſſe Livius ad finē libri primi scriptum reliquit. Hoc in loco Livius Tarquiniū filij nomen omisit, vt variatum in historia hoc non dubitem.

Coss. Q. Cœlius, & T. Lartius.) 52. I. Largius iterū legēdum pu- to, vt supra de Sp. Largio admonuimus. Et de his coss. multa mentio apud Dionysij lib. 5. sub finem.

Romæ tribus vno & xxx.) 52. K. Impudens hac menda est. Tempore Coriolani xxx. erant tribus, quarū xii. eum damnarunt, ix. absoluerunt. Tempore Liuij erant xxxv. Et ipse postea plus nouem additas scriber ad has quas hoc loco numerat. Legendum igitur vna ac xx.

M. Lectorio primipili Centurioni.) 55. C. Primus centurio etat (inquit hic noster author lib. 7. sub finē) quem nunc primipilum appellant. Dionys. autem lib. 9. ait centum ac sexaginta milites subesse primipili imperio, si codices non fallunt, quod suspicor. Vegetius lib. 2. cap. 8. Vetus autem, inquit, consuetudo tenuit, vt ex primo principi legionis præmoueretur ceterio primipili, qui non solum aquilæ præerat, verum etiam quatuor centurias, hoc est, quadringentos milites in prima acie gubernabat. At rurſus Livius li. 4. de bello Macedonico ait, in pugna qua T. Sempronius coss. aduersus Boios confixit, Q. Victorium primipili centurionem, & C. Atinium tribunū militum ad præsigniferis signa in hostes iniēcisse. Et Salustius in Iugurthino bello, vbi de A. Albino capiēdo, ait: Ex centurio primipili tertie legionis. Ex his videtur primipilus nomen & centurionis esse, & ordinis in legione. Quare hoc in Liuij loco quidam primipilo, quidam primipili legunt, quod lectori iudicandum relinquo.

M. Valerium dictatore Volesi fil. creant.) 57. A. M. Valerius Publicolæ frater Volesi filius fuit, qui in pugna ad Regillū lacū occisus est: quomodo igitur hic dictator factus? Ni Publicolam duos fratres eodem prænomine habuisse dicamus, quod equidem vix credo. Quidam pro filium legendum putarūt nepotem. Et, prouocationem patru lege, pro fratris lege: moti ex hoc quod supra Livius dixerit, quosdam scriptores prodidisse Valerium Volesi nepotem primū dictatorem Romæ fuisse, quod cum Liuii certis de causis non videatur, postea alicubi dictatorem factum, verisimile esse. At horum opinionē refellit Dionysius, qui hunc Valerium plus septuaginta annos natū scribit: quod de Publicolæ ex fratre nepote vix credibile sit, cum hic decimus sextus duntaxat ab liberata vrbe sit annus. Quare alij putant L. Valerium legendum, de quo postea in Sp. Calsij damnatione sit mētio, quem Publicolæ fratrem Dionysius perhibet lib. 8. Quidam M. Volesi filium legunt, vt hanc tollāt dubitationem, Quid ex his verius sit, lectoris iudicio relinquimus, vt pleraque alia. Porrò cum hocce Valerio, quocunque tandem prænomine Magistrum equitum Q. Seruiliū consulis Seruiliū fratrem Dionys. lib. 6. prodit, quem Liuij codex hic omittit: sed id alibi etiam facit, cum certum sit nullum vnquam dictatorem Romæ creatum absque Magistro equitum, vt tradit Dionys. lib. 5. ad finem.

Agri deinde de concordia cœptum.) 58. K. Cuius hæc seditio propter nexos cœperit vt ipse paulò antè dixit, vbi de Valerio loquitur, retulitque (inquit) quid de nexis fieri placeret, mirum est Liuium ne vnum quidē verbum amplius de nexis dicere, quomodo tandem cum ijs actum: ideoque ex Dionysio S. C. factum recitare placuit, sed ex codice vt cunq̄ Latino, nam codicis Græci copiam habere nequiuimus. Itaque lib. 6. in oratione Menenij Agrippæ hoc senatusconsilium de nexis refert: Debentes pecuniam, neque untesque dissoluere, liberari eos solutio- ne æquum censemus, ac si corpora iam aliquorum, presinito tempore legitimo, detinentur, ipsa quoque iudicamus libera. Et quicumque capti iudicij, rem suam condemnationi tradiderint, hos quoque liberos esse volumus, dānationesque eorū tollim⁹, irritasque facimus. Ac sic igitur præteriti tēporis cōtractus, qui nobis afferre visū sunt seditionē, corrigimus: futuri verò deinceps, quem admodum, & plebei, vobis Senatūque cōmuniter cōsul-

tantibus videbitur, lege quoque sanciente, ita illi se habeant. Hæc ille. Est & lex tribunitia, quam Liuius hoc loco sacram vocare videtur, ab eodem descripta Dionysii quæ apud eum lector querat, nos ad alia festinamus.

Per secessionem plebis Sp. Cæsius, & Posthumus.) 59. A. Addendum utriusque, iterum. Cæsius enim C O S s. fuit anno 8. ab liberata Vrbe, Posthumus nono. Inuenio etiam in alijs libris C. Posthumii nominatum, quod mihi placet. Nam Posthumus nomen est, non prænomen, quantum quidam codices habent Posthumus trisyllabon, ut sit prænomen, quod nescio.

Eodem anno Agrippa Menenius moritur.) 59. D. Hæc duo nomina identidem Liuius inuertit. Nam paulò antè ita dixerat: Placuit igitur oratorem ad plebè mitti Menenium Agrippam. hic ait, Agrippa Menenius. Dionysius semel, quantum memini, Agrippa Menenius dicit, ubi C O S s. creatur, deinde perpetuò Menenius Agrippa. Sed hæc non sunt tanti.

Latioque per Volscos mariusque ad Cumas.) 59. E. Satis clarè hoc loco Volscorum situs describitur. Nam Antium etiam Volscorum ciuitas fuit, ut ex fine huius libri patet. Plin. autem lib. 3. ca. 5. Volscos vltra Circeios emouet. Porro quod hic Liuius vocat Pontinum, Dionysius lib. 7. ab initio vocat Pomerinum campum, si codex non fallit. Pontinam paludem Plinius eodem capite à Circeis esse ait, & lib. 26. cap. 4. plurali numero Pontinas paludes nominat agri suburbanæ Italiæ. Pontini rursus mentio lib. 6. apud hunc authorem nostrum, anno ab Vrbe condita, 367.

Et Norbæ in montes no. colo. quæ arx in Pon.) 60. F. Norbæ Plinius meminit, ubi de oppidis claris olim in Latio, Norbanos etiam prope Lauicanos in Latio, ut nò existimem longè à Roma versus Norbam vel Pòtinum fuisse: siquidem Norba arx in Pontino esse debuit, ut hic describit Liuius.

M. Minutio, deinde & A. Sempronio C O S s.) 60. F.

Addendum utriusque, iterum: quippe qui simul C O S s. fuere anno 257. ab Vrbe condita.

Tarquinius regem qui nò tulerim.) 60. G. Atqui paulò superius de Coriolano ita inquit Liuius: Cn. Martius adolescens & consilio & manu promptus. Tempore igitur expulsi regum adhuc impubis erat, quare hæc verba Liuij personæ melius congruebant, quam Coriolani.

Ipse cum die dicta non adesset, perseuer.) 60. I. Nò persequar nunc historiæ variationem, quæ apud Dionysium longè luculentius, meo quidem iudicio, quam apud Liuium narratur. Id quod fuit necessarium ad huius historiæ lucem, omisisse videtur Liuius, videlicet quomodo iudicium hoc perlatum nouo ritu, nec antea consueto. Tù primum (inquit Dionysius) concio curiata ad ferenda suffragia à Tribunis plebis vocata est, cum antea semper centuriata vocaretur. Curiatam vocat, quando viritum feruntur suffragia. Centuriatam, quando per centurias. Centuriæ autem erant CXCIII. per sex diuisas classes, ut copiosè antea dictum est: & prima classis cum equitibus centurias habebat XCIII. Restabant igitur reliquarum classium C X V. centuriæ, hic nihil earum rerum obseruatum.

Ludi fortè ex instauratione magni.) 60. K. Ludi acti erant, sed non ritè, ideoque instaurationum. Porro hoc loco, & nouum annum, & alios C O S s. ponit Dionysius. Liuius omisit, aut eius codex iniuria temporum. Tale autè somnium Xerxis narrat Herodotus li. 7. ab initio, homo Græcus fabulam, Latinus historicus historiam scilicet.

Ludi quæ amplissimi ut fierent, Senatus.) 61. B. Et hoc loco Dionysius initio libri 8. & nouum annum, & nouos refert C O S s. In Liuij codice ea omnia omissa, ut iam diximus de priorè quoque anno.

Prægressus Iulius ad caput Ferentinum.) 61. D. Libro priorè de morte Turni Herodotij, aquâ Ferentinam appellat, hic verò caput Ferentinum. Libro autem septimo, Hernicorū oppidum Ferentinum alerit, & eodem libro, anno ab Vrbe condita 406. ad lucum Ferentinæ ait Latinorum concilia habita. Sed de hoc etiam antea.

Inde ad Latinam viam transuersis tramitibus tranf.) 62. G. Nota hic Liuij compositionem, transuersis tramitibus transgressus. Hoc loco Dionysius nouos C O S s. ponit post Circeios captos, quos paulò pòst etiam Liuius fuisse tū C O S s. fatetur. ut hic fit quartus Martij exilij annus, quem admodum ait Veturia in oratione ad filium apud eundem Dionysium. Porro in ciuitatum nominibus non conuenit illis, ut in plerisque alijs. Bolanorum oppugnationem bis describit Dionysius, sed codicum, ut puto, errore: Liuius ne meminit quidem. Plinius de veteribus Latij populis Abolanorum & Polanorum meminit, unde forsitan hic error in Dionysij codice, Tolerinorum nulla apud Liuium mentio. Plinius Tolerienfes vocat. Verù hæc omnia profèqui eius est qui commentarium, nò qui annotationes scribit.

Et ad fossas Cluilias quinque ab Vrbe. m. p.) 62. G. Nò est dubium, quin de ijs loquatur fossis, de quibus libro primo in Tullo Hostilio. eas enim fecerant Albani duce Cluilio, ut vocat Liuius, à quo & nomen habent. Apud Dionysium hoc nomen corruptè legitur Cæcius vel Cælius. Distat etiam earum fossarum utroque in loco apud utrunque authorem eadem narratur: in Liuiio quidem quinque millia passuum, in Dionysio 40. stadia, quæ totidem efficiunt millia passuum, si octona stadia mille de mus passibus, ut Plinius lib. 2. cap. 23. facit.

Sine ut priusquam complexum accipio.) 62. K. Eadem verba sunt apud Valerium Max. lib. 5. cap. 4. hinc ut puto sublecta, à nobis autè indicata, ut ex alteris altera emendarentur.

Sp. Cæsius deinde ac Proculus Virg.) 63. D. Legèdum Sp. Cæsius III. Primū enim fit C O S s. anno ab Vrbe condita 252. iterum anno 261.

Danatur Ser. Cornelio, Q. Fabio C O S s.) 64. I. Quidam codices Seruiliū, quidam Sergium habent, sed utriusque errant. Nam Seruius prænomen est, Sergius autè ac Seruilius nomina. Quidam vnam literam S. ponunt suspensentes naso ignaros consuetudinis Romanæ. Mirum verò in Liuiio cur non in fine prioris anni meminerit S. C. de lege Agraria facti, de quo toties Dionysius. & nos paulò pòst ex eodem referemus authore.

Ut cū L. Æmilio Cæso Fabio C O S s. cre.) 64. K. Hunc annum Dionysius li. 8. ait ducentimum septuagesimum annum ab Vrbe condita: ergo ab liberata Vrbe hæctenus tres omisi sunt anni in Liuij codice, ut sapius nunc ostendimus.

Abutebanturque ijs inter semetipsos certando.) 65. A. Pusillum forsatis hoc, sed tamen ab expositoribus Ciceronis magnis quidem viris non omisum. Notare placuit, malle quosdam inter semetipsos legere, quam inter semetipsos: ut illud paulò pòst, Eternas opes esse Romanis, nisi inter semetipsos seditionibus sciant. Quidam tamen mutarunt, inter semetipsos legentes. Quidam utroque modo authores etiam magnos locutos cōtendunt, quibus cum haud quaquam pugnabimus.

Q. Fabius inde & C. Iulius.) 65. B. Legendū. Q. Fabius iterum, quippe qui quarto ante anno C O S s. fuit, item sequente statim anno. Cæso Fabius & Sp. Furius. Legendum Cæso Fabius iterum. Rursus paulò pòst quidam libri habebat, Sp. Publius Licinius trib. pleb. Sed Pub. tollendum, ut ex Dionysio patet, & res ipsa clamat.

Ducèdus Fabio in Veietes, in Equos Furio datur.) 65. C. Hic locus ab Antonio Sabellico iure reprehensus est. Quidam emendandum putauerunt, si ita legeretur: Fabio in Equos, in Veientes Furio datur. Et in Veientibus quidam nihil dignū memoria gestum est. Ita enim duo loci sequentes quos notat Sabellicus, cum hoc consonarent. Et ipse aliquando in ea fui opinione. At Dion. verba lib. 9. de eisdem C O S s. satis declarant, sequentes duos locos in Liuij codice malè habere, nò priorè. Cæsonis enim frater M. Fabius sequentis anni C O S s. exprobrat mil. Romanis, iam aduersus Veios pugnam poscentibus, fratrem suū aduersum eos scilicet hosteis desertum, & gloria priuatum militū inuidia. Verū in Liuiio hoc mirum videri nò debet, si sæpè in tanta rerū gestarum mole, iam senex historiam

texens,

texens, memoria lapsus fuerit. quod ad authoris contumeliam dictum minimè videri velim, sed potius vrsudiosos ab anxio nimium labore dehortarer.

In præsentia reipublicæ, exemplo in perpetuo.)65. K. Quidam emendauerunt, in præsentia re ipsa, exemplo in perpetuum. qui sensus haud paulo clarior est, quam si rei publicæ legerimus, & scriptura fefellit. Illud autem, in præsentia apud veteres in multo vsu: in præsentiarum autem, quo nostra vitur ætas, non item: sed apud Vallam Perotrum natum videtur.

Traditam vltro victoriam victis Equis.)66. G. Hic est locus de quo paulo antè admonuimus. Nam Veientibus legendum, & ex prioribus Liuij verbis, & ex Dionysio.

Victor, inquit, M. Fabi reuertar ex acie, si fallat.)67. A. Locus videbatur non bene habere, sed est cõuersus sermo à secunda persona in tertiam. Notandum autem est genus locutionis. Illud verò, Graduum patrem, Seruius in tertium Æneid. interpretatur *ὁ πατρὸς ἀπὸ πατρὸς*, id est, exiliètem in prælia.

Non magis secum pugnatos quam pugn. cum Equis.)67. B. Et hic est alter locus, in quo lapsum memoria Liuium existimamus, nisi temporum iniuria codicũ fides fallat: quod quidem lectori iudicandum relinquimus. Quanquam si quis pro Equis legat Veientibus, cũ Veientes hic loquuntur, non video vti quadret, sed omnino vel Liuius videtur memoria lapsus, vel ex tribus iam dictis locis primus malè habet, etiam si Dionysius contrarium dicat.

At ego iniuratus aut victor.)67. C. Dionysius ait etiã COSS. iurasse. Cæterum proximo versu legendum, Cæso Fabius, non C. Fabius, vt perperam quidam habet codices. Fuisse autem tres Fabij, M. Q. ac Cæso fratres: quorũ hic septem consulatus ordine fuerunt.

Cæso Fabius cum T. Virginio COS. factus.)67. C. Legendum, Cæso Fabius III. ex annis ab Vrbe cond. 270. & 273. quibus fuit COS.

L. Æmylius inde, & C. Seruilius.)69. D. Et hic legendum, L. Æmylius iterum, quippe qui fuit anno ab Vrbe cond. 270. Et planè suspicor ab scio aliquo pro iterum positum inde, vt qui notas non intellexerit.

Multiplicatis in arcto ordinibus.)70. G. Hoc vt splendide dictum videri potest, ita ingenue fateor me non intelligere.

CCCV. Perisse satis conuenit vnum, &c.)70. G. Hanc opinionem rectè reprehendit Dionys. Neque enim veri simile est tot eximios viros domi nullos filios reliquisse. Nam de parentibus etiam Liuius non dubitat, quippe qui paulo ante dicat: Precantur vt illud agmen faustum atque felix mittant, sospites breui in patriam ad parètes resituant. Frustra igitur hoc dictum, Vnum propè puberem ætatem relictum, & initio libri sequentis vanius repositum.

Dum celeriora essent, agebat cõsilia.)70. I. Quidam agebat, emendauerunt, malè mutato numero. Ego, vrgebat, legere malim, vt sit sensus, Inopia vrgebat in præcipitia cõsilia.

Abeuntes magistratu COSS. Genutius.)71. D. Mirum verò quo iure Genutius hosce apprehenderit COSS. neq; enim quicquam causè narrat Liuius, & Seruilius (quanquam illi, quod peccauerat, obijci potuit) strenuè se defenderat. Verum apud Dionysium clarior lógè narratur causa. COSS. enim Sp. Cassio ac Proculo Virginio S. C. factum erat, quod quia ad horum annorum historiam planius intelligendam multum lucis adferre visum, placuit nobis hic referre ex libro vtiunque Latino: neque enim codicis Græci copiam habere, vt antè diximus, potuimus, ex quo vel malè versã emendaremus, vel per librariorum corrupta restitueremus. Est autè huiusmodi decretum: Decem viros consulares creari duo maximos, qui terminos regioni publicæ ponentes, declarent quantæ eitis locari, quantumque diuidi populo oporteat: æquo autem iure ciuibus & socijs, si quam postea acquirant communiter militantes, contingentem quibusque partem secundum conuenta tradi: electionemque horum virorum, di-

tributionemque sortium, & cætera quæcumque fieri oporteat, futuro Cons. perficere. Hęc ille. Ad id statim post Cassij mortem à COSS. Q. Fabio ac Seruilio impeditum ad hos vsque annos iacuit. Id tribunum Genutium ac plebè malè habuit, quod COSS. in exequendo S. C. cessabant, ideoque in ius trahebantur. Porro quod statim subnectitur L. Æmylius & Opiter Virginius consulatum ineunt: legendum, L. Æmylius tertium: bis enim antea COS. fuit anno 270. iterum anno 276.

Vt plebeij magistratus tribus comitijs.)72. K. Quidã codices falsò legunt tribunitijs pro tributis. Dionys. hoc in loco centuriata comitia distinguit à tributis: quod centuriata fierent præcedentibus S. C. multitudine neque per curias ferente suffragia, ac post vtraque hæc, signis à numero & augurijs nihil aduersantibus. Tributa verò, quod neq; S. C. prius factò, neq; sacris, neq; aruspibus sanctis ferent, vnaque die haberent hæc. At Coriolani iudicium describès, curiata à centuriatis distinguit, quod in curiatis viritum suffragia ferentur; in centuriatis per centurias. Quæ loca si quis conferat, in altero centuriata à curiatis neutiquam distincta reperiat, in altero tributa cum curiatis propemodum eadè facta. At Gell. li. 15. cap. 27. Curiata comitia, inquit, sunt cum ex gentibus omnium suffragium fertur. Centuriata, cum ex censu & ætate. Tributa, cum ex regionibus & locis. Hęc ille. Ex quibus verbis curiata à centuriatis satis distincta sunt, at à tributis non admodum clarè. Ego coniçio curiata comitia esse, cum viritum per omnes tribus suffragia feruntur, vt de Coriolani iudicio scribit Dionys. Centuriata, cum ex censu & ætate: atque ab his non abesse vel patres vel patritios. Tributis autem solam adesse plebem, vt hinc ex Liuiò satis patet. Sed hæc, vt in alijs iam sæpè fecimus, lectoris iudicio relinquimus. Nam Liuij diligentiam in re admodum necessaria hic plane desideramus.

Volscum Equumque inter seditionem Rom. est bellum.)71. E. Hęc lectio in plerisque est libris. Quidã ita mutantur: Volsci tum Equique inter seditionem Romanam & bellum coortum, vastauerant agros.

Necylla vi dominari poterat.)73. E. Vide quàm subito mutatum dicendi genus. Ita si mulabat Appium, nec vlla vi domari poterat exercitus. Itaque quidam legerè malunt, Nec tamen vlla vi domari poterat.

Per stragem corporum armorumque euasere.)74. H. Illud quoque considerandũ lectori. Nam si Volsci vltimos Romanorũ adorti sunt, atque ex eis aliquot occiderunt, quomodo prima acies Romanorum per ea corpora sitigam fecit? Meo quidem iudicio locus inexplicabilis est.

L. Valerio, T. Æmylio COSS.)74. K. Valerio iterum legendum: nam anno 271. COS. fuit, qui Sp. Cassium quæstor accusauerat. Titi autem Æmylij patres fuit L. Æmylius ter COS. annis 270. 276. & 281.

Tanquã tertio COS. sustinenti.)74. K. Appius ditiosoni agrorum contradicebat, COSS. verò non resistebant tribunis, vt luculenter ex Dionys. colligitur, & ipse Liuius ab initio sequentis libri de Æmylio idem fatetur. Porro de Appij iudicio causam accusationis omittit, rem apud Dionysium eleganter ac copiosè explicatã, vt haud immeritò negligentia queat accusari Liuius hoc in loco ab optimo quoque viro, nedũ ab C. Calignula monstro quidem illo Imperatore, non tamen profus nullius iudicij.

Patres quoque non te, pro vilo æque an. sunt, propiti gnãt.)75. A. Vide mutatam subito oratione, ac velut ebullitum dicti superioris, ad aliud transisse. neque enim dicimus, annexi sunt propugnatorem obijci irata plebi. Nisi dicas desiderari verbum aliquod, vt, a grè ferebant, vel, indignati sunt, aut quid simile.

T. Quintus, & Qu. Seruilius.)75. E. Legendũ, T. Quintus iterum, vt sequentes eius viri consulatus ostendunt, præsertim quartus. anno ab Vrbe cond. 309. vbi Liuius numerum non omisit. Cæterum hic Seruilius tertio post hunc anno rursus fit COS. ac à Dionysio Priscus dicitur.

IN T. LIVII LIBRUM TERTIUM,
HENRICH GLAREANI LORITI
ANNOTATIONES.

QVI Vnus extinctæ ad Cremeram genti superfl.) 77. A. De Fabijs iam antea admonuimus ex Dionysio, nõ verisimile esse vnum illum dũtaxat superfluisse. Verũ id haud minus mirum, quomodo tam citò COS. fieri potuit, cum vix dum puber eo tempore esset, à quo decimus hic est annus. Cognomen eius Vibulanus fuit hoc loco apud Liuium ommissum: postea verò tertio consulatu ab Liuiio ponitur. Legendum etiam hoc loco, T. Æmylius iterum: de quo non solum nihil eiusmodi priorē consulatu dixit Liuius, sed etiam contrarium, vt priorē libro ostendimus.

Q. Fabio & T. Quintio COSS.) 77. C. Q. Fabio Vibulano iterum, & T. Quintio Capitolino tertium legedum: quod etiam Dionysius diligenter tradidit.

COSS. inde Posthumius Albus.) 78. I. Posthumius legendum, vt patet ex Dionysio, atque adeò paulò post ex ipso Liuiio, vbi refert quot COS. hostium ceciderint. Præterea Posthumius nomen mihi videtur, non prænomen, vt in eo qui COS. fuit anno ab vrbe condita 253. & 261. ommissum C. videtur, vt habet quidam libri, quod item fupscipor in COS. Posthumius anni 313. Quidam Posthumum trifyllabum aliud putant, aliud Posthumium tetrasyllabum.

Romanos cecidisse in Hernico agro M.) 79. E. Pro mille quidam repositurunt v. millia. Qui numerus vt nimis magnus videtur, ita hic nimis paruus. Dionysius enim cum P. Furio legato mille occisos ait: verisimile est aliorum non pauciores occisos tota hac oppugnatione.

Inde Romam reditum est, iustitiam rem. est. cõlum. &c.) 80. F. Alij libri habebant vt, pro inde. Fortassis autem id mutatum propter compositionem trium, est, est, est. Verũ multa similia reperias, vt id non omnino necesse fuerit mutare. Paulò antè, Et exequendo subtiliter numerum: vide num ex quo quando sit legendum.

Circuitio ac cura ædilitium plebis erat.) 80. I. Quidam amphibolon putant. Nam si post ædilitium distinguas, videtur dicere velle, Quæ cura ædilitium esse consueuerat, eam plebis nunc factam. Sed mihi sensus videtur coniunctim legendo: Quæ munia proceres obire debebant, ea ad ædileis plebis peruenisse.

Sed ne ad eundem quidè Romana mœnia.) 80. I. Dionys. ait Volcos Equosque urbem tentasse, sed frustra id conatos. Ipse Liuius paulò post Romanos ab hostibus obsessos ait: hic verò, non ausos adire Romana mœnia.

Immoderata infinita potestate.) 81. D. Quidam hæc adiectiua ad vnum posita substantiuum distinguunt, nihilo minus obscuro manente sensu. Illud autè omneis, quod paulò post sequitur, accusandi videtur casus, ac pluralis numeri: etiam si verterent pro verterentur accipi potest, omnia supplicia.

Legem sese promulgaturum vt Quinqueviri.) 81. E. In Dionysij codice hic tribunus vocatur Terentius, haud scio errorè librariorum. At idè Dionysius lib. 10. ab initio ait Romanos hæc tenus absque legibus vixisse, sententiaque Senatus atque magistratuum stetit. Itaque Tribunos pleb. postulare, vt leges scriberetur, quibus & COSS. & alij magistratus vererentur, populusque non dominatione Consulũ, magistratumque libidine, sed illis teneretur legibus, quas ipse tum legisset sanxisset. Hæc durauit, continuitque urbem vsque ad Decemvros creatos. Vnde legem hanc lib. 10. apud Dionys. aliquando clariorem quam Liuius tradidit.

Et tempore capto adortum temp.) 81. E. Captare tempus oportunitatis rei gerendæ sæpè dicitur, sed capto tempore quid sit, non Hercle intelligo, nisi capto pro captato intelligamus, aut apto legendum.

Dilataque in speciem actione res ipsa sub.) 82. G. Quidam in re ipsa legunt in auferendi casu. Quidam in spem actione: at vterque sermo insignem habet obscuritatem, non tamen inexplicabilem. Eiusmodi etiã dicendi modus est lib. 4. decad. 3. non ita multis ab initio versibus, item alibi, vt eo in loco annotauimus.

Alteri COS. datum vt orans sine militibus.) 82. H. Cũ toties eorum triumphorum discrimine vtatur Liuius, mirum nõ semel dignatũ hæc vel vno ostendere verbo quid differant. Dionys. sanè lib. 5. an. 7. ab Vrbe liberata multa de his: sed in codice nostro adeò corrupta erant, vt apponere ausi non fuimus. Aulus Gell. item lib. 5. ca. 6. ad finem quædam hac dere adfert ex vetustioribus adeò varia, vt Liuium hæc potissimum ratione, quo minus ea discerneret, deteritum crediderim.

Libri per Duumuiros sacrorũ aditi.) 82. H. Sibyllinos haud dubiè intelligit, cum tamen ne vno quidem verbo de ijs quicquam antea. Dionysius autem nec hoc loco, nec in Tarquinio neglexit.

Sic ne quid aliud actum putent, victam le.) 82. K. Et hic sensus obscurus est: puto illum plebi persuadere velle, Consules nihil aliud egisse, nihil aliud quam quo pacto legem tollant, cogitasse: nec aliud cogitent ipsi, quam victam esse legem, nisi dum in integro res sit: & quæ sequitur reliqua.

Cum discedere populũ in sessent tribuni.) 83. A. Manifestè hic vides populi voce etiam patres intelligi.

Ecquid sentitis iam vos Quirites.) 83. C. Illud iam, non omnes habet libri, sed placet. Et illud Ecquid pro an nõ positum videtur.

In Vrbe fuerat, in iuuentutem gra. in Sub inci.) 83. E. Vide hoc genus compositionis quater, reperit præpositio nem, in: quanquam quidam codices in, ante iuuentutem non habent.

Nocte Capitolium atque arcem occuparunt.) 84. K. Mirum si tam facile Capitolium capi poterat. Decebat, meo quidem iudicio, hæc verisimilius narrare Liuium, id quod Dionysius non neglexit, & loci naturam & accedendi modum paucis aperies, at non minus verè quam luculenter.

Non vulgo: tantum, vt incerto hoste præsi.) 85. A. Tantum, à vulgo disjungendum. Et mirum si soli COSS. habebant arma.

Ad id prope vnum maximè inclinatis rebus in.) 85. C. Pusillum hoc, sed non tamen negligendum, magis quibusdam placere ad, quam in. Idque codices quidam habent, nominatiu Moguntinus. Sed at, etiam quadraz.

Iuppiter Opt. Max. Iuno regina & Min.) 85. D. Hæc tria numina Romana fuisse existimandum est, quippe quæ passim imperatores Romani aut nominant, aut inuocant: vt hoc loco Valerius, & lib. 6. M. Manlius, & lib. 8. Decad. 4. Scipio Africanus. Quanquam Seruius in tertium Æneidos librum non ita longè ab initio (si modo codex non fallit) hos exhibet, Iouem, Mineruã, ac Mercurium. Item repetit in fine prope octauum libri. Libro autem secundo vbi de Laocoonte, Capitolij eadè quæ Liuius nominat, ponit numina.

Quod princeps familie suæ ausus in reg.) 86. F. Hic Valerius de Publicola loquitur, quasi iam de tritauo aut atauo, cum Dionysius lib. 11. eum filium Publicolæ fuisse dicat. Meminit & eiusdem lib. 7. idem author: quanquam lib. 6. ad lacum Regillum P. Valerium Publicolæ filium occisum refert, quod in eundem annotauimus.

In peragendis consularis officij partem.) 87. D. Ita vetustiores codices habent. At peragendi in peragendi casu legit codex Moguntinus: vtro modo legens, est sensus clarus.

De pro-

De proferendo exercitu agere.) 87. E. Hoc difficilius est. Vide autem num proferendum dicere velit, quem prolaturi COSS. erant, nisi tribuni obstarent. Itaque obnabantur propter terrores, quos auctor cōtinuo pōst subneçit.

COSS. creati Q. Fabius Vibulanus III. 88. H. Non est dubium, quin de eo Fabio loquatur, cuius ab initio huius libri mentio, & cuius bis à Liuiο omiffum cognomē est.

Cornelius, vt Romæ præsidio effet. 88. I. Quidam, Cornelius mutarunt in Cornelio, propter verbum datum, q̄ præcesserat: quasi non & verbum partiti, præcesserit, ad quod referri poterat.

Arcem Tusculanam improuiso nocte cap. 88. K. Dionys. & oppidum & arcem capta scribit, quod verifimilius puto. nisi quis Equos in hoc App. Herdonium imitatos credat. Admonuit etiam Sabellius paulò pōst de Fabio ad Columen, legendum reliquo exercitu nō relicto. De eodem Fabio, ante iam dicta verba, vi nunquā eos subigere potuit: alij legunt, vi nunquā eò subire potuit. Quid si potuere legatur, propter statim sequentia hæc verba, In ermes nudique omnes subiugum ab Tusculanis missi.

Erāt & noua exorta causa motus. 89. C. Amphibolon, in motus participio, & nomine: & noua exorta causa, in nominandi casu, & vocandi. Res digna vbi exercentur curiosi grammatici.

Omnes hæc res in vnum congruentes. 89. C. Quidam hos nominatiuos in accusatiuos mutarunt, non bene meo iudicio: Nam faciebant, verbum, nullum alioqui habebit nominatiuum.

L. Minutius inde, & L. Nautius COSS. 89. E. Pro L. Nautio legendum ex Dionysio, C. Nautius iterum: nam tertio pōst occisōs Fabios anno COSS. fuit cum P. Valerio.

Cum M. Valerio Valerij filio Volefi. 89. E. Puto eum loqui de M. Valerio Marci filio, de quo anno ab Vrbe cōdita 253. aut liberata anno nono. Cuius pater Publicolæ frater in pugna ad Regillum lacum occiditur, qui eo etiam loco Fufius dicitur. Quare legendum puto, Cum M. Valerio Marci filio. Nam Valerij filio vt legam, persuadere non possum.

Nec diurnam quietem Equi dederunt. 90. F. Valerius Max. lib. 2. cap. 2. cum Equicolis hoc bellū fuisse ait. Quare lector secum perpendat, num Æquicoli, aut Æquicolæ, cum Equis idem sit populus, an apud Valerium menda. Cum Liuiο enim concordat in nomine Dionysius. Plinius Æquicolanorum lib. 3. cap. 12. meminit. Ptolemæus Æquicolos appellare videtur. Vnde quidam Æquos cum diphthongo, vt Æquicolos, scribunt.

Cuius vmbra opaca sedes erat. 90. G. Nisi subintelligamus vt sit, sub vmbra opaca: aut per sedem, Clælij tentorium accipiamus, non hercle video quid sibi hæc verba velint.

Legionibus Dictatoris clamore significant. 92. F. Senfus est perquam obfcurus. Rem autem in discrimine esse de hostibus intelligo, quasi diceret, non ab Consulibus tantum parte res hostium in discrimine erat, sed ab dictatoris quoque parte, id quod legionum clamor satis significabat. Circundari autem verbum paulò post, pro circundati participio legitur in quibusdam codicibus.

Sequitur COSS. Q. Minutius, M. Horatius Pul. 93. A. Dionysius legit C. Horatius. Meminit & hic noster auctor quinto pōst anno C. Horatij Puluilli, mortui auguris, quem hunc fuisse conijcio.

Trigesimo sexto anno à primis trib. ple. 95. B. Dionysij supputatione hæc Liuij ratio bene habet. Nā anno 17. ab Vrbe liberata creati sunt primi tribuni. At hic annus ab eadem Vrbe liberata est quinquagesimus tertius. Si igitur ab LIII. subtraxeris XVII. relinquentur anni 36. At qui in Liuiο tres desunt anni (quod supra indicauimus) 248. 264. & 265. Quod autem continuo subneçit: Itaque cautum est vt postea crearentur: itaque duæ sunt dictiones. Sensum autem puto esse: Cautum est, vt postea crearentur, videlicet numero decem. Connexio verborum

non admodum in vsu. Ex singulis autem classibus auctiores V. innuens. Neque enim ex sexta quisquam eligebatur.

T. Romulio & C. Veturio COSS. 95. C. Si vsquam alibi, certe hoc loco Liuius Romanam historiam nimium decurtauit. Omittit enim L. Sicinij Dentati accerrimam illam aduersus COSS. actionem, vt tacet tribunorum ple. aduersus eosdem COSS. ob nimis asperum delectum, cōtentionem habitam. Vnde causam, postquam magistratu abiire, sumpsere tribuni in ius vtrunque ducendi. Est autem hic Sicinius, cuius Gellius libro secundo, cap. 11. & Plinius libro 7. cap. 28. & Valerius Maximus libro tertio, cap. 2. multique alij eximij meminere scriptores. Liuius vix videtur nosse eum, quippe qui ad eò frigidè postea à Decemuiris occisum referat. Et in nomine mirū est tantum dissidij esse apud auctores. Liuius eum Siccium vocat, quod nomen multis item locis in Dionysij irepfit co dicem. Plin. verò, Gellius, Valeriusque Sicinium vocat, & Sicinij nomen inter primos tribunos pleb. fuit: quoniam & Sicinij (haud dubie patricij) Consulibus nomē est anno ab Vrbe condita 267. Sanè cum primum legerem apud Liuium T. Romulij Veturium que dānatos nullam aliam ob causam, quam prædā non concessam militibus, magna me cepit admiratio. At percurrenti Dionysij scripta, dii boni, quam longè alia in his damnandis visaratio est. Sed hoc est historiam scribere, sic Latini superant Græcos, ita æquamus Herodotum.

Sp. Tarpeio, & A. Æternio COSS. 95. D. Æterniū quidam hunc COS. vocat. Plin. lib. 7. ca. 28. & Gell. lib. 2. ca. 11. Aulum Thermum, vocant Dionys. Thermenium. Tanta est in huius COS. nomine variatio. Cæterum Romulio diem dictam à Cice. Liuius ait, cū Dionys. à Sicinio Dentato scribat: ad eò noluit hunc nocere Liuius: quāquam in hoc aliquem autorem secutum Liuium puto: alioqui enim manifesta esset impudentia.

Veturius XII. millibus. 95. D. Ita plerique habent codices, sed alij emendarunt XV. millibus, & rectè. Nā Dionysius Veturij summam ait sesquiplam fuisse ad Romulij multam. Senatores autem vt euitarent in posterum has pœnas, inuenerunt modum, vt multæ summa constitueretur duorum boum, ac triginta ouium: lōge minor Veturij ac Romulij.

Missi legati Athenas Sp. Posthumius Albus. 95. E. Et in his variatum est nominibus. Album enim non addit Dionysius, & Sulpitium non P. sed Seruiū prænominat, qui fuit COS. anno ab Vrbe cōdita 293. In A. Manlio hoc loco vterque conuenit. Quod si hi consulares erant, vt verifimile est, in prænominibus variatum & Manlij prænomen.

P. Curiatio & Sext. Quintilio COSS. 95. E. Dionysius P. Horatium cum hoc loco, tum postea inter Decemuiros ponit: verum Liuium Dionysiumque diu: sos secutos auctores crediderim, vt li. 1. de Curiatijs ac Horatijs accidit. Cæterum ante hos COSS. idem Dionysius ait trecentos annos ab Vrbe condita expletos. Hic igitur annus est trecentessimus primus, quod nos in ratione temporum secuti sumus.

Inde COSS. C. Menenius, P. Sextius Cap. 94. F. Hi COSS. in plerisque Liuij codicibus deerant. Qui nuper apposuerunt, ex Dionysio emendasse videntur: in quo tamen L. Menenius appellatur, non C. Alter autem huius Sextius, siue Sestius; non Sextilius, vt erant quidam libri.

Modò nelex Acilia de Auentino. 94. F. Icilia legendū puto, videlicet quā L. Icilius tribunus pleb. petulit quinta ante anno, vt auctor est Dionysius lib. 10.

Anno trecentesimo altero quā condita. 94. G. Ab Vrbe condita vsque ad primos COSS. fuere anni 244. A primis autem COSS. vsque ad Decemuiros anni sunt quinquaginta octo. Ergo nunc trecentessimus alter expletus est, & priores Decemuiros anno trecentesimo imperarūt. Apud Liuium autem de his quinquaginta octo annis omiffi sunt tres anni, iniuria temporum, vt iam sæpe, sed suis locis admonuimus.

P. Sestium patriciæ gentis virum.)94. I. Videtur hic a-
fuis fuisse à Decemuiro. & variatio in Sestio & Sextio ni-
hil hic facit, quâquam alterum ratione dicitur, alterum
vñ inductum videtur. Quidam codices prænomen
non habent.

Cum fortuna, qua quicquid cupitum foret, potentio-
ris.)96. G.

Insignis ambiguitas in Cum & fortuna. Præterea qui-
dam codices, esse, quidam esse habet. Sed legendum est:
Hi ferre, agere plebem, plebisque res, cum fortuna, qua
quicquid cupitum foret, potentioris esset, & iam ne ergo
quidem abstinebatur.

Idus Maij venere.)96. H. Hic nouus est annus, & tertius
Decemuirorū, quod ostenditur ex oratione Publij Sem-
pronij tribuni pleb. lib. 9. aduersus Appium censore
concionantis, vbi obiter de hoc Decemuiro mentionem fa-
cit. Et hic est (inquit) Quirites illius Appij progenies, qui
Decemuir in annum creatus altero anno se ipse creauit,
tertio nec ab se, nec ab vilo creatus, priuatus fasces & im-
perium obtinuit, nec antea continuando abstinit magi-
stratu, quàm obrueret eum male parata, male gesta, male
retracta imperia. Atque hic primus est locus ad proban-
dum alium esse annum tertium, quo Decemuir fuere in
imperio, & Caliū quo Valerius ac Horatius COSS. fuerunt.

Cum & ipsi consensu inuisum imperium.)96. K. Vide
vt mutata relatio: nam, ipsi, Decemuiros refert, dixerat
enim antea in consensu resisterent, & ipsi interpretaren-
tur, coniungendum.

Suarumque solliciti erant rerum, amissa pub.)97. A. Sic
in plerisque vidi codicibus scriptum, & est clarus sensus.
At alij, solliciti, sustulerunt, quod ego non tollerem: quan-
quam absque eo etiam sit sensus non contemendus.

Claudij interpelladi verecundia fuit.)97. E. Quidam
genitium Claudij in accusatiuum mutarunt Claudij:
quod cum præcedentibus verbis nescio vt quadrecquid-
dem Decemuiri, præterquam de quo retulissent, dicere
prohibebant, nisi quis dicat, alios quidem prohibebant.
Claudium autem propter auctoritatem verecundia fuit
interpelladi, idque verisimile, nam & Dionysius longis-
simam eius orationem recitat.

Censendo enim quoscunque magistratus esse.)97. E.
Et hic perquam obscurus est sermo: sed probat C. Claudij
sententiam re asperiores fuisse, quàm aliorū, quod De-
cemuiros prorsus priuatos censebat. Aliam autem, ali-
quos adhuc in magistratu esse vt cunq; admittere. Quo-
cumque igitur ita accepit, vt nunc vulgò qualescunque
dicimus.

Vt Decemuiros qui Decemuiratum petissent aut so-
cij.)98. F.

Nisi ita ordinemus, Mirari se dicentis, vt aut socij, aut
hi qui Decemuiratum petissent, maxime oppugnarent
Decemuiros, non video quid sensus hic elici queat. Est
autem dura compositio.

Verum esse præiudicium rei tantæ asserre.)98. F. Pro,
esse inuenio quibusdam in libris, posse, quod magis pla-
cet. Codex Moguntinus habebat, ex se, pro esse: quod de-
inde plures secuti sunt.

Tum Appius iam prope esse ratus.)98. H. Lectorē et-
iam atque etiam admonitum volumus, vt hunc locum
diligenter perpendat, nam per aliquot versus corruptum
puto: si quidem aliquod exemplar vetustum nactus fue-
rit: fortassis me delam inueniet. Expositione leuare vt-
cunque potuissimus, sed nolui mus fumos offundere. Est
autē modus loquendi, magistratus irati atque indignan-
tis, vt dicerent, Non erit melius, aut, proinde quies erit
melius, aut (vt alij legunt) qui esse erit melius: quemad-
modum postea dicitur est Appius cum Virginiam ad-
iudicaret suo tam bello clienti M. Claudio.

Perinde vxor instituta fuerat, liberiq; institue.)99. D.
Tempora declinationum ideò cōfusa sunt, quod inter-
ieratiam pridem Numitoria mater, autore Dionysio, &
ipso paulò post Liuios: & liberi de vnica filia dixisse vide-
tur. Porro gener Virginij, & cui filiam desponderat Vir-
ginus, L. Icinius C. Sicinij, qui primus tribunus pleb.

fuit, filius à Dionysio perhibetur in cuius tamen codici-
bus, quos nobis videre contigit, Siccius pro Sicinnus
sæpe legitur.

Lege ab ipso lata vindicias det secundum.)100. F. Lex
apud Dionysium est, cum ducitur corpus aliquod ex li-
bertate in seruitutem, nō qui auferre nititur libertatem,
sed qui libertatis est custos, dominus corporis esse debet
ad finem vsque iudicij. Vide apud eundem authorem,
legis expositionem ab Appio pronunciatam, quæ ad Li-
uij verba intelligenda multum lucis adferet, eam nos
conculcō omittimus, ne commentarium scribere videre
mur.

Cum multi magis fremerent quàm quisquam vnus
reçu.)100. G. Propemodum tale negotium hoc est, quale
superius de patritijs in plebem peccantibus post Cælonis
damnationem retulit, sensus tamen obscurus est.

P. Numitorius puellæ auunculus.)100. G. Quidam cō-
dices auus habebat, at Dionysius Numitoriam Virginij
vxorem, Numitorijque sororem ac Virginij matrem pla-
nè asserit lib. 11. Et ipse Liuius postea in catalogo nouorū
tribunorum P. Numitorium Virginix auunculum scri-
bit: quanquam temerè, meo quidem iudicio, Virginij eo
in loco quidam reposerunt. Rursus in accusatione Ap-
pij à Virginio facta, idem auum restituerant, non mino-
re, vt puto, errore.

Cum instaret assertor puellæ vt vind.)100. K. Vox me-
sa, assertor: nam paulò antè de M. Claudio dixit: iam à vi-
tuta erat, cum assertor nihil opus esse multitudine concū-
tata ait. hic verò de Icilio ait. Si autē quæras, cui instabat
Icilius: vt rum fati est dixisse, vt vindicaret? Videat ita-
que lector, quid de hoc loco sentiat, nam mihi suspectus
est.

Quem decreto sermonem prætenderit.)101. C. Verba
sunt Liuij: & tradiderunt, simplicius erat: nisi quis, tradi-
derint, potentialem putet modum, qui quàm hoc loco
quadret, non equidem video. Porro Dionysius Hælic. ser-
monem elegantem, sed subdolum huic decreto præmis-
sum refert. Et verisimile est libidine amentem tale quip-
piam machinatum.

Ac nutricem prope Cloacina ad tabernas.)101. E. Ve-
neris armata templum haud procul foro intelligit, quæ
Cluacina dicitur à cluendo, id est, pugnado, authore Pli-
nio lib. 15. ca. 29. Quidam Cloacina Cloacariorum de-
am intellexerunt, sed ineptè meo quidem iudicio.

Quæ tum in monte Vecilio erant.)102. K. Quis ille
mons sit, haud equidem memini me legere: oportet ob-
scure esse nomen. Dein cū legitur: Quippe ab ipsis da-
tum locum seditionis esse, vide num legendum, locum
seditioni, in dandi casu, non in gignendi.

Quo anno iā antè abissent.)104. F. Hic alter est locus,
qui conuincit rectè nos annum tertium Decemuirorum
in Chronologia nostra se iunxisse ab anno quo L. Valeri-
us & M. Horatius COSS. fuere. Quanquam fieri potuit,
vt hic tertius annus quo in tyrannide fuere Decemuiri,
non fuerit prorsus 12. mensium, & Valerium Horatium-
que citius inisse magistratum, quàm hæcenus consue-
uere, quippe dies solennis ineundis magistratibus non
fuit idem, vt multis postea locis ostendemus.

Nec inferendo iniuriam, nec patiendo etiam si.)105.
A. Incertū, sit ne distinguendum ante etiam, an post. Sed
res est modica.

Hæc lege iuris interpretes negant quenquam.)106. F.
Liuij hæc, siue iuris interpretum expositio, ipsi legibus
difficilior est, & vt suspicor, in codicib. nostris corrupta.
Quidam pro, eorum, substituerunt deorum: quia seque-
batur, id ad sacrum sanciri. Sed non placet. Imò hæc ipsa
verba obscura sunt, & illud, ad, nuper, id verò olim, falso
adiectum. Porro quod in parenthesi ponitur, durum est,
& varie item lectū intellectumque. Denique paulò post
vide num legendum, Consulibus quoque vt Prætoribus,
quia eisdem auspicijs Consulibus, quibus prætores crean-
tur, cautum esse. Alioqui nō video quid sensus inde elici
queat. Mirum verò cū Liuius tam sollicitus esset de vo-
ce, iudicibus, cur non etiam de Decemuiris legem expo-
suerit.

fuerit. Decemviorum enim hic potestas abrogabatur, & paulo post hi in iudicium protrahuntur, cui ergo in hac lege cauetur: si forte qui libris Sibyllinis praeerant.

Quæ impiè nefarièque per biennium alia super alia.) 106. H.

Hic tertius est locus, quo planum fit, rectè Valerij Horatijque annum se iunctum à tertio Decemviorum, quo per tyrannidem priuati regnarunt. Neque enim Virginius hic primum annum supputat, quo benè gesserat se Appius.

Et appellatio prouocatioq;.) 107. A. Hic habet iuris periti, quod distinguant: neque enim temerè coniuncta videri possunt. Quidam appellationem inter æquales existimant, vt à Decemuiro ad Decemviorum, à COS. ad COS. cuius rei multa sunt apud Liuium exempla, maxime in hac actione. Prouocatione verò à minore ad maiorem, vt à COS. aut quouis alio ferè magistratu ad populum. Intercessionem autem inter vtrosque, vt tribuni contra tribunum, & tribunorum contra COS. aut Senatum.

Multi que erant qui melius consultum dicebant.) 108. K. Hoc rectè emendarunt nuper, mollius legètes pro melius. Sensus autem est. Nò rectè fecisse patres, qui legum à COS. latorum in senatus propè ac imperij consularis contumeliam, authores fuissent, hoc est, sua autoritate confirmassent, quæ interiturè erant, turbato Reipub. statu, nisi mollius consulissent ipsi, ergo illud, mollius, in malam partem sonat. Quanquam illud Reip. turbato statu, apud. ne dubitationem habet, quo pacto rectè intelligi debeat.

Sabini feroces ab re priore ab anno benè gesta.) 110. F. Quartus hic locus est, ad ostèdendum rectè nos tertium Decemviorum annum, quo in tyrannide fuere, alium fuisse ab Horatij Valerijq; COS. anno. Addetur quintus locus idem probans li. 9. in oratione Sempronij tribuni pleb. contra Appiū Cens. Quod ideò toties admonemus, quòd quidem COS. nomenclaturam textentes, hos duos annos in vnum confuderunt: qua ratione mori, ipse hercule scire non possunt.

Alij candidati tribus non explerent.) 111. E. Quid sit tribus explere, etiam atque etiam secum consideret lector, cum hoc tēpore haud minus 25. tribus essent. Vtrum tribus pro classe accepti? Caurum enim erat anno 297. vt bini ex singulis classibus crearentur. An tributa intelligemus comitia quibus aberant patres, vt supra libro præcedente de Voleronis lege patuit?

Satisfactum legi dicebat, quæ numero nusquam præfin.) 111. E. Quæ sit illa lex, nò iatis liquet ex superioribus. Plebiscitum fuit à M. Duillio rogatum: Qui plebem sine tribunis reliquisset, quique magistratum sine prouocatione creasset, tergo ac capite puniretur, sed vix huc congruit. Quidam etiam hoc loco tribuni nominatum, mutarunt in datiuū, postposita distinctione. De cooptatione autem verba prisca quidem sunt, quàm verò emendatè legantur, non equidem desinio. In plerisque codicibus legebatur: Si tribunos plebis fecerint, decè rogabo. Verbum fecerint, alij sustulerūt, nec causam cur fecerint habeo, nisi quia mox sequitur idem verbum. X II. autem

in xv. mutatum per placet. Duillus enim quinque notos creauerat, prioris autem anni connumerato Duillio, x. erant. Notandum autem hoc loco etiam patricios atque ad eò consulares factos tribunos pleb. Nam hi duo COS. fuere anno ab Vrbe condita 300.

Inde M. Geganius Macrinus, & C. Iunius COS.) 112. G.

Hunc alij Macerinum vocant, qui bis postea COS. fit. Sed C. Iulius alij rectè pro Iunio emendarunt. Iunij enim omnes post Bruti mortem plebei fuere, auctore Dionysio, nec vnquam COS. facti, nisi donec licuit ex plebe alterum fieri COS.

T. Quintius Capitolinus III. & A. Furius COS.) 112. I. Hoc loco satis diligenter Liuius Capitolini Consulibus annos numerauit, quod libro secundo omissum bis, antè te statui sumus. Pro A. autem Agrippa repositum est ab alijs, vt sit Agrippa Furius, quod non displicet. Nam in pugna ad Corbionem Agrippæ COS. nomen est. Videat autem lector verba hoc loco sequentia: Cū dies alicui nobilium dicta, nouis semper certaminibus conciones turbaret, vt intelligenda.

A quibus semper non vestra virtute innocentiaque.) 113. E.

Sensus est obscurus, nisi quis in Tribunos hoc cum amara ironia totum contendat: sed deficit orationis consecutio. Nam vt sequentia prioribus cohæreant, non satis planum est.

Circumuentos interclusosque ab suis vociferans.) 115. A. *Ἀμφιβελον* est, sed de suis, hoc est Romanis loquitur Sulpitius, vt sequentia indicant.

Ibi in fit annum se tertium ac nonagesimum ag.) 115. E.

Quidā octogesimum restituere. At Corioli oppugnati sunt anno ab Vrbe condita 261. Sp. Cassio iterū, & Posthumio Cominio COS. Hic attem ab eadem Vrbe cond. annus est 309. Interfunt igitur anni 48. Quòd si nò iuuenis, sed vicesima iam stipendia merens militauit Scaptius, vt hic ipse fatetur, malim nonagesimum legere, quàm octogesimum. Quanquam hæc propè de lana caprina speculatio est, quam lubens omissem, si alios nò tam sedulo, atque absque causa, hæc mutasse vidissem.

Scaptione concionali seni alsignaturos puta.) 116. G. Quidam codices concionali habebant, quod alij in concionali mutarunt, neutrum mihi benè intellectum. Concionanti etiam quidam habent libri, quod vtique intelligitur, vtum germana sit lectio, nò desinio. Illud autem clarum hoc fore, pro certum est, positum videtur. Quidā ita legunt: Clarum hac fore imagine Scaptij nomen, populum Rom. quadruplatoris & interceptoris litis aliene personam laturum. Verum altera lectio etiam intelligitur. Denique vox controuersiosa, haud vquam apud auctores frequens, dubitantem tenet lectorem.

Nunc haud sanè quicquam causæ bonæ leuatur.) 116. C. Qui hic emendarunt, causæ bono, rectè fecerunt: etiam si quidam causæ bona legunt: quidam bona causæ leuatur.

FINIS.

IN T. LIVII LIBRVM QVARTVM, HENRICHII GLAREANI LORITI ANNOTATIONES.

HOS secuti M. Genutius & P. Curiatius COS.) 116. I. Pro Genutio apud Dionysium est Minutius vno in loco, altero autè Genutius, vt hic apud Liuiū. Fortassis quòd Genutij plebeij erat: quanquam & plebeij & patrij esse poterant. Pro P. Curiatio apud eundem C. Quintius legitur.

Et Volcos Equosque ob commu. Verruginè.) 116. K. Vbi Romani Volcis Equisque Verruginem ademerint,

ac postea minuerint, nusquam Liuius dixit, ne nominatim quidem vsquam. Veientibus autem ante triginta annos COS. L. Furio & C. Manlio, datæ erant induciæ in annos XL. quas non seruauerunt.

Et quem admodum plebs gloriari posset.) 117. B. Quidam libri habebant vt pro & sed esset planè *ἀνεπιτεταμένον*, id est, oratio altero defecta membro, & supplendum, Ita etiam Senatui annitendum, sed non placet. Notandum tamen genus sermonis, plebs posset gloriari auctiorem

E amplio-

amplioresque, & num desideretur, se. Porro statim post, donec pro quandiu manifestè usurparum.

¶ Sinere non fieri posse in eadē ciuitate.) 117. D. Alij pro finire finem emendarunt, vt paulò superius, Finem ergo non fieri, nec futurum, donec, &c. Alij simul malunt legere, ad hunc sensum: simul in eadem ciuitate fieri non posse, vt sint tribuni ac patres. Ego suspicor aliquid deesse: nam nulla harum lectionum mihi satisfacit.

Quid hoc si polluit nobilitatem istam vestram.) 119. A. Quocumque modo hoc distinguamus, & siue interrogatiue, siue enunciatiue legamus, videtur aliquid abesse ac desiderari, cum tamen sensus non sit admodum obscurus.

Anno trecentesimo decimo.) 120. G. Ex Dionysio satis apertè cōiungitur hunc annum expletum fuisse, quippe qui libro vndecimo dicat anno tertio octogesima quarta Olympiados hos tribunos creatos, qui sit ab Vrbe condita annus trecentessimus vndecimus. Sed pro vno duntaxat anno cum nemine depugnabimus.

Et in linteis libris ad Monete inuentis.) 121. C. Moguntinus codex habebat inuenta, vt referret Consilium nomina, quidā nuper mutarūt in inuētos, vt referat COS.

Neque COS. cum tot p. b. im. opere erat id neg. ag.) 121. D. Alij libri opera habebant, quod magis intelligitur: sed neque hic cum quoquam depugnabimus.

Multitudine opificum ad spem pr. euocata.) 122. G. Et hunc locum Aldinus codex mutauit in aduocata, mihi euocata magis aridet.

Qui tribunus plebis iterum ea ipsa denunciando factus.) 123. L. Dubium iterumne tribunus, quod videtur, an iterum denunciando. Nam quid denunciarit, ne vno quidem verbo antea cōmemorauit, vel de ipso tribuno, vel de denunciatione: vt taceam quòd Neque non geminatam subiungit, cum à superioribus neuiquam hereat, meo quidem iudicatu.

Tanto apparatus conciliorum ac certaminis.) 124. H. Alij certamine legunt, alij certaminum, sed id non probatur: sequitur enim, quòd ingens exudandū esset, quam quam hoc ad primum etiam referri potest.

Eodemque anno fororis filios regis.) 123. C. Hic locus haud dubiè corruptus est. Nam Aquilios intelligit, qui erant ex forore Collatini nati, qui cognatus erat Tarquinij regis, non ipse rex. Fortassis autem regem pro cognato regis dixit.

Nec deinde id plebem concessum semel obtinuisse.) 126. F. Quidam codices habent plebi, vt sit, semel concessum plebi. Alij habent plebem, vt sit, obtinuisse plebem semel concessum. Tum quòd sequitur de cautione, ne tribunis collegam cooptare liceret, nusquam in Liuiò lectū antè. Rogationis interpretationem vide supra anno 306. COS. L. Valerio, ac M. Horatio, ad finem. Ne quis Treboniam legem id posse contendat, qua de; anno deinde proximo 307.

M. Æmylius vir summæ dignitatis.) 126. G. Ita quidā codices habent, at alij M. mutarūt in Mamercus. Ego autem Mamercus cognomen puto, vt de eo patet qui ad finem huius libri anno ab Vrbe condita 350. & libro sequenti ab initio, anno 352. què ex istimo huius fuisse prolem. Et vide hoc dicendi genus in horum trium tribunorum nomenclatura: tum an non potius tertium creat legendū.

Cum potestas maior, tum vir quoque potestati par hostes.) 126. I. Quidam continuatè hoc legunt, quasi hostes sit accusatus casus, ac ab Dictatore intelligamus submotos hostes trans Anienem, quòd sub Sergio factum non erat. Verum ij quomodo sequentia ordinant verba: Collesque inter Fidenas atque Anienem ceperunt referentes castra? Nempe vt aut colles sit nominandi casus, aut referentes accusandi, quòd durum sanè videtur: aut inceperunt intelligamus nominatiuum, hostes. Ego saluo aliorum iudicio, malim distinguere ante hostes, ad hunc sensum: Cum esset iam in armis potestas maior, tum vir quoque potestati par, hostes qui id non ignorabant, submouere ex agro Romano trans Anienem, collesque inter Fidenas atque Anienem ceperunt, referentes castra.

Qua sequi munimento poterat.) 126. K. Vide quid sibi

velit, munimento sequi. Nam ego sanè non intelligo nisi sit in faciendo munimentum.

Vt ex auguribus simul aues ritè admittat.) 127. A. Ridebit fortassis aliquis, quid hic hæsitem: at ego, quid ex auguribus sit nescio. nisi ex, pro ab positum existimemus. quidam enim ita emendarunt, quòd si exemplariorū veterum fide fecerunt, eò melius res habet. Ceterum ordo erit, vt ex composito toleretur signum, simul ab auguribus aues ritè admittat essent: vt simul intelligamus dictum, pro statim vt, quemadmodum huic auctori per quā familiare est, ac item Horatio, Ver poterit ætas interitura, simul Pomifer autumnus fruges effuderit.

Hoc ego cum Augustum Cæsare temporum omnium cond.) 128. G. Hoc in loco post verbum, refecit, multi codices habent, dicentem, quòd placet: nec video causam quare quidam summouerint.

Septimo post demum anno cum T. Quintio Pæno.) 128. H. Legendum decimo post demum anno cum T. Quintio Pæno II. Nam cum hoc Quintio septimo post anno non A. Cornelius Cossus COS. fuit, sed Cn. Julius Mento: decimo verò ab hinc anno, T. Quintius Pænus iterum cum A. Cornelio Cossus COS. fuit, & tum etiam pestilentia, ac triennio post altera equestris pugna, qua idem tribunus mil. con. potestate ac magister equitum sub M. Æmylio Mamercus aduersus Veietes ac Fidenates depugnauit. Sed ex hoc loco, ac item quarto post anno satis liquet non parum curæ fuisse Romanis historicis vt Consulum nomina rectè ordinarent, quæ causa nobis fuit Chronologia nostra edenda, quamuis hac ætate quidam leuiter curat. Ceterum hæc Liuij verba, Existimatio communis omnibus est. Item hæc, Ea libera coniectura est. Denique illa, Sed (vt ego arbitror) vana versare in omnibus opinionibus licet: à me cum annexis rationibus non planè intelliguntur.

Dictatorem Q. Seruilium placent.) 129. A. Ita plerique habent libri. Aldinus codex mutauit in A. Seruiliū quòd non placet, etiam si alij secuti sint. Nam etiam Quinti huius multa in posterioribus mentio.

Ibique primū census populū est actus.) 129. C. Sub Seruilio Tullio Sexto Romanorum rege etiam census populū est actus in campo Martio, vt li. i. ait hic author. Vide etiā quid sibi illud, probauerunt, velit, quòd proximè præcedit hæc verba.

Vt ad Voltumnæ sanū indiceretur omni Hetr.) 120. D. Quidam Voltumnæ interpretantur Volturnā, pro Volturrenā, nunc Voltetram, vbi deæ nomē olim fuerit, quòd ego lectori iudicandum relinquo. Id non abhorret à vero, locum in media alicubi Hetruria fuisse aptū duodecim vrbibus, è quibus ad concilia mittebantur legati.

Primores patrum, quanquam diminuti censurę ius.) 130. F. Repetendum verbum, ferunt: nisi quis aliquid deesse existimet. Nam & illud, quippe, nihil post se habet, vt sæpe aliās.

L. Furius Medullinus.) 130. H. Hic vsque ad annum ab Vrbe condita 364. vt minimum nouies nominatur. Sed in prænomine errore puto: hic enim Sextus legendum, non Lucius. Fuit autè Sextus iterum tribunus mil. con. pot. anno ab Urb. cond. 337. cum L. Quintio Cincinato, M. Manlio, & A. Sempronio vt oēs habent codices. At vbi primū sit factus, nusquam habetur. Ergo hic Sextus legendum, nam Lucius sua habent loca. Quidam etiam codices aliquot locis P. Furium habuerunt, sed errant.

Egregiæ dictaturæ tristem memoriam.) 132. J. Valerius Max. lib. 2. de disciplina militari, & de Posthumio & Torquato hæc memorat. Ceterum Postulium Tiburtum, non Tubertum vocat, & quidam Liuij codices Tuberonem. Quæ verò sequuntur verba, Et licet in varijs opinionibus & argumento est, à me non planè intelliguntur: nam alterum & nuper adiectum est, quidam pro etiam exponunt.

COS. sunt L. Papyrius Crassus.) 132. K. Addendum est, iterum: Antea enim COS. fuit Crassus anno ab Vrbe cond. 319. Ceterum hic Equi impetrent inducias octo annorum, cum sexto deinde anno rursus trium annorum im-

rum impetrent. Quare videndum, num sex annorū, pro octo legendum.

Vaticinando inferentibus in domos quibus quaest.) 133. B.

Etiā atque etiā considerandum hoc dicendi genus, nam ego syntaxim ac compositionem nō assequor. Quidam libri etiā in domo habebant.

C. Servilio Hala, L. Papyrio Mugillano COS S.) 133. C. Legendum, L. Papyrio Mugillano iterum, quippe qui fuit anno ab Vrbe condita 311. COS.

Cum Veietibus nuper acie dimicatum ad No.) 133. C. Nuper ait, cum hic decimus sit annus ab ea pugna. Post eam autem pugnam induciarum earum nulla antea ab authore mentio facta est. Item quod subiungit. Vt Quintius COS. de bello ad populum ferret, quomodo verum esse potest, cum Servilius cum Papyrio esset COS. Nec recitat prioris anni gesta (vt quidam excusare nituntur) cū statim subiungat. In eo quoque plebs superior fuit, quod tenuit ne COS S. in proximum annum crearentur. Ceterum quod subiungit: T. Quintius Pœnus ex consulatu, innuere videtur ex Quintio COS. factum tribunum consulari potestate, cum hoc anno non fuisset COS. & A. Cornelius Collus etiā antea fuisset COS. non minus quā Quintius.

Eoque ob rem malè gestam.) 134. F. Quidam adiecere, eoque ipso: verum non video qua de causa hoc fecerint. Quidam ab re malè gesta legunt quod placet.

Veientem hostem septies victum.) 134. G. Idem pro septies reposuerunt sexies, quod continuo sequatur. Septimam in felicem defectionē. At non difficile fuerit ex Liviō ostendere novies cum Veientibus hætenus conflictatum, ac pugnās post amissum Cremeræ praesidium, pro vna supputare videtur. Appius autem libro 5. ait Veientes septies rebellasse.

A. Sempronium Atratinum, L. Quintium Cincinnatum.) 135. D. Vtrique addendum, iterum. Nam Cincinnatus antea fuit trib. mil. con. potestate. anno ab Vrbe condita 317. Sempronius autem anno 311. inter primos tribunos mil. con. potestate. Cincinnatus item anno 335. tertium dicitur tribunus mil. con. p. Ergo haud dubiè hoc loco iterum. Ceterum L. Furius non in omnibus exemplaribus habetur.

Tribuni consulari potestate erant, C. Crassus.) 135. E. App. Claudius Crassus legendum, vt ad finem huius anni patet, vbi Vrbs praefectus relinquatur, ac Decemviri filius dicitur. Errant autem qui c. Papyrius Crassus emendarunt. Sed de hoc Appio paulò post plura dicemus.

Creati COS S. A. Sempronius Atratinus, & Qu. Fab.) 136. H.

A. Quidam emendarunt c. Sempronius. Auli autem & Lūcij Semproniorum mentio est anno ab Vrbe condita 311. Ceterum pro Q. Fabio Vibulano Valerius Max. li. 2. cap. 2. Q. Catulum habet, sed errore codicum, vt puto.

Ab Romanis dissonus, impar. seg. sepè iteratus.) 136. K. Post iteratus, colon ponendum puto. Deinde legendū: Quo maiorem incerto clamore Romanus prodidit patorem animorum, eo ferocior illatus hostis, &c. Atque ita quidam habent libri. Alioqui enim si Romanus omittitur, vt facit Aldinus codex, sensus est, clamor incerto clamore prodidit patorem animorum.

T. Quintium collegam eius.) 138. I. Tres apud Veios tribuni malè pugnarunt, M. Posthumius, C. Furius, & T. Quintius. ait enim: Documentoque fuere quā plurimum imperium bello inutile esset. Hic duobus dies dicta narratur. C. Furij nulla mentio. Id etiā mirum, quarto decimum anno reos factos, cum triennio ante magistratū abissent.

Plebs tribunos plebis absentes Sex. Tempaniū.) 138. I. Hoc absentes qua ratione dictum sit, lector despiciat. Ceterum horum tribunorum quatuor fuere, qui sub C. Sempronio militauerant aduersus Volscos, vt statim sub necit author: quare disiungendum Anulium & Spurium, quos quidam codices vnum faciunt.

Cū pars maior insequētis anni per nouos trib.) 139. C.

Si maior anni pars exacta iam erat, & verisimile est non in aliquot menses creatos sequentes tribunos mil. sed in integrum annum, ante quem credo nō facile abijisse magistratū; certè hic annus nobis perditur. Quare mirari desino, quod Veientibus datæ induciæ in annos X: vt habes anno ab Vrbe condita 130. res tamen ab eis repetatūtur anno 348. Neque enim verisimile est anno 18. res repetitas, sed ad finem anni decimonomi. Essent autem decē & octo duntaxat anni, si annum hoc in loco non numerauerimus: & Camilli supputatio ad finem libri quinti eandem opinionem inuat. & qui eo anno quo decemviri sunt depositi, creatos COS S. putant L. Valerium, & M. Horatium hic annum intuenient ad Camilli supputationem congruentem. Quidam hæc excusant per diem solennem magistratibus ineundis: at ille mirum quā apud Romanos varius inueniatur. anno enim ab Vrbe condita 305. Idus Maiæ nominantur. anno 332. & 353. Idus Decembres annoque eodem, calendæ Octobres. anno 364. & 425. calendæ Quintiles, alibi calendæ Sextiles. Porro anno 261. cum plebs in sacrum montem abiit, calendās Septembris diem solennem nominat Dionysius magistratibus ineundis. Multis item locis nominantur Idus Martiæ vt anno secundo secundi belli Punici, & eiusdem belli anno 17. ad finem, & primo anno belli Macedonici, & secundo omnia apud Livium, apud Dionysium item solstitium æstiuum anno 278. Hæc idèd à nobis referunt, vt notum faciamus, in vnius anni discrimine nullam nos facere difficultatem: quod etiā Diony. li. 7. admonet. Ea fuit causa cur in chronologia nostra hunc annum omiserimus.

Vnde si quid instrepat terroris.) 139. D. Hoc alij mutarunt in. incepit. Post verbum autem opprimi, ponunt punctum interrogatiuum.

Flexere iras in C. Sempronium patrelem A. Sempronij.) 140. F. Pro A. Sempronij quidā Atratinus posuerunt, quasi Caius non etiā Atratinus sit cognominatus, vt A. & L. fratres. Mirum verò quod hic rursus damnetur, qui paulò antè ab Hortensio die dicta absolutus sit precibus quatuor tribunorum. Neque verò hic alius esse Sempronius potest, quod hic de belli Volscij nomina fiat mentio, in quo Sempronius idem fuit dux, quocumque prænominem eum vocatum cōtendas. Sed & hoc malè habet quod anno 339. A. Sempronius tertium dicitur tribunus mil. con. potestate, cum tamen hic tertium sit: quare hoc loco ego L. Sempronium huius anni tribunū mil. con. potestate puto, cuius mentio est anno 311. fuit enim Auli frater.

L. Sergium Fidenatem, M. Papyrium Mugillan.) 140. I.

Hic Sergius etiā tribunus mil. fuit anno ab Vrbe condita 322. quare hic ad iiciendum, iterum: nisi quis putet alium. Fuit item hic Sergius bis COS.

L. Seruilio Structo, P. Lucretio tricrip. omnibus his iterum.) 141. E. Hic Seruilius in plerisque codicibus omisus erat, sed omninò tres esse oportuit: neque enim de duobus Liviū dixisset, omnibus. At in prioribus L. Seruiliū inter tribunos mil. con. potestate non reperias, sed prioris anni tribunus C. Seruilius Prisci filius fuit, qui etiā Structus dictus est. Quāquam hoc fortassis lectorem moratur, quod nulla causa referatur continuati honoris, at Liviū aliquando causas recitat, aliquando omittit, vt patet anno 347. de Cn. Cossio, vbi nulla causa continuati honoris narratur. At anno 348. de C. Seruilio Hala vtrique narratur. quare C. Seruilius, non L. videtur legendum.

Cum App. Claudius nepos eius qui Decemviri.) 142. F. Primus Appius Claudius qui anno sexto ab Vrbe liberata Romam praefectus erat, id consilij; cuius hic fit mentio, dedit, M. Fabio, & Cn. Manlio COS S. anno ab Vrbe condita 274. ac ab eadem liberata tricesimo. Hic autem duos habuit filios, Appium Caiumque Claudios. De Appio Claudio Appij filio Liviū lib. 2. sub finem, qui cum T. Quintio Capitolino COS. fuit anno ab Vrbe cond. 283. & die dicta à M. Duillio & Cn. Siccio mortuus est. De

Caio verò Claudij Appij filio Livijs libro 3. qui cum P. Valerio Publicola COS. fuit anno ab Vrbe cond. 294. quo anno Herdonius Capitolium cum exulibus ac feruis occupauerat. Rurſus tertius Appius ſecundi Appij filius fuit Decemuir cuius hic nepos à Livijs dicitur, ſed errore, vt puto, codicum. Nam ego filium credo, idque ea potiffimum de cauſa, quòd poſt quinquageſimum ab hoc annum nepos Decemuir Appius Claudius ad finem libri ſexti nominatur. Præterea primus Appius non eius proauus erat, ſi quidem ipſe nepos Decemuir fuit, ſed potius abauus. Certè temporum ratio non cõuenit, vt & hic nepos fuerit Decemuir, & item ille qui libro ſexto aduerſus tribunos habet concionem. ipſe etiam Livijs anno ab Vrbe cond. 331. Decemuir filium vocat huc Appium. Eſt & eius mentio ab initio libri ſequentis.

M. Fabius Vibulanus trib. mil.) 142. I. Addendum, iterum. Nam tribunos antea fuit anno ab Vrbe cond. 322.

Q. Fabio Vibulano iterum.) 142. K. Inter tribunos mil. conſ. poteſtate hunc antea non inuenies, ſed C O S. anno 332. atque inde fortaiſis error.

C O S. creati ſunt A. Cornelius Coſſus, & L. Furius.) 143. D. Quidam codices ſuſtulerunt L. inſequentem C O S. ſed hic fit primùm C O S. Quinto dehinc anno ſit iterum C O S. cum antea ſepius tribunos mil. conſ. poteſtate fuerit. Auli autem numerus omittitur quod abno 318. dubius C O S. fuerit. certus autem anno 327.

Iacere tandiu irritas ſinecti q. d. ſ. com. ferr. tamen interrim.) 143. E. Tamen quod in quibuſdam erat libris, quidam in cum mutarunt. Ego non minus planum ſenſum exiſtimari ſi neutrum legatur, at ſi alterũ omninò addeſſe debet, ego tamen malim, quàm cum.

Tunc hæc ipſa indignitas angebat animos.) 144. F. Quidam angebat, per u legunt, non per n. ſed nõ placet, eſt enim angebat, ab angò tertie coniugationis, non ab augeo ſecundæ. Et ſenſus non bene attendenti ſubobſcurus videtur, ſed fit facilis bene rimanti.

Tribunos ple. Licinius.) 144. F. Quidam Lucilius legunt. Ego Licinium malim, quòd ſtatim ſubiugat. Is cum principio ſtatim anni velut penſum nominis familiaris; ſeditiones agrarijs legibus promulgandis ciceret. Fuere enim Licinij maximè patribus aduerſarij, vt ſequentibus patet libris. Quidam L. Liciliũ legunt, quod maximè placet. Et horum etiam COS. prioris prænomen Q. poſterioris cognomen Partilius, ſuſpecta.

P. Arratino. C. Nautio Rutilio COSS.) 144. G. Pro P. Arratino, alij M. Papyrium Arratinum reſpoſuerunt: alij, quòd cognomen Arratinus Poſthumiorum ſit, non Papyricum. Mugillanum addiderunt: quod incertum relinquitur, donec feliciores naſti fuerimus codices.

Cum in legationes non plus ſingulis ſenatoribus inueniſſent.) 144. H. Pro inueniſſent, alij inuenientes legunt: ſed vtraque lectio obſcurum habet ſenſum. Verùm quia intelligitur, nolui eſſe anxius.

Prænuſciaruntque ex collegij ſententia C. Valerio.) 144. K. Quid ſibi velit hæc tribunorum promiſſio, præter auxilium non hercule intelligo, quidam coërtionè, quidam coërtionem legunt: mihi poſterius placet. Illud, inhibenti, faceſſit negotium non paruum lectori. Eſt autem obſcurus ſenſus.

Sed nulla erat conſularis actio, quàm impediendo.) 145. C.

Conſularem actionem vocat: vt delectum, bellum, & ſimilia, quæ conſules abſque plebis auxilio perficere nequebant. Quidam libri habebant quæ, pro quam, ſed nõ placet.

Verruginem in Volſcis eodem exercitu receptam.) 145. E. Hæc ab initio huius libri à Romanis munita dicitur, ſed quando capta ex hoſtibus, non dixerat vſpiam author. Rurſus hoc loco dicitur recepta à Romanis, cum nondixerit vbi à Volſcis expugnata, vt recipi à Romanis

potuerit. Præterea hanc urbem aliquando Volſcorum nonnunquam Equorum facit.

Et conſulis quoque ab ea poteſtate vim.) 146. H. De Quintio loqui videtur, vide annum ab Vrbe cond. 324. Et paulò poſt, Nihil eſſe in his auxilijs dicerent: vide num dicere magis quadret.

Ac ſi quis intercedat S. C. autoritate.) 146. I. Obſcurè hoc dictum, & haud ſcio quàm facilè explicatu. Credo vult dicere, ſi quis ex ſuo collegio intercedat, ſe tamen cõtentum fore ſenatusconſulti autoritate, nec aduocaturum tribunorum plebis auxilium.

Ad lacum Fucinum vi expugnatum.) 146. K. Huius lacus aliquoties meminit Plin. Vergilius lib. 7. Vitrea te Fycinus vnda. Plinius in Marſis, Livijs in Volſcis ponit. Sed haud ſcio potueruntne hi duo populi alicubi eſſe confines.

Cn. Fabius Vibulanus.) 147. A. Legendũ puto. Q. Fabius pro Cn. Fabius. Nam Q. Fabius etiam fuit tribunos mil. anno ab Vrbe cond. 341. Cn. autem Fabius nuſquã: at C O S. fuit anno 334.

Quod Lars Tolumnius dediffet.) 147. C. Ita quidam hunc locum legunt, vt per quod, mortem intelligat. Penas autem adiectum putant verbum. Sed alij legunt, quas Lars Tolumnio dediffet: & vtrumque intelligitur. ad legatos enim, à Fidenatibus inſſu Tolumnij caſos referatur hoc dictum, de quibus anno ab Vrbe condita 317. Atque hoc loco, cur Seruilio Halæ continuatus fuerit honos, ratio aſignatur, cum de Cn. Coſſo non fuerit data priore anno.

Proferatur tempus ferundę legis, quod ſi ſubiecta.) 147. D. Pro quod, alij quam legunt. Si clarum eſſet qua de lege loqueretur, Agrariãne, an de Conſule ex plebe creando, clarior vti que eſſet ſenſus. ſubiectam autem inuidiã eſſe quis dubitat? Ego locum ſuſpectum puto.

Fabius quod maximè petebatur ad Anxur opp.) 147. E. Nec hoc ſatis clarum eſt. Fabius petebatur, Anxur petebatur. Sed quare maximè petebatur? an quia locupletius oppidum, & plus ibi prædæ ſperandum?

Saltem acquieſcere eo tempore.) 148. G. Et hic videtur aliquid nãui, ſed alij diſtinguit ante rem familiarem, vt acquieſcere compoſitum, nihilo plus ſignificet, quã ſimplex quieſcere.

L. Gurius Medullinus tertium.) 148. I. Anno ab Vrbe cond. 357. rurſus tertium ſit hic Lucius tribunus mil. conſ. poteſtate, quare neceſſe eſt, vt alterutro in loco Sex. Furius legatur: neque enim idem bis poteſt tertium fuiſſe tribunos. Eadem de cauſa anno 355. Sextum Furiũ Medullinum quartum legam. Omninò in his prænominibus tantus eſt error, & tam nulla propemodum via ad veritatem, vt de eis deſperarim. Furius enim Medullinum ab anno 323. ad annum 364. decies ter habebis in magiſtratus. In Chronologia noſtra hæc magna cura digeſimus, ideoq; hic obiter ea annotamus. Lector ipſe diſpiciat.

Cn. Cornelium Coſſum. C. Fabiũ Ambuſt. Sp. Nau.) 148. K. Et horum tribunorum nomina mirè variant codices. Cornelius ſæpius antè fuit, ſæpius & Fabij Ambuſti. Itaque Cn. Cornelium Coſſum iiii. legam, & C. Fabium Ambuſtũ iterum. Porro Sp. Nautius Rutilius anno 339. tertium fuit tribunos mil. con. pot. quare, ſi modò nõ eſt alius, hic quartum adijciendum: niſi quis dicat codices errare, vt certè ſæpiuſculè. Sequẽte etiam libro anno 354. pro C. Cornelio, quidam Cn. Cornelium reſpoſuerunt, cum eo tamen in loco iterum dicatur qui cum quintum fuerat.

Sunt qui Artenam Veientium non Volſcorũ.) 149. A. Vellem Liviũ & in alijs tam ſolicitem fuiſſe oppidum non minibus, nec barbarorum tantum, ſed ipſius Italicæ: quod nimis ſæpè fortaiſe querimur, at non abſq; cauſa, vt ſuis locis oſtendimus.

IN T. LIVII LIBRVM QVINTVM,
HENRICHII GLAREANI LORITI
ANNOTATIONES.

ALTa in urbem & cōtra oppidanorum eruptiones versa, alijs frōs.) 149. E. Vide genus hoc dicendi, vt mutatum alia, mox alijs. Neque enim, alijs, cū auxilijs coniungendum.

Quam ne quid per infrequentiam iuvenum.) 150. F. Infrequentiam plerique habent codices, quod etiam excusari potest, praesertim si, per, pro propter accipiat. ego tamen frequentiam magis probo, quod quidam emendarunt.

Et ne in turba quidem herere plebeium quenquam.) 150. G. Herere quid sibi hoc loco velit, ipse propemodum haereo. Turbam autem vocat octo tribunos mil. conf. potestate, quos nunquam antea creati fuerant.

Quum dissoluenda maxime tribunicia potestatis rentur.) 150. I. Quidam causam intelligunt, vt sit sensus, quā concordiam rentur esse causam dissoluendae potestatis tribunicia. Quidam pro genituo, potestatis, datiuum; potestati, restituerunt, quod placet: nam verbum, sum, saepe hunc habet casum.

Nec ipsi per intermissiones has interuallaque lentio-rem.) 151. E. Legendum puto, & ipsi; pro nec ipsi; nisi quis pro lentio-rem malit legere celerio-rem.

Q. Seruiliū, P. Virginiū.) 153. D. Q. Seruiliū Fidenatem legendū puto, vt postea aliquoties legitur. Fuit autē filius Q. Seruiliū dictatoris, cui alij Structo, alij Prisco cognomen fuisse tradiderunt, vt praecedenti patet libro. Item Q. Sulpiciū Camerinum, vt anno 357. legitur, ita hic quoque existimo legendum. Hunc quoque Manlium, alij Maniliū vocant, & Sergium Fidenatem tertio hinc anno ipse Liuius vocauit: nisi quis hoc loco ab authore consilio omitta cognomina putet, quod ego nō existimo, praesertim vbi magistratus creantur.

Nae ego libenter experire quā nō plus in his iuris.) 154. I. Nae cum diphthongo posteriores scripserunt. Ceterum sensum ipsum non planē (nisi iuris pro equitatis exponamus) percipio. Comparatio est Sergij Virginiūque ad tribunos plebis. Sed iudicet lector.

Cn. Cornelio Cosso iterum, Cn. Fabio Ambusto.) 154. K. Ad finem prioris libri testati sumus, in huius Cornelij, atque adeo etiam Ambusti praenominibus miram esse variationē, vt vix quid sequamur, certō definire queamus.

Vnum bellum annum iam tertium trahi.) 155. A. Atqui hic erat annus quintus quando coepta erāt Veij obsideri. Vide anno ab Vrbe condita 350. ipsius Liuij verba. Quare annum iam quintum legam: neque enim minuere tempus, sed ampliare volebat.

Is quod petissent patres quidam primo incep. Repti.) 155. B. Hunc locum variē lectum, & variē distinctum in plerisque codicibus reperias, sed mihi nondum liquet quid de eo statuendum. Longum hyperbatum est. Ceterum quae post paucos versus sequuntur. Cū arderent inuidia non patres modo, sed etiam Tribuni plebis. & ipsum obscure dictum est. quanquam ita intelligi potest, quomodo dicimus, Socrates laborabat magna inuidia, videlicet cui multi inuidebant. quod saepius gloriae est, quam vitij.

Vt multo verisimilius sit compacto eam rem.) 155. D. Quidā compacto mutauerant in conspecto, temere meo quidem iudicio: nam cōpacto dictum videtur pro compacto, quo aliās saepe vtitur Liuius.

M. Aemilius & Q. Fabius.) 156. C. In horum magistratus creatione C. Fabius Ambustus, non Q. Fabius nominatur. ita & in posterioribus. quare hoc Q. suspectum. Sed de C. siue Cn. Cornelio iam saepe admonuimus.

Vetus tantum senator.) 156. I. Non meminit Liuius vtpiam vbi primum senatores ex plebe accepti fuerint: at

meminit Dionysius lib. 7. qui anno ab Vrbe condita 263. primum ex plebe factos scribit. Cornelio autem fratrem non alio modo intelligimus Licinium, quā quod patrū ac plebis post Decemuiros connubia promiscua sunt facta.

Grauis pestilensque omnibus animalibus aestas excepit.) 156. K. Sub Licinij magistratu priore anno gelidam hyemem descriperat Liuius: nunc hoc anno sequente, quo quatuor plebei tribuni cum vno patritio fuere, tristē hyemem ac grauem aetate fuisse ait, quae descriptio hyemis ac aetatis duorum annorum bene perpendenda est propter sequentia.

L. Furium Medullinum tertium.) 157. D. Priore libro non ita longē à fine annotauimus, bis legi hunc Furium tribunum tertium: itaque aut hoc loco sextum, aut supra anno 350. pro Lucio legendum. At anno sequente haud dubiē legendum L. Furium Medullinum quartum, quippe qui posterioribus annis ter adhuc sit tribunus mil. conf. potestate.

P. Cornelius Maluginensis, Au. Manilius.) 158. G. Legendum; P. Cornelius Maluginensis iterum. Nam fuit etiam anno 351. Item A. Manilius vir. quippe qui fuit antea bis, anno 350. & 353. Quidā etiam Manlium vocatum putant, atque ita codices variant.

Maximē in ea parte Hetruria.) 159. A. Vide quid referat in ea parte: vniuersamne Hetruriam, an eam vnde prebeatur auxilium, & quae Gallis vicinior, Romanis remotior erat, de Gallis autem Liuius perinde atque de Indis loqui facit Hetruscos.

Omnesque deinceps ex collegio eiusdem anni.) 159. B. Hic P. Licinius Caluus tribunus mil. fuit anno 355. at reliqui quatuor anno 356. Caluus quidem ex plebe cum quinque patritijs: at hi quatuor plebei cum vno patritio M. Veturio. Illud igitur eiusdem anni, quomodo intelligendum sit, haereo. Nam quod quidam dicunt, eiusdem non ad Caluum, sed ad ipsos quatuor tribunos referendum, mihi nōn satisfacit: paulo enim post Licinius ipse collegas vocat haud dubiē suos: quare hoc effugium est, non vera solvendi via. Ego puto lapsum memoria auctorem, nec id ad eō religiosum illi: nisi quis codicem corruptum existimet, quod nec ipsum impossibile est.

Vt eum inuidiam lenire suo priuato incommodo.) 161. E. Hic locus in Aldino codice (meo quidem iudicio) corruptē legitur, ad hunc modum: vt eam inuidiam lenire quā minimo suo priuato incommodo, publico quoque Rom. populi liceret. quasi Camillus pro se deprecatus fuerit, quod alienum à veritate esse puto, cum contrarium apud Valerium Max. libro 1. de omnibus pateat. Quare veterem lectionem magis probo, quae ita habebat: Vt eam inuidiam lenire suo priuato incommodo, quā minimo publico populi Romani, liceret. quasi Camillus de publico bono magis sollicitus, quā de priuato, optarit Reipublicae commodum praesuo incommodo. Itaque incommodum suum non deprecabatur, & publicum quā minimum incommodum, si totum abigi non poterat, precatur.

Caesonem Fabium Ambustum iterum.) 162. K. Fabij Ambusti quater ante hunc locū in magistratib. mentio est. Anno enim 343. COS. Q. Fabius dicitur: anno 349. itē 351. & 354. C. Fabius: quanquam quidam libri Claudius habebant, luculento codicum errore. Hic denique Caeso dicitur plerisque in codicibus, in quibusdam etiam C. Fabius. M. quoque Fabij in sequentibus mentio est, qui patret dicitur legatorum Fabiorum ad Clusium, ac contra Gallos pugnatum. Atqui si hic iterum sit tribunus mil. qui ex prioribus emendandus ad hunc sit locus, non planē constat.

Nihil de collatione dicere stipsis ver. quàm de.) 163. D. Meritum Apollinis fatetur Camillus in vrbe Romanâ: ergo stipsis verius inquit, quàm decima. Ceterum quæ sequuntur verba, difficultatē habent. Populum enim liberatum vult, quod quisque priuatum se obligauerit. At quod paulo antè dixerit furere ciuitatē: ob id dixit, quod non modò rerum mouentium, sed vrbis agrique capti decimam quoq; deberi, nec tamen de illo vlla fieri mentionem, quæ mihi in hoc notantur, vt lector veteres codices diligentiùs introspeciat.

Latores legis in annum eodē reficiunt.) 164. F. Hic erogationem vocat legem: tertio statim versu, rursus rogationem. Hoc idem facit anno 362. cum iuris periti ea distinguant, vt est apud Festum: quidam tamen tertio post versu largitioni legunt, quod mihi non placet.

L. Valerius Pub. Sp. Posth. P. Cornelius iterum.) 164. F. Prænomen Valerij hic L. est, sed in initio libri sequentis anno 366. in plerisque codicib. An. legitur, & anno 368. rursus L. non A. habetur, vbi tertium sit tribunus mil. Paulò autem post hunc locū L. Valerius legatus Delphos mittitur, haud dubiè aliis à tribuno. De P. Cornelio maior est dubitatio, Cossūne an Scipionem velit. Scipio prioris anni fuit tribunus mil. cui si continuatus honos esset, Litiū foret innuisset, quamquam id aliquando omittit. sin Cossus fuit, iam hic non iterum, sed quartum esset, ideoque de neutro quicquam definitio.

Creata Coss. L. Valerius Poritus, M. Manl.) 167. D. Dionysius lib. 1. vbi chronographica tractat, hunc annum à primis Coss. ait esse centesimum vndeicesimum: quibus si addideris annos quibus Roma sub regib. fuit, reperies annum ab Vrbe condita trecentesimum sexagesimum tertium. Rectè igitur biennio post Camillus supputat trecentesimum sexagesimum quintum, contra atque senes paulò post supputant, imò quàm Plutarchus in Camillo, atque adeò quàm Plinius libro 33. cap. 1. sic codices non fallunt.

Ob quæ Volturnenses Salpinatibus adiunctis.) 167. E. Volturnensium meminit Plinius in descriptione Hetruria: Volturni oppidi Ptol. Salpinates qui sint, mihi nondum comperimus. Cum C. verò Iulio cenfore collega fuit L. Papyrius, vt lib. 9. P. Sempronius tribunus plebis recitat aduersus App. Claudium cenforem.

Arntem Clusinum ira corruptæ vxoris.) 168. I. Sermo est relationibus satis impeditus. Lucumonem intelligimus vxoris tutorem fuisse, aut Aruntis, non autem Aruntem Lucumonem. Hunc autem repetit Liuius, quod videbat longius hyperbaton.

Nec cum his primū Hetruscorum, sed multo antè.) 168. I. Vide & hoc genus sermonis. Dubium enim non est quin dicere velit, nō cum his Hetruscis, qui hoc tempore Clusinum, aliaque circa Thulcia loca possidebant, Gallos pugnalisse, sed cum ijs Hetruscis, qui inter Apenninum Alpesque incolebant. Sed haud scio an huiusmodi dubitationes propriè nostri sint propositi.

Ab Saluorum gente oppugnari.) 169. B. Strabo lib. 4. Salyes (inquit) inter Rhodanum Alpesque possident agrum ad quingenta stadia. Pli. lib. 3. cap. 5. Ligurum (inquit) celeberrimi vltra Alpes Salyi. Ita variegatum nomen est & declinatione & literis. Nam & hic Saluuij legitur, & Saluij. Forsitan hinc & Salafij, quorum in Italia meminit Ptolemæus. Salufiorum etiam nomen in Italia manet vicinum Liguribus. Hæc idè nobis annorantur, quod videmus aliter atque aliter apud diuersos scribi. Ceterum si hoc in loco pergam de Rhetis, item de Celtarum populis dicere, res nullam inueniet finem. Sed hoc non agimus.

Masilienfēs erāthi, nauibus à Phocide profecti.) 169. B. A Phocæa legendum ex primo libro Herodoti, atque adeò ex ipso Liuiō. Nam libro 4. decados quartæ, vbi de Emporijs Hispaniæ vrbe disserit. Iam tunc Emporiæ (inquit) duo oppida erant muro diuisa. Vnum Græci habebant à Phocæa, vnde & Masilienfēs oriundi, &c. Eodem modo libro sexto, de secundo bello Pun. vbi primū P. Scipio copias Emporijs exposuit. Pro quo notandum

Phocæam esse Ionix vrbe in Asia, vnde denominatiuum, Phocæus, Græcè φωκεύς apud Herodotū, & apud alios etiam φωκεύς Latine Phocenses tetrasyllabon. In Strabonis Græco codice de præparatè reperias φωκεύς, pro φωκεύς, de Ionibus. Porro de Phocænsibus his est adagium, φωκεύς ἔστω, id est, Phocænsium execratio. Phocis autem regio non ciuitas est Græciæ, longè mari à Phocæa, proximè Bœotiam, in qua Delphi oppidum, Apollinis oraculo clarum. Vnde denominatiuum φωκεύς vel φωκεύς & adagium φωκεύς, siue φωκεύς ἔστω, id est, Phocænsium desperatio. Hinc Latinitis erroris occasio in Phocænsis & Phocensis siue Phocidensis, vt multos Romanorum vel non attendisse, vel ignorasse id discrimen putem. Nam & Ouidius Phocæicus à Phocæa Ionix vrbe dixit libro sexto Metamorpho. & Phocæus ab Phocide Græciæ regione libro quinto, vbi de Pyrenæo tyranno, & libro vndecimo, Phocæus Aneor, & Aul. Cell. libro decimo, cap. decimo sexto, ex Iulio Higino similiter ex terra Phocide ait, vbi de origine Masilienfium, qui non ex Phocide Græciæ regione, sed à Phocæa Ionix vrbe pulsi ab Harpagō Cyri præfecto, in hanc concesserunt Galliæ regionem.

Salutūque Iulix Alps.) 169. C. Iulix Alps eo in tractu haud scio num quis alius author præter Liuium meminerit. Certè Cornelius Tacitus Iulias vocat Alpes que versus Caruos sunt. Nisi in Liuiō sit anticipatio, quod mihi non placet. Ideoque facile assentior D. Beato Rhenano hunc locum rectè restituenti, vt legatur ipsi Taurino saltu inuias Alpes transcenderunt.

Cenomanorum Elitouio duce.) 169. G. Atque inde ex istimo quosdam erroris sumpisse animam, vt hoc loco pro Cenomanorum substituerint Germanorum, non attendentes hic antea de Bellouesō vti que Gallo dictum, Taurino saltu per inuias Alpes duxisse suos, subsecutos autem eodem saltu Cenomanos, quod de Germanis, qui in Triastinos non venerant, intelligi non potest. Præterea hic Gallorum in Italiam transitus describitur, non aliorum populorum. Primū autem Liuijs commemorat septem Celtarum populos cum Bellouesō venisse in Italiā: post hos Cenomanos, tertio Saluos, quarto Boios Lingonesque, vltimò Senones qui Romam deleuere. Fortassis & inde decepti, quod sensum authoris non rectè perceperunt. Non enim Liuius vult dicere, Cenomanos ibi transcendisse Alpes vbi Brixia ac Verona sunt, sed postquam per Bellouesō vestigia in Italiam venerint, consedisse ad ea loca (videlicet superioribus occupatis per priores) vbi nunc Brixia ac Verona, quæ quidem antè Libuorum erant. Et Plinius lib. 3. cap. 19. Brixiam Cenomanorum vrbe fatetur, quemadmodum & Ptolemæus, & Liuius quoque lib. 2. de bello Macedonico. Idem qui priorem emendarunt temerè, meo quidem iudicio, locum hunc quoque corruerunt, pro Libui reponentes Ibi. Nec obstat quod & Plinius & Ptolemæus Libuis Yercellas attribuant: verisimile est enim ante Gallorum aduentum latiores fines habuisse eos. In codicib. Ptolemæi magis putando errore Libyci legitur. Legendū præterea puto Litauico duce, quod nomen est libro septimo comment. apud Cæsarem, atque etiam nunc hodie manet in Gallia.

Post hos Salluuij qui prope antiquam gētem.) 169. C. Et hunc quoque locum idè Beatus egregiè restituit: quāquam id obscurum est, num Salluuij cū Saluijs, Salibusque idem sint populus. Leuos item Ligures non meminisse apud autores legere.

Deinde Boij, Lingonesque transgressi.) 169. C. Quidam codices habebant Ligures, sed errant. Boij autem Galliæ haud dubiè priscus populus, quippe qui cum Lingonibus in Italiam hic tot antè secula venisse tradantur, vbi in immensam potentiam creuerunt, ita vt cū Romanis exercitibus sæpè conflixerint, idque multis annis: vt ex tertia quartaque decad. apud Liuium latè pater. Postremò autem à Romanis eiecti supra Tauriscos, ad Danubium habitauerunt. Rursus tēpore Marij vnā cum Cimbris ac Heluetijs, vt Strabo scribit li. 7. aduersus Romanos pugna-

pugnare, atque etiam tum victi, ad tempora vsque C. Cæsaris vicini Heluetijs in patre aliqua Hercyniæ syluæ, vt quidam credunt, manserunt, cum quibus postea contra Cæsarem tulerunt arma: vbi rursus victi, deprecantibus Cæsarem Heduis, quod egregia virtute erant eogniti: vt ipse ait, in antiquam remearunt patriam, relicta, vt verisimile est, ad Danubium prole aliqua, vnde quidam Boemos ac Bauaros dictos volunt. Hæc pluribus verbis quam oportuit egimus, ne temerè libri emendarentur, siquando non congruentia de Boijs apud authores inueniantur, propter tot eius populi mutationes.

Ab. V. fente flumine.) 169. D. De alio loquatur flumine oportet quam quod Plinius lib. 3. cap. 5. ad Anxur describit: hic enim de Venerorum regione loqui videtur. Meminit Boccatius, sed ex hoc Lii loco adiutus, nullum alioqui ex authoribus adducens testimonium.

Nec vlla cæde pugnatum fuit.) 171. B. Alij hoc mutarunt, atq; ita legunt: Nec vlla cædes pugnantium fuit. id quod ego non intelligo. Fortassis autem propter frequentia continuò verba, ita legere placuit. at etiam illa obscurum habent sensum, ideoq; lectori consideranda sunt.

Omne inde tempus suspensòs ita tenuit animos.) 171. D. Sed ne hic locus totus satis patet. Trium temporum est hic ordo, & vis in illo, identidem. Primo quidem aduentu impetum Gallorum Romani Romæ expectabát, alioqui apud Alliam mansuros fuisse Gallos existimabant. Deinde sub occasum solis, cum ne tum quidem inuaderent urbem Galli, quod tamen expectauerant Romani, in noctem dilatatum consilium ijdem existimabát Romani, quò plus panoris illi referrent. Deniq; lux appropinquans examinabat, timorq; quem perpetuò habuerant, malum hoc, quò videlicet urbem inuaserant hostes, continuum fuit, cum primum signa infesta portis illata sunt. Verum instituti nostri non est his diutius immorari.

Vrbis per treceños sexaginta annos.) 172. F. Non ad-

modum rotunda est hæc annorum supputatio, sed ea potius quæ postea in Camilli oratione ad finem huius libri exhibetur: erat enim hic anñus ab Vrbe cond. 365. Scio apud Plinium lib. 33. cap. 1. legi. 364. & apud Plutarchum 360. at codicibus non confido.

In eo cliuo eas cū L. Albinus de pl. R.) 172. H. Valerius Maximus lib. 1. L. Aluanium vocat, sed errore, vt puto, co dicum.

Cædicius negare se commissurum.) 175. C. Video, inquit Cædicius, finis mei adest imperij. Atqui ego haud committam vt mihi aut deorum aut hominū quifquam imperium finiat potius, quam ipse memor ordinis mei deposcam imperatorem. De quo autem propriè ordine loquatur, considerandum. Item quod post aliquor deini de sequitur versus, Militesque haberent imperatorem quem vellent: de Camillo intelligendum: quem volebant milites, nõ alium. Etrursus paulò post, Lex Curia ta lata est, quidam malè mutarunt in, lecta est.

Hæc culti neglectiq; numinis tantà monimenta.) 178. H.

Monimentum à monendo proprie hic quadrat: quamquam quibusdam momenta etiam nõ displicer, sed nõ in mutauerim.

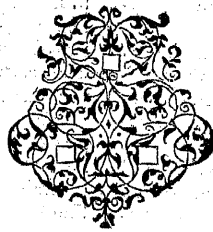
Aio Lucutio templum propter cælestem vocem.) 179. A. Et hoc loco, & paulò ante iniciū huius orationis quidam pro, Aio Locutio, emendarant, Allocutio, quam synopam ego neutiquam probo. Meminit huius Dei Aul. Gel. lib. 16. cap. 11.

An malitis hanc solitudinem vestram quam urbem.) 179. D. Quidam pro, an, legunt, non. Sed ego haud satis intelligo quid sibi per solitudinem velit: & quæ sequuntur, non admodum clara sunt. Vt in libro sequenti rursus hac voce, de Volscis loquens: Quæ nunc vix seminario exiguo militum relicto, seruitia Romana absolutio ne vindicant.

FINIS.

E 4

IN T,

HENRICH GLAREANI LORITI ANNOTATIONES
 IN T. LIVII LIBRVM SEXTVM, HENRI-
 CHI GLAREANI LORITI ANNO-
 TATIONES.

INTERREGNUM tum inijt P. Cornelius Scipio iterum.)181. B. Cornelius atq; Camillus ambo interreges fuere anno 364. ab Vrbe cond. ideoq; non legam Scipio interrex, pro Scipio iteru, vt quidam temere, meo quidem iudicio, hunc locum emendarunt. Idem etiam, tum, sustulerunt ante verbum, inijt.

A. Valerium Publicolam iterum.)181. B. Hic Valerius superiore libro, vt diximus, anno 361. ab Vrbe condit. & hoc libro anno 368. Lucius, non Aulus vocatur. Lector disticiat vter error locus. Et A. Manlius legendum, non Manlius, vt patet ex anno 372. vbi tertium fit trib. mil. conf. potestate.

Alia ex alijs edita etiam in vulgus. Quæ autem.)181. B.

Obscurus est hic sensus: nam illud, alia, quid referat nescio: neq; enim magis fœdera quàm leges referre videtur. Quidam pro ex alijs, emendarunt ex eis, nihilominus in obscuro manente sensu. Porro quæ de sacris suppressis subiunguntur, & ipsa explicari cõueniebat, quænam fuerint sacra, & quomodo suppressa magis obstrangebant religione animos: nisi Bacchica erant, & nisi per dolum oppressa à pontificib. intelligamus.

Quidã, quod postridie Idus Quintiles, &c.)181. C. Vide in hoc contextu, traditum putant, dictumne sit protradunt: nam alioqui planè syntaxim non capio. Itè illud, neq; exponendũ pro; & non: vt negatio in verbum, inuenta, incumbat: nõ in, obiectus esset, tum illud etiam notandum, quo pacto dicat, post diem tertium, quod factum est die tertio. postridie enim Idus Quintiles nõ litauit Sulpitius, hoc est, pacem Deum nõ impetrauit, expositore Nonio Marcello: & ad xv. calend. Sextiles exercitum Romanũ hosti obiecit, quasi ita dicas: Sulpitius decima (extra Iulij die non placatos inuenit deos, & decima octaua eiusdem mensis die conflixit. Vt nõ magnopere mirandum, quod apud Marcum euangelistam capite octauo legitur, *ὅτι μὲν τρεῖς ἡμέρας ἀναστῆναι*, & post tres dies resurgere, vbi magnopere laborant magni nominis Theologi.

Qui post pugnam ad lacum Regillum factam.)181. D. A pugna Regillensi ad hunc annum, in Liuii sunt plures quàm centum ac decem anni: at à pace Hernicis data prorsus centum. Ad Hernicos itaque hoc loco anni referendi.

Ad deditionem Volscos septuagesimo demũ anno.)182. F. Primum bellum Volscis à Romanis motũ fuit sub Tarquinio Superbo in ducetos amplius post suam ætatem annos, ait ipse Liuius lib. 1. Postea verò liberata Vrbe anno decimo quinto, ab Vrbe autem cond. 259. rursus illis bellum motum, vbi centum ac plures sunt anni in vtroque numero, quapropter in illo septuagesimo anno errore puto. Ad id iam & in alijs locis læpe ostendimus, quare hic minùs mirum.

Q. Seruilius Fidenas, Q. Iulius Tullus.)183. C. Legendum, Q. Seruilius Fidenas quintum, Q. Iulius Tullus. Errorem fecerunt, quintum ac Quintus, vt identidem in codicibus alterum omisissum fuerit. Legendum etiã L. Luccretius Tricipitinus iterum, & Ser. Sulpitius Rufus iterum, fuere enim tribuni vterque anno 364.

L. Papyriũ. Cn. Sergium.)183. E. Hoc loco Cn. Sergius legitur, postea verò anno 375. Caius, vbi tertium dicitur tribunus mil. conf. pot. Nec tamen vbi iterum fuerit, vsquam inuenio: vt planè suspicor anno 370. omisissum eius nomen. Nam post Camillum v. tribunum mil. perpetuò fex fuere tribuni mil. conf. potestate.

Tribus quatuor ex nouis ciuibus additæ Stell.)184. F. Annus Viterbiensis, homo Hetruscus, legendum putat Tormetina, pro Pomentina, & Arniensis, pro Narnien-

sis, quæ de re quidam posterius nomen mutarunt: at in priore neminem vidi motum vt variaret, neq; enim firmis pugnat rationibus. Cæterum hic numerus mihi suspectus de xxxv. tribubus, denario: quippe tempore Coriolani xxi. erat tribus, authore Dionysio Halic. hoc autem loco quatuor additæ efficiunt numerum xxv. Neq; vllas hætenus tribus additas memini. Cùm autem tempore Liuij tribuum numerus erat xxv. vt ex libro primo patet in Ser. Tullio, quatuor autè vltimis huius decados libris binæ additæ inueniãtur, præter quatuor vrbanas, à Q. Fabio Maximo (qui id cognominis ea de causa habere meruit) libro 9. adiectas, quomodo hic legemus xxxv? Errorem errorum accumulauit, vt puto, locus ille libro secundo, anno ab Vrbe cond. 259. vbi xxxi. tribus pro xxi. leguntur factæ: quod ibidem annotauimus: quanquam tribus nomen latè patet, vt vel apud Dionysium liquet in Ser. Tullio.

Ser. Cornelius Maluginensis.)184. F. Quidam libri Seruilius, quidam Sergius Cornelius habebant: sed ea nomina sunt, non prænomina, ideoq; Seruius legendum.

Qui dictatorem se iam quartum creasset.)184. H. Non hoc loco quartum fit dictator Camillus, sed postea anno 386. quintum autem ad finem huius libri. At tantum senatus de se iudiciũ, collegarum quæ tam benignum animum, perinde habuit atq; si dictator creatus fuisset: ipse enim non ita multo post dicturus est ad cunctabundos milites, An me, quod non dictator vobis, sed tribunus signum dedi, non agnoscitis ducem?

Sed quia nisi magno apparatu tormentis ma.)185. E. Mirum hoc videri potest, cùm ad finem libri secũdi iam facile capta fuerit. Sed dicet quis, interea temporis coloniam factam, ac ideo firmiorem fuisse. id verò est effugere obiectionem, non soluere nodum. Nam eadem opera dici poterat, & Romanis ab eo tempore multum ditionis ac imperij accessisse. Sed hoc non agimus.

Ab Nepete ac Sutrio auxiliũ.)185. E. Ita Liuius id nominis vsurpat, perinde atq; teritiæ fit declinationis, ac neutri generis. Nã paulò post dicturus est, Nepete exercitus ductus, & anno 372. Et trium viros Nepete colonia deducendæ creauerunt. At teritiæ declinationis neutra in e, ablatiuum habent in i. Nisi dicamus neglexisse hoc Liuium. Græcè est Νεπιτῶν. In Strabonis codice Νεπιτῶν lib. 3. & in Plinium Nepeta, ita vt nihil inde certum colligas.

Legiones vrbanae quibus Quintius præfuerat.)186. F. Superius in exercituum diuisione L. Quintius Cincinnatus causarijs senioribus quæ præficitur, quos hæc cum Camillo missos nõ est verisimile, sed alterum exercitum paratum instructumq; in vrbe ad omnè euentum, cui Camillus Q. Seruilius collegam præesse voluit. Ergo hoc loco Q. Seruilius legendum, pro quo Quintius positum est, & potuit videri à Librarijs corruptum, si non continuo altero versũ sequeretur, Quintius Horatiusq; successores Valerio in Volscos missi. Quare Liuium memoria lapsũ hoc loco putamus: nisi quis & hæc corrupta putet.

In sequenti anno A. Manlio, P. Cornelio.)186. K. Manlius ab initio huius libri tribunus mil. fuit, ergo hic addendum, iterum. P. Cornelius autem ab anno 360. quater fuit in Magistratibus, sed ter, nullo adiecto cognomine. Credo Liuium offensum tot nominum inani prope modum nomenclatura. Ita & Cn. Sergij Fidenatis nomen ii. hic omisissum, vt paulò ante diximus.

Idem moliri cœpit acriores, quippe aris al. sti.)187. B. Colon ponendũ puto post verbum, stimulos. Quæ verò deinde sequuntur, verba sunt Manlij seditiosè conque-

Quæ

Quæ nunc vix feminario exiguo, &c.) 187. D. Seminarium pro semine posuisse videtur. Caterum quidam vendicant legunt, quod est appropriant, ac sicut esse dicit. Quidam vindicant, pro viciscuntur, ac à contumelia defendunt, quasi dicat Livijs, ab solitudine vindicant, id est, à latronibus defendunt. Ego, ut ingenuè fateor, sensum non intelligo, præcipuè verò illud, solitudine.

Et Cærtensium quidam, & coloni etiam à Velitris.) 187. D.

Quidam hunc locum emendarunt in Circeiensis: nam Velitras Circeosque ipse Livijs coniungit anno 372. etiam si hoc loco & paulò post separare videatur. excusatio nem tamen hi loci habere facile poterunt. Certiensis certe qui sint, non puto vsquam reperiri: quare libro octavo quoque; non ita longè ab initio L. Numitium Circeien sem legendum, non Cercien sem.

Multipliciam forte exoluta mergentibus se per sortem vt.) 188. I.

Quidam pro, se per, legunt semper, ut intelligamus, vturas ita multiplicatas, ac ab ipso solutas, sortem iam aliquoties equasse: vt fit sensus, vturas toties suppullulascetes non quoque; non ita longè ab initio L. Numitium Circeien sem legendum, non Cercien sem.

Neminem vestrum, inquit, Quiri. es donec quicquam.) 188. K.

Et hunc locum iidem mutarunt, ne quem legentes, pro neminem, sed imperfectior est sermo, & qui desideret aliquid, quasi dicat, ideo fundum meum præconi subieci, ne quem. Manlij sunt verba, vt illa superius posita: Esse qui non egestatem modò atque ignominiam mitemur, sed neruo ac vinculis corpus liberum terrent.

Ne abstuleritis obseruantibus etiam oculis.) 189. D. Si obseruantibus oculis legamus, vt habent plerique libri, simplicior erit enunciatio. Sin oculis, vt quidam, speciosa erit hyperbole.

M. Furius Camillus quintum.) 191. A. Legendum M. Furius Camillus vt. & Ser. Sulpitius Rufus tertium: vt facile patet ab initio libri quinti (nam illic primum Camillus creatur tribunus mil. cons. po.) omnia magistratum nomina recensent. Idem erroris, de Camillo quidem, accidit anno 374. in plerisque codicibus, vbi vt. fit tribunus mil. De Sulpitio anno sequenti 372. vbi fit quartum, etiam nisi codices reclamant. Caterum quod hic duo verba, iterum, ac secundum, indifferenter leguntur, videtur ex numeri notis ita accidisse. Hæc vt pusilla ridebit fortassis quispiam, vt haud quaquam notatu digna. At non piguit Aul. Gel. lib. 10. eadem de re longum textere caput, vt non dicam anxie, quod nos leui brachio.

Ne fortuna mea desit, videte.) 191. C. Satis obscurus sermo: nescitur enim, mihi sine, an vobis intelligendum, animus ipsius planè iam ruinam præagiebat, sed multa huiusmodi dissimulamus.

Fortè etiam in arce positam.) 191. E. Quid illud, forte, sibi velit, non planè video, quando non fuit dubium M. Manlij domum fuisse vel in Capitolio, vel in arce: sed videtur de his duobus dubitasse Livijs: nisi quis, forte, exponat pro casu, aut Livijs Monetæ ædem ignorasse, quod neutriquam credo, putet. Caterum vt Capitolium ab arce discretum, ex Livijs non facile constat, sed ex Dionysio, vbi de App. Herdonio.

Nam &, quia eundem & suæ potestatis, quem lib.) 192. F.

Quidam ante nam, & post verbum, crediderant, parentheses signa apposuerunt: alij ante quia, & post verbum cernebant: alij vtroque; in loco, alij nusquam. Sensus haud est obscurus, durâ tamen habes compositionem, vt cunque distinguas. Paulò post item legendum, Q. Publius non Q. Publius, nemo enim duo habuit prænomena.

Ab accusatoribus obiecta sunt reo.) 192. H. Quid si, sint, leges? vt sit ordo: Quæ pertinentia proprie ad regni crimen ab accusatoribus obiecta sunt reo, apud neminem auctorem inuenio.

Cicatricibus bello triginta tribus acceptis.) 192. I. Ita plerique habent codices. Alij numerum sustulerunt, tan-

quam ex Plinio subdititium, quod ego non credo, quam neutrum, cur vel negem vel affirmem, sat habeo; Caterum nec cum Plinio nec cum Cicerone in Manlij donis Livijs probè conuenit: sed non in hoc solum, de Dentato ac alijs idem accidit.

A. Manlio tertium.) 193. C. Hic locus satis continet; anno 369. initio huius libri A. Manilium legendum esse, non Manlium, quod ibidem etiam adnotauimus. Fuit autem M. Manlij frater, vt Titus, quemadmodum paulò antè habetur. Legendum etiam hoc loco, Ser. Sulpitio Ruffo III. quippe qui ter antea fuit, & L. Lucretio Tricipitino tertium, qui antea bis fuit.

Sp. & L. Papyrius duo noui tribuni.) 193. E. Ita habent vetustiores aliquot codices. quidam mutarunt ita: Sp. & L. Papyrij noui tribuni mil. At ego cognomè appositum suspicor vel Crafsi vel Cursores, pro illo, vs duo: & anno 375. Papyrium ex his duobus alterum fuisse.

Ser. Cornelio Maluginensi III.) 193. E. Quidam pro tertium, legunt quartum. Sed iidem tertio hinc antea anno legunt iterum, hic igitur tertium legendum, quippe qui proximo anno non fuit in magistratu. Nisi quis anno 358. pro Publius, Seruius legendum existimet, quod ego non puto.

Et supina valle Romanam inclinauit aciem.) 195. B. Haud dubiè hæc retulit ad verba præcedentia paulò superius: Leuis à tergo cliuus erat inter aciem & castra, at nihilominus locus obscurus est, mihi quæ suspensus.

Optimum visum est in fluctuantem aciem tradi eq.) 195. D.

Hæc obscure dicta sunt, nã de qua acie intelligendum sit ignoratur. Verum cum ipsi pedites in certam ibant, non equites, fortassis equos fortunæ commisisse cõmòdè quis exponat. Illud etiam paulò post: Sensit ergo euentus virtutis enixe opem, dubitationem haber, sed tolerabilem. Itaque quidem libri enixæ legunt, vltima cum dipheongo.

Pace constanti vim Romanorum arceuerunt.) 196. F. Valerius Max. lib. 7. cap. 3. manifestè fateatur consilij acumen fuisse in Thufculanis. Sed mirum Romanos tam facile ignouisse, imò ciuitatem eis dedisse. An vicinitas terruit? Caterum scire velim vt cum captiuis actum, neque enim hoc recitat Livijs: & suspectam rem faciunt nec minus dictatoris Thufculani verba. Sed hæc longius profèqui, non est huius instituti.

At repletas semitas inter vulgus.) 196. G. Neque id genus locutionem planè assequor, tamen si sensus non est vsque adeo difficilis. Fortè autem anastrophe est, vulgus interrepletas semitas.

Precibus euentum vestris Senatus quem videbitur da.) 196. H.

Et id genus oratio notanda, nunc quem videbitur dixerit, pro qui videbitur, malens cum casu antecedente conformare relatiuam quam cum suo verbo: quod apud Græcos est frequens, & Latini non omnino fugerunt.

Peccetur in vos, dum digni sitis quibus ita satis fiat.) 196. I.

Et hic sensus admodum obscurus est, præcipuè vero vltimorum verborum. Videtur autem Senatui Romano blandiri de iustitia, & sermo est adulationi proximus.

C. Sergio III.) 196. K. Huius Sergij nomen in magistratibus antea semel duntaxat, videlicet anno 368. inuenitur & prænominè tamen Cn. non Caio. Sed suspicor anno 370. vbi iterum fuit, ommissum nomen, atque hoc loco tertium factum, quod constanter omnes Livijs habent codices. Legendum item Ser. Cornelio Maluginensi quartum, quippe qui anno 373. fuit tertium. Sed de hoc etiam paulò antè.

Eodè anno etiam ipsis querentibus penuria ho.) 198. L.

Ommissum est hoc loco colonie nomen. Nam de Prænestinis intelligi non potest, qui iam rebellauerunt. Quidam de Satrico hoc intelligunt, ad hoc statim post, sit hostium receptaculū. Ego de Veliternis intelligere malim. Nam illi ocio gestientes, in agrum Romanum incursionem fecisse paulò post describuntur.

L. Aemilius, P. Valerium III.) 199. B. Aemilius fit tribunus mil. quartum anno 373. vt omnes habent Liuij codices: quare si idem est, adijciendum quintum. Quidam putant hunc Mamertinum cognomine, sed eum qui initio libri septimi cum L. Sextio fit COS. Mamertum. A ratio temporum nõ obstat quo minus fit idem omnib. his locis. Præterea L. Quintus Cincinnatus etiam anno 369. fuit tribunus mil. Hicigitur, iterum, adijciendum: sed Liuius breuitatis gratia omisit, offensus opinor tanto nominum acerto, & planè res nimium molesta est.

C. Verurius, M. Aulus, & M. Cornelius.) 202. F. Quidam pro M. Aulo, emendarunt A. Manlius: sed is prioris anni fuit tribunus mil. Quare legendum C. Verurius II. A. & M. Cornelij. Nam C. Verurius primum fuit anno 378. hic autè II. Cornelij verò postea iterum fiunt anno 388. ad huius libri finem. Hic itaq; primum fuere, & facilliter ex II. potuit M. fieri. Mirum autem, & in his quidem, & præcedentis anni omnibus tribunis, omiſſa & cognomina & numerum.

An placeret scenore circumuentâ plebem, ni potius.) 202. H. Hoc, ni, tollerem, & planior erit lectio. Neq; vero me læret quæ portenta quidam hîc prodiderint, vt hunc explicaret locum: mihi fatius hoc videtur.

Nisi alterum COS. utiq; ex plebe si. necesse fit, neminem fore.) 202. I. Illud, nemine fore, quid sibi velit, quidue ad sensum faciat, fateor planè me nescire: nisi in nõ nisi incipiamus nouam sententiam.

III. ac XL. annos neminem ex plebe trib. mil.) 202. I. Hic annus est trecentismus octuagesimus quintus ab Vrbe cond. At ille quo primi tribuni mil. conf. potestate creati sunt, fuit annus trecentismus vndecimus, hos si ab illis subtraxeris, relinquetur anni 74. tot enim annis licuit tribunos mil. conf. po. creare, ac ex plebeis etiâ. Sed quadrages quater (inquit) hoc neglectum est, imò verò sapius: nec enim rotundum hunc exhibuit numerum.

Et vt rogassent primâ tribus dicerent.) 203. C. Locus vehementer obscurus. Cum rogassent, tribuni scilicet. Et cum primâ tribus dicerent, opinor legem exponendum.

Et quod eundem M. Furium dicitur, insequens annus ha.) 203. D. Hic omnino annus rursus omiſſus est, cuius rei dicitur suspicio. Altera, quòd Licinius Sextiusque statim post dicturi sunt, non tum se annum iam velut in acie stare, cum alioqui hic octauus esset. Anno enim

379. cœperant hoc certamen. Item postea Liuius dicit, decimum hos reſectos, ante annum trecentisimū octuagesimum octauum qui non tum reſecti essent, si hic annus non inferatur. Altera suspicio quòd C. Licinius, primum ex plebe magistrum equitum Liuius dicat antea fuisse trib. mil. conf. potestate, cum nusquam antea legatur. Et loquitur quidem de C. Licinio Stolone, nõ Menenio, quod quanquam hoc ex loco ostendi non potest, at lib. 10. in P. Decij oratione aduersus nobilitatem de pontificibus etiam ex plebe creandis, satis luctulenter id patet. Quare Stolo, quando nullo alio anno inuenitur, hoc anno fuisse videtur tribunus mil. conf. potestate. Idem sentio de P. Valerio hoc anno cū Stolone tribuno. Nam anno trecentesimo octuagesimo octauo sextum dicitur tribunus, cum vbi V. fuerit, non inueniatur. At, vt tandem concludam, hic liber visus est mihi mutilus, & alijs plus iusto breuior, ideoq; hæc omnia mihi suspicæta.

Deinde comitijs tribunitijs declararent vol.) 204. H. Vide num legendum, comitijs tributis, vt ad finem orationis Claudij etiam habetur.

Non (inquit) licebit tu de scenore atq; ag.) 205. A. Verba sunt tribunorum pl. per *ulmav* ab Appio prolata. Verum cum ait, Et hoc portenti, nisi ex stomacho Appij intelligamus, non planè capio quidnam sibi velit.

Hocine est in commune honores vocare.) 205. C. Si hic atq; sequens verus absq; interrogatione legantur, cum quadam dicentis admiratione, plus gratiæ habebunt, quàm vt passim vulgo leguntur verba.

Est aliquis qui se inspicit, qui æstimari fastidiat.) 205. D. Hæc quoq; absq; interrogatione legam, cum ironia, & quasi per irrisionè, & est aliquis, dixit, velut in Thraſonem, vt illud Satyrici:

*Aude aliquid breuibus Gyris & carcere dignum,
Si vis esse aliquid: prohibet as laudatur & alget.*

P. Valerius vt.) 206. G. Hic Valerius quartum fuit tribunus mil. anno 378. interea nusquam inuenitur. Suspiceorum V. fuisse, superiore qui omiſſus est anno, quem admodum paulò antè restati sumus. Cæterû P. Manlius, & L. Verurius iterum hic fuere, quod omiſſum est.

Cum dignâ eam rem Senatus cenſeret.) 206. K. Quam rem dignam vocet, ex prioribus nõ satis liquet. Quidam post facturos, adijciunt fore, sed ad sequentia verba, nihilominus in obscuro manente sensu.

F I N I S.

IN T. LIVII LIBRVM SEPTIMVM, HENRI

CHI GLAREANI LORITHI ANNOTATIONES.

RATIA campeſtri dederunt.) 207. C. Quidam ceperunt legunt, quasi patres illis, hoc est, Pætori ac adilibus, ceperint præturam adilitatemq; per gratiâ, quam in campo Martio apud populum Romanum inuenerint, reſchis videlicet, quibus in comitijs vti conſueuerunt. Id autem lectoris iudicio relinquimus.

Proportione & ex multitudine, &c.) 207. D. Id etiam obſcurum, quanquam relatione intelligitur, quod tamen non dico ad eum modum, quo nunc ex præpositio ne ablatiuoq; fecimus nomè proportio, quod haud scio fueritne in aliquo apud veteres vſu.

Par deinde per v. & xxx. annos.) 207. D. Impudens hoc omnium codicum erratum, ac mirum ab nemine animaduertum, cum nihil facilius correctu fuerit. Anni enim capræ vibis sunt 365. vt ipſemet Camillus in oratione ne Veios migraret, ad finem lib. 5. fateatur. Hi autem anni quando mortuus est Camillus 390. à quibus si priores subduxerimus, relinquuntur xx v. non xxx v. anni. Et paulò post, C. Sulpitio Petico legendum, non

Titio Sulpitio Potito.

Accepta itaq; res, sæpiusq; vsurpando excitata.) 208. F. Post excitata distinguendum: nisi quis acceptare in auferendi casu legere malit. Fescennino autè versu quidam in dandi casu antiquè dictum putant, quod nescio quàm probem: neque enim necesse est, vt ab accusatiuo similem regantur, quod absolute positum videtur, vt illud, in compositum.

Quæ exodia postea appellata.) 208. C. Absq; r, hoc legendum, non est dubium: sed num etiam absque aspiratione, non ita clarum. Quanquam si exodia sunt dicta, quòd extra cantum essent, videlicet ridicula versibus intexta, quæ sine cantu iactitare iuuenes solebant, non est omnino dubium. At in his quid deuerbia, quid exodia, quid ad manum canere, nemo non exponit, sed non etiam ita nemo non intelligit.

Notam numeri annorum fuisse ferunt.) 208. I. Quomodo vnicus clausus, numeri nota esse potuerit, lectori expendendum, nam ego planè non intelligo.

In templo Nortia: Hetruscæ dex.) 208. I. Iohannes Annius in

nus in commentario in Berosum, Propertijq; Vertunum, ait hanc deam Horchiam vocatam: quod, vt solet, non admodum firmis probat rationib; Item paulo post legendum, Q; Seruilio Hala II. L. Genutio. II. COSS.

M. Horatius COSS. ex lege templum Iouis. 208. I. Dedicatio templi Iouis Optimi Max. lib. 2. quid attinebat ad solenne clauis figendi? Neque enim Liuius eo in loco quicquam de clauo pangendo scripsit.

Vtrum nutriendum patri, si quicquã in eo humani.) 209. A. Ego hunc locum ita legendum puto, Vtrum nutriendum patri, ac vexatione infigne faciendum, an castigandũ potius si quicquam in eo humani esset, fuisse? Quasi dicat, nutriebatur id vitij in agro, patris deinde vexatione infigne fiebat, castigari poterat in vrbe si voluisset pater.

In expectatione ciuitas erat, quod primus ille.) 210. H. Quod, pro quia, positum videtur. At illud, perinde, quidam mutant in deinde: vt, comparatiuum, at ita sequitur, quanquam videri potest esse sermo non omnino curiosus. Neque erat ille primus ex plebe COSS. sed ex COSS. plebeis primũ occisus.

App. Claudium quia diluaserat legem.) 210. I. Dictatorem abq; magistro equitum hoc loco exhibet Liuius sicut libro secundo M. Valerium, quod idem adnonuimus, cum satis constet Romã nunquam hoc factum.

Quadrangentiã octo cohortes.) 210. K. Quadrangentiã quidam legunt, quod mihi quoq; placet. Nam libro decimo eodem vitur verbo Liuius. Puto autẽ quadrangentiã à quadringentis militibus dictã, vt quingentiã cohortem à quingentis. Nam in additione supra quingentos, quadringentis sũt, non omnino conuenit inter authores, nos de appellatione duntaxat disputamus.

Multiplex quã pro numero damnũ est.) 211. C. Vide num positium multiplex, pro comparatiuo positum, alioqui non intelligo.

Cum præter mœnia eorum in frequentia signa con.) 211. E. Sed neque hæc verba planè capio, sunt enim oppidũ obscura.

Quia collega comitia bello præferre festinante.) 212. F. Quomodo autem bello præferbat comitia Sulpitius COSS. Num putemus sperasse se festinatione consulatum adepturum omisso bello? an proferre potius legendum? Sed iudicet lector.

Gallia ad terciũ lapidem Falaria via.) 212. F. Falarientium meminit Plin. lib. 3. cap. 13. in Picenis, quod melius quadrat quã Salaria via, vt quidam habent codices. Et nota quanto terrori fuerunt Galli Romanis: nam proximo sequente quadriennio ter dictatorem creantur propter Callos, non autẽ cõsidere COSS. De Cisalpinis nunc loquitur.

Totoque corpore interior periculo vulneris.) 213. A. Pictura est, sed admodũ difficilis, ita vt quidam pro interior legerent inferior, sed non placet. Porro quod ait, inter corpus armaq; nisi de scuto ac Galli gladio intelligas non equidem assequor.

Torquati cognomen auditum.) 213. B. Non paucis verbis egerim, si quã diuersè hic locus legatur, enarrare voluerim: neque solum verbum, auditum, pro additum, sed in præcedentibus quoq;. Sit igitur suũ vnicuiq; liberum iudicium, nam hæc omnia prosequi neque possumus, neque volumus.

Tumultum excire in hostium portis.) 213. E. Pro excire, quidã excirere reposuerũt, propter verbi significatum. Id autem num in vsu sit, quem maximè spectandum existimo, haud equidẽ scio, & in his verbis promiscuus est aliquando, quanquam rarus, vsus, vt in compositis à sedeo ac sideo, apud poetas maximè: tamen si sedeo, ac sideo, significatione propria sunt, quã cieo ac cio apud quosdam, Prisciano tamen idem significare videntur.

Verba pro exercitu faceret Sex. Tullius.) 214. I. Quidam codices Seruium habebant, quidam Sextum. Sed fortassis Seruij Tullij sexti Romanorum regis nomen, errorem librarijs dederit.

Quæ sicut vos vestra habeatis consilia.) 215. A. Conuersio est sermonis satis dura, quam præmollit tamẽ Tullius. Deinde succenscat, pro censcat, posuisse videtur compositum pro simplici, vt apud alios quoq; authores sæpè vsuuenit.

Binisq; tantum centunculis relictis.) 215. D. Tantum, adiecere quidam, quod placet. Nihilominus tamen obscurus est sermo videlicet non planè patente, cui centunculi, & ad quid relictis, sensũ.

Qui profugato dextero cornu obequitabat ho. m.) 216. F. Sinistro cornu legerem. Nam Gallorum sinistrũ cornu oppositum erat dextero Romanorum cornu. At Dictator effecerat vt ibi turbarentur hostes, ac inde eques turbatos auerterat, vt paulò antè ipse falsus est Liuius.

Veliterni deinde incurfione repentina fecerunt.) 216. G. Ad calcem propè prioris libri ita ait Liuius: Cum præter Velitarum obsidionem tardi magis rerum exitus quã dubij, quietæ externæ res Romanis essent. Hæc ille. Cũ ergo obsideri cœptæ essent Velitræ anno ab vrbe cond. 384. mirum cur non vel dissolutionis vel expugnationis alicubi meminerit Liuius.

C. Martio, & Cn. Manlio COSS.) 216. H. Cn. Manlius etiam anno 396. fuit COSS. quare hic adijciendum. At alij T. Manlium legere malũt, quod is anno 402. & 406. dictator fuit, nec alibi antè COSS. nisi hoc ponamus loco. Idem autem anno 408. Cn. Manlium iterum. Sed tanti in omnibus codicibus errores implicat lectorem, vt satis putem indicasse, nam emendasse certè non petinde tantæ utilitatis, quanti laboris fuit.

Facibus ardentibus, anguibusq; prælatis.) 217. A. Hoc vt facile intellectu est, ita factũ difficile: quare explicandum erat hoc plurib; quã hic fecit verbis. Illud etiam Lymphati & attoniti munimentis suis trepido agmine inciderunt: de Romanis intelligo.

Vt quodcunque postremum populus iussisset, id ius.) 217. C. id ius ratumque esset, ad præcedentia referri debet, vt ex oratione App. Claudij censoris libro nono posita patet, anno ab Vrbe cond. 445.

C. Sulpitius Peticus tertium.) 217. D. Si quidem hic locus bene habet, anno 391. non rectè T. Sulpitius legitur, nec anno 394. L. Sulpitius: sed vtroque in loco. C. Sulpitius legendum: quippe qui nunquam antea COSS. inuenitur, etiam tribunus mil. cons. potestate, sed nihil ad hanc supputationem. Diodorus item Siculus C. vocat in Philippo Alexandri Magni parente.

C. Quadringentesimo anno quã vrbs Rom. cond.) 217. D. In si. Vellẽ hercule Liuium sapius quã fecit, annorum ab Vrbe condita meminisse. Ceterum ex hoc loco satis constat, post annũ 386. omissum annum esse. & quod statim hic sequitur, quinto & trigesimo quã à Callis recepta, optimè habere: quando captæ vrbs anni fuerant, Camillo ad finem libri quinti numerante, trecenti sexaginta quinque, quib; si addideris 35. emergent quadringenti. Quod verò dein de sequitur, Ablato post nonum annum à plebe consulatu: non item bene. Est enim hic duodecimus annus à primo plebeio COSS. Ergo legendum, post vndecimum annum. Errorem naturam hinc credo, quòd nonum ac vndecimum numeri facile fallunt.

T. Manlium Lucij filium.) 219. A. Mirum cur non addiderit Torquatum. Deinde aut exemplũ est posse fieri dictatorem eum qui antea non fuerit COSS. vt de L. Manlio parente antè potuit: nisi quis eum patrem tribunum mil. cons. potestate fuisse existimet, anno 387. quod equidem conijcio, aut anno 398. pro Cn. Manlio legendum esse T. Manlio, id quoq; mirum, quæ causã coegerit dictatorem creari, cum tam eximiũ Consulatum par in magistratu esset, quorũ alter etiam antea dictator fuit bello Gallico, vnde eximiam pepererat gloriã. Alter præter generis nobilitatem COSS. etiam eo anno fuit, quando è plebeiorum manu consulatus rursus ereptus videbatur.

Eãne meritos crederet quisquã, hostes repen.) 219. B. Nisi sit deriuatio causæ in fortunæ iniquitatẽ, hunc sensum nequaquam intelligo.

Q. Publius, & T. Amylius.) 219. E. Q. Publilius legendum est, qui postea IIII. sit COS. Publius enim prænomen est, non nomen. Cæterum huic Publio Philo cognomen fuit. Ante aliquot item versus legendum C. Martius Rutilius II. fuit enim antea COS. anno 398.

Rem ad interregnum produxit.) 220. F. Perduxit alij emendarunt, & rectè. Porro eius verbi nullus est nominatiuus, sed tota præcedens loco nominatiui oratio. Versu deinde tertio legendum C. Sulpitius Peticus V. nam quater antea fuit COS. ab anno 391. vbi primum factus est COS. Mirè vero eius cognomen apud authores variatum. quidam enim Potitum vocant, alij Bethicum, nonnulli Pythium. Necin prænomine minor variatio, cum alibi Titus alibi Lucius, sed à pluribus Caius vocetur, vt antea dictum est.

M. Popilius Lenàs à plebe COS.) 220. I. Adijciendum tertium, quippe qui bis antea fuerit COS. Nisi quis putet à L. Iuio hæc consultò neglecta, quod mihi non fit verisimile.

Vt pila omnia hastæq; non tanquam ex æquo.) 221. A. Eadem libro decimo de secundo bello Punico habet L. Iuuius, vbi Carthaginenses Romanorū oppugnant nauis. Eadem Dionysius Halicarn. lib. 10. vbi Romani App. Herdonium in Capitolio oppugnant. Verum Aul. Gel. lib. 9. cap. 1. ex Claudio Quadrigario contrarium docet. Sed est pro ingenijs exercendis ea theoria magis, quam vt vulgò vel credatur vel recipiatur.

Lano humero machæra propè traiecto.) 221. B. Machæra quid sit, nemo ignorat. Quidam matari suppositunt, quam aiunt hastam longiorem lancea, qua Galli vtantur, cum lancea Sueui.

Quaternum millium & ducenorum pedi.) 222. F. Mirè variatum inuenimus militum in legione numerum. Anno enim 374. quaternum millium est, hi duceni pedes adiecti. At lib. 8. sub T. Manlio quinum millium, totidem lib. 6. de secundo bello Punico, adiectis trecentis. Denique lib. 6. eiusdem belli sentum millium ducenorum peditum, equitum trecentorum. Hæc obiter duntaxat annotare placuit, propter quosdam nimium hac in re curiosos.

Prouocat per interpretem vnū ex Romanis.) 222. G. Hic Callus per interpretem loquitur. at qui cum T. Manlio pugnant, latinè scilicet sciuit. Si Herodotus talia scripsisset quam clamasset impurus Iuuenalis, Et quicquid Græcia mædax Audet in Historia? Sed hæc non agimus.

Inde Appuliam ac mare superum petierunt.) 223. A. Quidam meo quidem iudicio temere pro supero, emendarunt inferum, cum Volsci fuerint ad inferum mare, Appuli ad superum.

T. Manlio Torquato II. C. Plautio COS.) 223. C. Bis antea de hoc Manlio admonuimus: nam quo pacto hic II. COS. dici potest, qui antea non fuit nisi anno 398. pro Cn. Manlio legas T. Manlio. Alij hoc in loco illud iterū, ad C. Plautium postere: qui tamen lib. 8. ab initio non considerant iterum COS. dici, qui tum tertium erat. Duo autem C. C. Plautij fuere, Proculus, ac Venox. Proculus COS. fuit anno 397. Venox hoc loco, & lib. 8. ab initio: quare locum ambiguum puto. Et quis hæc omnia persequitur? Quantum errorem atulit historia Romana ambitio illa, & immortalitatis fitis?

M. Valerius Coruinus II. COS. cum Petilio.) 223. D. Petilio etiam adijciendum II. quippe qui fuit COS. anno 395. Nisi quis alium fuisse contendat, quod vt negari, ita scire non potest. Porro anno sequenti legendum C. Martio Rutilio III. T. Manlio. Torquato II. COS. quod ideo admoneo, quòd in plerisque codicibus ea corruptè legantur.

C. Martio Rutilio III. T. Manlio Torquato II. COS.) 224. G. Quidam codices vtrique III. dederunt, quidam II. sed vtrique errant. Martius enim ter fuit hic COS. Manlius iterum, vt cunq; in prioribus instituat lectio.

Ijs tamen maximè, qui etiam implorantibus alijs auxili.) 225. I. Pro etiā, quidam restituerunt, eam, vt referat misericordiam, regaturq; à participio implorantibus: au-

xilium verò referatur ad verbum, præstant. Est tamè impeditus sermo, vt cunq; ordinemus.

Sed tamen si ostenderit auxilia vestra.) 225. K. Illud, sed tamen, nõ video vt ad præcedentia colliæreat, fortassis autem legendum, sed tantum. Ego ea de re lectori iudicium committo.

Ille ad montem Caluum, hic ad Satriculam.) 226. K. Seruata hoc loco differentia est inter ille, ac hic. Ille Valerius, hic Cornelius. Cæterum pro Caluum, quidam posuerunt Gaurum. Et Gauri Florus etiam in altera Epitome de bello Samnitico meminit. Et Plin. li. 3. cap. 5. Gauranos montes propè Maficos atq; Surrontinos ponit. Satricula autem oppidum in Samnio, Satricum in Volscis, Sutrium deniq; in Hetruria. Quanquam anno 435 Satricam genere feminino in Samnio urbem facit, vnde Satricanus. Satriculanus autè à Satricula. Ipse tamen L. Iuuius libro eodem anno 438. altero pro altero vtritur, ni, quod fieri facile potest, codices errant.

Quicquid ab vrbe longius proferet arma.) 227. A. Notandum & id genus sermonis, quicquid longius, pro quanto longius. Verum hæc proprie non sunt huius instituti.

Vtrum qui audiendus duntaxat Magnificus.) 227. B. Vide num legendum, Vtrum audiendus qui duntaxat magnificus adhor. fit.

Non factionibus modo.) 227. C. Tametsi paulò antè præcesserit verbum, modo, tamen hoc loco quid sibi velit, haud equidem intelligo, cum abiq; eo sit longè luculentior sententia.

Benignus pro re dictis.) 227. D. Horum verborū sententia mihi non admodum patet, & est torus versus obscurus: Alij aliter distinguunt, sed est nihilominus sententia obscura.

P. Decius tribunus mil. conspicit vnum editum.) 228. K. Vide an hoc locutionis sit quod vulgò dicimus, vnus dixit mihi. At ego vnum pro insigni positum puto, quasi alij non tam celsi, & item omnes ab hoste incessti.

Nectu mihi plus quam vnus legionis principes hastæ.) 228. K. Principes ac hastatos ipse author pòdit lib. 8. quinis manipulis separat: & hoc xxx. manipulorū agmen, antepilanos appellatos tradit. Vide ergo an non potius legendum, vnus legionis principes hastatosque dederis. Porro ipse author numerum certum alioqui nullum exprimit.

Vbi secunda vigilia buccina datum signum esset.) 229. C.

Qui buccina, in buccinæ mutarunt, perperam meo quidem iudicio fecerunt. Sed & hoc lectorem morari merito potest, quo modo taciti venerint ad Decium, qui bus buccina signum detur, nisi quis etiam clamore concurrere solitos post datum signum existimet.

Neq; immeritò suum ipsorum exemplum in eos versurum.) 232. F. De præterito licebat dicere, Neq; immeritò suum ipsorum exemplum in eos versum, ita de futuro versurum, sed impersonaliter.

C. Martius Rutilius.) 232. F. Adijciendum, quartum: fuit enim COS. annis 398. 403. 411. atq; hoc anno. Quare temerè hic quidam pro quartum posuerunt tertium, quod etiam antè admonuimus. Quæ Seruilio adijciendum III. quippe qui prius bis fuit anno 393. nisi quis intra tam paucos annos alium esse contendat, aut prænominiibus variatum.

Lex quoq; sacra militaris lata.) 234. G. Hanc legem cum nuper Iuris peritus inter cæteras Roma. leges edico de his libro allegasset, ne vno, quidem verbo dignatus est eam explicare, cum ex proposito id in plerisque alijs legibus fecisset. Nos id nõ agimus. Admonendus tamen est lector vt consideret, quare id noluerint milites, videlicet haud dubiam infamiam denotante hac delectione. Deinde cum additur: Ne quis vbi tribunus militum fuisse, postea ordinum ductor esset. Tribuni nomen honoris fuisse existimo: at ductoris ordinum, officij. Sed de hoc attigimus non nihil lib. 2. vbi de primipilo M. Lectorio diximus.

Etne

Et ne particeps eorum esset qui ab Lautulis.) 234. G. Obscurus est sensus, quem ego hercle nō intelligo. Haud dubiè dicere vult, cum illis coniurare noluisse, ideoque illos nolle eum in futurum suum esse primum centurio-

nem. Ceterùm Lautularum antea mentio habita: at de fuga ab Lautulis, nihil profus. Ego locū mutillum puto, ac illud, & ante ne, tollendum esse.

FINIS.

IN T. LIVII LIBRVM OCTAVVM, HENRI

CHI GLAREANI LORITI ANNOTATIONES.

MAM COSS. erant C. Plautius iterū.) 235. B. C. Plautius bis antea COSS. fuit anno 397. & 408. hic igitur III. Sed id ita quidam defendunt, quod qui anno 397. COSS. fuerit Proculus dicatur: qui verò anno 408. atq; hoc anno Venox. Hæc nominum cōfusio à quibusdam, vt exigua, nihilq; ad rem pertinens, ridetur: mihi etiam non profus agelasto facile ad eum modum erat ridere. Sed interim, cum tot loca deprauata viderem, non potui non dolere Latinorum authorum tantam iacturam. Voluissem abesse profus magistratum nomina ab historia Romana, plus enim lucis illi adesset. Sed quomodo id possibile? Pone qui III. COSS. fuit iterum, dij boni quantum flagitij admiseris etiam nū nostra ætate: quid faceres Liuij tempore, quando viuebant adhuc familiariorū maiores in magistratu fuere? Sed iudicet lector.

Et quanquam superiores certaminib. Latini erant.) 235. E.

Si superiores certaminibus erant Latini, quin bellum perficiebant? Nec satis mihi facit quæ subiungitur ratio, ne sæpius dimicandum foret scilicet. Fieri etiam potest, vt locus sit mutillus, quod suspicor, non etiam asseuero.

Insisque ante tempus COSS. abdicare se magistratu.) 236. G. Vterq; COSS. bello strenuè se gesserant. Plautius aduersus Priuernates, Latinos inquam (si quid hoc ad rem attinet) ac Antiates: Amylius etiam pacem ex Samnio attulerat. Mirum igitur quare hi magistratum abdicare coacti fuerint. hoc mea quidem sententia, Liuius diligentius explicandum erat. Dionysius nō tacuit, si modo eum haberemus. Excellentia etiam horum duorum, Torquati ac Decij, quātum M. Valerij ac Cossi, virtutem antebarcum anno 420. postea ipse Liuius fateatur M. Valerium Maximum ea tempestate Imperatorem.

Et L. Numitium Circeiensem ambos ex col.) 236. I. L. Numitium quidam legunt, quod mihi non probatur. Circeiensem autem à Circeis intelligo, quam L. Tarquinius Superbus Coloniam deduxit. Ambo autē pro ambos, vt quidam legunt, Liuius nulla necessitate dixisset, vt Verg. de duo. Si duo præterea taleis Idæa tulisset Terra viros. Quidam tamen in vetustis Liuij codicibus subinde ita inueniri aiunt.

Agitatum etiā in concilio est, vt si quando vnquam.) 238. H.

Vide in eadem sententia posita, cum vnum sufficeret, vt, & vti. Quod si bene habet, certū indicium est authoris non tam anxie locutos, quemadmodum id quoque quod continuo sequitur, in accusatiuo ait, quod aduersus Latinos bellandum erat. Reliqua quæ sequuntur, in nominatiuo dixisse videtur. Quanquam vbi eam distinctionem incipias, meritò hæsitares, neque enim satis clarum est.

Præerat Genutius Metius.) 238. I. Quidam ex Valerio Maximo retulerunt Geminius, at haud scio quā bene: neq; enim codicum fides magnopere me mouet vel huus vel illius authoris.

Ordo enim sexagenos milites.) 239. D. Quidam hoc in sexagenos mutarunt. Si certum sciremus quid ordo hoc loco significaret, non erat difficile definire quid legendum. At paulò post quindecim ordines vocat, longè dispari (si quidem illi rectè mutarunt) significatione. Itaq; nihil definitio. Sicut nec illud, Vexil. CLXXXIII. homines erant, quod ijdem CLXXXVI. emendarunt. Vegetius sa-

nè lib. 2. capitibus duobus vi. ac octauo; cum hac Liuij descriptione minimè contuenit: quare nos quoque ea de re plura dicere (quando hæc non sunt nostri propositi) superfedebimus.

Samnites quoq; sub radicibus montis pro in.) 241. D. Vide quā varia de Samnitibus scribat. Antea dixerat COSS. adiuncto Samnitium exercitu ad Capuam castra locasse, hic dicit, sub radicibus montium procul instructos. paulò post dicitur eos post prælium auxilio venisse Romanis, vt quidam tradiderint. Nam hoc ipse dixisse videre voluit.

Tum signum septem pedes altum, aut maius.) 242. F. Signum quid propriè hic significet, scire velim, ad quod Romanum magistratum descendere fas non est. Et piaculum hostium cædi, siue hostia, vt alij legunt: paulòque post, siue hostia, siue quo alio volentius est: ea minus intelligo. Rursus quod sequitur: Si potiat, Marti solitaurilibus piaculum fieri, quidam ita legunt, Marti sioue taurilibus, quod ego intelligo, solitaurilia, quæ apud Festum immolationem significat tauri, arietis, ac veris, vt etiam apud Homerum est Odyssæa. 2. ac 4.

Ibi in concilijs Num. impe. eo. af. com. vere bell.) 242. G. Pro vere, quidam emendarunt fore, non recte, vt puto. Porrò de Vescia vrbe quid dicam, non habeo.

Bina in Latino iugera, ita vt dodrantem ex Pri.) 242. I. Sensus apud quosdam est, in Latino agro colonis data iugera ac dodrantem ex Priuernati adiectum, in Falerno autem trina data cum quadrantibus, ita vt qui in Falerno agro partē acciperet, semisse plus acciperet, quā qui in Latino atq; id propter longinquitatem, nemo enim est qui propria non præferat. Quanquam hæc Liuij verba: ita vt dodrantem ex Priuernati completeret, data, amphibola videri queunt, nescias enim dicerēne vellet, dodrantem eos expleffe quadrante quem ex Priuernati acceperint, vt iugerum integrum fieret, an dodrante ex Priuernati accepto quadrantem Latini agri expleant, vt fieret iugerum, nisi quis verbū completeret, pro adijceret positum existimet, quod equidem nescio, atq; hoc quidem modo intelligeremus in Latino duntaxat bina data iugera, in Falerno autē terna cum quadrantibus. Verū id iudicio lectoris committimus.

Denarios numos quadragenos quinos.) 242. K. Quod hæc in casu accusandi legēda sint, fortasse nulli dubium. Ceterū quod alij decuplo auxerint hanc summam, legerintque quadringenos quinquagenos, non item certum. Denos denarios singulis coronatis dabimus Budæana æstimatione: qua supputatione prior lectio minutum quidem singulis tribuit annuatim equitibus, videlicet coronatos quaternos, cum quinis denarijs: altera verò lectio quadragenos quinos coronatos. At annuam in vniuersos summam immensam 72000. videlicet coronatorum, posterioribus etiam seculis, quantumuis magnæ ciuitati gratiæ. Hæc ea de causa annotamus, vt vetusta exemplaria diligentius inspiciantur. Nam hæc in omnibus codicibus variata inuenio, cum equitum, tum summæ pensionis numerum.

Antiates in agrum Host. Ard. Solonium incurf. fe.) 242. K.

Solonius ager quis sit, adhuc quæro. Solinatium ac Solonatum meminit Plin. lib. 3. at nihil adhuc locum.

Neque in similitem materiam rerum & ipsi aut sua.) 243. A.

F

Cūm

Cum neq; dixisset, subiungit aliam sententiam: suspicor defectum esse, quem ego absq; vetusti codicis fide non facile restituerim. Id etiã quod sequitur, in campis Senectanis, mihi ignotum: quanquam quidam Senectanis emendarunt, non minus obscura voce. Denique legem de plebiscitis omnibus Quiritibus obseruandis non à Qu. Publilio Philone (ita legendum est, non Qu. Publio, vt pãsim errat codices) dictatore, sed ab Hortensio latam auctore est Cellius lib. 15. cap. 27.

L. Furio Camillo, C. Metio.) 243. D. In Diodori Alexandro, pro C. Menio C. Manlius legitur, quod non placet. Nam oportebat alterum C O S. ex plebe esse. Et Plin. lib. 34. cap. 5. Menium habet. Quidam, quod Menius obscurum sit nomen, C. Menenium legerunt, qui postea dictator sit libro sequente anno ab Vrbe cond. 441. Quidam & libro sequente Menium legunt, nõ Menenium. Sed fieri potuit vt nomen esset obscurum, quia ex plebe erat, & alius postea fuerit dictator, quapropter cuiq; libera sit hac de re coniectura. Legendum etiam L. Furio Camillo II. Nam primum sit anno 406.

Ad Asturum flumen.) 243. E. Quidam Saturã supposituerant. Plin. autem lib. 3. cap. 5. ait & flumen & Insulam in Latio esse Asturam. Sabellicus Asturã legisse videtur.

Camillus ad Pedum cum Tyb. ma. va. ex maiore meo.) 243. B. Prepositionem, ad, bis iam proprio minoris loci preposuit. id quod in obscuris locis sapius fit. Ceterum quod ait maiore mole, haud scio vt intelligatur.

Et Antrum ex Volscis.) 244. F. Hoc *ἄντρον* intelligo, nam ipse antea nusquam dixit: quanquam memorie lapsus videri potest, in tanta cum scriptorum, tum rerum confusione.

Lanuuius ciuitas data.) 244. H. Lanuuium haud dubiè aliud est oppidum quam Lauiniũ, quanquam ea inter se haud multum distant. Apud Lanuuium Sospicis Iunonis & templum & lucus erat, vt ex Cicerone etiam ante nos annotauit Sabellicus. In Strabonis codice ea ita corruptè leguntur, qui lib. 5. de vtroq; ni fallor, disserit, vt verba eanec latinè nec græcè allegare ausim. Vide Seruium in secundum lib. 1. Æneidos carmen. Lanuuium autem agrũ Horatius nominat lib. 3. carm. ode. 27. Tu vide que in eo loco Mancinellus. Porro Liuius hoc loco Lanuuiorum facit mentionem, quos paulò ante bis cum Volscis Antiatib. numerauit. Lauiniciũ autem adhuc paulò superius, vbi Milonis pratoris dictũ refert de magna mercede Romanis pro parua via soluenda. Hic autem, cum nominatim omnium pœnam referat. Lauiniorum non meminit, vt planè in suspicionem veniam, vel hæc defecta esse, vel Liuium quorundam omisisse multam, quod verisimilius est.

Cuius Capuam esse placuit.) 244. K. Campanos agro multatos antea dixit, iullosq; equitibus summam quandam soluere, sed de iure conditioneq; eorum ne verbo quidem meminit.

Eodem anno Q. Publius Philo.) 245. B. Paulò antè ad monuimus hunc non Publiũ nominari, sed Publiliũ. Publius enim prænomen est, nemo autè duo prænominata habuit. Id vt ante sæpe habitum, ita sapius postea. Scire tamen velim vt cum miseris Auruncis actũ, pro quorum auxilio tam seuerè dictator creatus, tam leuiter deponitur. deinde cum ijs quid actum *ἂν δὲ γὰρ* narrat nobis Liuius.

Pacem cum Romanis fecit.) 246. G. Qui potuit cum Romanis facere pacem, qui cum eis nunquam bellum gessit? Sed pacem pro amicitia dixisse fertur, aut fœdus quod tamen mihi non sit verisimile. Quidam exponunt à Samnitibus Romanis fuisse pacem, quod Alexander ea pugna superior fuerit: Verum Liuij verba id nõ ostendunt. Vt vt exponamus amphibolon est, non satis clarum.

Ancilla quædam ad Q. Fabium Max.) 246. H. Nisi *ἄν* *ἄν* hæc accipiamus, non video vt hoc excusandum. Nam hic Fabius Maximi nomen ad finem libri noni ac quidam, vicissim septimo post hunc anno. Fieri autem potest vt à sciolo aliquo adiectum fuerit. Certè Valerius

Max. lib. 2. cap. 2. vbi Papyrij dictatoris meminit, Q. Fabium hunc Rutilianum vocat, non Maximum: quamquam alibi hoc in eo auctore neglectum, sed errore codicum, vt puto, qui nusquã nobis nõ faceffunt negotium.

Duæ ex eis Cornelia ac Seruilia.) 246. I. Quidã Sergiam pro Seruilia substituerunt: quod si absq; fide vetusti exemplaris fecere, haud parua iniuriam in gentem Sergiam commiserunt. si dem paulò post. Vt se falsam commentam arguerent, in commentatam mutarunt, vbi de ancilla indice loquitur, sed res est non magni momenti.

In secessione quondam plebis clauũ ab dict.) 246. K. Lib. 7. non ita longè ab initio, de fixo causa sedandæ pestis clauo mentio est: at de secessione plebis nulla profus, quanquam huiusmodi apud Liuium multa.

Cuius principio anni leg. ex Volscis Sidicini & Lucani.) 246. K. Pro Sidicini quidam restituerũt Fabraterni: & sanè in vetustioribus exemplaribus ita legitur: & Plin. lib. 3. cap. 5. in agro Falerno Fabraternos ponit veteres ac novos. Sed illud Lucani magis torquet lectorem: paulò antè enim vnã cum Samnitibus cõtra Alexandrum depugnarunt, nec interea vspsiam de inimicitia eorum mentio. Deniq; quinto post anno Lucani (inquit Liuius) atque Appuli, quib. gentibus nihil ad eam diem cum Romano populo fuerat, in fidem venerunt. Id si verum est, haud dubiè pro Lucanis alius populus, qui in Volscis aut circa Volscos habitavit, substituedus. At qui substitui debeat, nihil definitio: certè Lucani hic non conuenit.

Nõ patriã Fundanos.) 247. B. Hoc rectè emendarũt alij, Fundos legentes, vt est in vetustiorib. codicib. Est enim Fundanus denominatiũ à Fũdis, vt Faliscus à Falerijs.

Bona Semoni Iano censuerunt consecranda.) 247. E. Hæc lectio placet, quasi dicat, Iano semihomini, vt quidam interpretatur. Heros enim erat dimidiatus homo, dimidiatus Deus. Quidam tamè editis exemplarib. Semoniano legunt, sed librariorum errore, vt puto, vicinitate I & l. Quidam Semoni Sango legũt, qui idem Sanctus, vt diximus in Dionysium.

Tribunatuq; plebis prox. comitijs absens petentib.) 248. I. Quidam libri tribunatum habebant, vt sit, tribunatum petentibus: sed videtur coactum, quanquam & præsentibus malim vt quidam habent codices.

Primò in insulas Ænariam & Pithecusas.) 248. K. Liuius Ænariam hic à Pithecusis separat, quas Plin. lib. 3. cap. 6. vnã facit insulam, ab Homero Inarimè dictam: sequitur enim Plinius errorem illum, quo Latini Postæ ex duabus vnã fecere dictionem, *ἂν δὲ γὰρ*. Itaque lectori considerandum vt locus Liuij legendus.

Recepta Palæpolin miserat.) 249. A. Palæpoli recepta intelligendũ, nam Nolanos Samnitessũe à Publilio missos Palæpolin, neutriquam quadrat, quippe qui vtrique hostes erant: ergo miserat literis ad senatum hæc millia Palæpoli recepta, est tamen durus sermo.

Quid perplexè agimus, inquit) 249. B. Quem habeat nominatiuum verbum Inquit, non planè video, sed mutatus est numerus, nisi dicas quedam desiderari verba.

L. Æmylius Coss. crea. C. Petilium.) 249. E. Hic Petilius antea bis Coss. fuit, anno 395. & 409. quare hoc loco addendum III. quod Casiodorus non neglexit.

Eodem anno Alexandriam in Ægypto.) 249. E. Hoc loco Alexander edificat Alexandriam, qui non longè ab initio huius libri, in alio tractu orbis à fortuna morbo extinctus est. Diodorus Siculus ait Alexandrum extinctum anno primo olympiados centesimæ quartæ decimæ. Casiodorus autem ait Coss. C. Petilio III. & L. Papyrio Mugillano Alexandriam conditam.

Consentiam ex Lucanis Sipontumq; Brutiorũ sol.) 250. F. Quidam distinguũt post Sipontumq;, ac deinde inserunt Brutiorum Coloniam Acerinam. Sipontum tamen non Lucanorum intelligo oppidum, sed Appulorum Dauniorum, vt testatur Plinius lib. 3. Cepit igitur Sipontum, ac ex Lucanis Consentiam, deniq; Brutiorum coloniam Acerinam: quanquam hoc nomen mihi suspectum. Nam Acerinæ oppidum, & Acerani populi, nihil adhuc locum.

Corpore regio vtcunq; multato.) 250. H. Ita ferè habent libri: sed D. Erasim. Roterod. præceptor noster mutilato legendum nos olim admonuit.

Eo enim deinde summa rei Græcorum venit.) 251. C. Obscurè dictum, etiam si à Livio ita positum est, vt causam antedictorum explicet: neq; scdus hoc notum est.

Et aucto honore triumphus.) 251. D. Alij pro aucto, legitur aucto. At ego ingenuè fateor me neutrum intelligere: aucto tamen malim, nisi quis aucto intelligat contrarium negato.

L. Papyrius is fuit.) 252. G. Cognomè omittit multum ad rem pertinens: sed ipsemet Livius de his dubitat, vt anno 428. & postea anno 435. Porro hæc tenus tres L. Papyrij à Livio numerati sunt, Cursor, Craffus, ac Mugillanus. Cursor cum Craffo dictatore magister equitum fuit anno 415. quo P. Decius pater perierat. Craffus ipse COS. fuit anno 424. Mugillani autem ab initio, anno 428. & 435. Est & mentio M. Papyrij Craffi anno 422. vbi dictator creatus fuit aduersus tumultum militum. Fortassis autem & in prænominibus & cognominibus Papyriorum erratum, vt ex varijs huius belli locis lector facile notabit.

L. Furio Camillo iterum.) 252. I. L. Furius Camillus primùm fit COS. anno 406. deinde iterum anno 417. Ergo hic non iterum, sed tertium legendum: nisi quis duos fuisse contendat, quod mihi non sit verisimile.

Q. Fabij Maximus Rutilianus.) 252. K. Duo fuere Q. Fabij hoc tēpore, Ambustus & Lucianus Ambustus Magister equitum fuit cum dictatore P. Valerio Publicola, anno ab Vrbe cond. 411. Rutiliani autem hic est mentio, & anno 423. vt puto: nisi quis vnū esse censet. Certe nec hic nec in superiorib. rectè additur Maximus, vt antea ad monuimus. Porro ambone fuerint M. Fabij Ambusti filij, nil assueo. de Rutiliano autem nulli dubium.

Quo tu imperio meo spreto.) 254. H. Illud quo, quid referebat dubiū est. Ego distinguendum puto post imperio, & deinde inferendum, meo spreto, siquidem interrogatiuè legendum est.

Et patre autore M. Fabio, qui ter COS. & Dict.) 255. A.

Qu. Fabio, & tertium COS. quidam libri habebat, sed errant, fuit autè hic M. Fabius Ambustus primùm COS. anno ab Vrbe cond. 395. iterum anno 399. tertium anno 401. dictator autem semel anno 404. & pater Rutiliani. M. verò Fabius Doruio; alius fuit COS. anno ab Vrbe cond. 410. Post aliquot versus legendum, cum omnia agmine principum.

Capite acquisitum ob rem bel. ma. gest. de imperi null.) 255. d.

Quidam hoc nullo, in nullum mutarunt, quod mihi non placet, nisi quis acquisitum substantiuum iudicet, vt decretum, & similia, quod mihi non sit verisimile.

Digressum eum templo lætus sen.) 256. K. Vide quid hic templum significet. Paulo antè dixerat: Ex curia in concione itur, quò cum paucis Dictator, cum omni agmine principum magister equitum cum ascendisset, deducieum de rostris Papyrius in partem inferiorem iussit secutus pater, &c. Quidam curiam Hostiliam intelligunt.

Q. Æmilius Caretanum.) 257. A. In plerisque libris Aurelius legitur, anno ab Vrbe cond. 435. Sed ego Ælius vbique de hoc Caretano legendum puto. Aulus, quia prænomen est, prorsus nõ quadrat. Aulus fortassis magis quadraret, quod quidam substituerunt.

Cæterum fortuna Samnitium vix à se ipsis.) 257. D. Sed quomodo vix à se ipsis propulsantium bellū, qui statim sequente anno, tanto exercitu Romanos aggressi sunt? aut quomodo Appuli tam citò defecissent, qui superius vnà cum Lúcanis in amicitiam Romanorum venerant? imò posteriore libro statim post initium boni ac fideles socij appellatur. Hæc vt Livio diuisa sint temporibus, iudicet lector.

Nec quenquam ex Pollia tribu candidarum ferme Papyriam.) 258. F. Moguntinus codex pro Papyriam habebat suffragia, quod melius intelligitur. At ego locum corruptum valde vereor.

FINIS.

IN T. LIVII LIBRVM NONVM, HENRI

CHIGLAREANI LORITI ANNO-

TATIONES.

IT O Veturio Calphino, Sp. Posthumio COS.) 260. F. Adiciendum vtrifq; iterum, vt Cicero lib. 3. Officiorum habet. quam apud eundem in Catone maiore omisus est numerus, errore, vt puto, librariorum. Fuere autem hi COS. antea anno 421. ab Vrbe condita.

Non bona sequentia domini deditonem exatiant.) 260. H.

Quidam exatiant, in exatiant temerè mutant, cum hæc tria verba, sint, exatiant, nequeant, velut vno tenore de Romanis in coniunctiuo dicantur modo.

Circa Caudium castra quàm potest occult. locat. inde ad Gal.) 260. B. Cicero item 3. lib. Officiorū Caudium vocat. Meminit & Horatius Saty. 5. lib. 1. sermonum. Caudinos Plin. lib. 3. cap. 11. numerat. Galatiam autem, siue, vt alij, Calatiam, nescio quis alius commemoret. Suspitor Calorem fluuium (cuius Livius de secundo bello Pun. bis meminit, vbi de Sempronio) legendum esse, qui est prope Beneuentum. Galatiæ rursus meminit lib. 3. de secundo bello Pun. Sed & hæc topographia clarior esse poterat.

Luceriam omnibus copijs circumfidere.) 260. I. Mirum est ne vno quidem verbo huius oppidi antea meminit Livium, cum hic Romanas legiones, vt illi auxilio adessent, in periculum venisse comemoret. Si ea est vrbs quæ Appulorū Luceria dicitur, haud dubiè in Romanorum amicitiam cum alijs Appulis anno ab Vrbe cond.

428. venit, quibus quarto post anno Romani auxilium contra Samnites tulerunt, vt Livius quosdam tradidisse ait, quamquam ipsi tum non ita visum. Sed hæc illorum opinionem egregiè confirmant, immèrito à Livio reiectam. Porro hoc quoque stratagema de decem militibus in pastorum habitu missis, mihi suspectum. Quis enim tam manifestum periculum adeat sine certo præmio, aut spe maiore atque hic ostenditur.

Quam per anhosiam prope xx. vincimus.) 261. B. Samniticum bellum cepit anno 412. & nunc agitur annus 433. Ergo rectè Livius per xx. annos dixit, quod nunc per corruptum est in xxx. annos; ab nescio quo minus attendente.

Seruate modo quos ignominia imitaueris.) 261. E. Alij seruare, alij seruate legunt, neutro satis claro sensu. Vult autem priorem sententiam ipsis persuasam, vt verba statim sequentia indicant, Aut si Romanos seruare volent, vt contumelia nõ irritent: cuius causam mox subiungit.

Dicitur Offilius Acalatius Oni filius.) 264. F. Sunt qui contendunt, aut Offi. pro Oni. legendū esse, aut Ouilius, & nõ Offilius. Id ego lectoris iudicio relinquo. Cæterum Calatius, non Acalatius legendum.

Laticlavi, annuli aurei positi.) 264. G. Plin. lib. 33. cap. 1. Romæ longo tempore inter priuatos nullos fuisse annulos scribit aureos, publicè quidè legatis datos, triumphantis autem ferreis vsos, atq; ita triumphatum à C. Mario, nec ab eo sumptum aureum annulum antè tertium consulatum.

F 2

Q. Fa-

QF bium Ambustum dixerunt.) 264. H. Hoc tempo-
re duo M. Fabij Ambustus & Dorſuo fuere. Duo item Q.
Fabij, Ambustus ac Rutilianus, vt priore libro admonui-
mus. Vtri autem vtrorum filij fuerint, mihi non liquet.
certè nemo Maximi adhuc habuit cognomen. Rutilia-
num video à Liuiio Maximum vocatū *κλιτὸν μέγιστον* vt
antea diximus, vt, hic mox de interregibus probant.

Is COSS. creauit Q. Publium Phil. & L. Pa.) 264. H. Pu-
blius legendum, non Publium, vt sæpius quàm oportu-
it, nunc admonuimus, ac addendum, tertium: fuit e-
nim iterum anno ab Vrbe cond. 427. vt ipse Liuius fate-
tur. Idem Papyrio Curſori hic addit iterum, cum anno
428. Mugillanū poſuerit, de Curſore dubitauerit, quem
admodum & poſtea dubitat de Papyriorum cognomi-
nibus, anno 435.

Tentata paulisper interceſſio eſt à L. Liuiio, & Q. Me-
lio.) 265. A. Cicero lib. 3. Offic. hos tribunos aliter nomi-
nat, T. Numitium, ac Q. Æmylium, ſi codices non fal-
ſiunt, vt sæpe ſolent.

Deuotioni P. Decij COSS. & alijs cla. & aqua.) 266. F.

Quidam ſuſtulerunt coniunctionem, &, ſicut paulò
antè, Vilia hæc capita luenda ſponſioni feramus: vbi illi
ſponſionis legunt: Hæc omnia proſequi non eſt huius
propoſiti, & multa huiusmodi volentes omittimus.

Quandoquidè hiſce homines iniuſſu populi Rom.)
266. G.

Hiſce homines quidam pro huiusmodi homines
expoſuerunt, atq; ad hoc Terentium allegant: hiſce hoc
munere arbitrantur ſuam Thaidem eſſe. Verùm in Te-
rentij carmine, vel iſce arbitrantur, aut eiſce arbitrantur
legendum eſt, Grammatici præcipiunt cæ particulam
tunc addi pronominibus, quando in ſ. literam caſus ter-
minantur, vt hoſce, hæce, huiſce, hiſce. At ego puto in
ſolennibus illis verbis non tam ſuperſtitioſè inquiren-
dum eſſe.

Papyrius in Apuliam ad Luceriam.) 267. C. Ab initio
huius libri hæc vrbs amica erat Romanis, vt eorum exer-
citus propter illam in periculum venerit: quanquã nuf-
quam antea narrauerit, quando aut quomodo in Rom.
amicitiam veniſſet. Nunc hoc loco ita amica eſt Samni-
tibus, vt non dubitarint Romanorum obſides illic de-
ponere; cum tamen ne vno quidem verbo innuerit Li-
uius, quomodo & quando à Romanis defecerit, etiam ſi
intelligimus poſt Caudinam pacem id fore factū. Item
ſtatim poſt cum ait: Publius in Samnio ſubſtitit aduer-
ſus Caudinas legiones, Codex Moguntinus habebat, ad
ducens Caudinas legiones, vt intelligamus eas quæ ad
Caudium incluſæ fuerant, alioqui Samniticas intelli-
gimus neceſſe eſt.

Contemptu cultorum molliore.) 267. E. Non eſt ob-
ſcurū quid velit dicere: verba ipſa ſubobſcura ſunt. Nam
quis dicere audeat, contemptu molliore, pro hominib.
mollioribus, quos Samnites ob molliem contemne-
bant? Quæ deinde item ſequuntur verba, nõ minus ob-
ſcura ſunt.

Aut interiecta inter Romã & Arpos penuria.) 267. E.

Vide quid hic dicere velit. Quomodo enim penuria
interiacet Romæ ac Arpis? Sit fanè figura vt in priore an-
notatione, ſed mihi in hoc annotata, vt exemplaria ve-
ruſta diligentius inſpiciantur.

At obſeſis priuſquam alter COSS.) 268. F. Illud at, alij
mutarunt in &, quod non admodum probo. De COSS. au-
tem Publilio loquitur, nec obſtat quòd eius nomen ſta-
tim ſequatur.

Luciſſine Cornelius Dictator.) 269. B. Duorū L. Cor-
neliorum antea meminuit Liuius, Scipionis ac Lentuli.
Scipionis anno 405. ac 422. Lentuli autè anno 427. Du-
bium igitur hic de vtro loquatur.

Cum Q. Aurelio Ceretano iterū.) 269. B. Anno ab Vr-
be condita 431. Q. Æmylium vocare videtur, & in qui-
buſdã annalib. Aulum dictū: quod ego errore codicum
ita legi puto, pro Ælio, aut Aulio: & item anno 440. Et
illud, iterum, referendū ad COSS. Ceretanum, quippe qui
antè etiam COSS. fuit, tametſi Papyrius ante quoq; rem

bene geſſerit, vt illud iterum ad eum referri poſſe qui-
buſdã appareat, ſed mihi non probatur.

Nam cum ad moenia Satricæ.) 269. G. Hic Satricam
genere fœminino dicit, cum ſuprà libris duobus ſexto ac
ſeptimo neutro genere protulerit: niſi quis dicat di-
uerſa oppida, Latinorum Satricum, Samnitium verò
Satricam, aut pro Satricæ, Satricula legendum: vnde ta-
men paulò poſt, vbi Satricam ab L. Æmylio opponatur,
Satricanus dixit Liuius: niſi codices in his quoque er-
rent, vt planè ſuſpicor: Vnde quidam hic Satricæ legunt,
non Satricæ.

Eadem nocte portam etiam conſulibus aperuerunt.)
269. D. Conſuli legendum, non Conſulibus. ſolus enim
hic Papyrius & erat. Alter COSS. Ferentanorum urbem
oppugnabat. Probant item ea & ſequentia, & præce-
dentia.

Quæ cognomen etiam dedit, pictoremq; curſu.) 269.
E. Hæc ita à Liuiio ſcribuntur, quaſi Papyrius hic primus
id cognominis meruit, cum multi antè Papyrij Curſoris
nomen habuerint, nempe primum quem Liuius com-
memoret, puto anno ab Vrbe condita 270. & Centorſis
nomen anno 363, quod eſt ibidem omiſſum, tamè à Li-
uiio poſtea in oratione Sempronij tribuni plebis Appiū
incuſantis ponitur, anno 445.

Quem iuuenes duo quibus cum Alexandro.) 270. I.
Cum eiſdem prope ætatis viros numeret, non ſatis cer-
tò ſciri potèſt, quinam illi ſint iuuenes. At ego Torqua-
rum ac Coruinum deſignari puto, quorum alter quinto
poſt Camilli mortè anno, alter decimo ſeptimo, ſingula-
re cum Gallis habuere certamen. Quod etiã aliquot ver-
ſibus antecèſſit, ſi Punicū Romano præuertiffet bellum:
non admodum clarum, præfertim illud, Romano.

Saltus Appuliæ, ac montes Lucanos cernenti.) 271. A.
Liuius Appuliæ ſaltus Tauri montis verticibus compa-
rat, & Italiæ quartam partem tot regionibus quas vicit
Alexander. Non mirum ſi doctiſſimo illi ſeculo riſum
mouerit, cum noſtra ætate quibuſdã hoc diſplicat, certè
affectui ſuo aliquid dedit, ſed iudicent doctiores.

Miremur ſi cum ex hac parte ſecula plura.) 271. C. Vi-
detur Liuius accepiffet ſeculum pro ætate. Nam pro cen-
tum annis nõ erit hoc verum quod ait: ſed ætates populi
Romani ſunt duplo plures quàm anni Alexandri ab Vr-
be condita viſque ad Liuij tempora. Octingentefimum
autem per Auximum dixit, neque enim ipſe Liuius tan-
diu vixit, vt non cauiller interim ſub Numa Pompilio
non bellaſſe eos.

Cenſebantur eius ætatis luſtris ducena.) 271. E. De hoc
numero quid dicam neſcio: ipſe certè author aliquot li-
bris nullū retulit nobis cenſum. Libro tertio bis retulit,
ſed numero haudquaquam conueniente cum L. Floro.
Decem verò Legionū ex vrano exercitu, mentio eſt an-
no ac Vrbe condita 406. At lib. 8. vbi ordo exercitus de-
ſcriptus eſt, quatuor legionum vrani exercitus memi-
nit, quatuor item Latinorum: nec ſatis liquet in tanta
vrbs neceſſitate, cur nõ meminerit etiam decem legio-
num, niſi ad vrbs cuſtodiam quis reliquas detentas di-
cat. Præterea L. Lentulus cum duo conſulares exercitus
apud Caudium obſiderentur, quas ego quatuor intelli-
go legiones, authoribus Polybio, Dionyſio, Halicarn. ac
Vegetio, falſus eſt illic patriam eſſe. & quicquid Roma-
narum legionum, & quæ ſequuntur in eo loco reliqua:
Et Antiochium magnum quatuor legiones vicere. Et
quanquam ea Rhetorica arte excuſationem accipiunt,
lectoris tamen animus ſuſpenſus manet.

Et in bellum Aſiam quaſiſſet.) 272. G. Vide vt acceperit
illud, quaſiſſet & num pro quaſus eſſet: quod ipſe ta-
men non memini legere.

Nam Florento quoque valido oppido.) 272. K. Qui-
dam Tarento reſtituerunt, ſed non rectè, vt puto. Non-
dum enim Tarentum in manus Romanorū venit. For-
taſis autem Frentone legendum ex Plin. libro. 3. cap. 11.
Quanquã eo in loco Plinij varia eſt lectio. Hora aut lib.
3. Car. Ode 4. Fereri meminit, ſi qs fortè hoc putet, eſt e-
nim in Appulia. Paulò antè etiã Theates hic Liuij ponit
Appulos,

Appulos, quod nescio an quisquā alius, ceterē Plin. lib. 3. cap. 12. Teatinos in Marrucinis numerat, quorū oppidi Teate etiam meminit Prolemæus. Sed hæc & similia omnia profequi eius est qui commentarium scribit.

Ceterū dictatori L. Æmylio legi. tra.) 272. K. Mirum verò quid ita non narratur causa creationis huius, sicut nec paulò post Fabij, vt planè suspicandum hunc locum esse mutilum. Nos in chronologia nostra huic Dictatori annum dedimus, quem alij septimo post hunc anno ei tribuunt, vbi tamen Liuius manifestè scribit Fabio consulatū continuatum, de dictatura ne verbum quidem faciens.

Hinc Satricani magno cum tumultu.) 273. A. Satricula hic oppugnatur, à qua denominatiū erat, opinor, Satriculanus, & à Satrica Satricanus, vt antea Liuius vsus est. Satriculani igitur hoc loco legendum videretur admonimus paulò antè etiam non nihil de hac re lectorem.

Coss. noui sicut superiores Romæ manserunt.) 273. B. Mirum & hoc loco Consulū omiſsa esse nomina, authorisne, an temporum culpa, hæſito, Ceterū Fabij dictaturam non videretur posuisse annuam absque Coss. Sed non est dubium historiæ hic aliquid deesse.

Id belli tanti ducere quod urbem oppugnabat.) 273. B. Quid certè sibi hoc velit, vix equidem planum facere possum, etiam si verba clara sint.

Sic fortuna exercuit opes, vt insignis vtrinque clad.) 273. C. Si verbum ederet nominatiū habet fortuna, necesse est, vt insignis vtrinque; clades legamus. Sin autem insignis nominatiuus est, copula &, abundat.

In Aulium temerè inuectum per hostiū turmas.) 273. D. Ælium quidam legendum putant. Ceterū hoc in loco per aliquot versus vide vt congruant quæq; præcedunt, quæq; sequuntur, primum in eum tela coniecerūt, deinde fratri dederunt, deniq; ille eum trucidat. Porro qui viuam eum retinere potuerunt, atq; ad eò dare occidereq;, eius cadauere potiri non potuisse mirum videri potest. Præterea amphibolon est in genitiuo Samnitium imperatoris, fratris Imperatoris, an vlti decus Imperatoris Samnitium.

Suffectus in locum Aulij.) 273. E. Qui in superioribus pro Aulio emendarunt perpetuo Æmylium, hoc loco id facere superfederunt. Ego sanè non Aurelius non Æmylius, non Anulus, sed vel Ælius vel Aulius legendum censeo. Mirum verò quòd ea omnia ita variata in codicibus de vno hoc reperias.

Aufona, Minturnæ & Vestina vrbes erant.) 275. B. An no ab Vrbe 419. hic noſter Liuius ait Cales vrbes Aufonum fuisse, quæ proximo deinde anno à M. Valerio Coruino expugnata, colonia Romana facta est. Plin. aut lib. 3. cap. 5. vbi de Latio Aufonas habuisse sedè inter Circeios ac Lirim amnem scriptum, reliquit. Hæc omnia diuersis temporibus fieri poterant, sed tamen iudicet lector.

Quod execrabile in bis captos esset.) 275. D. Quando initio huius libri, vt antea diximus, Luceria Romanis amica esset, verisimile est federe non oppugnatione Romanorum factam, quod Liuius tamen speciatim de hac vrbe non meminit, de Appulis tamen non omisit anno 428. Deinde eadem vrbs Samnitium facta est, videlicet in quam Samnites Romanorum obsides ponere non dubitarunt. Id autem intelligimus actum dum ad fureulas Caudinas Romani obsidebantur, etiam si Liuius ne verbo quidem meminerit. Rursus deinde Papyrius Cursor cepit: sed cum ad Samnites rursus defecisset, hic secundario capitur. Terigitur Romanorum fuit, sed bis capta.

Commota pedestri acie Samnitium, eques in pug.) 276. K. Incerta est distinctio in genitiuo Samnitium. Nam & ad acie, & ad eques refertur: de vtriusq; enim loquitur non de Romanis quale propemodum illud Virgilij: Nec latere doli fratrem Iunonis & ire.

L. Papyrio Curse, C. Iunio Bubulco iterum.) 277. A. Quidam post Curse, adicere V. Sed Liuius duobus in locis dubitat de Curse cognomine, annis 435. Tertio omisit eius nomen anno 440. nos tamen in Chronologia nostra Casiodorum secuti, Quintum posuimus.

Dictatorem C. Iunium Bubulcum dixit.) 277. D. Dictatorem nominat absq; magistro equitum, cum authore Dionysio nunquam Romæ hoc factum sit. Id etiam lib. 1. admonuimus.

Q. Fabius insequentis anni Coss.) 279. D. Hic addendum, iterum. Nam primum fuit anno 432. postea verò adhaer. Maximi nomen ad finem huius libri meruit, quanquam in prioribus sæpè huic appositum est, sed perperam, meo quidem iudicio, vt antea etiam admonuimus.

Quæ velut fatalis cum tribunis ac plebe erat.) 279. E. Non cum tribunis ac plebe erat Appiana familia, sed contra tribunos ac plebè: ergo cum tribunis tum contendens aut bellatrix intelligendum. Alij legunt tum tribunis ac plebi, eodem sensu, sed luculentioribus verbis.

Nam etsi tenuerit lex Æmylia.) 280. F. Nisi hæc cauillatio reuera est, non video quomodo hic locus intelligendus, nisi fortè quis aliquid ei deesse suspicetur, quod equidem nescio: id tamen in oratione Decemuiri accidit. lib. 3.

Tertio nec ab se, nec ab villo creatus.) 280. G. Hic quintus poterat esse locus ad ostendendum Decemuiros tribus regnasse annis, quemadmodum lib. 3. ostendimus: sed satis est probationum.

Cum centesimus iam annus sit ab Mamerco Æmyl.) 280. H. Non omnino rotundum exhibuit numerum, id quod in orationibus sæpius fieri solet. Æmylius enim hæc legè tulit anno ab Vrbe condita 322. hic autem annus est quadringentesimus quintus.

Nuper intra decem annos C. Menius dictat.) 280. K. Hic quintus est annus. Nam Menius dictator fuit anno ab Vrbe condita 441. hic autè, vt iam diximus, 445. quare locus haud dubiè corruptus est. Nec obstat, quòd iam diximus numeros non vbiq; esse rotundos, duplo enim hic auctum numerum quis feret? nisi diuersos sit authores secutus Liuius. Menius autem, siue Mænius, trisyllabon legendum.

Quam nuper fucere Germanici saltus.) 261. E. Syluam Herciniam, opinor, vult dicere, cuius magnitudinem si Ciminia sylua comparat, impar erit, ne dicā inepta comparatio, si densitatem, quæ id scire potuit Liuius? Id verò haud immeritò optimo cuiq; mirum videri potest, qua via Galli tam citò à Clusio Romam venire potuerint, si hæc tam horrenda sylua penetranda erat. Quod si aliud iter ex Hetruria Romam ducebat, qua de causa Q. Fabius Coss. eo nō est vsus? Longius erat, in quiete, quid tum postea? Verrus Posthumusq; non erant in oculis? sed hoc est historiam scribere. Quid autem sibi vult quod ait, neminem præter duce ipsam intrare ausum, qui hic non intrauit? Deinde, omnibus alijs cladis Caudinæ, nondum memoriam aboleuisse, statim autem consulis fratrem speculatum se iturum professum? hæc qui cauillari vult, nonne habet quo se tueatur?

Ibi, qui essent, fateri Romanum ausum.) 282. F. Vide vnde pendeat hoc participium, ausum: non enim à verbo dicuntur, sed suppleendum, fama est, aut quid simile.

Quæ extra saltum dispositæ erant.) 282. G. Superius ait, in syluam fufos confugisse hosteis, & Coss. Fabium potitum hostium castris. hic verò ait, extra saltum dispositas hostium stationes. Præterea quid opus erat hæc consulis simulatione, cum ipse hosteis fuderat, castrisque exuerat? Deinde quo pacto hosteis ludere poterat, cum ipsi per syluam eundum esset, in quam illi confugerant?

Itaq; quantus nunquam antea exercitus ad Sutrium.) 282. H. Quod quidam pro nunquam, reposuerunt, non vnquam, res est non magni momenti. Illud mihi magis considerandum videtur, quoniam in loco hæc subsequens pugna, quod etiam apud vereres dubium fuisse ipse author fateretur, facta sit, & amphibolon de indultia fecisse credimus Liuium. Exercitus enim iam venisse ad Sutrium videretur, cum Fabij tamè reditus nulquā hic describatur, nisi quis hæc verba ita torqueat, Ad Fabium vltra Ciminiam syluam tantum venisse exercitū, quan-

rus antea nunquam ad Sutrium venisse memoretur. Nam ad Perusiam paulò post ad finem huius anni depugnat.

Papyrius D. Iunium Bubulcum.) 283. E. Pro D. quidam emendarunt C. Iunium, qui ter COS. fuit. sed poterat & alius esse. Porro quæ sequuntur verba, in codice Aldino egregiè corrupta habebantur. Nam pro, diem diffudit, diem diffidit in eo legitur, fortassis ex Angeli Politiani eximia ista scilicet emendatione cap. 41. Miscellaneorum, de qua iure eum increpat Guil. Budæus annotationibus in Pandectas, apud quem Budæum, quid sit diem diffundere copiosè explicatù reperies. Admonuit nos eius loci eximius vir D. Georgius Amelius Marcomannus compater meus, doctæ lectionis ac verè eruditionis columen. In eodem Aldi codice pro his verbis, quòd faucia, positù erat, qua id efficiat. At Budæus legit Faucia curia, quòd cur id faciat, nescio. Porro quæ proximè sequuntur verba, variè leguntur, sed ex quib. nullum potui elicere sensum. Si, quid curiæ vocabulum hoc loco significaret, planum esset, facilius ea intelligerentur. Deniq; legis curiæ aliquoties mentionem facit Livius: at quæ ea sit, nuquàm explicat. Curia comitia erant, quando viri in ibantur suffragia per tribuum Curias, vt ex Dionysio colligitur, quibus Camillus de exilio reuocatus dicitur lib. 5. & lex ibidem Curia lata est, dictator quæ abens dictus.

Nam & cum Vmbrorum exercitu acie depug. 284. F. Non est dubium quin præcedentia verba de Dictatore in Samnio res agente sint dicta, & nunc de Vmbris sine vlla digressione nota loquitur eosq; suos ait, de quibus postea dicturus est, Tranquillas res iam Hetruscis turbauit repentiua defectio Vmbrorum, gentis integræ à claudibus belli. Quare suspicor pro Vmbris populum hic alique Samnitium legendum, etiamsi mihi non liquet quis substituendus. Deinde nouam digressionem incipiendam, Et ad Vadimonis lacum, &c. quomodo Livius sepius orditur.

Galeæ cristatæ.) 284. H. quidam emendarunt galeatæ cristæ. temerè meo quidem iudicio. Videndum etiam quàm benè habeant quæ præcedunt verba, Spongia peccatori tegumentum, neutrum enim intelligo.

Fabio ob egregiè perdomitam Hetruriam.) 285. B. Perdomitam ait, quæ nondù domita erat, quippe in quam nunc mittitur exercitus consularis. Cæterum Decio hic addendum iterum. Fabio m. Valerio prætor hic additur quartum, quod de prætoribus rarum est.

Profectus ad Luceriam Allifates.) 285. C. Vide num legendum ad Luceriam, quæ Romanorum colonia iam erat. Nam Nuceria longius abest in Picentibus, etiamsi tres Nuceriæ à Ptolemæo referantur. Sed quam ipsè Appulorum facit, eam puto Luceriam dici, eius & Horatius in Odis meminit. Hoc autem de Allifa & Allifatibus miri. Capitur Allifa anno ab Vrbe condita 428. & 445. Hic Allifates subiguntur, cum de eorum defectione vix vllum habeamus verbum.

In agro Pipinienti.) 285. D. Quidam Pupinienti restituerunt, sed nihil certi adferre possum.

Plaga vna (materiam ipsi appellant.) 285. E. Plaga hic haud dubiè militiæ nomen, & fortassis quod *πλαγίου* vo-

cant Graeci, aciem quadratam altera parte longiore. Certè vox hæc à Livio ita ponitur quasi omnibus nota, cum ipse nusquam antea, quod sciam ea vsus sit.

Trinis castris intra paucos dies exuti.) 286. E. Ita libro 5. Antea inquit trina loca cum contentione summa patritios explere solitos. Laurétius Valla de lingua Latina meritisissimus de hoc nomine dubitare visus est lib. 3. elegantiarum, quasi non ex eorum numero quæ nominibus tantum pluralis numeri addantur. At hic locus de trinis castris satis conuincit esse de eorum classe. Addam exena plum aliud ex Cæsare lib. 5. de bello Gallico. Ipse cum tribus (inquit) legionibus circum Samarobrinam trinis hybernis hyemare constituit.

Et cum Carthag. eodem anno fœdus tertio ictum.) 287. D. Polyb. lib. 3. ait primum fœdus cum Carthaginensibus ictum sub primis COS. quod Livius omisit. Tertium autè ictum eo tempore, quo Pyrrus Rex in Italiam traiecerit. Livius hoc anno, tertio ictum. Antea etiam anno 407. Sed primùmne an secundò incertum.

Hos COS. Piso Q. Fabio, & P. Decio suggerit.) 287. E. Si quis dubitet, curgen fuerit Livio vt annales per COS. nomina diligenter describeret, habet hic opinor satis laudulentum exemplum. Quare trium annorum Consules omittos lib. 2. ab Vrbe condita, puto iniuria temporum non Livij negligentia accidisse.

Tifernam Posthumius, Bouianum min.) 287. E. Cum ambo COS. in Samniū missi sint, necesse est Tifernum in Samnio oppidum esse, cum omnes authores Vmbrorum esse oppidum diuerso celi tractu fateatur. Fieri tamen potest, vt duorum oppidorum hoc sit nomen. Libro etiam sequente Livius montem in Samnio Tifernum perhibet. Est & apud Plin. lib. 3. cap. 11. Tiferi amnis mentio, cuius meminit & Ptolemæus apud Carganum, si codices non errant.

Et Bouianum, vbi postero die cœptum oppugnari.) 288. G. Hoc oppidum anno 444. rursus postea anno 457. capitur. ita Livius ter captum memorat, cum ne semel quidem defecisse vsipiam scribat.

Eo anno Sora Arpinum, Cessentia recepta.) 288. G. Quidam Cessentia restituerant, quod nescio quàm bene. quidam Cessentia, quod minimè quadrat, est enim Cessentia Bruciorum oppidorum longè à Samnitibus. Vide num Efernia legendum, cuius in Samnitibus meminit cum Ptolemæus, tum Plinius.

Eodem anno C. Flavius Cn. filius.) 289. B. Quidam etiam filium Cn. vocant Gellius lib. 6. cap. 9. nō Cnei, sed Anni filium ait. Ita Cicero ad Atticum lib. 6. Cæterum quod hic rursus de aureis annulis nobilium Livius tradit supra contra Plin. esse ostendimus.

Vt equites Idibus Quintilibus transficerentur.) 289. E. Satis concisè hoc tradit, quod Dionys. lib. 6. post pugnam ad Regillum lacum copiosè narrat. Meminit & Valerius Maximus lib. 2. cap. 1. Trabeatos (inquiens) equites Idibus Iulij Q. Fabius transfuchii instituit, Quo in loco etiā tribus Iulij à Q. Fabio descriptas memorat, cum paulò antè de equestri ordinis spectaculo differuisset, sed alio apparatu quàm Idibus Quintilibus.

FINIS.

IN T. LIVII LIBRVM X. HENRI

CHI GLAREANI LORITI ANNOTATIONES.

ORA atq; Alba coloniz deducta.) 290. F. Quidam mutarunt hos casus in accusatum Soram atque Albam, sed ineptè, meo quidem iudicio, cum id genus loquendi per nominatiuum sepius apud authores inueniatur, atq; adeò maxime apud hunc, vt præter alia

innumera loca precedente libro anno 442. ita ait: Sueffa & Pontiz eodem anno coloniz deductæ.

Thurias urbem in Salentinis cepit.) 290. H. Omnes fatentur Thurium neutro genere, vel Thuriij masculino genere oppidum esse magnæ Græciæ, vt videre est apud Strabonem lib. 6. etiamsi initio serè eiusdem libri supra Thuriarios fa-

ios fateatur regionem esse, quæ Thuriæ (sed corruptè id ita legitur, Thuriæ enim legendum) vocetur. Fieri autem potest, ut & in Salentinis eius nominis fuerit oppidum.

Ostium præalti fluminis, quo circumagi, &c.) 290. I. Hæc verba adhuc exploratorum puto: sed quidam, post inter verbum, sustulerunt, ante verbū, vidisse, sine quo sensus non constat. Meduacus autem nomen non temerè apud auctores reperias. Boccarius Venerorum ait flumē haud dubiè hoc ex loco, nihil præterea addens. Quod autem Patavinus metu accolarum Gallorum semper in armis fuisse Liuius dicit, causa innuitur cur ita vbiq; Gallos eleuet. Sed ab historico abesse oportebat odium. Ex hoc item loco satis apparet quantum luminis sensui adferat vel addita vel detracta aspiratio in ostium & hostium.

In quem colonia Carsoli deducta erat.) 291. B. Postea anno 457. ab Vrbe cond. rursus deducta refertur. credo memoria lapsū Liuium, non bis deductam coloniam, quatuor enim duntaxat anni interfunt, nec vsq; inter ea missa describitur.

Cæterum ex Maximi cōmuni cognomine.) 291. B. Colatio est Q. Fabij ad M. Æmylium Paulum, non ad M. Valerium Max. Quare hæc Liuij suspicio de nomine Maximi, minimè congruit.

Milioniam, Plistiā, Fresiliam intra p. d. cep.) 291. B. Quidam codices Miloniam habent, ac ferè vetustiores. Cæterum postea anno 459. Samnitium oppidum dicitur, Plistiā itē superiore libro, anno 440. hic (si dijs placet) Marforum. Neque verò perpetuò audiri oportere puto diuersorum oppidorum fuisse nomina, sed credibilius est in his vel errare codices, vel memoria lapsū Liuii: utrunque sanè non multum abest à vero.

Castra in agrum Rufellanum promouit.) 291. D. Meminit Rufellæ Ptolem. & Plin. item Rufellæ colonie. Eiusdem agri item hic noster auctor in hoc aedè lib. anno ab Vrbe condita 459. vbi tamen codices ferè legunt Rosellanum.

Et super alios alij nunciāt dictatori.) 292. F. Vide ut hic sermo statim versus est. Præcedentia enim verba manifestè de Hetruscis dicuntur, hæc autem omninò de Romanis. Neque enim Hetrusci dictatori nunciant omnes legiones Hetruscorū capessisse pugnam. Sed certè coniunctio er, nouè digressionis est nota, quod superiore quoq; libro admonuimus: nisi quis mendā in hoc loco putet. Illa etiā verba quæ cōtinuò sequuntur, Cæterū satis fretus: et si intelligitur, duram tamē habent compositionem.

M. Valerio, & Q. Apuleio coss.) 292. Et hic rursus Valerium absque cognomine profert, ut anno ab Vrbe cond. 443. fecerat, & bis, hoc adhuc anno, & sequenti. quanquā Maximus hic fuit Dictator, ac illi consulatus duobus sequentibus annis datus videtur. Id vnum apud me dubium, num Coruinus etiam Maximus sit cognominatus, an alius quispiam M. Valerius cum Coruino hoc tempore vixerit ex eadem familia. Nam à quadringentesimo ab Vrbe cond. anno, nouies in magistratu M. Valerij nomē reperias: sed Coruinus anno 407. primum sit coss. in sex sequentibus locis aliquis alius semel fuit coss. non Coruinus. At qui ex illis locis sit, non satis liquet, suspicor tamen anno 443. Alioqui Coruinus hic erat vi. coss. ac anno sequenti vii. quod nō videtur verisimile. Nemo enim ante C. Marium septies coss. fuit Romæ, auctore Plutarcho. Plinius sanè lib. 7. cap. 48. à primo Coruini consulatu ad sextum vsq; ait intercessisse annos 46. quod ego intelligo non connumeratis extremis. At hic annus est 47. Quare sequenti, non hoc anno, puto Coruinum sextū fuisse coss. vbi Torquato subrogatus fuit: & vel hunc locum, vel eum anno ab Vrbe condita, 443. ut diximus, de alio intelligi Valerio. Sanè lex de prouocatione, à Coruino magna authoritatis viro lata videri potest. Et fortassis Dictatori prioris anni malè additum Maximus. Nā & Liuius in comparatione illa ex nomine Maximi orta, lapsus videtur, ut paulò antè demonstraui. Sanè Liuianus codex in his oppidò negligens est, auctor sine culpa, an temporum iniuria, ignoro.

Qui cum eadē ferme de iure patrum ac pl.) 293. B. De iure patrum cōtra legem Liciniam dixerat Appius ad finem lib. 6. Sed de iure plebis pro eadem lege tribuni ple. Quare hoc loco, dixissent, numero pluratiuo legendum, quod quidam codices neglexerunt. Et quia libro sexto Liuius Appij benè longam, omiſsa tribunorum, posuit orationem, hic eidem visum puto operæ precium esse, ut Decij poneret, omiſsa Appij, non eiusdem, sed Censoris, ut puto, Intercesserunt enim anni plures LX.

C. Martius, T. Publius.) 294. C. T. Publilius legēdum puto, quod antea tories de Q. Publilio Philone admonuimus: erant enim Publilij ex plebe, & ex Publiliis quam cito factum Publilius?

Eodem anno ab Hetruscis aduersus inducias.) 295. A. Biennio ante, coss. M. Liuius, & C. Æmylio, induciæ datæ erant Hetruscis ad biennium, ab dictatore M. Valerio, quo pacto igitur parabant bellum aduersus inducias? Vide etiam num legendum talia, pro alia, in cōtinuò sequentibus verbis: non enim alioqui facilè intelletu.

Bouianum inde aggressus.) 296. C. Hoc oppidum bis antea est à Romanis 444. & 449. quod admonemus ob fidem exemplariorum. De Carsolis iam admonuimus.

Qua intra decem annos eundem coss. refi.) 296. I. Hic vndecimus est annus, quo Q. Fabius coss. fuit, nempe anno 446. Licuit igitur eum rursus coss. fieri hac lege non impediēte. Sed fortassis Liuius oblitus fuit, secutus est Pisonis ordinem, de quo anno 449. Id multò mihi dubium magis, quandōnam hæc lex fuerit lata, cum anno 446. in hoc ipso Fabio, prioribus quæ aded annis raro obseruata fuerit, nec posterioribus item temporibus, ut Consulatum nomina recensenti facilè apparet. Annorū uimus simile quid in Chronologia nostra de posteriore Scipione apud Florum lib. 56. in Epitome, anno ab Vrbe condita 620.

Igitur non sefellere ad Tiferiū.) 297. A. Admonuimus de hoc, priore etiam libro. Ex hoc sanè loco oppidū me fit, an mons, an fluius, sciri non potest, Ptolemæus fluiuium facit, Liuius montem postea, atque hæc nō in Umbria, vbi Tiferium oppidum omnes fatentur.

Fabius etiam urbē Gimeram cepit.) 297. E. Variè hoc in exemplaribus legitur, cæterum certi nihil: vidēda sunt exemplaria vetustiora, & fieri potest ut nomen cum loco interierit.

L. Volumnio & App. Claudio coss.) 298. C. Legendū iterum coss. hoc quod ipse paulò antè innuit, Priore (in quiens) item cōsulatu inter se comparati, fuisse enim antè vñ coss. anno 447.

Ferentinū inde.) 299. A. De Ferentino libris huius decadis duobus primis admonuimus, sed in Volscis oppido, cuius agrum Romani Hernicis postea dederunt, anno ab Vrbe cond. 342.

App. Claudius prætor: omnes absentes.) 302. I. Oportuit Q. Fabium ac P. Decium nō descendisse in campum Martium, alioqui utique præsentis erant. Appius autem erat in Hetruria. Cæterum cū aliud fuerit tempus creandi, aliud ineundi magistratus, Liuius in nunc sequentibus frequenter numerum adijcit posteriori tempori, quanquam ea res indiligenter ab eo obseruata est multis in locis.

Fabius quam arborem conseruisset.) 303. B. Si hæc verè scribuntur, qui factum est ut anno 446. idem hic Fabius cum eodem hoc P. Decio collega coss. non contenderit, atque aded agrè tulerit, Hetruriam à se iam in triumpho latam, ad sortem reuocari, vbi fors eius prouincie in Decium cecidit? Mirum verò Liuium eius prorsus nullam dicere causam. Videndum etiam hoc loco, num conseruisset legendum, pro conseruisset.

At oppidum Aharnam.) 304. F. Vel corruptū est hoc nomen, vel deletum oppidum, ut postea nemo eius meminerit, ut sunt pleraque alia.

Relicta secunda legione ad Clusium quod Camars.) 304. G. Clusium vetus intelligit, quod à Roma distare ait

Polybius libro 2. itinere trium dierum. Ioannes Annius Viterbiensis super Caronis nescio quo fragmēto, Comor sol vocatum ait hoc Clusium. Verum quod ad hunc attinet locum, secūda legio Clusij relicta refertur: vbi autem exercitum alium Fabius reliquerit, neque hoc loco, nec in sequentibus Liuius explicat, castrorum meminit, sed illa ab secūda legione nescio vt discriminet. Nec id satis constat, num Scipio legionis dux cum ea interierit, quippe cuius in posterioribus adhuc videtur mentio. Deniq; antea legio secūda cum tertia in Samnium mittitur sub Volumio COS. hic verò posteriore anno ad Clusium caeditur. Paulò post autem in acierum ordinatiōe aduersus Gallos ac Samnites, ipsa aberat, videlicet cum quarta legione missa in Samnium.

Transgresso Apēnino in agrum Sentinatē.) 305. G. Plin. lib. 3. cap. 14. Setinates in Vmbris ponit. Ptolemæus Centinum oppidum non longè à Spoletō memorat. Idē Annius meminit eorum super eodem fragmēto circa vetus Clusium. In Plinio litera nō omīsa videtur.

Ita vt magna pars integris corp. atto. concide.) 307. A. Hoc loco, magna pars integris corporibus attonici conciderunt. Paulò post de iisdem loquens, Galli, inquit, restitidine facta cōfertī stabant. Sed Gallorum certè hostis fuit Liuius, vt id multis ex locis colligitur.

Equitum sex & quadraginta mil.) 307. D. Quidam codices nullum millenarium adiecerāt equitibus, quod videbatur non verisimile, equitatus numerum maiorem peditatus numero fuisse: sed meo iudicio neque omitti millenarius potest, neque equitatus excedere peditatū: ideoque ita legendus est locus: Equitū sex millia & quadringentos, mille carpentorum scripsere fuisse. Multa similia in numericis errata passim reperias.

Et partem aliam in Eferniacum quoque, quæ.) 308. F. Ita habent vetustiores quidā codices: & Eferni orū meminit Ptolemæus, & item Plinius lib. 3. ca. 12. in Samnitibus. Quidam ita emendarunt: Et parte alia in Efernium, quæque Vulturno adiacet flumini, descendere. Ego quid Efernium sit ignoro. Tum illud, quæque, quid referat, æquè obscurum. Planior erat sensus si ita legeretur: Et parte alia in Efernium quoque, qui Vulturno adiacet flumini, descendere. Sed lectoris esto iudicium.

Annumque sextum & quadragēsimū à M. Valerio & A. Cor.) 308. G. Si fuerunt COS. anno 412. quibus annis si adieceris 46. fient anni ab Vrbe condita 458. Hic igitur locus conuincit in superioribus alicubi annum vnū aut alterum omīsum iniuria temporum, quod nos in Chronologia nostra latius ostendimus.

Quinam sit ille quem non pigeat longinquitatis.) 308. H.

Quidā sustulerant ex hoc loco negationē, continuoq; post reposuere. Ego quid ibi faciat non planè intelligo.

Artilius cum exercitu extemplo profectus.) 308. I. Profectus ait primū singulariter: dein de pluraliter subiungit, obuium habuere hostem. suspicor planè non integrā esse hoc in loco codicum fidem: quāquam quod ad eam rem dicerem, habeo, verum mihi non satis facio. Ibi & vbi, relatiua hęc sunt. & Samnitium rem superiorem Romana ait trifariam, quòd Romanos ab ingressu, à vastatione, à regressiōe prohibere facillè quiuerint. Sed lector locum discutiat, perpendatq; dicēdi genus satis durum, mea quidem opinione.

Interamniam coloniam Romanam.) 311. E. Vbi & quādo hæc colonia deducta sit, non meminit Liuius. Ptolemæus Pragutiorum oppidum ait prope Marfos. Plin. Interamnium lib. 3. ter meminit capitibus 12. ac 14. vt omnino non vnus duntaxat oppidi nomen.

Cum L. Horatium, M. Valerium COS.) 311. C. Legendum M. Horatium, L. Valerium COS. ex libro tertio, an no 306.

Ibi ex libro vetere linteo lecto sacrific. sacer.) 312. H. Illud lecto, vide vtum ad libro, an ad sacerdote referendum, præterea qualis hæc compositio?

Amiternum oppidum de Samnitibus vi cepit.) 313. A. Ptolemæus Vestinis hoc tribuit oppidum: at de locis quæ

Samnitico bello numerat Liuius, non omnia certa pronuntia uero. Atinatem enim hęc numerat agrū haud dubiè in Samnitium ditione, cum Plinius libro tertio capite vndecimo Atinates Lucanis adscribat, capite verò decimo Marfis, & quinto capite inter Latia populos enumeret. Comnios ait idem ex Æquicolis interijisse, hęc autem ex nuntio Papyrij ad Caruilium missō, non ita longè ab Aquilonia distare intelligitur. Aquilonia verò Hirpinorum oppidum à Ptolemæo perhibetur. Duroniam non temerè inuenies apud auctores.

Nec grauitè pugnatum laceffendo qui.) 313. A. Quidā gnauiter emendarunt, cæterū quæ sequuntur verba, perquam obscura sunt.

Papyrius nuntio missō, extemplo con.) 313. B. Aut *ὅτι* *ἔτι* *ἔτι* *ἔτι* est, aut noua repetitio. nam dies nuntij missi, vt cū die concionis conueniat, non planè video: nisi quis hic missō pro dimisso exponat.

Quadrigenaria fermè erant.) 313. E. Quadrigenarij quidam emendarunt, temerè meo quidem iudicio. Ælianus de aciebus instruēdis vocat cohortem pentacosarchiam, id est, quingentariam, quæ sit ex hominibus D. XII. ad quam formam hic quadrigenariam vocasse videtur Liuius. Similis lectus fuit libro septimo ab Vrbe condita, vbi obiter etiam aliquid attigimus.

Cum cohortibus alarij in tumultum consp.) 313. E. Alaribus alij rectè emendarunt. Nam paulò post de eodem Sp. Nautio dicturus est: Sp. Nautius dux alaribus cohortibus erat. Vegetius libro 2. capite primo, equites intelligit, qui ad similitudinem alarum ab vtraque parte protegant acies. Cæterū Liuius postea vbi Caruilium COS. præsidium cōtra Samnitium viginti cohortes mittit, ita ait: D. Brutum Scæuam legatū cum legione prima & viginti cohortibus alaribus, equitatuque, ire aduersus hostium subsidiū iussit. Hic aperte & legionarij, & alares, & equites distinctè nominantur: quare etiam pedites intelligi fortassis possunt, etiam si hoc loco in equis veniant cum Sp. Nautio.

Insequitur acies ornata armataq;.) 314. F. Ornata aciem intelligo linteatam phalangem sexdecim millium hominum, quam legionem ipse paulò antè vocauit. Armata autem aciem paulò plus viginti millium exercitum, nec corporum specie, nec gloria belli, nec apparatu linteatæ legionis disparē. Quæ verò hic sequuntur verba, perquam obscura sunt, nisi hostibus pro hostium legas. Illud etiam, Emisso temerè pilo, dubium, quis enim misset Lepidissimum autē corui tam otiosi atque audacis prodigium. hęc Liuius non modò æquat Herodotū, sed propemodum superat, vt critici dicunt.

Pauxillum multū prius quàm temetū biberet, sese fa.) 315. D. Pocillum alij malunt. Plin. enim li. 14. ca. 13. de eodem Papyrio loquens ita ait: Votum fecit, si vicisset, Ioui pocillum vini. hæc ille, nihil præterea addens. Hic vix intelligitur hæc argucia: etsi quid multū, quid item temetum sit, haud obscurum est, sed iudicet lector.

Diuersi Papyrium ad Sepinum, Caruilium ad Vol.) 316. K. Sepini in Samnitibus meminit Ptolem. Volanam habebant veteres libri. at alij in Veliam mutarunt, temerè meo quidem iudicio. Est enim Velia in Lucanis littorale oppidum, longè à Samnio.

Quonā modo tolerabilis futura Hetruria.) 316. K. Hęc ita Liuius narrat, perinde atque ante Hetruria ac Samnium nunquam simul aduersus Romanos fuerint, cum ad finem anni quadringentesimi quinquagesimi septimi hi duo populi, ac præterea Galli ac Vmbri, non parua accessio, bellum mouerint Romanis.

Neque obsidio, neque bellū ex æquo erat.) 317. B. Hęc verba quid sibi velint, & an integra, vix equidem intelligo.

Auri triginta tria millia.) 317. D. Legēdum puto, & auri mille triginta tria. sequitur enim pōdo. idque eam potissimum ob causam, quòd ea tempestate rarum esset aurum, & summæ nimitum excreuerent. Nisi quis tantum auri contendat fuisse, quantum in moneta facerent (vt cū vulgo loquamur) triginta tria millia pōdo. Semel ita locutum

locutum puto Livium li. 1. de pecunia ex Pometiæ vrbs præda à Tarquinio seposita. Triginta tria millia pondo argenti faceret 33000. coronatorum. Cum totidè auri pondo ingentem summâ, nempe 3696000. coronatorû, ex vnus tum vrbs præda haudquaquam sperandâ. Scio quosdam aliter legere, sed cuique sua sit coniectura. Atque hæc in primam decadem. Quod si hic annus est ab vrbe condita 460. perfectus, & bellum secundum Punicum;

quod tertia describitur decade, decimo octavo demum anno finitum est: denique bellum Macedonicum, quod quarta deinde sequitur decade, cœpit anno ab Vrbe condita 574. vt eo in loco ostendemus luculentis rationibus: certe decados sequentis anni fuerunt 75. Sed hæc ab initio nostrarum annotationum latius profecti sumus.

F I N I S.

IN T. LIVII LIBRVM XXI. HENRI CHI GLAREANI ANNOTATIONES.

M I S V S Hannibal in Hispaniam.) 322. K. Haud abs re multi eximij viri hoc in loco dubitarunt, quandònam Livius crediderit Hannibalem in Hispaniam missum. Si enim cum Hamilcare parente in Hispaniâ venit, quod Polybius, Plutarchus, alijque authores asserunt: & ipse Hannibal ter apud hunc fatetur authorem, semel libro huius decados primo, in oratione ad milites apud Padum: iterum libro decimo ad populum Carthaginensem: tertio ad Antiochum regem libro quinto decados quartæ: quo pacto vera esse possunt quæ hic aliquot locis tam ambigue ait Livius? alibi vix dum puberem, literis ab Hasdrubale accersitum, alibi quinto post patris mortem anno, quippe qui triennio sub Hasdrubale militasse dicatur, anteaquam imperator electus fuerit, cum tum temporis vt minimum 23. annorû iuuenis esses, Cæterum cum secundum Livij verba novem annorum puer ad motus altariibus fuerit, ac ipse pater Hamilcar novem deinde annis, Hasdrubal eius gener octo, in Hispanijs administraverint imperium, videndum omninò quo anno Hannibal accersitus videatur, quo anno venisset in Hispaniam, quo denique anno cepisse imperium. Quod si dicamus novem annorum puerum Hannibalẽ cum Hamilcare parente venisse in Hispaniam, ac post nonum parentis in Hispania, octauumquẽ Hasdrubalis in eodem imperio annum, ipsum electum imperatorẽ, cum haberet iam annum 26. omnia tunc loca de Hannibale benè habebunt, & cessabit intempestiuum hoc scisma, quo Livius in hac præfatione in hos viros iocatur, cum nec temporum ratio, nec patris verecundia hoc vt verisimile videatur, admittat. Fuere enim viri strenui, quantumuis barbari. Præterea nescio quàm longè vehementius viriliusque sonet, si quis omnibus his dictionibus aspiciat, Hannibal, Hamilcar, Hasdrubal, Hanno: nec dubito apud præcos eam fuisse pronuntiationem in Punicâ lingua, deinde per Græcos ac Romanos corruptam, vt pleraque alia barbarorum. Cum nemine tamen ea de re certauero.

Arma atque equi conspiciebantur.) 323. B. Incerta est distinctio, incertus sensus: neque hercule ego satis explicare possum, nisi dicamus: Si quãdo arma atque equi conspiciebantur, tum equitum pedumque longè primum fuisse Hannibalem. Sed neque sic satis fit mihi.

Finitimis domitis gentibus iungendoque.) 323. C. Videndum lectori, num hic nomen aliquod substantiuum desideretur. Nam illud, iungendoque, quid sit, non intellego.

Carteiam vrbs opulentam caput eius gentis.) 323. C. Carteiæ vrbs & situs variè apud authores habetur. At Olcadum nomen non fermè apud vllũ clasi cum inuenias, nisi apud vnum Polybium, vnde hic noster Livius totam huius libri historiam propè de verbo ad verbum mutuatus est, eandemque secutus Plutarchus.

Hermádica & Arbacala Carthorum vrbes.) 323. D. Pro Carthorum quidam Carteiorum restituerunt: at hi Olcadum melius reposuissent, si quidem Carteia Olcadum caeperat, vt paulò antè dixit Livius. Verum ex Polybio

clarum enadit Hermádica & Arbacalam Vaccæorum vrbes fuisse. quare hoc loco pro Carthorum, nõ Carteiorum, sed illorum, restituendum erat, vt Vaccæos referat. Idem ostenditur apud Plutarchum in Hannibale. Sed ab aliquo sciolo hoc corruptum temerè, vt alia pleraque.

Agates insulam Erycemque ante oculos proponite.) 325. E. Mirum hoc nomen tam variè scriptum inueniri, alibi Agades, alibi Agates, Agufam etiam apud Græcos, vt Polybium, qui li. 1. eam insulam mediam inter Carthaginem ac Lilybæum ponit. In eodem tamen libro paulò post ait non longè à Lilybæo abesse, atque ita etiã posuit Ptolemæus. L. autè Florus in sua Epitome de pugna Carthaginensium cum Lucuatio COS. ait, Carthaginensium rates totum inter Siciliam Sardiniamque pelagus naufragio suo operuisse, vt Agates inter has duas insulas esse significaret.

Sed Tarento tum in Italia non abstineramus ex federe.) 325. E. Hoc de Tarento apud neminem authorem inuenio: sed Messana Mamertinorum vrbs non abstineret Carthaginenses, quæ vrbs principium fuit aut causa potius primi belli Punicæ. Porro bello Tarentino cum Carthaginensibus quarò fedus renouatum est, vt idem Florus in Livij Epitome li. 13. fatetur. Mamertinis autè auxilio venere, apud eundem lib. 14. & 16. quo factò ab ijs fedus violatum est. Sunt autem Mamertini vrbs Messanæ iniusti occupatores, quibus Romani non satis decorè auxilium tulere, vt author est Polybius lib. 1.

Itaque ne quicquam peragrata Hispania in Galliam transfugerent. In his, &c.) 329. E. Cum dicitur in Galliam, statimque subiigit, In his, videri potest syllepsis & genere & numero esse. Quamquam etiam nomen alicuius populi omnifium fortassis est, quippe qui post aliquot versus subnectat: Eadem fermè in cæteris Galliarum concilijs dicta auditaque. Sed iudicet lector.

Peditum Afrorum xi. millibus octingentis quinquaginta.) 330. K. In Polybio ita legitur li. 3. Pedites autem ex Africa xi. millia octingentos quinquaginta, ex Liguribus trecentos, ex Balearibus quingentos. quare hic distinctio post Liguribus, vt totus locus ita legatur: Firmatque eum Africae maxime præsidij: peditem Afrorum viri decim millibus. octingentis quinquaginta: Liguribus trecentis, Balearibus quingentis. In elephantorum ac Libyphænicum numero etiam discrimen est: sed fieri potest vt Livius non vbique sit secutus Polybium.

Atque inde profectus præter omisam vrbs.) 331. A. Quidam restituerunt, Etrouissam vrbs. In Ptolemæi eo dice Etrouissa. Ederanorum vrbs hoc itinere legitur.

C. Lucatius, Aul. Seruilius.) 331. E. Libro decimo huius decados, vbi hi ex captiuitate liberantur à COS. Cn. Seruilio huius Auli filio, legitur Cneius etiã, vt patris ac filij idem fuerit prænomen, sed placet magis Aulus hoc loco.

Necdum per patentia loca ducebatur agmen, cum apparuit hostis vbi.) 332. F. Ego, necdum, duas esse dictiones existimo: & tollendum illud cum, ante apparuit, vt sit sensus: Hostem, quamdiu in patenti loco agmen Roma-

num ducebatur, non visum: sed ubi rursus sylva intrat, tum Gallos rursus ad ortos Romanos, quod & sequentia deinde verba satis indicant. Notanda autem significatio verbi intrat: Porro quod de vico Cannero ait, propinquum enim Pado flumini, bene congruit etiam Mutinæ. Nam libro de cetero dicturus est Canneri hos legatos captos, cum alij Mutinæ captos credant, in qua opinione est etiam Polybius.

Itaque in ges. co. vis na. est lint. quæ tem. ad vicinalem visum.) 332. I. Vicinalis visus quid sit, obscure intelligitur. Perotus Polybium vertes, hoc loco quotidianum visum traduxit. Vellem videre Græca, quæ ad manum nobis de fuere.

Ad id dati duces Galli educunt inde millia v. & xxx.) 332. K. Apud Polybium ducenta stadia leguntur, quod idem est. Siquidem stadium vnum 125. passus continet, auctor Plinio libro secundo. Ceterum quæ continentur sequuntur verba, & male distincta sunt, & obscure habent sensum: quæ quia plana facere diffusi sumus, sat erit lectori admonuisse, si fortassis correctiorem codicem nactus, ipse in edicam manum adferre queat. Multa enim eiuſmodi sunt, præsertim in hac decade, quæ mutila, ac temporum iniuria corrupta dicere non dubito: quale etiam illud statim de Hispanis: Ipsi ceteris superpositis incubantes. Quidam suppositis malunt, quidam in nominandi casu superpositi. Sed lectoris iudicio hæc relinquo.

Vt quæque iumentum altitudine destituerat vadum.) 333. C. Quidam vado emendauerunt, sed nihilominus obscuro manente sensu. At ea omnia prosequi neque possum, neque videtur operæ precium.

Pluribus retinaculis validis parte superiori ripæ relig.) 333. C. Polybius longè pluris rates ponit, duas à terra in amnem, duas à parte ripæ retinaculis religatas ad arbores partem ripæ superiori eminentis: denique duas solute facileis ab alijs, ac longè maiores. Difficultas intellectus, quare & quomodo, quæ à terra erant, ligabantur: quæ in amne profusæ, non ligabantur, cum haud dubiè maiore fluminis vi deferri poterant. Sed talia multa à nobis indiscussa studiosis lectoribus consideranda reliquimus.

Qui se duces itineris, socios periculi fore affirmantes.) 334. F. Cum hi duces itinerum essent, & Hannibal saluum Cassilini montem crucifigere non dubitaret, mirum quo pacto toties postea in Alpibus errans, non omnino crucifixerit. Sed talia fortassis dissimulanda sunt: nam in Polybio ea inuenit Luitius.

Sed ad laeam in Tricasti, flexit, inde per ex. oram Vocontiorum agrum extendit in Tricorios.) 334. K. Tricorij oppidi meminit Plinius lib. 3. cap. 4. Ceterum cum in Allobrogibus iam esset Hannibal Alpes transiturus, quomodo ad laeam in Tricasticos potuit flexere iter? quomodo deinde in Tricorios, atque ad eum ad Druentiam flumen? Polybius certè ea non habet, unde vnde acceperit Luitius. Ego ad dextram malim legere, siue locorum ignorantia, siue casu lapsus Luitius, siue denique temporum iniuria id erroris in authoris codicem manauerit.

Vtraque simul obiecta oculis animisque.) 335. E. Coniunctionem, quæ, omiserunt quidam codices recentes, sed absque ea nullus erit sensus.

Ocurrantes per obliqua motani, erupto medio agmine.) 336. H. Quid sit erupto medio agmine haud sanè intelligo. Vide nū interrupto medio agmine sic legèdum.

Recenti terræ lapsu in pedum mille admodum.) 337. C. Polybius cum hanc rupem describeret, non de altitudine, sed de angustia viæ angustiore facta meminit. Luitius verò cum ab initio dixisset, Ventum deinde ad multò angustiorè rupem, paulò post subiungit: Natura locus iam antè præceps, recenti terræ lapsu in pedum mille admodum altitudinem abruptus erat, nulla amplius angustia mentione facta. Polybius præterea ducentorum pedum meminit, ubi Luitius mille ponit. Sed hæc eius erant qui commentarium scriberet longius prosequi. Attingit & Valla locum.

Digressus deinde ipse ad locum visèndū.) 337. G. Sen-

sus sequentium versuum perquam obscurus est. Polybij verba Perotto interprete (nam Græci codicis copia defuit nobis) clariora vis sunt, ea ita habent: Dux Carthagenis sum principio per loca inuia, nec ante eum diè trita, circumducere agmen conatus, quoniam iter id niues insuperabile faciebant, à proposito destitit.

Ipsis adminiculis prolapsi, si iterum corruissent.) 337. D. Hæc verba videntur nescio quid desiderare. Quid enim sensus hic est, prolapsi si iterum corruissent?

Secabantur interdum.) 337. E. Ita quidem restituerunt hunc locum, cum prius necabantur legeretur. Sed totus hic locus verbis sequentibus perquam obscurus est, ideoque & hic Polybij verba ex interpretatione Perotti ponam, si studiosus lector fortassis his adiutus, melius Luitij sensum percipere queat. Iumenta verò (inquit) interdum quidem prolapsa glaciem secabant: sed pressa oneris magnitudine, pedibusque cornu in durata glacie perfrictis, moueri inde postea non poterant. Hæc ille: Tu etiam atque etiam vide quid sensus ex his Luitij verbis colligere queas; Et prolapsa iactantis grauius in continèdo vngulis, penitus perfringebant, nam ego ea planè non intelligo.

Quatriduum super rupe consumptum.) 337. E. Alij emendarunt, circè rupem, non multum ad rem meo iudicio. Nam dierum numerum, quem postea ponet Luitius, iuuare conati sunt. Si enim nono die in iuga Alpiū pertentum est, biduum quæ ibi statua habita: deinde tercio die ad rupem multo angustiorè ventum, quatriduum quæ circè eam absumptum: denique postremo quiete data triduo, atque ita in planum descensum, numerus exereſcit in decem & nouem dies, cum Luitius decimo quinto die superatas dicat esse alpes. Sed in biduo in intelligo etià nonam diem, ita vt undecimo die ad multè angustiorè rupem venisse dicantur. Quatriduum autem sequens ita paritè est Polybius, vt vnum diè labori datum pro deducendis equis iumentisque dicat: reliquum triduum elephantis deducendis. Igitur hoc sequenti triduo iumentis equisque in plano pasta: quanquàm Luitius dicit triduum datum etiam hominibus muniendo fossis, atque deinde in planum descensum. Sed cum in hac numeri summa secutus sit Polybius, etiam in partibus sequi oportuit, meo quidem iudicio, sed iudicent doctores.

In Taurinis quæ Gallis proxima gens erat in Italiam digressa.) 338. G. Quidam distinxerunt post in Taurinis, quasi Hannibal in Taurinis eum numerum amisit, quæ verius toto à Rhodano itinere amisit. Ego quid dicam, vix equidem comminisci possum: Fortassis autè in Taurinos legendum.

Cælius per Centronis iugum dicit transisse.) 338. G. Ita habent vetustiores codices, non Cremonis. Itè Centroni cum alij, tum C. Cælar meminit. Cremonis iugum, quod quidam substituerunt, quid sit, haud equidem inuenio. Libris autè & Ptolemæus & Plinius Vercellæ attribuant. Hic noster author libro quinto ab Vrbe condita ait, olim eos possedisse loca ubi Verona & Brixia, quæ Cenomani Elitouio duce postea ceperint, quanquam eum locum alij aliter legant, vt ibidem commemorauimus. Illud autem, semigermanis, vehementer me torquet, nec tamen mutare aulim.

Cum Pisas nauibus venisset, ex. à Manli. Att. que.) 338. H. P. Cornelius ante dicitur à Luitio venisse Placentiæ à Gallia, quanquam alij in eo loco restituerunt Genuam: mirum cur hic non etiam Pisas emendarint. Nisi dicamus Consulè noluisse Tyrone obijcere Gallis dubijs socijs, atque ita à Genua Pisas nauibus, iussisse, vt à prætoribus (nā ita intelligo Artiliū Manlium quæ) exercitum acciperet.

Peditum agmen, quod in modum fugientium.) 339. C. Peditum agmen, construendum cum alioqui si ad huius sensus periodum connectes cum verbo, obuius sui, videri poterat legendum agmini, non agmen, sed id perquam exiguum.

Quinque millia passuum à vico tumulis confedit.) 341. D. Vicū non nominat, & tumulis considerare quomodo in plano,

plano, ut hic omnia erant, intelligatur, non hercle capio. Sufpicor proprium nomen oblitteratum, ac pro eo fuppositum tumulis.

Tota rate in fecundam aquam labente.) 342. I. Locus perquam obfcurus, confufione ratis & pontis.

Extemplo & circa prætorem à ciuitate miffi.) 343. D. Ad ciuitates rectè quidam emendarunt. Sed, circa prætorem, credo Græcam esse locutionem. Et illud, ante omnia Lilybæum teneri, obfcurè dictum, nifi iufsit, vel quid fimile intelligas. Deinde illud, perque omnem oram qui erant, infuetum dicendi genus: qui enim, videtur referre eos qui in fpeculis erant. Denique quod statim fequitur, fimilitaque: vide ut fufpenfum est ad longè fequentia, extemplo datum signum, &c. Postremò quod ait, fublatis armamentis, relatiuum videtur illi, quod poftea dicturus est demendis armamentis.

Vt focijs naualibus affatim in ftru. cla. ita in opem milite ha.) 344. H. Mirum fi focij nauales nõ erant milites, nifi milites fõlos Carthaginenses ciues, non focios intellexerit: aut focios fortaffe, qui ducendis nauibus idonei, ceterum ad pugnandum inutiles, id quod quibusdam magnis verifimile. At li. 6. huius decados Sex. Digitius focius naualis dicitur, haud dubiè non inutilis ad pugnam dum, quippe qui muralem coronam peteret.

Mille & DCC. fuere in nauib. capti.) 344. H. Quidam DCC. legunt. At res non est magni momenti, qualia fæpe alia quoque, quæ lubentes negligimus.

Ipsè compofitis Siciliæ rebus, x. nauium classe. or. Ita leg.) 345. A. Pro decem nauium classe, alibi decem nauibus legitur. Ceterum cum dicit oram Italiæ legens, non fatis clarè percipitur, vtro mari, fupero an infero viam fecerit: at quia Ariminũ venit, videtur fupero iufisse, quò & exercitum miferat, vt ait Liuius, cum contra Polybium Sempronij exercitũ quadraginta diebus à Lilybæo Trebiam pedeftri itinere veniffe dicat, non nauibus.

Duo millia ped. & mil. equi. Num. plerofque mixtos) 345. B. Polybius ait Hånibalem miffiffe Numidas Gallofque inter fe mixtos: quare hic diftinguendum ante verbum, mixtos, quod in omnibus propè neglectũ vidi codicibus, & ante aliquot verfus verbũ declarabatur, mutarunt in declarabat.

Varia inde pugna fequentes, &c.) 345. D. Hæc lógè clara apud Polybium leguntur. Et illud, Maiortamen hostium Romanis fama victoriæ fuit: ambigüè dictum videri poterat, nifi quæ continuò fequuntur verba, amphibolon tolleret.

Et quicquid auræ fluminis appropinquabat, affla. ac fr. vis.) 346. I. Videtur & hoc obfcurè dictum, quanquam fenfus vtcunque percipitur.

Baleares locat ante figna leuem armaturam.) 346. I. In Polybio legitur cũ coniunctiõne, ac leuem armaturã, vt non intelligamus Baleares leuem dici armaturam, fed alios. Tum hæc quæ fequitur verba: Deinde grauiorem armis peditem, eodem authore ad circũfundit verbum, referenda putamus, quorum viginti millia inter Hispanos atque Afros mixtis Callis fuiffe fcribit. Nec fequentia obftant, quippe & equites & elephantum in cornib. diuifi fuere eodem authore, fi modò Perottus græca rectè extulit. Hæc idè admonitiõne digna duximus, quod non est verifimile tam negligenter Liuium hæc traduxiffe.

Duodeviginti millia Romanorum erant.) 346. K. Polybius ait fexdecim millia peditum Romanorum, ex focijs verò Latini nominis ad viginti millia: id quod verifimilius est, quãdo legiones quaternũ millium erant, vt ipse Liuius fuperius fcriptum reliquit, non ita longè ab

huius libri initio. Addit autem Polybius perfectum numerum copiarum, vbi de fumma rerum agebatur, conueniebantque fimul duo Coss. ex tot millibus conftitiffe.

Simul latebras eorum improuida præterlata acies est) 347. A. Latebras legendum, vt rectè quidam restituere. Nota autem illud fimul, pro statim, vt accipi, huic authori oppidò quàm familiare, vt Horatio, quod in fuperioribus quoque alicubi admonuimus. Ceterum hic præterlatam aciem ait, quam verfu fequenti in motam aliquãdiu maniffe dicit: quãquam cauillum hoc est, in hoc appofitum, vt videat lector, quid fit cum iudicio authores legere.

Creatus Coss. Cn. Seruilius & C. Flaminius.) 347. E. Addendum, iterum, ad C. Flaminius, vt ipfemet Liuius author est, non ita longè à fine huius voluminis: Flaminius (inquit) fauorè apud plebem, alterumque inde confulatam peperit. Fuit autem Coss. ante hunc anno feptimo. Ceterum quæ hoc loco paulò poft fequuntur verba, de Celtiberis ac Lusitanis impeditioribus quàm Numidæ effent, haudquaquam à me intelliguntur. Sufpicor autem ea corrupta esse.

Itaque sub lucem cum equitatu Coss. aderat.) 347. E.

De P. Scipione hoc intelligo. Nam Sempronius Romanam ad habenda comitia profectus erat. Quanquã hoc mirum, cum ad Emporium hoc propè Placetiã occurrisset Hannibali, egregieque locum defendiffet, cur non ad Vicumuias quoque adfuerit: an quia multitudo femerè ibi egerit: vt verifimile est? an hiftoria non omnibus vera credita, quippe non ab omnibus fcripta, etiam à Polybio omiffa, vt quæ luculentum damnum Romanis rebus attulerit: Et fequentia quoque vsque ad res Hispaniæ, ab alijs non sunt tradita.

Emporijs appuliffet classe.) 349. B. Alij classem in accufandi casti emendarunt. Ceterum Liuius Emporias feminiõ genere vsurpat, vt libro octauo huius decados in oratione Fabij aduersus Scipionem, & libro quarto fequentis decados urbem eam describit, poftquam Cato in Hispanias venit, quare paulò poft hic legendum, Emporias cum classe redijt, non Emporia, etiam fi Græci ^{μωδ. πορτ} dicant, nominatiõ Strabo in tertio.

Hostis cis Taracotiem, Iberum rursus redit.) 349. E. Ita veteres habent codices, quæ lectiõ placet, si rectè intelligatur, quòd hostis Hadrubal qui cis Taracotem vnã cum Ilergetibus, qui & ipfi cis Iberum sunt, focios Romanorum vexabat, aduertũ Scipionis perterritus rursus ad Iberum redit. Nam Taracotem verfus eum cefiffet, vbi præfidium erat Romanorum, vix intelligitur: quanquã hoc quidam ita emendarunt, temerè meo quidem iudicio.

Et Cære fortes extenuatas.) 350. G. Ita habent vetustiores codices. Quidam extenuatæ restituerunt, fed errant. Si in decem annos R. P. eo. fte. lo. Hæc proc. vota que.) 350. H.

Quidam R. P. legertunt Romanum populum, cũ Republic. significetur. Ego priorem dictiõnem Res, integrè fcriberem. Quidam etiam pro loco, legunt statu, denique procurata vota, adiectiuum ac substantiuum cum relatiuo quæ, nõ cum coniunctiõne que: fed mihi displicet, tamen res est non magni admodum momenti.

Ob hoc ratus auspicijs emendis.) 350. K. Sabellicus emendandis legendũ putauit, fed ex codice Moguntinõ ementiendis rectè restitutum est. Nam loquitur hic author ex opinione Flamini. Præcedente autem verfu diftinguendũ poft legis, vt sua for legis intelligatur Q. Claudius, non C. Flaminius.

F I N I S.

I N T.

IN T. LIVII LIBRVM XXII. HENRICH GLAREANI ANNOTATIONES.

AM ver apperebat, cū Hannibal ex hyb.) 351. D. Priore libro ita habet Liuius: scutum eam pugnam Hannibal in Ligures, Sempronius Lucam concessit. Nec interea quicquam de eius in Galliam ex Liguribus reditu. Polybius omisit Hannibalis in Ligures discessum. Cū igitur Hannibalis hyberna apud omnes in Gallia fuerint, mihi hoc quoque suspectum totū Hannibalis iter visum est, vt pleraque quæ in hac historia extra Polybium admiscet Liuius.

Consensu indicantium seruatus erat.) 351. E. Pro consensu, alij consensum restituerunt, quod placet. Perottus cū hac verteret, crimen indicantium extulit.

Quod enim illi iustum imperium, quod auspiciū esset ma.) 351. E. Querela est fenatus, ea tamē verba male torquent. Priore enim libro Flaminius priuatus clam in prouinciam abijisse dicitur, quod rebatur Latinarum feriarum mora, & consularibus alijs impedimētis patres retenturos se in vrbe. Hic autē contrā, Latinis ferijs actis, sacrificio in monte Albano perfecto, votis ritē in Capitolio nuncupatis, iustum imperium auspiciū que secum ferre dicitur. Quod de ea causā admonemus, vt eō attentius lector id legat.

Et Capuæ speciem cæli ardentis fuisse.) 352. G. Hoc loco Sabellius ait: Caput pro Capuæ audacter reposui, q. & ego puto audacter factum. Capuæ enim legendum est, non capur: nisi alia verba aliter legerit.

Iunoni Mineruæ que ex argento daretur.) 352. H. Tria magna Romæ numina, Iupiter, Iuno atque Minerva. Cæterum cū primū Ioui domum fulmen aureum pondo L. fieret, quid Iunoni Mineruæ que datum sit ex argento, non explicatur. Nisi quis argenteum fulmen dicere velit.

Hæc vbi facta, Decemuiri Ardeæ in foro.) 352. I. Mirum verò quid ita Ardeæ sacrificatum, cū nullum prodigium illic visum in prioribus narretur. Ieiunium etiā est quod sequitur: sed his omnibus verè mederi nequimus.

Galli neque sustinere se prolapsi, neque assurgere.) 352. K.

Nullus propemodum liber est, in quo nō malè loquatur Gallis Liuius, ipse in Gallia Cisalpina natus. Sed scilicet Patuini ab Antenore nati ad Galliam non attinent: nam id aliquot locis innuere videtur. Rideo in eptiā tanti viri. Hoc etiā loco credemus (si dijs placet) Callos neque sustinere se prolapsos, neque assurgere ex voraginibus potuisse, qui prius toties hoc iter totis exercitibus peragrarent, atque adeo ipsam vrberē victis Romanis ceperint diruerint que. Sed Hercule affectus ab historica fide longè abesse debebant.

A tergo ac super caput detectæ infidix.) 354. F. Ego detectæ pro rectæ positum puto, videlicet compositum pro simplici. Nondum enim Romani dolum senserant, de quibus postea dicit: eō magis Romanis subita atque improuisa res fuit.

Romanus clamore prius vndique orto.) 354. F. Sermo est impeditus, ac nescio quid desiderans post verbum, cerneret. Nam illud, sed circumuentum esse, ad sensum referendum est.

Donec Inuber eques (Ducario no. erat) fa. no.) 354. I. Quidam pro eques equū supposuerunt, & faciem que, cum coniunctione post parenthesis. Sed simplicior lectio est eques, & faciem absque coniunctione, vt habent vetustiores codices.

Spoliare cupientem triarij obiectis clypeis arcuere.) 354. K.

Scutis alibi legitur. Sanè scutum triariorum erat, vt etiam libro octauo ab Vrbe cond. Liuius indicat, vbi etiā differentia inter clypeum ac scutum, & clarius deinde libro nono.

Profectus per Brutianum Hadrianum que agrum.) 356. K.

Ita in Polybij codice legitur. Moguntinus codex Præ-tutianum habet, idque cum Plinio consentire videtur libro tertio, capite decimo tertio, & decimo quarto. De hoc itinere habes rursus libro septimo huius Decados.

Quæque prophana erunt Ioui fieri.) 357. B. Verba sunt solennia, vetusta, quædam etiam obsoleta, vt nō sit opus ibi anxium esse, intelliguntur tamen. Cæterum quod quidam vere sacros etiam hominum foetus intelligunt, ex hisce Liuij verbis certè colligere nequeunt, qui ex suillo, ouillo, caprino grege ait. Libro autem tertio, mutilo illo quarta decados, hic prætor C. Cornelius Mammula dicitur, non Æmylius.

Aeris CCXXXIII. millib. triente.) 357. C. Quia in hoc voto omnia ternario numero nuncupata sunt, vt ex Plutarcho etiam in Fabio patet, C C C. legendum, non C C. Nec vacat illud triente, propter eandem causam. Tractat & Budæus hunc locū libro tertio de Assē perquam eleganter, vt solet alia.

Tum ædes votæ, Veneri Erycinæ eodem Q. Fab.) 357. D.

Hic locus in omnibus quæ mihi videre contigit exemplaribus corruptus fuit, sed emendatu facilis est. Nam post vota distinguendum, quasi, de quibus etiam supra memorauit, duabus generaliter dixerit: deinde de vtraque inferendum hoc modo: Veneri Erycinæ eodem Q. Fabius dictator vouit. Menti adē Octacilius prætor vouit. Quare autem Veneri dictator, ratio postea est ex libris fatalibus. Obiter etiam notandum, Octaciliū legendū pro Atulio, vt ex libro sequenti patebit.

Prius ab alijs inuictum animum præstans.) 360. F. Vt ingenuè dicam, quid hoc ab alijs referat, haud equidem intelligo.

Quinque & viginti ex triginta cepere nauis.) 362. K.

Paulò superius, quadraginta nauis ait Hemilconi ab Hasdrubale tradita: itaque videndum num hic quadraginta pro triginta legendum, quamquam ne Liuius quidem sibi in hoc nauium numero cōstat. Libro enim præcedente ait, Hannibalem, cum ex Hispania profectio in Italiā pararet, fratri triginta duas quinqueremes apud instructas, ac triremes quinque reliquisse. Quod si hic adiecit decem, totus numerus erit nauium quadraginta septem, sed negotium non est tanti, vt diutius nos moretur.

Itaque ad onustam classē profecti.) 362. K. Ita formè habent codices. Alij autem emendarunt, Honoscam classē profecti, vt sit proprium Honosca. Verum Liuius non ita multò post, Romana castra ait ad nouam classē fuisse, cum Punica in agro Ilercaonensium essent: quod non mutarunt, qui superiorem locum emendare contenderunt. Ego sanè loca illa apud Geographos non reperio, fortassis autem vetustate abolita, aut indiligenter à scriptoribus tradita, vt sunt eius regionis pleraque apud hūc præsertim auctorem, vt in sequentibus clarius demonstrabitur.

Mandonius vir nobilis, &c.) 363. B. Et hic locus in omnibus exemplaribus, quæ nobis contigere, corruptus habebatur. Sequitur enim verbū, venere. Nisi quis Latine dici putet, Mandonius concitis popularibus venere. Et, Plato vocaris discipulis in scholam aduētarunt. Et quod ab initio libri quarti huius Decados Liuius postea habet, L. Attilio præfecto præsidij, qui cum eo milites Romani erant, clam in portum deductis, atque impositis in nauis, vt Rhegium deueherentur. vbi coniunguntur, Attilio deductis: quia milites, in medio assumptum est. Item lib. 7. huius Decados: Exinde Mutinæ, & si quorum aliorum merita erga populum Romanum erāt in Senatum introductis, honores omnibus ad exoluendā fidem Cōsulibus habiti. Sed iudicio lectoris hoc item committimus.

Nihil

Nihil aliud quàm vñ vile atque infame corp.) 363. E.
Fortassis legendum, nihil aliud quàm onus vile, atq;
infame corpus esse ratum. Nam haud scio an Latini dicant
vnum vile, quo modo hic ponitur. Quod si locus bene ha-
bet, notandum sanè id locutionis genus vt rarum, atque
infrequens.

Iam quæ artibus Fabij pars exercitus aberat.) 365. B.
Fabius Romæ erat: negotium hic inter Minutium ac
Hannibalem agitur. Itaque hæc verba consideranda le-
ctori, quomodo Hannibal cunctando bellum gerebat,
&c. nam ego planè hic hæsito.

Et consule creato M. Attilio Regulo.) 366. F. Hunc po-
stea, vt malè habent quidam codices, vocat M. Attilium
Fabianum, qui Flamini suffectus etiam à Polybio dicitur:
sed & Polybius Regulum cognominat, vt hoc loco
Liuus.

Quem semper occursum ad obf. satis sciebat, & con-
trahiturum.) 367. A. Illud & cõtra iturum, rectè mutatum
est in contrahere, absque coniunctione: tamen vetustiores
quidam codices reclamant.

Non celerius quàm timui reprehedit for. temeri.) 367. D.
Hunc autem locum idem cum in interrogatione legen-
dum præceperunt, quod mihi neutiquam verisimile vi-
detur, nec quenquam puto illis assensurum. Idem in Mi-
nutij verbis ad milites paulò post, vbi Hesiodi dictum al-
legat, Quid in refit, legunt, cum omnes vetusti codices
habeant, quid in rem sit.

Vt à populo crearetur qui prodicator esset.) 368. K.
Quidam diuisum, pro, & dictatore, legunt: vt paulò post
compositè, vt dictator pro prodicatore diceretur, bis res-
petita præpositione pro, per appositionem & compositi-
onem, vt loquuntur Grammatici. Ideoque superius in
hoc libro vbi Fabius creatur prodicator, legendum, Nec
dictatore populus creare poterat, quod nunquam an-
teeam diem factum erat. Prodicatorè populus creauit
Q. Fabium Maximum. Hæc idè admonèda duxi, quod
in quibusdam codicibus hæc corrupta vidimus. Quæ ve-
rò sequuntur verba, Adeoque inopia est coactus Hanni-
bal, non videntur huc pertinere, neque ea sunt in omni-
bus libris.

C. O. S. M. Attilius Fabianus, Cn. Seruilius Musitanus.)
368. K. Ita habent plerique codices, sed legendum est, M.
Attilius Regulus, & Cn. Seruilius Geminus. Hi sequentis
anni Procois. fuere, vt author est Polybius. Ab initio au-
tem huius anni cum C. Flamini Cn. Seruilius C. O. S. fa-
ctus est. Flamini autem subrogatus M. Attilius. Quidam
hoc loco & nouos C. O. S. & nouum annum collegere, At-
tilium Fabianum, & Seruilium Musitanum vocitantes,
vtrumque inusitato cognomine.

C. Terentio Varro quem sui generis hominè.) 370. C.
Ita plerique habent codices in dandi casu, vt sit sensus,
patres obf.abant C. Terentio. Sed melius omittitur rela-
tiuum quem, & in accusandi casu legitur, vt à nominati-
o patres, nouus incipiat sensus. Præterea concussis legè-
dum non concussum. Neque enim Varro concussus erat,
sed Fabius. Meminit & Valla huius loci.

L. Æmilius Paulus, qui cum M. Lælio C. O. S. fue.)
370. K.

Cum M. Liuius legendum, ex Casiodori catalogo. Præ-
terea ex pœnæ similitudine, de qua & hic & anno 12. hu-
ius belli. Salinatore esse puto, qui fuit C. O. S. cum L. Æ-
mylio Paulo, proximo ante hoc bellum anno.

Septem & octoginta mil. armatorum & C. in castris.)
371. A. Pro C. integrè scribendum erat ducentos, ne du-
centa millia stupidus aliquis supra septem & octoginta
millia intelligat. Porro legiones hic millibus peditum,
& centenis equitibus antæ, quod in ingenti necessitate
ferri solebat: vt eleganter hoc apud Polybium quoq; vñ-
de huc descripsit Liuius, legitur.

Victoriam auream pondo CCCXX. afferre sese.) 371. C.
In Valerij Maximi codice libro quarto ad finem, auri
pondo ducenta & quadraginta leguntur. quod idè ad-
monèda duxi, ne temerè vel hic author ex illo, vel ille ex
hoc corrigatur, donec certiora argumenta appareat, quæ

quæ ex codicum fide vt plurimum vana colligi queunt.

Nam ad eam diem nihil præter sacramentum fuerat.)
372. F. Hic planè videmus iusturandum maius quiddam
fuisse sacramento militari. Ceterum præter etymon vtri-
usque dictionis, nihil nos differentie possumus: quippe
libro decimo ab vrbe cõdita, vbi de linæata Saminitium
legione etiam iusturadum vocat, tamen per sacra feret.
Ideoque lectori hoc quoque iudicandum relinquimus.

A veritate laborare nimis ius sæpè aiunt, ex nun.)
373. A.

Quidam ita sententiam extulerunt: ius laborat, non
extinguitur. Quidam autem ita, ius aiunt, id est, fas labo-
rare à veritate. At non est ius vñquam extingui. Neutri
autem satis explicant, quod ista aduerbia nimis & sæpè re-
ferenda, quod simul explicatum oportuit. Ego sanè ob-
scuram fateor sententiam. D. Erasmus in adagio, Tæpus
omnia reuelat, laborari legit. Valla à veritate, prioribus
connectit, nõ posterioribus, & paulò post, Nec ego vt ni-
hil agatur, legit, nec eo.

Hispani interis prætextis purpura.) 376. F. Post purpu-
ra distinguendum, vt clarum est ex Polybio, quod nõ si-
ne causa admonemus, quippe nullus alioqui sensus erit,
& in omnibus codicibus hoc neglectum vidimus. Notã
autem versu sequenti, an non vulgata consuetudine vta-
tur verbo videlicet, contra quàm Valla præcepit. Ductum
aut secundum Polybium, Hannonem facit pro Maharbalè.

Hasdrubal qui ea parte præerat.) 376. K. Hic de sinistro
cornu Romano, & de dextro Pœnorum loquitur: ergo pro
Hasdrubal legendum Maharbal, quod diligens lector cũ
iudicio hæc legens facillè iudicabit. Quod si omninò quis
contendat occultam digressionem ad sinistri Pœnorum
cornu pugnam describendam à Liuius factam, quod Po-
lybius de Hasdrubale diuersa quædam narret à Liuius, erit
haud dubiè legendum, qua parte pro qui ea parte. At pri-
or opinio magis mihi probatur.

Quadragesima millia peditum, duo millia septin. equi.)
377. C. Polybius ad septuaginta millia cæsa tradit. Diony-
sius etiam Halicarnassens, ex octoginta millibus tria eua-
sisse scribit lib. 2. Ceterum si versu sequente quis tollat ci-
uium, ac coniunctionem que, ratio numeri ferè cum Po-
lybio conueniet. Alioqui verborum Liuij sensus est, tan-
tum ciuium prope, quantum sociorum de quadragesima
millibus cecidisse. Porro in captiuorum postea oratione,
acitem T. Manlij quinquaginta millia nominantur. Ex
his lector iudicet quòdnam verisimillimum, nam ego
planè hæsito.

Et C. Minutius Numatius.) 377. C. Priore anno Dicta-
tor creatus erat ad habenda Comitia P. Verurius Philo,
eius magister equitum M. Pomponius Mato: cum Fabio
autem M. Minucius Rufus, quare hoc nomen mihi suspe-
ctum.

Hæc vbi dicta dedit, stringit gladium.) 378. F. Carmen
sequi heroicum, vt appareat verum esse historicos medi-
os esse inter Poetas & oratores, quando etiam ab heroico
versu cepit Liuius, vt author est Quintilianus: quanquã
ego credo fortuito hoc potius factum, quàm ex proposito.
Quod autè sequitur, in maiora castra ad sexcentos euasè-
runt: quidam libri tria millia præterea habebant, cũ tamè
in oratione T. Manlij de captiuis redimendis, sexcento-
rum duntaxat sit mētio, Porro quod rursus sequitur. At-
que inde protinus alio magno agmine adiuncto, Cantu-
sum incolumes perueniunt: puto eum loqui de quatuor
millibus peditum, ac ducentis equitibus ex maioribus
castris, vt non ita longè post dicturus est Liuius.

Et omnium primum brachio situminis obiecto eos ex-
cludit.) 378. I. Ego obiectus malim legere: Nam flumen
qui obijcere potuit Hannibal? Quinetiam in oratione
captiuorum postea, ab aqua coërciti dicuntur.

In capita Romana tricenis numis quadri.) 378. I. Trice-
nis plerique habent codices, luculento scribarum errore,
pro trecentis. Qui enim fieri potuit vt caput ciuis Roma-
ni triplo minoris censeretur, quàm caput serui? Triceni
autem à triginta est, trecenti à trecentis. Huius nominis
prima syllaba correpta est, illius verò producta. Similis

error apud Horatium est libro secundo Carminum, Ode decimaquarta: Non si trecentis quotquot eunt dies, Amice, places illachrymabile Plutona tauris. Vbi omnes codices tricenis perperam legunt. Et quod hic trecentis distributiue ait, postea Iunius in oratione pro captiuis, trecentis dicturus est. Quod item hoc loco nummum quadrigatum, illic simpliciter nummum vocat, fortasse commiserationis gratia. Nam quadrigati, bigati que denarij erant, quaternis nummis valentes, vt clarum est ex Plinio libro trecesimotertio, capite tertio. Ipse Liuius paulo post summam variat, vbi Hannibalem captiuis loquentem in trodudit. Equitum enim precium adijcit, de quo antea nulla metio. preterea socios sine precio dimissos, in quos hic ducentos quadrigatos constitutos ait. Gellius libro 7. cap. 18. precium in captiuos ait ab Hannibale constitutum, argenti pondo libram ac selibram, nullum captiuorum faciens discrimen: quæ summa dupla minor est trecentis quadrigatis, siquidem denarium per quadrigatum intelligamus, authore Plinio. Quare & hæc summa hic nobis suspecta.

Nam ad vestiendum facto perexiguo vtique militantes vt ebantur.) 378. K. Vestitendum habent vetustiores codices, quidam emendarunt vescendum, quod ego non intelligo. Facto autem intelligit argento, vt opinor. Nam quod de auro quidam marginibus notâ apposuerunt somnium est.

Mulier Paula nomine, Buisa genere, clara diuitijs.) 378. K. Et ipse Liuius paulo inferius Buisam vocat, & Valerius Maximus li. 4. ca. 8. Quapropter Paula, quid hic sibi velit, siquidem Buisa nomen est, non sanè video. Itaque considerandum lectori quo pacto distinguere hæc velit. Nominè Paula Buisa genere aut mulier nomine Buisa clara genere ac diuitijs, vt omittatur Paula, quod & alij omittunt.

Quorum principem L. Cæcilius Metellum.) 379. A. Valerius li. 5. ca. 6. vbi de Scipione, Quintum vocat, non Lucium, si codex non errat, vt sanè huius authoris codex qui libro quarto huius Decados M. Cæcilius habebat, vbi Censorum sedulitatem refert Liuius.

Moenibus que se certè, etiam non armis.) 379. D. Hoc rectè ab alijs restitutum est, cum quidam se tueri, alij secreti, nonnulli se teneri legerunt pro se certe.

Sed multiplex clades cum duobus Coss.) 379. D. Non est hoc contrarium illi quod paulo antè dixit, Cossile exercitu que ad Trasimenum priore anno amisso: nam hic

ita nunciatum ait. Cæterum dumtaxat ceciderat Lucius Æmylius Paulus, duo autem cæsi nunciabantur.

Literis consulis Propretoris que lectis, M. Claud.) 380. I. Hic locus in codice Aldino asterisco notatus est, & rectè, quanquam si pro verbo, præseter, legamus præerat, & suppleamus censuerunt, sensus erit clarus. Est tamen notandus locus.

Cum tribunus mil. Teanum Sidicinum præmissa.) 381. A. Et hic locus asterisco in eodem notatus codice. Cæterum si intelligamus partem militum tertie legionis Romanam missam, partem Teanum, & deinde secutum Marcelum cum Cannusum peteret, classem autem P. Furio traditam, non, vt puto, omnino militibus vacuam, aliquo pacto sensus constabit. Tribunus autem ablatiui casus integre scribendum. Teanum accusatiui, non datiu, vt contra veruistorum codicum fidem quidam mutarunt.

Dictator ex autoritate patrum dictus M. Iunius.) 381. A. In alijs codicibus D. Iunius scriptum erat, fortassis quod captiuorum orator M. Iunius dicebatur. Verum in istis lib. sequenti M. prænomen est dictatoris: quare nihil mutauero, fieri enim potest vt duo hoc fuerint prænomine.

Sine vllius insectatione eorum.) 382. I. Illud eorum quid sibi velit, haud equidem intelligo, suspicor deesse aliquid.

Priore Punico bello Calpurnio Flamma.) 383. A. Calphurnium quidam scribunt, at id leuiculum. Id magis mirandum tam varium apud authores eius esse nomen, vt Aulus Gellius li. 3. ca. 7. annotauit. Quidam enim Q. Cæditium, quidam Laberium, Liuius & Florus Calphurnium Flammam, vocatum scripserunt.

Defecere autè ad Pænos hi populi.) 384. H. Non subito defecere omnes quos hic enumerat, populi: sed quidam statim, quidam post annum, vt Croton ac Locri. Tarentum verò, Metapontus ac Thurium quarto post anno, App. Claudio Pulchro, Q. Fulvio Flacco IIII. C O S S. Nec omnes Brutij defecere. Regini enim eius regionis, & in fide erga Romanos, & potestatis suæ vt vltimū manserunt, vt ipse Liuius libro sequenti dicturus est, quamquam Petellinos eodem libro paulo antè vnos ex Brutijs in amicitia Romana mansisse dixerat. Sed temerè hæc mixta sunt Liuius, vt in sequentibus libris luce clarius ostendi potest.

FINIS.

IN T. LIVII LIBRVM XXIII. HENRICH GLAREANI ANNOTATIONES.

HANNIBAL post Can. pug. castra capta ac direpta.) 385. A. Romanorum castris capris ac direptis legerem: quippe Hannibal Romanorum castra non mouerat, sua non diripuerat, sed contra vtrunque.

A Statio pollicenta se Consam traditurum, Consanus erat.) 387. Quidam pro Consam emedarunt Cossam & Cossanus. In Tuscia est Cossa, nihil prorsus ad hunc locum. Plinius libro 3. cap. 11. Compsanorum meminit, vbi Beneuenti ac Caudinorum. Itaque ego hic Compsam legerim per se nisi diuersis idem nomen fuisse quis contendat, quod ego absque authoribus non affirmarim.

Pacuius Calauius nobilis.) 385. C. Calauius per u, non per n, legendum. Est autem nomen Samniticum, vnde Campani oriundi erant, vt libro quarto ab Urbe condita docuit Liuius. Silius lib. 11. Pactilonem vocat, sed carminis fortassis gratia: quamquam is Poeta historico similior, vt de Lucano docti sentiunt.

Cæptum propter vos cum Samnitibus bellum per centum prope an.) 387. A. Libro primo de bello Macedonico ait legatus Romanus in concilio Aetolorum per

annos prope septuaginta: quod magis verisimile est ex catalogo Coss. & annalibus. Sed hic oratorie omnia auget.

Pænus hostis, ne Africæ quidè indigenam.) 387. B. Ita habent vetustiores codices, vt sit adiectiuum ad militem, non ad hostis. Quidam temerè, meo quidè iudicio, mutarunt in nominatiuum indigena: cum vtiq; Hannibal esset Africæ indigena, sed non omnes eius milites. Loquitur autem de ea qua proprie Africa, in qua Carthago.

Vnus ex ijs Subius Virius.) 387. C. Hic est qui in summa desperatione Capuæ senatores ad cenam inuitat lib. 6. huius Decados, quo in loco tamen Vibius Virius dicitur, non Subius.

Atque etiam modo diu ad varios omnium voluptatū.) 388. I. Leuiculum fortassis est quod me hic torquet, torquet tamen, quid enim sibi vult illud modo diu? Num pro admodum, vt sæpe alias? an natus aliquis hunc occupauit locum, vt pleraque in hac decade Valla legit, domo, & diu ad sequentia coniungit: sed nescio quid dicam. Sed & sequentia suspicionem non omnino vanam conuincunt, vt illud, ipsique valetudinem excusans, patri, quomodo

quomodo prioribus sequentibusque cohaeret? Sed iudicet lector Valla multis modis effert, verum coniecturae sunt quales plureis effingere non esset difficile, si quidem vulnus sic sanaretur.

Cum VI. Imperatoribus eum, quorum III. COSS. duo di.)390. G. Nemini dubium, Magone hanc qua potuerit magnificetia senatui Carthaginensi retulisse cum amplissimo, ut decuit, fratris encomio. Quare miror hunc locum non ita legi: cum septem Imperatoribus eum, quorum quinque COSS. &c. Sunt autem hi, P. Scipio, T. Sempronius, C. Flaminius, L. Aemilius, C. Terentius, Q. Fabius, & M. Minutius. De Fabio certe & Minutio dubitari non potest, cum ipse eos hic nominet. Præterea cum sex ait consularibus exercitibus, ubi etiam plures inueniet qui pugnas ordine leger: sed Hercules in repetitione Imperatorum Sempronij oblitus videtur. At nobis hæc ideo memorare placuit, ut videant studiosi, non omnino vanam esse suspicionem nostram, hanc decadem plenam esse mendis. Spero autem fore ut hæc per alios manifestiora fiant.

Pro his tortantisque victorijs rerum.)390. H. Hoc rerum quidam haud temere amouerunt, mea quidem opinione. Quidam mutarunt in verum. Quamquam præterea sensus videtur desiderare verbum, petit, vel quid simile.

Tacuisse (inquit hodie P. C.))390. I. Idem verò hoc inquit, sustulerunt ab initio huius orationis, quod ego malim in posterioribus sublatum: Respondeam inquit Himilconi. Errorem fecit dilemma Hannonis altera defectum parte. Dilemmatis partes sunt, si reticeam, si respondeam, & membrum quidem præcedens suis explicatum est partibus conditionalibus, sequens non item: sed statim absque conditionis explicatione respondet, quapropter non est mihi dubium, orationi aliquid deesse, quod cordatus lector iudicio hæc legens facile videbit.

Dictatorque cum Magone in Hispaniam præmisit.)391. C. Vtrum Carthaginenses etiam dictatores habent, an ita loquitur Lilius, ut paulò ante P. C. dixit in Hannonicæ orationis exordio de senatu Carthaginensi?

Latoque (ut solet) ad populum ut equum ascendere liceret.)391. D. De his dictatores cæremonijs nihil antea in Lilio lectum, neque de ascensu, neque descensu quod equidem sciam: sed neque apud Dionysium Halicarnasensem, cum tamen is lib. 5. non ita longè à fine de alijs moribus dictatores tractet, nihil tamen eiusmodi narret.

In agrum Nolanum exercitum traducit, & ut non hostiliter.)391. D. Ego conjunctionem &, tollerem è medio, propter participium sequens, prætermisurus.

Ad prætorem Marcellum Clau. qui Cassilini cum exercitu erat.)392. F. Quidam pro Cassilini bis hoc in loco, sed malè quidem meo iudicio, restituerunt Cannusij, propterea quòd lib. præcedente dicatur Marcellus Cannusium magnis itineribus contendisse. Sed vel in itinere restitisse eum, vel Cassilinum rediisse intelligimus, quod loca huius itineris facile conuincunt. Neque enim à Cannusio Nolanam proficiscens Vulturinus annis transfundus neque Galatia petenda: at utrunque à Cassilino, etiam si de Galatia nihil definimus.

Et ante omnes L. Bantijs.)392. H. Valerius Maximus libro septimo cap. 3. de vassè dictis aut factis, tale quiddam non de Marcello, sed Q. Fabio scribit, quamquam subobscurè.

In hac comitiaria iam duorum exercituum statione.)393. A. Hic locus quam bene habeat, vehementer dubito: neque enim vsquam memini me legere quid sit comitiaria Itatio.

Cassilinum eo tempore Prænestini habebant.)394. G. Quidam adiecerunt numerum, quingenti Prænestini: sed ut aliam hæc historia non constant, ita nec militum numerus. Valerius enim Maximus libro septimo trecentos fuisse Prænestinos ait. Strabo libro quinto circa finem, ait quingentos & quadraginta fuisse. Lilius paulò post ambiguit loquitur. Nam qui in præsidio fuere (inquit) ex quingentis septuaginta minus dimidium ferum fames que absumpsit. Sed præmiserat paulò ante, Prænestini maxima pars fuere, quod mirum videtur, cum Perusina co-

hors, homines cccc. & lxx. vna cum ijs obsidionem pertulerint. Verum cum cogito in hac rerum necessitate Valerio murem fuisse, Straboni autem medimum ducentis veditum denarijs siue drachmis: denique Lilius cum ex proposito ut historicus ea scriberet de fame, cæterum nihil hac de permutatione meminisse, suspicio subit animi vel libros corruptos, vel historiam indiligenter à Romanis scriptam, ut sunt alia pleraque.

Et cum hostes obarassent quicquid herbidi, &c.)395. D. Hæc ita Lilius narrat, quasi Peni obarauerint quicquid herbidi terreni extra murum erat. Strabo autem de Prænestinis *ἄριστος τῶν τειχῶν* refert, quod ego intra muros intelligo, ac proinde Hannibalem territum aut tædio potius affectum si Prænestini obsidendi essent, donec rapa maturecerent, atque hic sensus Strabonis verisimilior videtur. Hannibalis enim exercitus nulla tanta premebatur angustia, præsertim tam propinqua Capua, felicissimòque Campano agro in Pænorum iam manibus, ut rapa ijs ferenda essent.

Eodem tempore Petellinos, qui vni ex Brutijs in amicitia Rom. manserat.)396. F. Quomodo vna Petilia cum Consentia ac Rhegium quoque manserint? Consentiam enim post Petiliæ expugnationem intra paucos dies cum minus pertinaciter defendisset, in dedicationem Hannibalis venisse scribit. Rheginos verò & in fide erga Romanos & potestatis suæ ad vltimum mansisse, quod ad finem prioris libri admonuimus.

Consultique iterum à M. Aemilio prætore.)396. G. Hic primo huius belli anno Sicilia prætor fuit, cui Sempronius COS. cum ipse è Sicilia reuocaretur, quinqueaginta nauium classem expleuit, cuiusque prorogatum imperium videtur anno secundo huius belli, quippe cuius Lilius meminit ante creatos COSS. tertij anni L. Aemilius & C. Terentium. Cæterum huius anni prætorem urbanum, M. Pomponium Mathonem ipse Lilius creatum dicit, ubi dictos iam COSS. Quare & hoc loco, & paulò post M. Pomponium Mathonem legendum puto pro Aemilio, ut postea sæpè legitur. Anno verò sexto huius belli M. Aemilius fit prætor: sed opinor alium fuisse.

L. Furium prætorem cum classe ex Africa.)396. H. P. Furium legendum, ut superius in creatione magistratum huius anni libro secundo, & alibi etiam sæpè eodem libro.

L. Aemilius qui COS. censorque fuerat.)396. I. Cum L. Aemilius Paulus iam occisus esset apud Cannas, alter etiam eodem nomine bello Gallico, anno ab Vrbe condita 529. auctore Polybio, hic locus mihi planè suspectus, maxime verò in prænominibus. Fortassis autem legendum M. Aemilius, qui COS. fuit anno 524.

Vt quisque eorum primus creatus erat.)397. C. Hic co-dex Moguntinus, & eum secutus Aldinus, addit senator, ante primus, ex qua lectione nullus est sensus, neque ego puto addi debere, sed Lilius id velle dicere, ut quisque eorum primus creatus erat, videlicet in magistratu, ita primus inter senatores electus. Sic enim ordini ordo, ac tempus temporis, non homo homini præferetur.

Et T. Semp. Gracchus, qui tum magister equitum & ed accurrerat.)397. E. Quidam hunc locum emendare volentes occurrerat posuerunt pro, & ed accurrerat. At ego legendum puto qui tum magister equitum cum eo accurrerat. Venerat enim cum dictatore hoc tempore in urbem cum antea ad exercitum, manere, dictatore in urbem comitante, cogebatur.

De exercitu eos qui ex fuga Cannensi essent, in Sicilia ca. du.)398. I. Idem hunc locum ita emendarunt: De exercitu Marcelli qui ex fuga Cannensi essent, in Siciliam eos traduci. Verum si Marcelli exercitus erat, quem Nolæ in præsidio habebat, quisque ibi strenuè nauauerat operam, cur ij soli in Siciliam relegandi? cum maiorem partem Cannensium reliquiarum cum Varrone in Apulia fuisse verisimile sit, de cuius tamè exercitu minime minuedo Senatus consultum factum erat. Quare ego veterem lectionem probo, hoc sensu: Qui ex Cannensi strage fugissent, ut ij omnes in Siciliam relegarentur, de quoque exercitu essent.

tu essent. Varronis autem exercitum non minui, intelligo numero: quot enim in Siciliam irét, tot in locum eorum succenturiados. Scio autem quæ postea de Claudianis, castris dicit Livijs rem nusquam antea proditam, ut mirum sit vni de ea Marcellus corraferit castra supra Suesfilam, quæ deinde super Vsuuium ponit, in quibus Q. Fabius confederit.

P. & Cn. Scipiones inter se partitis copijs.) 398. K. Quidam hunc locum satis castigatum putant, si partiti copias legatur, & intelligit verbum substantiuum sunt. Quidam locum nihilominus mutilum putant. Item quod paulò post sequitur. Tum refecta tandè spe, nescio ut placet. Refecta castra dicimus, & refectos milites: refecta spe haud scio quam sit in vsu.

Tarteforum gentem.) 398. K. Hoc quoque loco ijdem Carpeforum pro Tarteforum reposuerunt, quod nomè haud vsquam, quod equidem sciam, lectum est. Tartefos verò oppidum ad Calpen, ita à Græcis dictum, alias Cartheia, ut Plin. libro 3. cap. 1. innuit. Nec distantia ab Ibero impedit, cum Hasdrubal alibi ad Oceanum vsque fugisse dicatur.

Nec diu in pacato mansit.) 399. D. Exercitum in pacato acin hostico esse, sepius lectum est apud aucthores. Regionem aut gentem in pacato manere, haud scio quâ sit frequens.

Itaque vrbe defensorib. vastata facile potiti sunt host.) 401. C. Vide ut accipiat illud, vastata. De Crotonæ autem loquitur, quem hic captum dicit, libro autem sequenti ab initio, à Brutijs obfideri scribit. Idem memoria lapsus de Locrensibus est, quos his descivisse ad Brutios Pænosque ait, nec ita multò post Romanas portas quoque clausisse, sequenti verò libro ab initio profus contrarium scribit. Hic locus meo quidem iudicio, nullâ accipit excusationem.

Ut duum viros esse iuberet ædis dedican. cau.) 401. D. Quidam pro duum viros, reposuerunt Fabium duumvirum, magna audacia, meo quidem iudicio, cum & T. Octacilius creatus sit postea, non Fabius tantum. Itaque pluralis numerus manebit, ut postea cum dicit, Interea duumviri creati sunt. Et, ædium dedican. cau. causa legem, non ædis dedican. cau. quemadmodum postea ædib. dedican. cau. dicturus est.

T. Sempronius COS. Cales ad conuen. diem edic. Inde ut leg.) 402. F. Hic Cales dies edicatur, paulò post Sinuessam. Idem Sempronius hic legionibus duabus vrbanis paulò post Volonibus præficitur. Sed vrbanæ etiam legiones in castra Claudiana deductæ sunt, ut planè appareat tempore mutata esse imperatorum decreta. Hoc etiam mirum, quum antea de castris Claudianis nullam fecerit mentionem Livijs, qui Marcellum nunc Nolæ, nunc Cannusij, nunc Casilini fuisse dicit, hic tanquam ea omnibus nota essent, commemorat, ac postea sepius.

Q. Fabius Maximus, & T. Attilius Crassus.) 402. G. Quidam pro Attilio reposuerunt Octacilio, quod nõ displicet, quippe qui post dedicationem ædis postea cum imperio in Siciliam mittitur. Sed vbi que hoc emendatū oportuit. Verum eodem propè veru reliquerant, Mentii Attilius, cum adhuc de eodem loqueretur. Et lib. 2. post pugnam Trasimenam vbi ea vouentur, Attilius idè reliquerunt. Non tutum est mutare talia, nisi totam historiam memoria teneas: sed quidam audaculi non admodum curant, præsertim hac tempestate.

Volones quoque patres ita fama ferebantur.) 402. H. Pro Volones quoque alij, vulgo que: alij, velle quoque legunt. Sed non satis sit cordato lectori, nec ego sanè medelam vllam adhibere possum, recteque asterisco notatum hunc locum ab alijs puto, à nobis reperitus, ut in vetustis exemplaribus diligentius inspicatur. Diuinare omnia non possumus. Certum est in simulatos patres à plebeijs aut tonitrua finxisse aut curasse ut falsò nuntiarentur, quod duos COS. plebeios habere nollent.

Vnde Mago frater Hânibal xxii. mil. ped. & equites.) 402. K. Hunc locum quidam restituerunt, ut ex xxii. millibus peditum fecerint xii. mil. & ex xl. elephantis vigin-

ti, & argenti multa talenta, mille talenta. Quæ quidem neque affirmare, neque refellere profus, at ex parte magis dubia, maxime ex ipsius auctoris verbis, facere possumus. Nam decretum senatus Carthaginensis, quod superius hoc adè in libro post Hannonis orationem nobis exhibuit Livijs longè maiore habet numerum, xl. millia Numidarum, xl. elephantis, & argenti multa talenta. Et Bomilcar postea xl. elephantos Hânibali Locros adduxit. In plerisque exemplaribus utroque in loco non mille talenta, sed multa inuenio, quanquam ego millia magis probo.

Terentianum mitri cum aliquo legatorum.) 403. B. Obscurus hic sermo est. Varronianum putat exercitum, & mitti intelligo in Siciliam, ut Cannèsis cladis reliquias. M. aut Valerium legiones venturas accipere in locum harum missas ex Sicilia.

M. Valerium Leuinum prætorem circa Nuceriam.) 403. D. Quidam quòd Nuceria direpta atque incensa esset ab Hannibale, ut supra tradidit auctor, reposuere Nuceriam. At ego Luceriam legendum puto quemadmodum ad finem huius libri habetur, vbi eiusdè Valerij mentio, Numeriæ oppidi, quod equidem sciam, nulla est apud auctores mentio. Id nominis etiam in Ptolemæi codicibus lib. 3. ferè corruptè legitur.

Q. Valerius Flaccus Corcyæcos ad persequendam, &c.) 403. E. Idem & hoc loco Q. Fulvium Flaccum supposuerunt, temerè sanè, cum Q. Fulvius prætor vrbanus Romæ relictus à suburbana littora tutanda nondum ab vrbe mouerit, Ego tamè non Q. Valerium, sed P. Valerium puto legendum, qui M. Valerij Leuini prætoris peregrini legatus fuit, ut in sequentibus latius legetur, quanquam vno in loco sequentis libri T. Valerius, haud dubio codicis errore, vocetur. Sed quatuor viri, M. Valerius Leuinus, P. Valerius Flaccus, Q. Fulvius Flaccus, L. Valerius Antias, hoc anno in officijs, magnam errandi occasionem non attentis librarijs, oscitantibusque codicum correctoribus confinio nominum dedere.

Quinque millia peditum, trecentos equites scriberet.) 404. C. Quidam imò ijdem etiam quadringentos emendarunt equites, moti fortassis quòd legionè auctam millenario viderunt. At Polybius cum libro primo legionem Romanam quaternis millibus peditum, trecentis equitibus exhibeat. libro deinde tertio, vbi legiones auctas antè cladem Cannèsensem refert, hæc subiicit verba: Romani enim, sicuti supra memorauimus, iiii. legionibus exercitum complent. Singule quæque legiones quaternis millibus peditum constant, equitibus ducentis: aut si quando ingens aliqua necessitas vrget, quinque millibus peditum, trecentis equitibus. Hæc ille. Quanquam in hoc Polybij numero illic fortassis trecentis pro ducentis, hic verò quadringentis pro trecentis legendum. In Livijs sanè libro septimo ab Vrbe cond. quaternum millium ac ducentorum peditum cum trecentis equitibus legio describitur, quæ ab eodem libro octauo quinam millium, equitibus non variatis exhibetur. Ego totum hoc lectoris iudicio relinquo: nam de equitibus, quod certum affirmem non habeo.

Marius Alsius qui summus magistratus erat Camp.) 405. A. Marij Blossij prætoris Campani mentio est nõ ita longè ab initio huius libri. At in summo magistratu Mediatutici erant ut libro sexto huius decados patet, & priore anno Pacuuius Calauius in summo erat magistratu. Verum nõ video quàm sint hæc apud Livijs distincta, fortassis ut ad historiam minus pertinentia, consultò ab auctore neglecta.

Alia militi præda concessa, exercitusque Cumas redactus.) 406. F. M. Valerius Leuinus Luceriæ erat, ex qua vrbe in Hirpinos facile impetum facere potuit. Ergo hic non Cumas legendum, sed Luceriam, longè enim absunt Cumæ. præterea Cumis in præsidio erat COS. Sempronius cum exercitu, ut prætoris minimè egeret.

Ad nauis xxv. quibus P. Valerius Flaccus præf.) 406. H. Hoc etiã loco pro Valerio Fulvium quidam nobis exhibuerunt, sed haud scio quâ benè. Porro ingens difficultas cum

cum exre ipsa, tum ex multa nominum confusione, ut vspiam alibi, certe hoc potissimum loco mirè moratur le-ctorem. Sed ut totum negotium melius intelligatur, hæc ordine annotanda duximus. Primum quidem scire debe-mus quòd Q. Fulvius Flaccus erat prætor vrbanus, qui nondum ab vrbe mouerat: quod ex hoc manifestum est, quippe qui paulò post à T. Manlio re benè gesta in Sardi-nia captiuos accipit, & ad finem huius libri concionem ad populum habet Romæ. Erant autè eidem Fulvio da-tæ xxv. naues ad tutanda vrbana littora, sicut M. Vale-rio Leuino totidem ad oram maritimam inter Brundu-sium ac Tarentum. Idem Fulvius prætor (si lectio nê hoc loco rectè emendarunt, qui ex Valerio Fulvium fecerunt) nunc xx. ac rursus quinque, quæ legatos captos aduexe-rant, accipiens nauis cum classè L. nauium Tarentum proficiscitur. M. Valerius Leuinus Luceriæ adhuc erat, ut ex prioribus facile colligitur, videlicet ad quem Philippi legati semel elapsi, ac deinde rursus capti, deducti erant, opera P. Valerij Flacci, M. Valerij legati, non autem ope-ra Q. Fulvii, qui tum adhuc Romæ erat, decretum autem senatus post captorum legatorum aduentum ita habuit, ut Q. Fulvius (si modo & hoc loco rectè hoc emedatum) iret Tarentum, resque Philippi Macedonum regis per L. Apulium, qui tum Tarento præerat, scrutaretur. Quod si certum bellum à Philippo esset, ut continuo L. Apulio in Apulia ad exercitum Leuini relicto, ipse Leuinus in Macedoniam proficisceretur, regemque ibi bello vexaret, quod etiam factum postea est. Et in hac tota difficultate duo scrupuli lectorem detinent. Prior, num Q. Fulvius prætor vrbanus ab vrbe mouerit, quod non videtur veri-simile, propter causam dictam. Altera, num vrbs sua lit-tora nudari voluerit, ut classem L. nauium Fulvio exple-ret, quod & ipsum haud credibile, nec tamen interea me-tio vlla de alijs ad tutanda vrbana littora nauibus para-tis. Quapropter P. Valerium Flaccum vbi que legam Le-uini legatum, & xxv. nauis ab Hostia profectas, non L. sed tum primum, posteaquam Tarentum venerint, L. fa-ctas. Fieri autè potest, ut Liuius in nauium numero me-moria lapsus hæc confuderit, quòd xxv. nauium ter hic mentio sit cum Leuino, cum Q. Fulvio, ac nunc demùm cum P. Valerio missarum. Verùm ut hac in re nihil teme-rè affirmarim, ita cum nemine contendere in animo est, sequatur porro quod quisque velit.

Et in Sardinia res per T. Manlium prætorem admin.) 407. A. Prætorum legendum est. Q. enim Mutius prætor erat, non Manlius, ut verba sequentia satis declarat. Hoc loco admonendum etiam, Caraleis Sardinia vrbe, mea quidem opinione rectius legi per, post primam syllabá, & I post secundam: quanquam id in Plinianis codicibus ac alijs quibusdã autoribus corruptum est, ut apud Clau-dianum de bello Gyldonico, in his versibus:

*Vrbs Libyam contra Tyrio fundata potenti,
Tenditur in longum Calaris, tenuemq; per vnda
Obuia demittit fracturum flamina collem.*

Caralis legendum. Nam & Strabo καλαρις πόλις nomi-nat, non καλαριον. Sed id erroris etiam accidit in Σθισσαλον, quod Latini codices identidem Schelenus habent, ut est videre apud Horatium.

In pellicos Sardos.) 407. A. Non memini id nominis apud vllum geographum lectum, sed vel antiquitate ab-oluitum, aut corruptum fortasse, ut sunt in hac decade ple-raque.

Per prodicionem accipiendę Nola.) 409. C. Quidã re-cipiendã emendarunt, quasi antea quoque tenuisset eam Hannibal, nunc reciperet a missam, sed ego nil mutarim. Post aliquot item versus: Mille ferè passuum inter vrbes erant castraque, vide num erat, legendum sit, aut mille passus: alioqui latinitas non constat.

Nolanis subsidijs fultus.) 410. H. Idem fultus muta-runt, leguntque inultus, quod non probo. Et paulò post, Ferrum non habet: quidam, ferrum num hebet? quidam ferrum nunc hebet? Et rursus, vix resistitis emendarunt, vix restatis, ego resistitis malim.

Inter multos nobiles equites Cãmpa. acerrimus erat.) 411. A. Vide an non eandem rem bis dicat: Inter nobiles equites Campanos acerrimus erat. & longè omnium Cam-panorum fortissimus eques. fortassis autem & locus mi-tulus, nisi quis adiectum aliquid auctori cõtendat, quod verissimilius.

Minimè scis, inquit, cantherium in fossa.) 411. C. Ita D. Erasmus Roterodamus præceptor noster legit, Quidam sis legunt, ut Valla, pro si vis: & in fossam, pro in fossa: sed verba sunt obscura, ut idem in nobili illo adagiorum o-pere fatetur.

Sed pecuniã in stipendium vestimentaq; & fru.) 411. E. Hanno libro præcedente Magoni eadem de Hanniba-le, exercituque eius victore conquerente, quid aliud, in-quit, si spoliatus, si exutus castris esses, pereres? Sed fortas-sis importuna hæc. Illud autem quod mox sequitur, Ne-mo omnium erat, quin & vera scribi, & postulari aqua fa-teretur: quidam mutarunt in, qui nec vera scribi: alij in, qui non & vera scribi. Sed vetusta lectio mihi magis pla-cet, quin & vera scribi.

Hi mores, eaq; charitas patriæ per om. ord. ve. ten. vno pertinebat.) 412. G. Sermo propter verbum pertinebat, valde obscurus, nec ego tamen quid reponendum sit, vi-deo. Præterea considerandum lectori: quæ sit illa lex, de qua prætoris Fultij verba pro concione, Conducerent-que ex lege præbenda, quæ aliquot versibus præcesserunt.

Illiturgum oppidum ab Hasdrubale ac Magone & Ha-milcare Bomilcaris filio.) 412. G. Libro quinto huius belli non vno dütaxat loco, Pœnorum in Hispania duces referuntur hi: Hasdrubal ac Mago Hamilcaris, Hasdrubal Gisgo nis. Quare hunc locum ex illis emedandum puto, atque legendum ad hunc modum: Illiturgum oppidum ab Has-drubale ac Magone Hamilcaris, & Hasdrubale Gisgonis filio, ob defectionem ad Romanos oppugnabatur.

Ab Incibili oppugnatum Punici exercitus traducti.) 412. I. Indibili legendum, ut sit sensus, cum Illiturgum ob-sidione liberatum esset, Punici exercitus ab Indibili rur-sus oppugnatum traducti sunt. De hoc autè in sequen-tibus multa. Ipse enim causa fuit mortis P. Scipionis in Hispania ut li. 5. huius decados refert Liuius. Idem P. Sci-pioni filio deinde conciliatus lib. 7. sed rursus à Romanis defecit lib. 8. Vitæ verò finem inuenit lib. 9. ab initio, po-steaquam ipse ac Mandonius post P. Scipionis discessum Hispaniam rursus armarunt, ingenti que pugna victi, à L. Lentulo ac L. Manlio, Romanis Imp. suæ temeritatis pœnam dederè. Quis autem ita loquitur, ad Incibili op-pugnatum? quare insignis hic correctorum dormitanti-tia notanda fuit.

FINIS.

IN T. LIVII LIBRVM XXIII. HENRI

CHI GLAREANI LORITI ANNO-TATIONES.

TAQUE Locrenses frumetum lignaque & cætera necessaria.) 413. A. Hic Locrenses ad uersus Pœnos fuisse ait, quos priore libro ad Brutios defecisse, ac Romanis portas clausisse ait. Eadè de Crotoniatib. obliuio, quæ vrbe expugnatam à Brutiorum exercitu ait, præter ar-

cem, hic rursus oppugnari ab iisdem. Non est mihi dubium in tanto rerum gestarum acervo, Liuium memoria lapsum. Nam quod quidam huc locum excusant, obiter priore libro hæc inuuisse, hic verò rem ipsam diffusè scrip-sisse, ut acta sit, mihi non probatur.

L. Artillio præfecto præsidij, & c.) 413. C. Libro secundo

G 3

lecto-

lectorem admonuimus, etiam atque etiam videat de huiusmodi locutionis genere. Nam ut illic singulari nominum, non collectiuo, dedit verbum pluralis numeri, Mandonius venere, quia interiectus erat ablatiuus pluralis numeri: ita hoc loco substantiuo singulari adijcit pluralis numeri adiectiuum, interiecto inter duos ablatiuos nominatio. Porro verba quae praecedunt, utcumque intelliguntur, cum ait: Haud dubio in speciem consensu. Quidam codices habent in spem, sed obscuriore adhuc sensu. Similis dicendi modus est li. 3. ab Vrbe condita, ubi tribunum cum Terentillo agunt. Item hoc postea libro, ubi Andronodorus ac Themistius interficiuntur. Item rursus postea ubi Appius ad portum Syracusanum classem tenet. Et libro quarto decado quarta in Caotnis stratagemate.

Succedenti tanta charitate Hieroni.) 415. B. Quidam Hieronis in gignendi casu substituerunt, sed nihilo clariore sensu: & est sane locus ubi Grammatici sudare iure possunt. Ego in dandi casu malim legere, sed iudicet lector.

Nec inuito Hannibale apud tyrannum manserunt.) 416. F. Hoc ego de imperatore Hannibale intelligo. Sed id mirum, cum postea tam saepe sit mentio Epicidae ac Hippocratis, qui fiat ut iuuenis Hannibalis hic vna connumerati nulla sit mentio? Atqui subit hic locum corruptum esse, atque ad hunc legendum modum: Legati que ad Hannibalem missi, ac remissi ab eodem Hannibale nobiles adolescentes Hippocrates ac Epicides.

Quae neque mittere a sacris, neque retinere possumus.) 417. D. Nisi suppleamus, ad sacra, quid sibi verbum retinere velit, non equidem intelligo.

Ego magnopere suadeo eodem animo, quo si stantibus. &c.) 418. F. Erat hic locus aliquot codicibus asterisco notatus: offendit fortassis quod in quo, intelligendum erat, scilicet animo crearetis coss. Sed non adeo superstitiose locutos esse eximios auctores vel hic locus iudicio fuerit.

Admonuit cum securibus sibi fasces praeferi.) 418. G. Valerius Publicola in vrbe fascibus abstulerat secures, extra urbem autem ferebant coss. ut Dionys. Halic. lib. 5. scribit. Liuius vero li. 2. summissos sane populo fasces scribit: secures vero demptas, ne verbo quidem meminit. Admonet igitur hoc loco Octacilium Fabius, ut sileat: nam secures adesse & fasces, quibus occidere eum possit, si eius in eundi suffragia populo impedire conetur. Admonuit igitur, minitantis est.

Referebat senes sic T. Manlium cum P. Decio.) 418. H. Pro T. Manlio quidam resisterunt Fabium Maximum, & recte. Nam T. Manlius bello Latino, non Gallico, & cum P. Decio patre, non filio, coss. fuit. At bello Gallico, quod fuit anno ab vrbe cond. 458. Q. Fabius Rutilianus, qui Maximi cognomen primus habuit, coss. fuit cum P. Decio P. filio. Hic etiam Fabius a Plutarcho Rullus dicitur.

Deinde occupata dextra tenendo caput.) 421. C. Neque hoc facile intellectus est, nec verum credo. quisque enim, ut puto, dextra gladium potius, caput autem hostis sinistra tenere volet. Id quamquam indignum annotatione videatur, omittere tamen nolimus, cum Cellius multo curiosius de sursum acto iaculo, aut deorsum disputet, lib. 9. cap. 1.

Pomponio pro pretore cum eo exercitu qui supra Sueff.) 422. J. Ab initio huius anni Pomponius in agro Gallico erat, nec in terra eius vlla mentio. Oportet ergo hic intelligere Romam accitum, ac deinde cum coss. Marcello in Campania concessisse, cuius tamen rei ne verbo quidem meminit Liuius. Fortassis autem & nomen corruptum.

Oppida vi capta, Copulteria, Telefia, Cosa, &c.) 424. Compulteria ac Telefia etiam superioribus libris mentio. Cosa in Hirpinis meminit ab initio huius libri, ubi tamen Complam libentius legerim. Sequentia nomina quam bene habeant, nihil definitio. Porro post aliquot versus quod legitur, statimque ad Ardoneas videndum num apud Herdoneam legendum, ut saepe postea. Ardonearum nemo, quod equidem sciam, meminit.

Tarctum triduo antequam Hannibal ad moer.) 424.

H. Locus notatus erat in plerisque libris asterisco, desideratur enim nomen Romani praefecti qui Tarentum tenuerit a M. Valerio missus. Sane libro priore L. Apulius Tarento praerat. Quidam T. Valerium substituere, sed P. Valerium maluissent. Ipse Liuius M. Liuium praefuisse dicit, ac Tarentum sub eo captum ab Hannibale praeter arcem, quam quinquennio defendit, donec Q. Fabius Tarentum rursus ceperit. Nectamen cum Salinatorem fuisse puto, quod nec Liuius vicia perhibet, sed Macarum. Vtriusque sane mentio est li. 7. huius belli, ubi Cl. Nero cum Salinatorem fit coss. Certe Salinatoris descriptio, quam eo in loco exhibet author, nequaquam Tarenti praefecto conuenit, etiam si Cicero in Catone, ubi de Q. Fabij laudibus disserit, Salinatorem fuisse dicat: sed fieri potest ut aut hoc adiectum sit Ciceroni, aut nominum variatione erroris causam dedisse, ut hoc variatum sit in Romana historia, quae admodum in alijs plerisque accidisse satis certo constat.

Hexaphoro Theodorus ac Sosis.) 425. A. Hexapulo recte emendarunt alij. At nomina partium urbis Syracusarum apud Liuium & hoc sequente libro, non vique adeo cum Thucydidis descriptione quae habet libris 6. ac 7. conueniunt. Et hoc loco Tincham quidam habebat codices, cum libro sequente Thicam, in Thucydide Syce nomen est, quam Athenienses muro celerius Syracusanorum opinione circumseperant. Fieri tamen potest, ut Hieronis tempore multa adiecta mutataque fuerint, quae ex his duobus autoribus, facta comparatione, aliqua ex parte satis apparent.

Qua pedibus tractum, non insidentem equo rel. tyr.) 425. D. Sententia est tyrannica, cuius sensus utcumque percipitur. at illud pedibus tractum, subobscurius est. Obscurum item illud quod ad finem orationis Andronodori, ne efferatur res.

Qui audios atque intemperantes plebeiorum animos.) 427. C. Quidam emendauerant, publicanorum animos, sed mihi prorsus displicet.

Sed tamen Hieronis potius quam Hieronymi autho.) 429. B. Haec verba etsi simpliciter quidem, & (vrita dicam) absolute intelligi possunt, videntur tamen nescio quod desiderare verbum, ut ostendere, vel quid simile: ut sit sensus, Hieronis auctoritatem potius quam Hieronymi in socijs legendis sequendam esse: id ostendere amicitiam L. annis feliciter expertam. Nam illam disunctam non admodum intelligo. Sed iudicent haec doctiores.

Mitti que cum eis legatos ad rem confirmadam.) 429. C. Cum eis, intelligo Romanis legatis, quos Marcellus Syracusas miserat. nisi coniungas ad rem confirmadam cum eis, praesertim enim Romanis. Sed est durum tamen vtrunque. Item quod statim subnectit, Praesidium finibus suis orantes: a quo infestarentur, dicere omisit Liuius, remagnopere necessariam ad sequentia intelligenda.

Capti ad Thrasimenum inter Roman. auxilia.) 430. I. coss. C. Terentio ac L. Aemilio ante Cannas/em pugnati, Hiero mille sagittarios ac funditores Romanos miserat. Itaque ego legerem, capti ad Cannas, nisi quis cum Sempronio etiam aliquos missos intelligat, quod tamen Liuius nusquam commemorat. Accedit ad haec, quod non ita multo post Hiero mortuus est, ut illos sub Hieronymo, non Hiero meruisse, recte intelligi queat.

At militares penes omnes, partemque ma.) 431. C. Quidam pro at, resisterunt ad. Ego apud malim, & nomen Romanum potius quam Romanis.

Tunc Romanus exercitus ad Olympium.) 431. E. Ολυμπεϊον est apud Thucydidem lib. 7. quare Olympium legendum.

In eas quae procul erant naueis, saxa ing. pon.) 432. H. Verisimilius erat in proprios naues saxa ingenti pondere missa: in eas vero quae procul stabant, leuiora tela: nisi propinquitas effecerit, ut interiores naues tutiores essent ab ictibus. Sed lectoris esto iudicium.

Aditus que ibi & a legatis Hippocratis.) 433. A. Quidam mutarunt in accitus, sed nihilominus obscuro manente sensu. Illud etiam, ibi, quam bene cum accitus connectatur, aliorum esto iudicium.

Duplici facillè numero classe aduentantibus Rom.) 433. D. Carthaginensium classis erat nauium quinque & quinquaginta, Romana XXX. quinquaginta, vt paulò ante dixit author: hic verò dicit Romanam classem facillè duplicè ad Carthaginensium. Oportebat igitur aliam classem esse, de qua tamen nihil meminit, quod sciam.

Et nec liberorum etiam suorum causâ parentes fanxiffe. 434. F. Moguntinus codex habet, Et hoc liberorum etiam suorum causâ. verum ex neutra lectione sensum percipio. Valla ait eum de T. Manlio Torquato loqui, additque sanguine. Inde quidam ita legunt, Et nec liberum etiam suorum eam legem parentes fanxiffe. quæ lectio mihi placet.

Ipse hybernacula v. mil. pas. Hexapylo (Leontia vocant.) 435. B. Leontia distare vult, vt putò, ab Hexapylo v. mil. pas. At Thucydides lib. 6. Leonta vocat locum, vt putò, sex septemue stadijs ab Epipolis distantem, quod verisimilius est in obsidione, nisi non sit idem locus.

T. Valerio legato. 435. C. Priore libro admonuimus pro hoc Valerio non rectè Q. Fuluium substitutum. Cæterum nunc Q. nunc T. in quibusdam libris inuenitur, in quibusdam P. quod equidem malim.

Arx erat munita, & eò conuexerant ante frumen.) 436. G. Cum attentione hoc legendum, nam lubricus locus est. Nescias enim Romanine an Carthaginenses arcem possederint. Nam si Carthaginenses possidebant, quomodo circa omnia plena hostium erant? qui Romanum agmen videlicet incurauerant. Sin Romani habebant, quare relinquebant? præsertim cum munita esset, ac eò multum frumenti conuectum. Scio alijs modis responderi posse, sed vt lectori cordato satisfacere queam, nescio.

Octauum iam annum sub hostiù potestate esse.) 437. A. Hic est annus quintus huius belli: quapropter si Saguntum primo huius belli anno captum est, vt lib. 1. docet Liuius, non octauum, sed quintum legendum. Sin priore anno captum Saguntum, quàm hoc cepit bellum, quod Polybius scribit, sextum legendum est. Id erroris in numeris facillè accidere poterat, sed mirum non animaduersum, quod tam facillè redargui potuit.

Et in Iouis Vicilini templo quod in Compfano ag. est.) 437. E. Quis sit Iupiter Vicilinus, aut cur ita dictus, non equidem memini. Sed & Compfano quidam in Collano mutarunt, quàm benè, ipsi viderint.

Vt proditis pro septemuirali iudicio esset.) 438. F. His verbis & quæ sequuntur aliena videntur, & quæ præcedunt, malè coherere, & prioribus & hisce iam positis. Nam quis intelliget hæc? Tum postquam, &c. turpius videatur, cum non præcesserint, cum? Porro septemuirale iudicium quod sit, cum Sabellico ingenuè fateor me nescire. Quidam pro proditis, legunt proditio, vt codex Mo-

guntinus. Veteres etiam aliquot codices habebant proditus, verum inde nullus sensus est. Septemuirorù populonum mentio apud Feneftellam, sed nihil de iudicio prodicionis. Laurentius Valla hoc loco mirum in modum luctatus est, at nihil promouit.

Et non vocitent, documentum autem dicat.) 438. G. Ethunc, & præcedentem locum mutare lectione conatus est Sabellicus, cum neutrum intelligeret, pro septemuirali, semetuirali: dicant, producant. legens. Hic verò si particula autem, sequatur verbum documentum, præcedatque colus, nullus profus erit sensus. Ego verò totum locum ita legerem: Cum illud potius agendum atque eis cogitandum sit, si quo modo fieri possit, ne qui socij à populo Roma. deficiant, neque vocitent documentum, neque grauius in eum ducant statui oportere, si quis respiciat.

Oppidum Aternum expugn. amplius LXX. mil.) 439. E. Sabellicus hunc locum rectè tractat, Cliternum, & septem millia, restituens, nimis enim magnus erat numerus LXX. millia hominum. Quanquam fluminis Aterni mentio apud Plinium lib. 3. tribus in locis. Fieri autem potuit, vt eiusdem nominis cum fluuio oppidum olim esset, vt sæpius inuenitur.

Cum Æquimelio Iugario que vico.) 439. E. Omnes aream qua Sp. Melij domus steterat, Æquimelium appellant: certum autem etymon non adijciunt, neque; Liuius lib. 4. neque; Valerius Max. lib. 6. Varro adijcit lib. 4. ait enim Æquimelium, quod aquata Melij domus publicè, quod regnum occupare voluit. Posset & hoc mirari aliquis si Æquimeliù area erat, vt vocat Valerius, qui arde- re potuerit? Sed hoc pusillum.

Syphax erat rex Numidarum.) 440. F. Atqui quod hic ponit, non aequè pusillum, neque; quo pacto verum sit, facile iudicatu, cum libro octauo huius belli Liuius contra Massæylorum regem esse Syphacem dicat: Massæyli fanè ad Molochath flumen sunt, Numida ad Ampsagam: & illorum regia Siga, vbi Syphax aditus à Scipione: horum autem Cirtha, postea colonia Romana. Non eo tamen inficias Numidarum nomen longè patere: tum Masaniissam postea capto Syphace, Massæylorum dominum factum, at nos de præsentibus disputamus tempore. Sed illa magis dubia, quæ de Masaniissa continuè post subnectit Liuius, Syphacem ab eo ingenti victum prælio in Maurifos Numidas, qui extremi prope Oceanum aduersus Cadeis colant, fugisse. Intelligit autem Mauros & Tingitanam provinciam. Propius igitur Carthaginensis aliqua saltem parte Galæ regnum fuisse, longius verò Syphacis, quod mihi suspectum, sed libris sequentibus latius ea tractabimus.

FINIS.

IN T. LIVII LIBRVM XXV. HENRI

CHI GLAREANI LORITIANO-

TATIONES.

QVINTVS Fulvius Flaccus, App. Claudius III. consul.) 442. F. Hoc loco qui tertium Q. Fulvius apposuerunt, non Claudio, rectè facere. Nam non ita multò post in creatione noui pontificis max. de Q. Fulvius dicitur, qui & ante bis COS. & Censor fuerat.

M. Iunius Syllanus inter COS.) 442. F. Quid sibi velit inter COS. hoc loco non planè intelligo, etsi paulò post repetitum. Fuit autem hic in Hetruria prætor, quæ ei forte venit. quod postea etiam libro sequente ab initio fere innuit Liuius. Quare legendum, M. Iunius Syllanus Hetruriam. atque ita etiam Vall.

Populus feuerior vindex fraudis erat.) 442. K. Mira hoc in loco confusio horum nominum, populus, plebs, concilium plebis, tribus, Latini, & comitia. Nam cum primum dixerit, populum vindicem fraudis fuisse, sta-

tim concilium plebis subiungit. Et priusquam tribus in suffragium vocarentur, tribunos populum submouisse dicit. Deinde, Latinos suffragium ferre, populum reclamare, publicanos cum populo iurganteis facit. Item in relatione COS. ad senatum, eadem nominum confusio. Quomodo enim hæc congruunt, Plebis concilium turbatum, suffragium populo per vim extortum, concilium plebis sublatum, contra populum Romanum aciem introductam, tribus prohibitas in suffragium vocari, populum Romanum victum, comitia sublata?

Et forè in cornu primus sedebat Cæca, cui simul.) 443. A. In cætu quidam legunt, sed vt runque intelligitur.

Ea comitia nouus pontifex M. Cornelius Cethegus habuit.) 443. D. In L. Lentuli locum, qui pontifex maximus fuerat, hic Cornelius Cethegus suffectus qui-

dem erat Pontifex, sed non maximus pontifex, quare non est contradictio.

Hodie in simili re haud scio quàm similiter agatur.

Dum ne quis eorum munere vacaret, neu dono.) 445. B. Moguntinus codex habebat in dandi casu, muneri. Sed vt ingentè dicã, neutra lectio mihi satisfacit, ideoq; ea de re lectori considerandum.

Aliquantum intra moenia includitur.) 446. I. Hunc alij asterisco notarunt locum, & rectè, nam mutilus est haud dubiè.

Et praefatis rupibus, & ab ipsa vrbe muro.) 447. E. Hæc verba vt quadrent cum ijs, quæ aliquot deinde versibus interpositis, postea subiicit. Et est (inquit) non altitudine, vt cætera, tuta, sed loco plano posita: iudicandum lectori offero, nam ego sanè hæfito.

Hanno ab Cominio Cerito, quo nunciata cla.) 450. K. Hanno frumentatum ierat, vt puto, in Samnium, quod Beneuento proximum est. At Cominio Cerito, quo pacto dictum sit, non intelligo. Cominij quidem in Samnio lib. 10. ab Vrbe condita, multa mentio est, sed Cerito additum nos turbat. Cominos ex Æquicolis interijisse ait Plin. lib. 3. cap. 12. at nihil ad hunc locum.

Quod vrbi tam propinquæ tertium annum impunita defect. est.) 451. E. At qui post L. Æmylium ac C. Terentium. sub quib. Capua post cladem Cannensem defecit, hi quinti sunt COS. Tres igitur anni præterierunt, quare legendum puto, vel quintum vel quartum. Porro hæc locutiones per accusatiuos in latina lingua sæpè sefellunt, vt de lustri tempore alibi admonuimus.

Deducit Pœnum in locum pacis Gracchum adducturus. Mag.) 452. G. Hic locus non abs re asterisco notatus est in pleriq; codicib. est enim perquam obscurus. Nam de quo Pœno loquatur, vix intelligi potest, cum continuo Magonem subiiciat, quasi de alio locutus sit. At qui de Hannibale dici nõ potest, quod ex animè Gracchum Mago ad eum postea mittat. De Hannone autè hic nullamètio. In hoc nobis notatus, vt studiosius exemplaria vetusta inspiciantur.

Ad quam perficienda ipsius Gracchi opera opus esset.) 452. H. quando quidem cætera per infinitiuos proferuntur, ego hunc locum ita legerem, Ad eam perficiendam ipsius Gracchi opera opus esse: quo modo sæpè Liuius loquitur: quanquam nihil desinito.

Reliquum autè quid esse paucis à multitudine, &c.) 452. K. Sed & hoc loco esse malim, quàm esset: verum lectoris iudicio relinquo.

Ad Vulturii ostium vbi nunc vrbs est, castellum communium.) 454. G. Incertum quæ illa sit vrbs, incertius quod de duob. castellis maritimis subnectit. Fabius tertio suo consulatu, cum in T. Posthumij locum subrogatus esset. Puteolos ex autoritate Senatus cõmunerat, vt libro præcedenti nõ multis folijs ab initio tradidit Liuius. Præterea in hoc libro non ita multo post, App. Claudius Consul D. Iunium ad ostium Vulturii, M. Aurelium Cottam Puteolis præposuit, qui vt quæq; naues ex Hetruria ac Sardinia accessissent, extemplò in castra mitterent frumentum. Quare si de Puteolis loquitur, de l'abio procedit, imò ibidem Liuius subnectit, App. Claudium ad Capuam regressum, collegam Q. Fuluium inuenisse, Casilinò omnia importantem, molientemq; ad oppugnandam Capuam. Quod si verum est, neq; hic aliquis est historiae defectus, videtur verè dubium, de quo castello loquatur Liuius, ad Vulturii ostium. Casilinum enim ad Vulturium quidem erat, sed non ad eius ostium.

Quodq; Minutius prætor ex Hetruria coemerat.) 454. K. Alij Mutium emendarunt, quod Q. Mutius Scauola prorogatum imperium habebat in Sardinia. At nõ opinor illum è sua egressum prouincia, tam graui bello in Hetruriam emptum ille frumentum. Paulo ante C. Seruilius legatus ex autoritate patrum, à P. Cornelio prætorè in Hetruriã ad frumentum coemendum missus erat, qui Tarentinè arcis, onullis frumento nauibus, succurrit quod author antea scripsit. Verisimile est frumenti aliquid Hostiæ mansisse ad Capuæ obsidionem, quod Ser-

uilius legatus, nõ Q. Mutius prætor ex Hetruria coemerat, cum alioqui ab eodè Mutio nuper missum narretur. Ipse Lector Liuij verba pensitet vt sese sequantur, & inueniet non temerè hunc annotatum locum. Sed vt finem inueniat hæc dubitatio, quando M. Iunius Syllanus Hetruriæ prætor erat hoc anno, vt patet ab initio huius libri, vbi noui creantur magistratus, pro Minutius prætor, legendum puto, M. Iunius prætor.

Ad portum Trogillorum.) 457. B. τρωγίλων locum ad septentrionem Syracusis, Thucydides lib. 6. non ita longè à fine describit. Liuius hic pluratio numero protulit, si codex non fallit, & portum ait, quod non intelligo.

Cum cæteræ admotæ, pluribusq; scalis in mu.) 457. C. Cæteræ, scilicet intelliguntur: dura sanè composito, cum sensus non sit admodum obscurus.

Quippe ad Epipolas frequentem custodij locum.) 457. D. ἐπιπολάς apud Thucydidem eodem libro, locus præruptus vrbi imminens. Liuius duntaxat nominat.

Partiũ sensu non satis pertendente in omnia.) 457. E. Quidam pro pertendente, emendarunt pertinente: sed non placet: tolerabilius erat si pertingente emendassent, vt Valla fecit, sed pertendente, quod veteres habent codices, placet, & sensu partium coniungendum est.

Epicides ab insula, quam ipsi Nason vocant.) 457. E. Idem Nason duplici fl. exhibuerunt, sed Nason legendum. Nam Doris (cuius gentis & Syracusani sunt) τῶν pro νῆσων, vt τῶν pro πῆλῶν dicunt, & mille familia, vt videre est apud Theocritum. Insula autem illa à cætera vrbe muro separabatur, quem post Tyrannorum eodem diruerant, in ea erant horrea publica, eratq; in arcis modum ædificata.

Ad Euryalum signa referri iussit.) 458. G. εὐρύλλῳ est apud Thucydidem, quo loco ascēditur ad Epipolas. Tu vide an cum Liuij verbis congruat.

Castraq; pro muro tectis parietum septa.) 458. H. Quidam transpositis aliquot verbis, ita legunt: Castraq; tectis parietu pro muro septa, manente nihilominus sensus obscuritate, cui ego sanè mederi nequeo.

Cum C. nauibus post paucos dies redijt.) 458. K. Hic C. ait nauis, post paululum verbò cxxx. nauis longas lxx. onerarias memorat. duplũ sanè numerum de eadem vtique profectioe, vt puto. Nam eum bis redijisse, mihi non fit verisimile, etiam si Liuius dicat iterum cum classe profectum.

Multo tamen maior vis pestis Pœnorum ca.) 459. C. Merito hæc asterisco notata sunt in quibusdam codicib. Nam ea ita sonant, quasi Romanorũ hostes diu circumfederint Syracusas, cum contrà de Romanis hoc verum. Illud quoque, Ex hostiũ exercitu, incertæ est distinctionis, ad priorane, quæ mutila sunt, an ad posteriora referendum.

Alterum quindecim ab ostio.) 459. C. De quo ostio loquatur, non admodum clarum. Quanquã non ita multo post vbi. Merico custodiae euenit portio, ita ait: Partibus diuidendis ipsi regio euenit ab Arethusa fonte vsque ad ostium magni portus.

Et quanquam tot mala vrgerent negarèt fortu.) 460. H. Et hic locus in aliquot codicib. asterisco notatus est, fortassis quòd dicendi genus temerè hoc contextu mutatum est. Exercitum autem Siculorũ extra vrbes Syracusas fuisse, præcedetia satis indicant. Cauda etiã orationis Syracusanorum quam inter se habent, apud me malè tinnit.

Qua quisque terra, quisq; mari venerit.) 460. K. Quò quisque terra, quisque mari venerit, rectè alij emendarunt. Locus sumptus ex Iliados. vbi Hector gloriã suam auctam putat, si occiso Aiace, olim de ipso dicatur, hic sepultum Aiace ab Hectorè occisum. Tractat eundè locum Cellius lib. 15. cap. 6. Sed & hæc oratio Syracusanorum ad Marcellum aliqua parte defecta videtur: quare in aliquot codicibus asterisco notata. Hæc enim verba, Incolumesque Syracusas familia vestra non benè coherent superioribus.

Remulco quadrirems trahi.) 461. C. Remulco Grammatici

matici exponunt, scaphis remigio actis. Quod si verè dicunt, quid igitur sibi vult, hic quadriremis? nisi quis intelligat remos quadriremis navis. Remulco enim trahitur navis, quoties alteri allegata, nõ suis remis agitur. Aptum exemplũ est lib. 7. quartæ decadas, vbi Rhodij aduersus Hannibalem in mari Pamphyliæ feliciter pugnant. Contemplatus (inquit Liuius) Eudemus hosteis claudas mutilatasq; nauicis apertis nauibus remulco trahentis xx. paulo amplius integras abcedentis, &c.

Ad vrbem nomine Anitorgin.) 463. A. Multa sunt nomina vrbium apud hunc authorẽ, præsertim Hispaniarum, quæ nõ temerè apud alios reperias, vel, vt multi existimant, quod pleraque defecerint longa ætate oppida: vel, vt ego puto, corruptis temporum iniuria codicibus: quanquam vtrunq; in causa esse potest. Hoc in vniuersum vno verbo dicere volui, ne lector nimium se torqueat, quemadmodum stulto mihi accidit. Neque enim inuideo alijs, si carpento illuc vehantur, quod pedibus ego iter feci. Anitorgis vrbs Sueffaniq; populi eiusmodi sunt, ac alijs in locis multa his similia.

Anno octauo posteaquam in Hispaniã vene. Cn. Sci.) 465. B. Hic septimus est annus huius belli, non octauus. Nam anno primo P. Scipio cū Sempronio Longo cos. fratrem Cneium in Hispanias misit, vt ipse author lib. 1. huius belli tradidit. Itaq; postea non ita longè ab initio Martiana orationis, legam: Neufse, neu inuictos per septem annos in ijs terris milites suos, &c. facilis autem est lapsus ex numero VII. ac VIII. vt in alijs multis.

At id, quod ne timeatur fortuna facit, minimè tui sint homines.) 466. K. Quidã emendarunt, ad id: & sunt profint, sed nihilo clariore facto sensu. Tum quæ sequuntur verba, non minus obscura sunt. Quæ ideo admonemus, vt exemplaria verusta eò diligentius inspiciantur.

Pars ignis escas stramento arido tectis iniicitur.) 467.

C. Dura est hæc cõpositio, nec facile dixerim quàm displiceat, sensus tamen intelligitur.

Ad triginta septem millia hostium cesa.) 467. E. Valerius Maximus lib. 1. cap. 6. triginta octo millia prodidit. in vtrius authoris codice sit error, non facile pronuntiauerõ, quanquam res non est magni momenti.

Libyphœnicis generis Hipponatis.) 468. H. Quidam Libyphœnicum legunt, vt generis cum Hipponatis coniungant, quasi qui ex Hipponate natus fuerit. At ego Hipponates (quanquam variè hoc loco legitur, Hippocinatis, Hipponiates, &c.) nominatiui casus esse puto, & nomen Nutines esse. Itaq; coniungenda Libyphœnicis generis. Fertilissimum autem solum tenebant Africa Libyphœnicis inter Bragadam ac Syrtim paruum, quo loco eos etiam constituit Ptolemæus.

Non tam Mutinis consilio quàm fiducia magis ausi egredi.) 468. H. Hoc tam, sublatũ est propter aduerbium magis, vult enim dicere, eos non magis consilio Mutinis exilire, quàm eius fiducia, quæ res illis tandè malè vertit. De Himera autem dubium quem fluiuium dicat. Ego eum, Ptolemæus eo in loco ponit, vbi alij Gelã. Est etiam Himera quem Strabo ait per mediam fluere Siciliam, exonerariq; in mare ad occidentem insulæ partem. Meminit & Plinius. lib. 3. cap. 8. Ac de hoc supra ab initio lib. 4. huius belli mentio est, vbi Hieronymus tyrannos legatos cum mandatis Carthaginem misit.

Coss. creauit Cn. Fuluium Centumalum, & P. Sul.) 469. B. Omnes Liuij codices abq; numero Centumalium ponunt, vt sit alius ab eo qui cos. fuit anno ab Vrbe cõdita 525. Sulpitium verò hunc quidam Seruilium, quidam Galbam cognominant, Quinti filium, Galba certè ab initio libri sequentis dicitur.

FINIS.

IN T. LIVII LIBRVM XXVI. HENRI

CHI GLAREANI LORITIANO-
TATIONES.

VIBVS P. Cornelius proprætor in Sicilia præfret.) 469. E. P. Lentulus prætor Sicilia: quæ verus regio erat, ab initio prioris libri dicitur, hic P. Cornelius. Nisi, quod existimo, idem P. Cornelius Lentulus fuerit, vt L. Cornelius Lentulus huius anni prætor in Sardinia. At P. Cornelius Sylla prætor vrbanus prioris fuit anni. Fuissent ergo priore anno quatuor P. Cornelij in magistratu, Sylla prætor vrbanus, Lentulus Sicilia, Scipio Hispaniæ imperator cum Cn. fratre, ambo ibi occisi, & Scipio P. filius ædilis curulis, cùm ei ad petendũ nondum legitima ætas esset.

Siciliæ Græciæq; ora cum Legionibus classibusq; quibus præerat decreta.) 470. F. Decreta habent omnia, quæ ego viderim, exemplaria: at decreta legèdum puto, quia ora præcessit.

C. Sempronius Blesus die dicta Cn. Fuluii.) 470. H. Hic lib. 7. huius belli non ita longè ab initio, Cn. Sempronius nominatur in plerisque exemplaribus, vbi à Q. Fulvio dictatore in Hetruriam mittitur.

Nam cum bis pecunia anquississet, ter. ca. se anq. dic.) 471. A. Quia in pleriq; codicib. deerat nominatiuus verbis anquississet, & diceret, ideo alij adiecerunt, tribunus, omnino de Sempronio intelligamus, vt locus ita legatur: Nã cum bis tribunus pecunia acquississet. Si hoc exemplarium auxilio fecerunt, probatur: alioqui ad hunc modũ multos dubios locos facile emèdauerim: sed ego non ausim mihi tãtum indulgere, præsertim in tam eximio auctore, quod tamè nostra ætate multi nõ verentur.

Etiam si se vtrinq; in hostem vertat.) 472. I. Et quæ præcedunt verba, & quæ sequuntur, obscura sunt. Hæc etiam, vt ingenuè fatear, à me non intelliguntur.

Elephantum per media castra vadentes.) 473. D. Videri poterat in accusandi casu elephantos, & fecisse pro facerent, à Liuiõ scriptum, sed legi etiam in nominatiuo potest, vt tamen cõnectatur ad priora, quasi diceret, & elephantum cum facerent. Ceterum post facerent, nõ colum, sed ~~colom~~ ponã, vt Græci vocant. Porro quæ sequuntur verba variè à diuersis leguntur. Ego autem ea ita legerem: Immissum ab Hannibale (& habuit aliquẽ gnarum latinæ linguæ) qui iuberet Coss. verbis, &c. Vel ita: Immissos ab Hannibale (& habuit aliquot gnaros latinæ linguæ) qui iuberent Coss. &c.

Duci Gladio, quod iam antè præsidij causa fecerat castel. iussit.) 474. G. Illud, Gladio, quid sibi velit, nõ equidem comminisci poteram. Codex Moguntinus Casilinum legit: sed id non placet, cùm in Romanorum potestate iam esset Casilinum, à Q. Fabio nuper receptum. Hæc ad eum modum quidam emendant temerè, cùm historij ordinem memoria non teneant. Nõ est dubium quin Galatiam legendum sit, cuius meminit paulò antè cum Hannibal veniret Capuam & Tifata. præterea patillo post, cum post captam Capuam Atella ac Galatia recipiuntur, & hic nunc item libro tertio huius belli, vbi Marcellus Nolam proficiscitur. Valla legit, duci ad id, quod iam ante, &c.

Per Sueffulam Allifanumque & Casinatem agrum.) 474. K. Hæc Sueffula libris tertio ac quarto prope Nolam nominatur, neuiquam in eo tractu quã à Capua Romamitur. Sed in his itinerib. nomina corrupta aliquot locis, nemini dubium.

Inde præter Interamnam Nequinumq; in Freg.) 474. K. Nequinum in Vmbria oppidum, vbi nũc Narnia est, inquit Liuius lib. 10. ab Vrbe condita, Sabellicus Aquinum

num restituit, quod mihi quoque placere potest, donec melius inuenero.

Inde in Pupiniâ exercitu demisso.) 475. B. Id nominis non memini me vquam legere. Item statim post aliquot versus. Media vrbe per Carinas Exquilias contendit, ego exquiliasq; legendû puto cum coniunctione. Nam duo fuere loca, siue vrbis regiones Carinæ & Exquilie.

His mortus ad Turiam castra retulit.) 476. A. Nec hoc nomen vsquam propè Romam ad vt. millia passuum inuenio. Nam quod in Hispania est, nihil ad hunc locum. Capenates quoq; qui sunt, non fermè memini me legisse. Quanquam sunt qui ex fragmentis Catonis legant. Capenam & oppidulum & sylvam in Auentino fuisse monte. Idem sensisse & Fabium Pictorem & Sempronium. His fidem det quantam quisque velit, nam ego nihilominus hæreo.

Æris acerui, cum rudera milites religione inducî iacerent.) 476. C. Quid sit rudera iacere, ego planè non intelligo; præsertim si de militibus Hannibalis loquaris. Sin de alijs posterioribus annis militibus, non video quomodo inducî religione, qui templum non spoliarent. Sed lectori id iudicandum relinquo.

Iterq; eius ab Reate Cupilijsq; & ab Amiterno.) 476. C. Etiam atq; etiam operæ precium est hoc in loco considerare huius itineris descriptionem. Quomodo enim ab Amiterno orsus est qui paulò pòst. & ad finem rursus, eò venisse dicitur? Cutilijs aut ex Plin. ac Dionys. legendum. Fortiorum meminit Virgilius lib. 7. Æneid. de Claufo, qui locus hîc inuare potest. Nò est apud me dubium hos locorum errores temporum iniuria accidisse: neq; verisimile est Liuium Italiæ loca tam malè tenuisse.

Id vnum ex ijs qui sibi rem aperuissent arguere se parat esse.) 477. A. Considera penitus hoc genus dicendi. Se paratam esse, inquit, id vnum arguere, sed vnum, masculini accusatiuus est, vt paulò antè genitiuus, scortum transfiguratum vnius. Verùm hoc leuiculum, & vix dignum annotatione.

Vibius Virius, qui defectionis ab Romanis.) 477. B. Lib. 3. non ita longè ab initio hoc tradidit Liuius, vbi tamen nò Vibius, sed Subius Virius legitur, quod ibidem quoq; admonuimus.

Mortuum Appium Claud. sub deditio. Capuæ.) 479. C. Ipse Liuius hoc dicitur est paulò pòst, vbi de Campanis dubitat senatus, posteaquam Q. Fuluius ab ijs accusatus est. Continuo autem post de Taurca, in his verbis: Sed cum inter ceteros ad palum deligatus, vide vt participium suspensum est. Hæc etsi obiter à me norantur, suspensionem tamen dare possunt, deesse aliquot locis verba, quæ diuinae absq; vetusti codicis auxilio nulli reor possibile, tantum abest vt mihi quidam delegatus participium, in delegatur verbum mutarunt.

Ita ad LXX. princi. sena. (479. D.) Sic omnia habent exemplaria: quæ quidem nos vidimus: sed legendum LXXX. Nam Virium secuti sunt XXVII. Calibus autem occisi XXV. Teani XXVIII. Summa LXXX.

Multitu. al. ciu. Camp. ven.) 479. D. Mira diuersitas apud Liuium de pœna Campanis iniuncta. Hic enim venundatur multitudo ciuium: paulò pòst, vrbi frequentanda multitudo incolarum libertinorumq; & institutorum opificumq; retenta. quanquam ciueis meritò quis ab iam enumeratis separet. At non ita multò pòst, Multitudo, inquit, ciuium dispersata in nullam spem reditus. Rursus eodem hoc libro post Syracusanorum querelam, cum & Campani auditi essent, diuersa senatus consulta Liuius recitat, his quæ hic narrat, non omnino conuenientia.

In Ausetanis (is locus est inter op. Illiturg. & Mentiss.) 480. C. Ausetani populi sunt citerioris Hispaniæ, vt præter Plinium, Cæsarem, Ptolemæum, reliquosq; classici scriptores ipse auctor lib. 1. huius belli testatur. At Illiturgis ac Mentissa longè hinc oppida sunt prope flumen Anam, ac prope Castulonem Bathyamq; Oretanorum, vt ex Plinio Ptolemæoq; patet. Quare videndum num Oretani pro Ausetani legere velis.

Nec tamè quem mitterent satis constabat.) 480. K. Mirum verò si Cl. Nero iam missus nò satis dignus erat imperio, qui prætor, & item ante Capuâ exercitus parti præfuerat. Nec obstabat absentia, cum absentis sæpè nò modò imperatores, sed coss. etiam crearent. Licuit igitur aut ipsum Claudium aut T. Fonteium, aut deniq; si inuidia non obstasset, L. Martium facere imperatorem.

Iussi deinde inire confusum suffragium.) 481. A. Confusum suffragium non facile reperias apud Latinos auctores, quapropter quidam ex hoc loco sustulerunt. Budæus tamen, immortale Calliæ nostræ ornamentum, in annotationib. in Pandectas de testimonijs confusis hoc exemplum allegat: vt in vulgatis habetur codicibus, præterea tamen nullum adfert.

Tribuni pl. ex autoritate sen. ad pop. tulerunt.) 482. I. Notandum est hic etiam locus. Negatum air Marcello vt triumphans inire vrbe, sed ouans. Deinde per tribunos plebis ad populum latum ex senatus autoritate, vt ei imperium esset. Postremò eum in monte Albano triumphasse. Apud Dionysium quid simile legitur, apud hunc non item, vt opinor.

Alter Nassum, quodque ibi præsidij erat, prodiderat.) 482. K. In primo Syracusanum introitu, de quo superiore libro, nulla est mentio Sossidis: suspicor diuersis locis diuersos secutum Liuium auctores, oblitum videlicet hoc antea ab se non esse scriptum, vt propè necessum fuit in tanta rerum mole. Porro quod subiugitur: Et quingena iugera agri Sossidi data in agro Syracusano. si de solo Sosside, vt puto, intelligitur, quingenta legendum est, non quingena: nam Merico Hispanisq;, qui cum eo transierant, alibi in Sicilia datus est ager, itaq; neq; distinguendum ante Sossidi. Quidam etiam vetusti codices pro Sossidi habebant, agri solidi. sed non placet.

Id M. Cornelio mandatum.) 482. K. Toto hoc libro, maximè in sequentibus, id nomen suspectum. Libro quippe præcedente, prætori Sicilia P. Lentulo prorogatum imperium erat. Hoc verò anno Sicilia prætor fuit C. Sulpitius: prætor autem P. Cornelius, vt ab huius libri initio ipse dixit auctor, sed idem est P. Cornelius Lentulus, vt nos ibidem admonuimus. Quare & hoc loco, & in sequentibus, pro M. legam P. Nam in magistratu huius anni catalogo prænomen Marcus nò reperias. Ceterum Belligenem hic nominat, cuius nomè priore libro, cum Mencus ad Romanos transitionem pararet, omisit.

Ad eos Murgeni descenduerunt terræ.) 483. A. Alij Murgentiæ emendarunt, sed Murgantiæ per a in secunda syllaba legam. Murgantinas autem terras ait, non Murgantiæ: quia Murgantiæ antea ad Pœnos defecerat, vt priore libro habetur: quanquam paulò pòst rursus expugnata à prætore Romano P. Cornelio Lentulo.

Et M. Valerium absentes coss. dixerunt.) 483. D. Ego absentem legam, non absentes, vt refert Valerium: nam Marcellus Romæ fuit, vt sequentia satis conuincunt. Et Valerio adijciendum n. quippe qui antè etiam fuit coss. vt Liuius lib. 9. & 10. huius belli ostendit.

Eludant nunc antiqua admirantes.) 483. D. Quidam mirantes legunt. Ceterum si mirantur, non vti que eludent. Sed Pusillum hoc.

Fortè ita incidit, vt comitijs perfectis nuncia. T. Octa.) 483. E. Hæc ita referuntur, vt qui legat, putet nescio quæ subsequi, quæ tamen non sequuntur. Est etiam in alijs libris locus notatus asterisco.

Confirmarunt autoritate suâ minore cum verecundia.) 484. H. Sensus est perquam obscurus. Quidam post verbum, confirmarunt, distinxerunt, hæc omnia referentes ad participium, extollentes. Alij post, suâ, distinctionem faciendam censent. Non nulli accusatiuum in ablatiuum mutarunt autoritate sua, sed vt ingenuè fatear, sensum verum non percipio. Qui post verbum, affirmarunt, distinctionem posuerunt, hunc sensum elicerunt: Aetolos se nimis impudenter laudasse, Rom. autem vim verè extulisse: hæc vtraq; ad comouendos Aetolos iuuisset, quanquam nihil æquè mouebat atque Acarnaniæ potiunda spes. Sed hæc atq; sequentia mutata esse suspicor.

Hi Thra.

Hi Thracum & Illyricorum reges.) 484. I. Vide hunc loquendi modum. Thracum Pleuratus erat Illyricorum Scerdiletus, quem Polybius Scerdilaidū vocat. Eosdem nominabit libro sequenti, & libro primo de bello Macedonico.

Et Oeniades Naxumque Acarnanum capt.) 484. K. Quidam Oeniada emendarunt, quod Olenus etiam in Ætolia. At nihil hoc ad Acarnas: ideoque ego Oeniadas legendum puto, *divid. Nas* enim Acarnanum urbem, & apud Strabonem & Thucydidem reperias. Ita in posterioribus quoque Livij verbis: Aduersus quos Acarnanum gens & virib. impar, & iam moenia Oeniados Naxumque amissa cernens. legendum puto Oeniadon: & facilis in his lapsus est, quemadmodū sciunt omnes docti quid in Græcis dictionibus ab octingentis iam annis, libris acciderit.

Inde Dardanorum urbem sitam in Macedonia.) 485. A. Quæ illa sit urbs, non nominat, cum Ptolemæus Dardanorum supra Macedoniam quatuor urbes exhibeat, Scupos, Vlpianum, Nessum, & Arrhibantium. Fortassis autem nomen omisum in codicibus.

Per Pelagoniam & Nymphæum, & Bœotiā in Theff.) 485. A. Pro Bœotiam quidam Boleam emendarunt, sed id nominis nescio an vsquam eo in loco reperias. Nam in Argiuis locus apud Pausaniam, huc non pertinet. Suspicor legendum Berrhœa. est enim ea in itinere ex Dardanis in Theffaliam.

Ad Phragandas igitur vast. arg. & vrb. Iamph.) 485. A. Ne hæc nomina apud vllum authorem inuenio, quod ideo admonendum duxi, vt codices vetusti eò diligentius perquirantur conspicianturque.

Vltra Clinen est profectus.) 485. D. Moguntinus codex habebat Clymenen: sed neutrum nomen valde obuium apud authores.

Comprehensa postea priuata ædificia (neq; enim tum basilicæ erant.) 486. G. Innuat, opinor, suo tempore in ordine post tabernas fuisse basilicas, vbi olim priuata ædificia, alioqui frustra fuerit hæc parenthesi. Latumias autem ex Græco esse & maximè à Syracusanis, qui eas instar carceris habent, fatetur Festus, immutata nimirum voce. *ad vrb. Iamph.* enim apud illos dicitur, vt videre est apud Thucydidem lib. 7. ad finem.

Clarissimarum urbium excidio celeb. vir. vi. et. bell. ac. in vr. ad.) 486. K. Miranda cōpositio, vt sunt multæ apud hunc authorem quæ tamen intelligitur. Laurentius Valaita emendauit: Nunc circumfusus multitudini, simul & Siculis obuiam egressis potestatem Romam adeundi fecit, & nonnullis vel æmulis quarimoniam præbuit, clarissimarum urbium excidio à celeberrimis viris victos bello accusatores in urbem adducēs. Hæc ille, quæ quàm bene habeant, lectori iudicet.

Ex quatuor erāt legiones vrb. duæ sæpè anni.) 487. A. Si de eisdem legionib. loquatur, non procedit: sed de alijs haud dubiè intelligendū. Qui enim fieret vr in Galliam mitterentur, cum coss. alter in Sicilia iturus esset?

Marcellus si iam auditi à senatu Siculi, &c.) 487. D. Illud sūm quid referat, perambiguū est: alij ad senatum, alij ad Marcellum comparant, ego lectori iudicandum relinquo.

Rapiente fato Marcellum ad Hannibal.) 487. E. Hæc Livius ita refert, perinde atq; hoc consularu, quo quartū fuerat cos. Marcellus, occubuerit, hoc est nono huius belli anno, cum ipse quintum cos. annis duobus post hunc occubuerit, videlicet huius belli vndecimo.

Talia cōquestos cum excedere ex templo.) 488. H. Ex templo, duæ orationis partes videntur. Nam postea Marcellus ita oratione conclusurus inquit: Et quoniam coram & Siculorum & mea verba audistis P. C. simul templo excedemus. Alij præpositionem ex, ante templo sustulerunt, quod placet.

Nec mihi ipsi congresso ad portas cum princ. respon.) 488. K. Hoc nusquam de ipso Marcello antè prodidit, quod equitem sciam, sed de eius legatis. Item quod continuo subdit, Apud Hannibalem & Carthagenensēs victos, se-

se iustius, quàm apud victoris populi Romani senatum quererentur, quidam emendarunt, victosque: sed neutrum admodum placet: & quia nihil aliud quod reponam habeo, in medium lectori conijciendum relinquo.

Eos libertatem sibi suisque, & bonorum aliq. par. or.) 489. D. Hæc verba ita ponuntur, quasi pro solis nobilibus roget libertatem, bonorumque partem, ac non pro omnibus Campanis. Oratio mihi mutila videtur.

In consilio, inquit arbitror me fuisse Consulibus Cap. ca.) 489. E. Procos. Claudius ac Fuluius Capuam cepere: non coss. Præterea vide num potius concilio legendū: At hæc leuicula.

Idque & apud maiores in Sutrianis factum est.) 490. F. Id si bene habet, oportet secunda decade scriptum esse, nam in prima nusquam puto inueniri. Satricanorum ciuium Romanorum quidem meminit lib. 9. ab Vrbe condita post Caudinas furcas, sed nihil tale de illis ibidem narratur.

Quod fenatus maxima pars censet, qui asides.) 490. G. Solennia sunt verba, vt puto, ideoque velut impedita, quæ nostro more notamus, si fortassis corrupta sint, vt ex codicibus emendatis restituantur. Præterea & harum mulierum nomina propemodum alia apud Valerium Max. lib. 5. cap. 2. de gratis reperias.

Néue quis eorū qui Capuæ fuissent.) 490. H. Hic velut aliud decretū de habitationis loco incipit. nā alioqui planè nō intelligo. Ergo libertas data, sed habitatio mutata.

Nunc ad militiam paruo ære emendo, nuncremig. imperan.) 491. A. De Volonibus quidam priorem huius orationis partem intelligunt: sed si id esset, fortassis & sequens propter nunc geminatū. Nisi quis potius de paruo stipendio, quo milites conductos cōqueruntur, eum loqui intelligat.

Et libras pondo vt salinū patellasque.) 491. C. ad libras pondo. cum non addat cuius rei, aurine an argenti, non video quomodo intelligendum. Nam quod quidam distinxerunt ante argenti, & post verbum relinquant, quæ vtraque præcedunt, mihi non probatur. Valla legit libras pondo. Hoc quoque mirum alicui videri poterit, cum lege Oppia nulli mulieri licuerit habere plus semuncia auri, vt lib. 4. sequentis decadus habetur, hic permisum esse vt vxores filiarum auri plenas vncias habeant. Neque enim Oppia lex in terea temporis lata erat, sed antea. Verum lectorum iudicio hæc committimus.

Nec deductis præfidij spei liberā vel obn. tim.) 492. G. Quidam timoris, pro timore repositum. At ego sensum non ad amūsim intelligo.

Salariæ principes erāt Darius & Blactius.) 492. G. A. apud Val. Max. lib. 3. cap. 8. (si codices non fallūt) Blactius, non Blactius legitur: quæ ideo annotantur nobis, vt lector ipse videat vter ex altero emendari debeat.

Nam ad quatuor millia hominū frumentatum egressi. si.) 494. F. Quidam contra vetustiorum codicum fidem emendarunt, egressa, pro egressi: quasi cōtra grammatices præcepta sit, si quis ita loquatur, quatuor millia hominum egressi, cum non ita longè post Livius ipse de Agathyrnæ (quæ Agathyrsum Strabo vocare videtur) multitudine in Italia à Leuino cos. traducta, ita loquatur: Quatuor millia (inquit) hominū erant mixti ex omni colluuiæ, exules, obæratī, &c. Nec distinctio hoc tam adiuuat, quàm quod licet etiam ita loqui, inuitis grammaticis.

Trepida fuga incendentes.) 494. F. Incendentes legendum, non incendentes. Sed id non difficile animaduertū. Porro quod sequitur: Semiapertis portarū foribus in urbem compulsi, ne vrbs eodem impetu caperetur: ita postum est, perinde atq; Livius dicat: ideo C. Perisum hosteis in urbem compulsi, ne vrbs eodem impetu caperetur: cum cōtra hoc velit innuere, ideo semiapertas fuisse portarū foreis, ne vrbs à Romanis eodē caperetur impetu. Hæc si cui videbūtur friuola, argutiorane quàm vt hic referatur, meminerit Laurentiū Vallā de Latina lingua optimè meritū, lib. 1. elegantiarum capitibus aliquor, & lib. secundo item, minutiora longè, etiam serio tractasse, vt Aul. Gellium taceam, in quo sunt quædam multo minus

minus vlla tractatione digna. Quanquam hoc quoq; lector scire debet, apud hunc nostrum Liuium multa alia similia esse, à nobis studio, non temerè neglecta, sed obiter quædam indicata, quædam omninò omiſſa.

Et nescio an vnam Hispaniæ oram quæ no. ad ma.) 496. K. Carthaginis notæ portum præferre videtur omnibus alijs portibus ad oram Hispaniæ. Sed hic locus à Beato Rhenano rectè restitutus est.

Vt eodem tempore exercitus ostenderet.) 496. K. Et hunc locum rectè restituit idem Beatus. legèdum enim: Vt eodem tempore Scipio à terra exercitum ostenderet, clâsis portum intraret. Quod autem versu sequitur proximo: Septimo die ab Ibero Carthaginem ventum est simul terra mariq; hic distinguendum puto. nam quæ sequuntur verba, de pedestri exercitu intelligenda sunt. vbi proximo rursus versu duæ voces, frons & tergum, mirum quàm lectorem morentur. De Castris enim ait, his ab tergo (nam frons natura tuta erat) obiectum vallum. At quæ frons castrorum, quod tergum, scire nò possum: cum verisimilius sit frontem dixisse quæ urbem spectabat. quam quidem partem non muniuit, vt ipse postea dicturus est, vt subeunt sapè ad mœnia vrbs recurſus patèret. Verùm quid munire oportebat, cum natura tuta erat?

Continenti urbem iugum ducentos ferè, &c.) 497. A. Manifestè iugum hic appellat, quod Græci ἰσθμὸν vocant. Inceptè meo iudicio, Suidas ἰσθμὸν ait mare inter duas terras, cum contrà iugum sit inter duo maria. Sed non est nunc de his disserendi locus.

Opera & difficilia esse, & tempus datura.) 498. C. Hoc

datura, in daturum, temerè à quibusdam mutatum est, vt diligenter legenti patet.

Sed quod euntes ad ancipites vtrinque ictus.) 498. I. Comparatio est vtrinque Romanorum oppugnantium hinc à terra, hinc à stagno. Hic à terra ingentem ostendit difficultatem: sed hæc verba corrupta videntur, neq; verus ex eis elici potest sensus: sicut nec ex his quæ non ita longè deinde sequuntur: Et mox cædendo confectis ac distractis, ne iter impediretur, foribus, armati impetum fecerunt.

Cornelium Claudiū de medio adiecit.) 498. E. Hunc paulò post P. Cornelium vocat. Illud Claudium, mihi si spectum. Quidam in Caudinum mutarunt.

Quod admoti tantæ dignitatis non tam aduocati.) 498. E. Tantæ dignitatis, ad viros referendum quos aduocatos vocat. quare temerè quidam indignitatis mutant, referentes ad certamen.

Haud magni ista facimus, inquit: quid enim h. for. n. scit?) 500. I. Hæc verba non intelligo, habent enim argutiam, quam neutiquàm assequor. cæterum ea mutila conijcio. Ipse lector iudicet.

Ne quid, quod sanctum vsquam esset, apud nos vio.) 500. K. Ita habebant veteres libri, & mihi etiam placet. Quidam mutarunt nos, in vos, distinctionemq; postea subiunxerunt, quàm benè ipsi viderint.

Præpilatisq; missilibus iac. sunt.) 502. F. Cuiusmodi missilia præpilata dicantur, adhuc quæro. Quidam libri pilatis habent.

FINIS.

IN T. LIVII LIBRVM XXVII. HENRI

CHI GLAREANI LORITI ANNOTATIONES.

ATTELLANIS Calatium migrare iussis.) 504. G. Galatia & Calatia variè scriptum reperias. De Calatinis, Atellanis ac Campanis decretum factū erat, sed video hic de Atellanis mutatum.

Par numerus Romanorum sociorumque eodem in pres.) 504. G. Multi de hoc loco dubitarunt, quomodo post urbanum exercitum subiungat, Romanorum, quasi Romani non essent de urbano exercitu, sed intelligendum de exercitu urbano mille millos, quorum quingentierant Romani quingenti socij.

Regem nec inimiciorum vlli populo quàm Carthag.) 504. I. Hoc loco inimicum Carthaginensibus, facit Syphacem, vt libro etiam quarto. Cæterum libro sequente ei fœdus fuisse cum Carthaginensibus ait ea tempestate, quæ tribus fuit elapsis annis postea, nulla interim facta mentione mutationis, vel cum Carthaginensibus vel Romanis. Sed de his rebus ibidem dicturi sumus.

Etterna pondo patere aurea.) 504. I. Ternam pondo legendum censèo, alioqui absurdus erit sensus, & in his etiam facilis est lapsus.

Eumq; quem populus iussisset diceret dictat.) 505. D. Hic populus iubere dicitur: paulò post, plebs sciuit: rursus deinde populus iubet, cui subnecitur, ex eodè plebiscito. Videndū lectori, num populi iussum dicere velit plebiscitū. Deinde quomodo plebs sciuit, cum ante eius concilium Leuius eos. clam nocte in provinciâ redierit.

Galeria iuniorum, quæ fortè prerogatiua erat.) 505. E. Præcedentelibro, eo in loco vbi Torquatius renuit consulatum, prerogatiua (inquit Liuius) cetera iuniorum declarauit T. Manlium Torquatium. Hic nunc vocat Galeriam. Ego sanè quid sibi id nominis velit, non intelligo. Si equitum est ordo, fortassis à Galero nomen habet. Sed ea coniectura duntaxat est. Vegetius lib. 1. de re militari cap. 10. Ilix Galerios vocatos lio seculo testatur. Vox est rara, ac fortassis corrupta.

Qui neque magistratum continuari satis ciuile esse.) 505. E. Pro consulatum Q. Fuluij æquat Consulatum: alioqui quomodo ei continuaretur imperium, qui hoc anno fuit eos. Nisi de dictatura hoc intelligendum.

Nanq; Cn. Seruilio eos. cum Flaminius.) 506. F. Mirum, Liuium ne vno quidem verbo huius plebisciti meminisse sub eos. Flamini. Exemplū autem de Posthumio Megillo fuit anno ab Vrbe cond. 462. quando cum eo eos. fuit C. Iunius Brutus (quem codices alij Cn. alij Bubulum, alij Bubuleum vocant) secunda decade lib. 1. At hoc plebiscitum à Liuiio omisum est hac decade.

Circumacta in de ad alterum insulæ latus Carali.) 506. H. Ptolemæus Olbiam Caralinq; eodem Sardinia latere ponit, videlicet ortum spectante: quare nò video quomodo hic locus constet.

Et Censores hic annus habuit L. Veturium Phi.) 506. H. Dubium hic est, de priorè anno loquatur, an de hoc præsentè: nam, hic annus, ait, non superior. Atqui hic anno L. Veturius Philo fit prætor peregrinus cum Gallia prouincia, vt paulò post exhibet Liuius. Num igitur simul Censor? nò opinor, nam Censor hic moritur. At paulò post ædilis curulis Iudos Romanos instaurat. Necessè igitur est plureis fuisse eo nomine. Cicero videtur Philos vocare, non Philones, ex quo multi in Liuiio cognomina mutare in prioribus ausi, hic tamen nò emendarunt. Fieri potest ἑτερόκλητος fuisse apud veteres.

Ingressum eum in curiam, cum L. Licinius prætor.) 507. D. Quidam legunt, ingressum eum curiam. Ad id parui momenti. Id magis refert, quado hæc acta, disquirere. hoc enim anno neutiquàm prohibitus est Valerius, sed posteriore, etiam si hoc anno captus. Eius rei causa est, quod huius anni nò L. Licinius prætor urbanus, sed C. Hostilius fuerit, sequente verò anno L. Licinius. Est autè vehemens error in Liciniorum prænominibus. P. Licinius Crassus pontifex max. cuius hic est mentio, fit prætor peregrinus anno sequenti. L. verò Licinius Varus prætor urbanus

banus eiusdem anni, qui tum Valerium flaminem è curia educere conatus est. Quanquam fieri potest ut duo P. Licinii Crassus & Varus fuerint. Sed cum hoc loco L. Licinius legatur etiam anno sequenti ita legendum, si qui dem hic rectè legitur.

Ea fuere Ardea, Nepete, Sutrium.) 508. I. Hunc locum ferè in exemplaribus corruptum, quidam è libro nono, ubi rursus enumerantur, emendarunt; & rectè mea quidem sententia. Nam Lacates quod hic erat, nusquam est apud authores, quod equidem sciam.

Signini fuere & Nolani & Norbani.) 509. B. Cum inter hos colonos Signini Nolaniq; ad inferum inclinent mare, Brundisium autem, Hadriani ac Ariminenses ad superum, Livius videtur velut ad unum omnes posuisse. Nam subiungit: Et altero mari Pontiani, & Pæstani, & Confani. Pæstum quidem oppidum est maritimum Lucanorum, authore Ptolemæo. Confani tamen vix legimus, sed vel Cossani, vel Comfani, quemadmodum etiam libro tertio huius decados adnotuimus. Quidam pro Nolanis Venusinos substituerunt.

Inde quingenta pondo data Coss. & M. Marcel.) 509. C. Quingena legendum, neque aliter diuisio constabit, imò nec latinitas ut intelligamus, his quinque singulis data quingenta pondo, Fabio autem centum pondo. Restabant mille & quadringenta, quæ in Hispaniensis exercitus necessitatem sunt reliqua.

Districtis gladijs distinctos destituit.) 511. C. Distinctos quid sit, ut cunque intelligitur ex Seruiolib. 8. Æneid. ad finem ad illud Virgilij, distinctos Mulciber Afros. At illud Districtis gladijs non admodum. Sed perpendat hoc lector. Beatus legit, distinctis gladijs cinctu destituit.

Hirpini, & Lucani, & Volscenses.) 512. K. Plin. lib. 3. cap. 11. Volscianos vocat prope Numistranos.

Auri LXXII. millia pondo.) 514. F. Quantumvis Tarentum ciuitas diues erat, hæc tamè summa suspecta mihi est. Nam Capua capta LXX. auri pondo ad quaestores relata priore libro retulit Livius. Plutarchus in Fabio tria millia talentum relata in ærarium scribit. Quare hæc ita legam: Argenti vis ingens, facti signatiq; auri LXXXIII. pondo, aut fortassis sic auri argentiq; vis ingens, facti signatiq; auri quidem LXXXIII. pondo: argenti tria millia. Sed hic videat lector quid addendum putet: talentum an pondo.

Neq; enim se repre. morem, ho.) 514. K. Quidam pro morem emendauerant nomè, sed displicet, quanquam obsecutus est sensus utro legatur modo.

Et ante deditoru & pridie captorum.) 516. G. Necessè est hoc loco, ut vnum diem intercessisse huic plausui prægnæq; intelligamus: alioqui illud pridie, quid sibi velit, non planè video.

Tunicam lato clauo cum Hispano sagulo.) 516. I. Quid lato clauus sit, omnes intelligunt. at tunicam lato clauo, non item. Similem locutionem inuenies lib. 10. de donis Masanißæ missis. Nisi quis locum ita legendum putet: Tunicam cum lato clauo ac Hispano sagulo, sed ego non temerè mutauero.

Fecitq; ante diem tertium nonas Quintiles.) 518. K. Salustius ita loquitur, Ante diem vii. Calendas Nouembreis. Et Cicero oratione prima in Catilinam: Ante diem xii. Calendas Nouembreis. Et paulò post. Qui dies futurus esset in ante diem viii. Calend. Nouembres. Rursus paulò post. In ante diem v. Calend. Nouemb. Nisi codices omnes fallat. Sed dubium est, certumne diem significare voluerint, & quemnam, præsertim cum præpositio in, adijcitur: id quod lectori iudicandum relinquitur. Nam hoc loco quidam ad iii. nonas legunt.

Interfecti Au. Manlius tribunus mil. & ex du.) 520. K. Videri potest proleptis, ut quod isti genere dictum sit, per species explicetur. Sed mihi occisorum nomina omiña videntur. Quidam interfectus legunt: si fide codicum fecere bene haber locus.

Rhion incolæ vocant.) 522. H. Livius fratru Rhion vocatù perhibere videtur, cum Strabo lib. 8. ac Ptolemæus promontori id nominis tradant, in modù falcis produ-

cti longius, vnde & Drepanum vocatur. Ipse Livius patilò post ab ipso ludicro regem Philippum profectum ait Rhium ad indictum concilium, ubi urbem fatetur. Nisi quis pro Rhio Ægium eo in loco legèdum putet, quem admodum libro sequenti Ægium concilium Achæorum indictum dicitur. Quanquam eodè libro Livius Rhion fauces sinus Corinthiaci interpretatur.

Romanis restitueretur Athamania.) 523. A. Quidam hunc locu ita emendarunt: Sationis restitueretur Athamania, Scertilero, & Pleurato Parthini. Sed ego hoc putò absq; exemplarium fide factum. De deditioib. hic agitur, non solum de pace, locis hatid dubiè est inutilis.

Per Achiam Bœotiamq; & Bœobasi.) 524. C. Bœobasidem rectè, meo iudicio emendatur Sabellitus. Bœobas nihil est. Eubœa autem (quod Aldinus codex restituit, & quidam alij eù secuti) huc non quadrat, quod facile videbit geographica non imperitus.

Orestidem iam tenere, ac descendisse in Argestum.) 524. H. Orestidis situm fortassis Ptolemæus magis Australem ponit, quam ut huic profectio conueniat, cum sit magis ad Boream. Cæterum Argestum nomen nondum inueni. Vidè sic Ælæum ex eodem Ptolemæo legendum post aliquot item versus T. Manlio Torquato; non L. Manlio reponendum, ut sequentia satis luculenter ostendunt.

Ut & rus migraret, & per multos años & vrbe.) 525. A. Si hæc vera sunt, qui fieri potuit ut Tarentina præfuerit arci? Ideo q; lubens crediderim eitis arci præfectum fuisse M. Livium Macæum qui paulò ante ob amissum Tarentum in senatu ab inimicis accusatus; cæterum ab hoc Livio Salinatore stantè defensus, & in Ciceronis Catone mensum esse vel librarium, vel memoriæ vel deniq; historia apud authores variatæ, ut sæpè fieri solet. Huius rei libro 4. huius decados etiam lectorem admonuimus.

De reconciliacione & gratia eorum in senatu actum est.) 525. D. Quidam emendarunt de reconciliacione etiam gratiæ eorum, quod quare fecerint, nõ equidem intelligo.

Alteri aduersus Hannibalem Brutij Lucani.) 525. E. Et quare non Brutij Lucaniq; aut, Brutij & Lucani? Sed hoc pusillum *de re* est, quo gaudet Livius. Item non ita multò post de numero censorum capitum ait: Minor aliquanto numerus, quam qui ante bellum fuerat: cum in Floro sit propemodum duplex. Vide igitur vter locus ex altero emendari debeat.

Supra dies xxx. nõ pernoctaturos extra moenia.) 527. C. Quid sibi hæc verba velint, fateor ingenue me non intelligere. Nã si pro colonia loquitur quid addit, Donec hostis in Italia esset? Quanquam sunt qui putent illis vacationem dari, ut non toto tempore adeste cogantur, sed xxx. duntaxat dieb. quãdiu hostis sit in Italia. At mihi hac declaratione non fit satis, iudicet lector.

Et cum per munita pleraq; transitu fratris quæ ante inuia.) 528. F. Munita intelligo, peruia facta. Cæterum mirum quò pacto Livio in mentem venerit, ut itinera per Alpes ante Hannibalem transitu inuia scribat, cum tamen lib. 5. ab Vrbe condita Callos sæpè transisse Alpes fateatur, etiam si eos qui aduersus Cluianos arma mouerunt, ac Romam postea deletere, neget primos fuisse qui in Italiam Gallorum profecti sint. De Galloru antiquiore in Italiam transitu, multi ante & post Livium eximij meminere authores. Plin. lib. 12. cap. 1. C. Cæsar lib. 6. vbi de Volcis Tectosagibus, Strabo quoq; lib. 4. de Venetis: vñ non fuerit opus vntum in hæc sequi Polybium.

Et mille ferè & quingentos pas. castra ab hosti.) 529. A. Hoc versus mille & quingentos ait passus: proximo autem, statimq; sequente, quingentos ait passus fuisse inter castra Punicæ ac Romanæ, cum interim tamen non meminerit propius accessisse quenquam. Suspico codicum esse errorem.

Iam primos occupauerit equestris terror.) 529. C. Primos Pœnoru intelligimus à Romano equitatu tertie legionis territos, deinde etiam legionem successisse quæ plus

plus terroris attulerit. Ergo vel equestris vel equitis legedum, non autem primos equites, neq; enim Romani equites territi erant. Vetusiores codices bene habebant, sed quidam mutarunt, hæc absq; iudicio legentes.

Per agrum Larinatem, Matrucinum, Ferentanum. Præput.)530. F. Quidam Ferentinum emendarunt, sed male si Plinio credimus, qui lib. 3. cap. 11. Ferentanos hos vocat populos. Ita etiam Ptolemæus, qui Larinum oppidum ijs adscribit. Idem Plin. cap. 13. eiusdem libri, Præputianum agrum prope Picenum ponit: Ptolemæus Præputios eos populos vocasse videtur. Præputianum igitur legendum non Præputianum. Secundo libro huius decados etiam huius itineris facta est mentio.

Profectus nocte flexit in Picenum.)530. I. Picenum regio ad Umbros, Anconam vsq; tensa, in hanc tandem ventum. Ac Picentes vicini Lucanis ac Hirpinis ab alteris originem duxere, vt refert Strabo lib. 5. ad finem. Hic verò Liius vel Picenū accipit pro Picentibus, si fortassis vetus nomen his mansit: vel potius flexit in Picenum, hoc est, iter arripuit, quod non in Lucanos, vt exclamari iussit, sed in Picenum ducebat, etiam si id adhuc longè distabat. Verum paulò antè populi per quos eundum erat, enumerati sunt: ergo in Picenum tandem vt diximus, ventum est.

Roma non minus terroris actum erat quàm fu. bienio. an.)530. I. Pro non, quidam haud reposuerunt. At id pusillum. Cæterum cum Hannibal ante urbem fuerit an

no octavo huius belli, atque hic sit annus duodecimus, quis non videt legendum quadriennio, pro biennio?

Scuta vetera hostium notauit.)532. F. Vetera quæ dicere potuit, si iam aduenerant? Sed verè vetera videbat scuta, quæ antea non viderat: quæ etiam noua non minus commode dixisset opinor.

Per tortuosi amnis sinus flexusque cum er. voluens.)532. K. Cum errore voluens, obscurè dictum, quomodo cunq; interpretetur. Suspicio locum corruptum. Multa hic egregiè restituit Beatus Rhenanus, obscurè etiam dicta, quæ præcedunt aliquot versibus.

Post aciem circumducit, & nõ host. mo. fed etiam s. in op. in sinistrum.)533. C. à Romanis Claudius in dextro, Liius in sinistro cornu in media acie prætor pugnabat. A Pœnis contra Claudium stabant Galli, contra prætorum Ligures ac Elephantii, contra Liium Hasdrubal cum Hispanis. Inter Claudium ac Gallos collis oppositus arcebat, ne aut à fronte aut ab latere aggredereur, vt ipse tradit author: quæ res effecit vt Claudius post aciem cohortes circumduceret. Sed obscurum id est, postquam aciem: non hostiū propter montem: ergo Romanam. Verum sic non in sinistrum hostium latus incurrit, sed potius in dextrum, atque adeo etiam eorum qui in dextro cornu Hasdrubalis erant.

FINIS.

IN T. LIVII LIBRVM XXVIII. HENRI

CHI GLAREANI LORITI ANNOTATIONES.

VM transitu Hasdrubalis, quatum in Italiam decl.)535. E. Quidam emendarunt, in Italia: sed quam bene, ipsi viderint. In Italiam, malim. Idem hac semipagina potest scutata, pro scutorum reposuerunt, quod & ipsum non placet. Notauit hoc etiã Sabellicus.

Oppressum erat.)536. I. Et hoc quoq; in oppressa mutarunt vt referant ad materiam belli. Potest tamen oppressum referri ad constatum bellū. Lectori iudicet num oratio hier, cui deesse aliquid propemodum mihi persuaasi. Quidam oppresserat legunt.

In Mesesum finibus est sita.)536. K. Non ferè reperias apud scriptores vel Oringis vel Mesesum nomen in Hispanijs, etiam si cum tempore nomina mutata sint. Quidam Melissum emendarunt, sed nec id compertum habent.

Romana v. & xx. quinqueres, regia v. & xxx.)536. E. Ita veteres habet libri vt regia classis decè superaret nauib. Quidam posteriorem numerum priori similem legunt: id si ita esset, opinor Liium dicturum fuisse, regie totidem, nõ v. & xx. cum is numerus iam præcesserat.

Tum præsidium urbi mittit, vnde allatum erat.)538. C. Quæ sit ea vrbs non explicatur, & è Lemno iam cesserat Attalus. Ideoq; is locus rectè notatus est asterisco quibusdam in libris, fortassis vt exemplaria vetusta eò diligentius conspiciantur.

Maximè in sinu Æniano euastatis Scotusam cop. re.)538. H. Quis sit sinus ille Ænianus, haud temerè dubitant plures: neq; enim verisimile est ad Ænum urbem Thraciæ esse, sed sinus Maliaci partem, ad quem supra Scarpnam tenuere populi Ænianses, vicini ab occasu Locris Epicnemidijs, proximè Dorienfes, vt tradit Strab. lib. 9. Nec longè inde Heracleam abesse Ætolicæ ditionis, ad Oetam montem, de qua hic noster author obiter lib. 1. de bello Macedonico sub finem. At lib. 6. copiosè post Thermopylarum descriptione, eius etiam situm ac obfidionem commemorat. Scotusam autem Pelasgioticam hic putat, de qua Strabo lib. 7. ad finem, ad quam sunt Cynos Cephalæ eodem authore.

Ipse in Cisseo (mons est in altitudinem ingentem ca.) 538. H. Vbi ille mons sit, in Peparæthone, an in continenti non explicat. nec ego de hoc monte quicquam apud idoneos reperio authores.

Ad Demetriacum Phthiotidis exposuit.)538. K. Rectè Sabellicus Phthiotidis hoc in loco restituit, sed Demetria cum putauit idem esse cum Demetriade. Superflue igitur adiecit Liius, Phthiotidis. Ego Demetriacum putato esse oppidum, quod Strabo Demetrium vocat lib. 9. vbi de Achillis regione disputat, sed non est; id est, Cereis templo, quod ibi eximium habebat.

Sed temerè in modum venti.)539. A. In modum venti, dixisse videtur pro ad arbitrium venti. Mirum verò de Euripo ita nihil conuenire apud authores. Quantus hic, dij boni commentandi campus?

Classemq; inde ad Cynum Locridis.)539. A. Sabellicus hoc loco restituit Cithinium ex Ptolemæo, sed cōdex fessellit: nam Cynum legendum est.

Igitur Philippus deiecto præsidio.)539. B. Nescio quid hic desiderem in sermonis connexionem, præsertim cum dicit igitur. Sed id lector consideret, si fortassis meliorem nactus fuerit codicem.

Quia Oreum pau. ante di. ab Ro. mil. exper. re. directum.)539. B. obscurè est in Strabone genere mascul. cum Liius hoc in loco neutro genere proferat, paulò ante genere fem. sed adiecto substantiuo, vrbe. Hęc eò tendunt, vt minùs anxij in his simus, cum videamus etiam magnos authores non ita anxie hæc ac similia obseruasse.

Toronam est profectus.)539. D. Throniū Strabo lib. 9. triginta stadijs à Scarpnia abesse ait apud quod oppidum Boagrius amnis oritur. Torone autem longè alia ciuitas ad Pallenem est, supra Callandriã, quæ olim Potidæa. Thronium igitur vbiq; hic legam.

Incolebant eam urbem profugi ab Thebis Phthiotici.)539. D. Vide num potius Phthiotis legendum sit. Nam de Thebis Phthioticis Strabo meminit lib. 9. vbi de Achillis ditione disserit.

Paucis antè dieb. inde Phocæas traiecerat Pœni.)539. E. Phocæas si rectè legitur, accusatius est Ionijs à nominatio Phocæas, quod nomè est à Phocidæ regione Græciæ. Qui-

tia. Quidam igitur non rectè diphthongum α apposuerunt, tanquã à nominatio ϕ *Phocæ*, quod à Phocæa vrbe Asiæ, nihil prorsus ad hunc locum, deducitur. Suspitor legendum, in Phocidem. Sed lector geographiæ peritus iudicet. Nam hæc duo nomina, Phocis & Phocæa cum suis denominatiuis, & in Latinis & in Græcis codicibus magnum fecere errorem.

Ipse à Bœotris præter terram Atticã super sinum nauig.) 540. H. Quidam ab Oenotrijs emendarunt, sed ineptè, meo quidem iudicio. Strabo enim lib. 8. vbi de sinu Corinthiaco, Holmas promontorium sinum efficere, in quo & Oenoa sit & Pagæ atq; has quidem Megarense castellum esse, Oenoan autem Corinthiorum. De eadem Oenoa Plin. lib. 4. cap. 7. Et de hoc loquitur (vt puto) hic Liuius: Terra missum exercitum per Bœotiam, ipsum verò regem præter Atticam circa Sunium promontorium mari Calcidè venisse. Quare verba Liuij ita legi possunt: Ipse ab Oenoa præter Atticam super Sunium nauigans, inter medias prope hostium classeis Chalcidem peruenit. Cenchreis non minus quadrat, quod Beatus Rhēnanus restituit.

Ab Chalcide Oreum nauigat.) 540. H. Hoc oppidum ab Attalo atque Sulpitio expugnatum fuit paulò antè, nec de ea recepta quicquam hæctenus. Hic nunc eam (si dijs placeat) principibus qui Romanos fugerant, Philippus tradit. Vel igitur hic aliquis defectus, vel authoris obliuio.

Cum Q. Fabius Max. prætor legatus ab M.) 540. I. Neque huius, neque præcedentis anni Q. Fabium Maxim. prætorem inuenies, quare hoc nomen suspectum. Ego prætor temerè adiectum suspicor, & vetusta quedam exemplaria non habent.

Sicut P. Manlius tenuerat.) 542. F. Hic priore anno, atque adeo præcedente libro, ab ipso autore bis C. Manlius vocatur, non P. vbi prætor Siciliæ creatur.

Et præmissa præda incolumes leg. in lo. occulta.) 542. K. Quidam emendarunt, in loca culta. Verum hæc ita narratur, perindè atque aliquis adit verbis defectus, quod equidem opinor.

Præmissa Syllano ad Colcam duo de xxx. op. re.) 543. C. Huius reguli merito (vt ego existimo) vel vnam nominasset ciuitatem Liuius. Eam negligentiam in oppidis Hispaniarum cui adscribere debemus, haud equidem scio: sed certè ea nimis magna est.

Quartodecimo anno post bellum initum.) 545. E. Hic erat annus tertiusdecimus: vt ipsemet Liuius ab initio huius anni de Coss. dixit. Et vt hoc excusari nulla ratione potest, ita nescio quo pacto id diluam, quod paulò post de L. Scipione Romam cum nobilibus captiuis missosubiungit. Certè non ita longè ab initio huius etiam libri missus est, nec vbi interea redierit, vsquam memoratur. At ego credo Liuium memoria lapsum eandem rem bis scripsisse. Nam bis missum vt credam, adduci non possum.

Syphacè primum regè statuit tentare. Masæfyl.) 546. F. Lib. 4. huius decados sub finem, Galam Masanissæ parentem, Masæfylorum regem Liuius scripsit, hic Syphacem. Et certe hoc loco posita descriptio conuincit Sigam fuisse vbi Scipio applicuerit, ea Africæ parte, qua noua Carthago eam spectat, vt hic fatetur author. Cirtha verò (quanquam magis credo eam caput regni Syphacis fuisse, quod postea lib. 10. scribit Liuius) huic loco minime quadrat. Suspitor autem Liuium duob. his nominibus, Masælibyrum ac Masæfylorum deceptum: quod nulli mirum videri debet, cum in codicibus Strabonis, qui tamen libro vltimo ex professo ea distinguit, idè erroris in omnibus quæ nos vidimus exemplaribus acciderit.

Fœdus ea tempestate regi, cum Carthaginensibus erat.) 546. G. Hic idè rex bis cum Romanis fœdus iniit, semel etiam missis ad hoc Romam, & rursus à Roma ad regem legatis: & à posteriore quidem fœdere tres duntaxat anni intercesserunt. Nec satis hoc purgatur, quòd rex barbarus erat, cum Scipio hoc idè timere debuerit, qui hic nomen (si dijs placeat) sancit fœdus. Si cū perfido, quorsum

id ferire attinebat? Sin cum eo cui vtiq; fidendum erat, qui sit vt eum veteris fœderis, & prope nuper icti nò admonuerit? Sed profectò suspicor Liuii obliuio postea eorū quæ antea scripserat, id quod iã sæpe adnotauimus.

De principatu ciuitatis, quam Iberum vocabant.) 548. I. Id nominis, vt pleraq; Hispanica, apud posteriores non facillè reperias authores. Et Astapa Floro Githiū quibusdam libris vocata fuit, sed id ex Liuiio emendatū, quanquam ego haud scio, liceatne ad eum modū emendare libros. Astapensium autè factum, à Litio vt crudele narratur, cum Saguntinorum haud dissimile fuerit, & tamen forte laudatur. Sed scilicet hoc pro Romanis, illud contra Romanos fuit. Hoc est historiam scribere.

Agrum Suefitanū Sedetanumq;) 550. F. Illegitimum Regulus erat Mandonius, vt lib. 2. huius decados ait Liuius, Lacetanorum autem Indibilis, vt puto. Cæterum lib. 5. huius decad. Suefitanos aduersus P. Scipionem dixisse idè Indibilis dicitur, cum Suefitanum hoc loco amici populi Romani prædicentur. Nisi duos populos fuisse intelligamus. Mira profectò in his est obfcuritas, & quã in Liuiio quidem satis notam fuisse existimo. Sedetanos autem puto Edetanos Ptolemæo dici, atque Plinio lib. 3. cap. 3.

Ad Sucronè ortus.) 550. F. Sucronis eodè in loco meminit Plin. Ptolemæus vltra Valèriam statuit. Id autem mirum quomodo hi milites Mandonio Indibiliq; coniungi poterint, interpositis tot amicis populis, Edetanis ac Suefitanis: ipsi vltra Iberum, præfidium gentibus cis Iberum, Mandonius autè ac Indibilis citra Iberum. Meritò hæc lectori, vt obfcura, indicari poterunt.

C. Albius Calenum, & C. Actium Vmbrum.) 550. H. Quidam pro Actium, restituerant Atrium: quòd in oratione Scipionis postea ita legatur: Sed illi tamen non Actium Vmbrum semilixam, nominis etiam abominandi ducem. Atrium ab atro dici voluisse, non Actium. Verum res non est tanti momenti.

Et P. Scipionem deum be. & rempub. esse gratiæ referendæ.) 551. A. Nota hoc dicendi genus, P. Scipionem & rempub. esse gratiæ referendæ. Sæpe enim per gerundium non hic modò, sed cæteri quoq; authores loqui solent.

Quina nomina principum seditionis edita sunt.) 551. C. Quidam quina, pro quinque positum existimant. At ego existimo cum tribuni septem ijs obuiam missi fuerant, & nocentium xxxv. vt ipse paulò antè fatetur author, intelligendū non quinque in vniuersum, sed singulis quinque, hoc est, septies quinque, qui efficiūt xxxv.

Sed lætitiã ingentem fecit, quod magis habituri.) 551. D. Pro lætitiã, quidam licentiam repositere, non rectè, vt puto. Cæterum quæ sequuntur verba obfcura sunt: pu to autem de Sillano intelligi, quem sperabant milites magis in iporum fore potestate, quàm se in illius.

T. Quintio Crispino, C. Fulvio.) 553. B. Cn. Fulvio legendum. Et intelligit de Cn. Fulvio Centimalo, qui anno octauo huius belli Coss. fuit, vt ad finem lib. 5. huius decados habetur. Deinde verò proconsul occiditur ab Hannibale ad Herdoneã, vt ab initio libri septimi narratum est. Vicerat alium etiam Cn. Fuluium Hannibal, vt libro quinto ante dictum: at is effugerat cladem non item populi iudicium, vt libro sexto ab initio. Verum Scipio hic de occisis loquitur.

Ad Carteiam classe accedit.) 554. G. Carteiam Ptolemæus intra Calpen. ponit: at hæc descriptio ostendit extra fretum esse, quod & Plinius lib. 3. cap. 1. fatetur videtur, qui addit Tartesson à Græcis dici. Quod si verum est, haud dubie ea videri debet, quam Strabo ad Bētis stuij, qui & ipse aliquando Tartesson dictus est, ostia ponit. At lib. 1. huius decados Liuius ex Polybio Carteiam Olcadum gentis caput facit, quare ego duorum oppidorum nomen puto Carteiam.

In Sedetanum agrum.) 555. A. Paulò antè admonuimus, videri Sedetanos à Liuiio dictos, quos Ptolemæus Pliniusq; Edetanos vocent. Cæterum trans Iberum erant, ramerit illius accolæ aliqua parte. Illegitè verò cis

Iberum. Ergo proficiscenti Scipioni à noua Carthagine, priores erant Sederani quàm Illergetes. At Liuius hic de cimis castris Scipionem ad Iberum venisse, deinde superato amni, die quarto in conspectu hostiũ castra posuisse scribit, nulla facta mentione Sederanorum. Nisi quis dicat in Sederanos primũ hosteis transcendisse (nam eo verbo utitur Liuius) deinde in Illergetes etiam superato amni rediisse. Certe hoc obscurus est, nec facile soluitur. Id etiam mirandum, quo pacto Illergetes & Lacetani in Sederanis exercitum collegerint, cum illi essent socij populi Romani, vt paulò ante tradidit author. Neq; enim vsipiam mentio est defectionis Sederanorũ. Hęc vt dubitata à me scribo, quæ lector boni consulat. Spero autem fore, vt qui re penitus introrspererint, fateantur me, nec temerè, nec absq; vrgentibus causis dubitasse, aut vt minimum alijs dubitandi occasione præbuisse meliorem.

Die quarto in conspectu hostium posuit castra.) 555. D. Poterat hic Liuius dicere clarius in quorum terra hoc gestum, ac vallem nominare. Nam citra Iberum Sederani non sunt, quorum agrum antè nominauit. Hoc vela pud Latinos C. Caesar, vel apud Græcos Herodotus, non neglexissent.

Equitem nec posse circumdare cornib.) 556. F. Hęc descriptio et si intelligitur, est tamen oppidò obscura aliquot verbis vt hæc, hic posita, & tertio deinde versũ hæc verba: Segregetq; quantum possit equestrem à pedestri pugna. Etrursus post aliquot versus: Duq; peditum acies, duo equitatus per longitudinem campi, &c.

Mandonium fratrem ad eum mittit.) 556. H. Hic habemus, vt videtur, hos duos Regulos, quorum toties hic mentio facta est, fratres fuisse. Nisi quis putet aliũ Mandonium esse Indibilis fratrem in iorè quempiam: nam alioqui cur non ipse Indibilis irer deprecatum apud victorem hostem, cum Mandonius in eadem erat culpa? Quamquam & ea quoque subit causa, quòd Indibilis aduersus Scipionis parentem pugnauerat, vnde odij adhuc fauilla timeri poterat.

Substitueratq; animo speciem quoq; corp. amp. ac.) 557. B. Substituerat dixisse videtur pro conceperat: quamquam haud scio an ita sit in vsu. Beatus legit, præstituerat.

Numida gratias de fratris filio remisso agit.) 557. B. Præcedente libro Masaniilla auunculus dicitur eius iuuenis, de quo hic agitur. Ergo legendum hic videtur fororis filio, nisi vel fororis maritũ fratrem appellarit, vel apud Barbaros frater fororem habuerit in vxorem.

Nec sine causa electa ante urbem stationem.) 557. E. De Romanis loquitur vt puto. Sed vt hæc verba sese sequantur, suspensum faciunt lectorem.

Ad octingentos ho. caesi inter mu. lit. que ad duo mil.) 558. F. Hic locus obscurus est, & vt suspicor, etiam corruptus. Quamquam quidam exponunt, caesos octingentos, sed in vniuersum qui interierint fuisse duo millia. Quidam codices armorum habent, non armorum.

Inde ad Cimbim (haud procul à Gad. is locus ab.) 558. F. Id nominis nusquam legi, quod equidem sciam, ideoque inspicienda vetera exemplaria.

Viris armis haud æquè validam.) 558. H. Strabo lib. 4. minorè Balearium virtute nihilo inferiorè maiore fateatur, id fortè sic erat illius tẽpore. Illa *de vrbis* armis viris, quidam per que cõnectunt, vt paulò antè in maiore. Et paulò post, Misissq; Carthaginem: distinguendum ante ad hybernandũ: vt sit sensus, auxiliares missos tanquam obsides Carthaginem, ipsam autem Magonem ad hy-

bernandum nauis subduxisse. At hæc pusilla sunt, ac propemodum non huius instituti, visã tamen sunt aliquid ad lectoris vtilitatem facere.

Qui sine magistratu res gessisset.) 558. I. Lib. 6. ad hoc comitia fuere, ac illic planè imperium vocat, hic sine magistratu eum vocat, qui Procos. fuit. Statim autem post legati Saguntinorum COS. vocat in Hispaniam missos, consulareis ac procos. Nullus enim COS. hoc bello illuc est missus. Hi itaq; loci lectori perpendendi. Simile quiddã inuenies lib. 1. de bello Maced. vbi L. Cornelius Lentulus frustra triumphum petijt.

Quod nobis nõ tam fructũ iucundius est, quàm vitio- ne.) 559. D. Vide id genus locutionis per comparatum inter tam quàm. quamquã veteres libri tam non habent.

Si alterutra victoria nobis consulibus relinquen. est.) 561. A. Omnes libri nobis habent, vt sit sensus secundum quosdam: Si nobis relinquenda est victoria alterutra Consulibus, prior maior clariorq; &c. At ego hunc sensum non percipio: quare, vobis, malim, neque enim Fabius hic erat COS. Beatus legit nouis, hoc est, alterius anni, siue insequentium annorum.

Bello domi relicto authore æque impigro.) 561. C. Videtur loqui de ea clade quam Athenienses apud Syracusas passi sunt prosequente eam Thucydide lib. 7. Quamquam ibi duorum ducum est mentio, quemadmodum etiam hic author lib. 5. huius decados, vbi Marcellus flevit super Syracusas, duorum meminit. Nisi quis in Alcibiadè hoc dictum putet, qui sua for erat huius profectio nis, vt lib. 6. idem docet Thucydides.

Quam ea suspicio (vitio orationis, an rei) haud fa. pur. est.) 562. K. Desideratur hic, vt opinor, aliquid, nisi quis suppleendum putet verbum, nescio. est tamen obscure dictum.

Cum quatuor exercitus Pænorũ, quatuorq; duces.) 563. A. Magnificè Scipio oratorum more auget sua: tres enim duntaxat fuere perpetuo hoc tempore belli duces, & exercitus item tres, vt libris omnibus superioribus tradidit Liuius. Duo Hasdrubales & Mago. Vt autem Hasdrubal Hamilcaris ex Hispania discessit, successit Hanno, vt ab initio huius libri habetur: sed is statim captus est. Hunc fortassis nũc etiam numeratis enim cum nouo exercitu ex Africa venerat. Idẽ numerus est superius, cum Scipio ex Hispania Romam venerat, eiq; senatus datus in adè Bellonæ.

Quem L. Veturius & Q. Cæcilius fortirentur inter se.) 565. A. Sensus propter sequentia, vt cunq; intelligitur, quod Q. Cæcilio forte euenit, vt cum COS. in Brutijs aduersum Hannibalem bellum gereret. Carterum lector consideret verborum structuram & ordinem, & videbit nos non frustra dubitasse.

Et in viaticũ decurionibus remigibusq; collaturos.) 565. C. Quid collaturos? num centum & viginti millia modium? quid igitur coniunctio, & ibi posita? Paulò antè etiam, millium quinquaginta summã ad pila, gæsa, hastas longas referenda puto, alioqui sensum nullum video.

Ingauni (Ligurum ea gens est) bel. ea tem. ge. cum Epanterijs mon.) 565. E. Albiganus est oppidũ, authore Strabone lib. 4. cuius incolæ Ligures Ingauni appellantur. Meminit & Ptolemæus & Plin. lib. 3. cap. 5. De Epanterijs nihil apud idoneos inuenio authores, fortassis nomen vel corruptum, vel vetustate abolitum.

F I N I S.

I N T.

IN T. LIVII LIBRVM XXIX.
HENRICHII GLAREANI ANNO-
TATIONES.

LX ijs trescentos iuvenes florentes aetate.) 566. K. Centuriati erant voluntarij Scipionis milites, ac non ij trecenti. Notaigitur locutionem, tum quid referat, ex ijs.

Naues mari secundo misit. 571. A. Vide ut illud misit, posterit. Nam ipse quoque vna vectus est. nisi classi praeferat aliquot naues, quippe qui non longe post dicturus est classis Romana a Messena Locros multa die superante accessit.

Si matris Idææ Pessinunte nume Rom. 572. I. 700. 119. 6. apud Strabonem lib. 12. legitur. Plinius lib. 5. cap. vltimo, & Ptolemæus; Tolistobogijs attribuunt. Hoc nomen ferme in codicibus corruptum legitur. m. pron. Pessinus, quamquam prima in Græcis codicibus duplex habet or, quam ego simplici sigma scribendam censeo.

Oraculum adierunt, cōsultentes ad quod negotium. 573. A. Hæc & continuo sequentia verba implicatum habent sensum, ideoque diligenter conspicienda vetera exemplaria.

Et flamæ mar. est mortuus M. Æmylius regulus. 573. C. ad finem huius libri idem M. Æmylius Regillus dicitur, quod placet magis quam Regulus.

Neglectæ eo biennio res in Græcia erant. 573. C. Anno duo decimo huius belli Sulpitius res in Græcia gessit, ut priore libro scripsit Liuius. Cæterum P. Sempronius successit ei missus, ut paulo post dicturus est, videtur orio sus sedisse: neque enim quicquam de eo hætenus & gestis rebus eius; quamquam quando missus successit, non dixit vsquam in prioribus Liuius. Quod si hoc XIII. demum anno missus est, non decimo tertio, & neque eos. hæc gessit, recte ait biennio res in Græcia neglectas. Sed hoc est iuuare socios scilicet, ac postea irasci illis, quod derelicti, sine autoritate Romanorum, aduersus fœdus cum rege pacem fecissent. Fieri etiam potest ut in superioribus alicubi sit defectus.

Penice vrbs est Epiri. 573. E. Quidam emendarunt Phœnice, & recte: sic enim & Strabo & Ptolem.

Partheni, & Dimallum, & Bargulum, & Eug. 574. F. Parthenorum meminit Plin. lib. 3. cap. 22. vbi gentem Illyricam facit. At cap. 23. eiusdem, Parthinos Macedoniæ gentem, cuius Cæsar etiam meminit lib. 3. de bello civili. Quidam in confinio vtriusque; prouinciæ eandem putat, & per i in secunda syllaba, non pere scribendum. Quæ verò hic sequuntur nomina, haud scio an vsquam legerim. Et hic locus in plerisque codicibus, asterisco notatus est non absque causa, desiderantur enim quedam. Et illud, Attintanas, non parum lectorem moratur.

T. Quintius Tarentum, C. Hostilius Tub. Capuam. 574. H. In diuisione exercituum prioris anni non meminit Liuius horum, sed tertio decimo anno huius belli, hoc est, tertio hinc anno.

Vt coss. magistratus denosque principes. 575. C. Hic principes vocat, quos paulo post cum legatos, tum primores. Deni autem ex duodecim colonijs, præter magistratus, efficiebant numerum cxxx. qui retineri iussi, magistratus verò domum ire ad delectus consiciendos. Et coloniarum nomina in plerisque vetustis codicibus hoc loco melius habent, quam lib. 7. quod supra etiam admonuimus.

III. millia aris asses singulos imperari. 575. D. Facile possem hic lectori ostendere quam fecunda sit ignorantia. Nā si prosequi velim quorū modis hæc verba intelligi possint, paginam implem. Ego verò cum mihi ipsi primum satisfacere nequeam, nec lectorem ostentatione inani traham, sed liberè dicam me hunc locum non intelligere. Hoc vnum videri tamen mihi, in mille aris legendum non tria millia. Error ex scriptura facilis erat. Loquitur autem de stipendio. Singulos itaque asses in sin-

gulos mensis intelligo, ut de mille aris fierent asses annui duodecim, & formulam puto pro portione quadam sumptum, ut fors bonorum cuiusque, & secundum sortem militum numerus cognoscere. Huiusmodi locos ferme non attingunt qui annotationes scribunt.

Quibus per vos fidemque vestram P. C. 577. C. Quibus nihil rei gesseritis, intelligitur. Sed in illo, per vos fidemque vestram, nisi intelligamus verbum aliquod, ut, oramus, admonemus, aut quid simile, non video quid sensus ex hoc loco elici queat.

Auertit a vero falsis elicitas præoccupan. men. hom. 581. B. Obscurus sermo: dubium enim est, elicitasne falsis dicere velit, an præoccupando potius falsis. Sed elicitas non est in plerisque libris.

Vt singula sena mil. & ducentos ped. tricen. hab. eq. 581. D. Trecentos, id est, trecentenos legendum, non tricenos, quod a triginta derivatur. Apud doctos non erat opus hoc admonere, sed apud imperitos, & quod librario rum erratum hoc est in omnibus fere codicibus. Laurentius Valla, homo de Latina lingua optime meritis, primis quantum meminisse possum, hunc errorem lib. 3. Elegantiarum ostendit. Omnes etiam sciunt legionem apud Romanos sæpè variatam, quod a libi, non vno dumtaxat loco nos admonuimus.

Cum M. Portio Catone (quæstorum is erat) 582. F. Apud Ciceronem de senectute, ipse Cato ait se prætorum fuisse his coss. Quæstorem autem Fabio ad Tarentum. At in eodem dialogo locus alius conuincit eum locum mendosum esse, & hic Liuium recte scripsisse, de qua re rursum & copiosius ad monēbimus lectorem lib. 2. de bello Macædonico.

Emporia ut peterent gubernatoribus edixit. 582. G. Emporia hoc loco vocat, ut ego puto, litoralia mercatorum ac molliorum hominum loca. Nam vt de Emporijs ad Syrtim paruam intelligam, de quibus ad finem libri 4. decados sequentis, adduci non possum: neque enim in eum locum Scipio hic diuertit. Nisi quis dicat, voluisse illuc Scipionem diuertere, sed a nauis obtinere non potuisse. Sed & libro eodem ea de re aliquid dicemus.

Nam præter XL. nauis longas quadrim. ferme oner. 582. H. Quas hic nauis longas vocat, paulo ante rostratas nominauit. Libro autem primo huius belli, quas primum quinqueres, paulo post longas vocat. Videtur igitur confusa hæc tria nomina longa, rostrata, quinqueres nauis. Et ex hac quidem comparatione Liuij, quam hoc loco exhibet, videntur rostrate augustiores onerarijs: sed etiam maiores, non equidem pronunciauerim, cum in rostratis singula, in onerarijs bina fuerint lumina: & in pugna nauali ad Vticam libro sequente onerariæ altiores dicantur rostratis. Sed meritò quis clamabit, me nauarum tractare negotium, qui nauigare nesciā: quorum hoc quidem verum est, illud tamen nequaquam reprehendendum. Nam ea inquirere, ad hoc quoque negotium pertinere puto, quamquam lectoris iudicio omnia subijcio: licuit dubitare mihi, licebit alijs iudicare.

Gens Masæsyloꝝ omnis in ditionem im. que Mezetulli. 584. F. Libro huius Decados quarto Liuius ait Syphacem Numidarum regem, Calam autem Masaniffa parentem, Masæsyloꝝ. Contra verò libro huius belli octauo Syphacem Masæsyloꝝ regem ait, vbi & eam gentem ac Syphacis regiam absque nomine describit. Sane Strabo & Plinius Sigam Syphacis regiam fuisse fatentur. At hic noster Liuius libro mox sequente Cirtā caput regni Syphacis facit, quæ longissimo tractu à Siga distat. Denique Plinius libro 5. Masaniffam Numidiæ regem ait, quæ ad Ampsagam fluuium est, de posteriore loquens tempore huius belli, ut puto. Hæc adeo diuersa iudicio lectoris relinquo. Verum huius belli tempore existimo Sy-

stimo Syphacem Carthaginensib. propiorem fuisse, Galam verò Mafanissæ parentem, ac Mafasylorum regem, longè distantio- rem. Deuictò autem Syphace, omnia in Mafanissæ venisse potestatem. Nomen verò Numidiæ vtriusque regnis cò- mune fuisse: sed cum Mafasyli nomen haberent proprium, alteri regioni commune velut proprium mansisse: nisi quis Mafalibyas vocare velit, vt Strabo facit libro vltimo. quare quod lib. octauo huius decados dicitur, Syphacem Mafasylorum regem esse, suspic- tum: vt & Scipionis nauigatio duabus quinqueresib. fabulæ similior, magisq; trium in Syphacis regia collo- quium, Hannibalis, Scipionis, ac Syphacis.

Proficiscenti ad Syphac Lac. reg. ad Thapsum.) 584. H. Thapfus neq; in Numidia est neque in Mafasyliis: mi- hi nomen suspectum est, vt nihil interim cauiller, mirari me quo pacto Carthaginenses per ditionem suam sine- rent regum exercitus vagari, cum hoc tempore omnem Africæ oram tenerent, quæ mari nostro abluitur, ab aris Philenorum vsq; ad Herculis colūnas, vt author est Polybius lib 3. Idem erroris suspicor in nomine Clupea, cu- ius paulò pòst mentionem facit.

Instans simulandòq; peruicit.) 585. A. Hic videbatur oratio finita, sed postea subnectet: His vocibus incitatus Syphax. Ipse lector secum etià atq; etiam cogitet, si tunc defectus aliquis an interpolatio Rhetorica.

Mafasylorumq; fines (id Syphacis regn. erat.) 585. A. Rursus hic Syphacis regnum Mafasylorum facit, cum in hac digressione paternum Mafanissæ regnū totius voca- rit. Nec satis excusat, quòd deuicti Mafasyli in ditionem Syphacis concesserant. Sed omninò suspicor legendum hoc loco Mafalibyōn, atq; etiam ita lib. 8. Sed verba Stra- bonis lib. vltimo geographiæ ponere placuit. Inquit aut: μετὰ τὴν Ἰβηρίαν Μαυροσίαν γὰρ τῆς Μασσαυλίαν ἐστὶν ἄπο τοῦ Μολοχῶν ποταμοῦ τὴν ἀρχὴν λαμβάνουσα παραπλεύσασα δὲ ἐπὶ τῶν Ἰβηρίων, ἢ χαλεπῶς θείων, τῆς τε Μασσαυλίαν καὶ τῆς Μασυλίαν. Id est, Post Maurorum verò terram Mafasyliorum est, à Mo- lochath fluuio initium sumens, finiens verò in promon- torium, quod Mafasyliorum, & Mafasyliibiōn confinium dicitur. Strabo autè Mafasylios quinque syllabis dixisse videtur: quare in Græcis etiam posteriore hoc loco ita e- mençadum, μασσαυλίαν. Item ibidem μασσαυλίαν lego, περὶ παραλλήλων. πὸ μαυλίαν, vt vulgati habet codices. Confinium autem horum duorum populorum est Tri- ton promontorium. Sed paulò pòst Strabonis locus rur- sus corruptè in Græcis legitur, μετὰ δὲ οὐδὲν (inquit) περὶ τῆς μαυλίαν ἐστὶν ἢ ἢ κερχιδόναν παραπλεύσασα γῆρα, id est, post Tritum verò Mafasyliorum est ac Carthaginensiu con- finis regio. Μαυλιβίων legendum, id est, Mafalibyūm. Tingitanā igitur regionē Mauros & Boccharis regnum intelligimus. Cefaciensem Mafasylos ad Ampsagam vsq; flumen, aut Triton promontorium. Post Ampsagam, Numidiæ siue Mafasylias Syphacis regnum. At cum duo in Liuiò scrupuli vehementer lectorem remorantur: al- ter, quomodo à Mafanissæ Syphax prælio victus in Mau- rusios fugerit, quod lib. 4. huius decados tradidit Liuius, alter quomodo Mafalibyūm regnum vicinum sit Mau- rusijs, cum Mafasyli sint in medio: siquidem lib. 8. huius

decados legamus, Mafalibyūm is rex erat, Mafasybiae gens affinis Mauris, &c. Nisi Maurisiorum (qui Latinis Mauri vocantur) nomen cò- mune fuerit Mauris ac Ma- fasyliis, vt antè de Numidia diximus, quod propè toti Af- fricæ commune fuit. Ego, vt in vniuersum dicam, in fu- ga Syphacis lib. 4. & in descriptione loci, ad què precon- sul Scipio in Africam nauigauit, Liuium lapsū opinor: alia bene habere loca, si quis hos duos distinguat popu- los Mafasylos, ac Mafalibyas, vt ex Strabone ostēdimus.

Centemq; Caramantum omne tempus.) 586. H. Hæc ita narrat Liuius, quasi Caramantes vsq; ad mare par- uam Syrtim. Et Emporia haud dubiè ad mare erant in potestate Carthaginensium, si Polybio credimus, vbi vt- puto, nihil tutum Mafanissæ. Atqui ob has causas patie- tur imò nec indignetur Herodotus sibi æquari Liuium iudicio Quintilianii. Nec verebimur Thucydidi oppo- nere Sallustium, in locorum nomenclatura æquè negli- gentem, etiam si in ea regione prætor fuit.

Paulò minus trecenti capti viui, & equi XL.) 588. H. Et captiuorum & equorum numerus pro occisorum nu- mero qui busdam nimis paruus videtur.

Viam è foro boario & ad em Veneris circa foros pub.) 588. I. Quidam legunt, & ad ædem. alij coniunctionem &, tollunt, alij quod probo, ad Veneris legunt. Verum id ei facile erat, qui Romam vidisset eo tempore, verè emen- dare: nobis coniectandum tantū. Porò fori publici quī sint, vix definire queo, cum lib. 1. in Tarquinio Prisco fo- ri in maximo describatur circo: Loca (inquit) diuisa pa- tribus equitibusq; vbi spectacula sibi quisque facerent, fori appellati.

Sextante sal & Romæ per totam Italiam.) 588. I. Diffi- cultatem hic habet sermo, num salis modium pro veçti- gali sextantem soluisse intelligere debeamus. Nam sext- tante vniussisse vix verisimile videtur. Deinde hoc etiam perpendendum lectori, si Romanæ pretio eodem, pluris autem foris præbendum locauerint, quo modo trib. Ro- manas maxima inde oneratas intelligamus, quod mox subnectit author.

Vnius quod falsum aduersus se testimon.) 589. A. Va- lerius Maximus lib. 2. cap. 4. vbi de iisdem Censoribus ac eorum contentione mentionem facit, priorem causam à Liuiò hic positam omittit, alterà narrat. Et planè ego quoque non intelligo, quòd nam hoc sit falsum testimo- nium.

In loco M. Æmylij Regilli.) 589. C. In creatione magi- stratus prioris anni M. Æmylius Regulus hic legebatur, sed malim Regillus, vt superius quoque admonuimus. Quidam etiam dubitarunt, si vterque huius anni Con- sulum Cn. dicebatur, quare Liuius non ita locutus sit, Is coss. Cineos Seruilios, Capiōnem & Geminum crea- uit, quomodo de tribunis militum conf. potestate sæpè loqui solet. Sed nò videtur meo iudicio Liuius hoc per- petuò obseruasse, quanquam de his duobus Seruilij's li- bro sequente dubiè loquitur, vt ibidem dicemus, ob hoc tamen ego Cn. in C. mutare non ausim.

FINIS.

IN T. LIVII LIBRVM XXX. HENRI

CHI GLAREANI LORITI ANNO- TATIONES.

LV DOS magnos facerent quos T. Man- lius Tor.) 690. K. Hi ludi voti erant anno secundo huius belli, C. Flaminio, Cn. Ser- uilio coss. sed in nullū annorum nume- rum. Anno itaque vndecimo huius belli à T. Manlio dictatore facti, iterum que voti in quinquen- nium. Cum autem hic sit annus sextusdecimus, lector ipse secum dispiciat, quid per quinquennium intelli- gendum. Ipse tamen Liuius hoc postea libro anno se- quenti hos ludos factos scribit, oblitus opinor huius lo- ci. Nisi quis coss. iustos quidem, sed non fecisse hoc an-

no credat, quod videtur verisimile. nihil enim memora- tu dignum hi duo gessere. Errorem non paruū faciunt diuersi loquēdi modi apud Latinos, dum alius in quinquennium, alius post quinque annos, alius quinq; quennale spacium lustrum appellat. M. Varro lib. quin- to, etiam ita loquitur: Lustrum (inquit) tempus quin- quennale, à luendo, id est, soluendo, quòd quinto quoq; anno veçtigalia & vltro tributa per censes persolue- bantur. Hæc ille. Ego cum dicitur quinto quoq; anno, non quinq; annos intelligo, sed quatuor duntaxat: tres quidem interiacentes, extremorum autem alterum. Ita Olympici

Olympici ludi quinto quoque anno in Græcia fiebant, erant tamen Olympiadis quattuor anno tantum, non quinque. Et non est apud me dubium, quin lustratione Romani à Græca Olympiade habuerint, ut cætera: sed apud eos vix vniquam reperias verè lustrationes observatas. In causa futere ingentia negotia subinde incidentia, & bellum tumultus. Ita ab undecimo anno in hunc sextumdecimum, sex extremi numerentur, sunt anni sex: si omittantur, quatuor. Si in posteriorem cõferamus annum, quod Livius tradit, non connumeratis extremis, quinque: at septem, ijs adiectis. Ita in lustrationis annis varius usus etiam in Horatio, ut in eum quoque annotavimus, atque adeo etiam in Dionysium Halicarnassæum.

Frustrone arcus solè tenui linea amplexus.) 690. K. Si sol in arcu erat, quomodo maior solis circulus ipsum includere potuit? Sed opinor per illud intrinsecus nobis significari alium extra circulum, quem hic solis orbis circulum vocat. Est sane in relicta obscura descriptio.

Legati Romanorum vetitos se reuerti ab imperatore.) 691. D. Ab imperatore, habent vetustiores codices. Quidam emendarunt, ad Imperatorem, quod displicet. Nam utique legatis Romanis licebat ad suum redire imperatorem, sed ab imperatore ad Syphacem non redituros, id enim uerò minabantur, ut tandem responsum elicerent. Est autem hoc factum hic à perfidia non multum alienum, ut pinxerit Livius.

Circa urbem nomine Olbam ab conquistibus suis con.) 593. B. Nemo, quod sciam, huius urbis meminit vel in Hispanijs, vel in Africa: quod ob manifestum amphibolon dicimus huius loci. Nam si dicas, conducta in Hispania quatuor millia Celtiberorum circa urbem nomine Olbam, certè Hispaniæ erit oppidum. Sin ita dixeris, occurrisse sibi circa urbem Olbam quatuor millia Celtiberorum conducta in Hispania, erit in Africa. Sed prior sensus magis placet.

Romanus post principes hastatorum prima fig.) 593. D. Hastati præeunt principes secundum ordinem quem nobis exhibuit lib. 8. ab Urbe condita Livius. Ergo hic inuertit ordinem haud absque causa, ut puto, quæ tamen non narratur. Coniungendum autem, signa hastatorum, non principes hastatorum.

Abeist à Carthagine xii. millia pass.) 594. C. Polybius libro primo Tuneta ait abesse à Carthagine xv. millibus passuum, meminit eius & Strabo libro ultimo. Est autè nominatiuus Tunes, etos: à quo regnum nomen habet nostra ætate.

Postremo aseres ferreo vno prefixi.) 594. H. Quidam aceres legunt, videlicet quos ob duritiem Romani incidere nequiverunt, ut statim subnectit Livius. Sed iudicet lector.

Mafesyli regnum paternum Masaniisæ.) 595. B. Masesyli hic Masaniisæ regnum concessisse dicuntur, cum paulo post apud Syphacem pugnent contra Romanos, atque adeo contra ipsam Masaniisam. Sed, ut dixi iam sæpe, vel nominum est apud Livium confusio, aut in posterioribus. Maselibes legendum, cum cõtinuò subnectat Cirtham regiam, quæ est in Maselibus, non in Masesyliis.

Ex prætorio in tabernaculum suum cõfusus con.) 598. I. Quidam hic defectum esse putant, quod Scipio rogatus hic non abnuisse dicatur, & Masaniisæ tamen poculum mittit. Quidam putant satis id significatum per verbum confusus.

Lælium retinendum, donec legati Carthagin.) 600. G. Hoc loco Livius decretum ait, ut Lælius retineatur in aduentum legatorum Carthagenensium. Paulo post verò dimissum ait ante aduentum eorundem. Quapropter vel decretum mutatum est, vel lapsus memoria, diuersosue secutus auctores Livius hæc scripsit.

Et lato clauo tunicis.) 600. I. Admonuimus etiã supra libro septimo huius decades, ut lector iudicaret quid hoc tunicis adderet lato clauo: nam latu clauus intelligitur absque tunica.

Donæ ne minus quinque mil. comitibus eorum mille eris.) 600. I. Si quinque millium rectè legitur, ut equidem

puto, quare non etiam millenum æris scutum verisimile sit plures fuisse comites quam legatos. Nisi quis simul omnibus comitibus mille æris datos intelligere velit, quæ summa nimis minuta videtur. Saguntinorum legatis duplo plus datum lib. 8. refertur, forte propter causam cogitatu facilem. Nisi altero in loco mendum esse quis putet.

Et ut in rem permixtis, ubi cuspidè uti & co.) 601. A. In rem permixtis dixisse videtur, pro contracto certamine, quanquã rarus hic est apud auctores sermo, nihil tamen definitio. Quidam, & ut permixtus, legunt.

Patre Cn. Sertilio, & C. Luctatio ex ser. post sex.) 601. E. Tria hic notanda. Primum quod hic Sertilius Aulus dicitur libro primo huius belli, quod illic obiter etiã admonuimus. Alterum, quod post sextumdecimum annum ait, cum hic nondum sit elapsus annus, & ipse Livius paulo post, dedisse id deos sextodecimo demum anno: de qua diuersa loquendi consuetudine paulò antè copiosius diximus. Tertium, quod hoc in loco Canni captos, scribit, cum supra Mutinæ, diuersos opinor secutus auctores, ut sæpe solet.

Consentiam, Vffugum, Vergæ, Befidia, &c.) 601. E. Præter Consentiam haud scio an vllum aliud horum nominum apud aliquem autorem aut legerim aut reperiri oportet obscura fuisse loca.

M. Litius Cn. Seruilius C. O. S. qui prior esset.) 603. A. Proprior, alij propior rectè legunt: & Seruilius Geminus hic innuit. Sed id quod statim sequitur, Quæ ea esset consultatio: quidam pro ea, substituerunt quænta, quod mihi non probatur.

Ad Ægimurum in insulam (ea finit ab alto claudit.) 603. E. Ptolemæus Ægimurum è regione sacri Apollinis ponit, verum à Carthagine longius multò quam hæc Livij habeat descriptio, quam simile propè iudico Virgilij descriptioni lib. 11. Æneid. etiam si Seruius commentator neget vllum in Africa eiusmodi portum esse. Strabo lib. vltimo, calidarum aquarum etiam meminit ubi de Tunete & Corsuræ insulæ in medio ostio sinus Carthagenensis. Et Plinius li. 5. contra Carthagenensis sinu insulas duas ponit. Sed in nominibus erratum existimo.

Cum ad Bagradam flumen peruenissent.) 604. F. Strabo libro vltimo, Propter Vticam (inquit) Bagrada amnis labitur. Et Plin. lib. 5. cap. 4. Et in altero sinu Vtica, cuius Rom. Catonis morte nobilis, flumen Bagrada, locus castra Cornelia, colonia Carthago, magna in vestigijs Carthaginiis. Quæ verba Plinij hanc legatorum nauigationem multum iuuant, quanquam quale hoc promontorium sit, non definitio, fortassis autem ignobile. Apollinis tamen promontorium ponit Ptolemæus prope castra Cornelia, aliud ab Apollinis sacro. Hæc lectori iudicanda sunt, quemadmodum de quinqueremi legatorum, de qua antea cum mitterentur, nihil dixit: hic cum redeunt, meminit.

Ad Leptim appulit classem.) 604. H. Et parua Leptim, & alteram, quæ Neapolis quoque dicitur, Ptolemæus tradidit: Plinius item li. 5. cap. 4. Ego hic de parua potius intelligo, quæ propior Adrumentum erat, quod paulò post venisse Hannibal dicitur, ad eam post aduersam illam pugnam redisse.

Quaternis æris vicatim populo descripserunt.) 604. I. Quaternis æris in modios intelligendum, ut li. de bello Maced. sub fine ubi consules creantur, Binis æris (inquit) in modios populo diuiserunt. Eadem locutio est eodem lib. non ita longè ab initio, ubi C. O. S. quoque creantur. Quanquam si modius tertia pars est amphoræ, ut Budæus ex Ciceronis frumentaria ostendere conatur, video magnam vtilitatem, non tamen donationem.

Superavit paternos honores, auitos æquauit.) 604. I. Credo Livium ita existimasse, parentem huius Fabij fuisse Fabium Curgitem, qui C. O. S. factus est ad finem lib. 10. ab Urbe cond. Auum autem Fabium Rutilanum, qui magister equitum fuit Papyrio Cursore, ut ad finem lib. 8. quanquam illic eum Livius Rutilianum, ut Valerius Max. appellat, hic Rullum, ut Plutarchus etiam. Porro idem Rullus Maximi cognomen primus meruit ad

calcem li. 9. ab Vrbe condita referente L. Plutarchus autem hunc Fabium, de quo in hac decade, Verrucosum nominat: atque ita quoque Plinius. Addit Plutarchus, hunc quartum fuisse Fabium cognomine Maximi. Sit igitur Rutilianus suus Rutilus primus, Gurges secundus, de tercio dubitatur. At ego puto Q. Fabium Max. Picctorem COS. anno 484. ab Vrbe cond. quanquam nihil assevero. Quod si Gurges Verrucosipatens fuit, vt videtur sentire L. Plinius, in senectute eum genuit. Nam à Gurgitis priore consulatu vsque ad Verrucosi mortem, propè nonaginta intercedunt anni. Quanquam Valerius Max. li. 8. cap. 14. ad seculi modum huius Fabij atatem ducit, LVII. annos auguratus sacerdotio eius tribuens; vt propemodum adducam in L. Plinio; loco hoc in uersum XLII. pro LXII. vt in præfatione quoque decada. 4. accidit.

Qui statarios semilixas ducere exercitus solitus.) 607. C. Tria hic lectori consideranda puto: quæ statarium semilixam vocet: cuius casus sit exercitus: denique quid hoc, quod paulò post sequitur, ducere exercitum æqualem sibi pendijs suis. Ego de omnibus uehementer dubito.

Zama quinque dierum iter ab Carthagine abest.) 606. F. Plutarchus in Hannibale, hanc extremam pugnam ad Zama fuisse scribit: Nadagara autem non meminit. Oportet autem aliam fuisse urbem Zama, quam quæ à Strabone libro ultimo describitur, & lib. 5. de bello ciuili ab Oppio sive Hirio, & à Salustio. Plutarchus nihil de distantia tanta dicit. Certum est hic mendum esse. Adrumentum enim vix distat itinere quinque dierum ab Carthagine: cum hæc Zama, vt ex his omnibus locis apparet, propinquior multo sit, videlicet ad quam, vt Carthagini succurreret, ab Adrumento magnis itineribus contendit Hannibal.

Hoc quoque ludibrium fortuna an casus edide.) 607. A. Manifestè hic desideratur verbum: vt, incertum est, vel dubito, vel quid simile.

Hic cernas duobus fortiss. viris, fratribus.) 607. D. Tres fratres amiserat Hannibal, Hasdrubalem, Magonè, Hannonemque. Quod autem hic duos duntaxat numeret, cum oratorie sua augere incommoda vellet, in causâ fuisse puto, vel quod Hanno inter duces nominari non debuisset, vel quod L. Plinius hic alios auctores sit secutus, de quibus quidem ipse superius quoque admonuit, post equitatum Carthaginensium occisum, non ita longè à fine prioris libri.

M. Atilius quondam in hac eadem ter. fu. fer. qui sic victor.) 607. E. Alij legunt, si victor; pacem petentibus dedisset. Sanè Polybius lib. 1. uehementer Atilij in hosteis victos duritiem increpat, meritoque ipsius accidisse ait postea insignem illam calamitatem.

Frustrâ verba pacata renunciant.) 608. I. Et neque hoc, pacata, sanè intelligo.

Ac liberum fingere quæ velit flectio minatur.) 609. A. Dubium & hoc, ad Hannibalè mne referat, an ad Scipionem: suspicor corruptum.

Misso Lælio Romam cum victoria nuncio.) 610. K. Non ita multò post ait L. Veturium Philonem, & M. Martium Rallam, & L. Scipionem cum legatis Carthaginensibus Romam missos. Veturium itè postea in concionè prodire à senatu iustum, gaudium illud ingens populo imperitisse. Opinor itaque rursus L. Plinium memoria lapsum.

Ipse ad cõtèmplandum situm Carthaginis.) 611. A. Alij ab cõtèmplato situ emendarunt, & sensus vt cumque constat. Ceterum nulla apposita causâ quod Scipionem Veticam redire, reuocato etiam Octauiò, facit, rursusque redire Tuneta, sitipicionem ingerit hunc locum defectum esse.

Obsides ceterum arbitrati Scipionis darent.) 611. D. Libro 2. de bello Maced. non ita longè ab initio, satis apparet hunc locum numero imminutum, aut alterum corruptum. Nam eo in loco centum redduntur, reliqui autem qui adhuc retinebatur ab Norba, Signinam Ferentinumque transferunt, vt legati Carthaginensium à Senatu Romano impetrauerant.

Cum aduersantes paci arguerentur.) 611. E. Videtur di-

xisse arguerentur, pro vincerentur, aut compeferentur. Videndum tamen vt locus habeat, nam mihi quidem suspèctus est.

Inter portus Campani Loretanumque.) 612. H. Antonius Sabellitus hunc locum emendans, pro Campanum, Cossanum legit, quod placet: pro Loretanum, Laurentinum, quod displicet. Sed Loretanum puto portum, qui posteriore tempore Traianus dictus est. Meminit eius Ptolemæus. Laurens certe ager nimis hinc abest.

Ibi superantem in sanos montes.) 612. I. Qui sunt in sanos montes Sardinia, non memini me legere apud vllum auctorem. In eo autem itinere quod hic fecit Claudius COS. Ptolemæus & Erebantium promontorium, & Arcti ponit. Locus mihi suspèctus.

Ne comitiorum causa ad urbem reuocaretur.) 612. I. Quidam maluerunt legere, retineretur: nam in vrbe erat, illic manere iustus. Sed reuocaretur intelligi potest, si abisset, quod animo destinarat.

In eius locum suffectus L. Galba.) 612. I. Quidam pro L. Galba substituerant, Sulpitius Galba. At is in locum Q. Fabij Max. venerat, vt ante hoc in libro testatus est L. Plinius. Alij C. Sulpitius Galba, vt à Seruio Sulpitio sit alius, emendarunt.

Cum Hannibale esse suprema cum Carthaginen. pugna.) 612. K. Deest hic vel distinctio, vel coniunctio, vel præpositio cum Hannibale, cum Carthaginen. vix enim credo L. Plinium sic locutum, nec ita separare voluisse adiectiuum, suprema.

Prætores M. Iunius Pœnus, cui fors vrba. eue.) 613. A. Vt denum hic locus integer: solet enim L. Plinius primos prætores creatos referre, deinde prouinciarum sortem. Et genus dicendi variatum per casus, mihi primum dubitationis scrupulum iniecit. Notatus præterea alterisco quibusdam in codicibus inueniebatur.

Et hercule mirandum fuisse si aliter fa.) 614. I. Quidam hic distinguunt, vt noua sententia incipiat ab Ex in solertia, sed durum sanè est. Consulenda itaque exemplaria vetusta.

Q. Lucatius, M. Manlio COS.) 615. E. C. Lucatij & A. Posthumij consulum mentio est in oratione Hannonis lib. 3. huius belli, qui finem bello primo Punico imposuit. Posteriore anno Q. Lucatius & A. Manlius COS. facti sunt, quando pax data est Carthaginensibus, quorum hic est mentio. Quidam impudèntissimè hoc loco pro Q. postuere C. quia C. Lucatius ad Aegæis insulas Carthaginensibus vicerit. At hi alterum COS. non item mutarunt, videlicet Manlium in Posthumium. Et A. Manlius legendum, quod Manlianæ familiae decreto cautum erat, ne quis M. prænomen haberet, propter M. Manlium Capitolinum, vt li. 6. narrat L. Plinius. Porro quod continuo sequitur, bellum hoc finitum esse septimo decimo, Cn. Cornelio, P. Aelio COS. s. ipso auctore L. Plinio falsum esse conuincitur, qui ab initio huius libri tertium hinc annum sextum decimum nominat. Erat igitur hic decimus octauus.

Necesse in vos odio vestro consultum ab Roma.) 615. D. Quid sibi hæc verba velint non intelligo. Si odio vestri legeretur, videretur aliquis sensus: sed omninò locus est mihi suspèctus.

Militibus ex præda quadragenos æris di.) 616. F. M. L. Plinius huius belli li. 8. cum ne utiquam tantum pecunia in ærarium tulisset, neque tanto triumpho inuectus urbem esset, militibus sexagenos sènos æris diuisisse narratur ab hoc ipso L. Plinio. Quare hic legendum quadringenos, pro quadragenos: atque ita habent quidam codices. etiam si haud sum nescius Budæi libro secundo de Aste, quadragenos legisse. Sed hoc tunc non agebat Budæus.

Omnis deinde vita, vt dignum erat liber.) 616. H. Libro octauo sequentis decados diuersas auctorum opiniones de hoc Terentio narrabit. Sed in hanc decada satis dubitatum existimamus, ideoque iam receptui canimus.

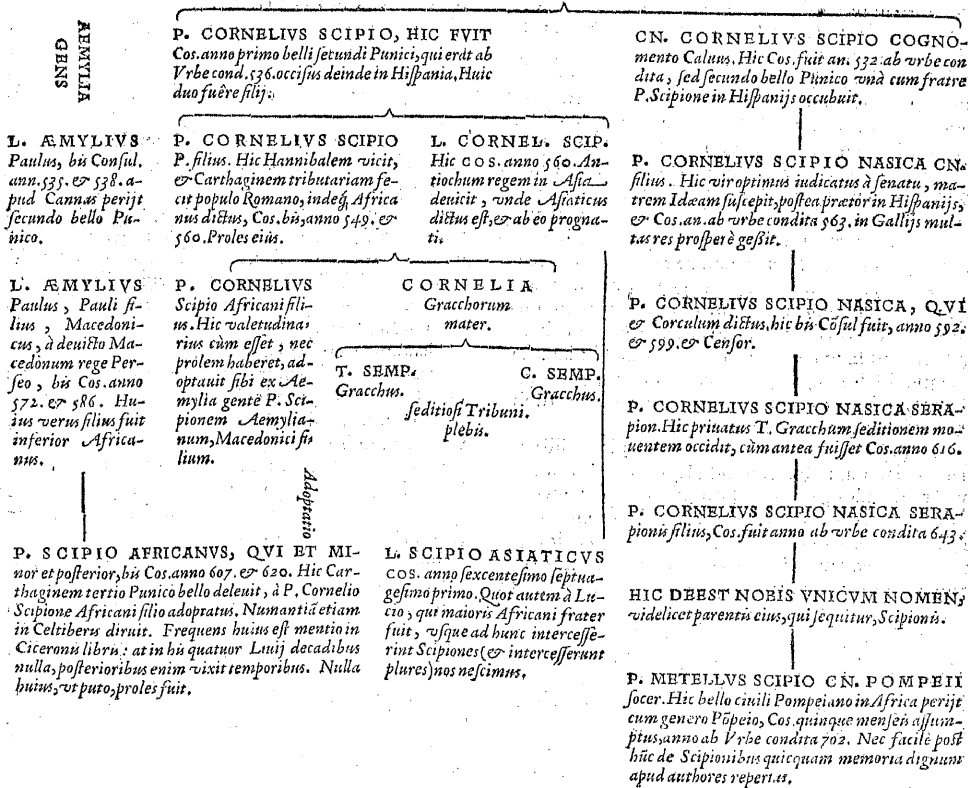
SCIPIONVM, QVORVM MENTIO APVD
LIVIVM, CICERONEM, PLVTARCHVM, CAETE-
ROSQVE CLASSICOS SCRIPTORES, GENEALOGIA
PER HENRICHVM GLAREANVM, P. L.

VI temporum rationem in primis ad histo-
ria maiestatem pertinere arbitrati sunt, hi
mihi à vero scopo nihil aberrasse videntur.
Nam vt omnis incondita narratio mole-
stiam confutionemque animo lectoris ad-
fert, ita vbi in historia deest temporum ordo,
illico memoria vacillat, & erit fabellæ similis,
que scribitur, res gesta: quod olim nobis
hunc nostrum authorem legentibus contigisse
ingenuè fateor. Sed est & alia res, non minus
difficultatis adferens lectori, videlicet ducum
magistratumque nomenclatura, nec in vlla magis
quàm Romana historia. Vtigitur hæc duæ res
in posterum non remouerentur studiosos,
pro virili in Chronologia nostra caui mus.
Hoc verò loco cum subit animum, in vna
Cornelia gente tredecim aut plurium Scipio-
num mentionem esse apud scriptores, frequen-
tius nullo adiecto cognomine, neque vllò
relato tempore, ex quibus discrimen appare-
ret de quònam author loqueretur, idque etiam
sepenumero apud Ciceronem luculentissimum
authorem: mirari porro desij, vnde tot erro-
res, tantumque obscuritatis in Romanam
historiam velut vno agmine irruerint. Quapropter
operæ precium existimaui hac quoque in re
studiosis nõ deesse, & vnum, sed præcipuum
exemplum, oculis subijcere, Scipionum fami-
liam, aut genealogiæ particulam, vt doctiores,
& quibus plus otij est, ad similia æmulanda
extimularem. Quamquam non est nostri
propositi omnes prosequi Scipiones, sed qui
præcipui. illud enim vt non possumus, ita non
video quid utilitatis

inde ad lectorem rediret. Ne autem in posterum
hic typus librarium negligentia corrumpatur,
hec annotare placuit. Vt Cornelia gens patritia
antiquissima est, quippe ex qua cos. fuit anno
vicefimo quinto ab Vrbe liberata, Ser. Cornelius
Maluginensis, ac deinceps Cornelij plures,
Cos. ac Scipiones, atque alijs cognominibus in-
signiti, ita nihil præcipuum præ cæteris fami-
lij ab ea gestum reperias vsque ad secundum
bellum Punicum, quod tertia describitur
decade, à qua nos Scipionum familiam ordi-
mur, nempe à duobus illis fratribus Publio
ac Cneio, qui in Hispanijs se Pœnis opponere
tæquam murum pro re pub. non dubitarunt,
vt Cicero de his testatur. Publio duo fuere
filij, P. & L. Publius ab Africa, Lucius ab
Asia cognominati inuenere. Cnei verò filius
Nasica cognomen habuit, à quo quinq; se-
quentes nati ordine, quibusdam alijs cogno-
minibus, vt Corculum, Serapion, quæ ad mo-
dum tradit Cicero de claris Oratoribus. Publius
autem Scipio P. filius, maior ac superior dictus,
Hannibalem vicit. Eius filius valetudinarius
Macedonici filium ex Æmylia gente adoptauit,
qui deinde Æmylianus, & inferior, minor ac
posterior Scipio dictus est, de quo apud Ci-
ceronem maxime mentio. Lucij Scipionis fuit
aliqua, vt puto, proles: nam Asiatici cogno-
men is habuit, qui cos. fuit anno ab Vrbe cond.
sexcentesimo septuagesimo primo centum
plus annis post Lucij consulatum: sed nobis
nihil certi ea de re constat, sicut nec de
posterioris Scipionis prole. Reliqua ex typo,
sed magis ex authoribus sciri possunt.

DE CORNELIA GENTE FRATRES.

VAM occuparint quadringenti LXXVIII. anni à condita Vrbe.) 617. A. Legendum LXXXVIII. anni. Nam vrbs Roma, auctore Dionysio Halicarnasseo, condita est Olympiade septima. Primum autem bellum Punicum cœptū est Olympiade centesima vicesima nona, auctore Polybio libro primo, à quo numero si septem subtraxeris, ac reliquum per quatuor multiplicaueris, euenient anni quadringenti octoginta octo. Quanquam non sum nescius, Dionysium duobus ab hac supputatione annis differre à Polybio: sed id non impedit hanc rationem. Quidam etiam libri in hac Liuij præfatiuncula XL. habebant pro LX. atque ita legisse videtur Budæus li. 5. de Afse: qui error tamen in alijs emendatus est codicibus: at posterior, quem hic emendauimus: in omnibus malè habet. Cæterum æquè multa volumina dixisse videtur, quia vtrinque xv. id quod ex Flori epitome colligitur.

Cæterum cœptum bellum ad Phil. x. ferme an.) 617. A. Duodecim anni sunt, quando incœptum bellum aduersum Philippum, anno videlicet quinto secundi belli Punicici, vt libro quarto eiusdem belli citetur Liuius. At cum Ætolis factum fœdus est initio anni noni eiusdem belli, à quo sunt anni ferme decem ad hæc tempora. Videtur lapsus memoria Liuius, quanquam in re non admodum magna.

Anno quingentesimo quadagesimo ab vrbe cōdita.) 618. H. Hic locus egregie corruptus est, ideoque & magni nominis viros haud immeritò torst, inter quos Budæus est, nostra ætate non modò Gallia nostræ, sed vniuersi orbis Christiani, decus & ornamentum. At is locus ex præfatione (si quidem illa emendatè legatur) facile restitui potest, ad hunc modum: Si enim ab Vrbe condita, ad Appium Claudium COS. qui primus Carthaginensibus bellū intulit, sunt anni quadringenti octoginta octo, vt ipsi iam ostendimus: & à primo Punico ad secundum bellū finitum LXIII. emerget summa 551. annorum: quibus si addatur annus quo pax facta est cum Carthaginensibus, erit tum hic sequens annus quingentesimus quinquagesimus tertius, quanquā alij quartum numerent, id quod non repugnat Liuiō, quippe qui primum bellum Punicum durasse dicat annos viginti quatuor, deinde pacem fuisse cum Carthaginensibus annos vigintitres. hoc verò secundū Punicum bellum durasse annos septendecim, quos numeros si addideris, emergent anni non tres, vt ipse ait, sed quatuor ac sexaginta, non etiam connumerato quo pax data est Carthagini. Ego verò in vno duntaxat anno nullam facio difficultatem, cum Pliniana supputatio ab Dionysij magna ex parte duobus distet annis. Quare hoc loco legendum, anno quingentesimo quingagesimo quarto ab Vrbe condita.

Quina millia L. æris ex s. c.) 620. H. Quina millia æris legatis dari multis locis ostendit Liuius, vt libro decimo prioris decados de legatis Masaniffæ. Legatis tamen Saguntinorum dena millia data libro octauo eiusdem bellū, fortè ob ruinam vrbs. Illa tam parua hic accessio. L. æris, non video quid ad rem faciat: nisi quis scriptum contendant quina millia ac quingena æris, quod equidem credo.

Excitis Sallyis Iuatibusque.) 620. K. Pro Sallyis, quidam Salluuijs, quidam Saluijs, quidam etiam Salasijs habent, de quibus libro quoque quinto ab Vrbe condita mentio est. Cæterum Iuates, quorum etiam libro sequenti meminit, in Liguria vix apud vllum auctorem inueniri puto. Illa enim insula est è regione Populonia in Thuscia, de qua Virgilius libro decimo Æneidos, At Iua trecentos insula, in exhaustis chalybum generosa metallis.

Fortassis autem inde cum Liguribus exciti sunt milites.

Vt obsiderentur, tamen priusquam expugnarentur.) 620. K. Tantum temporis fuit his, inquit, vt ad obsidionem se pararent, ne hostes tam cito expugnarent oppidum, nisi obsiderent. Prius tamen obfesi sunt, quam mitti nuntius Romæ potuerit. Est sanè sermo nō satis obtus.

Tertia pensio debebatur.) 622. H. Anno belli secundū Punicum nono, in ærarium pecunia à priuatis data erat, vt libro sexto eiusdem belli refert hic author. De ea inde anno decimo quinto eiusdem item belli, constitutio facta erat, vt tribus personibus ea pecunia solueretur: primam præsentem ij COS. qui tum essent, duas alteras tertij ac quinti COS. numerarent. Anno igitur decimo septimo altera pensio debebatur, sed de ea nihil meminit Liuius superiore decade, vt credam in hūc dilatam annum. Debeatur igitur tertia pensio, & secunda nondum soluta erat. hic igitur pro tertia soluitur secunda, & libro deinde huius decados tertio, tertia.

Trientius Tabuliusq; is ager.) 622. I. Quare Trientius appellatus sit, causam subnectit, sed coniectu facilem: alteram omittit, quam nec Liuius notam fuisse puto, alioqui etiam adiunxisset. Sit igitur vnicuique liberum ea dere comminisci quod velit.

Cypsela & Doriscum & Serreum.) 623. E. Ita vetusti habent codices. Quidam temerè, meo iudicio, emendarunt Nymphæum. Nam Plinius li. 4. ca. 11. Serreum montem ponit prope Doriscum, vbi & Cypsela. Nymphæi eo in loco nulla, quod sciam, apud auctores est mentio. Alopeco nescim idem Plinius lib. 4. cap. 12. ait insulam esse haud procul à Cælo Cherronesi portu. Maditon Ptolem. Madivocat, corruptis, vt puto, codicibus. Herodotus enim lib. 7. integre ponit, vbi & Stentorida lacum apud Doriscū, si cui forte Serreum non placebit.

Vt qui neq; dictator, neque COS. neque prætor.) 625. B. Congruit hic locus cum eo, de quo libro octauo prioris decados diximus, vbi Scipio non impetrat triumphum, & eum absque magistratu gessisse res dicit, qui tamè proconsul fuerat.

T. Apustium legatum.) 628. K. L. Legendum, nō T. De hoc libro tertio de secundo bello Pun. & hoc postea libro, vbi L. legitur.

Indos (nomē propter al. in Asia vt. quàm op. no.) vi capitur.) 629. A. Parenthesis declarat Illos legendum, non Indus. Ilion quidam restituerunt: at haud scio inum quicquam ante Virgiliū Ilion in genere neutro dixerit. Quæ verò præcedunt oppidorum nomina, non temerè repetias apud auctores.

Pleuratus Scerdileni filius.) 629. B. Ita plerique habent codices, vt alius sit à Scerdileto, què etiam libris prioris decados vbi que separauit à Pleurato Liuius, præcipue libro sexto: nisi quis hūc alium Pleuratum credat, aut hæc, vt barbara, non admodum curæ fuisse Liuiō.

Qui noua nulla re, nihil se noui hab.) 629. C. Ita incipit hic, vt finit. Nā fortunam nihil mutasse dicturus est: cur ipsi Ætoli mutare velint, se non videre. Ergo, nulla noua re nihil se noui habere dixerunt.

Indicitur consilium populi Romani.) 629. E. Illud, Romani, suspicor ab aliquo adiectum: potius adijciendum erat Siculi, quàm Romani. Quidam emendarunt, Indicitur concilium, prætor Romanus cōuentus agi: quod placet. Est autem conuentus, auctore Festo, quoties populus ad iudicium à magistratu vocatur, vt hic à prætore.

Capua quidem sepulchrum & monumentum.) 629. E. Vt hæc verba, & pleraque sequentia, intelligenda sint, præter coniecturam habeo ferè nihil. Prodigium quidam etiā putant dictum, vrbsm peius habere, quòd incolumis habitetur, quàm si diruta esset.

Per

Per annos propè septuaginta.) 631. B. Libro tertio de secundo bello Punico, Varro C O S. legatis Capanis loquês, per centum propè annos cum Samnitibus bellum pro ipsius tulisse Romanos ait, sed id bellum cœpit C O S. A. Cornelio Cossio, M. Valerio Corvino III. anno ab Urbe condita quadringentesimo duodecimo: finitum autem est anno ante quadringentesimum octuagesimū. Quare quod hic legatus ait, verisimilius, quàm quod Varro, qui omnia in maius augebat, ut ibidem diximus.

Per Dasseretiorum fines.) 632. F. Dasseretiorum meminit Plin. lib. 3. cap. 23. & lib. 4. cap. 1. Meminit & Ptolemæus, ubi de Macedonia: quanquam omnes eius codices, quot quot nos vidimus, Deparetij habent corruptè, etiã ij qui ex Grecis nuper emendati dicebantur.

Ad Lyncum Itariua posuit prope flu. Bærum.) 632. G. Ego ad Lichnydum legedum puto, quod etiam libro septimo prioris decadas admonuit Sabellicus. Alij Lingu restituerunt, sed non rectè, meo quidè iudicio. Cæterum de Bæto, pro quo quidam Aretum habet, quidam Athacum, nonnulli Bæuum restituerunt, nihil habeo quod certum affirmem. Ego, si cœietate in re tam prisca licet, suspicor nomen esse alicuius fluvij obscuri in Haliacmona labentis: nisi quis id ipsum nomen Haliacmon eò reponendum putet, quippe vel apud ipsum hunc fluvium, vel non longè ab eo hæc gesta sunt.

Struberam inde petit.) 636. B. Stuberæ, Pleuina, Brunnæ, Ophagus, Erduæ, nomina sunt maiore ex parte mihi suspecta, quanquam veritate interijisse poterant. Erigonij autè amnis, qui Axiu in fluit, est mentio apud authores.

In Elymeam se recepit, inde impetum in Orest.) 635. E. Elyma apud Ptolemæum nomen, sed longè ad occidentem Macedonia. Liuius, quasi ab expeditione rediens, accursus in Orestidem impetum facturus sit. C O S. hæc narrat.

Ciretias in via capiunt.) 636. G. In Ptolemæi codice est Chyretia, ubi & Comphi. Illud Phecadum autem quod sequitur paulò post apud nullum inuenio authorem.

Abfessere ad Prusias (continentis.) 638. A. Prasiarum, populi Atticæ, meminere Pausan. & Stephanus, alijsque plures. At hoc in loco non video quo pacto ea profectio legi possit, si Prusias legerimus. Vide num legendum, abfessere Phalasiam. Nam Phalasiam Ptolemæus in Eubœa orientali latere è regione Scyri ponit. Nec continentis simpliciter dixit, sed Eubœæ. & postea peracta navigatione dicturus est, Eubœam reperit. Fieri etiam potuit, ut in Romana historia ex locorum ignorantia error in ciderit.

Inde Cassandream petentes primo ad Mendium.) 638. H. Quidam Mendin emendarunt. at Mendam locum ad Potidæam, quæ postea Cassandrea dicta est, tum Herodotus libro septimo, tum Thucydides libro quarto commemorant, & Plinius item libro quarto cap. 10. Quod verò continuò subiungit Liuius, inde cum superato promontorio ad ipsa mœnia urbis circūagere classem vellent, Canastrum intelligo (quod Cassandream in citeriore late re ponat Ptolemæus) id quidam corruptè Canastrum scribunt. At quæ dein de dicit, Irrito incepto egressi Canastrum Pallenes traicere: aut corrupta sunt, ut ego puto, aut Liuius vel non benè nota, vel indiligenter descripta. Illud etiam, ad, cur appositum sit, non equidè video. cum Mendam tenere melius intelligatur.

Ad Zelasiam miserunt Isthmia.) 639. A. Mirum neminem authorem Zelasij meminisse, quod equidem sciam, Ptolemæus Posidium promontorium ponit inter Demetriadem ac Eubœam, in qua Oreus est, quod legere malim: quanquam super Demetriadem suo modo intelligendum. Illud autem, Isthmia, corruptum suspicor, quare inspicendi omninò vetusti codices sunt.

Sed alteram quam Cremastem vocant.) 639. B. Strabo libro nono Κρεμασινηλασιων vocat, interpres vertit pensilem. Cæterum quod subnectitur Ægeleon, handè equidem scio in continentè an in insula Eubœa locum dicere velint: nemo certè quod meminim vspiam eum ponit.

Super Maloum nauigat apud Corcyram.) 639. D. Post Corcyram distinguendum, & Maleam legendum, & ad Corcyram, quod non admonuissimus, nisi codex Aldinus etiam ita haberet. Corcyra hybernabat C O S. Attalus autem ad Eleusina mansit sacrorum gratia.

Ludi deinde à P. Cornelio Scipione, quos C O S. in Afr.) 640. H. Proconsul legendum censeo: neque enim C O S. in Africa fuit, ut liquet ex superioribus.

P. Julius Appulus.) 640. K. Quidam hunc P. Villium Tappulum, quod plebeius, nec quicquam cum Iulia gente coniunctus, nominant. Est autem is, qui ad finem libro nono secundi belli Punico fit prætor, hic verò C O S. Bœbium autem prætorem, quidam Pamphilum, quidam Tamphilum libri habent, mihi autem nihil certi constat. Tamphilus quid sit, ignoro. Et eo tempore cœperunt Romani Græcas res mirari, ut quis etiam Græcum nomen affectasse videri queat, ut sunt hominum varij mores, mira ingenia, diuersa voluptates.

Nam C. Cornelius Cethegus absens cre.) 641. A. Hic proconsul paulò superius dicitur, hic fit ædilis curulis, ut mirum sit prætorem in superioribus prælatum proconsuli. Sed scilicet prætura ac ædilitas magistratus erant, non autem proconsulatus, ut videtur: cuius exemplum est de Scipione ex Hispania redeunte, cum triumphum petere non auderet: item de L. Cornelio Lentulo, in hoc etiam num libro. Cæterum de C. hoc Cornelio nusquam Liuius mentionem fecit quando in Hispaniam fit missus, cū tamen paulò ante eum pugnasse cum hostibus Hispanis in Sedetano agro memoret. præterea & L. Cornelium Lentulum redijisse ex ea provincia, & denegato triumpho ouasse: ut apud me non sit dubium huic libro aliquam deesse partem.

Multos post annos plebes Cornelio Lentulo.) 641. B. Lib. 3. postea hic Cornelius Lentulus redit ex Hispania multa onustus præda. Cum igitur hic fit annus secundus huius belli, ipse in sequente anno, hoc est tertio, missus est in Hispaniam. Nam Cn. Sempronius post eum venit in Hispaniam anno quarto huius belli, ut postea dicturus est Liuius. Non igitur multos post annos, ut hic legitur, sed anno sequente venit in Hispaniam. Idem de Stertino ex iisdem locis ostenditur. Cum autem prænomen ommissum sit, certum sciri nō potest, aliū sine sit ab huius anni C O S. qui antea proconsul fuit in eadem provincia: quanquam triumphus hoc libro negatus dicitur. Solebant enim ex C O S. libenter facere procos. prorogato imperio, non autem magistratu. Libro tamen sequente Liuius eius rei ne verbo quidem meminit. Sed de his dubitandum est satis.

FINIS.

IN T.

IN T. LIVII LIBRUM XXXII.
HENRICHI GLAREANI ANNO-
TATIONES.

HAVMASTOS eo tempore Philip. sum. vi. op.) 642. F. Strabo libro nono *βαυμαστὸς* vocat, Plini^o libro quarto capite nono Thaumacias, si codices amborum non errant. Ceterum nusquam tam eleganter atque hoc loco describuntur.

Præter amnem Aoum.) 642. B. Plin. lib. 3. ca. 23. Aoum ponit inter Dirrachium & Apolloniam, atque antiquitatis Ænata dictum perhibet. Strabo lib. 7. eadem de Aoo, sed Apolloniam super eo esse ad stadia distantem decem. Ptolemæus Apsum eo in loco ponit, quemadmodum & hic noster author priore libro de Sulpitij in Macedonia gestis. Strabo loco prædicto hos quidem separat, sed propinquos facit. Quod si hac descriptione hi amnes indicantur, necesse est supra Antigoniam, quæ ad Oricum est, in iugis prope Pindi nasci, ac defluere Septentrionem Occidentemque versus, & ea iuga Aeropum ac Apsium dici.

M. Porcius Cato.) 644. H. Apud Ciceronem hic ipse Cato ait Coss. Cethego Tuditanoque pretorem se factum, eumque gefisse magistratum, quo anno Livius eum quaestorem fuisse scribit, libro nono de secundo bello Punico, anno eius belli quintodecimo, ac hoc demum anno, qui tertius est belli Macedonici prætorum factum. Porro postea in eodem dialogo, tanquam oblitus eorum quæ ante dixerat Cato: Sodalitates autem (inquit) me quaestore constituta sunt, sacris Idæis magnæ matris acceptis. Constat autem ex eodem Livio, Idæam matrem susceptam istidem iam dictis Coss. anno in quâ quintodecimo secundi belli Punicum. Ergo priore Ciceronis locum corruptum puto: quod ideo annotandum duximus, ne argutulus qui scriptam hunc ex illo emendare tentet.

Corcyram tenuit cum octo mil. ped. equitib. quingentis.) 645. C. Octingentis legendum videtur pro quingentis, ex paulo ante ordinatis copijs, quæ cum Coss. in Macedonia mitterentur. Item paulo post: Per Dassaretios potius Lyncumque, quidam, ut antea etiam admonuimus, Lingum restituerunt, cum Sabellico Lychnidum alibi restitutum, nec mihi hoc loco displicet. Lingum postea Livius montem facit.

Thessalos primos omnium nominavit Coss.) 645. E. Nihil avicitiæ Romanorum cum Thessalis hætenus exhibuit Livius: nisi quis ob oppida quedam in Thessalia, quæ vel Aminander, vel Aetoli suæ ditionis esse contendunt, hos nominasse illorum nomine Coss. Romanum putes.

Ut suæ potius omnia, quam vllius potestatis essent.) 646. G. Obscurus est sentus, tamen intelligitur. Suæ potestatis, ambiguitatem faciunt, sed ad Quintium referenda puto.

Est in Triphylia terræ Melotidos.) 647. A. Triphylia in Peloponneso est. Melotis quæ sit regio, haud equidem me legisse memini. Vide num legendum, Est in Tymphalia terræ Estixotidis. Et certe Ptolemæus Tymphaliam hoc ponit in itinere, Strabo aut Tymphaeos. Quanquam Plinius Tymphaeos Aetolis attribuit, sed id nihil nos impedit, longè enim portendebantur Aetoli. Tricca quoque ad idem facit, cuius paulo post mentio. Denique Quintius, qui Philippum regem sequitur, Eginium venit postea, quod oppidum Strabo libro 7. Tymphaeis attribuit. Hunc locum perpendendum lectori censeo.

Pachium, Iresia, Euhydrii. Eretria, Palephartus.) 647. B. Quidam emendant Phacium, sed in his nominibus non est ingens vis, quod pleraque ignobilia vel bello vel vetustate interiere. Eretria quidem in Phthiotide à Ptolemæo ponitur, de qua hic loqui eum puto. Est & in Eubœa satis celebris, ac nihil ad hunc locum. Phæra autem in Thessalia sunt, de quibus hic intelligitur, quâvis multæ alibi.

Sperchios oppidum in Doride, ait Plin. li. 9. cap. 7. Sperchia ad finem Maliacum. De Macra quam Comen vocatam ait, nescio num quicquam apud autores reperias. Conqueritur etiam iure de his locis Sabellicus.

Cymines & Angeas.) 647. C. Ita quidam emendarunt, cum in vetustioribus codicibus Cymenes esset ac Augeias: sed vix hæc apte auctores reperias, aut saltem non obvia. Augeam quidem in Chalcidica ponit Ptolemæus, nihil ad hunc locum: sicut hic paulo post Callitheras, ille in Bisaltia ad Strymonem prope fluium æquè nihil ad rem nostram. Cypharam autem credo Ptolemæo dici Cypararam. Sed Commentarium non scribo: ad notandum obiter lectorem ut his tantum det fidei, quantum meritis dandum: hæc enim omnia emendare operosum videtur.

Quarto die in monte Cercetio posuit castra.) 647. E. Plin. lib. 4. cap. 8. hos Thessalia montes Cercetos vocat, Ptolem. Cercetios. quidam etiam novi codices Bercectios habebant.

Primam urbem Thessalia Phaleriam.) 648. F. Id nominis non memini me legere in Thessalicarum urbium numero: etiam si quidam Phaleron, alij per Phalaron in Thessalia esse dicant. Strabo etiam lib. 9. ubi de Achillis ditione, Phalara meminit. Fortasse autem quod diruta fuit, memoria excidit. De Rhage etiam nullam inuenio apud auctores mentionem.

Cum ad Zammam in sulâ assecutus esset.) 648. H. Nemo quod sciam hoc tractu Zamma meminit: ego prope modum ausim reponere, Zacinthum, est enim inter Corcyram ac Maleam, ad quam mox peruenit.

Ne crationem, procul à mari.) 649. E. Distingendum post rationem, ut ita intelligatur: Ipse Coss. nullam hybernandi rationem cernebat, ut in locis procul à mari, & euastatis belli cladibus.

Phocidis primo impetu Phanoceam.) 649. E. *πανοπέως δὲ ὄντων φανοπέως, ὁμοίως τῆς πρὸς τὴν λεβηθίαν τοῦ ποταμοῦ, ἢ τῆς ἐπειρῆς πέρας*, id est, Panopeus autem, qui nunc Phanoteus, vicinus ijs qui circa Lebadiam locis, Epei patria. Hæc Strabo libro nono. Quanquam non Phanoteus, sed Phanopeus, legendum puto, reclamantibus omnibus & Græcis & Latinis, quæ nos vidimus, exemplaribus. enim in φ mutatum est, idque in principio verbi, non τ in τ perhibet Strabo. Ergo Panopea in accusatiuo legendum puto hoc in loco, cuius Ionicus accusatiuus est *πανοπέα* apud Homerum in Bœotia. Nisi quis Livium ab accusatiuo masculino Græco formale existimet femininum nomen, quod aliquando fecisse Latinos inuenimus, ut ostendit cratera.

Ambrysius Hyampolisque receptæ. Daculifia, quia.) 650. F. Duo priora hic nomina ubique obvia sunt: quamvis Strabo loco iam dicto duas faciat Hyampolis: alteram Phocensium, de qua hoc loco intelligimus: alteram in Parnaso monte. Daculifiam non temerè reperias apud scriptores, pro quo Daulis quidam restituerunt.

Achæi portus & dant fiduciam postulantibus. & demunt.) 651. B. Obscure dictum, sed ad priora referendum puto. Quanquam quomodo Achæi portus Romanis dent fiduciam, demant verò Macedonibus, ut quidam exponunt, non adeo planum mihi videtur. Notavit hunc quoque locum Sabellicus.

Multo minus, quæ Clunij.) 652. I. Rectè Sabellicus Elæuntij restituit. Sed alij ante, quæ, posuere quàm, quod mihi displicet. Neque enim Achæi minus curare debebāt Atheniensium querelas, quàm vel Elæuntiorum, vel Abydenorum.

Quintius à Misnepio perstabat.) 653. E. Nemo, quod sciam eius loci meminit, eorum etiam qui res Corinthiacas scripsere. Strabo autem libro octavo ubi de Corintho, fonteque Pirene disserit, paulo post ita inquit: *πρὸς τῆν Περσῶν*

τῆ Πειρήνη τὸ συσφρόνδρον, ἡ εἰς πύδος, ἡ βασιλεία λευκάκιον, ἡ Πειρήνη γὰρ μένος, id est, sub ipsa verò Pirene Syfiphium est, siue sacellum quoddam siue regale domicilium, niueo constructum lapide. Quare ego Syfiphium legere malim. Quidam in incepto legunt: Quintius in incepto perstabat. Sediudicet candidus lector.

Non Corinthus tantum liberata obsidione.) 654. G. Quidam adiecerunt, facile, atque ita legunt: Non facile Corinthus tantum, &c. quod mihi displicet. neque enim quicquam ad sensum facit.

Cuius nomen post pactam cum Romanis societatem.) 654. G. Miror hoc de Argivis eum dicere, qui concilio ex cesserant, vt ipse antea scripsit Liuius: nisi coactos aduersus regem cum Romanis fuisse intelligamus, quod tamen nusquam indicatur.

Obsides Carthaginensium Setia custodiebantur.) 654. K. Ab initio huius libri Signiam ac Ferentinam oppida ijs data scripsit Liuius: de Setia ibidem nec nihil interea quicquam.

Ad L. Cornelium Merulam legendum, si quidem rectè legitur, ab huius anni initio vbi magistratus creatur. Lector ipse dispiciat vter ex altero locus sit emendandus.

Clastidium & Litubium, vtraque Ligurum.) 656. K. Clastidium etià libro primo de secundo bello Punico mentio est, sed in Gallia, sed non longè à Trebia fluuio, Litubium nusquam, vt puto, reperias, sicut neque Celelates, Cerditantesque. Illuates insulares noscimus, Ligures non item, vt antea admonuimus. Quare idèd admonemus, vt lectores etiam hoc in loco vetusta exemplaria eò diligentius inspiciant. Nam quedam sunt, quæ, quantumuis vel diligentia vel studio lucteris, nequaquam tamè discere abiq; exemplarium auxilio valeas. De me loquor quod expertus sum, credo tamè idem alijs videri: de cordatioribus loquor. Sed sunt quidam qui nusquam harent, his tam felicibus nostra hæc non scribuntur.

In ijs Hamilcarè Pœnorii imperatorè.) 657. C. Hic aliorum, non sua citat opinionè, qui hoc anno, non quarto antè, vt ipse scripsit Liuius, Hamilcarè occisum tradiderunt.

Inde in Ligustinos Iluates.) 657. D. Libro superiore, paucis ab initio folijs, vbi de iisdem loquitur populis. Ligustinos quidam emendarunt, hic omiserunt. Vetusiores tamen codices aliquot, Ligustinos vtroque in loco habebant: quanquam mihi non admodum placet.

Nicephorium Venerisq; templum.) 658. H. Strabo libro 13. Νικηφοριον lucum ad Pergamum in Asia ab Eumene rege plantatum asserit. Græci neutro genere asserunt, tamen Strabonis quidam correctores masculino annotarunt.

Rhodij Pyrream, regio est continentis.) 658. I. Alij Pyrream, alij Pyrream, nonnulli Perream legunt. Ego id nomen apud authores non inuenio. Strabo li. 14. transmarinam Rhodiorum regionem appellat, nullo tamen proprio nomine. Ptolemæus eo in loco ponere videtur Thusciam, si nomen non est corruptum. Plin. autem lib. 5. ca. 28. Pymon. Nisi quis de ea Pyrrha intelligere velit, quæ ad ostia Meandri fluuij à Ptolemæo constituitur contra Liuij verba.

Ab Iaso & Bargilijs, & Euromensum vrbe.) 658. I. Oppida sunt Caria apud Ptolemæum ac reliquos classicos scriptores. Ab Euromo (nam ita vocat Strabo libro 14.) Euromensis etiam hic factum.

Panopolin Byzantijs in antiquam formulam.) 658. I.

Quidam Penopolin restituerunt: sed ego suspicor Penopolin legendum ex Plin. libro 4. cap. 11. quæ Ptolemæo Traianopolis & Philippopolis & Trimontium à situ dicitur, vt idem Plin. ait. Penopolin nusquam inueniri puto.

Tollentem nihil sibi præter bellum relinquere.) 658. K. Pro tollentem, ego volentem legendum puto: alioqui non video quid sensus elicias.

Lyfymachiam pulso prætorè & præsidio Ætol.) 658. K. Qui hæc legit, putat eum loqui de Lyfymachia in Ætolis prope Pleuronem, de qua Strabo li. 10. At ex responsione Philippi satis apparet eum loqui de Lyfymachia ad Isthmum Cherronefi in Thracia.

Ipsius enim Ætolia Apodeotas.) 659. A. Ita in omnibus quæ nos vidimus exemplaribus legitur: neque facile inueniebam quinam illi essent. Tandem in Thucydidis librum tertium incidi, qui vbi de Ætolorum gente loquitur, hæc quoque habet: ἡ ἄποδοτος, ἡ ἄποδοτος, ἡ ἄποδοτος, ἡ ἄποδοτος, ἡ ἄποδοτος, ἡ ἄποδοτος, id est, inuadere, inquit, iubebat, primum quidam Apodotos, deinde autè Ophionenses. Sed Thucydides alio genere, alia declinatione dixit, nisi quis rectius ἡ ἄποδοτος quàm ἡ ἄποδοτος in Thucydidis codice legendum existimet. Perique codices habent, Ætolia Græcos Apodeotas: sed illud, Græcos, mutarunt alij in Agræcos, quod ego non intelligo.

Atque ad ea adiecit recès de exercitu quod ab se.) 659. C. Quod sit illud recens decretum de exercitu, mihi non constat. Erat in plerisque libris locus asterisco notatus, ab alijs rursus omissus, nihilominus in obscuro manente sensu. Ego aliquid deesse suspicor.

Quintius postero die ad Nicæam (is enim Io. pl.) 659. D. Hæc ita refert Liuius, quasi alium locum dicere velit. Fortassis autem desideratur verbum, rursus vel quid simile.

A Claudio præfecto.) 659. E. Vide num Ap. Claudio legendum. Item paulò post. Rex (inquit) cū duobus quos pridè adhibuerat, in terram est egressus, qui sint illi duo, scire velim, cū initio prioris diei colloquij ita habeatur. Erant eum eo principes Macedonum, & Achæorum exul, vir insignis Cycliadas, vt non immeritò & hæc, & præcedentes locos mutilos quis credat.

Plus enim amitti in ijs quàm acquiri.) 660. F. Quid illud in ijs, referat apud me nondum planum est.

Littus Athoniū colloquio destinatur.) 660. F. Vide nū ad Thronium legendum, cuius hoc in loco cum alijs meminit Strabo lib. 9. vbi & de Nicæa. Nam de Atho intelligere planè ineptum est, quod tamen quidam somniant.

Corinthum in Achaia rex teneret.) 660. H. Ipse Philippus antea factus est, non Agrius modò, sed etiam Corintho se Achæis cessurum. Quare non video quid hic inuidia faciat, aut quare sit Corinthus apposta. ad picturæ ostensionem fortassis, & quia etiam reddita, rursus occupari facile poterat in posterum: hoc timentes sociorum legati, eam quoque connumerarunt. Sed in legatorum responso mirum nè hanc quidem nominatam.

Hiecenica vocatur.) 661. B. Id nominis apud neminem authorem inuenio. Fortassis autem vel Heræa, vel Nemæa legendum, at nihil asseuero. Quidam Mycenica legunt qua ratione moti, mihi ignotum.

FINIS.

IN T. LIVII LIBRVM XXXIII.
HENRICHI GLAREANI ANNOTATIONES.

Hic liber acephalus est, ita Moguntie reperitus. Deest autem pugna qua Philippus ad Cynocephalus à T. Quintio proconsule victus est, vt ex Flori epitome, & sequentibus Liuij verbis colligitur. Pars etiam deest descriptionis vrbis Leucadis, & circa legionis Acar-

nariam contingentis. Multa hic sunt menda, quas sanare omnes abique vetusti codicis auxilio planè impossibile est. Conabimur tamen pro virili officium nostrum facere, vel saltem indicare scubi heribimus. Studiosus ac candidus lector boni consulat.

Ijs partibus cohaerens Acarnania.) 662. G. Quid illud cohæ-

coherens referat, sciri nō potest, nisi ex prioribus quæ defunt, coniectura autem omnibus est libera.

Quod ad Cynos Cephalas pugnatū erat.) 662. H. Scortia vrbis est Thessaliæ Pelasgicæ, ait Strabo li. 7. ad finem. ad eam locus est quidam, quem *κυνος κεφαλας*, id est, Canis capita vocant, vbi Romani ac Ætoli, duce T. Quintio ingenti prælio Philippum Demetrii filium & Macedonia regem vicere, ait idem Strabo libro nono ad finē. Hæc pro locorum noticia indicare visum est nobis operæ precium.

Galli, & Nisuetæ, & Pisuetæ, & Tamiani, & Arei.) 662. I. Galatas intelligit opinor, quorum populos (credo) aut eorum vicinos vocat Nisuetas, Pisuetas, Temianosque, sicut & Laodiceni erāt. Areorum in Arabia meminit Plinius li. 6. cap. 28. ad finem: quanquam longinqua ea militia videtur. Vide etiam, num Tamiani legendum. Taniū enim Troemorū oppidū in Galatia ponit Ptolem. de quibus copiosius libro 2. huius decad.

Læuo Acrianos locat.) 662. K. Qui sint Acriani illi, haud visquam legi, quod sciam. Acria quidem oppidum est finis Laconici, sed haud scio quā id quadret. Alij Agrianos legunt.

Rhodia cohors dextro cornu, &c.) 662. K. Rhodia cohors habuere, coniungendum. & Thracas Cretensesque à dextro cornu Rhodiōrum contra Acrianos, qui in sinistro hostium erant cornu. Achæi à sinistro Rhodiōrū cornu contra Macedonas, quod propter sequentia annotandum duximus, vbi dicitur Achæos contra Acrianos iussu superato torrente: legendum enim puto contra Macedonas: quia statim post ait de Achæis, numero acie mille & ipsi quadringentos loco expulere, vbi rursus quingentos legendum arbitrator ex superioribus.

Bargyllas potentes.) 662. A. Bargylli neutro genere oppidum Caria omnes authores proferunt, sicut & Liuius ipse libro priore. Ab Iaso & Bargilijs & Euromentium vrbe.

Recipi nisi aliquanta prosperam Antio. pot.) 662. B. Ita in codice Moguntino habebantur verba. Quidam ita emendarunt: Recipi nisi aliquanto post per Antiochum non potuit. Sed parū adhuc intelligitur nostro huic proposito congruens. Et paulō post: Ab contentu concessit, inquit, ab contentu discessit, legendum puto. Quāquam Philippus cum audisset Dardanos transgressos fines regni, superiora Macedonia euastare, planus erat sermo, sed interiecta verba rem faciunt obscuram, ideoque à quibusdam prorsus amota sunt. Et versus sequens obscuram habet compositionem: Se sitosque profligante fortuna vrgebatur.

Circa Stobos Pæonia.) 662. C. Ptolemæus Stobos Pelagonum oppidum ponit inter Axium ac Erigonem flumines. Ergo hic legendum Pelagonia, non Pæonia. Intrauerant enim iam Macedonum regnum Dardani.

Nec Helicinas (promontorium Ciliciæ est.) 662. E. Impudens mendum hoc loco est: sed pro, nec Helicinas, legendum est Nephelida, cuius in Ciliciæ descriptione meminuit Ptolem. vt reliqua hic oppida apud eundem litoralia inuenies. Sensus est: Rhodij ad regem miserunt legatos Nephelida. Quidam perperam emendarunt hunc locum, adijcentes verbum, superaret de suo: ad quem modum multa emendare possemus, si quidem id emendare, ac non potius corrumpere est authores.

Vxorē ac liberos duos.) 664. H. Vt nihil cauillat quā Latinè hoc dicitur, liberos duos, (nam Liuium ita locutum non credo) certè libro octauo huius decados Attalus atque Athenæus Eumenis fratres nominantur, omnes huius Attali filij.

M. Heluius cam provinciā obtinebat.) 664. M. Ælius legedum ex priore libro, si quidem ibidem rectè legitur, vbi huius anni eliguntur magistratus.

Cum Luscinone fidas vr. Cardonem & Bardonem.) 664. L. Quia in vltiore Hispania hæc acta sunt, pro Cardone Castulonem libentius legerim, ac pro Bardone Betulam, quæ ab Castulone nō longè abest, vt ex multis Liuij locis patet, præcipuè verò libro octauo secundi belli

Punici. Cardonis ac Bardonis nemo quod sciam meminit.

Cuius iurisdicatio inter ciues & peregrinos.) 664. I. Libro priore, vbi huius anni prætores fortiuntur prouincias, vrba Sergio, peregrina iurisdicatio Minutio obrigit. Pro M. igitur Sergio, Minutio legendum videtur: nisi inter ciues & peregrinos prætorem intelligas vrbanum, cuius erat officium recitare literas, vt sæpè apud hūc authorem. At posteriore anno statim postea ita loquitur Liuius: Prætores deinde prouincias sortiti, L. Apustius Fullo vrbanam iurisdiccionē, M. Attilius Glabrio inter ciues & peregrinos, quod ego de solo intelligo peregrino. Quāquam Liuius libro quinto huius decados post diuum illud incendium, vbi de prætorum prouincijs decernitur, ambigū loquitur, vt vix ex hac trica nos explicemus. Sed iudicet lector.

Et Placentini Cremonensesque addiderūt.) 665. A. Hic eorum sequitur opinionem, qui hoc anno Hamilcarem Pœnum in Gallia à Coss. Cn. Cornelio ac Q. Minutio victum scribunt, Cremonamque obsidione liberatam, cum libro primo huius belli prætorem L. Furium Purpureonem ea egisse scripserit nō expectato Coss. Cotta, qui pugna adesset. Secundo verò libro tanquam aliorum, eandem recitauit historiam.

Tulit in triūpho ducenta triginta septem millia quingentos.) 665. B. Si vltimus numerus bene habet, ego scilicet intelligam. At Liuius frequenter æris summā initio ponere solet, quare & æris numerum intelligere possumus. Illud autem argenti bigati de denarijs intelligo, ex Plinio libro trigesimo tertio.

Cossanis eo die postulantibus vt sibi colon. num. aug.) Sæpè antea de hoc nomine admonuimus, dubiū esse de quānam loqueretur vrbe: Cossani enim in Hetruria, Compsa autem vbi Beneuētum. Caterum hi siue Cossani siue Compsani dicendi, hoc in loco impetrarunt quod à senatu negatum erat initio libri secundi huius decados.

Qui post L. Cornelium & T. Sempronium Coss. hostis fuisset.) 665. D. Legendum qui post M. Cornelium & P. Sempronium. Intelligit autē Coss. anni decimiquinti secundi belli Punici. vult igitur eos, qui his octo annis venissent in amicitiam cum Romanis, cum antè hostes fuissent, non adscribi in colonorum numerum. Tot enim sunt ab his Coss. anni. Hos errores tam faciles correctu, nemo animaduertit.

Scenaque ab ædilibus curulibus Cornelio Scipione, & Cn. Manlio Volfone.) 665. E. Multi hoc tēpore Cornelij Scipiones erant. De Africano qui Coss. fuit, vix hoc intelligo, sed de eius fratre Lucio. Sed iudicet lector.

Cn. Sempronium Tuditanum proconsulem in citiore.) 666. F. Priore libro, vbi & anni prioris magistratus creantur, Cn. Sempronius, non C. legitur: & idem prætor, non proconsul dicitur, quare vtrumque hic corruptum.

Satis iam antè diuidere esse.) 666. F. Quid si legeretur, satis iam ante decretum esse? vt alludat ad hanc concertationem, quæ fuit prioris anni initio, inter Coss. ac tribunos plebis, L. Oppium & Q. Fuluium. quanquam ego defectum esse puto. Quidam abijciunt prorsus, quia ratione moti, haud equidem intelligo.

Bellum in Hispania quinto post anno est quā simul.) 666. G. Sensus est, bellum in Hispania quinto antè anno, quā secundum bellum Punicum finitū. Idque verum. Nam P. Cornelio Scipione, & P. Licinio Crasso Coss. L. Lentulus & L. Accidinus cum Indibili ac Mandonio Hispaniæ regulis vltimò conflixere, anno decimo quarto eius belli. Decimo octauo autem anno Punicum prorsus finitum est, ac deinde sequenti anno cœptum Macedoniam. Quare ego hunc locum ita legerem: Bellum in Hispania quinto post anno, quā secundum bellum Punicum finitum est. Sed & hoc lector dispiciat. Quidam ita emendarunt hunc locum: Bellū in Hispania quinto post anno exortum est, quā simul cum Punico bello fuerat finitum, quod ego non intelligo.

Tusco vico atque Intemelio per portam Capen.) 666. H. Liuius

Livius libro septimo secundi belli Punici ubi de sacro Iunonis reginæ Tusci vici mentionē facit, Ab æde (inquit) Apollinis boues feminæ duæ albæ porta Carmentali in urbem ductæ, à porta iugario vico in forum venire: inde vico Tusco Velabroque per boarium forum in clium publicum atque ædem Iunonis reginæ perrectum. Libro autem quarto eiusdem belli de incendio Romæ factio ita habet: Solo æquata omnia inter Salinas ac portam Carmentalem, cum Æquimelio iugarioque vico. Libro denique quinto belli Macedonici, è Capitolio scribit saxum ingens cecidisse in vicum iugarium. Ex his locis lector videat num huic loco mederi queat. Nam ego Intemeliū quid sit non memini me legere: sed neque Meliū vt quidam in Melio legunt.

Iisdem diebus Cornelius Lentulus.) 666. H. Hunc puto L. Cornelium Lentulum qui coss. fuit anno secundo huius belli, cuiusq; prorogatum imperium anno tertio. Anno autem quarto Cn. Sempronius prætor factus citerioris Hispaniæ, Ælius vltioris, Sed de hoc ad finem libri primi huius decados. Porro quod subiungit, Ex S. C. urbem est ingressus, deesse puto vel ouans, vel triumphans. Nam de Stertino statim subnectet, Stertinius ex vltiore Hispania, ne tanta quidem triumphispe. Sed iudicio lectoris hoc committo.

Fuga comitum & quirritatio facta.) 667. A. Ecce quirritatio de Græcis, quasi illi in necessitatibus. Quirites clamant, sed Livius Romanis hæc scripsit. Est etiam exemplū, non tam anxie authores semper locutos, vt quidam superstitiosi obseruant.

Has qui tulit literas, iussit Zeussippo.) 667. C. His verbis satis indicatur alij seruo datas literas, non illi suspecto, cū tamen antea totius internumtius & minister rei sit dictus, & per quem res ad iudicium sit protracta.

Et Zeussippus quidem fu. ser. mortis Antenorem.) 667. C. Anchedonem legendum, quod est oppidum litorale Bœotiæ.

Zeussippum principem gentis id facinus.) 667. D. Verba sunt aliquot libris asterisco notata, atque per admirationē dicta videntur, qualia multa apud idoneos authores similia. Potest etiam defectus aliquis hic esse, vt planè suspicor.

Ac qui impetrassent pacem Bœotijs.) 668. F. Quidam ac qui, mutarunt in ac ni, quasi Achæos Atheniensesque minatos Imperatori Romano, nisi daret Bœotijs pacem, se rebellaturos ac auxilio Bœotijs futuros: quod nescio quam sit credible id ausos post Philippum tam memorabili victum pugna. De Bœotijs minus mirum, qui de stupiditate etiam proverbijs malè audierunt.

Liberas esse Decianorum libertate.) 668. G. Nō memini vsquam me hoc verbi legere. Fortassis autem decem legatorum à senatu Romano missorum datam libertatem intelligemus.

Triginta quaterna millia pondo & ducenta.) 668. G. Vectigal præcessit, præfens pecunia sequitur. Hęc summa in medio quid sibi velit, haud equidem scire possum.

Thessalos, Perrhebios, Achæos, Thieras.) 669. A. Quia vltimum nomen haud dubiè corruptum est, pro duobus vltimis quidam Achæos Phthiotas reposuerunt: sed ne utriquam satis ita sanatum est hoc vulnus. Nam multa hic nomina omisa sunt, quæ absque fide vetusti alicuius codicis restituere non possumus.

Hoc spe concipi, audacis animi fuisse.) 669. C. Et hæc verba corrupta sunt, sed vt cunque restituta in aliquot libris. At obscuritas est in verbis his quæ nō ita multò post sequuntur, Abstineret liberas omnesque Græcas. Itē quæ rursum aliquot interiectis versibus sequuntur, Phocenses, Locrenses, & quæ sicut antea fuerant adiecta decreti auctoritate, his contribuerunt, neque enim hi duo populi Ætolis contributi sunt opinor.

(Phylacum appellant.) 670. G. Quidam Phylacum emendarunt, fortassis autem Phylacen legendum, de qua Strabo libro nono aliquot meminit locis. Et paulò antè de Philippo bellandum legitur, vide num rebellandum sit legendum.

Marcellus Pado confestim traiecto.) 670. I. Non est dubium quin hic desideretur verbum: quare hūc locum ita legerem: Marcellus Pado confestim traiecto in agrū Comensē, ubi Insubres, Comensibus ad arma excitis castra habebat, legiones in duxit quæ statim in ipso itinere prælium committunt.

Lebos Libtosque.) 671. A. Quidam pro Lebos emendarunt Leuos. Sed neque illud clarum, vt neque sequentia verba, Redentes inde Ligurū extremo sine. Hæc mihi in hoc notantur, quòd videam à quibusdam transmissa tanquam clara, cū sint nimium obscura.

In pedites singulos dati octingenti aris.) 671. C. Octogeni aut octoginta legendum puto, cum supra Cn. Cornelium qui de ipsè Insulibus, ac præterea Cenomanis triumphauit, septuagenos aris militibus diuisisse dicat, esset autem nimis magnus excessus. Talia leuiter nostra ætate curant qui authores emendandos suscipiunt, cū in his, meo quidem iudicio, maxime vigilandum, si quidem historiæ consultum per nos videri voluerimus.

Terrestres copias ad Abydum trajicit Cher.) 671. D. Abydus Helleponti quidem vrbs, sed non in Chersoneso: Itaq; hoc loco pro, ad Abydum, legendum Madytū, cuius etiam libro primo huius decados mentio est, ante Abydenorum casum, quem admodum ibidem annotauimus, vt ita legatur: Terrestres copias Magyrum trajicit Chersonesi urbem. Quidam emendarunt, ab Abydo nō attendentes quæ sequuntur verba, Chersonesi vrbs: haud dubiè enim nominaisset eam.

In Europam traiecisse, fuerit, quo victo.) 672. H. Maxime obscurum hunc locum facit interiectum verbum fuerit, nihil profusus ad sensum faciens, sed hercule deest aliquid.

Et Antiochus suam fore Ægyptū si tum occasio.) 672. I. Legendum puto, si tum occasione nō deesset. Sed iudicet lector.

Cypri nihilominus cum Chelidonium promon.) 672. K. Chelidonia insulae sunt in confinio Lyciæ ac Pamphiliæ, in Cypro autem nullum eius nominis promontorium: quare distinguendum post nihilominus, hoc sensu: Nauigandi quidem in Ægyptum omissum cōsiliū est, Cypri non item: nam tentare in animo habebat, vt sequentia indicant, sed tempestate afflictus omisit. Quamquam huic loco aliquot verba deesse opinor.

Triici decies centum millia binis grīs.) 773. B. Non est mihi dubium quædam hic desiderari verba. Nā verbum diuiserunt nominatiuum non habet cerum: Sex prætores erant, quorum postremos ædiles curules fuisse puto, vt libro secundo huius decados non ita longè ab initio, ubi coss. creantur Sex. Ælius Pætus, & T. Quintius Flaminius ac libro primo ad finem, ubi coss. L. Cornelius Lentulus, ac P. Iulius Appulus, propè similes dicendi modos, sed clariores, reperies.

Domitius Ænobar. & C. Scribon. multos pecuarios ad populi iudicium adduxerunt.) 673. B. Memini olim me ex D. Erasmo Roterodamo audisse, Liuitium hoc in loco abigeos per pecuarios intelligi voluisse, quòd statim meminert Fauni, pecorum siue agrestium numinis, vt appellat Virgilius libro primo Georg. Porro quòd statim post sequitur: Ædem in insula Fauni fecerunt: vide num legendum, ædem Fauni in insula fecerunt. Insulam autè Tyberis intelligo, de qua libro secundo ab Vrbe condita non ita longè ab initio meminit Livius.

Quæ P. Fabius habuerat.) 673. D. Vbi prioris anni magistratus creantur, in hoc aded libro, Quæ Fabius Buteo prætor bis nominatur, cui in forte Hispania vltior euenat. Pro P. igitur legendum Q.

Ducenti peditum & quingenti equi. ex Gall. exerci.) 673. E. Hic peditum numerus nimis concisus est, si ad equites comparaueris. Tum id, ex Gallico exercitu, obscurum. Nisi dicamus exercitum Gallicum, quæ cos. Valerius aduersus Gallos ducturus erat.

Quod C. Cornelius Mammula prætor.) 673. E. Hic prætor libro 2. de secundo bello Punico M. Æmylius nominatur.

Sead Turbam oppidum cū Budare & Besafide.) 673. E. De citeriore Hispania nunc loquitur: nā vltioris regulos. M. Aelius prætor superius nominauit Culcam & Luscinonem. Quanquam quis cum ijs finis belli fuerit, nō explicauit Lilius, vt de his propè sit suspicio, eosdem esse & corrupta esse nomina. Porro Turbulam oppidum in Basseranis longè vltra Iberum flumen ponit Ptolemæus, vt nesciam quam hic quadret. Sed comparet hæc studiose lector.

Audirentur maiores.) 674. G. Quidam audirentur, in audirent mutarunt. At ego post audirentur distinguendum puto, & que sequuntur verba, corrupta non dubito, quamquam sensus manifestus est, maioribus natu visum esse. Nabis causam reijciendam ad Quintium: at Antiochi, Hannibalis, Carthaginensium que, non item.

Idem pronihilo habuit.) 674. F. Illud idè, planè ostendit hic aliqua deesse verba: refert autè quæstorem, & neque causa dicitur, quare Hannibal prætor quæstorem ad se vocarit.

Postera die mare inter Ancillam Thapsumq;.) 675. B. Mane, non mare legendum. Acyllam, non Ancillam, cuius oppidi meminit Hirrius lib. 5. de bello ciuili. Ptolem.

ac Strabo Achollam vocant, propè Thapsum. Quidam pro Acylla fatis temerè Adrumentum cōtra exemplarium fidem reposuerunt, cū Ruspina & Leptis parua mediæ sint vrbes. Suam autem turrim, quid sit, haud equidem intelligo: sicut nec qui præcedit, Vocanum agrum. Ne his debere impune esse.) 675. D. Quid referat illud his, obscurum est, ego aliqua verba deesse puto.

Ad Dapinen celebrantem.) 675. E. Hoc idem rectè emendarunt, ad Daphnen. Est autem vrbs 40. stadijs ab Antiochia distans ad Orontem fluuiū, vt author est Strabo libro 16. qui idè eam Antiochiam *ἑπὶ τῆς ὄρει* vocatam ait. Plinius item libro 5. cap. 25. Intus ipsa (inquit) Antiochia libera Epidaphne cognominata. Hęc velut leui brachio, sed non absque tædio tamen, in hoc fragmentum annotari placuit: quanquam id vehementer optamus, tam purè aliquando prodeat vel totus Lilius, vel hic liber, vt his meis coniecturis non sit opus. At ita habent literarum negotia, vt nulla doctorum quamuis sedula ac diligens opera satis fit vel vni corruptori. Adèd in errores prona est humana imbecillitas.

F I N I S.

IN T. LIVII LIBRVM XXXIII. HENRICHI GLAREANI ANNOTATIONES.

NE qua mulier plus semuncia auri habet.) 676. F. Secus nobis tradidit Lilius li. 6. de secundo bello Puni. Coss. enim M. Marcello m. ac Valerio Lenino n. vbi priuati cōferunt pecuniam, vxori filiaue singula: vnciæ auri relinquebantur, & pondo argenti. Hic autem non licuit plus semuncia auri vllam habere mulierem, lege Oppia. De qua lege ne vnum quidem verbum fecisse Lilius li. 3. eiusdem belli, quando Q. Fabius successit Posthumio, cum Sempronio fuit Coss. anno quarto eius belli, admodum miror. Quare videat lector, vter ex altero locus sit emendandus. Deinde vtrum Lilius memoria lapsus, an diuersos vtroque in loco secutum auctores (vt fit sæpè) credamus.

Et liberostuos inexorabiles.) 678. I. Dubium ex priori hūic pendeanit hæc verba, an ex sequentibus. Quidam etiam de solis puellis, non pueris intelligi contendunt, quod equidem nescio.

Quid vetus regia lex.) 679. D. Quidam codices habebant, num vetus lex, quod non displicet, sed vtrunq; intelligitur. Dicere enim vult, legem Oppiam neque veterem regiam esse legem, quas multas à Romulo latas Dionysius refert, neque à Decemuiris proditam. Exemplum autem matronarum quod de Capitolij obfisione paulò antè refert L. Valerius, à Liuiio eo anno nō habetur libro quinto sed quarto antè anno, hoc est proximo post Veios captos, ab Vrbe cond. 360.

Tali tempore in luxuria & ornatu matronæ.) 680. F. Hæc nisi ironia graui pronuntiata intelligamus, interrogatiuè legenda videntur. Vult autem aduersus Catonem ostendere, non ob luxum ac ornatum immodicum matronarum coercendum, hanc latam legem, sed miseria ac inopia, quod historia eius temporis probat, cum in tanto luctu tum matronæ fuerint, vt Cereris etiam sacrum intermissum: vnde & senatum inuisisse intra xxx. dies finiri luctum.

Sicilicet si legem Oppiam abrogaueritis.) 680. I. Hæc, contrà atque præcedentia, quia per ironiā dicuntur, meo quidem iudicio, venustiora erunt, si enunciatuè absque interrogatione legantur, habebunt enim plus gratiæ.

A Phocæa, vnde & Mafsilienses.) 681. B. Admonuimus etiam libro quinto ab Vrbe condita hoc in loco rectè legi à Phocæa, cum illic perperam in omnibus quotquot nos vidimus exēplaribus, legatur à Phocide, quæ regio Gra-

ciæ est, vnde adagium *φωκίων*, siue *φωκινὸν δρόνον*, id est, Phocensium desperatio: cum Phocæa, à qua vrbe & hi & Mafsilienses orti, sit in Æolide Asia: vnde adagium alterum *φωκίων ἰσθμὸς*, id est, Phocænsium execratio. In Latinis sefellit Phocensis à Phocide, & Phocænsis à Phocæa.

Eodè tempore Heluio decedenti ex vltorio. Hispan.) 681. D. Pro Heluio, alij libri habebant, Helio. At in literis facile erroris accidere potest, vt M. Aelium mutarint in Helium. deinde aliquis ex Helio fecit Heluium. M. Aelius sit prætor vltioris Hispaniæ anno quarto huius decados, non ita longè à fine libri secundi, vbi tamen Heluuius quidam legunt.

Cum prouincia quoq; successori Q. Minutio.) 681. E. Vltior Hispania, in qua anno huius belli IIII. prætor fuit M. Aelius, vt iam diximus, anno quinto obuinit Q. Fabio Buteoni: at Q. Minutio citerior. Quare M. Aelij succellor non fuit Q. Minutius, sed Q. Fabius. Et Q. Minutio in citeriore Hispania P. Manlius successit, vt post hæc, quæ iam sequitur pugnam, ipse fatetur Lilius. Fieri autem potuit, vt Lilius in re non admodum magni momenti lapsus fuerit memoria, videlicet in tanta rerum gestarum mole: & fortassis duo Q. librarijs errorem fecerit.

Et Ofcensis argenti cclxxviii. millia.) 682. F. Ofca vrbs est Illergerum apud Ptolemæum in Hispania, vbi videtur fuisse argenti fodinæ. Cæterum id argentum meliusne fuerit alio argento, an peius, mihi nō constat. Certè quæ hic ponitur summa, si Budæana supputatione in singulis libras decem statuamus coronatos, in immensum cresceret, quare numerum suspectum puto, aut non libras intelligendas: quod equidem magis crederim. Sed iudicet lector.

Ab dextero latere hostium circunduci iubet.) 683. B. Illud, ab dextero latere hostium, malè quidem tinnit, intelligitur tamen. Nam circum latus hostium dextrum, duæ hæc missæ cohortes venerūt ad tergum sinistri cornu hostium, qui premebat dextrum Romanorum cornu.

Ægrè Romanus resistebat.) 683. C. Quidam Romanis emendarunt, quod nescio vt placeat, propter sequentia proximè verba. Sed sic etiam resistebatur emendandum, vt sit sensus, à sinistro cornu hostium ægrè Romanis resistebatur, quod & à fronte barbari vrgerentur, & instantis cohortes pauidi respicerent. Quanquam clarior erit sensus

senfus, meo quidem iudicio, si à sinistro cornu Romano noua incipitur sententia, & cohorteis Romanas intelligamus, quas Cato miserat in terrorem sinistra cornu hostium, ab dextero tamen eorundem latere ductas. Item: quod continuò sequitur, Et emissis soliferreis Phalaricisque: quidam pro & legunt vt: Ego pro emissis, legendum puto omisissis. Soliferreum autem teli genus, totum ferreum. Phalarica autem quid sit, ipse Liuius libro primo de secundo bello Punico in oppugnatione Sagunti elegantissime describit: & Veget. lib. 4. cap. 18. Quanquam hic magis quadrat ea significatio, qua hoc verbo vitur Virgilius libro nono Æneidos, vbi Turnus Bitiam sternit, ab altera haud dubie deducta: poterat enim multi generis esse.

Et ipse inter equites sparo percutit.)683. D. Seruius in Æneidos librum, ad hoc Virgilij carmen:

Agræstisq; manus armat Sparus.

Benè agræstis, inquit: nam sparus est rusticum telum in modum pedi recuruum. Salustius in Catilina: Sparos aut lanceas, alij præacutas fides portare. Hæc Seruius. Nomè adhuc manet in Celtica lingua, qua etiamnum Heluetij vtuntur. Quod idè ad monemus quòd quidam in hunc locum ita scripsit: Sparum genus est Lini in Italia frequentis, cuius caule, sicut vitibus, cædebantur milites liberi, quasi idem sit sparum ac sparus.

Bergitanorum ciuitates septè.)684. G. Bergitani qui sint, non memini me legere. Bergidium oppidum bis ponit Ptol. semel in citeriore, iterum in vltiore Hispania. Sed lector videat vt hic quadrat. Sanè apud hunc auctorem, quod sæpè nunc testati sumus, locorù nomina, plaraque corrupta videntur. Quanquam fieri potuit, vt tot elapsis seculis multa fuerint mutata nomina, vt paulò post de Segestia quoque suspicor. Vix Turditani atque Celtiberi noti, nec tamen illi quidem satis apud posterior res definiti ad antiquam descriptionem, tantum abest, vt vbi Seguntia cuius paulò post mentionem faciet olim fuerit, certò demonstrare queamus.

Pritatis inducijs ingredientes.)686. B. Nò video quomodo hæc oratio per participium suspensa, non aliquid desideret. Sed iudicet lector.

Defecere ad eum Sedetani, Ausetani Sueffi.)685. B. Sedetanos, vt superiore etià decade testati sumus, putamus à Plinio Ptolemæoque dici Edetanos. Ausetani in quibusdam codicibus, Auxetani, in quibusdam Authetani, sed librariorū errore, vt puto, nominantur. Sueffanos libro quinto decados superioris cum Indibili regulo nominat: lib. autem 8. eiusdem, Sueffitanos populi Romani amicos facit. Idè mne sit populus haud equidem scio. Laceranorum autem meminit Cæsar libro primo de bello ciuili, vbi & Ausetanorum. Mirum verò quòd Laceranorum oppidum longitudine latitudineque descriptum non nominet hoc loco Liuius.

Confestim inde victor ad Vergium ducit.)685. D. Ita omnes habent codices, quos nos vidimus: sed Vegetanos nescio vbi inuenias in Hispania.

Qui circa Cylarabin gymnasium.)687. E. Pausanias libro secundo vbi de Argis. Cylarabin Stheneli filium regem Argiuorum fuisse dicit, & gymnasium quoque esse Argis ab eo nominatum. In multis codicib. perperam legitur Cynalabin. Sed in hoc nomine quod ad l. & r. tinnit, contrarium accidit quod in Sthenelo & Caralibus, pro quibus vulgus Sthelenum ac Calarim dicit.

Tertio die ad Carrhas posuit castra.)688. F. Caryæ vni co r, & sequente y, legendum arbitror ex Pausania libro tertio, qui in Laconia locum Dianæ ac Nympharum esse scribit. Quanquam id lectorem moratur, quòd hic expectare sociorum auxilia velit, priusquàm hostium intraret agrum, vt Caryæ in Laconum agro non aptè videri queant: vnde quidam Caphyæ legendum putarunt, quæ in Arcadia sunt, vbi & Tegea, cuius hic quoque mentio: sed ego temerè non mutauerim.

Illotum deinde quidam.)688. I. Ilotarum quidam emendarunt & rectè. Sunt autem quos Helotas Strabo lib. 8. vocatos ait. Diphthongus, id diuicriminis fecit, nunc in

e, nunc in i, Latinis versâ, ostendunt *αιρετας* ac *θελαια*. Cæterum apud Græcos aspirationem habet, siue *αιρετας* uel *θελαια*, vt Strabo sentire videtur quodam in loco, siue *αιρετας* uel *θελαια*, vt alijs quibusdam placet.

Ad Sellas super Eurotam.)468. I. Polybius libro secundo non ita longè ab hinc, vbi hanc describit pugnam, vocat hunc locum Sellasiam. Meminit & in Laconicis Sellasie Pausanias. Cæterum Polybius Sellasiam in regione Laconicam aditum ait, & ei loco duos imminere colleis, Euam & Olympum. Viam autem inter hos mediam esse, quæ per ripam profluentis fluminis ducat Spartâ, quò in loco fluminis nomen omisit, quòd si Eurota fuisset, haud dubie possetur. Ideoque alij legunt, ad Sellasiam super Oenunta, pro ad Sellas super Eurotam. quanquam Polybius post paulum Gorgili fluminis meminit, haud procul ab eo loco.

Sub ipsas Mæiali montis radices.)689. A. Omnes Mænalium Arcadiæ cum oppidum tum montè ponit, quare videndum num rectè locus habeat. hic enim de Sparta loquitur. Fortassis autem Taygerum scripsit Liuius. Neque enim iâ in Arcadia erat. Quintus & ipse statim Taygeti mentionem facit. Sed lectoris esto iudicium.

Nabidis dom. satellitem factum tribunum. mil.)695. B. Vide quem Ætoli appellent hoc nomine. Quintum nunc per cõtemptrum, cum esset procos. an alium quempiam. Alij legunt, factum Rom. Porro de eo quod subiungit Liuius, sunt qui non ex oppido proficiscentem bellum gessisse tyrannum, tradant: multi dubitant, qui fieri poterit vt castra sua Nabidis aduersis Rom. castra poneret, si ex oppido non fuerat profectus. Sed fortasse aliqua desunt verba.

Prætoriam inde com. ha. creati P. Cornelius Scipio.)695. C. Quia P. Cornelius Scipio Africanus hic c. o. s. factus est, huic alteri Scipioni addendum erat: vt puto, vel Cn. filius, vel Nafica, vt libro quinto non ita longè ab initio, ac libro sexto profus in initio, ac deinceps sæpè additur, vbi minor causa quam hoc loco virgebat. Item quod statim subiungitur. T. Iuuentius Alua, quidam Calus emendarunt. Cæterum in Plinio li. 7. ca. 53. quidam Talpa, quidam Talua legunt, tanta est in hoc cognomine varietas.

Q. Pleminius qui propter multa in deos ho.)696. G. Hunc Pleminium li. 9. præcedentis decados ante iudicij diem in vinculis mortuum tradit Liuius. At Liciniû hæc scribere, quæ tamen hic Liuius tanquam oblitus eorum quæ antea dixerat absque authore nunc prodit.

Deduxere triumphum T. Semp.)696. G. Dubiû an hi in Campaniæ tantum oppida, Puteolos, Vulturinû ac Linternum, an etiam Salernum Buxentumque, illud in Picentinis, hoc in Lucanis oppidum, colonos duxerint: neque enim verisimile est his posterioribus agrum Campanum ditiusum cum prioribus esse. Certè alteris deesse sui videntur ductores, atque ita aliquot verbis defectum esse. Cæterum M. Heluius hic rursus legitur, de quo sæpè in prioribus. Omisissis & patib. post triumphum Temp. Quidam ad L. Cornelium Merulam adiecere C. Salonium, sed nihilominus tertitis abest. quæ omnia sanare nobis absque vetusto aliquo exemplari non videbatur possibile, quanquam res est haud magni momenti. 696. I.

Boiorum res tum regulus eorum.)98. C. Idem dico de hoc loco: nam quis ita loquitur, Boiorum res tum regulus eorum castra posuit: Quidam Boiorix, pro Boiorum res restituerunt.

Vt populus Rom. dignis datam libertatè.)798. C. Quisdam, hinc dignis legendum putant, quod statim rursus sequatur hinc. Ego libentius ita legerim: Vt populus Romanus, & dignis datam libertatem, & munus suum benè positi sciret. Planissima lectio est, vt populus Romanus dignis datam libertatem, ac munus suum benè positi sciret.

Auri pondo fuit tria millia septingenta.)669. B. Nota hoc genus sermonis, Auri pondo fuit tria millia, vt paulò ante infecti argenti fuit xviii. millia pondo. Item post aliquot versus, Præbuerunt speciem triumpho, vide nunc speciem legendum: nihil tamen mutarim. Budæus libro

secundo de assē, vbi hæc loca doctē tractat, suspicatur proximē ante hæc verba legendum potius quatuor denario- rum quam trium.

Vna Iunonis Matutē in foro olitorio)699.C. Hæc ædes à Cn. Cornelio, Cethego anno quarto huius belli vota fuit Sospiæ Iunoni, non Matutæ. Vide ipsum hunc auctorem libro secundo non multis folijs à fine, vbi cū Insubribus configitur. Sanè Iunonem Matutam dici nufquam quod sciam legi. Cn. etiam hic Cornelius legendum, nō C. ex eodem libro: quod miror non emēdatum in nouis codicibus.

P. Sempronius Sophus.)699. D. Libro nono secundi belli Punici sub finem de P. Sempronio Tuditano, c. o. s. cum Hannibale configente ita ait Liuius: c. o. s. principio pugna ædem Fortunæ primigeniæ vouit. Igitur Tuditanus pro Sophus hic legendum, nisi duo huic viro cognomina fuerint, quemadmodum illi Sempronio qui c. o. s. fuit anno ab Vrbe condita 450. quē Liuius P. Sempronium Sophum appellat lib. 9. Plinius autem lib. 33. cap. 1. Sempronium Longum.

Megalesia ludos sce. Atilius Ser. L. Scrib. Lib. primi.) 699. D. Li. 9. secundi belli Punici de suscepta matre defūm ita ait Liuius: Populus frequens dona deæ in Palatio ruit, lecti æterni m̄q; & ludi fuere Megalesia appellata. Ergo hic non primi facti sunt hi ludi. Idem Liuius lib. 6. huius dec. primos scenicos ludos fuisse factos scribit ex Valerio Antiate. Variatum igitur hoc historia est. Quod autem continuò subnectitur: Horum ædiliū ludos Romanos primū sēnatus à populo secretus spectauit, haud scio quā verum sit. Nam libro primo de Tarquinio Prisco, atque ludis ab eo institutis, ita ait Liuius: Loca diuisa patribus equitibusque.

Ad quingentesimum octauum annū in promiscuo,) 699. E. Insignem hic considera mēdam lector. Ab initio huius decados numeratur annus ab Vrbe condita quingentesimus quadagesimus, hic quingentesimus octauus, cum octo interea effluerint anni. Quare non fit mihi dubium, vt illud quadagesimus supra pro quinquagesimo irreperat, ita hic omnium quinquagesimus. Quare locus ita legendus: Ad quingentesimum, quinquagesimum octauū annum, &c. vt quatuor anni desint ab Vrbe condita. Nec dubium est vlli, sub Romulo fuisse etiam spectacula.

Sic, vt aut sola, aut prima certē pensari decet principi.) 701. D. Subobscura est sententia, intelligitur tamen: & Græco dicendi modo vtitur, decet principi. Teren. in Adelphis: Vt vobis decet, *vūv πρίμει*.

Neq; traicentem, sed quod in speciem.) 702. H. Pro sed, alij emendarunt, & quasi dicere velit, regem neque traicentem, & tamen paratum traicere. Per sed, idem intelligi poterat.

Emporia vocant eam regionem.) 703. B. Huius regionis cum simili descriptione etiam mentio est, libro nono de secundo bello Punico, vbi Scipio in Africam traicere parat. Plerique libri feminino genere hoc loco Emporiam habebant: sed Emporia, arum, Hispaniq; est oppidū, vt supra in hoc libro ab initio patuit. Verū neque Scipio ad Syrtim paruum traiecit, neque Masæylorum, aut omninò Numidiæ dominium, ad Syrtim paruum erat, vt puto. At hercules magna est locorum in Africa confusio apud Romanos scriptores: quod in Salustium olim, & supra priore decade in hunc auctorem, satis superque conquesti sumus.

FINIS.

IN T. LIVII LIBRVM XXXV. HENRI

CHI GLAREANI LORITI ANNOTATIONES.

PRO VGNATVM inde haud procul Ilipa vrbe est.)704. L. Illud inde, nisi loci sit, omninò tollendum est. Ptolemæus Ilipam vnā, Ilipulas duas, magnam alteram facit, montē præterea Ilipam: omnia hæc in Bætica. Pli. lib. 3. ca. 10. Ilipam magnam, & Ilipulam minorem vocat, haud scio diminutione exiguitatem denotante. Ilipæ etiam meminit Strabo lib. 3. ad finē, de magna, vt opinor, loquens.

Cuius cernendi cum ratio quæ. diem fin. pla. scener.) 706. I. Pro cernendi, quidā coercendi emendarunt, haud scio quā benè. Illud magis lectori perpendendū, num diem sceneralia apposituē intelligendum, vt bacchanalia, saturnalia, atque alia eiusmodi: nā ego nihil desinio. Quidam feralia legunt.

C. Flaminius in cit. Hisp. op. Iluciam in Oretanis cepit.) 706. K. Antonius Sabellicus etiā hunc notat locum, Iluciam apud Ptol. Heliciam dici, quod equidem nescio, cum apud eum Ilcis non in Oretanis, sed in Contestanis, non ita longē citra Carthaginem nouam vrbs ponatur. Plinius Ilcos coloniam vocat, pluratio numero: vt in Ptolem. corruptum videri queat Ilcis nomen additio nes, pro Ilci. Fieri autē potest vt Ilci in Contestantis, Ilucia verò in Oretanis, fuerint diuersa nomina. Illud magis mirandum, quo pacto Oretani vicini Bætici sint in citiore Hispania. Atqui diuisio harum duarum provinciarum varijs temporibus diuersa fuit, vt ipse etiam fatetur Plin. Suspico etiam Liuius hæc in Hispania nomina non omninò nota fuisse, vt sæpè ante conquesti sumus.

Sex. Aelius Petus, & C. Cornelius Cetheg.) 707. B. Cn. Cornelius legendum, non C. Quamquam & anno septimo huius belli vbi Censores creantur, id quoque neglectum. Ceterum fuit c. o. s. anno quarto huius belli.

Triumviri deduxerunt C. Manlius Volfo.) 707. D. Et hic Cn. vocatur, non C. Manlius. Fit autem c. o. s. postea lib. 7. & in Gallos Asiaticos expeditionem suscepit. In li-

bris multis benè habebat hoc prænomen, at quidā temerè mutarunt Cn. in C. Quidam A. Manlius Volfo legunt.

Quadragena iugera in pedites.) 707. D. Si Apustio auctore tertia agri pars adempta est, vt paulò post Liuius ait, legendum tricena iugera in pedites, non quadragena. Sequitur enim, vicena iugera pedites, quadragena equites acceperunt. Id facile patet qui numerorum rationem tenet: miror que neminem ad talia vigilare, in quibus res ipsa clamat.

L. Valerius Tappus.) 708. F. In quibusdam codicibus omisum nomen erat Valerij huius, sed non rectè. Ceterum hic Tappus cognominatur, alibi Tappo, vt libro septimo deinde, maximè inter triumuiros qui Bononiam coloniam deduxerunt. Et C. Valerius lib. 8. tribunus plebis Tappo dicitur. Sed de hac variatione fati.

Antiochus rex ea hyeme Rhaphia in Phœ.) 709. D. Rhaphia vrbs post Rhinocolura sita est, prima ciuitatum Syriæ quæ Ægyptum aspiciunt, ait Polybius lib. 5. Ceterum omnes Palæstinæ vrbes faciunt: solus, quod sciam, Liuius Phœnicia. Sed vel error est in codice Liuij, vel duæ eisdem nominis sunt ciuitates, vel Liuius ipsi hæc nō admodum cognita fuere. Ad eam vrbes Ptolemæus quartus, qui & Philopater, cum hoc Antiocho ante aliquot annos feliciter pugnauerat. Hic verò Ptolemæus quintus est Epiphanes si nō fallunt Chronica Eusebij: in cuius tamen codice Antiochus dicitur vicisse Ptolemæum Philopatera, sed errore forsā librariorum.

Ad Pisidas qui circa Sicam incolūt.) 709. D. Ita omnes habent codices nostri, Verum ex Plin. lib. 5. cap. 27. legendum, qui circa Sidam incolunt, cuius & Ptolemæus meminit & alij, atque ad eam ipse postea hic author li. 7. in pugna nauali Eudemi ac Hannibalis. Quidam Selgam reposituerunt, quod mihi non probatur.

P. Sulpitius, P. Iulius.) 709. E. Priore libro tres Publij mittebantur ad Antiochum, Sulpitius, Iulius, Aelius: hoc autem loco Aelius omnibus codicibus deest. Ne hoc in curia

curia authoris factum videtur, cum de Sulpitio tam diligenter commemoraret, ut Pergami æger sublitterit, postea vero Ephesum cum Iulio rursus venerit: Aelij ne meminit quidem: Credo autem Livium diuersos secutum auctores, quod per Claudij testimonium roboratur: Sed lectoris est iudicium, nam res est non admodum magni momenti. Pro Iulio quidam vbiq; Villium legunt, ut antea admonuimus.

Elgam venire, inde Perg. vbi reg. Eu. fuit desc.) 709. E. Descenderit habet omnes, quorquot vidimus, codices. Sed quomodo descenderit à mari secundum flumen Cai-cum ascendentes? Res geographis nota, ut cunq; alij iudicauerint. Editio Frobenij nuper hæc recte emendauit.

Antiocho si Smyrna & Lampfacus.) 711. C. Ordinem puto, Romanis indignum videri si Antiocho Smyrna & Lampfacus imperata faciant. Considerandum tamen sine locus corruptus.

In duobus velut cornib. Græcia.) 711. E. Incertus hoc est locus, vbi nam distinguendum, & quæ illa sint cornua Græciæ, tum quomodo Ætoli in vmbilico Græciæ. Strabo lib. 8. simile quiddam habet de Peloponneso, à Demerrio Phalereo boue dicta, cuius cornua esse Ithomen Messeniorum, & Acrocorinthum Corinthiorum montes: sed ut hunc locum iuuent, non planè video.

Oppidum Litabrum munitum opulentumque.) 713. C. Neq; hoc nec quæ sequuntur paulò post oppida facile reperias apud classici scriptores. Fieri aut potest ut diruta fuerint, aut nomina vel mutata vel corrupta. Hoc etiam obiter hic notandù, quæ Liuius hic de Consulium in Boios profectio narrat, eadem illa narraturum esse post aliquot paginas, paulòq; diuersus. Porro quæ de M. Fulvio Nobiliore, vterioris Hispaniæ prætoris ante aliquot paginas huius libri narravit, hic prope eadem repetere, nempe de Toletis ac Vectionibus, perinde atque antea nihil ea de re dixisset. Sed non est mihi dubium, tanta rerum gestarum mole, ingentiq; scriptorum multitudine, Liuij memoriam obrutam: nec id mirandum, præsertim in homine sene.

Quadrarem vetus capta annis ante octog.) 715. A. Hic locus quibusdam in codicibus totus erat corruptus, in alijs restitutus, ut nihilominus hæreas. Nec id mirù: nam historica illa de Cratere ac eius vxore Nicæa, aut, ut alij habent codices, Nicala, obscura est.

Ad Pleias posuit castra.) 715. C. Pleias locum in Laconica non memini me vsquam legere. Leucam quidem agrum in Laconica ponit Strabo lib. 8. Et Acritas promontorium ad Eurotæ fluij ostium quidam ponunt. At Strabo *ἐπὶ τῆς ἑυρώτας ἐκδιδόσασιν μάλιστα γυθίου καὶ ἀκρίτας*. id est, deinde Eurotas excurrit inter Gythiū ac Actæas. Ptolemaus Actiā vocare videtur. Nam Acritas Promontoriū, de quo Plin. lib. 4. cap. 5. longius ad occasum est. Sed hæc lectori iudicanda relinquo. Illud mihi mirū, quod hoc loco Nabem ait posuisse castra ad Pleias, postea verò, cū ea à Phalopemene incensa essent, non aderat Nabis, imò à Gythio mittit præsidium agris. Verum ea *καὶ τῶν πρὸς μὲν πρὸς* intelligi possunt.

Idem Telegam exercitu cōtracto.) 715. D. Inde habent alij libri. Et vide num Tegeam legendum potius: nec enim vsquam legi, quod sciam, Telegam.

Ad Caryas primum in hostium terra posuit ca.) 715. E. Priore libro Liuius ait Romanum imperatorem Caryis expectasse sociorum auxilia, priusquam hostium intraret agrum: hic ait ad Caryas primum in hostiū terra Philopemenem posuisse castra. Nisi quis intelligat ita dictum ad Caryas, hoc est, non longe ab eo oppido. Confines enim erant Lacones & Arcades. Quæ controversia efficit, ut quidam priore libro Caphyas legendum putarint pro Caryæ, quod haud scio ut probem.

Ad Barbothenem (mons est x. mil. pass.) 715. E. Haud facile id nominis reperias apud idoneos auctores, ut puto. Fortassis autem nomen obscurum est, ideoq; à Liuiio adiectum quod in parentesi ponitur.

Thoas princeps gentis, quem miserant ad Antio.) 718. H. In hoc libro paulò antè Dicæarchus Thoantis frater ad Antiochū mittitur, hic ipse Thoas missus dicitur, quod idem Hannibal repetit libro sequenti. Manifestus

error, aut memoria lapsus potius.

Ponere hastas Alexamenus iubet. 720. K. Illud ponere etiam atq; etiā considera ut intelligendū, Tyrannum enim statim confodiunt æque ipsi, æque Alexamenus. Quod ideo annotare placuit, etiam si pusillum videri iure potest, quod de Ætolis isdem statim subiungit: Si ex templo (inquit) positis armis vocata in concionem multitudo fuisset. Neq; enim deposuerunt arma, cum mox subiungat: Frequentes inde retenti in armis Ætoli.

Laconicus eius stirpis erat, puer admodum.) 721. A. Vellem pueri huius posuisset nomē. Neq; enim de Agesipole eū loqui puto, qui iam grandis erat, regnū tamen iure gentium eius Lacedæmone erat, ut priore lib. ait Liuius. Et puer hic planè ad ætatem, non ad sexum retulit.

Ætoli circa Chalcioecum (Miner. est temp. ar.) 721. B. Hoc in plerisque libris corruptè legitur Chalcioecum. Meminit aut huius Pausanias in Laconicis. & Thucydides Pallados *χαλκιοέου* in primo, vbi de morte Pausaniæ regis Lacedæmoniorum. Meminit & Suidas.

Ipsi cæteras copias nocturnis maxime itin.) 721. C. Qui sunt illi ipsi, scire velim. Nā si Thoas ac Euthymidas, misso scilicet Herodoto in Atalantam insulam, qui verè esse possunt, quæ postea de Euthymida dicit? Euthymidas postea quæ castra populariū ad Salganea esse, profectosq; Ætolos audiuit, & ipse à Thebis Athenas rediit. Hæc verba perinde sonant, atq; ipse Euthymidas Thebis sublitterit fortunæ euentum expectans, cum tamen paulò antè Liuius dicat eū Salganea à Thebis profectus esse. *οὐλοῦντος* portus est Beotiæ ad Earipum, Thronium aut tringinta stadijs à Scarphia, quæ vrbs est ad Maliaciū sinum, ut ait Strabo lib. 9. Atalantā verò Opuntiorum insulam ponit Thucydides lib. 2. inter Eubocam & Locros. Quæ loca omnia si quis hic memoria teneat, & Liuij verba ordine legat, videbit nos hoc in loco non temerè dubitasse.

A Corintho veniens nauib. in Chalcidice.) 722. F. Incerta est distinctio, & ambiguè dictum, veneritne per Euripum Chalcidem Quintius, an in Euripo occurrerit Eumeni regi. Sed id perexiguū. Quidam Chalcidis in genituo legunt.

Quintius in Ligures. Domitius adter. Boi.) 722. H. Superius, vnde Liuius se diuertisse dicit, ita scriptū legitur: Domitius ab Arimino, quæ proximam fuit, Quintius per Ligures in Boios venit, duo *cos* sagmina diuersa late agrum hostium peruastauerunt. Quæ cum his, quæ hic dicuntur, non quadrant: nam hic alterum duntaxat *cos*. in Boios profectū. cui se dederint Boij, tradit illic ambos in Boios profectos, ambosq; se Boios deditisse.

Ædes duæ Ioui eo anno in Capitolio.) 723. A. Furius Purpurio prætor fuit anno primo huius decad. Et Ioui quidem ad eū venit, quado aduersus Gallos Cremonam obsidentis pugnavit, qua pugna Hamilcarem Pœnum cecidisse scripsit Liuius. Cæteri lib. 4. huius decad. *cos*. P. Scipione & P. Sempronio hæc verba Liuius habet: Et in insula Iouis ædem C. Seruilius duumuir dedicauit: vota erat sex annis ante Gallico bello ab L. Furiio Purpurio ne prætoris, ab eodem postea *cos* locata. Hæc ibi. At hic de duabus Iouis ædibus mentio, non in insula, sed in Capitolio, ab eodem L. Furiio votis: altera cum esset prætor, altera cum esset *cos*. etiam si anno quinto huius belli, quo hic L. Furius *cos*. fuit, nulla de ea sit commemoratio in lacero illo lib. 3. Porro in insula ædes Iouis antea dedicata dicitur. quod si alia est ea ab his, quæ in Capitolio dedicata hic dicuntur, oportuit Furiū hunc creis vouisse Ioui ædes, quod non videtur verisimile. Diuersos secutum auctores Liuiū crediderim, aut memoria lapsum.

Et ijdem porticum extra portam Trige. inter lignarios.) 723. B. Dubitauit & Sabellicus de hoc loco. Cæterum ipse in veteri codice scriptum esse ait, inter lignarios: cui iungendum existimat opere, quo modo facile esset libros emendare. Alij itaque, ut Moguntinus codex, legunt inter lignarios: sed qui illi sint adhuc quæro.

Imbrum primo insulam tenuit, inde Scythum.) 723. E. Imbrus nauigantibus, ex Phrygia in Maliacum sinum, satis ad sinistram est: ideoq; considerandum ut locus habeat. Quanquā ex statim sequentibus verbis apparet, non

quo volebat ille eos, sed quod oportebat, ubi collectis (inquit) in alto, quæ dispersæ erant nauibus. Post aliquot item versus, rectè restitutum est Lamiam pro Hyamea, quod nomen nusquam est apud auctores.

Toties legationibus missis Romam.)723. I. Quidam Roma in auferendi casu legunt, quod ego non probor. quamquam & à Roma legati in Ætoliâ venerint sæpè, & ex Ætoliâ rursus Romam.

Iam inde à Barcilla morte, & quæ secuta.)725. C. De hoc Barcilla lib. tertio huius decados. Sed obscurum est quod hic dicit, & quæ secuta eam fuerant. nisi intelligas mortes: quod nescio ut placeat: ego paucillum quiddam deesse suspicor.

Antiochi legatus prior quàm Ætoli est auditus.)725. D. Est hæc oratio ubi grammatici vel Synecdochen vel Zeugma à posteriore esse contendunt: quamquam Ætolorum legere malim, quod ex abbreviatione Ætol. ac puncto postposito, faciliè alius Ætoli, alius Ætolorum facere potuit.

Dacas, Medos, Elymæosq;)725. E. Ego Daas legendum existimo, qui Medis sunt vicini ad mare Caspium, ut auctor est Strabo. Meminit Ptolemæus in descriptione Margianæ: quamquam plerique eius codices etiam Dacas habent, sed perperam.

Et ex Pamphylia Hydetas tenere.)725. E. Non memini me legere Hydetas in Pamphylia. Vide si fortè Sidetas legendum, à Side, quam rex Antiochus oppugnauerat, ut hoc libro antè dictum est: potuere enim interea fieri amici.

Est autem res similima cœnæ Chalciden.)726. H. Hoc exemplo hospitis duo reprehedit in Antiochi legato, & quod ex vna gente multas faciat, & quod ex mansuetis imbellibusq; feroces ac truces: quemadmodum ex vno porco hospes ille multam variamq; venationem, & ex mansuetis speciem ferinæ carnis fecisse visus erat. Meminit eius D. Erasmus in Adagio, Ex vno multa facere.

Cum iam Menippus castra ante Sal. ad Herineu.)727. B. Erineum oppidum est Doridis, ut omnes scribunt. Ad Euripum autem nemo, quod sciam Herinei meminit in litore Bœotia. Quare ego vel ad Euripum legendum arbitror. Nam & ad finem huius libri dicturus est, Pertinacius Romani Euripum tuebantur: ut Aulis intelligatur, vel ad Hermeum, ut alij emendarunt.

Achæorum & Eumenis milites Salganea.)727. D. Achæi quingenti missi in Chalcidem venerunt: ceterum haud dubiè, tradita regi Chalcide ipsi discessere. At quo pacto deinde aut ipsi Salganea venerint, cum Menippus ibi castra haberet, aut quando antè illuc ab Achæis missum sit præsidium, nō meminit Liuius. Præterea nec hoc explicat, quale illud castellum ad Euripum, quod Romani milites munierunt ab Aulide auersi: sed puto Delij, quod Strabo lib. 9. *πυργεῖον τῶν Δελίων* appellat. Quamquam & hoc dubium, fueritne antea vallū & agger, an nunc à militibus omnia parata. Sed hæc, ut alia pleraq; lectoris iudicio committimus.

FINIS.

IN T. LIVII LIBRVM XXXVI. HENRI

CHI GLAREANI LORITI ANNOTATIONES.

AVLO Cornelio Mammula Brutij.)728. I. Priore libro, ubi hi magistratus creati sunt L. Cornelius dicitur in plerisque codicibus. Tu vide, utrum locum ex altero emendare malis. Nam & ab initio libri sequentis rursus A. non L. dicitur. quare alij indubitanter A. emendarunt.

Ut vna ab Agrigento ad Pachyrum esset, &c.)728. K. Si hæc bene habent, inæqualis sanè diuisio, præterea quæ totum non complectitur. Nam longè maxima restat à Tyndario Agrigentum, quæ ad occasum vergit. At ego suspicor pro Agrigento legendum Agathyro, quod prope Tyndarum est, temerè tamen hæc non assero, iudicet lector.

Scena & Fregena & Castrum nouum.)729. B. Plinius lib. 3. cap. 5. Freginates in agro Falerno ponit: ea hic fit eorum colonia videndum, quamquam libri variant. Quidam pro Sena, Enam, quidam Hostiam legunt.

Carthaginenses tritici modium mille.)729. E. Hoc mille altero caret numero, ut videtur: neq; enim vnum dumtaxat mille modium tritici misisse credo, ut collatio hic aliarum summatarum satis indicat, sed aliquot millia modium. Quare diligentius antiqua videnda sunt exemplaria.

Et multorum eo statu, qui diut. esse sine mu.)730. H. Illud multorum eo statu, obscure est dictum, nec satis explicatur si dixerimus, labete disciplina multorum: quid enim sibi vult, eo statu? Ego locum corruptum suspicor. Sed iudicet lector.

Vester enim hic legatus Thoas inter cæ.)731. C. Superiore libro, ut ibidem quoq; annotauimus, altero in loco Dicæarchus, altero Thoas ad Antiochum missus dicitur, hic Thoantis rursus mentio. Sed hoc leuiculu. Id autem mirum, quod superiore libro Alexandrum Acarnana de Philippo hanc comparisonem apud Antiochum introduxisse scribat Liuius, hic verò Thoanta. Nisi quis ab utroque Alexandro & Thoante dicta esse Antiocho

intelligamus, quod fieri quidem potuit.

Ipsè cum omnib. ter copijs in Bellonū agrum proc.)731. E. Cum etiam Sabellicus hunc locum rectè annotasset, quidam tamen mutarunt in Byllinum, quod Bullionum ex Strabo. lib. 7. legendum est: ait enim, super Epidamnum ac Appolloniâ sedes habent Bulliones ac Talantij. Talantiortū meminit & Ptolemæus eodem in loco, quamquam in nomina apud eum propè corrupta.

Inde Cyerum & Metropolin.)732. K. Cyerum nō inuenio apud quemquam, sed Cypera in Ptolemæo legitur inter Thessalia vrbes, atq; ita ego legendum puto.

Occupat Pellineum.)733. A. *πελινναίων* vocat Strab. lib. 9. Plinius verò lib. 4. cap. 8. Pelinam vocare videtur. Aliud autem nomen est *πελινναίων ἄγῳ τῆς χύου* apud Dionysium Geographum. quamquam idem mons in Græcis plerisq; Strabonis codicib. *πελινναίων* legitur. Porro idem Strabo oppida circa Thamas numerat. Triccam, Metropolin, Pelineum ac Comphos, quæ Ptolemæus Estiæotarum ponit, quamuis Attineum pro Pelinaeum fortassis positum apud eundem Chyrætiâs eodem loco repetias, at non item Malleolam.

Oppidum Conni xxx. millia ab Larissa.)733. B. Quidam pro xxx. emendarunt xx. quod sequentia verba propinquitatem maximam ostendant. Connorum ad Larissam, videlicet vnde ignes ac castra Romanorum videri potuerint. At in Ptolemæi descriptione lōgius multo abest Connorū ciuitas à Larissa. Sed accipit hæc controuersia variam ac etiam veram excusationem.

Dum patrem primo ablegando.)733. C. Illud verò, ut defendatur, aut verius ut intelligatur, haud equidè scio. Quomodo enim ablegat, & liberū, & quem paulò post sitrogaturus? Quare alij rectè ad legando emendarunt.

Cum per Phocidem, Cheroneam.)733. D. Rex Antiochus Chalcide in hybernis dormierat, quomodo igitur per Phocidem Cheroneam venire poterat? cum Cheronea sit vrbs Bœotia, cui Chalcis ab ortu, & Phocis ab occasu. Nisi quis malit de Chalcide Ætoliâ intelligere, de qua

qua paulò post, quanquam, ut puto, adiecit Aetolia, cum à Demetriade illuc eū discessisse facit. pronius enim est iter in Chalcidem Eubœæ intelligere, quam Aetolia.

Quæ præter Chalcidem & Lyfimach. ferr ad Stratum.) 733. E. Huius Chalcidis in Aetolia omnes meminerunt. Lyfimachia etiam Strabo lib. 10. vbi de Oleno: nam vtraque deferta erat illius tempore. Stratus autē Acarnaniæ maxima vrbs super Acheloo, cui Liuius more suo adiecit præpositionem. ideo autem à nobis hæc notatur, ne, quæ bene habent, temerè ab aliquo mutentur. Nam pro Chalclide quidam ita Calydonem substituerunt.

Ad Medeonē & Pyrrheum.) 733. E. Strabo lib. 9. duos facit Medeonē, alterū in sinu Chriſſæo, de quo hoc loco Liuius, ut opinor, intelligit. alterum Bœotium, qui ab illo fit denominatus. Pyrrheum verò nescio his locis. Pyrrhæ multi nominat. Vetustiores libri habent Tyrrenum.

Philippus Malleam Perrhœbiæ, Boebius Phila.) 734. I. Alij libri Malëam habebant, sed æquè obscurum in Perrhœbis. Pro Philacio, quidam Phacium restituerunt, ut secundo quoque volumine huius de cad. admonuimus: nomen æquè atque prius obscurum.

Chyretias hinc & Eritium occupat.) 734. I. Chyretias paulò antè ostendimus Eritiarum apud Ptolemæum oppidum. Sed Eritium vbi reperias, vix equidem scio.

Ægium, Argissa, Gomphi, Larissa, Tricca.) 734. I. Ægeam inter Emathiæ ciuitates enumerat Ptolemæus. Argissam Peneo adiacere, author est Strabo lib. 9. Larissa autem ab Athamanibus nusquam antea occupata refertur, propterea non video cur eam hic reponi voluerit Sabellicus. Pro ea igitur alij Silanam posuerunt, & pro Ægio ac Argissa, Æginium ac Ericinium.

Quia videbatur & Limnæam eodem tempore oppo. posse.) 734. K. Quidam neutro genere, quidam fœminino legunt. At ego in Thessalia huiusmodi nomen non memini, quod scia, legere. Nam quod in Laconica Limnæum Pausanias refert lib. 3. huc non pertinet.

Ante saltum Thermopylarum in sep. versâ Epirus.) 735. E. Elegans est hæc descriptio, quanquam improprie aliquot fines describit. Nam quis Epirum Thermopylis ad septentrionē intelligere potest? quod propter exemplaria admonemus.

M. Por. Catonem, & L. Val. Flaccum cōsular. leg.) 736. I. Hi cōs. vnà fuere anno ab Vrbe cond. 559. rectè igitur cōsulares legatos vocat Liuius. Quanquam ipse Cato apud Ciceronem de Senectute se tribunum militum apud Thermopylas pugnasse M. Attilio Clabrone dicit. Sed in eo libro multa eiusmodi sunt, quæ à nobis, si CHRISTVS annuet, aliquando notabuntur.

Tum Macedonū robur, quos Sarisophoros.) 737. C. Haud immeritò quidā mirati sunt, quo pacto Macedones cum Antiocho esse potuerint, cum eorum rex Philip pūs pro Romanis esset. Sed vel exules intelliguntur, vel ex Lydia Macedones vicini Mæonibus ac Phrygiibus. in ea quam proprie Asiam dictam perhibet Ptolemæus.

Carpeiam tamen eodem die consecuti sunt hostem.) 738. F. Quæ sit illa Carpeia, non memini me legere apud vllum idoneum authorem. Iter fuit huius fugæ à Thermopylis Elateiam, in quo itinere esse eam oportuit. Vide num Lilaum legendum, quod ibidem ponit Ptolemæus. Quidam Scarphiam reposuerunt, cum ea sit ad finem Maliacum, non vti que in hoc itinere.

A Chalclide profectus, Tenedum primò tenuit, inde Eph.) 738. K. Mirum hoc iter, si quidem non erat codex. Tu vide, num Tenum potius pro Tenedo sit legendum. Est enim inter Cycladas Tenus in eo itinere quod ab Eubœa Ephesum ducit. Carmine Virgiliano notior Tenedus in attentos decept.

M. Fuluius Nobilior, qui biennio antè prætor.) 739. A. De eodem hoc Fulvio in hoc adeo libro eadem dicturus est, ut non sit dubium hic lapsus memoria Liuium.

A flumine Aforo.) 739. C. Ita ferè habent libri, sed ex Herodoti lib. 7. vbi de Thermopylis, Aſopus dicitur, non Aforus. Meminit & Strabo lib. 9.

Arcē extra muros, quæ frequentius propè quam vrbs

ha. T. Semp.) 739. C. T. Sempronius in huius vrbs oppugnatione iussus à cōs. intētos tenere milites, dum aliæ tres pugnarent acies, signum q; expectare: quo dato, ab sua parte primus oppidum cepit. Si igitur ab arce oppugnabat, eam haud dubiè cepit. Quo igitur pacto Ætolia postea in arcem confugere poterant? Nisi quis dicat, aut locos interea mutatos, aut duas eius oppidi fuisse arces, aut aliud quippe pro arce legendum, ut suburbium, &c. quod equidem puto. Et in hac descriptione mentio est Æſopi fluminis, & duorum amnium, quorum alterum in sinum Maliacum mutarunt quidam, cum hæc vrbs longè ab eo sinu distet, quare diligentius hic locus inspicendus in vetustis exemplaribus.

Ab altero anniculo quem Melana vocant.) 739. C. Ante hæc verba distinguendū est, ut Appium Claudiū, non M. Bæbium ab hoc latere pugnasse intelligamus. Ceterum q; quidam pro amniculo emendarūt, amnis latere, nō placet. Nam Melana flumē ab veteri Trachine quinque distat stadijs, ipsa ab Heraclea sex, authore Strab. li. 9.

Nam cum ariete quaterentur muri, non laqueis solūm.) 739. D. Pro laqueis, quidam emendarūt iaculis: ex quibus verbis nullus est sensus, quare mutandum non erar. Considerandum etiam lectori, quomodo intelligendum fornices in muro ad excurrendum apti: nam ea res difficultatem adfert legenti.

Cum fatigatos iam Ætol. sciret cōs. & ex ratione temporis.) 739. E. Nec minus temerè hoc loco idem, ex ratione, fecerunt, expectatione.

Pars vna, quæ progressi erant, neq; defen. neq; opp.) 740. G. non obscurum est qua de parte loquatur, nempe de ea vbi Sempronius erat. Ceterum illud, qua progressi vexat lectorem. Quidam pro eo legunt, In qua ædificia extra vrbs: cum antea de arce loqueretur, nunc de semirutis, nullo adiecto substantiuo. Et, Neq; defenditur, neque oppugnatur. dixisse videtur pro; vbi quies erat, quanquam non diu duratura. Mihi locus suspectus est, lector ex verborum contextu iudicet.

Interiunt sedecim millia ferme passuum.) 740. K. Quidam emendarunt, iter septem millium ferme passuum. Videtur autem loqui de distantia Heracleæ atq; Lamia, quæ nobis non constat. Quanquam libro sequente vbi Attilius Lamiam ceperat, dicitur iuisse ex Heraclea ad oppugnandam Amphissam, cum dicere debebat ex Lamia. Videntur igitur propinqua fuisse vrbs.

Tum regione maximè eandē spectat oppido quam.) 740. K. Et hoc loco quidē oppido aduerbium existimant. Alij ita emendarunt. Tum regione eā maximè despectat oppidum, quæ breue intervallum videtur. Sed ex vtraq; lectione non video quid sensus elici queat.

Ita recessum ab Lamia est, & propinqua cla.) 741. A. Considera hæc verba diligentius: nam quid sibi velint, non planè intelligo. Neq; enim dedita est hoc loco Lamia, quæ primū posteriore capitur libro.

Mons est altissimus inter Callipolin & Naupaact.) 742. I. Callipolin hoc tractu nusquam memini me legere, sed è regione Lampfaci ad Helleſpontum: verum nihil ad hunc locum. Coracis meminit & Ptolemæus. Vide si forte legendum inter Chalcidem aut Callidromū & Naupaactum: sunt enim hæc item Ætolia loca.

Legatos Chalcidem ad T. Quintium.) 742. K. Hic in Chalclide est T. Quintius, ad quem Messenij legati mittuntur, continuo autem post, auditis legatis, à Megalopoli ad Diaphanem prætorem Achæorum misit. quod vtiq; iudicandum lectori relinquimus.

Circa Eudamiam paruum oppidum inter Megalopolin.) 742. K. Ita plerique habent codices, sed errant. Andaniam enim legendum ex Stephano ac Strabone. Et ille quidem Messeniæ facit oppidum, Strabo autem lib. 8. Arcadiæ tenuem ait ciuitatē, ac olim Euriti Echaliæ esse dictam. Pausanias verò ab initio lib. 4. ait regiam Messenes olim fuisse. Non me fugit duos Lacedæmoniorum fuisse reges Eudamidas, de Proclis progenie, si quis fortè locus ab ijs nominatus sit, quod lector studiosus iudicet.

Inde Dolopiam & Aperantiam & Perhœbiæ quasdam.) 743. E. Aperantia quæ sit regio, mihi non constat, eius paulò post rursus mentio cum iisdem Dolopibus ac Perhœbis, item lib. huius decados octauo non ita longè ab initio. Quidam Aperantiam scribunt, vt planè suspicer nomen corruptum.

Manu tamen annuit quid opis in se esset.) 744. F. Ita in plerisq; erat codicib. vt enuciatiuè legatur. Alij quidnam legunt, vt intelligatur interrogatiuè, sed non video quid sensus.

Quos prætor in Hispania inter ipsum discrimen.) 745. A. Prætor legedum, vt patet initio libri quinti huius decad. Prætor enim vltioris Hispaniæ factus erat, COS. P. Cornelio Scipione Africano iterum, ac T. Sempronio Longo, septimo anno huius decados. Sequentè deinde anno cum Lusitanis prætor cõflicxit. Quanquã haud sum nescius initio lib. 5. variatam esse in plerisq; Liuij codicibus lectionem prætoris & proprætoris de eodem Scipione Nasica.

Quos primus scenicos fuisse Antias Val. est author.) 745. B. Non hoc tempore hi ludi primùm celebrati sunt, sed bis antea auctore hoc nostro Liuiò. Semel lib. 9. fecundi belli Pun. Iterũ lib. 4. huius decados, vbi id etiam admonuimus, quanquam hic Valerium Antiam citet auctorem.

Per eosdem M. Fuluius Nobilior.) 745. E. Hæc eadem, hoc adeo libro, de Fuluiò propè iisdè verbis dixit, quod suprà quoque admonuimus. Alij hæc verba ex codicibus Liuij hoc loco submouerunt, suãne authoritate, an codicum fide, nescio.

Samum Zacynthumq;.) 747. C. Quidam libri solum

Zacynthũ habebant, sed Cephalleniam omnino Liuius putat. Strab. lib. 10. ex Apollodoro ait Cephalleniam insulam, quæ quondam quatuor habebat vrbeis, Samum dictam, at vrbe in ea nunc Samum nũc Samen appellatam. Atqui Zacynthus iam Romanorum erat. Sed vel Liuius præfectus clasis hoc ignorauit, aut hæc antè facta sunt quàm dedita sit Romanis insula: nã permixtè multa narrat Liuius. |

Ad Scyllam Eumenes.) 747. C. Bene hoc habet: nauiganti enim à Malea Piræum, in medio est Hermione, ad quam est Scyllam, auctore Strab. lib. 8.

Ita numero fermè impares futuros.) 747. E. Alij pares legunt, vt de vtriusq; intelligatur. Nam C. Liuius præfectus clasis Romanæ nauis habuit vnã & LXXX. rostratas: Polyxenidas autem nauib. LXX. rectis, præter ceteras, Phocæam concessit. Quidam legunt, Ita numero non fermè impares, & idem est sensus.

Ab Delo Phanas Chiorum portum in Ægeum.) 748. F. Phanas Liuius ita in Ægeum mare verfas ait, perinde atq; ad occasum insulæ eum intelligi voluerit. Subiungit enim, Inde ad vrbe circumegere nauis. Chios autem spectat Boream. At Strab. lib. 14. vbi Chium elegantissimè describit, Phanas ad insulæ orientale latus posuisse videtur.

Ad Corycum portum qui super Cyffontem est.) 748. G. Sequentè libro Liuius ait Corycum Teiorum esse portum. Strabo loco iam dicto Corycum montem facit, ac sub eo portũ Casyften, præ quo hic Cyffontem legimus. Vter ex altero emendandus author, iudicio lectoris committimus. Quidam libri Cyffontem habent.

F I N I S.

IN T. LIVII LIBRVM XXXVII. HENRI

CHI GLAREANI LORITI ANNOTATIONES.

VOD Laurentibus carnis quæ dari deberet.) 751. A. Vide an non carnis vetustus sit nominatius pro caro. Neque enim quod carnis, construendũ: est enim quod pro quia. Hoc obiter admonemus, ne quis temerè mutet, vt solent nimis facili, qui non intelligunt.

Legati ab Ptolemæo & Cleopatra regibus.) 751. B. Libro quinto huius decados, atque adeò non longius bennio antè, Antiochus Ptolemæo Ægypti regi filia in matrimonium dederat. Hic verò gener aduersus focerum gratulatur Romanis. Porò Liuius de Ptolemæis fati obsecrè loquitur. Primo enim libro huius decados de Philippo Macedonia rege ita ait: Sed animos ei faciebat præter ferociam instam, sedus ietum cum Antiocho Syriæ rege, diuisa quæ iam cum eo Ægypti opes, cui morte audita Ptolemæi regis ambo immincebant. de Philopatæ Ptolemæo loquens, de eo inquam, qui Antiochum memorabili pugna ad Rhaphias vicit, vt scribit Polybius li. 5. tamen is quadriennio antea fuerat mortuus. Cum hæc autem inter Antiochum ac Romanos gerebantur, iam Epiphanes regnabat in Ægypto, cum quo Antiochum in amicitia regressum author est Eusebius, quam postea rupisse non est incredibile, vt sæpe fit inter principes.

Oppugnare Artilius Amphissam statuit, ab Heracl. per Oetam.) 752. F. Notandum est hoc iter, nam ad locorum hic obsecrè postitorum noticiam conducit. Inter Heraclæam atque Naupactum Coraca ait interiectum: inter eandem autem & Amphissam Oetam. Amphilla sanè Locrorum Ozolarum oppidum est, authorib. Stabone ac Stephano. Ab Heraclæa autè ait, pro ab Lamia propter propinquitatè vrbiũ: nisi sit menda in codicibus, vt suspicor.

Iam in sinum Maliacum venerat.) 752. G. Consideran-

dum etiam atq; etiam toto hoc loco, num aliquid omisum sit. Nam si Apolloniæ exercitus expositus erat, perq; Epirum ac Theffalia veniebat COS. nouus, oportuit certè prius Hypatam venire quàm in sinum Maliacum. Nisi quis tria hæc millia peditum, & quingentos equites, vnã cum COS. mari venisse contendat, reliquum verò exercitum terra: quod equidem nescio quàm probem.

Ab Amphissa inde Elim est dimissus die ter. Pellam.) 753. A. Apud neminem auctorem hoc quidem tractu Elim inuenio: quare videndum num vel Lilaæam, vel Lamiam legendum. Quidam pro Elim legunt enim, & in parenthesis hæc verba (inde enim est dimissus) atque id placet.

Ipse in Phrygia hybernauit.) 753. C. Cũ duæ sint Phrygiæ, altera in qua Troia, altera supra Pisidiã, conueniebat vt adijceret in vtra fuisset Antiochus: nam de vtraq; intelligi potest.

Panormum Samiæ terre petit.) 754. G. Strabo lib. 14. hunc Panormũ locat in litore Ephesorum, quanquam Samiorum agro ex permutatione. Videntur itaque hæc in littore Ephesorum gesta, sed Samiorum tamen terra: etiam si Liuius postea dicat ad Samum oppressam classem.

Remigium omne Magnesiã missum, ad Sipylum perpau.) 754. I. Quidam, quod adijcitur Sipylum, de Magnesiã ad Sipylum montè intelligi putarunt: sed ea vrbs plus æquo abest. Alij itaque de Magnesiã ad Mæandrum intelligunt, & Sipylum oppidum non longè à Smyrna, ex Strabone, & Plinio item lib. 5. cap. 29. Quanquam Plinius mediterraneum id facit, Liuius maritimum. Hæc & similia nobis notãtur, ne temerè mutetur: neq; enim commentarium scribimus.

Palinurum iussu petere.) 754. K. Videndũ quis locus hic, nam mihi planè suspectus, quippe quæ apud nullum vsquam inuenim auctorem, quod equidem sciam.

Romani

Romani & Eumenes rex in Erythrâ.)755. E. Erythras legendum puto pluratiuo numero. Hoc etiã lectori considerandum quod subnectitur. Medio in cursu aquilone in septentrionem verso. quid faciat hæc ventorum commutatio ad impediendam navigationem in Samum. Neque verò septentrionis ac aquilonis ventorum distinctionem facile inuenias, præter vnum Ptolemaum, & ad hunc locum etiam non multum facientem.

Ad Myonnesum stetit, inde ad Macrin quam vocant inf.)755. E. Myonnesus insula est inter Teon ac Lebedum Ioniæ maritimas vrbes, auctore Strabone: quanquam Liuius postea inter Teium ac Samū dicit. Plinius autem Macrin insulam lib. 5. cap. 31. primū non longè à Rhodo ponit, sed nihil ad hunc locum: deinde eodem capite in Chio ponere videtur, aut ipsam Chium Macrin vocatam: quanquã is locus corruptus videtur. Liuius postea ad Myonnesum, eius insulæ rursus facit mentionē, ante memorabilem illam pugnam naualem.

Ad Etaliam insulam traiecit.)756. F. Plin. in eodē loco ait, Ephorum dicere, Chium olim Etaliam dictam. quanquã codices Plinij pleriq; falso, vt puto, Italiam habēt. Ego sanè de Etalia insula hoc in tractu apud auctores nihil inuenio. Nã quam Strabo memorat Æthaliã è regione Thuscã lib. 5. nihil huc pertinere certum est.

Portum Phœnicum minus duūm milliū spatio.)757. C. Vide num Phœnicum legendum, nam Græcos accuratius etiam Liuius vsurpat. Strabo lib. 14. Phœnicum montem facit ad Olympum Lyciæ vrbes, Phœnicia autem à nominatiuo Phœnix, & montem & oppidum in Rhodiorum regione. Ita etiam Ptolemaus. Ad Pataram non memini me legere huiusmodi portum, quanquam hic eleganter descriptus est.

Ij dum misilibus primo & aduersus paucos.)757. C. Qui verba quadam huic loco adiecerunt, vno &, abundant post verbum, paucos. legendum enim est, Ij dum misilibus primo & aduersus paucos leuibus excursio- nibus, &c.

Inde in Telmessicum profecti sinum qui latere vno Cariam, al. Ly.)757. D. *τελμεισός* legitur apud Strab. per i in secunda syllaba, pro vrbe Lyciæ. Cæterum quomodo hic sinus Cariam Lyciamq; contingat, etiam atq; etiam considerandum est. Quanquam Strabo lib. 14. nomen Carum ac Lyciorum à poetis, præcipuè Tragicis, confusum dicit, quemadmodum Troum, Mysorum ac Lydorum: ab eis enim communiter Phrygas vocari. Et Plin. item lib. 5. cap. 29. ait Telmessum finem esse Lyciæ.

In Bargylliam & Icoson descensionem ad lassum fecerunt.)757. E. Quidam Bargylliam, quidam Bargyllia scribunt. Strabo pluratiuo numero *βάργυλλια* appellat. Porro qui pro duabus vocibus Bargyllia & Icoso, in Bargyl- lico sinu legunt, placent.

Pheream inde coloniam Mitylenorum expugnauit, Cott.)759. E. Hæc nomina sunt oppidorum in Aeolide inter Adramitiū, ac Thyatira, vt ex his Liuij verbis colligitur, quãquam ea non facile reperias apud auctores quod vel corrupta sint nomina, vel oppida concisa, vel denique alioqui obscura. Pro Priene, quod Ioniæ oppidum est. Pitanelibentius legerim: quanquã quidam Aphrodisias Crene legant. Et Plin. lib. 5. cap. 30. vbi Æolidos vrbes numerat Aphrodisias regionis nomen facit.

Ad insulam quam Bacchium vocant.)760. F. Plin. lib. 5. cap. 31. iuxta Smyrnam enumerans insulas Bacchinam ponit, de qua & hic loqui puto Liuium.

Ad portum quem Megisten vocat.)760. H. Megisten omnes scriptores insulam faciunt, non portum: quanquam insula haud dubiè portum habuit. Ptolemæi interpretes Latine hanc maximã vocat, quod extulisse non erat necesse.

Audiunt ad Aspendū iam hosteis esse.)760. I. Ita quidam hunc locum emendarunt, cum in alijs legatur, ab Aspendijs. Cæterū cum Aspendus mediterranea sit vrbs, auctore Ptolem. & Lx. Itadijs ab ostijs Eurymedotis distet, vt fatetur Strabo lib. 14. deniq; clasīs hostium non flumine, sed mari venisse videtur, quippe Hannibal an-

tea in Phœniciam à rege Antiocho missus dicitur, nō vi- deo quomodo ad Aspendū hostes nauali certamine pug- naturi adesse potuerint. Quod ideo admonemus, vt ex- emplaria diligentius inspiciantur: quanquam excusatio- nem accipit, ad Aspendū, quasi dicat, è Regione Aspendi, sed tamen in mari. Quidam ab Aspendijs ad Sidã emen- darunt, nihilo clariore sensu.

Et ipsam vrbes suę potestatis volebat.)762. G. Nothij descriptionem ita ponit Liuius, tanquam Antiochtis ip- sum oppugnare adonarit, cum tamen ipsam vrbes Co- lophonē adoriturus videatur. Quam propinqua autem sit Epheso, vt omnia terra maris acta sub oculis eius fue- rint, non apparet ex Ptolemæi pictura, sed hæc fallere possunt.

Circumuecti ab vrbe aduersa insulæ.)762. I. Ex Samo nauigantes, Chium à dextris habuisse videtur, cum à si- nistris facilius fuisset Chium venire. Ergo aduersa insulæ, & deinde aquiloni (quantū ad Chium) obiecta circum- uecti, non venere Chium, sed Erythras trajicere in ani- mo habebant. In medio itinere certior factus Æmylius de Teiorum defectione, primū Myonnesum, deinde Teium profectus est. Ibi verò aduersus Polyxenidã An- tiochi præfectum pugnans, victor nauali certamine e- uasit. Deinde rursus Chium, direptis ante Ephesi portum nauibus, venit, nauisq; in prælio quassatas refecit. Hæc paulò longioribus verbis egimus, quòd hic locus mihi corruptus videatur in pleriq; exemplarib. distinguen- dū enim mihi videtur post, ad Chium, & verbum sunt, neutiquam post Erythras ponendū, sed legendum con- tinuatim, & Erythras cum pararent trajicere.

Myonnesus promontorium inter Teium Samumq; est.)763. A. Strabo lib. 14. ait Myonnesum esse inter Teon ac Lebedum, quod verisimilius est: quapropter hoc in loco pro Samum fortassis Lebedum reponendum, alio- qui enim vix intelligitur quod hic ait Liuius.

Tractu anchorali & implicitū remis latus.)764. I. Qui- dam codices ita habebant. Alij mutarunt ad hunc mo- dum: Tracta anchora & implicita remis latus alterū de- terfit. Alij legunt, tractum anchorale & implicitū, &c. Sed est locus meo iudicio perquam obscurus.

Totidem ex vtraq; parte in arctiorem velut cū.)765. A. Illud totidem, quid referat, fateor me non intelligere: sicut nec quæ sequuntur verba proximo versu. Ibi latitudo patet. Pro totidem quidam legunt, Coit deinde: sed nihilo clariore sensu, quod ad posteriora attinet. Vehementè suspicor in hac descriptione aliquid corruptum: quod ideo admonemus (vt in alijs tam sæpe) vt diligen- tius vetustiores inspiciantur codices.

A Chalchide Oreum petentem.)766. C. Oroes vrbs in Eubœa insula, de qua & superioris decados lib. 8. mentio est. Quidam codices falsò legūt Oricum. Cæterum cum ab omnibus, quos ego sciam, authoribus hic Scipionis filius vocetur Publius, in Val. tamen Max. lib. 4. cap. 5. Cneius (si codices non fallunt, quod suspicor) dicitur.

Maxima pars Callogræci erant & Dacæ.)767. D. Dacæ legendum puto absq; c. Sunt autè Medis vicini ad ma- re Caspium, vt lib. 5. huius decad. sub finem annotaui- mus. Cæterum Thyatira apud Strab. lib. 14. plurali nu- mero profertur, hic singulariter, si codex nō errat. Cam- pi verò Hircani idem Strabo meminit lib. 13. ad finem, aitq; à Persis ita nominatum. Phrygium deniq; amnem olim Hyllum dictum, & Hermū influere, vt Pætolium, idem author est. Hylli meminit etiam Homerus Iliados 20. lib. & Herodotus lib. 1. quanquam in Herodoto men- da est etiam in Græcis codicibus, *ἠμ* pro *ἠμ*. Hæc ad authorum codices emendandos obiter diximus, non e- nim scribimus commentarium.

Romanorum ex propinquo castris facile.)767. E. Egō adijcerem ad Romanorum cōiunctionem que, propter verbum cresceret, quod sequitur, meliusq; constabit la- tinitas. Sed hoc minutū. Potest tamen & *ἠμ* *ἠμ* esse, vt sæpius apud hunc authorem.

Aliquanto pauciores in statione erant, duo tamen mil.)767. E. Si tantum, pro tamen legeretur, explicatio mihi

mihî videretur sensus. Et facilis est error in abbreviationibus, tantum & tamé, quæ utinam non essent, aut non peiores his, ut prius, pro primus ac patrius, quem non decepit? Quidam duo millia sustulerunt, & locum sic legunt: Et tamen per se, &c.

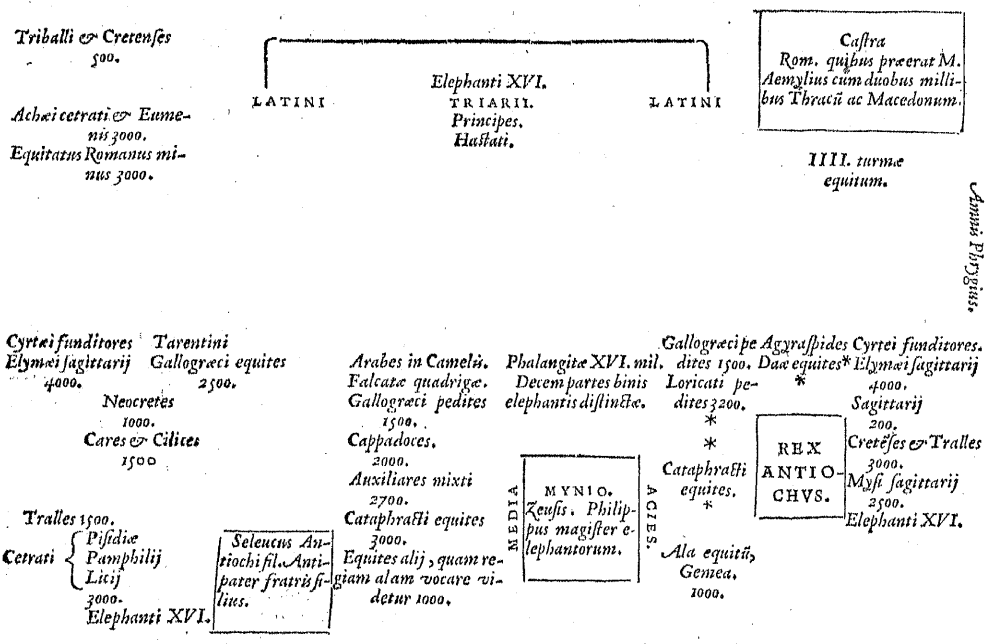
Quina millia & quadragenos singula hab.) 768. G. Quadringenos legendum puto: quanquam non me fugit legiones non semper æqualem militum habuisse numerum, ut in primæ decados librum septimū diximus. Id tamen certum est, nusquam tam paruum numerum milliariibus legionum adiectum. Aut enim ducentos, aut trecentos, aut quadringentos, aut plures reperias: quadragenos non reperias, certum habeo.

Achaorum cetratis immixtos auxil. Eumenis.) 768. H. Quid sibi hoc cetratis immixtos velit, etiam atque etiam consideret lector. Achæi Eumenis erant auxiliares, mille pedites, ac centum equites, ut supra habitum est. Cetrati igitur Pergamenses erant, qui numerum trium milliū explebant. Sed omnino verborum contextus claudicat, meo quidem iudicatu.

Extremos Trallos & Cretenses.) 768. H. Triballos legendū puto: etenim & lib. 7. secundi belli Punicî eo modo codices errabant. Et hoc loco error inde etiam apparet, quod hic secunda declinatione Trallos, codices habent, pauld post autem Tralles tertia declinatione. Sed ita res habet: Triballi gens Illyrica est, quæ hoc tempore cum Romanis erat, nempe antea cum Philippo. Tralles autem gens & oppidum ad Mæandrum fluitium, penitus sub Antiochi ditone. Nec obstant Cretenses etiam in acie Antiochi. hi enim sæpè etiam apud hunc auctorem, in diuersis erant exercitiibus, ut lib. 5. huius decad. &

pro Nabide Lacedæmoniorum tyranno, & pro Achæis illius hostibus: quod idem eodem etiam loco de Tarentinis scribit Liviū, & de Germanis Cæsar. Quoniam autè quæ oculis subiiciuntur picturæ, magis iuuant memoriam explicantq; nonnunquam quod implicatum videtur, operæ pretium existimaui me facturum, si huius pugnae typum saltem rudi minerua depingerem, neque alia de causâ, quàm ut lector vno nosceret intuitu huius descriptionis errores, quos iniuria temporum accidisse nemo inficias ire poterit. Eos tamen locos pauld post singillatim recensēbimus: nunc ipsam picturam intuebimur, qua haud sum nescius nō omnibus satis me facturum, quippe qui mihi ipsi non satisfacio: dabimus tamen alijs cogitandi occasionem ac velut animam ad intentiūs ea perquirēda, quæ nos fortassis latuere, id quod non vno diutaxat loco iam fecimus. In Romanorum quidem acie non tantum negotij est, atq; in altera. erat enim ea simplex, & vnius propè formæ, ut Liviū inquit, & hominum & armorum genere. Id verò magnopere hic mirandum, cum Romani tertiam iam orbis partem inuaderent, ac in alterum velut mundum concederent aduersus potentissimum regem bellaturi, nō tamen habuisse eos vltra quatuor legiones: ut verisimile videtur quod Vegetiū lib. 2. cap. 5. in hæc ait verba: In omnibus authoribus inuenitur, singulos coss. aduersus hostes copiosissimos, non amplius quàm binas duxisse legiones, additis auxilijs sociorum. Tanta in illis erat exercitatio, tanta fiducia, ut cuius bello duæ legiones crederentur posse sufficere. Hæc ille. Sociorum auxilia vel æquabant, vel plura erant.

ROMANA ACIES.

ANTIOCHI REGIS ACIES.

Regia

Regia acies variè magis multis gentibus.) 768. I. Elegantiſſimè ordinata hæc videtur fuiſſe acies: primū quidem vt robur phalagis, qua olim Macædones vñ orbem terrarum breui tempore ſubegeret, in medio locaretur, extrema autem cornua clauderet & funditores Cyrtæ, & Elymæi ſagittarij, Proximè phalangè auxiliaria ex vtroque latere duplicia, nõ multo diſſimili modo ordinata, elephanti ſenideni in ſubſidijs, & præter elephantos phalangitis intermixtos, camelorum ac ſalcatarum quadrigarum terriclamementum ante aciem ingens poſitum. Hæc ita breuiter à nobis recitata, ſi quis memoria habebit, cõparationemq; laterum inter ſe fecerit, facile videbit inſignes hic eſſe codicum omnium errores. Nam qui fieri poſſit vt nõ altero loco ſit error, cum cataphracti equitatus in dextero Antiochi cornu fiat mentio, quando ipſe rex quatuor illas turmas ſiniſtri Romanorum cornu à ripa Phrygiæ amnis derubar, cuius hic cum idè hoc dextrum Antiochi cornu diligenter deſcriberet Liuius prorfus non meminit. Pedites quidè loricatos cataphractos ab Aſiaticis vocatos ponit, ſed id ego corruptū puto, quis enim vnquam pedites cataphractos legit? Item in fuga læui Antiochi cornu enumerat poſtea equites Phalangitas, quorum antea in deſcriptione eiufdè cornu nõ meminit. De numero idem dicimus. Si enim in vnū qui hic ponitur numerus & equitū & peditū coaceruentur, non explent ſexaginta, ſuperant autem L. millia, cum Liuius paulo antè ſolius peditatus LX. millia in Antiochi exercitu fuiſſe ſcribat, equitum aut plus XII. millia. Hos igitur errores, ſi exemplariorū fides nobis deſuerit, nõ vlla alia ex re melius deprehendere licebit, quam ex laterum collatione. Veriſimile eſt enim Antiochum vtrunq; cornu aequè firmū inſtituiſſe. Ita cum proxime phalangitas vtrinque ſint Gallogræci pedites milleni quingenteſi, propius verò eſt in reliquis eorundem ordinum auxilijs æqualem fuiſſe numerum, aut ſaltem non minorem, vbi rex ſtabat. At in ſiniſtro quidè latere poſt pedites Gallogræcos ponuntur & Cappadoces & alij auxiliares, dein de verò ſequuntur cataphracti, & alij equites mille, in dextro verò vbi rex erat, cõtinuò peditib. Gallogræcis ſubiicitur cataphracti ſiue loricati pedites, & ala equitum, Gemæ, ſiue vt alij legunt, agema vocata. Duo igitur populi aut potius ordines in ea parte omiſi videntur, & numerus etiam plus quatuor millibus deficit. Idem de cõtinuò ſequentibus vtroq; in latere ordinibus dico, ſi Argyraſpides Tarentinis comparabis (quibus neutra in parte ad eſt numerus, quod equidem miror) ac deinde Gallogræcos equites Dais equitib. conferes, reliquorum deinde ſequitium comparatio eadem erit, quæ in prioribus fuit, clauda. Quanquã fieri potuit, vt aduerſus dextrum Romanorum cornu, in quo & Eumes fuiſſe videtur, maiores copias oppoſuerit Antiochus: ad id hæc vulnera non ſanat. Si quis igitur facta cõparatione hæc ſingula perpendit, inueniet nos haud temerè dubitaſſe. Sed nũc ipſa deſcriptionis loca ſingillatim proſequimur.

His tria millia peditum loricatorum (cataphractos ipſi appellant, adiunxit.) 768. K. Hic planè videtur quædam omiſſa. Nam in altero cornu poſt Gallogræcos pedites ponuntur Cappadoces & auxiliares, tertio autem loco cataphracti equites. ita hoc in loco poſt Gallogræcos pedites non cõtinuò cataphracti ſequentur, vt puto, ſed alij, quos omiſit: & ſuſpicionem dat verbum cataphractus, quod pediti loricato attribuerunt quicunque hæc corruerunt, cum tertio deinde ordini tribuendum erat. Idem ſuſpicor de numero 3000. vt ex cõparatione laterum intelligitur.

Medi erant læſti viri, & eiufdè regionis mixti multarum gentiū equites.) 768. K. Vel poſt regionis verbum diſtinguendum, vel per diuerſas gentes intelligit Medorum diuerſos populos. Et vide quod de Elephantis cõtinuò ſubtingit, vt cū alterius cornu ordine conueniat.

Dacæ inde equites ſagittariorū mille ducenti.) 768. K. Dacæ lego, non Dacæ, quod iam ſæpe admonuimus. Totus autè hic locus mutilus eſt, & incertæ diſtinctionis. Ne ſcias enim Dacæne equites etiã ſagittarios faciat, an ſeor-

ſum ſagittarij intelligendi. Ita cõtinuò poſt, leuiſſe armatura triū milliū ſeorſum accipienda; ac deinde Tralles ac Cretenſes pari numero, hoc eſt, etiam triū milliūm an Tralles ac Cretenſes fuerint ea tria millia, pari numero, hoc eſt, milleni quingenti. Et illud, duo millia, ad Myſos referendum, legendumq; ſagittarij, vt vetuſtiores habent codices, in nominandi caſu, nõ in dandi: vt Myſos ſagittarios intelligamus.

Mixti Cirtæi funditores & Elymæi ſagit.) 768. K. Cirtios inuenio apud Strabonem populos Perſidis, vicinos Medis: ſicut Elymæos Mediæ populum, vicinum Babyloñijs, vtrunq; gentem latrõcinijs aſſuetam, vt non vnò in loco ſcribit idem Strabo.

Regia ala leuioribus regumentis ſuis.) 769. A. Quæ ſit illa regia ala pleriq; dubitant, atq; adeo etiam ego. Sed magis hoc obſcuro, cum inquit, Ante hunc equitatum ſalcata quadrigæ, &c. quemnam equitarum intellexerit, cum cataphractos ac alios equites præcederent Gallogræci pedites, Cappadoces, ac auxiliarij, quibus omnibus in typo eos præpoſuimus.

Inde alia multitudo par ei quæ in dextro cor.) 769. A. Si pari, ergo Tarentinis comparabimus Argyraſpides, & Gallogræcis equitib. Dais equites, quos in eodè dextro cornu ſequuntur ſagittarij, quibus Neocretes comparabuntur: deinde reliqua erit cõparatio aliquo pacto æqua, videlicet tria millium Cretenſium, ac Trallium in dextro cornu, ad mille quingentos Caras ac Cilicas in ſiniſtro cornu, totidemq; Trallis eodem in cornu.

Rex ipſe in dextro cornu erat.) 769. B. Vel ex hoc loco fatiſ liquet huius ordinis deſcriptionem temporum iniuria corruptam. Hannibal enim omiſſus eſt, quem P. Cornelius Scipio Naſica ad finem libri ſequentis aſſuiſſe fatetur. Innuit & Aul. Gel. lib. 5. cap. 5.

Ethumor toto ferè graui armatu.) 769. B. Armatu pro armatura, paulo ſuperius dixit de Caribus ac Cilicibus, quo modo & hic accipi puto, vt ſit, toto ferè graui armatu: id eſt, cum Romanorum armatura tota ferè grauis eſſet, eſt tamen dura cõpoſitio.

Qui inter equites, quos appellant Phalangitas, erant.) 769. E. Phalangitarum peditum antea mentio in acti deſcriptione, equitū nulla; & mediam aciem haud dubie phalangitas pedites intelligit. Fortaſſis autem cataphractos legendum pro phalangitis. Sed iudicet lector.

Legati ab Thyatira & Magnesia, & ab Sipylo.) 770. K. Thyatira vt ante quoq; diximus, genere feminino dicere videtur, ſi codex non errat, cum apud Strabonem ſit generis neutri, lib. 14. vbi de Ariftonico loquens, *αὐτῶν μὲν ἐν* (inquit) *παραπελάγει ἐστὶ θυάτιρα*, id eſt, primū quidem Thyatira aggreſſus eſt. Niſi quis *θυάτιρα* legèdum exiſtinet. Verum apud Ptolemæum ac Plinium vtrius ſit generis, non facile diſcernas. Potrò etſi Sipylo oppidum eſt non ita longe à Smyrna, vt paulò ſuperius ex Plinio oftendimus, tamen hoc in loco malim legere Magnesia quæ ad Sipylo, vt paulò inferius, à Magnesia quæ ſuper Mæandrum eſt.

Mille deinde talentum per XII. annos.) 771. D. Millena deinde talenta legendū, vt doctè emèdauit Budæus lib. 3. de Aſſe. Conuincit hoc & latinitas, & ſummæ diuiſio.

Ciftophori CCXLVII.) 772. E. Ciftophortum legendum puto, & millia ex antecedentib. repetendum. Habet autem hic nummus rationem ad denariū ſubſeſqui quartam, vt 4. ad 5. quemadmodum ex Feſto Pomp. colligit idem Budæus lib. 2. de Aſſe.

L. Æmylij præconſulis apud op. Lyconem.) 772. G. De L. Æmylio Paulo intelligit, vt poſteriora indicant. Hic vltiorem Hiſpaniam fortitus ab initio lib. 6. huius decadæ, & prorogatum poſteriore tum anno imperium erat. Caterum prætor erat, non proconſul, ideoq; hic prætor fuit. Sed neq; Lyconem, neq; Vaſceranos in Lufitanis apud vllum inuenio authorem. Portuè autem perriſſe videri oppidum, ſi non vbiq; locorum nomina in Hiſpanijs malè conſtarent apud hunc authorem, vt ſæpe antea conqueſti ſumus.

Aduerſa omnium fama, quod prouinciã Siciliã petendã

petendi causa. 772. I. Hic prætor Siciliæ fuit factus biennio ante vt initio lib. sexti huius decadis refertur. Deinde sequenti statim anno iussus erat ab senatu vt exercitum traderet C. Antistio Labeoni nouo prætori, vt initio huius libri tradit Lilius. Qui igitur fieri potuit, vt iam tertio anno inuito senatu è prouincia, quæ sua non erat, aduersa omnium fama cesserit Æmylius?

Cum ceteri Centurias non expleissent. 772. I. Id verbi sæpè est apud hunc authorè, nec ex eo satis notum: ideoque considerandum lectori est, nam ego adhuc quæro.

Er. M. Tutio prætori in Brutis & Ap. 773. E. Initio huius libri nõ M. Tutius, sed Cn. Fuluius prætor fortitus est (vt quidam habent codices) Apulium ac Brutios, vt hoc anno idem Fuluius nõ Tutius, sit prætor Apulie ac Brutorum, cui prorogatum imperium sit: nisi Fuluius mortuo priore anno subrogatũ hunc Tutium (sive Tuccium) intelligamus, quod mihi vix verisimile videtur. Quidam vtroq; in loco legunt M. Tuccium.

Quod obsidione se ac fratres exemisissent. 774. H. Hoc loco fratres singulari inquit numero, cum paulò post ter dicturus sit fratres pluratiuo numero. Et lib. 8. huius decadis præter Attalum etiã Athenæum Eumenis fratrem Lilius nominat. Quamquam hunc locum adiuuare potest locus ille cuius mentionem lib. 3. huius decadis fecimus, vbi de Attalo huius Eumenis parente uxorem (inquit Lilius) ac liberos duos superstites habuit. Sed eum locum, vt hunc, corruptum puto. Tres item Attali, & duo Eumenes, multum negotij facescunt lectori in horum regum genealogia, de quibus obiter in Horatium diximus lib. 1. Carm. Ode. 1.

Quoniam dicere vtique volentibus vobis parendum est. 775. E. Nisi sit figura Græca dicere pro vt dicã, quam non vsq; adeo refugere plerique Latinorum, ego hunc quoque locum corruptum puto.

Quæque circumiacent Europæ. 776. I. Sed neque hoc planè intelligo. Sunt qui intelligant, in sulz, quamquam obscurum est de quibusnam loquatur: vt obscurius, si absque additione intelligamus.

Quæque ciuitas & conditorib. suis. 776. K. Quæ præcedunt verba, satis lucida, at hæc non item. Credo illum velle dicere, quamque ciuitatem cum suis conditoribus contendere audere pio certamine cuiuslibet bonæ artis ac virtutis, quasi dicat, metropoles nõ superat colonias.

Cn. Cornelium Merulam, & C. L. Æmyliũ Paulum. 777. D. L. Cornelius Merula, non Cn. C. O. S. fuit anno octauo huius belli. Itaq; cum alij pleriq; consulares sint, forsatis pro Cn. legendum L. quãquam nihil asseuero. At de L. Æmylio Paulo id demum admirandum, quomodo in Asiam legatus mitti potuerit, qui in Hispanijs erat, vt & antè, & paulò post patebit. Nisi quis duos L. Æmylios Paulos faciat, aut corrupta esse nomina credat, quod verisimile est, & nimium sæpè apud hunc authorem contingit.

Lycaoniam omnem, & Phrygiam vtranque, & Myfias. 777. E. Pleriq; ex Myfias pluratiuo, fecerunt Myfiam singulare. Atqui Ptolemæus etiam in Asia duas facit Myfias. Sed hoc magis turbat lectorè, cum hic Lycaoniam nominet, & haud dubiè Phrygiam, quæ Pythia proxima, quamam sit hæc Myfia cuius hîc fit mentio: vix enim ea erit quæ ad Troadè. Adeo obscura hæc distincta sunt apud Lilium, vt nihil ego definiam.

Et Cariam, quæ Hydrela appellant. 777. C. Strabo libro 14. Vbi de Nissa vicina Tralibus, ita habet: *ισορῶσι δὲ πρὸς ἀδελφῶς, ἀθουμρόντε, καὶ ἀθουμβραδόν καὶ ἄθουμρον ἐλθόντας ἐκ λικασσάμωνος, τὰς ἐπανόμους ἐαυτῶν κίττας πόλεις.* id est: Memoria proditum est tres fratres, Athymbrũ, Athymbradum & Hydrelum è Lacedæmone profectos, de suis nominibus condidisse vrbes. Hæc ille. Pauca alioqui de Hydrelis reperias. Nam Nissam postea omnes hi concessere habitatum, vt idem author est Strabo eodem in loco. Ceterum peius me vrget quod Lilius subiungit, agrumq; Hydreltanum ad Phrygiam vergentem. De qua enim Phrygia loquatur non admodum certum, vt de Myfias quoque iam diximus.

Thelmeffuntè nominatim & castra Thelmeffium. 777. E. Thelmeffus absque aspiratione, & i in media syllaba, vrbs est Lyciæ. Termessus verò per e in medio, & i in prima syllaba, *τερμησός*, Pisidiæ est ciuitas, vt author est Strabo li. 12. item 13. ad finem. Hic igitur lector dispiciat quid legendum putet: nam nõ minus hæc confusa sunt, quàm priora.

M. Claudius Celo, M. Atilius Glabrio. 778. I. Hunc Claudium perpetuò post M. Claudium Marcellum vocat. Gelonis cognomen in Claudiorũ familia haud sciò an vsquam legerim: ergo M. Claudius Marcellus legendum, huius filius anno sequenti sit prætor, COS. autem anno ab Vrbe condita 571. Quod ideo admonemus, nam in Chronologia nostra olim hoc neglectum fuerat.

Ideoque nouus competitor inastimabili perituro. 778. K. Ita quidam vltimum verbũ emendarunt pro intercesserit, vt alij codices habebant. Puto autem Glabriorem loqui de Catone: verum sensus obscurus est, propter verbum, inastimabili perituro.

Triumphauit mensè intercalario pridie Calend. Martias. 779. A. COS. belli Macedonici anni primi atque secundij, Idibus Martijs dicitur inisse magistratum: quod verisimile est, & hic obseruatum. Rectè ergo postea de L. Scipione dictum est, Triumphauit anno ferè post, quàm consulatu abiit. Conuenit autè & hæc supputatio in annis cum Plinio, qui libro 33. cap. 11. hunc triumphasse ait anno ab Vrbe condita 565. eo enim anno fuere COS. M. Fuluius Nobilior, C. Manlius Volfo, quanquam iam a bituri magistratu.

Cistophori cccxxx. millia & septuaginta. 779. C. Budæus lib. 2. de Assè cistophorum legendum putat hoc in loco, etiam si in præcedenti Æmylij triumpho, cistophori in nominandi casu legendum. Ex Festo autè idem colligit, quod paulò antè etiã admonuimus, denarium Romanum ad cistophorum habere rationè sequiquartam, vt 5. ad 4. quarta enim parte superabat. Vt igitur de nos denarios in coronatum supputamus, ita duodenos cum dimidio cistophoros. Budæus autè toto illo de Assè opere, quantum memini, de Philippis nullum habet verbum, quod equidem miror. Est apud me Alexandri illius magni Philippi filij aureus nummus, sed circumscriptus cũ genio alato, & ab ea parte hac inscriptione, *ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΒΑΣΙΛΕΥΣ*. quamuis in vtroq; nomine vltima terminatio vix legi queat. Ab altera parte ipsi Alexandri facies, cũ galea iursum inclinata, & cristis in tergum pendentibus, nullis insignitaliteris. Eum nummum olim d. d. nobis D. Erasmus Roterodamus parès ac præceptor noster, cum diui Traiani altero aureo numismate. Memini eximium virum D. D. Bonifaciũ Amerbachium, præter iuris vtriusq; prudentiam, absolutum omnis eruditionis exemplar mihi dicere, vidisse se Philippæum apud inclutum virum D. Jacobum Sadoletum, Episcopum Carpentoracti, ingens sæculi huius ornamentum, quem ipse Sadoletus tribus ducatis vt nunc vocant, æstimari, quod videtur verisimile: nã eius ponderis prope modum est numisma meũ. Videbatur enim (si quidem concitum non esset) tres æquare posse ducatos. Id etiam verò non absimile, filium neutiquã cedere patri magnificentia voluisse, alio sanè, atq; nunc sunt quidam principes, in genio. Nomen tamen his aureis à patre primum datum, mansit, vt hac quoq; ætate seruari videmus.

Vasorum argum. (omnia cal. erant) mille pondo & cccxxxiii. aur. mil. pond. xxxiii. 779. C. Plin. libr. 33. cap. 11. ita habet: Siquidem L. Scipio transtulit in triumpho argenti calari pondo millia quadringenta L. & vasorum aureorum pondo C. millia. Hæc ille. Sed lector iudicet vtrum ex altero emendandum putet locum. Ingens enim discrimen est C. millia & mille pondo. Sed ex numerorum characteribus hæc omnia acciderunt, quod optimo iure in Plinij codice quæritur Budæus. Non minus autem in alijs euenit authoribus, vt id nunc multis ostendimus locis. At in hunc librum satis ineptiuius, nunc ad alia properamus.

F I N I S.

IN T.

IN T. LIVII LIBRVM XXXVIII. HENRI

CHI GLAREANI LORITIANO-
TATIONES.

RARS vna Heraclea, altera Tetrachylum.) 780. H. Hæc omnia nomina gentis videntur esse Athamanum, nec ea temerè apud alios inuenias authores, quanquam de Heraclea, cum sint tot eius nominis vrbes, admonuisse oportuit. Plinius quidem meminit. Et Ætolorum etiam non longè abest, de qualibro sexto huius decados. Eam Romani ceperat diruperantq; nec vsquam Philippo data memoratur. De Theio item ac Ethiopia admonemus lectorem, vt verusta exemplaria diligentius inspiciat.

Principes gentis ad tentandam vltimam spem Romimif.) 781. D. Priore libro denunciaturum Ætolis ait Liuius: Si qua inde legatio ex Ætolis, nisi permissu imperatoris, qui eam provinciam obtineret, & cum legato Romano venisset Romam, pro hostibus omnes futuros, ita dimissi Ætoli. Atqui hoc loco contrarium Liuius scribere videtur.

Et Arethontem nauigabilem amnem.) 781. E. Prolemaus lib. 3. ac Plin. lib. 4. cap. 1. hunc fluvium Arachthum vocare videntur: quanquam Prolemaica pictura non ad muros, sed ad occasum aliquot stadijs sum motum ostendit. Liuius etiam campum hic ponit. Sed si amnis vrbe Ambraciam munit, vt hic ait Liuius, oportet hunc campum aliquantum ad septentrionem intelligi: nam alioqui hæc descriptio claudisabit. Epirotæ enim ad occasum intelliguntur, COS. in campo interluente flumine.

Quinq; similibus locis moenia est aggressus, tria par.) 782. G. Non absq; causa mutatum est dicendi genus. Cum præmississet ablativum, quinque locis, subiungit accusativum, tria, sed eodem intellectu participio aggressus: periinde atq; dicat, tria quidem aggressus loca à campo, vnum è regione Æsculapij, vnum aduersus arcem, ita enim sunt quinque.

In arietes Tollenonibus libramenta plumbi.) 782. H. Quo pacto per tollenones libramenta plumbi iecerint in arietes, aut alia item que enumerat, vix intelligo: etiam si quid tollenonem dicat, non est obscurum, ex Vegetij lib. 4. Budæus attigit paululum lib. 3. de asse circa initium.

Adiunctis Achæorum que partis erant, nauibus.) 783. B. Ita ferme habent, quæ nos vidimus exemplaria: sed legendum puto Patris, pro partis. Patris enim oppidum Achæorum ad finem Corinthiacum. Non est hoc neglectum in vltima Frobenij editione.

Suspensio furculis ab hostibus muro.) 783. C. Hæc verba in plerisque codicibus recentibus, & anteriore parte & posteriore distinctione munita leguntur, sed nihilominus obscuro manente sensu. Suspicio mendam subesse. Quidam pro furculis legunt fulturis, quod ego non intelligo.

Ab Asia Thoas & Dicæarchus, ab Europa Meneftas & D.) 785. A. Quatuor hic enumerantur, quorum tres posuit lib. 5. nota longe ab initio: Thoas prætorem gentis Ætolorum, fratrem autem eius Dicæarchum ad Antiochum missum, quanquam ad eundem eodem in lib. Liuius postea Thoas missum dicit, atq; adeo Menippum regis legatum secum adduxisse, vt ibidem annotauimus. Porro Democritum ad Nabim Lacedæmoniorum tyrannum iuisse legatum. Et præter hos tres, Nicandrum ad Philippum. Meneftas, sive vt quidam scribunt, Meneftas, nulla quod sciam vsquam mentio. Videat igitur lector, collatis locis, quid legendum censcat.

Dum pro argenteis decem vnus valeret.) 785. C. Multi de hoc numero dubitant, de verbis etiam magis. At ego puto Liuium, neque per argenteos, denarios, neque per aureos Romanos, qui ceterum valebant nummis, significare voluisse, sed rationem auri ad argentum, qua ratione Romani multum lucrabantur, quando analogia au-

ri & argenti requireret in singulos aureos vt minimum XII. argenteos. Verum hæc non sunt huius negotij. Sequente statim versu legendum L. Quintio, non T. Quintio. Lucius enim cum Domitio fit COS, anno 9, decados huius. Titus autem III. cum Ælio.

Transgressi Mæandrum, Phileram, Comen perue.) 785. E. Ita emendarunt quidam, id quod antea erat ad Comanen: verum quo moti authore, non dum scire potui. Quidam Hieran Comen emendarunt.

Notæ vr. Apameæ nomen inditum ab Apam. forore Seleuci.) 786. F. Strabo lib. 12. non ita longè à fine ait, Antiochum Sotera ex Celanis homines in Apamiam transfuisse, vrbeq; appellasse de nomine maris Apameæ, Artabazi filia, quæ Seleuco Nicatori nupta fuit. Liuius in his barbarorum nominibus non admodum sollicitus fuisse videtur, aut fortè alios secutus.

Inde ad Gordiuticos, quos vocat, processum est.) 786. H. Qui sunt illi populi, fateor me ignorare: nam quod de Gordio ac Iulio Gordio authores scribunt, nihil huc pertinere puto. Fortassis autè Orcaorcos legendum, quorum Strabo meminit lib. 12. postquam de Pelsinunte dixit. Quidam legunt Gordiutichos, quod tolerabilius, quamquam locus obscurus est. Item quod continuè subnectit, ad Tabas, idem Strabo in eodem libro Tabes vocare videtur, proximas Pelsis. Rursus cum Liuius subiungit, quæ vergit ad Pamphylum mare, id ne utique intelligo. Et illud equites amphibolon, sitne nominatiui casus, an accusatiui.

Tertio inde die ad Chaum amnem peruentum.) 786. H. Neque Chaum, neque Erisan, sed neque Thabusiou facile inuenias. Indus quoq; hoc loco fluuius, ni fallor, à Plin. Ninus dicitur libro 5. cap. 28. Quod de Chao dicimus, idem postea de Muleo (quod quidam Sylæum vocant) ac Alimne, sed Cibyrensis regionis sunt ad Mæandrum.

A Cibra per agros Idenfium exercitus ductus.) 787. A. Quidam Sidenfium emendarunt, sed Sida Pamphylia maritimum est oppidum longe ab hoc tractu. Strabo lib. 12. inter Pisidia vrbes & Sindam nominat, & lib. 13. ad finem rursus eius meminit, vbi & Cibra & Cabalesium. Plin. lib. 5. cap. 27. Sindam ait esse in confinibus Galatia atq; Cappadocia, Calarem amnem Calaritenq; paludem haud scio an vsquam legerim. Strabo lib. 12. Tatra paludis meminit in hoc tractu. At ego nihil definio.

Ad Mæandrum manserunt, inde prog. ab Lago.) 787. A. Ad Mæandrum legendum puto, reclamantibus omnibus exemplaribus: neq; enim adhuc ab hoc flumine declinauit Manlius. Lagum vrbe apud neminem inuenio. Quidam pro Mæandrum substituerunt Mandrupyum, quod ego nescio.

Inde ab Lytis flu. fonte postero die ad Cobul.) 787. A. Ab Lyci fluminis fonte legendum puto, cuius in hoc tractu omnes meminerunt: Cobulati autè, quod equidem sciam, nemo.

Telmenfes eo tempore Ifiodensium arcem vrbe capta.) 787. B. Vtrumque nomen corruptum existimo. Telmissus per lin prima syllaba, & i in secunda (vt ante diximus) Lycia est vrbs: Termessus verò per r in prima syllaba, ac e in secunda, Pisidia. Cum igitur Pisidia supra Pamphylum, vbi COS. Manlius iam piscabatur, ego Thermesenses legendum puto. Sed pro Ifiodensium, legam ex Plinio lib. 5. cap. 27. Hyriensium.

Ad flum. Taurum primo die, postero ad Sile.) 787. B. Videtur Liuius hoc loco historiam valde accidisse, tædio vt puto, tot locorum in longinqua natione, ad interim obscuritas in alijs mansit locis. Itinera enim diligenter perscripta locis, multum lucis adferunt: quod in Herodotoclarum est, & in C. Cæsare. Tauri fluminis hoc tractu

quid illa substructio, & quo pacto facta super aquimelium, vix à quoquam intelligi puto: cum alioqui, quid sit substructio, ex Vitruvii lib. 1. satis sit clarum. De aquimelio item ex libro quarto Livij ab vrbe condita. Suspicior itaque, vt quod sentio, ingenue fatear, hunc locum mutilum.

Vicenos autem Cranonij, & Phalenses, & Samæi dederunt. 795. A. Quidam Granonij & Samij emendarunt. Scholiastes verò in Thucydidis librum secundum $\sigma\alpha\mu\iota\theta$ (inquit) δ $\sigma\alpha\pi$ $\sigma\alpha\mu\iota\theta$ δ $\sigma\alpha\pi$ $\sigma\alpha\mu\iota\theta$. Ipse autem Thucydides, $\kappa\epsilon\iota\tau\alpha\iota$ δ ϵ (inquit) η $\kappa\epsilon\phi\alpha\lambda\lambda\iota\upsilon\alpha$ $\chi\epsilon\iota\tau\alpha\iota$ $\alpha\kappa\alpha\rho\alpha\gamma\alpha\upsilon\alpha\iota\alpha$ η $\lambda\alpha\delta\alpha\kappa\alpha\lambda\alpha$ $\tau\epsilon\tau\alpha\rho\alpha$ $\pi\acute{o}\lambda\iota\varsigma$ δ $\sigma\alpha$, $\pi\alpha\lambda\lambda\eta\varsigma$, $\kappa\rho\alpha\iota\iota\sigma\iota$, $\sigma\alpha\mu\alpha\iota\sigma\iota$, $\mu\epsilon\theta\epsilon\gamma\gamma\alpha\iota\sigma\iota$, id est, Sitæ autem est Cephallenia ad Acarnaniam & Leucadem, cui quatuor sunt ciuitates, Pallenses, Cranij, Samæi, Pronæi. Quare perperam hi Livij codicem emendarunt legendum quæ, Vicenos autem Cranij, & Pallenses, & Samæi dederunt. Nisi forsitan quis putet hæc ne Livio quidem admodum nota fuisse, quod mihi tamen non fit verisimile. Pro Pronæis quidam ante Granios posuerunt Nesiotæ, & que ita legunt: Vicenos Nesiotæ, Cranonij, Pallenses & Samæi dederunt.

Sed triplex scutale crebris futuris duratū. 795. C. Quidam triplicis Scytales legunt, & ad duratum referunt telum, quod præcessit. Tolerabilius esset si triplex scutale legeretur, sed durata oportebat sequi. Alij putant scutale in neutro prolatum genere. Ego puto Livium describere lancem, cui imponitur lapis ad quam loca dependet. Cæterum quod mox sequitur, Coronas modici circuli magno ex intervallo loci affueri traicere: nisi expressus fit iacientis & gestus, & ad scopum certitudo, ego quid sibi ea verba velint, haud assequor.

Nocte ad orti vicum maritimū nomine Lamin. 796. F. Huiusmodi vicum nemo, quod equidem sciam nominat in Laconia: suspicor legendum, & nomine Laan, siue contractim, Lan, tribus à Cytheo stadiis distans oppido, vt auctor est Pausanias lib. 3. Meminit & Strabo lib. 8. Item alij, vt Ptolemæus.

Et ager Belbinatis. 797. D. Huius agri mentio, ni fallor, est apud Strabonem lib. 8. ac 9. Opinor autem Insulæ eius quæ Salamini proxima: quanquam quibusdã haud immerito dubium videri potest, quomodo tanto à Lacedæmone spatio agrum eum tyranni possidere potuerint. Deinde quod Livius subnectit, eidem ciuitati, de Megalopolim intelligo. Belbinam insulã Plin. lib. 4. cap. 12. ait esse contra Træzeniam.

Cui per octingentos annos asseuerat. 797. E. In Chronicis Eusebij inuenies septingentos annos, aut 690. Tu vide quid legendum.

COS dedisse inscriptum est. 798. F. Nec COS. nomen expressit, nec annum, itaque hoc totum dubium.

Quina dena mil. ped. imperarent, & mille ducentos equi. 798. G. Si priore loco distributia sunt nomina in pedibus, erunt & in equibus. Sed ego xv. millia pedum libentius legã sine distributione. Itã paulò post: Vt terna millia pedum, ducetos equites: lego duceños equites.

Cum III. millibus militum Oronda. 799. B. Oronda Pysidia vrbs, vt paulò antè ex Plinio ostendimus. Hic autem genere neutro ac pluratitio profert numero, vt in sequentibus rursus. In Plinio certum videri non potest cuius sit generis. Nam sæpe ita ponuntur neutra, vt Patara. Quidam etiam Oroanda scribunt.

Cis Taurum montem vsq; ad Tanaim amnem. 799. C. Tanais amnis in his locis nemo, quod sciam, meminit. De Tanai autè Asiæ ac Europæ termino intelligere, absurdum. Vide sitne legendum Lalasim amnem, cuius Plinius mentionem facit lib. 5. cap. 27. vbi de gente Iaurica. Nisi quis de Mela antiquo sine Cilicię, vt eodem loco notat idem, intelligere malit, aut Cataracten Pamphyliæ amnem.

Néus minorem ex belli causa, quod ipse illatu. erit. 799. D. Qui monerem, pro minorem, hoc loco legunt, bene legunt, sed quod statim subiungitur circa Calicandium, legendum Calycandri, ex Plinio, Ptolemæo, ac Strabone, quanquam in Ptolemæi plerisq; codicibus Caly-

nus legitur. Fluvius est Cilicia. Sarpedonem item legendum, non Sarpedonium, ex ijdem auctoribus.

Argenti probi XII. millia Attica talenta dato. 799. E. Priore libro, vbi Antiocho pacis condiciones à Scipione dicuntur xv. millia talentum Euboicorum nominantur, erant autem iam tria millia persoluta: quę igitur restant, sunt XII. millia talentum. Sed enim hic tunc Attica atq; ea octogentarum librarum postulat, vbi antea Euboica. Euboica autem sunt quinquagenarum septenarum librarum cum singulis trientibus ferè, vt Budæus supplicat. Ingens igitur hic esset accessio. Itaq; vel Euboicum talentum maius fuit, aut Livius duob. his locis diuersos fecutus videtur auctores: nam lapsu hoc factum non videtur verisimile. Sed neq; placet quod quidã excusant decem legatos auxisse summam. Budæus hæc verba Livij inuenta esse rectè scripsit: nemo enim Latine dixerit, millia talenta. Quare ipse legendum putat, argenti probi Attica talenta XII. millia, vel Atticum talentum.

Et Lysimacho Acarnane & Chalcidensibus Eubulo. 800. F. Mnasymacho legendum, & Eubulo, vt superiore libro à Scipione petuntur. De his tamen duobus Chalcidensibus dubito. Nam lib. 5. huius decad. vbi Chalcis ab Ætolis tentatur, Euthymidas princeps ac exul, & Herodorus mercator similiter exul nominantur, non Eubulus, non Philon. Verum id iudicet lector.

Et Mliensibus Rhæteum & Gergithum addiderunt. 800. A. Qui pro Gergithio, Gærgarum legendum existimant, errat. Strabonis Græcus codex quem Aldus exhibuit, Gergithium per in medio identidè habet, cum Herodotus per scribat. Interpretes Strabonis videtur melius habuisse exemplar, quam sit Aldinū, per enim scribit, vt Herodotus. Facit etiam non nihil ad hunc errorem vulgi abusus, qui & eodem pronunciant sono. Paulò post etiam Phocænsibus legendum, vt sit à Phocæ: Æolidis vrbe actuum $\varphi\omega\kappa\alpha\iota\sigma\iota$. Nihil enim hic de Phocidè Græciæ regione.

Et Lyaconiam & Mytiadem & Lydiam. 800. I. Antoinus Sabellicus hoc loco pro Mytiadem putat reponendum Myfiã, cum Livius priore versu Myfiã post duas Phrygias numerarit. Ego Miliada restitutum censeo, cuius in Pamphylia multi meminerunt auctores. Præterea Telmissum hic Lyciæ urbem designari, non Termessum Pamphylia, quod Strabo lib. 13. de Eumene factetur, vbi de Lyciæ urbibus.

Quia pars eius citra, pars eius vltra Taurū est. 800. I. Vix definire queas, qui huius diuisionis termini fuerint, ita superius Tahanm flumen nominauit, cū cis Taurum ditionem definire veller. Hic ipsam Pamphylia in duas diuidit partes, idque per Taurum montem. Cæterum si idem mons Chelidonio promontorio determinatur, vt Plinius inquit lib. 5. cap. 27. aut potius Tauri initium montes dicuntur, qui supra Chelidonia insulas sunt in Pamphylia ac Lyciæ confinibus, vt Strabo asseuerat lib. 14. non video quomodo Ptolemæi pictura, vel ipsi auctores iam citati, cum Livij hac descriptione conueniant. Mihi sanè in codice Livij multa suspecta: sed iudicent doctiores.

Inde postero die ad Cypselas peruenit. 800. K. Hic genere feminino Cypselas quidam legunt, cum lib. 1. huius decadis Cypselã neutro genere dixerit. Strabo lib. 7. Cypselon vocat singulari numero. Est autem locus inter Hebrum ac Melana Thraciæ flumina.

Astij, & Cæni, & Maduateni, & Coreli. 801. A. Astios puto, à quibus apud Ptolemæum $\alpha\sigma\tau\iota\omega\iota$ præfèctura, vt à Cænis $\kappa\alpha\iota\iota\omega\iota$. Plinius Cænicos vocat eos populos lib. 4. cap. 11. Corelos non sanè reperi. Ptolemæus $\kappa\alpha\iota\iota\omega\iota$ vocat præturam. Item Plinius dicto loco Cæletas. Ex his lector dispiciat quid restituendum. De Maduatenis nihil inuenio.

Circa templum Mendidiū castra loco aperto. 801. C. Vendidium habebant quidam codices. Vnde quidam Bendidium emendarunt, sed nō placet. Nam Mendidia inter multa alia Thracum sacra Strabo numerat lib. 10.

Alia angustia circa Timpira excipiunt. 801. D. Hero-

dotus lib. 7. Strymam oppidum hoc tractu ponit. Tim-pita quid sit, non reperio. Quidam Tempyra legunt, quod mihi æquè ignotum.

Transiens & ipsa Thracum.) 801. D. Idem Herodotus lib. 5. ab initio Traufos vocat, apud alios auctores rara illorum mentio. Quidam codices Transper n legunt, sed perperam. Apud Herodotum etiam per r prima, non θ scribitur.

Priaticus campus eos excepit.) 801. E. Priatici qui sint, nusquam inuenio. Cæterum Herodotus lib. 7. ubi Xerxis à Dorisco iter describit, hoc in loco Briantice regionis meminit. Plin. etiam lib. 4. cap. 11. Priantarum, variatum in p, & b. haud magno discrimine. At litera n omitti non debuit.

Abstatiuis diei via Apollonia fuit.) 801. E. Hæc urbem author noster, vt ex descriptione liquet, inter Maroneiã ac Abdiram ponit. At Plinius loco iam dicto inter Strymonem ac Oesyram memorat. Est autem longè alia ab ea quæ sequitur paulò post ad Ionium mare.

Donec in Macedoniam peruenerunt.) 801. E. Prole-mæus Macedoniam longius ad septentrionem extendit quam alij auctores: quod antea etiam alicubi admonui mus. Itaque Neapolis quæ Ptolemæo est in Macedonia, Liuiò & Plinio est in Thracia.

Sed ego in ea ciuitate, quæ ideo omnibus rebus.) 806. F. alij legunt, sed si ego, quod vetusti codices non habent. Sequitur enim statim post, si nollè, si graue ac superbum existimarem, &c. Nisi quis reperitam coniunctionem si, putet ob longum quod interpositum erat Hyperbaton, quod mihi non probatur.

Aut nobis videri velint hostem.) 806. G. Vobis haud dubiè legendum, non nobis. Est autem tylogismus ἐπι-περὶ ὄντων, tanquam si Manlij aduersarij obieissent: Si hostis fuit terribilis, tenerè cum eo congressus es: sin fuit effeminatus, non meruisti triumphum. Ille contrà obiectionem hanc in eos conuertit; Si hostis fuit terribilis, merui triumphum: sin effeminatus ac mollitus, non temerè eos inuasi. Nota etiam id genus locutionis, detractare virtutes, pro laudi detrudere.

Tribunus plebis eo tẽpore T. Sempronius Gracchus erat.) 808. G. Aulus Gellius lib. 7. cap. 19. hæc ita recitat, perinde atq; P. Scipio pro fratre Lucio hæc egisset, quæ

hic Gracchus pro P. Scipione egisse narratur. Valerius Maximus lib. 4. cap. 1. tanquã Gracchus pro Lucio, non Publio, hæc ægerit, narrat. Liuius paulò post omnium narrat opiniones.

Nec præbita est materia ingenio quo ad primũ conf.) 808. K. Verba hæc in plerisque codicibus alterisco notata sunt, quia sunt oppidò obscura. at in vltima Frobenij editione ex veteribus codicibus recte emendata. Priore quidem consulatione magis in Africã apparuit exercitum quam res vllas gesserit: secundò Italianam nunquam egres-sus est. Ergo prima vitæ pars memorabilior quam postrema.

In L. Scipione malim equitè librarj mendum.) 809. D. Hoc ego ita intelligo, vt Liuius dicat legi debere apud Antiatem, Scipionem sex millia pondo argenti, & quadringenta octoginta auri plus accepisse, quam in ærariũ retulerit. Quæ deinde ita Liuius comparat, vt sex millia pòdo auri, & quadringenta octoginta argenti, vt librarj corruerant Liuij opinionem, æquet ducentes quadra-gies h. s. Rufus sex millia pondo (vt Liuius vult apud Antiatè legi debere) argenti, & quadringenta octoginta auri, æquet quadragies h. s. quæ ratio non admodum differt à Budæi supputatione. Ostendit autem aurum eo tempore non tanta in æstimatione fuisse Romæ, vt posterioribus inde annis: quod etiam ipse Budæus multis locis assueerat. Cæterum huius historiæ Gellius meminit lib. 4. cap. 18. & Valerius Maximus lib. 3. cap. 7.

Senatum eo die fortè cœnantè in Cap. corfurre.) 810. I. Cui alluxerit senatus, ambiguum. Gracchone tam bene merito de republica, an P. Scipioni, qui cum statim verba sunt. Æmyliæ item responsio nisi eam Graccho vel affinem vel valde fauentem intelligamus, quid sibi velit, non planè capio.

Hanc regionem dierum plus triginta in longi.) 811. C. Viginti legendum, pro triginta, vt sit dupla ratio longi-tudinis ad latitudinem: quanquam ne hoc quidem verum est. Siquidem Herodotus Asia huius latitudinem à Cilicio mari ad Pontum Euxinum, quinque dierũ iter expedito facit, libris primo ac secund. Verum P. Scipio Nafica, hic omnia exaggerat.

FINIS.

IN T. LIVII LIBRVM XXXIX. HENRI

CHI GLAREANI LORITI ANNO-TATIONES.

TRANSLATVM deinde ad Apuanos Li-gures.) 813. A. Apua oppidum est ad fon-teis Macræ fluij, vt quidam dicunt, ex fragibus Catonis de originib. quibus quantum credere debeamus, iudicet alij. Certe Sempronius eos. posteriorib. annis Apuanos Li-gures vicisse dicitur, ubi etiam ad Macram habitatio eorum refertur. Frisinate autem Ligures, deinde montes Auginum, Ballistam atq; Suiffmontium, non temerè reperias apud auctores: quod ideo admonemus, vt vetustiora eo diligentius inspiciantur exemplaria.

Fulvium temporis iacturã facere.) 819. D. Verba sunt adhuc Amburij tribuni pleb. At illud, Marcus Fulvius, ἐκλεμιστὴς positum videtur: intelligitur enim vel contra-dicebat, vel quid simile. Nisi quis locum corruptum putet, cuius gratia & nos locum notauimus.

Dum ne summã octoginta millia excederet.) 814. H. Quidam admonuerunt octoginta legèdum, non octin-genta, & rectè. Sed quare hoc ita, cum nihil adijceretur, dicere non potuerit. At ego h. s. intelligo aut nummũm. Nam æris si intelligamus, videtur nimis parua summa, pro ea quam Fulvius paratus erat in eam rem expendere. Quanquam libro decimo huius decados M. Æmylio Lepido Censori & pontifici maximo ludos non amplius decretum, quam viginti millia æris, quæ summa

quadruplo minor est octoginta millib. æris, quare cum nemine ea de re pugnauerit, quicquid adijciatur.

Inde primũ lectos æratos, vestem stragul.) 814. K. Vi-de vt acceperit lectum, cum ait, lectos æratos. Nam ve-stis stragula etiam mentio lib. 4. huius decados in ora-tione Catonis.

In triumpho tulit Cn. Manlius Cor. au. CCII.) 815. A. Quidam codices X. habent pro XII. Cæterum hic nume-rus librarum est, non coronarũ, sicut superius in M. Ful-uij triumpho, aureæ coronæ CCII. pondo.

Stipendium collatum à populo in publicum, quod eius.) 815. B. De quo stipendio loquatur non est certum. Nam qui secundo Punico bello in publicum dederant pecuniam, ijs tertia ac vltima pensio soluta fuit, lib. 3. hu-ius decados: deinde vicenos quinos & semilles in millia æris datos: intelligo alles, vt exceptis semilibus sit vsura femiquincunciaria, quam nunc vulgus iurisperitorum ex semille vocat, cum vsura ex semille in mille essent se-xaginta. Sed hæc alterius sunt negotij.

Et ex duabus Hispanijs cum literis C. Attinij, & C. Mâlij.) 815. C. Superiore libro, C. O. S. M. Valerio Messala, C. Liuiò Salinatore, anno verò ab Vrbe cond. 566. leguntur horum prætorũ nomina, C. Catinius, & L. Manlius. Hic Manlius ad finè huius libri triumphum creatur cū Na-fica & Flaminiò ad coloniam Aquileiam deducendam. Malus

Malus in circo instabilis in signum Pollentia. 817. C. Cuius rei ille malus fuerit, explicatū vellem. Tū Pollentia qualis fuerit Dea. Festus Potentiā interpretatur, quā meritō Romæ, si vsquam alibi, templum habere debuit.

Via vna corruptelæ Bachanalia erant. 816. F. Ita habebant plerique codices, vt corruptelæ singularis esset numeri. Alij pro nominatiuo Bacchanalia, genitiuum substituerūt, vt corruptelæ pluralis sit numeri, hoc sensu: Corruptelæ Bacchanalium erant vna via ad corrumendum pupillum. Sed vtrumque intelligitur. At magis de hac, quæ mox sequitur locutione dubito, quid sibi velit, Bacchis eūm se initiaturam, & rursus toties post, Bacchis initiari vellē, de qua iudicet lector.

Vt Hippalam itidem ex Auentino libertinam. 817. A. Pro itidem quidam reposerunt itidem, quod mihi displicet. Veterēs sanē codices in idem habent, & significatio magis hic congruit, & verbū ipsū apud hūc auctorem frequens est.

Data opera esse vt primo quoque tempore compr. 820. F. Ita habent vetustiores codices quidam, in alijs tamen asteriscō notata. Quidam emendarunt, data opera est. Quod si ex vetusto codice fecerūt, perplacet. Sin, quā nūc plerique omnia audent, propria temeritate, malē eis precandum, ingentem enim fenestram aperiuūt ad audacter corrumptos auctores, cum alioqui diligentius inspecta fuissent vetera exemplaria.

Qui stupris ac cædibus violati erant. 820. G. Vide vt id verbi violati, accipiat, quasi dicas inquinari, & qui alios violati hnt nisi quis corruptum putet locum. Sed sunt talia etiam apud Salustium.

Extra quam sicubi verusta ara. 820. H. Quidam emendarunt hunc locum pro stubi, ponentes si qua ibi. quod mihi quidem placeret, si vbi, non ibi reposerūt, quantum cum nemine ea de re contentero.

Cum Lusitanis in agro Hastis sig. coll. pug. 821. C. Ita plerique habent codices, sed hoc alij emendarunt. Astam enim absque aspiratione Ptolemæus in Bætica ponit, vt & alij, quod Lusitani facile peruenire poterant. At in Lusitanis nemo ponit neque Astam neque Hastam.

Cum Celtiberis acie conflixit. 821. D. Hic locus ostendit Celtiberos in citeriore Hispania esse, qui tamen sunt transiberum: nisi quis dicat eos Iberum transgressos in Romanorum citeriorem prouinciā. At qui de citerioris vltioris que Hispaniæ veris terminis vix certum est definire. Annixus est hoc Pli. li. 3. ca. 1. sed obscurè admodum. Imò paulò post cap. 3. fatetur veterem citerioris formam mutatam. Primum quidem, meo iudicio, amnis Iberus fuit limen vtriusque prouinciæ: at posterioribus deinde annis multum adiectum fuit citeriori.

Galli transalpini transgressi in Venetiā. 822. F. In Venetiā dicit, quod auctores in Venetos frequentius dicūt: nisi quis locū corruptū putet, quod ego tamē nō exitimo.

Postero die prætores facti P. Cornelius Cethegus. 822. F. Hoc Cethegus nuper est additum. Sed & anno sequenti P. Cornelius Cethegus fit prætor: quare hoc mihi suspectum, vt multa alia hoc loco, maxime quod prætorū fors omiſsa est hoc anno, & prouinciarum ordinatio, præter huius decados & morem & consuetudinem.

Perrhebij connocondylum. 823. E. Neque hoc oppidum, nec que sequuntur, Mallæam, Certinium, Menelaidæ, Petram, Xiniās ac Paracheloīda facile reperias. Citiuum oppidum Doridos nihil ad hūc locum. Xiniarum etiam lib. 2. huius decados mentio, non item apud alios.

Direxisse finem Philippo veterem viam regiam, quæ ad Thraciæ Paroreiam subeat. 824. K. In noua Frobenij editione benè habent hæc loca. Cæterū Parorei qui sunt, non admodū constat. Pli. tamen li. 4. ca. 10. vbi de Actio: Ab hoc (inquis) amne Pæoniæ gentes Parorei, Heordenes, Almopij, &c. Quidam codices Pliniani Parocei habebant. Videri etiam potest Appellatiuum nomen Parorei, quasi dicas montibus vicini, quod intelligitur quidem, obscurum tamen est.

Tulit coronas aureas quinquaginta duas, auri præterea pondo. 825. E. Initio huius libri duorum imperatorū,

M. Fuluij & Cn. Manlij triumphū memoratur: in quibus numerus non est ipsarum coronarum, quorū numeros fuerint, sed potius pondo, quot in vniuersum ex coronæ habuerint auri libras: etiam si in Fuluij triumpho post eū numerum, & post argenti pondo, auri quoque pondo subiiciuntur. In Cn. Manlij triumpho post coronarū pondo, nulla deinde auri pondo numerantur. At hoc in Triumpho L. Manlij coronarum est numerus, non pondo, nisi codex erret. Deinde auri ac argenti numerus subiectus est. Hæc à nobis notata sunt, vt lectori suum sit iudicium. Neque enim ego eam rem valdè vrgeō, sed exemplaria vetusta conspicienda sunt.

Haud procul Hippone & Toletō vrbebus. 820. F. Nemo, quod sciam, in Carpetanis Hipponis meminit. Quidam codices Dippone habuerunt, vnde Hippone factū. Ptolemæus Carpetanorum Liboram & Hipponis numerat. Tu vide quid sequaris.

In Liguribus Ingaunis. 827. C. Strabo Albiganum Ingaunorum oppidū nominat, similiter & Ptolemæus: quanquam plerique eius codices habent Albitaunum, facile permutatione in 7.

C. Decimus Flaccus, P. Sæpronius Lōgus, P. Cor. Ceth. 827. E. Hunc Decimum, alij Decimium, & Flanium, quin etiam Flauum cognominat. Hoc autem mirum quo pacto P. Cornelius Cethegus hic rursus fit factus prætor, cū priore anno fuerat. Sed hoc antea adnotauimus.

His Clitoræ in Arcadia datum est concilium. 829. A. Κλιτορα est apud Strabonem lib. 8. ad finem. Nomen fuit Arcadis neporis, à quo & oppidum nomen accepit, auctore Pausania lib. 8. Et vide si ab accusatiuo Γρακο κλιτορα, factus sit nominatiuus femininus Clitora, vnde hic genitiuus Clitoræ, quod sæpè Latini fecisse videntur, quantum sunt qui abique diphthongo in ablatiuo Clitore legendum putant, vt Carthagine.

Spicie, inquis, equum est fœdus apud Achæos. 830. G. Ita quidā distinguūt post Achæos. Ego post fœdus distinguendū puto. Cæterū quid argutiæ habeat hæc verba, Sentio Appi, & si non oportet, nō indignor, lector dispiciat.

Scripteritque nonagesimo anno. 832. G. Cicero in Lælio mentionem faciens dialogi de Senectute, sub persona Lælij ita ait: vt memini Catonem vno anno antequam mortuus est, mecum & cum Scipione differere. Porro ille annus eodem auctore erat coss. L. Quintio Flaminio, M. Acilio Balbo, nostra supputatione ab Vrbe cond. 604. quo tempore Cato annum quartum ac octogesimum agebat, vt apud eundem ipse Cato in eodem de Senectute dialogo fateatur, paulò post vbi de Nestore. Quapropter si posteriore anno mortuus est, vt Lælius affirmat, non excessit quintum ac octogesimum annum, cum hic nonagesimo anno scriptisse memoretur. Sed diuersum auctores tradidisse apparet. Quod si vllus in his numeris suspectus est, in Lælio videtur emendandus, legendum que, aut sexto aut septimo anno antequam mortuus est, quantum lectoris iudicio hæc committo: nobis id eodē nota, vt occasione studiosis daremus & emendandi auctores, & iudicandi diligentius. Nec hoc quoque planum est, quod Catonis anno Liuius voluerit Sergiū Galbam (qui Seruius Sulpitius Galba verè nominabatur) ab ipso Catone in iudiciū ductum: nisi quis distinguat, post scripteritque, & nonagesimo anno referat ad sequentia. Vide Florum li. 49. ac confer tempora, videbisque non omnino friuolam hanc nostram dubitationem.

Coierat apud prætorem L. Flaccū, qui collega. 832. G. Valerius Flaccus Catonis in consulatu collega, hoc anno non fuit prætor, neque videtur alicui subrogatus. Itaque lego, apud competitorem L. Flaccum. Quidam locū ita emendarunt, Consenseratque præter L. Flaccum.

Coronas aureas tulit LXXIII. & XII. pon. argenti. 832. K. Paulò antè testati sumus hos ac similes locos nobis suspectos esse. Nam nimis nudus hic est triumphus, & Crispini etiam in eo triumpho translatum: at quantum auri, hoc enim verò omiſsum est, quod & in alijs accidisse mihi fit verisimile. Quidam pro LXXIII. legunt LXXXIII. & XII.

& XII. M. pondus. Item, tantundem auri atque argenti, ut Crispini summa referatur ad Calpurnij, quæ præcedit, summam.

Et fabulæ tantum sine authore editæ credidit. 833. B. Si Valerius fabulæ credidit, certe Cicero quoque in Cato, ne fabulam narrat, quippe qui eandem eius rei gesta adfert causam. Hoc etiam obiter notandum, cum ante septennium L. Flaminius Coss. siue proximo deinde anno procos. hoc in Gallia facinus commiserit, cur illis tunc Censuris non fuit notatus? Titus enim frater biennio post factus est Censor, ut non videatur quibusdam locum habere ea apud Ciceronem ratio in Catone, ubi ita inquit: Tunc Titus frater suo Censore, qui proximus fuerat, elapsus est. Mihi verò & Flacco ne utique probari potuit tam flagitiosa & tam perdita libido, &c. Sed sciendum, hoc exemplum esse, Censores maxime inito iam magistratu nouo senatum legere cõsuesse: ideoque Flamini non statim ut magistratu abijt, è senatu pulsum, sed ad hoc usque tempus impune illi fuisse, quare Ciceronis ratio bene procedit.

Et his rebus omnibus terni in millia æris. 833. D. Hoc obscurum est. Non ita longè ab initio huius libri, vicini quini & semisses in millia æris à quæstoribus soluti referuntur. Quamquam haud scio sine hi loci comparandi: nam à me in hoc citatur, ut si quid lectorem iuuare queant, occasionem neglexisse non arguamur.

Molem ad Neptunias aquas. 833. D. Quæ sint illæ Neptunias aquæ, certo scire nõ potui: sed puto locum ad mare Latinum, ut & Formianus ille mōs. At quæ Cato atria in Latomij emit, ea in vrbe aut prope fuisse existimo. Verba autem de vesticulis locatis, & à senatu oblitteris (nam hoc sonat verbum induci) indigent etiam atton lectore, ut inamque omnia bene habeant.

Iidem triumuirum Q. Fabius Labeo, & M. & Q. Fului. 833. E. Neque hoc scire possum cur dicat, iidem triumuiri, cum nusquam antea, quod sciam, horum triumuirorum sit mentio, quamquam alios quidem magistratus gesserint.

Id eos ut prohiberet, quoad eius sine bello posset. 834. G. Notandum etiam hoc locutionis genus: omnia sanè quæ nos vidimus, ita habent exemplaria.

Et Messene descuerat à concilio Achaico. 835. C. Quiddam mutarunt, Messenij descuerant: sed non erat opus, cum post Philopœmenis mortem Liuius de multitudine Messeniorum ita quoque loquatur: Victa namque (inquit) Messeno bello, expauescentibus Achaicis dedit noxios. Ego tam temerè non mutarim authorum verba absque verufo exemplari.

Ad præoccupandam Coroneam. 835. C. Strabo lib. 8. & Pausanias li. 4. ad Pamisum amnem Coronem Messeniam ponunt. Coronea verò Bœotia est oppidum ad Heliconem montem, ut idem Strabo li. 9. testatur. Meminere & Plinius & Ptolemæus vtriusque oppidi. Ceterum ex Strabone li. 9. colligitur, à Coronea Coronæus tetrasyllabon dici, à Corone verò Coronæus trisyllabon: tamen si Plinius Coronæum finem vocat eum, qui ad Coronem Messeniæ est. Ego Liuium hoc loco Coronem scripsisse puto, non Coronæam, nisi quis eius rei differentiã parum eum curasse putet.

Ego neque his, neque Valerio assentior. 837. C. Qua in re Valerio Antiat (nam de hoc haud dubie loquitur) non assentiat, comminisci non possum. Nam quod de tribuno Næuio subiungit, nihil ad Antiatem, qui duos Petileos P. Scipioni diem dixisse scribit, nõ M. Næuium, ut ipse Liuius superiore libro fatetur. Ad rationem autè, contra Polybium atque Rutilium, obijci fortassis pote-

rat Scipionis exilium, quod ipse sibi non patria fecerat, in causa esse potuisse, ut L. Valerius princeps senatus crearetur, nulla Scipionis nota. Magis me mouet Ciceronis autoritas, apud quem Cato ita de Scipione Africano loquitur: Anno ante me Censorem mortuus est, nouem annis post meum consulatum, cum Coss. iterum me Coss. creatus esset. Hac ille. Fuit autem hic annus tertius ante hunc quo Hannibal mortuus dicitur. Obiter etiam hoc loco notandum, quod paulò post hic ait Liuius, tribunos pleb. tribus mensibus ante Coss. inisse magistratum, quamquam haud scio, an perpetuò obseruatum.

Exercitum in Odrisyas & Denteleos & Belloso dii. 838. G. Quidam Dentelechos emendarunt. Apud Plin. lib. 4. cap. 11. tum Denteleta, tum Denteleta in codicibus veterioribus legas, ubi & Bellosum meminit. Ptolemæus verò inter Thraciæ præturas & Dantheligen & Belsicem enumerat. Strabo item li. 7. Danthelotas vocat & Belloso: itaque hoc & Græcis & Latinis variatum est codicibus: quare quid sequendum, lector ipse discipiat. Philippopolim verò antea Trimonitium dictam, & Plinius & Ptolemæus perhibent, Plinius etiam Poneopolim olim. Ptolemæus Hadrianopolim suo tempore.

Oppidum in Derriopo condere instituit. 838. G. Derriopus nomen loci apud Strabonem lib. 7. prope Lymistis (ut ipse vocat) & Pelagones. Derriopum nusquam inuenio. Thucydides lib. 2. Deoberum Pœoniæ facit oppidum, quod Ptolemæi codices in uersis literis vocat Deoberum. Stobos autè Pelagonum oppidum Ptolemæus facit, non ita prope Pœonas. Quamquam ex Liuij verbis non planè constat, duâ sine vrbeis condere instituerit Philippus, an vnam dumtaxat, ut continuata sit lectio, distinctionibus non colis intercala, quod videtur verisimile. Et hic lecto- ris esto iudicium.

Et Saturnia colonia citium Romanorum in agrum Caletra. 839. B. Ptolemæus (si codices non errant) Saturnianam coloniam vocat, ut puto, in Thuscia, ubi & Plinius Saturninos populos ponit, agrumque Caletranum. Sed nihil mutem.

Eodem anno A. Terentius prætor. 839. B. Quidam etiam libri procos. habebant, sed non placet. Quidam libri etiam C. non A. habebat, & hic & in superioribus, sed neque hoc placet: nam sequentis anni prætor Terentius id prænominis habet.

Citerior Hispania in pace fuit eo anno. 839. B. Vltior legendum, non citerior, ut tertio antea anno in prætorum sorte liquere potest, & sequente itè statim libro duobus locis.

P. Æmylius iterum. 839. C. Ita habebat quidam veteriores codices, sed errant, quod initio libri statim sequentis patet. Quamquam in prioribus neque P. Æmylium, neque P. Manlium inter prætores inuenio, Lucios vtrumque. Certè anno XIII. huius decad. M. Valerio Messala, & C. Liuiio Salinatore Coss. prætor Hispaniæ citerioris dicitur L. Manlius Acidinus. tamen si rursus anno xv. huius decados non ita longè ab initio huius libri C. Manlius legitur, errore ut puto omnium codicum. Hoc igitur loco legam, L. Manlius iterum, non P. Manlius, etiam si post orationem Demetrii libro sequente repetatur P. Manlius. At ibidem quoque, ut initio sequentis libri, vltioris Hispaniæ dicitur fuisse prætor, qui anno XIII. ut paulò antè diximus, citerioris dictus est. Fortassis autem & hoc historia variatè est, aut author lapsus memoria in re non magni admodum momenti.

F I N I S.

I N T.

IN T. LIVII LIBRUM XL. HENRI

CHI GLAREANI LORITI ANNOTATIONES.

R Rhodiorum quærentium de Sinopenfium clade.)840. I. Quæ hæc fuerit clades, ne verbo quidem antea, quod sciam meminuit Livijs: hic verò quasi rem notam intro ducit.

In Emathiam, quæ nunc dicitur, quondam appellata Pæonia.)840. I. Plin. lib. 4. ca. 10. ait Macedoniam antea dictam Emathiam, cuius partem septentrionalem Pæonia ac Pelagonia protegi subiungit. Sed ob vicinitatem hæc confusa videntur ab historiographis, quando ne geographis quidem omnia ad amussim discriminata visuntur. Porro huius loci compositio mihi non admodum placet.

Ex composito sermones ad spretionem Romanorū.)842. G. Ita plerique habebant libri. Alijs spretio vox insolens visa spem reposuerunt: sed compositionem fecere, quam ego planè non intelligo.

Redierant quos fortè miserat in Basternas.)842. H. Basternas per e plerique habent codices in secunda syllaba, at Græci per a primam vocalem in secunda, vt Strabo atque Ptolemæus. Plin. lib. 4. cap. 14. vicinos Peucinis ac Dacis facit. Idem Ptolemæus in Sarmatiæ Europææ descriptione.

Demetrius per vim, quod excluderetur, paulisper vocifer.)843. B. Per vinum quidam emendarunt: at mihi legendum videtur, per viam: sic enim facere solent adolefcentes, & viâ paulò antè mentio.

Sociabilem consortionè inter binos Laced. reg.)843. D. Rara vox consortio, sed apta tamen. Loquitur autem de ijs qui ab Aristodemi gemellis geniti, per multa deinceps tempora Rempub. Lacedæmoniorum concordia rexerunt imperio. Aristodemus enim quintus ab Hercule, Procles ac Eurysthenem genuit gemellos, à quibus deinde regum Spartanorum duplex descendit genus. Vide ea de re Herodotum libro 6. ac duobus sequentibus, ac Pausan. lib. 3.

Noxium huic esse caput.)844. K. Cum præcedens oratio, ac item sequentes duæ, bina habeant membra, miror quid sibi hæc verba velut mutila velint. Fieri autem potest vt quid desit: quicquid id est, admonedus fuit lector.

Miseria hæc & metus crapulam facile excussit.)847. A. Quid sibi velit vox hæc miseria nescio. Fortassis fratris inuidiam intelligit, & patrem scire vult quæ domi suæ sint acta, quæ item in domo Persei. Totum autem malum inde ortum, quòd Perseus ad Demetrii domum Speculatores mittere non dubitauerit. Sed iudicet lector.

Id enim vitijs meis non cedendo, cui ius fasque est.)847. D. Sed ne hæc quidem verba intelligo. Duo proposuit: alterum, nunc non sperandum regnum, quòd minor sit, quòd maiori cedendum dicat pater: alterum, neq; ambigendum ynquam de eo forsitan. Nunc lector videat vt hæc verba sequantur, & vt intelligenda, denique an putet in codice mendam esse.

Ne inuidia conflagem, cū crimine non possim.)847. E. Benè habent hæc verba, sed non tam clara sunt, quàm certam habent argutiam, & vide an crimè acceperit pro coniuncta culpa.

Vt omnibus appareret noctis pro. cri. fa. reuictum.)848. G. Hoc reuictum, vt ingenuè fatear, me malè habet: videri poterat in vtraque dictum partem, vt vter peccauerit, conuictus diceretur, nisi sequeretur mox, suspectam nimiam cum Romanis Demetrii gratiæ esse. Itaque non videntur esse responsi verba, sed authoris, qui obiter populi de responso regio iudicium narrat.

Tum quoque nò placet sibi.)848. H. Totus hic locus de recipiendis armatis Liguribus obscurus est: neq; enim explicatur quomodo recipiendi: deinde num verius pro melius acceperit. Et quid hic senatui non placeat, obscu-

rum est. Denique ad cos. pro ad coss. positum videtur.

Translatum argenti pondo millia CCCXX.)848. K. Pro millia legendum puto mille, nec ad CCCXX. referendum, alioqui author dixisset CCCXX. millia, quæ fieret immensa summa. Sensus itaque est, mille pondo argenti translatum, ac præterea CCCXX. Atque ita facile conueniet cum alijs triumphantium de ea regione imperatorum summis. Quidam legunt IX. millia CCCXX.

Qui seruitutem seruissent.)849. C. Vide, libertinæ ne conditionis homines, an eos qui postliminio redierint, dicere velit: nam seruos vix credo, etiam si continuo ingenuos subiungit. Porro statim post vbi promontorij Mineræ meminit, de eo intelligo quod in Picentinis inter Surrentum ac Salernum è regione Proclitè in sulcè à Ptoleponitur. Barium eodem authore non longè à Salapia ad ostia Aufidi amnis. Meminit eius Horat. li. 1. serm. saty. 5. Via peior aduque Bari menia piscos.

Bellum quæ à Biliensibus cõcitatum in Sardi.)849. E. Quidam emendarunt, ab Iliensibus: At ego legendum puto ex Strabonis lib. 7. Iolensibus: nisi quis potius Iliensibus, per u in secunda syllaba, legere velit. Ilux duæ eius nominis apud Ptolemæum sunt in insula, altera è regione Populoniæ, altera inter Corsicam ac Sardiniam.

Apud L. Puppium prætorem.)850. F. Quidam codices T. habebant, sed L. legendum. Coss. enim M. Claudio Marcello & Q. Fabio Labeone, L. Puppius fit prætor Apulie. Proximo autem ante eum anno Bacchanalium quæstiones cū omni cura executus erat L. Posthumius Tempianus. De huius autem Puppii executione nihil, quod sciam, meminit Livijs.

Et leges de ambitu coss. ex authori.)850. F. In plerisque codicibus hæc verba mutila erant, quanquàm ne nunc quidem satis clara: quippe ea ita narrat, quasi ex prioribus nota sint, cum nusquam earum legum antea, quod quidem sciam, sit mentio.

Primum quærit ab eo.)850. I. Hic quærit, nemo responder: itaque quidâ suspicantur defestam esse orationem, at ego nihil defestio: multa enim similia passim in hoc libro reperias.

Septimis demum castris ad radices montis.)851. A. Nò ita longè Aemus mons à Medica abest, sed parua regem fecisse itinera, verisimile est.

Vrbem, quam Petram appellant, oppugna.)851. C. Id nominis hoc loco apud neminem inuenio: sed fieri potest, vt cum re nomen quoque vetustate abolitum sit.

Ad Astræum Pæoniæ Demerium mittit.)852. F. Ptolemæi codices Astræum cum æ diphthongo in vtraque habent syllaba, ἀστραίων. Heracleam autem puto Lyncestidos, quæ est ad Erigonem amnem.

Duos equites ad M. Bebiū Coss. cum literis Pisas.)852. K. Paulò antè in ordinandis huius anni exercitibus de M. Pinario, qui exercitum in Sardinia ducturus erat, Livijs hæc scribit: Sumere à Cn. Bebio proconsule, qui Pisis hybernabat, iussus prætor. Quare hoc loco legendum: Duos equites ad Cn. Bebiū proconsulem cum literis Pisas mittit. M. Bebius enim huius anni Coss. nondum eras Pisis, vt ex paulò post sequenti contentione senatus ac Coss. clarum euadit.

Duumuiri nauales creati Macientus & C. Lucretius.)853. B. Bis postea alter duumuirorum L. Cornelius Dola-bella proditur, quare videndum, hic locus quàm benè habeat.

Eodem anno in agro L. Petilij scribæ.)854. H. Operæ precium fuerit videre quæ Plinius libro 13. capite 13. scribit, vt lector comparatione facta iudicet vter verisimiliora scribat: nam neque nomina propria, neque arcarum aut librorum numerus cõsonant. Sed est hoc quoque, vt pleraque

pleraque alia, apud authores variarum. Meminit & Vale-
rius lib. 1. cap. 1. sed obiter.

Principio veris exercitū in Carpetaniam.)857. C. Cum
Q. Fulvius citerioris Hispaniæ prætor esset, Carpetani au-
tem Lusitanis vicini, nō video, quo pacto hæc divisio ha-
beat, quod antea etiam restati sumus. Eburam verò oppi-
dum Ptolemæus in Lusitanis ponit, Eboram in Edeta-
nis. Eburiam vbi reperias, nescio.

Vbi quinque millium armatorum, nō amp. reli.)856.
F. Cum L. Acilio, missi erant sex millia auxiliatorum, &
sinistra ala. Hæstium verò in castris relictorum quinque
millia hic produntur, qui certè intra vallum ac fossam fa-
cile sex millia Rom. arcere poterant, nec memorabilis e-
rat paucitas ad Romanos castra oppugnantes. Quare e-
go corruptum hunc numerū puto; & legendū, vbi quin-
genti armati, non amplius, relictū; aut, quingentorum ar-
matorum, non amplius, relictum erat præsidium, quare
exemplaria vetusta hic inspicienda. neq; enim verisimi-
lis videtur narratio.

Ad Cōtrebiam deductæ legiones.)856. H. Haud teme-
rè id nominis reperias. Contributam autem Ptolemæus
ponit ad Anam fluvium, non ita longe ab Eburā. Memi-
nere & alij.

L. Manlius Acidinus.)857. A. Huius cum alijs duobus
trium viris etiam mentio est ad præcedentis libri finem.
Cæterum aut duo fuere L. Manlij Acidini, vt paulò pōst
dicit M. Attilij Glabrones: aut qui in Hispania vltiore
hoc anno prætor fuit, non Lucius, sed vel Caius vel Publi-
us dictus est: vbi sit error vel anno 13. huius decados, vbi in
omnibus codicibus Lucius dicitur, vel ad finem præce-
dentis libri, initioque huius, vbi P. Manlius iterum præ-
tor dicitur. Difficultatem facit nobis hoc iterum, quod
ad finem prioris libri etiam admonuimus.

Vota erat ab eos. L. Porcio Ligustino.)857. A. Atqui
Liuus præcedenti libro ab his eos s. nihil memorabile
gestū scribit, nec licuit temerè adde yonere. Alij hunc locū
alterisco notarunt, fortassis quòd illud, aurata statua, bis
repetitur: quod tamè ego idèd factum puto, ne videatur
dicere illam primā fuisse statuam, sed primam auratam.

Et cum Biliensibus gente, ne nunc quidem omni par-
te.)857. C. Quidam, vt antea admonuimus, Biliensibus e-
mendarunt, quod nescio quàm probem. Strabo verò lib.
5. Iohensium (vt diximus) prædonum in Sardinia memi-
nit, de quibus profectò hic Liuius. Cæterum quare Liuij
quoque arate, cum Romana potentia omnia armis do-
mita haberet, in alios latrocinando sauirent, ratione e-
odem exhibet loco Strabo, cum de ijs, tum de alijs eius in
sulis montanis.

Q. Fulvius Flaccus in locum vitrici eos.)859. A. Aut
error est in prænomine, aut duo fuere vno tēpore Q. Ful-
vij Flacci: alter huius anni eos. Calpurnio subrogatus:
alter sequentis, quod mihi non fit verisimile. Nisi quis di-
cat, quod hodie quoq; in quibusdā vrbibus obseruatur,
vt qui subrogatus fuerit, sequenti anno fiat eos.

Qui Taurisanorū traducere Ligures.)859. D. Hæc ver-
ba in nullo exemplari benè habent. Vide num de Telefi-
norum agrò loquatur. Taurasinos enim in Samnitibus
non memini me legere.

Argentidata centum & quinquaginta millia.)859. C.
Adhiciendum puto H. S. Nam si pondo intelligamus, ni-
mis magna erit summa, quam in ablegatos Ligures ero-
gare voluisse Romanos, non est verisimile.

Hæc noua allata res, omisisis que.)859. E. Quidam hūc
locum sanatum putarunt, si que coniunctionem sustule-
rint. Atego miror si Liuius ita loqui voluerit: recipit ta-
men exultationem.

In fractis omnib. hastis transeur.)860. H. Vix apud me
definitio, vt illud in fractis explicandum. Nec id mirū cui-
quam videri debet, cum Grammatici etiam apud Virgi.
hæsitent:

*Turnus vt in fractis adverso Marte Latinos. Et in 7.
Nec nosse bonos in fractis hæc edat. Famulo loco.*

quanquam diuersum videtur.

In mensibus suis dimisit legionē.)861. A. Obscurus sa-

nè locus, & præterea corruptus, cum sequentibus aliquot
versibus. Nā modò de M. Fulvio Tribuno, mox de eos.
Fulvio loquitur, iterum eos. certior facit: sed quis, &
vtrum, nescio.

Quintius ad ea dedisset Duronius.)861. D. Et hic locus
corruptus erat, in nouissimo Frobenij codice egregie re-
stitutus. Narratur Duronij resposio. At illud Corcyræ; le-
ctorem turbat: nisi in Gentij potestate eam fuisse tum in-
sulam existimemus, quod dubito.

Recusante quod sibi faceret.)861. E. Et hæc verba non
minus rectè in eodem emendata sunt. Sed paulò pōst, B.
Vltimum de celo, quod comitia turbaret, hoc inquam vl-
timum, mihi suspectum. Quod si vel fulmen, vel mon-
strum, vel portētum legeretur, melius intelligeretur sed
lectoris esto iudicium.

Q. Fulvius Flaccus ante pontificem max.)862. F. Et
hæc verba eodem in codice optimè sunt restituta. Nam
L. Acilius pontifex quidem factus est, sed nō maximus:
Æmylius autem factus est pontifex maximus, vt ex se-
quentibus liquidd patebit.

Aut provinciam dimittendam.)862. G. C. Menij pro-
uincia erat Sardinia: dubium igitur de eane loquatur, an
negotium veneficij provinciam vocet: sed iudicet lector.

Et signati Oscensium nummum centū sep.)862. H. Haud
dubiè hic locus corruptus est. Nam post auri numerum
sequi debebat & argenti & nummorum summa, quæ hic
temerè confunduntur, vt taceā quòd in im mensum sum-
ma hæc excreveret. Et signati Oscensium nummum centum
septuaginta tria millia. Porro argenti Oscensium mentio
cum alijs sæpè, tum li. 4. huius decad. in M. Ælij & Q. Mi-
nutij prætorum triumphis. Illud quod continuo adnecti-
tur, Militibus de præda quingenos denarios dedit: corru-
ptè pro quinquagenos legitur, nimia enim esset summa,
si ad dona aliorum imperatorum compares, quæ ad mo-
dum ex prioribus satis liquet.

Lege Bebia creati, qui alternis ad quatern.)862. H. De
hac lege nulla in anterioribus, quod equidem scia, men-
tio, sicut nec eius senatusconsulti quod paulò pōst sequi-
tur de ludis factum, L. Æmylio, Cn. Bebio eos. Vbi obi-
ter etiam notandum, Cn. legèdum, non C. vt falsò in co-
dicibus scriptum est.

Aut certè mutatum malit.)863. B. Quidam malint e-
mendarunt, sed haud scio itane authores casuū regimen,
quod vocant, in verbis mutare consueverint. Paulò pōst,
ambo in accusatiuo legitur, pro ambo: vt Virgilius duo
pro duos dixit in Æneid.

Sic duo præterea tale id est tulisse

Terra viros. Quanquā maior necessitas Virgiliū vrgebat.
Et poterat etiam hoc in Liuiο corruptum videri, si non
adèd fræquens esset in vetustioribus codicibus.

Nisi fortè implacabiles fueritis, implacauerint anim.
vestr.)863. C. Legendum puto, implacabiles vestrè ire im-
plicauerint animos vestros.

Et in probum suum sponsonem fac.)863. E. De hæc
sponsonem nihil in superioribus, quod sciam, dixit, cum
duobus præcedentibus libris harum inimicitiarum mul-
tis sæpè meminerit verbis.

Vt in Vacceos per Lusitaniam iret Albinus.)863. E. Hæc
verba per aliquot versus malè habent, & egregie confusa
videntur. Albino in Vacceos eundem erat, Craccho in
Celtiberos. Cæterum Munda oppidum Bæticæ est, vltre-
rioris Hispaniæ, hictamen à Craccho oppugnatur, qua-
propter & loca quoque corrupta videntur. Certimæ no-
men apud nullum authorem inuenio.

Numerum quater & vicies.)864. F. Ita legebatur in
quibusdam codicibus, at alij adiecerunt sesterterium, quasi
non idem sit sesterterius qui nummus.

Et primum quæsiuit ab eone sibi liceret.)864. K. Legor
Et primum quæsiuit ab eo, liceretne sibi ac suis viuere? Sic
enim minus dura erit compositio, sensusque dilucidior.

Quoniam illos ad me propiunt suspicere.)864. K. Qui-
dam emendandum putant, prodeunt suspicere, sed non
placet. Quidam, piguit suspicere, sed nec illud omnibus
placet, locus à nobis relinquatur dubius.

Ergauia inde nobilis & potens ciuitas.) 865. A. Ptolemaeus Ergauicam nominat in Celtiberis, hanc ut opinor urbem: quanquam idem in Vafconibus Ergauiam ponit (ut Cræcum nostrum habet exemplar) Ilgercibus vicinam. Res non magni momenti.

Veramque pacem, non fluxa ut ante fide Cel.) 865. B. Si construedum, veram pacem fuisse, pro non fluxa legam nec fluxa: alioqui addenda erat coniunctio, ut diligenter expendenti facile patebit.

Bis cum Bracharis egregie pugnasse scri.) 865. B. Plin. li. 4. cap. 30. ait Durium amnem Turdulos à Bracharis discernere. Caterum Liuius hic de Albino, Propius (inquit) vero est ferus in prouinciam peruenisse, quam ut ea ætate potuerit res gerere. Superius verò ait Collegam T. Sempronium eum in vltiorem Hispaniam Abino madasse, ut Q. Fuluium certiores faceret, Tarraconem exercitum duceret, &c. Si igitur hac ætate T. Sempronius torac tanta egit, portuit & Albinus, prægressus Sempronium, ea ætate res gerere. Diuersos autores opinor secutum Liuium.

Quæ incommodè opposita videbantur signa.) 865. C. Apposita legendum puto. quanquam id parui momenti. Hoc magis miror, quod paulò post in omnibus ferè codicibus legatur, L. Nummius, pro L. Mummius. Is est qui Corinthum cepit bello Achaico, vnde ipse quoque Achaicus dictus est, COS. cum L. Cornelio Lentulo post primū Scipionis Æmyliani consulatum.

Item dedicauit ad Ælarium permarinū.) 865. E. Hic locus magnam habet difficultatem. Primū quidem, qui sint Lares permarini, quod adhuc quæso, nec vspiam me legere memini. Deinde quod ait, Vouerat eam annis quadraginta ante L. Amylium Regillum: id non ita habet: nam hic Æmylius classe aduersus Antiochum pugnavit anno XI. huius decados, L. Cornelio Scipione, & C. Lælio COS. ut ipse Liuius author est li. 7. huius decados. videlicet ante magnam illam pugnam apud Magnesium ad Sipylum montem. Quapropter pro quadraginta legendum XII. Et ipsi numeri in codicibus arrosi, facile errorem præbere poterant, XL. & XII. Talia sæpè negligunt, qui alia optimè emendare solent.

Duello magno regibus dirimendo.) 865. E. Hæc alia huius loci difficultas inuincibilis absque; vetusti codicis fide. Inter Ephesum Camuchumque, inquit, Camuchus quid sit, nemo opinor nouit. Fortè dicere voluit, inter Ephesum Samumque. Quanquam Myonesum insulam inter Teium ac Samum li. 7. depinxerit Liuius, quam Stra-

bo lib. 14. ait inter Teon ac Lebedum. Porro id magis corruptum, inspectate COS. ipso. COS. enim longè aberat in Thracia, transitum parans per Hellepontum: nisi diuersos secutus sit authores, ut solet, Liuius. Quæ deinde sequuntur verba, æquè obscura sunt, præcipuè de nauibus, quas hic ait captas sexaginta duas, cum lib. 7. huius decados quadraginta duas dicat captas, qui error haud dubiè etiam ex numerorum transpositione ortus est, LXII. pro XLII.

Cum eo Antigonus Echeocratis filius.) 866. G. Philippi pater fuit Demetrius, qui decem regnauit annis, cui in regno successit Antigonus Echeocratis frater, Philippi tutor, de quo multa Polybius lib. 2. ad finem. Hic igitur Antigonus, qui cum Philippus hic loquitur, nepos ex fratris tutoris Antigoni fuit.

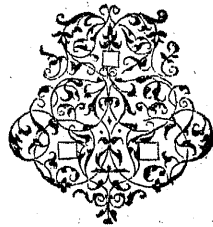
Fortè Xychus obuius sit Antigono.) 866. I. De hoc Xychone vno quidem verbo villa in superioribus sit metio, cum alios Persei fautores nominarit, ut Philoclem & Appellem.

Si haud statim palam facta esset mors regis.) 867. B. Videtur altera parte defecta oratio, & aut legendum, pro haud. nam alioqui nullus sensus est. Neque enim haud statim palam facta est mors regis.

Eares Antigonus sæpè Iunius cum ipso.) 867. C. Locutus est mirè corruptus, quem nos sanare non possumus. Ceterum etiam hoc dubium. de eodem Antigono loquitur, an de alio: sed videtur de eodem Echeocratis filio loqui, quasi dicat, si aut statim palam facta esset mors regis, aut Antigonus domi fuisset cum patre, si modò ille adhuc viuebat, admoneri potuisset. Sed ea omnia mihi suspecta sunt. Scio quosdam emendare conatos, sed mihi non satisfecere.

M. Attilius Volfo, prætorum inde tribus.) 868. H. Cafiodori catalogus habet Cn. Manlius Volfo. Sanè Manliorum cognomen Volfo fuit, alij A. Manlium vocatum putant. Omnino Attilius nomen non placet, ut ut fuerit prænomen. Hoc etiam mirum, trium prætorum nomina omissa. At in fragmentis decados sequentis, huius anni prætores T. Ebutius, & P. Ælius Tubero iterum nominantur prætores, si forte ea vera sint omissorum prætorum nomina, quod equidem indiscussum relinquo. Veteres codices etiam C. Claudium habebant, non T. quod mihi placet. Nam T. Claudius prætor fuerat anno ab Vrbe condita 573. Hic igitur C. legendum.

F I N I S.

The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records. It emphasizes that every detail matters and that consistency is key. The following section outlines the various methods used to collect and analyze data, highlighting the challenges faced in the process.

In the third section, we explore the impact of these findings on the broader community. It is clear that the results have significant implications for future research and practice. The final part of the document provides a summary of the key points and offers some recommendations for further study.

Throughout the document, it is evident that a thorough and systematic approach was taken to ensure the reliability of the data. The use of multiple sources and rigorous analysis techniques helped to uncover the underlying patterns and trends.

The data collected over the course of the study shows a clear upward trend in the number of cases reported each year. This increase is likely due to a combination of factors, including improved reporting mechanisms and a growing awareness of the issue.

The analysis also revealed that certain regions are more affected than others, which may be due to differences in local regulations or environmental factors. Further investigation is needed to determine the exact causes and to develop effective strategies for mitigation.

In conclusion, the findings of this study provide valuable insights into the current state of the problem. They also highlight the need for continued research and collaboration between different sectors to address the issue effectively.

Appendix A
 Appendix B
 Appendix C